9(R)
J 59

CHRONICA
ROMÂNILOR

ȘI A MAĬ MULTOR NÉMURĬ

ÎN CÂT

Aŭ fost ĭale așa de amestecate cu Românii, cât lucrurile, întâmplările și faptele unora fără de ale altora nu se pot scrie pre înțeles

Din maĭ multe miĭ de autorĭ, în cursul de 34 de anĭ, culése și după aniĭ dela nașterea Domnuluĭ Isus Hristos alcătuite

913

DE

GHEORGHIE ȘINCAI din ȘINCA

Doctorul Filosofieĭ și al Theologhieĭ,
fostul Director al școalelor naționalnice în toată țéra Ardéluluĭ, și Diortositorĭul cărților în crăiasca Tipografie a Universitățeĭ Ungurești.

INSTITUTUL PEDAGOGIC DE 3 ANI
- BUCUREȘTI -
BIBLIOTECA

EDIȚIUNEA A DOUA

TIPĂRITĂ

DE MINISTERIUL CULTELOR ȘI AL INSTRUCȚIUNEĬ PUBLICE.

TOMUL I

ANII 84 – 1439.

BUCURESCI

TIPOGRAFIA ACADEMIEĬ ROMÂNE (LABORATORIĬ ROMÂNĬ),

26. Strada Academieĭ, 26,

1886.

INSTIT. PEDAGOGIC DE 3 ANI
BUCUREȘTI
Nr. Inv. 496
BIBLIOTECA

Biblioteca Centrală Universitară
Cota 13347 Dublet
Inventar 484.780

13347 D -

Biblioteca Centrală Universitară
"Carol I" Bucureşti
Cota 13347

166

Tantae molis erat Romanam condere gentem.

Virgilius.

Acésta era întâiŭ de a se face pentru Români.

Vlădica Maer vorbind cu Saul Serdariul.

B.C.U. "CAROL I" BUCURESTI
C201602319

312512

Spre sciinţă: Prefaţa aci alăturată la legatul volumelor se va pune la începutul volumuluĭ I-iŭ.

PREFAȚĂ

Singura ediţiune completă a *Chroniceĭ Românilor* de George Şincaĭ, publicată la Iaşĭ în a. 1853, devenind cu totul rară şi fiind şi puţin accesibilă tinerimeĭ studióse din causa literilor cirilice cu care e tipărită, d. G. Chiţu, ca ministru al Cultelor şi Instr. Publice, a dispus ca să se publice o nouĕ ediţiune cu caractere latine, destinată în special bibliotecelor scolare.

Ediţiunea s'a făcut după m-scriptul Bibliotecеĭ din Iaşĭ, care a servit şi ediţiuneĭ din 1853, căutându-se a se reproduce textul cu tótă esactitatea posibilă, cu ortografia, chiar şi cu erorile şi omisiunile copieĭ. O singură modificare ne-am permis, aceia de a trece, spre maĭ multă înlesnire, notele în josul fie-căreĭ pagine, în loc de a-le grămădi în corpul textuluĭ după fie-care an, precum este în m-scriptul şi în ediţiunea ieşeană.

O colaţionare preliminară a m-scriptuluĭ din Iaşĭ cu cel autograf, care se păstréză în biblioteca «Museuluĭ Transilvan şi din Cluş, cu alte m-scripte şi ediţiunĭ cunoscute s'a crediut că ar întârdia pré mult aparițiunea cărţiĭ, şi de aceĭa s'a decis tipărirea eĭ fără acea colaţionare, rĕmânând ca la finele volumuluĭ al III-lea să se dea un indice complet al tutulor variantelor ce se vor constata în urmă.

Graţie iniţiativeĭ luate de d. D. Sturdza, ministru actual

al Instr. Publice, colaționarea ediției presente cu m-scriptul original din Cluș s'a făcut de d. profesor dr. Gr. Silasi, care a notat pe marginile unuĭ exemplar tipărit, ce se păstréză în Biblioteca Academieĭ Române, tóte deosebirile: adaosele, ștersăturile și corecțiunile făcute de autor. Din acestea se dă la finele volumuluĭ al III-lea indicele celor maĭ însemnate variante, cele carĭ adaogă saŭ modifică în ceva textul tipărit, lăsându-se afară numaĭ deosebirile micĭ de ortografie, punctuațiune și de inversiunĭ, spre a nu se încărca prea mult acel indice.

In fruntea publicațiuneĭ s'a pus studiul regretatuluĭ istoric A. Papiu Ilarian asupra *Vieței, operelor și ideilor luĭ G. Șincaĭ*, ca cea maĭ completă și maĭ însemnată lucrare biografică și critică apărută până adĭ, după care apoĭ se reproduce lista alfabetică a autorilor citațĭ de Șincaĭ, datorită tot răposatuluĭ Papiŭ.

In fine se dă registrul complet de numĭ propriĭ alcătuit de tineriĭ absolvenți universitarĭ dd. N. Colceag și I. Clinciu.

Cu aceste îmbunătățirĭ se presentă ediția de față a «cărțiĭ care era întêiŭ de a se face pentru românĭ». Intr'ênsa tinerimea nóstră scolară va putea învĕța istoria patrieĭ din înseșĭ mărturiile directe ale trecutuluĭ, singurele carĭ pot da imagina viuă, adevĕrată și próspătă a evenimentelor trecute, singurele carĭ pun pe cel ce le studiază în comunicațiune directă cu spiritul societăților dispărute, singurele în fine carĭ fac din cunoscințele istorice ce ele ne procură nu numaĭ o *proprietate* a nóstră, dar în acelașĭŭ timp atâtea îmboldirĭ spornice la lucru pe câmpul cel întins și încă puțin cultivat al istorieĭ naționale.

1886 Iunie 1.

Gr. G. Tocilescu.

Cronica lui Şincai este un tesaur,
Scump la tot Românul cel adevĕrat :
A sa aparinţă n'are preţ de aur,
Are preţ de viaţă, merit nestimat !

Originea nóstră e glorificată,
Faptele antice lumeĭ dovedesc
Ce aŭ fost strămoşiĭ noştri altă dată
Şi ce merit are némul Românesc !

Aicĭ tot Românul gloria-şĭ găsesce :
Al sĕŭ suflet fie cât de amorţit,
Citind astă carte se însufleţesce
Şi 'n a sa cădere vede ce-a greşit.

G. Sion.

ELEGIA

Nobilis Transilvani, GEORGII SINKAI de Eadem, AA. LL. Philos. et SS Theol. Doctoris Romani, in Magno Transilvaniae Principatu Scholarum Vernacularum Valachico-Catholicarum Emeriti Directoris, data ad Auctorem ORODIADIS, Magno-Varadino ipso Festo die S. Michaelis Archangeli A. 1803. ex Episcopali Darabanthiano Tusculano.

Nomine non solo, (ut quidam,) sed, Magne Poesi
Vir Latia, et Patria! Vir deamate mihi!
Quis sim, qui, exemplo multorum, facta Bonorum
Canto Elegeiaco Carmine, forte rogas?
Inque his Te quoque quod iubeam salvere Poetam
Percelebrem ignotus, Res Tibi nonne nova?
Ille ego sum, cuius generavit *Sinka* Parentes:
Exornat quorum Cera vetusta Lares.
Nutriit in Studiis primum me Musa *Szabédi*;
Sámsondina dein Patria cara mihi.
Nutriit *Agropolis* gemina me postea messe,
Claudiaci unde peto docta Lycoea fori.
Hic ego deliciis Phoebi consuescere primum
Coepi, et Parnassi scandere laeta iuga.
Bistricium hinc migrans Ciceronis in arte diserta
Ingenium placuit percoluisse mihi.
Inde *Balasfalvam* docturus tendo iuventam
Annum, quo lapso, *Roma* videnda fuit.
Transegi *Romae* lustrum, quo tempore dignus
Lauro quum fuerim, *Laurea* bina data est.
In studiis (fateor gratus,) me *Roma* iuvabat:
Omnis enim patuit *Bibliotheca* mihi.
Dum patuit, multis e Libris multa notavi:
Cuius erat STEPHANUS BORGIA! causa rei.
Cum Doctis solitus consummere tempora semper,
Quos adstare mihi is, iussit et esse duces.

Urbe redux annum iubeor remanere *Viennae*,
Natalis Socio regna petente Soli.
Hic *Methodum* didici, Canones, et Iura per annum,
Et sum scrutatus plurima Scripta manu.
Hic mandata typis legi noctuque, diuque,
Historiam ut Dacicam condere rite queam.
Cornides exacuit stimulis, *Benkö* atque *Garampi*,
Fautoremque egit quisque patrocinio.
Adstitit his cunctis mihi plus DARABANTHIUS unus,
Romam mittendi maxima Cura mei.
In Patriam reduci pariter non defuit unquam :
Nunc etiam egressum protegit, atque fovet.
Cui Deus idcirco, precor, addat Nestoris annos,
Maxima et in coelis Praemia sero ferat. —
Ad Patriam rediens, referam nunc, quae bene feci
Pro cultu Gentis, proque decore meae.
Principia edideram : vulgaram *Grammata* : quin et
Alphabeta duo, qualia *Norma* tenet.
Doctrinam Christi deduxi fusius, unquam
Quam fuerit Valachis traditus iste Liber.
Deerat *Ars* patriis *Numerandi* recta Palestris :
Hanc etiam studui progenerare novam.
Ter peragranda fuit mihi *Transilivania* tota
IOSEPHI iussu Regis Apostolici.
Ter peragratus eam, pro linguae, et Gentis honore,
In Valachis statui Commoda multa Scholis.
Quas modo non augere, ast una reddere firmas
Per bis sex hiemes maxima Cura fuit.
His exantlatis, consecratisque Saluti
Communi, cogor pessima quaeque pati.
Quid ? quod et a Studiis cogor secedere nostris,
Et colere ingenio rura aliena meo.
Namque, dolor ! terris erepto Rege IOSEPHO,
Qui, pol ! perpetuo vivere dignus erat.
Primum Teutonicae mandant primordia Linguae
Ne doceam ; audacter dura minando mihi.
Tum fictas Causas, — et qui me perdere possint,
Quaerunt ! — propitii sed vetuere Poli.
His, aliisque malis vexatus, Munere gesto
Insons exutus, praesidioque carens.

Historiam quondam coeptam exarare resumo,
Quam nequii ob fatum continuare prius.
Hungariaeque mihi cum Spes magna essent in oris
Volvendi Libros, *Scriptaque* prisca *Manu*,
Musarum Studiis florentem commigro *Vardam*,
Fautores plures quae fovet alma mihi.
Hic ego dum veteres pro more saluto Patronos.
Praesulis IGNATI devenerorque Lares.
Devenerorque hospes *Canonis* de nomine dicti
Concilii Graeci limina amica mihi :
Accedo plures demum, quos contigit olim
Novisse in Populo, ac Nobilitate mihi.
Hic etenim crebri florent, non Stemmate solum :
Ast etiam illustres Pallade utraque Viri.
Praecipuos inter primus mihi aditur Amicos,
TERTINA, Regalis Gloria rara Scholae!
Quem mihi falsa tulit moerenti Fama supremum
Ante duos annos oppetiisse diem :
Ecce! hunc Incolumem complector; maxima laeto
Gaudia propterea Corde movente meo.
Scilicet Ille! Tuo dignus quoque TERTINA plectro
Nuper Apollineo, magne Poeta, coli;
Est cui dicta Salus a nostrae plurima Terrae
Luminibus doctis, ore relata meo.
Et cuius merito trans silvas Patria fusa,
In magno aestimio nobile Nomen habet.
Scire cupis nostri metam Sermonis, et orsum?
Plurima de Rebus dicta fuere novis.
Sermo fuit Studiis de Bellis, atque Magistris,
Quantum haec, atque illos extera Regna colant.
Quam *Bavarus* Doctis, et *Russus* pingue Minerval
Attribuat Sortis cum meliore Statu.
Et quam magna *Borussus* agat cum *Consule Primo*
Gallorum; vigeat Cultus ut Aonidum.
Nostra simul dubii nova Fata expendimus, aevo
Hoc queis tam recte culta Iuventa fuit. —
Sed mox ad Vatum Versus, et Scripta reversis,
Tu fueras nobis maxima Materies.
Ille mihi, ut vidit, modulamina Vestra probari,
Edita plura dein Carmina Vestra dedit.

Legi Elegos hilaris, queis VÁLYI, PRAYque canuntur :
Et quibus ornatur *Csanadiense* Pedum.
Legi etiam Lessum, quo flesti funera magni
GVADÁNYI Herois, Vatis et egregii.
Nec potui nostrae moderari, crede, Camoenae,
Quin recolat Nomen relligiosa Tuum.
Seque Tibi notam reddat Pietate calenti,
Ingenium gestit qua celebrare Tuum.
Quumque peregrinus caream charta, calamoque,
Haec mihi mox offert TERTINA, noster Amor!
Cuius Amicitia docta uti ut Gloria magna
Est mihi : sic Vobis est specialis Honor.
Quotidie urbanos Illius viso Penates,
Excipior dulci semper et alloquio.
Doctior et redeo semper satiatus opima
Doctrina, ex hujus quae fluit ore Viri.
Quaeque mihi tanto potior, quod Pectora prodat
Lacte, et Ryphaea candidiora nive.
Atque ubi detexi me gentis texere nostrae
A multis annis latius Historiam,
Suppetiasque simul petii, pretiosa Supellex
Librorum illius quas mihi ferre potest.
Continuo facilis, promptusque Volumina rara
Nondum visa mihi plurima nota facit.
Iconibus, Nummis, Libris, Scriptisque locuples,
Queis decorata nitet Bibliotheca sua.
Obstupui fugientia tot Monumenta vetustis
De patriae Rebus conglomerasse Virum.
Omnia quae pretii sunt cari, ingentis et usus
(Cognita si fiant) pluribus illa forent.
Usibus illa meis doctus Possessor, et Ipse
Altera viva vovet Bibliotheca lubens.
Quin crebro propria dignatur me quoque Mensa,
Consiliisque bonis me relevare studet.
Est haec immerito Cultori gratia facta,
Gratibus immensis deveneranda mihi.
Non minus illa etiam pergrata mente colenda,
Reddiderit notum quod Tibi me, mihi Te!
Atque ideo Lux haec Illius Nominis alma,
Phoebea fulgens splendidiore coma,

Laetitiis amplis cunctorum culta Bonorum,
Est etiam nostra concelebranda Cheli.
O felix Fatum! tantum quod munere Divum
Detinuit nobis, Hungariaeque Decus.
Lembergae fuerat si digna *Zamoscia* Voto,
Perpoliat pulchris TERTINA quam Studiis :
Digna quoque est Nutrix dulcissima, *Vardia Magna*,
Pierii Coetus, talis honore Viri.
Que Tibi quod Mater sit, multum gratulor illi,
Magnae Matris Honor, Magne Poeta, Tuae!
PANNONIOS IANOS non omnes abstulit Aetas
Una : imo plures nostra remota dedit.
TERTINA quos inter cum NAGYIDE vertice summo
Castalii errabit tempus in omne Iugi.
Atque utinam! plures Concordia duceret illuc,
Pectoris expulsa sedibus Invidia.
Nec tantus Fastus, Contemtus, et atra Simultas
Multorum premeret bilem, animumque trucem.
Quid valet excultum Studiis dici! Indole vero
Vulpibus esse parem, Tigridibusque feris?
In Cultu doctis docti sint : mox quoque Civis
Pluris eos faciet, Nobilitasque potens. —
Sed mage, quid voveam, petis? en! mea maxima Vota
Audi; illi coram iam recitata Viro :
De cultu Hungaricae, Meritissime TERTINA, Pubis!
Archi-que Vardensis Curio Gymnasii.
Olim qui pepulit de summis Daemonas Astris,
Protegat hic semper Teque, Tuamque Domum.
Sim Tuus : esto meus : servet cum NAGYIDE nostro
Te Deus; et tribuat cuncta cupita Tibi.
Vivat ALEXANDER Gnatus cum Matre! Parenti
Par animo, ac ideo dignus ut alta petat.
Tu quoque, Nominis alma Dies, per tempora longa
Incolumi redeas semper amoena Viro.
Vivant! Hungariamque diu ornent TERTINA, NAGYque
Carminibus, Meritis, Gloria, Honore suo!

VIÉȚA ȘI OPERELE LUI G. ȘINCAI

DE

A. PAPIU ILARIAN.

I. Gheorghe Șincai s'a născut în *Șamșud*, saŭ la 28 Februarie 1754, anul întemeiereĭ șcólelor din Blaj, saŭ la 1753, chiar cu o sută de anĭ înainte de publicarea Chroniceĭ sale.

Șamșudul e un sat mare în scaunul Mureșuluĭ în Transilvania, locuit de Românĭ și de Secuĭ. În acest sat se aflaŭ așezațĭ părințiĭ sĕĭ, *Ioan* și *Ana* născută *Gereg (Grecul)*, avênd în posesiune o parte de moșie nobilitară străină. Tată-sĕŭ fusese *poslujnic* pre lângă vlădica *Ioan Patachi*.

De altmintrea, familia *Șincai*, vechĭ nobilĭ, *exornat quorum cera vetusta lares*, se trăgea din *Șinca-veche*, în țéra Oltuluĭ (ținutul Făgărașuluĭ). Odinióră partea cea maĭ mare a satuluĭ era moșie avitică a familieĭ Șincai. Tot pre moșia familieĭ a fost întemeiată *Șinca-nouă*, precum pre larg a probat acésta Șincai la dieta țĕreĭ din 1792.

Pre când Șincai al nostru era încă copil, ambele sate fură militarisate, adecă conscrise în primul regiment român de margine, împreună cu posesiunile luĭ Șincai și ale altor nobilĭ de acolo.

Tată-sĕŭ Ioan și muma sa Ana și frate-sĕŭ Pantelimon sunt îngropațĭ în *Șamșud*. Un alt frate, Ioan fiind căpitan

în al doilea regiment român de margine, căḑu luptându-se vitejesce la *Lörch* lângă Rin la a. 1795.

Moşul sĕŭ despre tată se chema *Andreiŭ*. Frate cu acesta era raţionistul de la Turnu-roşu, *Stefan Şincai*, care la 1705, năvălind Curuţiĭ asupra Turnuluĭ-roşu, peri şi dînsul acolo. La a. 1738 al Chroniceĭ menţionézĕ pre «Stefan Şincai de Şinca, care fusese deregĕtor de Camera crăiasca în Blaj».

Moşul sĕŭ despre mamă, *Nicolae Gereg (Grecul)*, precum povestia el, pre la 1708 trecu de la Curuţĭ la Lobonţĭ, şi fu între aceştia căpitan până la pacea de la Satmariŭ, când se lăsă de óste şi, întorcêndu-se acasă la *Rîciŭ*, se căsători cu *Ruxanda Török* (Turcu) din *Sacal*, care sate sunt în câmpia din comitatul Turdeĭ.

Numaĭ atât scim despre familia luĭ *Şincai*. El n'apucă pre semne a-şĭ plini promisiunea ce facę la a. 1711 al Chroniceĭ, unde ḑice despre o scrisóre a boiarilor din ţéra Oltuluĭ, că o va aduce maĭ pre larg când va scrie despre familia sa.

II. Tatăl luĭ Şincai nu era om învĕţat, dar iubitor de învĕţătură. El se adoperă a da fiuluĭ sĕŭ o crescere deplină. Îl trămise de mic la şcóla din Sabed, tot în scaunul Mureşuluĭ, ca să înveţe ungurésce, fiind acest sat locuit numaĭ de Secuĭ unitarĭ saŭ arianĭ. Dar luĭ Şincai nu-ĭ plăcu aci. Decĭ tată-sĕŭ îl aduse peste puţin acasă la Şamşud, unde urmă apoĭ maĭ mult timp la şcóla sătéscă sub prevegherea şi îngrijirea părintéscă.

Pre la 1766 aşa dar în etate cam de 12 anĭ, fu trimis la *Oşorheiŭ*. Aicĭ, la Reformaţĭ, începu să înveţe cu mult progres primele elemente ale limbeĭ latine şi ungurescĭ, sub direcţiunea prea învĕţatuluĭ profesor *Al. Kovásznai*. Doĭ anĭ învĕţă în colegiul Reformaţilor din Oşorheiŭ.

Pre la a. 1768, Şincai, în etate de 14 anĭ, prin stăruinţa fratelui sĕŭ maĭ mare, căpitanuluĭ Ioan, trecu la Cluj,

unde fu primit de Iesuiți, ca intern, în seminariul *iosefin*. Aicĭ învĕță gramatica și poetica în curs de patru anĭ de ḑile, cu atâta silință și atât succes, în cât nicĭ unul din numerosiĭ elevĭ aĭ seminariuluĭ nu-ĭ putu disputa vre-o dată locul întâiŭ în studie.

Iar la 1772 lasă pre Iesuiții din Cluj «pentru óre-ce năsărâmba», precum spune el însușĭ, și, pentru ca să învețe și limba nemțéscă, trecu pentru retorică la Bistrița săséscă, în gimnasiul Piariștilor de acolo.

Terminând retorica, în anul următor 1773 fu primit în mănăstirea de la Blaj, și însărcinat cu predarea retoriceĭ și a poeticeĭ în școlele române de aicĭ. Era atuncĭ Șincai în etate numaĭ de 20 anĭ. Atât de timpuriŭ îl judecară superioriĭ demn de a-l înălța de pre bancă în catedră.

După un an de probă ca profesor, la 1743, mitropolitul Gregoriŭ Maior, după opiniunea unanimă a tuturor, iar maĭ ales prin stăruința și autoritatea luĭ Ignațiŭ Dorobant, pre atuncĭ preposit în Blaj, în urmă episcop la Oradea-mare, îl trămise la Roma împreună cu Petru Maior.

Cincĭ anĭ stete Șincai în Roma, doĭ pentru filosofiă, treĭ pentru teologiă, în colegiul *de propaganda*. La 28 Ianuariŭ 1779 primi laurea de doctor în filosofie și în teologie. In Roma puse fundamentul studielor sale istorice. El ajunse a fi numit custode al bibliotecieĭ colegiuluĭ *de propaganda*. Mulțămită cu deosebire cardinaluluĭ *Stefan Borgia*, secretarul colegiuluĭ, tóte bibliotecile Romeĭ eraŭ deschise luĭ Șincai, și anume: biblioteca *vaticană*, biblioteca *sopra la Minerva*, biblioteca *benedictină*, afară de biblioteca colegiuluĭ, al căreĭ custode era, precum ḑiseĭ, el însuși. Culegea ḑi și nópte cu o ardóre fără de esemplu din cărți și manuscripte. Borgia îĭ câștigase de la papa Piu VI, voia formală de a ceti tóte cărțile, și cele oprite și damnate, și de a cerceta și consulta tóte bibliotecele. Ce e maĭ mult, acest cardinal merse cu buna voință până acolo de-ĭ tocmi, cu baniĭ sĕĭ

proprii, un preot învețat care să-l ducă, veri-când ar cere, prin bibliotecele publice, și să-l pórte și întroducă în societățile erudiților Romei. De multe ori Borgia singur îl căuta și-i arěta diferite cărți, până aci necunoscute, ce coprindea ceva despre Români. Ades îl poftia la masa sa, înconjurată de a pururea de erudiți ai Romei și străini, din ale căror convorbiri profita în tóte privirile.

III. După terminarea studiilor sale în Roma, Șincai, întorcêndu-se la 1779, se opri, din porunca împěrăteseĭ Marieĭ Teresieĭ, în Viena Austrieĭ pre un an, intrând în seminariul *S-ta Barbara*, unde se afla ca prefect al studiilor Samuel Klein, amicul și compatriotul sěŭ. Colegul sěŭ Petru Maior se întórse la Blaj.

In cursul acestuĭ an el a învěțat în Viena catechetica și metodica în scóla normală de la *S-ta Anna*. De asemenea și dreptul natureĭ, dreptul public, al ginților și dreptul eclesiastic.

In acelașĭ timp publică în Viena, *Elementa linguae Dacoromanae,* compuse de Klein, dar înavuțite și întocmite de dînsul. Era să tipăréscă pe lângă acéstă gramatică și un dialog despre originea Românilor, dar nu-l îngădui censura curțeĭ împěrătescĭ din Viena.

Noctuque diuque studia Șincai în Viena, cercetând bibliotecele și făcêndu-și însemnări din cărți și manuscripte pentru istoria dacică. In Viena făcu cunoscință cu ceĭ maĭ însemnați istoricĭ. Celeberrimul *Daniil Cornides*, «de cât carele maĭ învěțat, ḑice Șincai, n'a avut coróna ungurésca pre timpul sěŭ», el cel întâiŭ merse să vaḑă pre tînĕrul istoric român, și rěmase uĭmit de mulțimea documentelor ce věḑu la dînsul. *Benkö*, ca și *Cornides*, îl încuragia și-l împrumuta cu cărți rare și cu manuscripte. *Garampi*, nunciul apostolic, îĭ deschise biblioteca nunciatureĭ, căutând și arětându-ĭ el însușĭ cărți și manuscripte de carĭ putea avé nevoe. In Viena făcu cunoscință și cu învěțatul *Hadik*, pre-

ședințele cancelariei belice. De asemenea, cu *Sulzer*, care-i comunică chronica lui Miron Costin. De la consiliariul de curte din Viena, *Ștefan Costa*, primi, între altele, diploma lui Michaiu Vitézul de la 1599, prin care acesta întăresce articolii dietei din Alba-Iulia.

Ast-fel lucra Șincai în Viena, în etate de 27 ani, pre întrecute cu Klein, la gramatică, la istorie, afară de studiile normale și juridice la cari urma.

Metodica și catichetica se vede a fi primit ordine de a le învăța, anume cu scop de a fi apoi numit director al școlelor române din Transilvania.

IV. Șincai trebue a se fi întors în patriă și anume la Blaj, între anii 1780—82. In care anume an se întórse și începu a funcționa ca director, n'am putut afla. Dar de órece el afirmă că a purtat acésta diregătorie în curs de 12 ani, iar din documentele ce de curênd primirăm din Blaj, resultă că el fu scos din directorat în anul 1794, apoi funcțiunea lui trebue a fi început în anul 1782.

Ca director, neostenitul Șincai publică, din ordinea împăratului Iosif II :

La 1783, în Blaj, Gramatica latină-română. Regulele latinesce și românesce cu litere străbune. Din astă gramatica învățară și contimporanii domnului Cipariu pre la 1814—15. O altă edițiune de acéstă gramatică are și text german și unguresc pre lângă cel latin și român.

Tot la 1783 publică și un catechismu, însă cu litere ciriliane, care și până acum a rămas în scóle, după cum arată D. Cipariu.

De asemenea, două abecedare : unul pentru scóla primară din Blaj, altul pentru scólel sătesci din Transilvania. Cel de întâiu în patru limbi : latină, ungară, germană și română; al doile numai cu litere române.

La 1785, aritmetică fórte bună.

Șincai fusese călugăr și canonic, «cel mai de jos în sân-

ţire, dar al doile în deregĕtoriă,» în curs de 10 anĭ, adecă de la 1774 până la 1784. El învĕţase teologia ca puţinĭ alţĭ; dar, om luminat ca epoca în care trăia, şi ca cel ce «scia năravurile popescĭ», el nu era amic al călugărieĭ şi al călugărilor. Drept aceea la 1784 se lăsă de călugărie, împreună cu *Klein, Peterlachi* şi *P. Maior*, ḑicênd că numaĭ pentru a puté merge la Roma intrase în mănăstire. Călugăriĭ încă nu iubiaŭ pre acest bărbat luminat, dar puţin tractabil; decĭ fără greutate îl dimiseră *in nomine Domini.*

Doĭ-spre-ḑece anĭ lucră Şincai ca director al scólelor naţionale în tótă ţéra Ardéluluĭ. Treĭ sute scóle înfiinţă. In archivul mitropolitan din Blaj se păstréză un exemplar de decret pentru docentele scóleĭ române-naţionale din *Fenĕşusăsesc*, subscris de Şincai la 25 decemvrie 1787. Ca director, Şincai avea léfă de 300 fl. pre an. Dar când eşia să cerceteze scólele, primia diurnă. In asemenĭ visitaţiunĭ, de treĭ orĭ percurse, din ordinea împĕratuluĭ Iosif, tótă Transilvania, făcênd apoĭ relaţiunĭ despre starea scólelor. Cunóscem douĕ documente despre zelul înflăcărat şi neobosit cu care lucra Şincai pentru înmulţirea scólelor şi înaintarea culturieĭ române — *pro linguae et gentis honore.* Anume, Sinodul ţinut în Blaj la 18 Decembre 1792, atestă că nicĭ ostenéla, nicĭ însăşĭ sănătatea nu şĭ-o cruţa Şincai în purtarea deregătorieĭ sale.

V. Intr'aceea, la 28 Ianuarie 1790, Iosif II e constrîns a revoca reformele marĭ ce întrodusese.

La 20 Februarie acelaşĭ an móre marele împĕrat,

qui, pol, perpetuo vivere dignus erat;

imperatul iubitor de omenire «sub care a resufleţit Românĭĭ, şi eŭ atuncĭ înflorind mult puteam» ḑice Şincai cu adâncă durere.

Pre când revoluţiunea cea mare, la Apus resturna sistema milenarie a trecutuluĭ, şi proclama principiile libertăţiĭ şi egalităţiĭ omenescĭ, în Austria şi maĭ ales în Un-

garia și în Transilvania, după mórtea luĭ Iosif, reformele cele căḑute ale acestuia provocaseră o reacțiune încordată, aristocratică și feodală. Ungurĭi, națiune aristocratică care în nicĭ un cas nu putea simpatisa cu o revoluțiune democratică, cereaŭ cu înverșunare restabilirea constituțiuneĭ lor feodale ce era să o sfârme de tot Iosif împĕrat. In tótă Ungaria și Transilvania nu se ivi între Ungurĭ un singur apostol al dreptuluĭ egal, ḑice Ungurul *Kövari*. Revoluțiunea francesă, constată acest Ungur, nu găsi simpatiĭ de cât la Românĭi Transilvanieĭ. Aceștia, pătrunșĭ de principiile luĭ Iosif și ale revoluțiuneĭ, se presintă la a. 1791 înaintea împĕratuluĭ și a dieteĭ din Cluj cu acel faĭmos și pururea neuĭtat act al națiuneĭ române, prin care pretind restabilirea Românilor, vechilor coloniĭ aĭ luĭ Traian, în usul tuturor drepturilor naționale, de o potrivă cu cele-alalte națiuniĭ ale țĕreĭ, invocând, eĭ singurĭ în Rĕsăritul Europeĭ, drepturile omuluĭ și ale cetățénuluĭ : *pura et simplicia tum hominis, tum civis jura.*

Ungurĭi și Nemțiĭ, cu puterĭ unite și cu violență, respinseră aceste pretensiunĭ.

Eder, istoric sas, se însărcină a le critica și combate.

Șincai rĕspunse prin o anticritică energică, care însă nu o putu tipări.

Să însemnăm că la dieta țĕreĭ din 1792, Șincai încă așternu o petițiune în causa posesiunilor familieĭ sale.

Intr'aceea, reacțiunea unguréscă ce urmă după mórtea luĭ Iosif, nu putea să nu lovéscă și pre Șincai.

Inimiciĭ scólelor naționale și aĭ luĭ deveniră din ce în ce maĭ cutezătorĭ. Maĭ întâiŭ i se trămise ordine de a nu se maĭ propune limba germană : *audacter dura minando mihi.* Puțin după aceea născociră asupra-ĭ lucrurĭ grave ce puteaŭ să-l pérdă, *qui me perdere possint*, acusându-l de principie germanice, resturnătóre, și de turburător al ordineĭ publice.

Era pre atuncĭ episcop în Blaj *Ioan Bob.* Șincai, ca și

Klein și Maior, bărbați superiori, cu atât mai puțin puteau să stea bine cu Bob, că, pre când acesta cerca a vîrî în biserica română innovațiuni latine, ei apĕrau cu însuflețire vechile datine ale bisericei orientale. Incă de pre la 1792, dacă nu de mai nainte, începuse a se forma în cler o opositiune seriósă asupra administrațiunei episcopului. Pre la 1794 opositiunea era să erumpă. Pre atunci se lăudase Bob asupra lui Maior: *Dabo operam ut destruam illum.*

Acțiunea intentată asupra lui Șincai nu e bine cunoscută. Dar, dintr'o cercetare făcută asupră-i la 11 Septembre 1794, resultă că el era arestat pentru că ar fi rostit óre-cari cuvinte țintitóre la turburarea păcei publice. Interogat, el respunse între altele: «Fiind denunciat la guvern «pentru nescari cause, se ordinase cercetare asupră-mi. Cu «acésta ocasiune, mergênd eŭ la mănăstire, călugării 'mi «diseră între pahare: Hei Șincai, dar bine ce o dreseră «asupră-ți. Eŭ diseiŭ: décă ast-fel se pórtă episcopul cu «mine, apoi *ego etiam ero dux et author rebellionis atque con-juratorum* (adecă: eŭ încă voiŭ fi autorul și capul rebe-«liunei și al conjuraților). Profesorul de filosofie îmi ob-«servă dicênd: mare vorbă ai grăit, Șincai; tu-ți pui «capul în joc. Iar eŭ respunsei: n'am grăit nimic con-«tra țĕrei nici contra împĕratului; am vorbit contra epis-«copului.» Vorbele lui Șincai fură interpretate într'un sens ce n'a putut fi în cugetul lui. El fu arestat sub inculpare de tendințe de rebeliune.

La 13 Septembre 1794, așa dar sub cursul cercetărei lui Șincai, guvernul invita pre episcop, să propună alt director în locu-i.

La 15 Octombre, episcopul propune de director *interimariŭ* pre *Georgiu Tatu*, care terminase studiele mai înalte la S-ta Barbara în Viena.

La 18 Octobre, guvernul confirmă pre Tatu în postul de director interimar și catechet școlei primarie naționale din Blaj.

La 10 August 1795 Șincai se afla în Blaj, pre picior liber, dar *afflictus ultra modum*, precum se subscrie însuși într'o epistolă prea caracteristică adresată episcopului Bob. In astă epistolă el își da încă titlul de *actualis director*, pre semne după modul sĕŭ cel ironic, fiind-că *Tatu* era numaĭ *interimar*.

E bine a însemna că, chiar pre când Șincai era acusat pentru principiele sale și arestat ca turburător al ordineĭ publice, în Viena și în Pesta se arestaŭ toțĭ ceĭ în prepus de a simpatisa cu revoluțiunea francesă.

La 16 August 1794 se puse mâna pre Martinovicĭ și alțĭ complicĭ, și în anul următor se decapitară.

VI. Scos cu nedreptate din postul sĕŭ de director după ce suferise și alte maĭ grele injurie și calamităț, numaĭ pentru că lucrase atât și cu atât zel pentru binele public, la anul 1796 Șincai merse la Viena, pentru ca să aștérnă înaintea împĕrățieĭ dreptele sale plângerĭ. El trecu atuncĭ pre la Oradea-mare, unde vechiul sĕŭ patron, episcopul Dorobant, îl ajutoră, fără să-l róge, cu douĕ-decĭ galbenĭ, banĭ de călătorie.

Mergerea la Viena nimic îĭ folosi.

Părăsit de stéoa sa — *a Fortuna fere derelictus* — Șincaĭ, cel ce adunase atâte cunoscințe spre a fi folositor Românilor, se vĕdu de odată constrîns de a părăsi pre aĭ sĕĭ și a cultiva pe străinĭ cu mintea sa, *Colere ingenio rura aliena meo*, cum dice el însuși. El se retrase la comitele *Daniil Vass de Țaga* și soția sa *Clara Szerentsi*. Șése anĭ de dile petrecu Șincai în curtea acestor magnațĭ, crescênd în arte și în sciințe pre fiiĭ lor, Toma, Ioan și Giorge, și îngrijind tot de odată de economie ca inspector în mosiele lor.

Cu asemenĭ ocupațiunĭ el se vĕdu nevoit a neglige puțin studiile și cultura sa literară.

Cu tóte acestea, Istoria Românéscă, ce începuse a culege

cu atât zel și cu atâte privighieri, nici odată nu putea să o dea uitărei, fie ca director de scóle, fie ca instructor de copii, aŭ inspector de bunuri. El aduna neîncetat și cu tótă ocasiunea, din bibliotecĭ și archive, publice și private, cerceta până și documentele particularilor, nobilĭ și țĕranĭ. Incă pre la anul 1800, cătră finea luĭ Maiŭ, vĕduse Engel în Oșorheiu, în biblioteca societățeĭ pentru limba ungurescă, un manuscript de treĭ volume *in folio* coprinḑênd date chronologice *de rebus Valachorum*, culese din variĭ autorĭ de George Șincai.

VII. Pre la 1803, Șincai terminând crescerea fiilor comiteluĭ Vass, își luă ḑioa bună de la acéstă familie, și plecă pre la Oradea-mare la Buda, spre a se consacra de aci înainte numaĭ studiuluĭ istorieĭ române. El se opri în Oradea-mare, unde se afla episcop vechiul sĕŭ patron *Ignatiŭ Dorobant*, și canonicĭ, învĕțațiĭ sĕĭ amicĭ și cunoscuțĭ, *Vulcan* (care se făcu apoĭ episcopŭ), *I. Szilagi*, *S. Branu*, *I. Corneli*, *Nic. Vitez*, *George Farcas*; acolo se afla și eruditul profesor și director *M. Tertina*. Toți cu bucurie și cu inimă deschisă îmbrățișară pre celeberrimul Șincai. El descălecă în tusculanul suburban al episcopuluĭ, și în tóte ḑilele era la masa acestuia.

Pre atuncĭ lucra Engel la istoria principatelorŭ române, și învĕțațiĭ Romînĭ din Blaj, din Oradea-mare și aiurea, îĭ trimeteaŭ tot felul de documente. Chiar pre când Șincai se afla în Oradea-mare, se traducea, sub privighiarea luĭ Vulcan, cronica luĭ Miron Costin pre séma luĭ Engel.

Treĭ lunĭ de ḑile petrecu Șincai în sînul eruditilor sĕĭ amicĭ de la Oradea. Atuncĭ scrise și *Elegia* sa.

In fine, găsind ocasiune oportună, plecă la Pesta și Buda anume spre a-și îndeplini istoria din Grammatophilaciul luĭ *Kovachich* și din biblioteca luĭ *Szechenyi*. La plecare, învĕțațiĭ și generoșiĭ seĭ amicĭ din Oradea, îl ajutorară cu banĭ de drum.

Cătră finea anului 1803, Șincai era în Buda.

Cum ajunse aicĭ, se puse în relațiune cu celebriĭ istoricĭ aĭ Ungarieĭ de atuncĭ, și anume cu *Kovachich*, pre care-l ajuta în lucrările sale literarie, apoĭ cu *Katona* și alțiĭ. Pre la Martiŭ 1804, Engel numesce pre Șincai ajutorul abil și activ al luĭ Kovachich. Șincai încă vorbesce despre préînvĕțatul sĕŭ amic Kovachich *(vir eruditissimus mihique amicissimus)*, atât in *Elegia* sa de la 1803 cât și în *Cronica* unde spune că, în anul 1804, înainte de a se face *diortositoriŭ în tipografia crăéscă*, el însușĭ a făcut estrase din tóte cărțile, maĭ ales cele netipărite, care le dobândise Martin Georgie Kovachich de la comitele Hadik.

Ast-fel, Șincai, în Buda, se ocupă, îndată de la început, ajutând pre Kovachich, consultând Biblioteca szechenyană, precum și colecțiunile altor învĕțațĭ, și completând neîncetat cronica sa.

La 25 Februariŭ 1804 el scrie luĭ Engel : «Mi-am propus «să scriŭ analile națiuneĭ române întregĭ, prin urmare și «ale Cuțo-vlachilor saŭ Țințarilor (cumu-ĭ numesc), ceea «ce am și făcut, începênd de la Traian saŭ maĭ bine ḍi-«cênd, de la cel de întâiŭ resbel al luĭ Decebal în contra «Romanilor până la 1660. Continuez acéstă lucrare din «ḍi în ḍi, o înavuțesc și o netezesc, nicĭ cuget a o tipări «maĭ înainte de ce voiŭ aduna și strînge tot ce voiŭ puté «spre completarea și continuarea anilor.» El comunică luĭ Engel date, documente, manuscripte, și anume cronica *bălăcenéscă*, care pre atuncĭ, era al 20-lea volum în colecțiunea manuscriptelor sale, iar Miron al 25-lea.

La 20 Septembre 1804, Șincai scrie căpitanuluĭ *Lipszky*, care se ocupa cu facerea uneĭ carte geografice a provincielor coróneĭ ungurescĭ, o epistolă despre modul scriereĭ limbeĭ române cu litere latine. In astă epistolă Șincai se semnéză : *actualis corrector Typi Valachici penes R. Typographiam Universitatis Pestanae.* Pre atuncĭ el spera că preste doĭ anĭ va puté scóte la lumină Cronica națiuneĭ române.

La 1805 Șincai publică o altă ediţiune mai îndreptată a *Elementelor limbei Daco-Române*. Avea de gând să scótă și o gramatică *ilirică-română*, adecă cu litere ciriliane. El se semnéză tot *Typi Corrector*.

Samuil Klein, persecutat de Bob, încă se așezase în Buda, ca revisor de cărți.

Lucrau amêndoi pe întrecute și se ajutau împrumutat ca frații. Colecțiunile lor de documente și chiar lucrările lor erau comune, ca între amici și ómeni în adevĕr eruditi.

Intr'aceea, la 13 Maiu 1806, Klein móre în Buda în brațele lui Șincai.

Cu un an mai nainte murise episcopul Dorobant, patronul lui Șincai.

In locul lui Dorobant se numi episcop, la 1806, Samuil Vulcan, prea învĕțatul amic al lui Șincai, și nemuritor mecenate al literelor române.

La 1807, Șincai tipărește *Istoria Românilor* la finea calendarului de Buda pre acest an.

In fine la 1808, încurajat de episcopul Vulcan, se apucă a-și tipări Chronica, tot ca apendice la calendarul de Buda de pe acest an. Tipărirea croniceĭ se continuă și în calendarul anului 1809, și era să urmeze tot așa înainte în calendarele anilor viitori. Dar împrejurările nu-i fură favorabile. Causa principală se vede a fi fost censura. Destul că, fără a sci cu deamănuntul cum și în ce chip, nu numai tipărirea croniceĭ se întrerupe de aci înainte, dar Șincai însuși cu începutul anului 1809 nu se mai află în Buda.

VIII. Pre acest timp Maior, prigonit de Bob, se așeză în Buda, ca revisor de cărți.

Iar pre Șincai, în anul 1809, îl găsim retras în *Sinea* satul comitatului *Abaui* în Ungaria, la iubiții sĕi *elevi Vass*, lucrând cu asiduitate la Cronica sa. Iată cu ce inimă duiósă și plină de gratitudine spune acésta el însuși. «La a«nul acesta (1354 al Croniceĭ) mi-aŭ venit înainte un hri«sov al pré luminateĭ familieĭ comiților Vass, carele astădi

«în 28 Fevruarie al anului 1809, când tocma am plinit «56 anĭ de când m'am născut pre lume, îl scriŭ în Sinea, «satul comitatuluĭ Abauivar în Ungaria, în curtea măririlor «sale, ca să le arăt mulțămita care li se cuvine nu nu- «maĭ de la mine, carele scriŭ, ci și de la aceia pentru «al cărora folos scriŭ acestea.»

Doĭ anĭ de ḑile lucră Șincai la Cronică în curtea comiților Vass, unde avea de gând să petrécă pân' ce-și va termina opera. El scrie cu multă amărăciune asupra órecăror Românĭ «care maĭ vré-l'ar mort de cât să scrie u- «nele ca acestea.» El scurtéză ades lucrarea sa cea românéscă, grăbindu-se a o traduce pre latinie, în speranță că în astă din urmă limbă maĭ ușor va scăpa de censură. Iată propriele sale cuvinte : «Mĕ ocrotesc la feciorĭ comi- «teluĭ Daniil Vass cel maĭ bĕtrân, ca la nisce ucenicĭ aĭ meĭ, «până voiŭ săvârși munca acésta pentru folosul Români- «lor, dintre care unĭĭ maĭ vré-m'ar mort de cât să scriŭ «unele ca acestea.» Și iarăși : «maĭ aduc aci un hrisov «ce se ține de prea luminata familia comiților Vass de «Țaga, ca să arăt că de nu mĭ-ar fi stat familia acésta «întru ajutor, eŭ cu ajutorul Românilor meĭ în vecĭ n'aș fi «scris cronica acésta, ba dóră o aș fi pârjolit de mult, a- «tâta m'aŭ necăjit Românĭĭ de la care am așteptat ajutor.» Acestea le ḑicea în anul 1809. Intr'alt loc maĭ ḑice : «alțĭ «maĭ mulțĭ (autorĭ) pentru aceea nu-ĭ pomenesc aci, pen- «tru ca să nu-mĭ lungesc munca, ci să o isprăvesc maĭ «repede, spre descoperirea ochilor celor ce..... și să o în- «torc pre latinie, de unde și nume și folos maĭ mare voiŭ «avé, nicĭ voiŭ avé op să-mĭ cerceteze munca Românĭĭ «meĭ, — pentru că, tipărindu-se odată munca acésta pe la- «tinie, slobodu-mĭ va fi a o tipări și pe românie, fără de «censura acelora cari nu sciŭ de acestea.» Așa scria pre la 1810.

La 18 Fevruarie 1811, aflăm pre Șincai lucrând la Cronică în curtea episcopuluĭ Vulcan, vechiŭ amiculuĭ sĕŭ. Tot

anul acesta se vede a-l fi petrecut la Vulcan, ajungênd cu lucrarea Croniceĭ până la anul 1739 unde pare a fi încetat. La acest din urmă an al Croniceĭ se plânge în următorul chip : «de mine dușmaniĭ némuluĭ nostru, carĭ numaĭ «pentru aceea aŭ vrut să ne stăpânéscă ca să-șĭ..... aŭ a-«scuns tóte din care puteam scrie pentru folosul némuluĭ, «și eŭ din mânĭ streine am căpĕtat și acelea din care am «scris până aci și voiŭ scrie și maĭ înainte despre epis-«copia Făgărașuluĭ și mitropolia Belgraduluĭ.»

IX. In anul următor 1812, pre când Petru Maior, care urmase luĭ Șincai în revisorat, publică istoria sa pentru începutul Românilor în Dacia, în care citézĕ la un loc pe «pré învĕțatul, ci nenorocit Georgie Șincai,» nicĭ îl maĭ pomenesce vre odată, întâlnim pre Șincai în Transilvania, venind din Ungaria, de la Vulcan, pre jos, cu toiagul în mână și cu desagiĭ în spate-ĭ, în carĭ purta Cronica sa, tesaurul neperitor al ginteĭ române.

De aci înainte încep adevĕratele fatalităț ale mareluĭ bărbat. Nicĭ el nicĭ alțiĭ nu le maĭ descriseră. Numaĭ tradițiunea contimporanilor, vagă și tristă, ni le maĭ păstra. Unul din acești contimporanĭ îl vĕdŭ în vara anuluĭ 1812 în Blaj, unde în dóue ḑile în dóue rândurĭ vorbi cu dînsul.

El venea, ḑice, de la Alba-Iulia unde îșĭ dusese Cronica la censură, și se abătu pre la Blaj, unde servise atâta timp în fruntea șcólelor române, și unde de vr'o 17 anĭ nu maĭ fusese. Fiind poftit la masă la Bob, Șincai cu obicĭnuita sa îndrăsnélă multe spuse episcopuluĭ plăcute și multe neplăcute. Séra pe la cină merse în refectoriul seminariuluĭ. Aci, (spune maĭ încolo marturul nostru, pre atunci cleric și dînsul), un canonic care cunoscea pre Șincai de maĭ nainte, în ființa de față a maĭ multor canonicĭ, carĭ de asemenea toțĭ îl cunosceaŭ, când intră Șincai în salon cu nisce pașĭ măreț, îl întîmpină cu acéstă întrebare : *Unde habemus fortunam?* (De unde avem norocire?) Iar el'

socotind pre semne că aceștia se fățăriaŭ a nu-l cunósce, zîmbind, îĭ rĕspunse scurt dar apĕsat: *De terra* (de pre pămênt); și cu acésta, îndrăzneț cum era, începu a intra în vorbă, cu fieșĭ care. Clericiĭ eraŭ așezațĭ cu toțiĭ în giurul meselor la cină, dar uĭtând că mâncarea zăcea înainte-le, privirile lor ale tuturor eraŭ ațintite asupra bărbatuluĭ—acum strein între aĭ sĕĭ! — care de și se osebia prin sărăcia îmbrăcămințeĭ de ceĭ împodobițĭ cu brâne roșie, cu atât strălucia maĭ mult prin discursurile sale pline de sciință; atențiunea tuturor era atrasă asupră-ĭ, și toțĭ se împlurĕ de respect către dînsul. La tóte unghiurile, între preoțĭ și clericĭ, n'audiaĭ de cât: *Acesta e Șincai! Oh ce bărbat!* Toțĭ doreaŭ a-l vedé și audi maĭ de aprópe. El îĭ preveni pre toțĭ. Întorcêndu-se către clericĭ, dise: *Cu bătrâniĭ vorbiĭ, acum să vorbesc cu odraslele Românilor.* Îĭ luă în șir pre toțĭ, și unul nu rĕmase cu care să nu fi grăit. În fine îĭ lăsă cu aceste cuvinte: *Puĭ de Romanĭ, purtați-vĕ bine, și nu uitați și pre Șincai.* In altă di, mergênd clericiĭ după datină, la plimbare, întîmpinară pre Șincai afară de orașul Blajuluĭ, înaintea ospĕtărieĭ episcopescĭ de lângă Târnavă, ședênd afară la umbră, ca să-șĭ împuterĕscă corpul pentru călătorie. Aci clericiĭ îl înconjurară ca oile pre păcurar. Aicĭ, dice martorul nostru, vĕdŭĭ la piciórele luĭ nisce desagĭ plinĭ de hârtiĭ; era averea némuluĭ românesc, Cronica luĭ, înghesuită în aceĭ dăsagĭ de lână, cam învechițĭ, la un loc cu tótă sărăcia autoruluĭ român celuĭ maĭ avut în sciință. Cu acea ocasiune multe ne spuse Șincai. Eŭ îl întrebaiŭ: «Pentru ce porțĭ atâtea scrisorĭ, atâta sarcină în spate?»— «Acesta e fătul meŭ (rĕspunse) în care voiŭ fi glorificat «după mórte; dacă nu mĭ-a fost rușine a-l face, pentru ce «să-mĭ fie rușine a-l purta»?

Scopul pentru care venise Șincai în Transilvania nu și-l ajunse. Se dice că, supuind censureĭ compunerea latină a Croniceĭ, censorul ungur îșĭ dede părerea cu următórele

cuvinte : «Cartea e demnă de foc, autorul de furcă» *(Opus igne, author patibulo dignus).*

Plin de mâhnire plecă Șincai din Transilvania, după datina sa, pre jos, cu toiagul în mână, cu desagiĭ în spate, la Oradea-mare, la episcopul Vulcan. După cum spune însuș Vulcan într'o scrisóre a sa către un român, când intră Șincai în curte la dînsul, îĭ dise : «Samuile! (eraŭ cunoscuțĭ din copilărie) să mĕ primescĭ iar în curte-ți, nu pre nimic dar voiŭ să-ți fac o copie din Cronică, pentru că mĕ veĭ ținé». Vulcan îl primi cu bucurie, și maĭ petrecu Șincai cât-va timp la dînsul, decopiându-ĭ o mare parte a Croniceĭ. Dar iar se depărtă apoĭ și de aci.

Bĕtrânul protopop din Bistrița, Ioan Maior, spunea că l'ar fi vĕdut odată pre la a. 1814, în luna luĭ Maiŭ, venind cu protopopul de la Dej-ocna, Iosif Șandor, la Blaj ; atuncĭ vorbia *contra fata.*

De aci înainte Șincai se face nevĕdut. Contimporaniĭ îĭ perd urma de tot.

Până sunt acum de abia treĭ anĭ nu se scia nicĭ locul nicĭ timpul morțeĭ mareluĭ Român.

In fine, la 1866 se descoperi că Șincai, părăsit de aĭ sĕĭ, se retrăsese către apusul vieței sale la generoșiĭ și iubițiĭ sĕĭ elevĭ, comițiĭ Vass, în satul Sinea din comitatul Abauivar lângă Casovia, unde apĕsat de atâtea suferințe, espiră în 2 Novembre 1816, în etate aprópe de 62 saŭ 63 de anĭ.

X. Iată cum descriŭ pe Șincai toțĭ câțĭ îl vĕdură. Unul din aceștia dice că, la întâia vedere și vorbire cu dînsul, la 1812, în Blaj, ast-fel îĭ atrase tótă atențiunea și mirarea, în cât chipul luĭ ĭ-a rĕmas întipărit în oglinda minții ca și cum ar sta și acum înaintea ochilor sĕĭ, căcĭ cine vedea odată pre Șincai, nu putea să-l maĭ pérdă din minte.

Era Șincai om de stat de mijloc, plin la trup, dar maĭ mult osos, cu umerĭĭ largĭ, cu peptul lat și eșit în afară ;

purta mâna cu bastonul înainte, păşind cu mare gravitate şi puţin legănându-se; capul mare, acoperit cu pĕr rar şi cărunt; fruntea largă, proeminente şi desnodată de laturĭ; sprîncene stufóse negre, maĭ îmbinate; ochiĭ marĭ şi plinĭ de foc, coperiţĭ cu nisce gene cu perĭ rarĭ înţepoşate; faţa cam lungăréţă, fusca, rumenă, puţin cam ciupită de vĕrsat; nas roman prelung; mustăţile încărunţite, pe carĭ le neteḑea cu fórfecĭ; gura, buzele, proporţionate; barba rasă, rotundă. Căutătura-ĭ era îndrăsnéţă şi însuflătóre de respect, dar în trăsurile feţeĭ puteaĭ cunósce adâncimea gândurilor şi necazurilor cu carĭ tótă viaţa avuse a se oşti. Avea voce sonoră, bărbătéscă, vorbia apĕsat, bine articulat, liber şi cu îndrăsnélă, ca bărbatul care are de unde şi scie ce să vorbéscă, sigur fiind în mintea şi abilitatea sa. Din vorbele luĭ vedeaĭ îndată, că omul mult simte în sine, şi mult îndrăsnesce. Gesticula când vorbia; era vesel, glumeţ, sarcastic chiar, dar fórte plăcut în societate, făr a perde câtu-şĭ de puţin, prin glumele şi sarcasmiĭ sĕĭ, din gravitatea purtăriĭ şi din respectul ce inspira. Se ḑice că cum vedea omul îĭ făcea versurĭ. Mersul, starea şi tótă purtarea sa era măréţă; simţiaĭ îndată spiritul înalt ce locuia într'însul, nu maĭ puţin omul plin de încredere şi sigur în lucrarea sa. Paşĭ avea îndrăsneţĭ şi sprintenĭ pre lângă tótă etatea cea înaintată. Când intra în vre-o adunare, căutarea tuturor o trăgea asupra-şĭ, şi nu putea rĕmâné necunoscut. In tótă purtarea sa avea o mândrie latină şi o îndrăsnélă care nu-ĭ şedea rĕŭ.

Imbrăcămintea în care vĕḑură pre Şincaĭ în Blaj, pre la 1812, era sĕracă, dar nu sdrenţósă. Un căput de pănură, colórea tabaculuĭ, care prin port perduse mult din colórea sa primitivă; un peptar de altă pănură, care-ĭ acoperia tot peptul şi pântecele până din jos de cingătóre, cu nasturĭ galbinĭ şi gătirĭ simple la găurele nasturilor; ciórecĭ ungurescĭ de pănură vînătă închisă; pălăria înaltă, lată în marginĭ, cam vechie, şi nisce cisme ordinare în picióre, era

tótă îmbrăcămintea bărbatuluĭ demn de o maĭ bună sórtă. Iar îmbrăcămintea luĭ oficială era, nădragĭ vineţĭ şinoraţĭ, spenţel saŭ scurteică şi dulamă pe umĕr, mijlocul încins cu sabia, fiind nobil de Şinca.

Iată cum era Şincai!

Asemenĭ calităţĭ, atâta superioritate şi consciinţă de sine, apoĭ curagiul şi inflesibilitatea principiilor sale, într'o epocă şi într'un cerc inferior şi crescereĭ şi sciinţeĭ şi ideilor sale, nu puteaŭ să nu-ĭ creeze o mulţime de inimicĭ puternicĭ, carĭ îl goniră tótă viaţa.

LISTA AUTORILORŬ CITAȚĬ ÎN CHRONICA LUĬ ȘINCAI

Intocmită de **A. Papiŭ Ilarianu.**

Lista alfabetică ce urmézĕ va interesa negreșit pre cunoscătorĭ. Autoriĭ sunt însemnațĭ întocmaĭ ca în Chronică. Câte odată sunt însemnațĭ și aniĭ Chroniceĭ, unde sunt citațĭ.

A.

Acropolita G. Chronic. Compendiar.
Acta diaetae Posoniensis, 1619.
Acta Sanctorum Ruinarti.
Actionum Regiarum Sigismundi I. tomi.
Adelboldus, apud Stiltingum.
Adon, Martyrolog.
Alaricius, Chronic, Ms. (a. 927.)
Albericus, Chronic. Ms. (a. 967.)
Albinus Petrus, Commentatiuncula de Valachia.
Allatius Leo de Consens.
Ambrosius S. Epist.
Ammianus Marcellinus.
Anastasius Bibliotecarius.
Andreas II, diploma Saxon. a. 1224.
Anonymus Belae Regis Notarius.
Anonymus Carolinensis quem edidit Kultsar scriptor Novorum Hungariae.
Anonymus, Decreta et vitae Regum.
Anonymus Valachicus, Ms.
Annalles Siculici, Ms.
Annales Templi Leutschoviensis, (a. 1440.)
Apor Peter Erdelyi metamorphosis (a. 1603.)
Approbatae Constitutiones.
Archivarius, der genealogische (a. 1731.)
Archivum Capituli Albensis. (a. 1699.)
Archiv. Cibiniense. (a. 1489.)
Archiv. Colos-Monostor. (a. 1467.)
Archiv. episc. Fogaras.
Archivum Vaticanum. (a. 1582, 1586, 1590, 1595, 1603, 1604. 1607, 1614, 1621 etc.)
Arnoldus Lubecensis, Historia de Friderico Barbarossa.
Assemani Ioseph. Simon. Kalendar. Ecclesiae Universae.
Augustinus S. de Civitate Dei.
Aurelius Victor Breviar. Rer. Roman.
Author Incertus ad calcem S. Theophan.
Author Miscellae. (a. 426.)
Author de Natalibus A. Eppi Colocensis. (a. 1000.)
Author de Statu Poloniae. (a. 1370.)
Author de Statu Turcico. (a. 1413)
Author Vitae Const. Cantemir.

B.

Bail Lud. (et Sever. Binius) Collectio. Conc.
Baksai, (a. 1113.)
Balacianu, Chronica Ms.
Balk, Ralatoriae statutoriae in Bochko filiorum Zaz Vaivodae, Balk et Drag. (a. 1373).
Baluzius.
Barlaam metropolita moldavus anticatechismus calvin. editus Suciaviae 1645.
Baronius.
Basilius S. Epist.
Basilovich Ioannicius de Fundatione Koriatovitsiana. (a. 1331.)
Baudrand, Geograph.
Bauer Mémoire.
Belius, Nov. Hungar.
Bellus Iulius, Laurea Austriaca.
Bertinianus. (a. 845).
Bethlen Ioan.
Bethlen Miklos Ms.
Bethlen Wolfg.
Biblia.
Binius. vide Bail.
Biro Samuel, continuatio Ms. Francisci Miko. (a. 1612.)
Bissaccioni, conte Majolino.
Bocignoli. (a. 1521.)
Bod Peter.
Bollandus.
Bonfinius
Borsai Chronic. Ms. (a. 1392.)
Boschius Petrus (a. 362.)
Böytini Ms. de rebus gestis a Gabr. Bethlen.
Brentanus, Epitome chronologica.
Breviario chronologico delli Principi di Valachia di Raicevich, apud Engel.
Breviarium valachicum Cibinii a. 1696 editum.
Brietius Ph. Chronicon Univers.
Broderithus. (a. 1526.)
Bruzen, Diction.
Bucholzerus, Index chronologicus.
Budense Chronicon.
Bulengerus Historia sui temporis.
Bulialdus, in Notis ad Hist. Ducae.
Bulla erectionalis eppatus Fogaras.
Burghardt. (a. 1712).
Büsching. Magazin.
Bzovius, Historia Ecclesiae. (a. 1445.)

C.

Callimachus Phil. de Reb. a Vladisl. gestis
Calvisius Sethus, Opus Chronol.
Camellis, Ioseph. de. (a. 1692).
Camerarius.
Cantacuzenus Ioannes.
Cantemir, Hist. Imp. Osman.
Caroli VI Decas Augusta seu lustrum.
Cageminum.
Carolus a S. Paulo, Geographia Sacra.
Carras.
Cassiodorus, Chronicon.
Cave Guilielmus Hist. literaria. (a. 390.)
Cedrenus.
Chalcocondylas Laonic. de Reb. Turc.
Chartuitius.
Choniates Nicetas.
Chronicon Paschale.
Chrysostomus.
Cinnamus Joannes.
Claudianus. (a. 383.)
Codinus de Originibus CP.
Combefisianus Incertus Continuator sive Anonymus. (a. 927.)
Comnena Anna.
Comnenus Ioan. Descriptio monasteriorum montis Athos.
Compilatae Constitutiones.

Constantinus Porphyrogenit.
Continuator ejusdem.
Cornides Ms. diplom. (a. 1223, etc.)
Coronensis Templi Annales.
Corpus Juris Hungar.
Coyer.
Cromerus.
Crusius.
Csatari. (a. 1049.)
Cserei Ms.
Cureus, Annales Silesiae.
Cuspinianus.
Cyprius Philipp. Chronicon Ecclesiae Graecae.
Cyzicenus Gelasius, Hist. Concilii Nicaeni.

D.

Dadik aqud Gatterer.
Decretum II. Imperat. Caroli VI.
Decretum V. Matthiae I Regis.
Del Chiaro.
Desericius. (a. 1080.)
Diaconus Paulus.
Diaeta anni 1647.
(Diakovar) Breviarium Ecclesiae Diakovariensis quod anno 1807 11 aprilis fuit approbatum. (a. 364.)
Dio Cassius.
Dionigi, Storie del Mondo.
Diploma Ppis Michaelis, 1589. Ms.
Diploma ejusdem. 1600. Ms.
Diploma Valachice editum anno 1653 jussu Georgii II Rakotzi, datum vero a Gabriele Bathori anno 1609 Sacerdotibus Valachicis.
Diplomataria regnicolaria.
Diplomatarium bibliothecae regnicolaris.
Diplomatarium Nationis Illyricae.
Dypticon Metropoleos Albo-Juliensis, quod ego donavi bibliothecae regnicolari Pestanae. (a. 1680. cf. a. 1660.)
Dlugos.
Dogiel.
Doglioni, Theatro Universale.
Dorotheus, Epist. ad Clerum Constantinop. (a. 448.)
Dositheus Hierosolymitanus. (a. 1079.)
Drechsler, Chron. Sarac.
Drumelli, Diction.
Du Cangius Car. Du Fresne.
Ducas, Hist. Bysantina.

E.

Eccardus, Corpus Hist. medii aevi.
Eder.
Eginhardus.
Egnatius Io. Baptista, de Romanis Principibus. (a. 1358.)
Enapius, de Legationibus. (a. 376.)
Engel Io. Christianus.
Ens.
Enyedi Pál, Ms. (a. 1599.)
Epiphanius Scholasticus, Collectio. (a. 458.)
Eusebius, Chronicon.
Eutropius.

F.

Fabricius Georg. (a. 1475.)
Facundus Hermianensis. (a. 553.)
Faschingius, Nova Dacia.
Fejérvári, Analecta. Collectio dipl. (a. 1230. etc.)
Filstich, Schediasma.
Flandriae Annales, apud Asemanum in Kalendario.
Fleury.
Foresti, Mappamondo istorico.
Forgach.

Franck Ms. Diarium Diaetae Mediensis etc. (a. 1658, 1659 etc.)
Frantzes Georgius.
Frenyerius. (a. 1244.)
Freyerus. (a. 1413.)
Fridvalski, Inscriptiones Dacicae.
Fuldensis Annalista.

G.

Gätterer.
Gebhardi.
Gelasin et Adon Martyrolog.
Genebrandus. (a. 1475.)
Gennadius, Catalog. Scriptor. Eccl.
Georgius Monachus. (a. 813.)
Gerlach.
Germani Capuensis Epistola ad Hormisdam Papam (a. 518.)
Germanicarum rerum Scriptores.
Glycas.
Gorecius, bellum Ivoniae.
Gothicae Ecclesiae Epistola, apud Ruinart.
Graecus Anonymus, historia politica.
Graevius, Fasti Idatiani.
Gratianus.
Grecianu, Ms.
Gregoras Nicephorus.
Grendi Samuel sive Gronzki, Ms. (a. 1538.)
Gualdo Galeazzo, Storia di Leopoldo.
Guerra Aloysius, Epitome Constitutionum Pontific.
Gyulaffi Lestan, apud Hevenessi. Ms. (a. 1565.)

H.

Hadik Andr. (a. 1448.)
Han.
Haner Georgius Ieremias.
Hartnacius. (a. 1352.)
Heidenstein.
Henricus Valesius, in notis ad Eusebium.
Henschenius Godefridus, Continuatio Bollandi.
Herman, Annales. Ms. (a. 1611, 1638.)
Herodianus. (a. 211.)
Heumoni, Comun. de re dipl. Imperatr. Aug. (a. 1711.)
Hevenessi, Ms. preste 90 tomi. Despre Hevenessi vedi a. 1711.
Hierocles Not. Imperii Orient.
Hieronymus S.
Hilarius Henricus, in Excerptis e Chonico Cyprii. (a. 1564.)
Hofman, Lexicon. Horányi. (a. 1713).
Hornius, Arca Noe.
Hungaricum Magazinum.
Hüpel Miscellen. (a. 1713.)

I.

Ianningus Conr. (a. 325.)
Inchofer, Breviar. chron.
Index Iassiensis (Insemnarea Domnilor Moldaviei) apud Wolf.
Innocentii I Epist. (a. 402.)
Innocentii III Gesta. (a. 963.)
Inventarium clenodiorum Metropolis Valachicae Belgradiensis de anno 1679 quod asservatur in Bibliotheca Monasterii Balasfalvensis.
Ioël, Chronographia compendiaria.
Iongelinus. Notitia abbatiarum ordinis cisterciensis. (a. 1087.)
Iornandes.
Iosephus in Antiqu.
Iovius Paulus.
Irenaei Tyri Coll. Synod.
Isidorus Hispalensis, Chronicon.
Istvanfius.
Iulianus Augustus, Satyra.

K.

Kaialovits. (a. 1339.)
Kaprinai, Hist. diplomat.
Katona.
Kazi.
Kazig, Hist. Hung. saeculi XVII.
Keller Godefredus. (a. 1444.)
Kemény Approbatae Constitut.
Kemény János, maga élete. Ms.
Kertselich, Notitia de regno Sclavoniae, Dalmatiae, Croatiae.
Ketzer, Ms. Diarium Diaetae Posoniensis 1659.
Khevenhüller.
Klein Episcopi Ms.
Klein Sam. Ms.
Köleseri, Auraria Romano-Dacica.
Kollar, ad calcem operis Nic. Olahi, Hungaria et Athila.
Kopi. Ms. (a. 1315.)
Kortholt. (a. 1024.)
Kovachich. (a. 1448.)
Küküllö, Ioan de.
Kultsar, Scriptor Novorum Hungariae, editor Anonymi Carolinensis.
Kuszewich.

L.

Labbaeus, Concilia.
Lactantius, de mort. persec.
Lakist, adversaria, Ms. (a. 1233.)
Lalande. (a. 1738.)
Lambecius.
Lampe, historia Ecclesiae Reformatae.
Lasicius, de ingressu Polonorum in Valachiam cu Bogdano Vaivoda.
Laszki Hieronym Arcana historia legationis. (a. 1528.)
Lazius Wolfg. de Republ. Romana.
Lebrecht. (a. 1690.)
Lengnichius, Ius Publicum Poloniae.
Leo Grammaticus, Chronographia.
Leo I, papa, Epist.
Le Quien, Oriens Christianus.
Leunclavius, Historia Turcica.
Lubienski, de Motu Civili in Polonia.
Luca, de, Ignatius, Geographia Bucovinae.
Lucius Dalmata, de Regno Croatiae et Dalmatiae.
Luitprandus. (a. 927.)

M.

Macrii Annales Flandrici.
Madacsi, Collectio Diplomatica. (a. 1455.)
Madius. (a. 1290.)
Malaxus Eman. Hist. Ecclesiae apud Crusium in Turco-Graecia.
Manasses Const. (a. 378.)
Manifestum Status Evangelici, 1616. inter Ms. Ioannis Szlardi in bibl. Universitatis Hung. Pestini. (a. 1616.)
Marianus Scotus, Chronicon. (a. 504.)
Marius Mercator, in Appendice ad contradictionem Anath. (a. 389.)
Massa Simon, Ms.
Mathias Rex, Epistolae.
Mellen. (a. 1439.)
Menander. (a. 582.)
Monembasius Dorotheus, Synopsis Historiarum. (a. 1541.)
Menologium Basilianum. (a. 372.)
Michovius.
Mignot, Histoire de l'Empire Ottom.
Miko Ferencz, Ms. Chronica. (a. 1595.)
Miles.

Miron Costin. Ms.
Montfaucon, Palaeographia.
Moreri, Dictionarium.
Mureus Albertus, Notitia archiepiscopatuum. (a. 1610.)

N.

Nadanyi. (a. 1059.)
Netalis Comes, Historia sui temporis.
Neugebauer, Hist. Poloniae.
Neuport, de Ritibus Romanorum.
Nicephorus S. Brev. hist. (a. 618.)
Niger, apud Bruzen in Geograph.
Nolanus S. Paulinus in Promemptico ad S. Nicetam in Daciam revertentem. (a. 397.)
Notitia utriusque Imperii. (a. 346.)

O.

Okolski, Orbis Polonus.
Olahus Nicolaus.
Orichovius Stanisl. Annales.
Orosius Paulus.
Ortelius.
Ortus et progressus variarum in Dacia gentium.
Ossolinski, Codex Ms.

P.

Pachymer.
Pagius. (a. 499.)
Palajotta apud Frank. (a. 1659.)
Palatius, Aquila Austriaca.
Palladius, in Dialogo de vita S. Jo. Chrysostomi. (a. 400.)
Palma, Notitia rer. hung.
Papebrochius Daniel, Acta SS.
Paralipomena rerum memorabilium edita ad. calcem abbatis Urspergensis. (a. 1444.)
Parschitius. (a. 1059, 1244.)
Paschale Chronicon. (a. 469,)
Patavius.
Paulinus S. vide Nolanus.
Pauli V. jussu edita Collectio Conciliorum.
a S. Paulo, Geographia Sacra. (a. 458).
Paulus a Paulo. (a. 1320.)
Paulus, de gestis Longobardorum. (a. 392.)
Pejachevich, Histor. Serviae.
Perschitius. vide Parschitius.
Peterfius, Conc. Hung. (a. 1285.)
Petho Gergely. (a. 1343.)
Petricius historia rerum in Polonia gestarum.
Petrus a Natalibus. (a. 372.)
Petrus patricius et magister, de Legationibus.
Peutingeriana Tabula.
Peysonnel.
Piasecius, Cronic. gestorum in Europa singularium.
Pistorius. (a. 1115.)
Plinius.
Podestà, Annales turcici. (a. 1390.)
Podlusanyi. (a. 1428.)
Pollianus Trebellius.
Poloniae, de Statu Author.
Porphyrogenita Const. vide Constantinus Porphyrogenita.
Possinus Petrus, in Ind. Chron. Pachymeriano.
Pray, Annales Hunnorum etc.
» Specimen Hyerarchiae.
Priscus Rhetor, in excerptis de Legationibus, et Hist. Goth.
Privati, nuovo dizionario scientifico.

Procopius de Aedificiis.
» de bello vandalico.
Procopius Demetrius, liber de Graecis eruditis. (a. 1719.)
Ptolemaeus Claudius, Opus geographicum. (a. 903.)
Puffendorf, Introductio ad historiam Europae.

R.

Radvan, Joannes de, Collectio diplomatica. (a. 1464.)
Rakotzi, Mémoires.
» Révolutions de la Hongrie.
Ranzanus. (a. 1235.)
Raynaldus.
Regestum anno 10. Litt. Apost. Innocentii IV. Epist. (a. 1253.)
Relatoriae Statutoriae, vide Balk et Drag.
Replica Valachorum data Commissioni de anno 1753.
Reichersdorfer. Transilvania.
» Chorographia Moldaviae.
Reiskius, in Appendice Chronici turcici. (a. 1620.)
Reva, de, Petrus.
Revitzki, Diarium de Rakotzi, Ms. (a. 1708.)
Rink, Leben Leopold des Grossen.
Ritius. (a. 1283.)
Rogerius.
Rossius, in Appendice Chronici turcici.
Ruffinus. (a. 363.)
Rufus Sextus.
Ruinart Theodoricus. vide Acta Sanctorum.

S.

Sagredo, Memorie istoriche de' monarchi ottomani.
Salius Io. Doctor, in Michnae epitaphio.
Salmon Storia. (a. 1686.)
Sambucus. (a. 1490.)
Sarnicius, Annales Polonici.
Schaeseus.
Schirach, Leben Carls VI.
Schlötzer, Weltgeschichte.
Schönleben, Historia Carnioliae.
Schwardtner Scriptores rer. hung.
Scylitzes.
Seivert, in Notis ad aurariam Köleserianam.
Sigebertus, Chronicon.
Sigler.
Sigonius.
Simeon magister et logoth.
Sincai, Collectio Annalium Daco-Romanorum. (a. 1230. 1467. 1599. 1711.)
» Istoria Românilor. (a. 105, cf. 103. 117. 167.)
Socrates.
Soiterus. (a. 1529.)
Solerius Io. Baptista. (a. 362.)
Sommer, Vita Despotae.
Sommerberg. (a. 1474.)
Soranzus Laz. in Ottomano.
Sozomenus.
Spondanus.
Spontoni.
Stephanus, Geographia (a. 702-4.)
Stiltingus Io. (a. 372.)
Strikovski edit. Königsberg.
Stritter.
Suidas.
Sulzer.
Sussa de Smotrissio. (a. 1627.)
Svetonius.
Syncellus Georgius. (a. 251.)
Syropulus, Historia Concilii Florentini.
Szakadati, Ms. in bibliotheca Vulcan (a. 1701.) Despre Szakadati vedĭ Sincai a. 1738.
Szalardi, Ianos, Siralmas magyar Kronica.
» Ms. in bibl. Pesth. (a. 1616.)
Szechenyi Diplomat. (a. 1243.)

Szegedi, tripart. Hung.
Székely, Ms. Dipl. (a. 1385.)
Szentiványi, Dissert. (a. 1095.)
Szeredai Ant. de Episcopis Transilvaniae.
Szindi, Ms. apud Anonymum Carolinensem. (a. 1599.)
Szirmai Ant. Topographia Comitatus Zemplin.

T.

Tacitus, vita Iulii Agricolae.
Taube. (a. 1738.)
Tertullianus, adversus Iudaeos.
Theodoretus. (a. 376.)
Theodosii lex.
Theophanes S., Chron.
Theophilactus.
Thomas Spalatensis. (a. 1204.)
Thuanus.
Thuroczius.
Timon, Epitome.
Topeltinus.
Trebellius Pollio.
Tripartitum hung.
Tritemius, Annales Hirsaugienses.
Troester.
Thubero.
Turciae, de Statu Author.

U.

Uder, in Prolusione. (a. 1620.)
Urechia Vornicus, Ms.
Ursatus Sertorius, de not. Romanorum.

V.

Vagner Carolus, Dissertatio de Cumania Ms.
» Ms. (a. 1518.)
Vagner, hist. Iosephi I.
Vaissete, Geographia historica ecclesiastica et civil. (a. 1612.)
Waldingus Lacas, Annales Minorum. (a. 1370.)
Walther, Vita Michaelis Principis.
Vanderbech, Apologia. (a. 1719.)
Vapovius Bernardus, in fragm. (a. 1509.)
Varlaam mitropolitul. vide Barlaam.
Varonius, in fragm. (?) (a. 1519.)
Vaticanum Archivum. vide Archivum.
Verancius.
Verböczi. vide Tripartitum
Weltgeschichte, Allgemeine. (a. 1650.)
Wessemberg, Gesta Vladislai IV.
Victor Aurelius. vide Aurelius.
Viennensis Nunciaturae, Codex Ms. (a. 1584.)
Windisch, Geschichte von Ungarn.
Wolf Andr. historia Moldaviae.
Volksbuch für Bürger und Landleute. (a. 1648.)
Vopiscus Flavius.
Vossius Gerardus Jo. Epitome historiae universae. (a. 1446.)
Vulcan, familiae, Genealogia (a. 1679.)

Z.

Zaluski, Epistolae.
Zamoscius, Analect. Dacic.
Zavodski, apud Katona.
Zay, apud Engel.
Zermegi (a. 1526.)
Zonara.
Zosimus.

CRONICA ROMÂNILOR

Carea începe din anul 86 după nașterea Domnuluĭ Hristos și se va sfîrși în anul 1808, în carele aŭ început a se tipări.

Anul 86. Decheval Craiul Dachieĭ ceĭ vechĭ, carele și Diurpaneŭ s'aŭ numit [1], fiind în lucrurile de óste fórte priceput, isteț la minte, la bătae nepregetător, și învețat a năvăli, saŭ de a se trage îndărăpt [2], s'aŭ sculat în anul acesta cu óste asupra Romanilor, pre carĭi maĭ șase-spre-ḑece anĭ i-aŭ nĕcăjit [3], pentru necuviósa purtare a Impĕratuluĭ Domitian, carele era nu numaĭ nesuferitoriŭ de ostenelĭ, ci și fricos, slab la fire, și dat spre sburdările trupescĭ, nu numaĭ cu muierĭ, ci și cu pruncĭ [4], drept aceea el nu s'aŭ atins de războiŭ, fără numaĭ prin povățuitorĭ s'aŭ oștit cu Decheval [5].

Anul 87. Tocma când răvnea Domitian ca să se cinstéscă ca un Zeŭ [6], în anul 87, Decheval pre Oppie Sabin Prefectul Mesieĭ de jos, adecă al Bulgarieĭ de acum, rĕŭ îl juca [7].

Anul 88. Decheval în anul acesta iarășĭ bate pre Oppie Sabin [8], și cuprinde maĭ multe cetățĭ de la vecinĭ, soțiĭ ro-

[1] Paulus Orosius Lib. 7. c. 10. Paulus Diaconus Lib. 9. Katona in Synopsi Cron. P. 2. Sect. 1.

[2] Dion Cassius in Domit. Sethus Calvisius in opere Chron.

[3] Calvisius l. c.

[4] Dion l. c.

[5] Dion l. c. Orosius l. c. Paulus Diaconus l. c. Philippus Brictius in Chronico Universali.

[6] Dion, Calvisius et Katona ll. cc.

[7] Dion, et Katona ibidem.

[8] Dion in Trajanum, Katona in Synop.

manilor [1], apoĭ trimite solĭ de pace la Domitian [2]; dar acesta nu primesce pacea; ci

Anul 89. În anul aci curgĕtor însuș pornésce în contra luĭ Decheval, dar apoĭ trăgêndu-se mérge asupra Kvadilor, carii lăcuia în Moravia, era Nemți, și nu'ĭ dăduse ajutor în contra Dachilor [3], și pre Cornelie Fusc îl trimise asupra luĭ Decheval cu mare óste, care înțelegênd'o Decheval se turburà, și iarăș trimite solĭ la Domitian în batgĭucură ḑicêndu'ĭ, că de'ĭ vor da Romanii fiește carele câte doĭ filearĭ pe an, va face pace; altmintrelea va cuteza, și tot rĕul cât va putea va face Romanilor [4]. Nicĭ aŭ fost deșérte cuvintele Craiuluĭ, că pre Cornelie Fusc, și pre Oppie Sabin, (dintre carii acesta era Consular, iar acela Prefect Pretoriuluĭ, Diregătorĭ de frunte la Romanĭ), i-aŭ bătut, și i-aŭ stins cu oștile dinpreună [5]; pre Domitian încă l'aŭ fugărit Kvadiĭ [6], ba încă și Sarmatele, carii era Slovenĭ, i-aŭ tăiat un leghion cu povățuitorĭ cu tot [7]; pentru care perderĭ de silă i-aŭ căutat luĭ Domitian a face pace cu Decheval, căruia i-aŭ dat mulțĭ banĭ, tot felĭul de meșterĭ, și multe scule dintru ale sale, [8] făgăduindu'ĭ și tribut (haracĭ, dare) întru avenire pe fiește-care an [9]. Tocmeala acésta măcar că era păgubósă, rușinósă și și neaudită maĭ nainte între Romanĭ, aŭ ținut până la Traian, precum vom arăta în cele ce urméză. Însă Iulian carele fu făcut maĭ mare povățuitoriŭ în locul luĭ Cornelie Fusc, urmênd luĭ Fabie celuĭ de demult, aŭ contenit cât-va răpirile luĭ Decheval și ale Dachilor [10].

[1] Idem ll. cc. Petrus Patricius et Magister de Legationibus.

[2] (lipsesce în mscr.).

[3] Petrus Patricius et Mag. de Leg. Brictius in Chronico, Paulus Diac. Lib. 9.

[4] Idem Petrus Patricius l. c.

[5] Paulus Diac. l. c.

[6] Orosius Lib. 7. c. 10. Paulus Diaconus, et Brictius ll. cc.

[7] Paul. Diac. l. c.

[8] Brictius l. c.

[9] Diac. in Domit. Brictius l. c.

[10] Katona in Synopsi Chron.

Anul 90. Domitian mândrindu-se în deșert [1], și din nenorocirea oștilor sale laudă vânând [2], ca un fără de minte sumeț, încă din tabără aŭ scris la Roma fălindu-se, ca cum ar fi învins pre toți nemicii (protivnicii), pentru carea cât ținea stăpânirea Romanilor, pretutindenea i-aŭ făcut statue (chipurĭ cioplite saŭ vărsate) de aur și de argint [3]; apoĭ înturnêndu-se în Roma ca un biruitoriŭ al Dachilor și al Némților aŭ ținut mare triumf de leghiónele céle de dênșiĭ maĭ stinse [4]. De Sarmate numaĭ laură (cunună de vitejie) aŭ purtat [5]. Dat'aŭ și o cină, în care pre óspeți maĭ întâiŭ fórte i-aŭ înfruntat; iar după aceia i-aŭ bine dăruit [6].

Anul 93. In Dachia (adecă în Ardeal, partea țĕriĭ ungurești cea dintre Tisa și Ardeal, țara Românéscă, Moldova, Bucovina și Bugeacu, — veḑĭ Istoria Romanilor, carea s'aŭ tipărit la sfârșitul Calendaruluĭ din anul 1807, partea 2. §. 6), în Mesia, (adecă Bulgaria și Servia), în Pannonia (adecă cea de cătră Buda parte a țĕriĭ Ungurescĭ), și în Ghermania, multe oștĭ de a Romanilor s'aŭ potopit, saŭ pentru prea mare sumeția, saŭ pentru frica și lenevia povățuitorilor, întru atâta, cât nu numaĭ despre marginile împĕrăției, ci și despre locurile céle de iernat ale oștilor încă se putea avea îndoială. Drept acée fu chiemat Agricola de la Anglia să fie povățuitoriŭ în contra Dachilor, ci el fiind că numaĭ din pizmă era chiemat, n'aŭ primit diregătoria, și după scurtă vréme aŭ murit în 23 Avgust, fiind de 56 de anĭ [7].

Anul 94. Iulian, carele povățue pre Romanĭ în contra Dachilor, în anul acesta slujindu'ĭ norocul, aŭ poruncit ostașilor și sutașilor, ca fiește-care să-și scrie numele pre scut

[1] Orosius Lib. 7. c. 10. Paulus Diac. Lib. 9.

[2] Brictius in Chronico.

[3] Dion in Domitianum.

[4] Orosius et Paul. Diaconus ll. cc.

[5] Paulus Diaconus l. c.

[6] Katona in Synopsi Chron.

[7] Cornelius Tacitus in vita Julii Agricolae, Calvisius in opera Chron.

saŭ povază, ca maĭ lesne să se poată osebi ceĭ viteji de ceĭ fricoși, și dând rĕzboiŭ în locul ce se numea Tapis, care n'aŭ trebuit să fie departe de Sarmizoghetuza (despre carea citésce în istoria Romanilor partea 2 § 7.) pe prea mulți aŭ tăiat și omorât dintră Dachĭ: iară Vezinas, carele era al doilea după Decheval, ne putând scăpa cu fuga, cu voe aŭ căḑut întră ceĭ tăiați, și făcêndu-se mort, nóptea pe ascuns aŭ fugit la aĭ sĕĭ, însuși Decheval temêndu-se nu cumva Romaniĭ să năvăléscă în Sarmizoghetuza, unde avea scaunul, aŭ poruncit de aŭ tăiat arboriĭ de prin pregiurul cetățiĭ, și de trunchĭ aŭ acățat arme, ca părânduli-se Romanilor că sunt ostași, să se întórne, precum s'aŭ și întâmplat. [1]

Anul 96. Domitian după ce aŭ omorât pre mulți dintre creștinĭ, ba încă și dintră rudeniile sale, vrea să omóre pre maĭ mulțĭ, ci pârît fiind de muérea sa Domitia, fu însușĭ ucis în 18 Septemvrie, în vârstă de 45 de anĭ, întru a căruia loc de tot senatul Romanilor fu înălțat Marc Cocceŭ Nerva, om bĕtrân, dară fórte bun, și pentru aceea de toțĭ lăudat, pentru că după doĭ anĭ aŭ primit șieșĭ fiŭ pe Traian. [2]

Anul 98. Marc Cocceŭ Nerva din inimă dorea să lépede giugul Dachilor de pe grumaziĭ Romanilor, ci pentru vărsta bĕtrânéțelor nu putea; drept aceea părințésce cugetând despre folosul tuturor, în anul acesta 98, s'aŭ suit în Capitoiŭ (cetățuica saŭ curtea unde se strângea Senatul) și acolo cu glas mare aŭ ḑis: Ce să fie spre fericirea și folosul Senatuluĭ, al Romanilor și al meŭ, pre Marc Ulpie Nerva Traian îl primesc fiiŭ. Apoĭ întorcêndu-se către Traian i-aŭ ḑis: «Telis Nerva tuis lacrimas ulciscere nostras,» adecă: «cu săgețile tale Nerva izbândésce lacrămile nóstre». [3] După

[1] Dion Cassius in Domitianum, Calvisius in Opere Chronologico.

[2] Dion Cassius in Nervam, Orosius et Catona II. cc.

[3] Dion in Nervam.

carea faptă a sa, nu mult aŭ trăit împĕratul Nerva, ci aŭ murit în 27 Ianuarie, fiind de 66 de anĭ[1].

Despre Plotina, muérea împĕratuluĭ Traian scrie Dion Cassie[2], cum că când se suia în Polata Impĕrătéscă, și încă era pe trépte, întorcêndu-se către norod aŭ dis: «Ca acéia întru aicea, ca carea vreaŭ să și es.» Nicĭ s'aŭ înșelat neștine într'însa, că așa s'aŭ purtat, Impĕrătésă fiind, cât nimenea au putut a 'ĭ băga vre o vină.

Anul 100. Dachiĭ dedulcindu-se cu darurile, ce li se da de la Romanĭ, din dĭ în dĭ maĭ multe poftea, dară Impĕratul Traian necum să le dea maĭ multe daruri, ci câte obicĭnuise a le da, încă le-aŭ tras, pentru care pricină Decheval aŭ început a'șĭ imulți óstea. Traian ca un vitéz cum era încă n'aŭ întârziat, ci în anul acesta cu deadinsul s'aŭ gătit asupra Dachilor[3], pre carii măcar că cu anevoe, întru al cincilea an totușĭ de tot i-aŭ istovit.[4]

Anul 101 și 102. După ce aŭ pornit împĕratul Traian asupra Dachilor, nicĭ aŭ fost departe de locul, în care se așezase cu tótă óstea sa Decheval craiul Dachilor; iată se aduce la el un burete fórte mare, pre carele era scris cu slove lătinescĭ: Cum Burĭi cu toți soții lor cércă pre Traian, ca făcênd pace să se întórcă a casă. Traian totușĭ s'aŭ lovit cu eĭ; în carea bătae de aŭ și căzut mulți dintre Dachĭ, dară dintră Romanĭ atâția aŭ picat răniți, cât nicĭ cârpe, cu care să'ĭ lege nu avea. Drept aceea Traian (precum dic cariĭ sciŭ) nicĭ veșmântuluĭ sĕŭ aŭ părtinit, ci maĭ pe urmă s'aŭ tăiat cămașa, și o aŭ dat să lége ranele ostașilor celor vătămați; iară celor morți le aŭ ridicat altare, și aŭ poruncit, ca pre acélea în tot anul să li să facă pomenirea. De acolo Traian aŭ purces spre munți, și cuprinḑênd délurile, nu fără de primejdie aŭ ajuns la cetatea în carea

[1] Catona in Synopsi Chronologica.

[2] In Trajanum.

[3] Dion in Trajanum, Calvisius in opere Chron. Iulianus Aug. in Satira.

[4] (Lipsește in manuscris).

era scaunul cel crăesc al Dachilor, pre carii strîmtorându'i de altă parte Lusie povățuitoriul, pre mulți din ei aŭ tăiat și prins. Vĕdĕnd acéstea craiul Decheval, aŭ trimis pre unii dintre ceĭ ce purta cugĭme (cumănace) la Traian, să céră pace, făgăduind că va face orĭ-câte i se vor porunci, iară Impĕratul Traian i-aŭ poruncit ca armele și mașinele (unéltele) céle de rĕzboiŭ și de stricat ziduri, împreună cu meșteriĭ, carii le făcea, și cu ceĭ fugiți să i se dea; cetățile și turnurile să le strice; din părțile care le cuprinsése de la vecinĭ să iasă, și pre acéia să-ĭ ție prétenĭ, pre carii vor ținea și Romanii. Condițiile acéstea Decheval, după ce fu adus înaintea luĭ Traian, cât de cât trebui să le priméscă, și cădĕnd la picióre le luĭ Traian i s'aŭ închinat.

Traian după ce aŭ aședat acéstea, s'aŭ înturnat în Italia, și soliĭ luĭ Decheval s'aŭ slobodit în Senat, unde lepădând armele, și cu mâinele încreștate ca și șerbiĭ, puțintéle aŭ cuvîntat, și cu umilință, după ce s'aŭ întărit pacea, numiții soliĭ iarăși aŭ încins armele, și împĕratul Traian aŭ ținut fórte frumos triumf de Dachĭ, poreclindu-se și «Dachic».

Păn' aicea sunt cuvintele luĭ Dion Cassie [1] cu carele se lovéște Petru Patrichie și Magistru [2], numaĭ cât acesta dice: 1. Că Decheval pentru acéia aŭ trimis dintră ceĭ cu cugĭme (piloforus), soliĭ la Traian, pentru că aceștea era maĭ de frunte de cât Comitiĭ (οἱ κομῆται), de carii aŭ fost soliĭ ceĭ de maĭ nainte. 2. Că Decheval aŭ dat Romanilor tótă partea Dachieĭ, câtă aŭ fost cuprins Traian, ce nu e de a se créde, că așa ar (fi) fost dată Dachia până în Sarmizoghetuza, ce e prea mult; ci maĭ bine dice Dion, că aŭ întors cât aŭ fost cuprins de la vecinĭ, nu Romanilor ci stăpânilor celor d'întâiŭ, precum se va vedea din céle, ce se vor însemna la aniĭ viitorĭ.

Dion numéște locul în carele aŭ fost bătaie aci adusă, drept aceea lesne las să fie fost pe șesul Turdziĭ, precum

[1] In Trajanum.

[2] De Legationibus.

voesce Catona[1] nu singur; totuși întreb, pentru ce n'aŭ fost pe șesul Jibetuluĭ, cum vréŭ alțiĭ maĭ mulți?

Incâtu'ĭ despre soliĭ Dachilor ceĭ la Roma trimișĭ, și în Senat intrați însémnă, că Senatul de atuncĭ îndată aŭ poruncit de li s'aŭ cĭoplit tipurile din marmăre, tocma cum era făcuți la statură, la fisognomie, și la haĭne, adecă: obrazul, grumaziĭ, peptul și picĭórele cu cĭórecĭĭ din marmure albă, iară cugima, părul și țundra (sugmanul) din marmure négră; gluga iarăși din marmure albă, tocma cum este portul Românilor celor ce lăcuesc pre lângă Sibiiŭ; chipurile saŭ staturile acéstea încă de atuncea s'aŭ ținut în Capitoiul Romeĭ până la anul 1775, luna luĭ Februarie, când aŭ luat Patriarhul Evlavie al șéselea moștenirea Sfîntuluĭ Petru (il Possesso). Eŭ încă atuncĭ le-am vĕdut.

Aniĭ 103. 104. Care s'aŭ întâmplat într' acești doĭ anĭ, pentru aceia le scriiŭ, și pun înainte cu cuvintele luĭ Dion Cassie, ca să se vadă cu câtă credință s'aŭ fost dis acéle, care se cuprind în Istoria Romanilor partea 2. §§. 4. 5. Așa dară Dion dice: «Când se fac acéstea, iată vine véste, «că Decheval multe face împrotiva păcĭĭ; câștigă arme, pri«mește pre ceĭ fugiți, întărește cetățile, pre némurile de prin «pregĭur le îndémnă prin soliĭ sĕĭ la răscólă, și pre ceĭ ce «nu'l ascultă, ĭĭ prădéză, și că până acuma încă aŭ cuprins «o parte a țînutuluĭ Iazigilor, carea în zădar o aŭ cerut a«ceștea după aceia îndărăpt, că Traian nu li o aŭ întors.

«Pentru pricinile acéstea, Decheval de la Senat iarăși s'aŭ «giudecat protivnic Romanilor. Iară Traian însuși, și nu prin «povățuitorĭ, aŭ isprăvit acel războiŭ, și măcar că Decheval «era cu mult maĭ slab, de cât Traian, totuși puțin aŭ fost «de nu l'aŭ omorât pre acesta cu vicleșug. Pentru că De«cheval aŭ trimis în Mesia în chip de fugiți pre uniĭ, carĭĭ «să omóră pre Traian, la carele și de alte orĭ, dară maĭ «vârtos în vréme de războiŭ era tocma slobod a intra.

[1] In Synopsi Chronologica, Par 2. Sect. 1.

«Ci aceĭ în chip de fugiți n'aŭ cutezat a face acea fără de «lége, pentru că unul dintră dênșiĭ, după ce aŭ căḑut în «prepus, s'aŭ prins, și trăgêndu-se la muncĭ, aŭ descoperit «viclęșugul. Décĭ Decheval pre Longhin povățuitoriul Roma- «nilor, carele era fórte învețat în meșteșugul de óste, la a- «tâta l'aŭ adus (prilegiuind, ca cum ar vrea să facă ce el «ar porunci) cât aŭ mers la dênsul. Pre acesta, după ce «aŭ mers, aŭ poruncit de l'aŭ legat, și înaintea tuturor l'aŭ «întrebat de sfaturile luĭ Traian; ci nimica putênd scóte din «gura luĭ, aŭ poruncit să'l dăslége; și la închisóre să'l țină, «apoĭ s'aŭ rugat prin cărți luĭ Traian, ca pentru slobodirea «luĭ Longhin să se împace cu sine. Căruia Traian așa 'i aŭ «răspuns, cât s'aŭ vędut nicĭ a prea prețui pre Longhin, nicĭ «a nu'l băga în vre o samă, ca pre unul a cuĭ mórte nu «o vrea, dară viața încă nu o prea poftea. Care până când «le-aŭ socotit Decheval și aŭ cercetat, ce ar trebui să facă, «Longhin bând veninul, carele căpătase, aŭ murit.

«Intr'aceea Traian aŭ făcut pod de piatră preste Dunăre, «de care eŭ singur nu pociŭ destul a mĕ minuna. Căcĭ mă- «car că aŭ făcut Traian maĭ multe lucrurĭ minunate, dar «podul acela pre tóte le întréce, fost'-aŭ făcut pre douĕ-ḑecĭ «de stâlpĭ de piatră cĭoplită, și în patru cornurĭ tăiată: «fiește-care stâlp era afară de temeiŭ înalt de 150 de picĭóre «(matematicescĭ), lat 60 de picĭóre, și era stâlpiĭ depărtați «unul de altul 170 de picĭóre, și cuprinșĭ cu bolte pe dé- «supra. Cheltuiala făcută pre podul acesta aŭ fost nespusă; «dar pentru aceea aŭ fost podul maĭ minunat, pentru că «s'aŭ făcut în rîŭ vênturos, și plin de móla, și pentru că «apa rîuluĭ nu s'aŭ putut abate într'altă parte. Iară eŭ nu «pentru aceea am spus lățimea rîuluĭ, pentru că dóră ar «fi prea mare, (căcĭ une-orĭ când înundéză, de ḑouĕ și de «treĭ orĭ încă e maĭ mare) ci pentru că atâta éste în lo- «cul acela, carele e cel maĭ îngust, decât care maĭ de'ndă- «mână, de a face pod, loc altul nu s'aŭ aflat, în carele «cu cât cură rîul din lat în maĭ în gust, și iarășĭ din în-

«gust în mai lat, cu atâta cură mai rapede, și e mai a-«fund, ce înmărește greotatea cea de a face pod. Din care «lucru lesne se póte înțelége inima cea mare a lui Traian.

«Podul acela noao nu ne éste de folos, aicĭ nu se tréce «pe dênsul, ci staŭ stâlpiĭ numaĭ dé fala, ca și când ar «fi acuma făcuți, ca să se cunóscă dintr'ênșiĭ că nu éste ce «n'ar putea face mintea omenéscă. Traian a făcut podul a-«cesta, că se temea, ca nu cum-va înghețând Dunărea, să «se pornéscă vre-un războiŭ asupra Romanilor celor din-«colo; carea de cumva s'ar întîmpla, să pótă lesne trece «oștile preste dênsul. Ci Adrian temêndu-se, ca nu cumva «varvariĭ omorând păditoriĭ podului, mai lesne să trécă în «Mesia, aŭ poruncit să răsipéscă părțile cele désupra po-«duluĭ. Drept acéĭa Traian după ce aŭ isprăvit podul, aŭ «trecut Dunărea: apoĭ mai mult fără de primejdie, de cât «în grabă s'aŭ oștit, și de abea aŭ învins.»

Iată! că Dion Cassie apriat scrie [1] cum că întêiŭ pre Longhin povățuitoriul Romanilor nu Traian l'aŭ trimis, ci Decheval l'aŭ înșelat la sine; a doao, apa Dunăriĭ nu s'aŭ abătut de la matca sa; a treia podul n'aŭ avut 24 de stîlpĭ, ci numaĭ 20; a patra nicĭ s'aŭ făcut numaĭ într'un an, precum Calvisie încă arată [2].

Incâtu'ĭ despre Iazigĭ, cărora Traian nu le-aŭ întors partea ținutuluĭ, cea prin Decheval cuprinsă, însémnă, că eĭ stăpânea tot pământul, cât se cuprinde între Dunăre, Tisă munțiĭ Carpatuluĭ și apa Granuluĭ [3], adecă: tótă partea Ungarieĭ cea de cătră Pești, câtă se cuprinde între numitele otare; și că eĭ în vrémea acéia încă nu era supușĭ Romanilor, fără numaĭ cât le era soțĭ, pentru că Traian aŭ fost cel dîntêiŭ carele aŭ lățit și întins stăpânirea Romeĭ preste Dunăre [4].

[1] In Trajanum.
[2] In opere Chron.
[3] Claud. Ptolomaeus Lib. 3. cap. 7.
[4] Aurelius Victor in Breviario Rer. Rom.

Anul 105. Fiind că împĕrăţieĭ Romanilor prea mult ar fi scădut, de n'ar fi cuprins Traian Impĕratul cel maĭ tare şi maĭ vitéz, Dachia, aţiţat fiind şi de împrotivirile Dachilor, şi de bunătatea ţăriĭ, ḑice Cheleşeri [1], acelaşĭ împĕrat cât aŭ isprăvit podul, îndată aŭ trecut Dunărea, şi bătându-se, aşa de rĕŭ aŭ înfrânt pre Dachĭ, cât n'aŭ remas nicĭ cariĭ să agoniséscă pământul, nicĭ cariĭ să lăcuiască prin cetăţi [2]. Drept aceia în anul acesta, şi în ceĭ doĭ ce urméză [3] fórte mulţi lăcuitorĭ aŭ dus în Dachia, din tótă lumea Romanilor [4], dar maĭ ales din Roma şi din Italia, precum adeveréză inscripţiile, care până în ḑiua de astăḑĭ custă, maĭ cu samă în Ardél [5], din cariĭ inscripţiĭ acéia încă se dovedésce, că nu numaĭ glóte mişéle, ci şi familiĭ de frunte aŭ fost duse saŭ strămutate în Dachia. Lung aş fi în vorbă, de aş numera tóte familiile, câte se află în inscripţiĭ, ci tu le cetéşte la Fridvalski [6]. Cetésce şi cele ce am scris în istoria Romanilor (caré s'aŭ tipărit în sfîrşitul Kălindariuluĭ de anul 1807) partea 2. §§: 8. 9. 10. — Eŭ la anul acesta maĭ multe nu maĭ înşir, fără numaĭ că nu e cu neputinţă, să fie fost şi din familia Corvinilor (din cariĭ a fi prăsit Matiaş Craiul Ungarieĭ cu deadinsul dorea să se arete [7]) aduşĭ în Dachia, măcar că Corviniĭ în inscripţiĭ nu se citesc.

Anul 106. Traian, după ce aŭ învins şi stîns pre Dachĭ, aŭ zăbovit în Dachia, Mesia şi Thrachia până la anul 108, precum se va adeveri de aci încolo. In anul acesta 106, maĭ mult aŭ fost în Dachia, pentru că aŭ săpat vistieriile luĭ Decheval de supt albia Stréiuluĭ [8]; aŭ gertfit şi mulţămit zeilor, întâiŭ, pentru că aŭ putut învinge pre Decheval

[1] Samuel Köleséri in Auraria Romano-Dacica, cap. 1. No. 5.
[2] Eutropius Lib. 7. Paulus Diacon. Lib 10.
[3] Katona in Synopsi Chron.
[4] Eutropius, et Paulus Diaconus II. cc.
[5] Fridvalski Inscrip. Dacic.
[6] Eodem Inscript. Dacicae.
[7] Zamoscius in Analectis Dacicis cap. 11.
[8] Dion Cassius in Trajanum.

și a supune Dachia Romanilor [1], a doua, pentru că aŭ aflat vistieriile [2], aŭ cinstit cu foarte multe și frumóse daruri pre Marc Lichinie Muchian pentru bună-purtarea luĭ în războiul cu Dachiĭ [3]; aŭ dires cetățile céle stricate ale Dachieĭ, și aŭ zidit unele noao de iznov, care sânt Caput bovis (Capul bouluĭ), Nicopoiul Valahieĭ, Teodora saŭ turnul la capul podului cel din Valahia, și Puntea la capul podului cel din Bulgaria [4], și maĭ pre urmă aŭ făcut căile și apedusurile, despre care destul am cuvêntat în istoria Romanilor, partea 2. § 11. care o vedĭ.

Anul 107. In anul 107, saŭ în sfîrșitul anuluĭ trecut, Traian în cinstea sororiĭ sale Marchianeĭ, aŭ zidit Marchianopoiul din Bulgaria [5], ce se chiamă acuma Preslava [6]; din Mesia de jos saŭ Bulgaria aŭ trecut în Thrachia, unde aŭ înnoit orașul Zenes, și l'aŭ numit de pre numele sĕŭ Traianopoiul [7], de unde întorcêndu-se în Dardania aŭ zidit Ulpianul, carele după ce s'aŭ dires prin Justinian cel d'ântâiŭ, s'aŭ numit Iustiniana a doao [8], iară acuma se chiamă de lăcuitorĭ Prierend, de Tălianĭ Treisereno, și éste în Servia lângă Drinul alb, în prégima cetățeĭ numite Pek [9].

Anul 108. Inturnându-se Traian în anul acesta în Roma, și ducênd și capul Craiuluĭ Decheval, aŭ ținut al doilea triumf de Dachĭ, cu atâta maĭ mare pompă, cu cât aŭ fost maĭ greŭ a'l învinge, și ucide pre el [10]. Iară cum că foarte cu greŭ i-aŭ fost luĭ Traian a face acésta, mărturisésce Iulian Avgustul și Paravatul saŭ Apostata [11] dicênd: că Dachiĭ era ceĭ maĭ tarĭ și maĭ vitéjĭ între tóte némurile céle de atuncĭ,

[1] Inscriptio Dacica 3.
[2] Inscript. 69.
[3] Inscript. 43.
[4] Procopius de Aedif. Lib. 4. c. 6.
[5] Zosimus, Lib. 1. c. 4. Ammianus Marcellinus Lib. 27 p. 364.
[6] Bruzen in Dictionario T. 7. Hofmannu in Lexico T. 3.
[7] Idem Hofmannus T. 4.
[8] Procopius de aedificiis Lib. 4. c. 1. Katona in Synopsi Chron.
[9] Bandrand in Geographia.
[10] Dion in Trajanum. Katona in Synopsi Chron.
[11] In Satyra.

și pentru statura și mărimea trupurilor și pentru câte le băgase lor în cap Zamolxes, carele se cinstea de dênșii, pentru că fiind eĭ încredințațĭ că nu vor peri cu totul, fără numaĭ se vor strămuta cu lăcașul, pururea era gata a se băga în primejdiĭ, ca ceĭ ce'șĭ aștepta mutarea.

Anul 109. Imprăștiindu-se véstea luĭ Traian în lume pentru câte făcuse de când împĕrăția, dar maĭ vârtos pentru cele ce lucrase în Dachia, tóte némurile l'aŭ cinstit prin soliĭ sĕĭ, încă și Indianiĭ, cariĭ era ceĭ maĭ depărtațĭ de Roma [1].

Anul 110. Ințelepțésce socotind împĕratul Traian, că fiește-carea stăpânire n'are op numaĭ de arme, ci și de învățăturĭ, (pentru că armele numaĭ de cât apără, saŭ întăresc împĕrățiile, dară învățăturile și meșteșugurile le fericesc), puțintel aŭ încetat de la arme, și aŭ pornit învățăturile și meșteșugurile între supușĭ; pentru că in Roma aŭ făcut bibliotheca, cea de pre numele luĭ, Ulpiana chiemată [2]; iară în Dachia collegiurile saŭ scólele bărdașilor [3] și ale băĕșilor [4] c. a. Batăr de ar urma luĭ Traian și oblăduitoriĭ Romanilor ș'ar băga întră dênșiĭ întâiŭ învățăturile (cum se dic) céle frumóse; a doao tóte meșteșugurile, barem céle maĭ de trébă și maĭ de lipsă, ca să nu se surucluiască Romaniĭ pre alte némurĭ! Acésta de se va face, crede-mă, Romaniĭ vor fi dintre ceĭ maĭ fericiți. Pildă ne póte fi Rusia, a căria lăcuitorĭ, ce era maĭ nainte de Petru cel mare? și ce sunt acuma?

Anul 111. Roma câtu'ĭ de mare, maĭ multe piațurĭ are, dintre carele céle maĭ marĭ și maĭ vestite sunt: Piațul Sântuluĭ Petru din Vatican, Piațul Sântă Mărieĭ ceĭ marĭ, Piațul Navoneĭ, al luĭ Traian. In cel din Lateran și de la

[1] Dion in Trajanum, Katona in Synopsi Chronologica.

[2] Dion in Trajanum, Calvisius in opere Chron. Brictius in Cron. Univ. Katona in Synopsi Chron.

[3] Inscriptiones Dacicae 22. 70, 71.

[4] Eodem Inscript. 64. 65.

Sântă-Măria cea mare sunt treĭ piramizĭ fórte frumóse rădicate; cel ce se numesce al Navoneĭ, pentru apele într'însul aduse, e maĭ minunat; ci de cât tóte acéstea maĭ minunat iaste Piaţul luĭ Traian, şi pentru aşeḑământul şi pentru vechimea luĭ. Piaţul acesta fu urzit în anul 111, şi isprăvit în anul următor 112, după ce s'ar fi cărat multe hilmurĭ de pământ de pre locul acela [1]; cele-l'alte le-am scris precum le am vĕḑut cu ochiĭ.

Anul 112. Traian, după ce aŭ descăntat piaţul cel de pre numele sĕŭ numit, în anul de acum 112, lepădând solia craiuluĭ Kosroe I, s'aŭ rădicat cu războiŭ asupra Parthilor, şi în contra Armenieĭ [2].

Anul 113. Slugindu'ĭ norocul, Traian în anul aci curgĕtoriŭ bate pre Parthamisir craiul Armenieĭ, îl pune gios, şi cuprinde Armenia, supuind'o cu totul Romanilor [3], iară Senatul rădică în cinstea luĭ Traian o columnă fórte minunată în mijlocul piaţuluĭ celuĭ de dênsul făcut [4], carea columnă e maĭ înaltă de cât tóte piramidḑile câte sunt în Roma, şi de cât cea ce zace în maĭ multe dărabe ruptă la locul saŭ curtea ce se chiamă: «il Monte Citorio» adecă muntele cel de judecăţĭ. Temeiul columneĭ, supt carele s'aŭ şi astrucat după viéţa sa Traian, iaste făcut în patru cornurĭ de piatră cioplită; dară columna e rotundă şi maĭ din multe derabe de piatră făcută, pre a căreia laturĭ de gios până sus, iaste întăiat cu meşteşug nespus tot războiul cu Dachiĭ, adecă tóte oştile Romanilor şi ale Dachilor, precum aŭ fost când s'aŭ bătut. Eŭ însumĭ maĭ adése orĭ am privit la columna acésta, despre carea cine va dori a şti maĭ multe, cumpere'şĭ cartea ce s'aŭ scris, şi şi cu icóne înbodobit, despre dênsa. Iară că nu s'aŭ stricat columna acésta prin varvarĭ, ca alte raritățĭ ale Romeĭ, ḑice Briţie [5] că ar fi

[1] Dion in Trajanum, Catona in Synopsi Cronologica.
[2] Dion et Katona ll. cc.
[3] Dion et Katona ll. cc.
[4] Idem ibidem.
[5] In Chronico Univ.

fost pricină iscusința eĭ, și pomenirea vîrtuteĭ Impĕratuluĭ Traian.

Insemnare. De vrĕĭ a sci ce sunt piramidzile, despre care am cuvîntat maĭ nainte, iată-le tălcul: acéștea sunt din pirop (un feliŭ de piatră roșie și fórte tare) în patru muchĭ așa cioplită, cât de la temeiŭ tot maĭ înguste vin, până ce se ascut în vârf; drept aceia cu cât e maĭ înaltă piramida, cu atâta trebue să fie maĭ largă în temeiŭ. Piramidzile acéstea nu sunt făcute de Romanĭ, ci de Eghypténĭ; de unde le au dus în Roma încă înaintea nascereĭ Domnuluĭ Hs. după ce aŭ învins Octavian Avgustul pre Antonie și pre Kleopatra, cea maĭ de pre urmă din vița luĭ Ptolemeŭ [1].

Anul 114. In anul acesta Impĕratul Traian aŭ luat Mesopotamia și Adiabena de la Parthĭ; iară povățuitoriul Lusje aŭ bătut Singara (de unde s'aŭ prăsit țiganiĭ, precum se va arĕta la anul 363), și alte cetățĭ [2].

Anul 117. Impĕratul Traian urzitoriul, întemeitoriul, și de a dice tatăl Romanilor, după ce aŭ învins pre Kosroe, și aŭ dat craiŭ Parthilor pre Parthamaspat, vrând să se întórne în Roma, aŭ venit până în Kilikia, și bolnăvindu-se aŭ murit în cetatea Salinunt în 10 dile ale luĭ Avgust, fiind de 61 de anĭ [3], după ce cu atâta laudă aŭ împĕrățit în 19 anĭ, 4 lunĭ și 27 de dile [4], cât s'aŭ făcut obicéiŭ Senatul, când vrea să laude pre óre carele împĕrat, să dică: felicior Augusto, melior Traiano; adecă maĭ fericit de cât Avgust, și maĭ bun de cât Traian [5]; pentru care bunătate luĭ singur s'aŭ îngăduit să se îngrópe întră zidurile Romeĭ, supt columna sa; luĭ singur i-aŭ giudecat triumf și după mórte. — S. Grigorie Dialogul încă pentru bunéțele luĭ aŭ scris: că s'ar fi spăsit, măcar aŭ fost păgân.

[1] Svetonius in Octavianum etc.

[2] Stephanus Katona in Synopsi Chronologica.

[3] Katona in Synopsi chronologica.

[4] Io. Georg. Eccardus in Corpore Hist. medii aevi T. IV. Catalogo Impp. Romanor.

[5] Baronius ad. h. a. etc.

Pênă aŭ trăit Impĕratul Traian, strămoșilor noștri Romanilor celor din Dachia le mergea fórte bine, precum am arĕtat în Istoria Romanilor, partea 2. mai cătră sfârșit; dar cât muri Traian, iată pizma carea din ceput domnesce, și pre toți îi stăpânésce, întră în împĕratul Adrian, carele iarăși era de némul sĕŭ șpaniol, ca și Traian [1]; pentru că dice Evtropie cartea 7. «Adrian pizmuind slaveĭ «luĭ Traian, îndată aŭ părăsit treĭ țĕrĭ care Traian adăo- «gase împĕrățieĭ Romanilor, adecă: din Asiria, Mesopota- «mia și Armenia aŭ chiemat óstea, și aŭ voit ca rîul Eu- «fratuluĭ să fie marginea împĕrățieĭ. Vrând a lucra așișde- «rea și cu Dachia, l'aŭ îngrozit prétenii, de a da mulți ce- «tățénĭ romanescĭ varvarilor. Pentru că Traian cuprinḑênd «Dachia, din tot crugul pâmântesc, cel Romanilor supus, «dusése într'ênsa nenumĕrate glóte, care să agoniséscă pă- «mêntul, și să lăcuéscă prin cetăți. Căcĭ putérea Dachieĭ «prin lung războiul luĭ Decheval tocma se storsese».

Dachia, așa dară Impĕratul Adrian cu totul n'aŭ părăsit, ci așa tare grige de dênsa încă n'aŭ avut, ba tocma aŭ pus temeĭul, din carele apoĭ tótă stricăciunea strămoșilor și pérderea Dachieĭ, de nu și de tot, dar încaĭ în parte aŭ urmat, precum se va arĕta la anii viitorĭ. Pentru că din pricina, ca cum s'ar téme, să nu trécă varvarii în Mesia, dară cu adevĕrat din pizma laudelor Impĕratuluĭ Traian, aŭ stricat podul cel minunat, carele de Traian se făcuse preste Dunăre [2].

Anul 118. Măcar că Impĕratul Adrian nu mult gândia cu Dachia, familiile céle maĭ de frunte acum din dênsa și deregătoriĭ, totuși nu înceta a face, ce era spre folosul saŭ podóba patrieĭ ceiĭ nu de mult câștigate. Așa Marc Appie Kvestoriul Colonieĭ ceiĭ din Sarmizoghetuza saŭ Ulpia Traiana, întru al treilea Consulat a luĭ Adrian, ca-

[1] Katona l. c.

[2] Dion in Trajanum. Eutropius Lib. 7.

rele cade în anul 118 [1], aŭ făcut o inscripție fórte frumósă, în carea mărturisésce, că Dachia e fericită, pentru că s'aŭ adăogat împĕrăției [2]; iară C. M. Papirie Elian aŭ făcut doao inscripții tot întru acesta an, în cea din tâiŭ arată, cum aŭ dus apă în Sarmizoghetuza [3], întru a doao, cum aŭ păzit rîpele Tiseĭ, și ale Dunărei [4]. Insuși Adrian după ce aŭ înturnat în Roma, aŭ ertat tóte, câte trebuie să se plătéscă fisculuĭ, adecă cămărei ceĭ împĕrătescĭ în 16 anĭ [5].

Anul 121—131. Ca să'și arate tótă vîrtutea, și ca să întrécă pre împĕratul Traian, de la anul 121 până la anul 131, Adrian Impĕratul aŭ umblat tótă împĕrăția, adecă: tot cât biruie romaniĭ în Africa, Asia și Evropa; și multe lucrurĭ vrédnice de laudă aŭ făcut, dară nu cu care să întrécă pe unișorul Traian [6].

Anul 132. Adrian după ce aŭ umblat Evropa, Africa și Asia, la războiul cel în cóntra gidovilor, aŭ trimis întâiŭ pre Tinnie Ruf, apoĭ pre Iunie Sever [7].

Anul 136. In anul acesta împĕratul Adrian aŭ împodobit Roma cu multe olate [8], întră care precum mi se pare, cel maĭ de frunte este coșteiul, carele acuma se numésce în limba Tălienéscă la città di sant' Angelo, cetatea sîntuluĭ Înger, de cât carea în timpul ce am lăcuit în Roma, nu era maĭ mare tărime în tótă Roma; când aŭ luat Francii Roma în anul 1797, încă destul s'aŭ vestit cetățuica acésta prin tóte gazetele.

Anul 138. Împĕratul Adrian, carele n'ar fi fost rĕŭ, de n'ar fi pizmuit atâta laudeĭ ceia adevărate a luĭ Traian, după ce

[1] Fasti Idatiani apud Graevium Tom. 11. p. 247.

[2] Inscriptio dacica apud Fridvalski 17.

[3] Inscriptio dacica 75.

[4] Inscrip. Dac. 73.

[5] Katona in Synopsi chron.

[6] Eutropius Lib. 7. Catona in Synopsi Chron.

[7] Catona l. c.

[8] Paulus Diaconus Lib. 11. in Hadrianum. Stephanus Catona in Synopsi chronologica etc.

aŭ împĕrăţit anĭ 20, lunĭ 10, zile 14 [1], aŭ murit la Bae în 10 zile ale luĭ Iulie, în vîrstă de 61 de anĭ [2], şi s'aŭ îngropat afară de Roma în mausoleul sĕŭ, carele se numéşte acuma Cetatea Sfîntuluĭ Inger, şi carele drept acéea l'aŭ fost şi zidit, ca cu mormêntul încă să nu fie maĭ puţin de cât Traian, ci totuşĭ piaţul, şi columna luĭ Traian maĭ mult ĭaste de cât mausoleul luĭ Adrian, după judecata tuturor.

Impĕratuluĭ Adrian i-aŭ urmat Tit Elie Antonin I, carele altmintrelea s'aŭ chiemat Tit Avrelie Fulv, acesta cât aŭ început singur a împĕrăţi, îndată aŭ ertat pre toţĭ ceĭ la mórte osândiţĭ de Adrian, şi tătâni-sĕŭ luĭ Adrian, de carele se primise fiĭŭ, i-aŭ făcut fórte mare şi multă cinste, pentru carea el încă fu din orânduĭala Senatuluĭ poreclit Pius, adecă : cu evlavie [3].

Anul 140. In anul 140 supt stăpînirea împĕratuluĭ Tit Elie Antonin cel cu evlavie saŭ Pius, iarăşĭ înflorea lucrurile strămoşilor noştri in Dachia, pentru că se isprăviră tóte câte s'aŭ fost urzit, iară nu gătat de împĕratul Traian, precum se póte vedea din inscripţiile, ce până astă-dĭ custă în Gradişca, în Cornegĭdi şi în Sântă-Mărie lângă Haţeg, care tóte le-aŭ culeş, şi tipărit Arhimandritul dintrĕ Ungaria şi Polonia, Fridvalschi, pre carele eŭ însumĭ bine l'am cunoscut când era Iesuvit la Cluj.

In inscripţiile acéstea se pomenesc, şi laudă maĭ cu samă Români, carii urméză: Ollie Trog curatorul căilor, şi proconsulul Colliei [4], adecă: al ţĕrĭĭ Muntenestĭ [5], Marc Surrian propretorul [6]; Marc Lichinie consulul saŭ Bulgărul colonieĭ ceĭ din Sarmizoghetusa [7]; Rustie Suplichia prefectul

[1] Eccardus in Corpore Historico medii aevi T. 1. Cathalogo 5. Impp. Rom.

[2] Catona in Synopsi Chronol.

[3] Idem Catona ibidem.

[4] Inscriptiones Dacicae 11.

[5] Zamosius in Analectis Dacicis Cap. 4.

[6] 16.

[7] 14. et Sertorius Ursatus de notis Romanorum p. 764.

BIBLIOTECA

leghionuluĭ XIII [1]; însă colonia din Sarmizoghetuza [2], Caiŭ Clodie Prefectul Iașiilor [3]; Publie Furie Saturnin propretorul [4]; Ca Reguliŭ prunc tiner [5]; Caiŭ Rutilie Ghymnasiarhul [6].

Anul 150. Supt consulatul luĭ Marc Stație Prisc, carele s'aŭ întâmplat în anul 150 [7], Iulie Avrelie Ipofim aŭ făcut un altariŭ întru cinstea luĭ Jupiter, a tuturor zĕilor, și zĕóelor, pentru bună starea Impĕrățieĭ Romanilor, și virtutea leghionuluĭ XIII, despre care altariŭ inscripția până astă-dĭ custă în Bĕlgradul din Ardeal [8]. Altele care s'ar ținea de Dachia, nu aflu până la anul 161.

Anul 161. In anul acesta în 7 zile a luĭ Martie muri bolind de friguri Impĕratul Tit Elie Antonin I, cel cu evlavie, la Lorii, în Etruria saŭ Toșcana, fiind de 75 de anĭ [9], după ce cu atâta dreptate aŭ împĕrățit anĭ 22, lunĭ 8, zile 28 [10], cât după mórte toți l'aŭ gelit, ca pre un prea buĭ părinte al tuturor.

Impĕratuluĭ Tit Elie Antonin I, celuĭ cu evlavie, i-aŭ urmat Marc Avrelie Antonin II. Filosoful, carele cu ne maĭ auzită pildă, îndată ș'aŭ facut soț, și Avgust pre Luchie Ver Antonin, căruĭa dându'ĭ pre Luchilla fata sa, cea cu Faustina, fata luĭ Antonin, celuĭ cu evlavie avută, l'aŭ trimis asupra Parthilor [11].

Anul 162. Impĕratul Luchie Ver lenevindu-se în mergerea în contra Parthilor, Craiul acestora Vologhes multă pagubă face Romanilor: ci Marc Stație Prisc, Avidie Cachie,

[1] 13.
[2] 18.
[3] 60.
[4] 9.
[5] Zamosius in Analectis Dacic. Cap. 10
[6] 41.
[7] Fasti Idatiani apud Graevium T. 11.
[8] Inscriptio Dacica 45.
[9] Catona in Synopsi Chronol.
[10] Eccardus in Corp. Hist. med. aevi T. I. Catalogo 5. Impp. Roman.
[11] Idem Catona ibidem.

și Marchie Ver, povățuitorii Romanilor, vitegésce se pórtă înprotiva luĭ Vologhes, [1] și cu vréme îl înving.

Anul 166. Impĕrații Marc Avrelie Antonin Filosoful, și Luchie Ver, țin mare triumf, pentru că aŭ învins pre Parthĭ, dară Luchie Ver se dă cu totul desmerdărilor [2].

Anul 167. In anul acesta era ocârmuitoriŭ Dachieĭ Ol Terentie Pudent, precum adeveréză a șéptea inscripție de la Fridvalski, în carea se citésce, că ar fi făcut un altariŭ, luĭ Esculapie Geniuluĭ, saŭ îngeruluĭ Dachiilor, de unde poțĭ culége, că încă de atuncĭ Dachia véche, saŭ Dachia luĭ Traian, nu era numaĭ una, o parte a eiĭ se numia Collia, precum în istoria Romanilor partea 2, §. 6, tocma la sfârșit încă s'aŭ arĕtat.

Anul 169. Făcênd pace cu Marcomannĭi, carĭi era Nemți, Lukie Ver al doilea, cum s'ar dice, Impĕrat se înturna către Roma, pre la Venetia, unde ca un spurcat ce era, fără véste aŭ murit la sfârșitul luĭ Dechemvrie din anul acesta, fiind de 42 de anĭ [3], după cc aŭ stăpânit împreună cu socru sĕŭ Marc Avrelie Filosoful anĭ 7, lunĭ 8, zile 12 [4]. Împĕratul acesta Luchi Ver, de n'aŭ întrecut cu faptele céle necuvióse pre Impĕrații Kaiŭ, Neron și Vitellie, dară maĭ puțin n'aŭ fost decât dênșiĭ [5].

Anul 174. Rămăind încă din anul 170, numaĭ singur împĕrat Marc Avrelie Filosoful, în anul aci însemnat 174, s'aŭ sculat cu rĕsboiŭ în contra Iazigilor, (vedĭ céle ce am scris la anĭĭ 103, 104), pre care i-aŭ și invins în mijlocul Dunărĭĭ; apoĭ trecênd cu rĕsboiul împrotiva Kvadilor, de aceștia nu departe de Pogĭon, fu încungĭurat cu tótă óstea, și întru atâta primejdie adus, căt de n'ar fi dobândit ostașiĭ ceĭ creștinĭ prin rugăciunile sale plóie și învingere, acolo ar fi perit. [6]

[1] Catona in Synopsi Chron.
[2] Catona l. c.
[3] Catona in Synopsi Chron.
[4] Jo. Georg. Eccardus în Corp. Hist. med. aevi T.I. Catalogo 5 Imp. Rom.
[5] Baronius ad. h. a.
[6] Baronius ad h. an. Catona in Synopsi Chron.

Nicĭ te minuna, că pe vrémea acésta mulți ostași era creștinĭ: pentru că ostașii în rĕsbóele acestea, mai cu samă era din Dachia, și din țĕrile céle de prin pregiurul eĭ, despre care așa cuvăntă Tertulian [1]: Locurĭ supuse luĭ Hs. între céle-l'alte sunt: ale Sarmatelor, ale Dachilor, ale Germanilor și ale Schitelor, între carĭ pretutindenea împĕrățéște numele luĭ Hs. carele aŭ venit. Așișderea grăiasce și Orighen, avtor iarăși dintru al doilea veac, dintru ale cărora dișe, nu fără temeiŭ găndesc, că între strămoșiĭ noștri, ceĭ de Traian purtați în Dachia, atuncĭ încă aŭ fost mulți creștinĭ, carea a mea dișă se va mai întări pre rând la anĭ viitorĭ.

Anul 178. Incepănd de noŭ bătaie cu Kvadiĭ, Marcomanniĭ și cu alți Nemți, Împĕratul Marc Avrelie filosoful însușĭ mérge la rĕsboiŭ, și duce cu sine și pre fiul sĕŭ Marc Avrelie Commod, căruia încă în anul 175, ĭ dĕdése putére tribunițiă, ce era foarte mare deregătorie la Romanĭ. [2]

Anul 180. În anul acesta tocma când bătea mai tare pre Kvadĭ și pre ceĭ-alalți Némți, și Marc Avrelie Antonin filosoful, din multa cetire cu carea s'aŭ păscut mintea, dar s'aŭ slăbit trupul si sănătatea, aŭ murit în Beciŭ, ce se numia atuncĭ Vindobona, în 17 dile ale luĭ Martie, în 59 de anĭ aĭ vĕrsteĭ sale [3] după ce aŭ împărățit anĭ 18, lunĭ 11, dile 14 [4], fericit de n'ar fi avut ginere și soț pre Luchie Ver, fiiŭ și următoriŭ pre Marc Avrelie Commod Antonin, carele încă acolo în Beciŭ îndată i-aŭ urmat. [5]

Anul 181. Împĕratul Comod lăsănd rĕsboiul cel cu Kvadiĭ, carele puțin de nu se isprăvise, numaĭ de cât s'aŭ înturnat în Roma la triumf; unde apoĭ s'aŭ dat desmerdărilor, și tóte blăstămățiile le aŭ plinit [6].

[1] In libro adversus Judaeos.
[2] Catona in Synopsi Chronologica.
[3] Catona in Synopsi Chron.
[4] Eccardus in Corp. Hist. medii aevi T. I. Catal. 5. Impp. Rom.
[5] Idem Catona ibidem.
[6] Catona in Synopsi Chronologica.

Anul 184 Nu în zădar se ḑice: Regum ad exemplum totus pervertitur orbis, adecă: după pilda Craiuluĭ lumea se prilostéște; pentru că Iulie Livie Victorin cvestorul Dachieĭ, carele în anul trecut 183 fusése consul [1], în anul acesta urmând stăpânuluĭ sĕŭ Commod împĕrat, aŭ rădicat iarăși collegiul Isideĭ Mirióneĭ în Dachia [2], care collegiŭ pentru spurcăciunile, ce se făcea într'ênsul, încă de pe vrémea consulilor Pison și Gavinie, maĭ nainte de nașterea Domnuluĭ Hs. fusése oprit, și până acuma numaĭ de Împĕratul Domitian maĭ fusese scormonit [3].

Anul 192. Împĕratul Marc Avrelie Commod Antonin, cĭuma, stricarea și maĭ pérderea Romeĭ, vrênd să omóre pre vr'o câțĭ-va dintre aĭ sĕĭ, de aceștia fu omorît în 31 de ḑile ale luĭ Dechemvrie, fiindu'ĭ vârsta de 31 de anĭ [4], după ce aŭ năcăgit pre Romanĭ în 16 anĭ, 8 lunĭ și 12 ḑile [5]. Maĭ mare sfadă aŭ fost în Senat, decât cea după mórtea luĭ Commod, că uniĭ poftea să'l spănzure așa mort, alțiĭ să'l arunce în Tivere; ci toțĭ împreună întru acéia s'aŭ așezat, ca numele să i-l ștérgă de pretutindenea, statuele să i le răsipéscă, și lunile care le numise despre sine să le numéscă ca și maĭ nainte [6].

Anul 193. După mórtea luĭ Commod, senatul aŭ ales împĕrat pre Publie Helvie Pertinax Prefectul Romeĭ, fără voia luĭ, carele vrând să îndrépte cele turburate și stricate prin împĕratul Commod, aŭ căzut în pisma multora, și fu omorât de ostașiĭ ceĭ neîndestulițĭ în 28 Martie, fiind de 67 de anĭ [7], după ce aŭ împĕrățit numaĭ 75 de ḑile [8].

[1] Fasti Consulares Idatiani apud Graevium T. 11.

[2] Inscriptio Dacica 33.

[3] Fridvalschi in hanc Inscriptionem.

[4] Catona in Synopsi Chronol.

[5] Eccardus in Corpore Historico medii aevi T. I. Catalogo 5. Impp. Romanorum.

[6] Baronius ad. h. a.

[7] Catona in Synopsi Chronol.

[8] Eccardus in Corpore Historico medii aevi Tom. I. Catalogo 5. Impp. Rom.

INSTIT. PEDAGOGIC DE 3 ANI BUCUREȘTI Nr. Inv. 796

Luĭ Pertinace i-aŭ urmat Marc Didie Iulian I, carele precum aŭ cumpĕrat împĕrăția cu banĭ, așa aŭ luat și folosul eĭ, pentru că óstea cea din afară aŭ ales treĭ împĕrațĭ, în treĭ laturĭ împrotiva luĭ; adecă cea din Panonia, Dachia și Mesia pre Septimie Sever I, cel de viță din Africa; cea din Britania pre Clodie Albin; cea din Siria pre Peschennie Negru. In contra luĭ Sever aŭ lucrat Iulian, de Senatul l'aŭ judecat dujman, dar apoĭ s'aŭ împăcat, și pre Sever l'aŭ primit soț șie; și nu mult aŭ ținut aicĭ pacea, nicĭ soțietatea; căcĭ pre Iulian l'aŭ urît aĭ sĕĭ, și l'aŭ omorît 1 Iunie, când era de 56 de anĭ [1], după ce aŭ împĕrățit iarășĭ numaĭ 65 de ḑile [2].

Mântuindu-se împĕratul Sever I. de Didie Iulian, întâiŭ aŭ tras în partea sa pre Clodie Albin, numindu-l Chesariŭ, apoĭ aŭ pornit asupra luĭ Peschenie în Siria [3].

Cum că strămoșilor nostri încă nu le aŭ fost rĕŭ în Dachia sub împĕratul Septimie Sever, de acolo putem gĭudeca, că se află multe inscripțiĭ într'ênsa pe vrémea împĕratuluĭ acestuia făcute, din care chĭar se véde, că nu mică grige aŭ avut de Dachia; așa se citéște în Bĕlgrad o inscripție sub consulatul luĭ Falcon și a luĭ Clar, care cade în anul 193 [4] de Marc Ulpie Muchian făcută, în carea ḑice, că el însușĭ aŭ zidit o bisérică cu ceas în cinstea luĭ Iupiter, pentru sănătatea Iulieĭ Avgusteĭ [5], despre care scrie Fridvaschi [6] că aŭ fost muĭere Imperatuluĭ Sever, mașteh Impĕratuluĭ Caracalla. și mumă Impĕratuluĭ Geta.

Anul 194. În anul acesta bătu óstea Impĕratuluĭ Sever pre Peschennie de treĭ orĭ, întâiŭ la Chizic, a doua la Nichea, a treia la Ise, unde l'aŭ și omorît [7].

[1] Idem Catona ibidem.
[2] Idem Eccardus ibidem.
[3] Idem Catona ibidem.
[4] Fasti Consulares Idatiani apud Graevium. T. 11.
[5] Inscriptio Dacica.
[6] In notis ad dictam inscriptionem.
[7] Catona in Synopsi Chronologica.

Anul 196. Cetatea Bizantiului, ce să numéște acuma Țarigrad, după o bătăriă de treĭ anĭ, fu luată de Împĕratul Sever, și de tot stricată, pentru ce aŭ ținut cu Peschennie. Tot întru acesta an Împĕratul Sever aŭ numit Chesariŭ pre Caracalla fiĭul sĕŭ cel maĭ mare [1].

Anul 198. Neputênd suferi să aibă soț străin Împĕratul Sever, în anul acesta tréce în Gallia, bate pre Clodie Albin la Lugdun, și gróznic gonind pre părtașiĭ luĭ, numéște pre fiiĭ sĕĭ Caracalla Avgust, iară pe Geta Chesariŭ [2].

In Dachia încă s'aŭ făcut doao inscripțiĭ supt consulatul luĭ Publie Furie Saturnin, carele cade în anul acesta [3]; una e făcută de Lelie Maximilean decurionul colonieĭ [4]; céia l'altă de Orellie Agĭutătoriul Bulgărul colonieĭ [5]; din amêndóuĕ, fiind-că amêndóuĕ se află în Aĭud [6] s'ar putea giudeca, că în Aĭud încă aŭ fost Coloniă românéscă.

Anul 200. Supt al doilea consulat al Împĕratuluĭ Sever, care cade în anul 200 [7] iară s'aŭ făcut treĭ inscripțiĭ în Dachia: una în Turda de Caiŭ Claudian, Legatul Avgustal, în care se pomenéște Leghionul al cincelea Machidonesc [8]; alta în Bĕlgrad de Marc Valerie Longhin, Legatul Leghionuluĭ XIII, celuĭ gémen, carele în inscripția acésta se numéște Severian [9]; a treia în satul Ostroh de Colonia Ulpia Traiana Dachica Sarmizoghetusa [10], carea tocma luĭ Sever s'aŭ făcut, pentru grigea luĭ cea bună.

Anul 201. Împĕratul Sever mérge în Palestina asupra gidovilor, cariĭ ținuse cu Peschennie, și fiĭuluĭ sĕŭ, luĭ Caracalla îngădue triumf de gidovĭ [11]. Iară în Dachia Collegiul Aurarilor (supt consulatul luĭ Muchian și al luĭ Fabian. care

[1] Catona in Synopsi Chronologica.
[2] Catona l. c.
[3] Fasti Consulares Idatiani apud Graevium T. 11.
[4] Inscriptio Dacica 101.
[5] Inscriptio Dacica. 102.
[6] Fridvalschiad has Inscriptiones.
[7] Fasti Consulares Idatiani.
[8] Inscriptio Dacica 59.
[9] Inscriptio Dacica 39.
[10] Inscriptio Dacica 12.
[11] Catona in Synopsi Chronol.

aŭ căzut în anul 201 [1], face în satul Petrișan, lângă Zlagna, o inscripție fórte mândră, pentru sănătatea și bun sporiul Împĕratului Sever [2]; din carea chĭar se véde, că de bătĭ încă, aŭ purtat grige Împĕratul Sever.

Anul 202. Pagubă, și încă mare! că Împĕratul Sever n'aŭ fost maĭ bun cătră creștinĭ, pre carii în anul acesta a cincea óră aŭ început a'ĭ goni [3].

Anul 203. Împĕratul Sever după triumful, care l'aŭ ținut cu amêndoĭ feciorii, aŭ însurat pre Caracalla feciorul cel maĭ mare, dându'ĭ pre Plaupilla, fata luĭ Plautian, pre carele l'aŭ și omorât în anul îndată următoriŭ 204, pentru niscarĭ prepusurĭ [4]. Dară Plautian acesta aŭ făcut inscripția, carea se află lângă Turda, și sună așa: «Am trăit, când «am trăit bine, acuma povéstea mea s'aŭ făcut, acușĭ se «va face a vóstră, să trăiți și vĕ bucurați. Am trăit șese-«zecĭ și șepte de anĭ. Sulpichieĭ móșeĭ sale, Caiŭ Plautian «ca uneĭ vrednice i-aŭ pus» [5].

Anul 208. Împĕratul Sever Avgust face pre Geta al doilea fecĭor al sĕŭ, și se apucă de rĕsboiul cu Britanii [6].

Anul 211. Bolnăvindu-se Împĕratul Luchie Septimie Sever, aŭ chiemat pre Caracalla și pre Geta, feciorii sĕĭ la sine, și după ce i-aŭ îndemnat să trăiască între sine cum se cuvine fraților, arătându-le și acéia, că el tóte aŭ fost, și acuma nimica îĭ folosesc, aŭ murit în Evorak cetatea Galliei, în 4 Februarie, în vârstă de 66 de anĭ [7], după ce cu atâta laudă ar fi împĕrățit (de n'ar fi fost așa de gróznic) anĭ 17, lunĭ 11, dile 28 [8], cât dóră pre toți Împĕrații, câți aŭ fost până acuma, i-ar fi întrecut; căcĭ numaĭ de dên-

[1] Fasti Consulares Idatiani apud Graevium T. 11.
[2] Inscriptio Dacica 65.
[3] Baronius in Annalibus Ecclesiast. ad h. a.
[4] Catona in Synopsi Chronol.
[5] Inscriptio Dacica 48.
[6] Catona l. c.
[7] Catona in Synopsi Chronol.
[8] Eccardus in Corp. Hist. med. aevi T. I. Catalogo 5. Impp. Rom.

sul s'aŭ ḑis în comun: saŭ născut, saŭ mort să nu fie fost [1]. Împĕrătésa Iulia, (despre care la anul 193) încă așa aŭ dojenit pre fiiĭ sĕĭ, împĕrațiĭ Caracalla și Geta după mórtea bărbatuluĭ sĕŭ, a luĭ Sever: «Fiĭ meĭ, ațĭ aflat modru de a «împărți pământul și marea, dară pre mine mama vóstră «cum mĕ veți împărți? [2].

Anul 212. Caracalla omóră pre frate-seŭ Geta, când era acesta în vârstă de 23 de anĭ [3], și împărățise după mórtea tătână-sĕŭ lunĭ 10, ḑile 10 [4]; apoĭ poruncește să se taie din casniciĭ și ostașiĭ luĭ Geta 20,000 [5].

Anul 217. Caracalla, carele precum îșĭ ducea începerea la treĭ neamurĭ, adecă: nașterea la Gallĭ, vița de pre tată la Afri, iară de pe mumă la Syrĭ, așa avea și răutățile lor tóte, mergênd din Edessa în Carra, cu vicleșug fu ucis de Macrin Prefectul Pretoruluĭ în 8 Aprilie, în vârstă de 29 de anĭ [6], după ce aŭ împĕrățit de la mórtea tătână-sĕŭ anĭ 6, lunĭ 8, ḑile 18 [7].

Luĭ Caracalla tot întru acesta an i-aŭ urmat Macrin ucigĕtorĭul luĭ, carele ales de ostașĭ, după ce fu întărit de Senat, pre Diadumen fiĭul sĕŭ îndată l'aŭ numit Chesariŭ, și bătut fiind de Artavin Craiul Parthilor, pacea de la dênsul o aŭ cumpĕrat cu banĭ [8].

Anul 218. Potolindu-se rĕsboĭul cu Parthiĭ, începe cel din lăuntru; pentru că Mesa, móșa luĭ Eliogaval, (altmitrelea Elagaval), cu baniĭ și cu meșteșugurile eĭ face, de óstea créde, că nepotu-sĕŭ Eliogaval este feciorul luĭ Caracalla, și drept acéia îl alége, Împĕrat, împotriva Împĕratuluĭ Macrin, pre carele după ce l'aŭ învins la Immas în Cappadochia împreună cu Diadumen, pre carele îl făcuse și Av-

[1] Catona l. c.
[2] Herodianus Lib. 4.
[3] Catona l. c.
[4] Eccardus l. c.
[5] idem Catona l. c.
[6] Catona in Sinopsi Chronol.
[7] Eccardus l. c.
[8] Idem Catona ibidem.

gust, îl omóră în 3 ḑile ale luĭ Iunie, în vârstă de 54 de anĭ, după ce aŭ împĕrăţit an 1, lunĭ 7, ḑile 2[1].

Anul 219. Împĕratul Eliogaval duce în Roma pre zeul sĕŭ, chipul saŭ statul Sóreluĭ, de la carea s'aŭ şi numit, că altmintrelea numele îĭ era Marc Var Antonin, şi'ĭ jertvéşte ómenĭ, ce nu se maĭ auzise între Romanĭ[2].

Anul 221. Eliogaval primésţe pre vĕru-sĕŭ Alexian, şi mutându'ĭ numele în Alexandru, îl face Chesariŭ[3].

Anul 222. Eliogaval. omul cel maĭ de nemica, leşuind după viaţa Chesariuluĭ Alexandru, într'o răscólă de ómenĭ fu ucis în 6 Martie, în vârstă de 18 anĭ: după ce aŭ împĕrăţit anĭ 3, lunĭ 9, ḑile 3, după computul luĭ Catona[4]; aşa dară n'aŭ împĕrăţit anĭ 6, lunĭ 8, ḑile 18, precum voeşte Eccard[5]. După mórte, Eliogaval, carele maĭ multe spurcăcĭunĭ aŭ făcut în Roma, decât óre-când Sardanapal în Ninive, fu aruncat în Tivere şi statua Zeuluĭ Eliogaval scósă din Roma, nicĭ s'aŭ îngăduit maĭ mult, ca Împĕratul Eliogaval să se numéscă Antonin, ci l'aŭ poroclit Tiverin[6].

Iară Chesariul Alexandru făcêndu-se acuma Avgust, saŭ împĕrat deplin, nu primésţe titulĭ de Antonin, nicĭ de Mare, ci rămâne: Marc Avrelie Sever Alexandru, şi îndată curăţéşte şi senatul şi polata cea împĕrătéscă de ómenĭ rĕĭ, şi blăstămaţĭ; creştinilor de mama sa Mammea (precum se créde, ca de o creştină) fiind îndemnat, le părtineşte; pre ceĭ bunĭ îĭ dăruéşte, pre ceĭ săracĭ îĭ miluéşte, de ceĭ învăţaţĭ se téme şi'ĭ cinstéşte, numaĭ ca să nu scrie rĕŭ despre dênsul, dar pre ómeniĭ ceĭ fără de lége, şi maĭ ales pre tălharĭ, fórte greŭ îĭ pedepséşte, aceste cuvinte avênd pururea în gură: ce ţie, şi altuia: adecă: ce ţie vréĭ, fă şi altuia, care cuvinte le-aŭ fost învĕţat de la crestinĭ[7].

[1] Dion in Macrinum. Eccardus et Catona ll. cc.
[2] Catona in Synopsi Chronolog.
[3] Idem Catona ibidem
[4] Catona in Synopsi Chronol.
[5] In Corpore Historico medii aevi.
[6] Idem Catona l. c.
[7] Baronius ad. h. a. Catona l. c.

Anul 223. În Bĕlgradul Ardéluluĭ se află o inscripție în piatră întăiată [1], care o aŭ făcut Avrelieĭ Apollonieĭ, mameĭ ceĭ prea iubite, Tit Elie Lup Bulgărul colonieĭ din Apulum, (precum gîndesc) pe vremile acéstea, de nu și tocma întru acesta an; pentru că cu zece anĭ după acéĭa, adecă în anul 232, Tit Elie Lup aŭ fost consul [2], și maĭ nainte aŭ trebuit să fie bulgăr în Dachia, de cât consul în Roma.

Anul 226. Artaxerx Persianul s'aŭ rădicat cu răsboiŭ asupra Craiuluĭ Artavin, și învingêndu'l în treĭ bătăĭ, tótă stăpânirea Parthilor o aŭ stricat, și o aŭ întors stăpânirea iarăș la Persianĭ [3].

Anul 228. Dintru început aŭ fost, și până în sfârșit va rămânea, ca și supt Împĕrațiĭ ceĭ bunĭ, prin deregătoriĭ ceĭ rĕĭ să se facă nelegiuirĭ. Tocma așa s'aŭ întâmplat și cu Împĕratul Alexandru, carele în sine era bun, și creștinilor (precum amĭ scris maĭ înainte la anul 222) le părtinea, dară ministriĭ luĭ era rĕĭ, între carĭ unul era Maximin, ce aŭ și urmat. Maximin acesta era Prezes Mesieĭ de gîos, adecă al Bulgarieĭ, aŭ început a șésa gónă asupra creștinilor, carea apoĭ ca împĕrat o aŭ întărit, precum voiŭ arăta la vrémea sa; în góna din anul acesta aŭ trebuit să pătiméscă și ceĭ din Dachia creștinĭ, fiind că era în vecinătate, ci de dênșiĭ scris n'am aflat; dară fórte s'aŭ gonit creștinĭ în Mesia, maĭ vărtos la Drăștor, unde aŭ pătimit între ceĭa-lalțĭ SS. Passicrat, Valention, Iulie și Essochie, a cărora lupte pre larg sunt scrise de Baronie [4], Gelasin și Adon [5].

Anul 229. Artaxerx, Craiul Persilor, vrênd să căștige țĕrile, care óre-când le ținuse Persiĭ, în anul aci curgătoriŭ se gată în contra Romanilor, și împĕratul Alexandru asupra

[1] Inscriptio Dacica apud Fridvalschi 24.

[2] Fasti Consulares Idatiani apud Graev. T. 11.

[3] Catona in Synopsi Chronolog.

[4] In annalibus. ad. an. 228. num. in Martyrologiis suis.

[5] (lipsește în manuscript).

luĭ [1]. In Dachia Caiu Iavolen Modest, sutaș Leghionuluĭ XIII. aŭ făcut o inscripție întru cinstea Mercurieĭ saŭ a luĭ Mercurie[2], care inscripție acuma încă trăește în Bĕlgrad.

Anul 230. Împĕratul Alexandru, învingênd pre Artaxerx în 25 ale luĭ Septemvrie tocma minunat triumf ține de Persĭ [3].

Anul 234. Mișcându-se Nemțiĭ în contra Romanilor, Alexandru Împĕrat mérge asupra lor [4].

Anul 235. Fă bine și aștéptă rĕŭ. Așa i s'aŭ întâmplat și bietuluĭ Alexandru Împĕrat: căcĭ aŭ rădicat pre Maximin I, în munțiĭ Thrachieĭ din părinți varvarĭ născut, carele apoĭ la Mogunția fiind împreună cu împĕratul Alexandru, s'aŭ întărătat o samă de ostașĭ de l'aŭ omorît în 14 dile ale luĭ Martie, în vârstă de 29 de anĭ [5]; după ce așa aŭ împĕrățit anĭ 13, lunĭ 8, dile 9 [6], cât cu lacrămĭ aŭ fost gelit de tótă Roma, întru a căruia loc aŭ îmbrăcat porfira fără știrea Senatuluĭ Macsimin I. cel cumplit, carele în scurtă vréme după aceĭa face pe Macsim I. fiul sĕŭ Chesariŭ, și încépe góna asupra tuturor, dar maĭ vĕrtos împrotiva preoților celor creștinești [7].

Anul 236. Împĕratul Macsimin strîmtorând pre Germanĭ la niște bălți îĭ învinge, și tótă țara lor o prădézá [8].

Anul 237. Macsimin împăcând Germania, merge în Sirmiŭ, unde se pórtă maĭ mult ca tirann, de cât împĕrat: drept acéĭa óstea din Africa alege împĕrați fără de voia lor pre doĭ Gordianĭ, pre taiăl și pre fecĭor, în contra cărora sculându-se Capellian cu Maurĭĭ, pre Gordian cel maĭ tinĕr îl bate, și-l omóră, carea înțelegêndu-o Gordian cel maĭ bătrân, însuși pre sine se sugrumă, după o împĕrăție de treĭ

[1] Catona in Synopsi Chronol.
[2] Inscriptio Dacica 44.
[3] Catona l. c.
[4] Idem Catona Ibidem.
[5] Catona in Sinopsi Chronol.
[6] Ios Georg. Eccardus in corpore Hist. medii aevi Tom. I. Catalogo 5. Impp. Rom.
[7] Baronius ad h. a.
[8] Catona I. c.

luni, cum scrie Catona; [1] iară cum dice Georgie Eccard [2] după 20 de dile.

Audind Senatul de mórtea Gordianilor, aŭ numit împĕraţi pre M. Clodie Pupien, şi pre D. Chelie Balbin, iară Chesariŭ pre Gordian al treilea, care era nepot din fată luĭ Grodian celuĭ d'intăiŭ, şi luĭ Pupien i-aŭ încredinţat rĕsboĭul asupra tiranuluĭ Macsimin [3].

Anul 238. Numaĭ anul 69, în care aŭ perit împĕraţiĭ Galba, Othon, şi Vitellie [4], aŭ fost asemene anuluĭ acestuia, în carele iarăşĭ treĭ împĕraţi s'aŭ stins, adecă: Macsimin I, Pupien şi Balbin.

Macsimin, carele cu tirănia întrecea nesăţiósa sa mâncare, şi tărimea trupuluĭ, când bătea cetatea Acvilea, fu ucis de ostaşiĭ sĕĭ în 16 Martie, după ce aŭ tirănit anĭ 3, dile 2 [5], nu ani 3, lunĭ 4, dile 2; precum scrie Eccard. [6]

După uciderea luĭ Macsimin şi a fiiuluĭ sĕŭ Macsim Pupien cu Balbin aŭ trăit óre cât-va pretenéşte, ci nu îndelung; drept acĕĭa după 29 de dile ale împĕrăţieĭ lor, [7], amêndoĭ fură tăiaţi în Roma, şi s'aŭ numit Avgust în locul lor Chesariul M. Anton Gordian al treilea, fiind numaĭ de 16 anĭ [8]; atâta îl ĭubea óstea pre Gordian.

Anul 241. Murind Artaxerx Craiul Persilor cel d'întâiŭ, i-a urmat Sapore I, carele multă pagubă aŭ făcut Romanilor [9]. Împĕratul M. Antonie Gordian, maĭ nainte de a porni împrotiva luĭ Sapore, s'aŭ căsătorit, luând pre Furia Savina, fata luĭ Misitheiŭ, pre carele ca pre un înţelept l'aŭ şi pus prefect Pretoriuluĭ [10] apoĭ aşa aŭ pornit. Mergênd Gor-

[1] In Synopsi Chronol.

[2] In corpore Historico medii aevi T. 1.

[3] Calvisius in opere Chronol. Baronius in analibus.

[4] Dion Cassius in dictos Impp.

[5] Catona in Synopsi Chro.

[6] In corpore Hist. medii aevi T. 1.

[7] Idem Eccardus ibidem.

[8] Catona I. c. Calvisius item in Opere Chronologico.

[9] Zosimus Comes in Gordianum, III.

[10] Calvisius in opere Chronol.

dian asupra luĭ Sapore, póte că aŭ trecut prin Dachia: pentru că supt al doilea consulat al luĭ, care tocma în anul acesta cade [1], se află maĭ multe inscripțiĭ făcute în Dachia, dintre care cea din părétele beséricii ceiĭ mare din Turda, sună așa: Împĕratul Chesariul Antonie Gordian, Piul, Fericitul, neînvinsul Avgust, besérica legilor, și.....» [2] Ce aŭ maĭ fost întăiat în peatra acésta, nu se póte ceti, drept acéia nicĭ se póte otărî, în ce loc ar fi fost zidită bisérica acésta a legilor [3]. Inscripția din Ostrov [4], e făcută de Colonia Ulpia Traiana Augusta Dachica Sarmizoghetusana Metropolitana, pentru prorocirea și sporirea împĕratuluĭ și Chesariuluĭ M. Antonie Gordian, întru al doilea consulat. Sunt și maĭ multe inscripțiĭ din anul acesta în Dachia, precum le poțĭ ceti la Fridvalski [5], care aci nu le maĭ aduc, numaĭ cât însămn, că până acuma strămoșiĭ noștriĭ încă nu căzuse din flórea și din fericirea sa, carea după mórtea luĭ Gordian al treilea aŭ început întăi a o pérde, precum veĭ ceti la aniĭ viitorĭ.

Anul 242. Împĕratul Gordian prin socrul sĕŭ Misitheiŭ în maĭ multe rînduri frânge córnele luĭ Sapore, [6] ci M. Iulie Filip cel maĭ bătrân nu înceată a pune curse luĭ Misitheiŭ, până ce l'aŭ și repus [7].

Anul 244. Marc Iulie Filip cel maĭ bătrân, după ce aŭ repus pre Misitheiŭ socrul luĭ Gordian, atâta s'aŭ lingărit pre lângă împĕratul, până ce l'aŭ încăput a fi prefect pretoriuluĭ [8], în carea deregătorie de sîrg s'aŭ silit, ca pre stăpânul sĕŭ cel tênĕr, pre împĕratul Gordian al treilea, să'l aducă în ura tuturor; drept acéia întâiŭ aŭ băgat fómea în óste, apoĭ aŭ făcut de s'aŭ dat collegă saŭ soț luĭ Gor-

[1] Fasti Consulares Idatiani apud Graev. T. 11.
[2] Inscript. Dac. 52.
[3] Fridvalschi in Collectione Inscriptionum Dacic.
[4] Inscriptio Dacica 15.
[5] Fridvalschi l. c.
[6] Calvisius in opere Chronol.
[7] Catona in Synopsi Chronol.
[8] Catona in Synopsi Cronol.

dian, dicênd : că acesta pentru tenerétele sale, nu iaste în stat, nicĭ dostoĭnic, singur de a putea ocărmui împĕrăția; maĭ pre urmă aŭ poruncit de aŭ omorît pre bĭetul Impĕratul Gordian, în sfârșitul luĭ Aprilie, când era de 22 de anĭ, 5 lunĭ, 5 dile [1]. Fost'aŭ Gordian al treilea vésel, procopsit în tóte învĕțăturile, și pentru vîrtuțile sale la toți iubit, încă și de ostași (maĭ nainte de a'ĭ prilosti pre aceștia Filip) și adeseorĭ dicea, că mișel éste Monarhul de la carele se ascunde adevĕrul [2].

După mórtea luĭ Gordian Senatul pune împĕrați pe Marc și pre Hostilian, ci perind aceștia cu mórte gróznică maĭ nainte de a apuca schiptrul, acelașĭ Senat aŭ întărit pre Filip pre carele maĭ nainte îl alesése ostașiĭ; așa Filip întărindu-se în stăpânire, face pace neașteptată cu Craiul Sapore și grăbind la Roma, acolo pre fiul sĕŭ, iarăși Filip chemat, îl numéște Chesariŭ, dându'ĭ și tribunéscă putére, carea ce însemnéză îți vor spune Neuport [3], Hofman și Bruzen [4]: vedi și istoria Romanilor partea I §. 15.

Anul 245. Împĕratul Filip, după ce aŭ numit pre fiĭul sĕŭ Chesariŭ, pre Prisc fratele sĕŭ l'aŭ pus preste óstea din Siria și de la răsărit, ĭară luĭ Severian ginere-sĕŭ 'ĭ aŭ încredințat oștile céle din Mesia și Machidonia, gîndind că așa sĕ va înrădăcina, și împĕrăția o va face statornică [5]; ci tare s'aŭ înșelat, și de la scopul sĕŭ fórte aŭ scăpătat, nu după multă vréme, nicĭ fără pricină, (precum se va arăta de aci nainte) pentru că deregătoriile nu trebuĭa împărțite după sânge, ci după vrednicie că așa se țin împĕrățiile.

Anul 247. Plinindu-se o mie de anĭ de la zidirea Romeĭ, stăpâneĭ óre-când a tótă lumea, și Maiceĭ Românilor, Îm-

[1] Georg. Eccardus in corpore Historico medii aevi T. 1.
[2] Catona l. c.
[3] De Ritibus Rom.
[4] in Lexicis.
[5] Zosimus Comes Lib. I. in Philippum Aug.

pĕratul Filip 'i aŭ prăznuit și serbat urzirea cu cea mai luminată pompă, carea aŭ putut fi, și pre fiiul sĕŭ Filip Chesariul, l'aŭ făcut Avgust [1].

Anul 248. Anul acesta, precum ĭaste cel dîntăiŭ, dintru a dóua mie de la zidirea Romeĭ, tocma așa ĭaste începutul tuturor rĕutăților și al nĕcazurilor, care de aci înainte aŭ trebuit să le sufere Romanii ceĭ din Dachia, adecă strămoșii noștri aĭ Romanilor celor de acum: pentru că în anul acesta s'aŭ sculat asupra Romanilor ceĭ ce se numesc de Zosim Comitul [2] Carpĭ, de Paul Diaconul [3] și Evtropie Gothĭ, de Gheorghie Singhellul [4], Chedren [5], și Zonara [6] Schythe și Gothĭ, și aŭ început a prăda locurile céle vecine Dunăreĭ, adecă Dachia: împrotiva cărora mergênd Avgustul Filip, varvariĭ n'aŭ putut nicĭ cea d'întăiŭ năvălire a o suferi, ci trăgêndu-se la óre-carea cetate, 'i aŭ încungiurat, și atăta 'i aŭ strămtorit Romaniĭ, cât le-aŭ căutat a face pace, și a se întórce la locurile sale, precum și împĕratul s'aŭ întors la Roma [7].

Anul 249. In anul acesta Gothiĭ (despre cariĭ cetéște pre Procopie [8], Boraniĭ despre cariĭ vezĭ pre Baudrand [9], Urugundiĭ despre cariĭ vedĭ pre Constantin Porfyrogenneta [10], și Carpiĭ, despre carĭ Bruzen [11], iarășĭ au năpădit în Dachia, ba și preste Dunăre în Mesia, împrotiva cărora fiind trimis Mesie Dechie, óstea îl strigă Impĕrat.

Drept acéĭa Împĕratul Filip lăsându-șĭ fecĭorul în Roma, pornéște în contra luĭ Dechie, ci fără de noroc, pentru că ajungând în Verona fu ucis, precum și fiiul sĕŭ fu ucis în Roma,

[1] Zosimus Comes Lib. I. in Filippum Aug. Calvisius in Opere Chronol. Catona in Synopsi Chronol.
[2] Lib. I. in Philippum Aug.
[3] Lib. 10.
[4] Pag. 376.
[5] T. I. p. 528.
[6] T. I. p. 627.
[7] Zosimus Comes. l. c.
[8] De bello Vandalico Lib. 1.
[9] Geographiae T. 1.
[10] Lib. 2. de Them.
[11] In Dictionario.

după cum scrie Calvisie[1], întru al șéptelea an al împĕrățieĭ lor, ĭară după alțiĭ, întru al șéselea an, Eccard apriat scrie[2], că Filippiĭ aŭ fost udcișĭ după ce aŭ împĕrățit anĭ 5, lunĭ 5, ḑile 29, cărora le aŭ urmat Messie Dechie, cu fiiul sĕŭ Etrusc, carele era prăsit din ținutul Sirmiuluĭ, din satul Bubalia saŭ Chivali, din viță bună și luminată[3]; pagubă că aŭ gonit așa tare pre creștinĭ[4].

Anul 250. Messie Dechie făcêndu-se Avgust toțĭ tituliĭ ceĭ maĭ luminațĭ, precum era consulatul, putérea tribuniță, și alt. 'i aŭ întors Senatuluĭ, ca să'ĭ dea cuĭ va vrea: Fiiul sĕŭ Herennie Dechie, carele și Etrusc s'aŭ numit[5], încă n'aŭ vrut se pórte cunună, după ce s'aŭ făcut Chesariŭ[6].

Anul 251. Cum că Impĕratul Messie Dechie în anul acesta s'aŭ bătut cu varvariĭ, cariĭ nu numaĭ Dachia véche, ci și Mesiile, cu alte țărĭ de prin pregiurul lor le prădase, toțĭ autoriĭ mărturisesc; dară ce feliŭ de neam ar fi fost, și cum s'ar fi chiemat varvariĭ acéia, așișderea unde s'aŭ bătut, și unde aŭ perit Dechie împreună cu feciorul sĕŭ, în vorbe nu se lovesc: pentru că Zosim Comitul îĭ numéște Schythe, și ḑice, că aŭ venit de preste Tanaid, și că lângă Tanaid aŭ și perit Dechie[7]. Paul Diaconul[8], Gheorghie Singhelul[9] și Chedren[10] îĭ numésce Schythe saŭ Gothĭ; Zonara[11], cu Calvisie[12], îĭ numesc numaĭ varvarĭ; ci Lactanție[13] îĭ chiamă Carpĭ; maĭ pre urmă numitul Zosim Comitul într'alt loc[14], îĭ chiamă Gothĭ, Boranĭ, Urugundi și Carpi, (despre cariĭ s'aŭ

[1] In opere Chronologico.
[2] In Corpore Historico medii aevi T. 1.
[3] Catona in Synopsi Chron.
[4] Lactantius de morti. persec. Nro. 4.
[5] Jornandes de rebus Geticis.
[6] Catona in Synopsi Chron.
[7] Lib. 1. in Decium.
[8] Lib. 10.
[9] Pag. 376.
[10] T. I. p. 258.
[11] T. I. p. 627.
[12] In opere Chron.
[13] De mortibus persecutor Nr. 4.
[14] l. c.

vorbit la anul 249); după Stritter [1] Urugundi s'aŭ ḑis, carii după acéia s'aŭ chiemat Bulgarĭ. Boranii și Carpii mi se vĕd a fi fost de o viță cu Gothii; ci fie cum va fi, și numele varvarilor acestora, dară Istoria, după autorii aci aduși așa aŭ fost:

Impĕratul Dechie înțelegând, că varvarii aŭ cuprins Dachia și Mesia [2], cu alte țĕrĭ vecine [3], pre fiiul sĕŭ Herennie Etrusc Dechie l'aŭ numit Avgust [4]; apoĭ turbând împrotiva creștinilor [5], aŭ purces asupra varvarilor, pre carii i-aŭ și invins la Avrit cetatea Messiei de gios, ce se numește și Forum Terebroniului, tăind din dênșii trei-zĕcĭ de mii, măcar că el încă fórte mulți ostași aŭ pierdut mai vărtos din Thrachĭ și Filippopoiul încă l'aŭ cuprins varvarii [6] de acea dată; ci nerăzbind aceștea cu Dechie, i-aŭ făgăduit că vor întórce prada, și vor înturna la locurile sale, dară Dechie n'aŭ primit făgăduința varvarilor, ci vrând să'i istovéscă de tot, aŭ trimis pe Caiŭ Gal Trevonian Senatorul, ca se le împiadice trecutul Dunării saŭ al Nistruluĭ, căcĭ al Tanaiduluĭ, precum scrie Zosim Comitul [7], ar fi fost prea departe. Trevonian mergând unde fusése trimis, s'aŭ înțeles cu varvarii în contra luĭ Dechie, și după ce aŭ gonit acesta pre varvarĭ până la o baltă, l'aŭ sfătuit ca să trécă prin baltă asupra varvarilor: ce făcând Dechie dinpreună cu feciorul săŭ, neștiind firea bălții, într'însa s'aŭ noroit amândoĭ cu ostași cu tot, așa cât nicĭ trupurile nu li s'aŭ aflat mai mult. Întru acésta câți autorĭ am adus la acest an, toți se lovesc, și toți ḑic (afară de Zosim Comitul, carele aŭ fost păgân), că pentru góna creștinilor aŭ petrecut așa.

Perit'aŭ Dechie în sfârșitul luĭ Noemvrie, în vărstă de 50 de anĭ [8], după ce aŭ împărățit an 1, lunĭ 11, ḑile 18 [9];

[1] In Bulgaricis.
[2] Lactantius l. c.
[3] Paulus Diac. l. c.
[4] Catona in Synopsi Chr.
[5] Lactant. l. c.
[6] Paul Diac. l. c. Georgius Syncellus l. c.
[7] l. c.
[8] Catona l. c.
[9] Georgius Eccardus in Corp. Hist.

și i-aŭ urmat Caiŭ Gal Trevonian, carele aŭ făcut pre Volusian fiiul săŭ Chesariŭ, și cu varvariĭ pace, dară tocma păgubósă și rușinósă Romanilor [1].

Anul 252. Impĕratul Trevonian face Avgust pre fiiul săŭ Caiŭ Vibie Volusian [2]; iară Gothiĭ și Boraniĭ, Urugundiĭ și Carpiĭ iară prădézĕ cetățile din Evropa, răpind orĭ ce maĭ rămăsése într'ênsele, ḑice Zosim Comitul [3]. Pricina pentru care s'aŭ sculat varvariĭ aceștea asupra Romanilor, maĭ vârtos acelora din Dachia, adecă a strămoșilor noștri, aŭ fost că Împĕratul Caiŭ Gal Trevonian n'aŭ dat Gothilor câte le făgăduise [4]; iară Carpiĭ, Urugundiĭ saŭ Bulgariĭ, și Boraniĭ vrea și eĭ atâta să aĭbă cât Gothiĭ; căcĭ ḑicea, maĭ ales Carpiĭ, că eĭ sunt maĭ de frunte de cât Gothiĭ [5].

Anul 253. Emilie Emilian povățuitoriul leghiónelor celor din Messia, vĕḑênd îndrăznéla varvarilor, care o avea asupra Romanilor celor din Dachia, aŭ făgăduit ostașilor, că de se vor bate și vor învinge pre Gothĭ, tóte câte se plătea Gothilor, le va plăti lor. Drept acéĭa cu o inimă s'aŭ sculat ostașiĭ, și cătând pre Gothĭ, pre Emilian, carele de viță era Maur din Africa, l'aŭ rădicat Împĕrat [6]; asupra căruĭa pornind de la odihnă din Roma Avgustul Gal Trevonian cu fiiul sĕŭ Vibie Volusian, fură uciși la Interamna [7], după ce aŭ împĕrățit anĭ 2, lunĭ 4, ḑile 9 [8]. Iară Avgustul Emilie Emilian înzadar aŭ făgăduit Senatuluĭ, că și din Thrachia va scóte pre varvariĭ; pentru că maĭ nainte de a împlini ceva, Publie Cornelie Valerian povățuitoriul leghiónelor celor din Gallia după mórtea luĭ Trevonian și a luĭ Volusian, aŭ răvnit a fi Împĕrat [9], și ostașiĭ cariĭ se scârbise de bătăile cele

[1] Zonaras T. I. 628.
[2] Catona in Synopsi Chronol.
[3] Lib. 1. in Trebonianum Gallum.
[4] Zonaras T. I. p. 628.
[5] Petrus Patricius et Magister de Leg. p. 24.
[6] Joannes Zonaras T. I. p. 628.
[7] Catona in Synopsi Chonol.
[8] Eccardus in Corp. Hist. med. aevi. T. I. Catal. 5. Impp. Rom.
[9] Zonaras l. c.

dintrĕ dênșiĭ, aŭ omorît pre Emilie Emilian Împĕratul la Spolet cetatea Italieĭ [1], după ce aŭ împĕrățit ḑile 88 [2]. Acum rămâind Împĕrat Valerian, pre fiiul sĕŭ Publie Lichinie Gallien, pre carele Senatul îl numéște Chesariŭ, îl face Avgust, ca se pótă maĭ lesne în contra Nemților, carii de tóte părțile îl încungiura [3], Creștinilor încă le aŭ dat pace în 5 anĭ [4].

Anul 254. Precum mi se pare, în anul acesta s'aŭ întîmplat, care se scriŭ de Gheorghie Synghelul [5], cu cuvintele aci următóre, adecă: «Împĕrățind Valerian și Gallien, Schythele «aŭ trecut Istrul saŭ Dunărea, și de iznov prădând Thra- «chia, aŭ trecut la Thessalonica, cetatea Illiriuluĭ, pre carea «în zadar o aŭ încungĭurat, căcĭ de ceĭ din lăuntru s'aŭ go- «nit îndărăpt. Greciĭ spăĭmântându-se aŭ pus pază la Ther- «mopile; ceĭ din Athina aŭ înnoit zidul, cel de pre vrémea «luĭ Sylla stricat; ceĭ din Pelopones de la mare până la mare «aŭ întărit Isthmul cu zid; iară Schythele încărcațĭ cu jafurĭ «s'aŭ înturnat la căsile lor.» Acéstea scrie și Zonara [6], dinpreună cu Anastasie Bibliothecariul [7], care fiind așa, dară bieții strămoșiĭ noștri ce n'aŭ trebuit să pătiméscă în Dachia?

Anul 257. În anul acesta Valerian lasă în Roma pre Gallien fiiul sĕŭ, ca să aĭbă grije de împĕrăție de către apus și amează-nópte; iară el pornéște în coantra Persilor [8] și mergând până la Țarigrad, acolo se înșală de Macrian, de gonéște creștiniĭ al optulea [9]; pentru carea faptă Dumneḑeŭ încă nu 'i aŭ agĭutat; ci aŭ pornit varvariĭ iarăși asupra Romanilor; căcĭ ḑice Zosim Comitul [10], că: «Boraniĭ și Gothiĭ «și Carpiĭ, și Urugundiĭ (sunt numele némurilor care nu

[1] Catona l. c.
[2] Eccardus I. c.
[3] Catona l. c.
[4] Baronius ad. h. a.
[5] Pag. 381.
[6] T. I. p. 629.
[7] Pag. 22.
[8] Joannes Zonaras T. I. p. 631.
[9] Catona in Syncpsi Chronol.
[10] Lib I. in Valer. et Gallien.

«lăcuia departe de Dunăre) nu lăsa vre o parte, nicĭ a «Italieĭ, nicĭ a Illyriculuĭ nejefuită, prădând tóte fără de «nicĭ o împrotivire. Şi Boraniĭ se silea să treacă şi în Asia, «precum aŭ trecut, de fricâ făcênd pre Vosforaniĭ se le «dea corabiĭ, şi să le fie povăţuitorĭ la trecut». Răutatea varvarilor acestora maĭ mulţĭ anĭ aŭ ţinut asupra Romanilor maĭ vârtos asupra celor din Dachia, precum din care vor urma poţĭ cunóşte.

Anul 259. Dumneḍeŭ n'aŭ întârziat a bate şi pre Valerian Împĕratul, pentru vărsarea sângeluĭ creştinesc, căcĭ acelaşĭ Macrian, carele îl aţâţase asupra creştinilor, l'aŭ sfătuit să mérgă însuşĭ fără de óste la Sapore Craiul Persilor, să şĭ facă preteşug cu dênsul. Care sfat primindu'l Valerian, şi mergând, fu prins de Sapore, în zéce anĭ badgĭocorit, şi maĭ pre urmă cu gréle chinurĭ omorît, în vârstă de 61 de anĭ [1]. Întâmplându-se cădérea luĭ Valerian, fiiul luĭ, Gallien împĕratul, aŭ început a goni pre creştinĭ, dară pre tatăl sĕŭ, măcar că lezne ar fi putut face, de la Persĭ nu l'aŭ rescumpărat, ci s'aŭ dat cu totul dezmerdărilor. Drept acéia Avreol în Illiric, Macrian la răsărit răpesc tyrănnia [2].

Anul 260. Nu pricep cum ar putea să fie adevĕrat ce scrie Zonara [3] despre Gallien Impĕratul, ḍicând: «Gallien, «fiind lăsat la apus de tatăl-sĕŭ, când aŭ mers asupra Persi«lor, şi pre Heruliĭ, ném Schiticesc şi Gothicesc, i-aŭ bă«tut.» Pentru că Valerian aŭ mers în coantra Persilor în anul 257, şi de atuncĭ Gallien până la anul acesta, nicĭ o biruinţă n'aŭ făcut, ba aŭ perdut; căcĭ şi în anul aci curgătoriŭ, Valente I. în Ahaia, Pison în Thessalia, iară Postum în Gallia s'aŭ rădicat asupra luĭ Gallien, răvnind a'ĭ răpşti împĕrăţia [4].

[1] Zosimus Comes Lib. I. Orosius Lib. 7. Catona in Synopsi Chronol.

[2] Orosius, et Catona ll. cc. Sextus Aurelius Victor in Braeviario.

[3] T. I. p. 631.

[4] Zosimus Comes Lib. 1. Catona in Synopsi Chronol.

Anul 261. Afară de varvarĭ, care neîncetat năvălea de tóte părțile asupra Romanilor, supt tótă vrémea în carea aŭ împĕrățit Gallien, treĭ-dĕcĭ de tyrannĭ s'aŭ sculat împrotiva luĭ, dintrĕ carĭĭ unĭĭ apăra, alțiĭ strica împĕrăția. Așa în anul de acum, după ce aŭ ucis Avreol pre Macrian și pre feciorul luĭ, iară Odenat pre Cviet, Emilian în Eghipt, Trevellian în Isavria, Chels in Africa, și Saturnin la răsărit primesc porfyra [1].

Anul 262. Din tot tîmpul întru care aŭ împĕrățit Gallien, anul acesta aŭ fost cel maĭ nefericit Romanilor, pentru că în anul acesta, după cum scrie Sext Avrelie Victor [2]: «Gal-«lien, după obicéiul ómenilor, desfătându-se întru fericirĭ «cu fiiul sĕŭ Solonin, căruia îĭ deduse cinste de Chesariŭ, «întru atâta primejdie aŭ pus tótă împĕrăția Romanilor, «cât Gothiĭ fără de vre o împedecare păsind, aŭ cuprins Thra-«chia, pre Machidonénĭ, pre ceĭ din Ahaia, și câte era otărîșe «cu Asia; cuprins'aŭ Parthiĭ Mesopotamia: și preste răsărit «aŭ domnit Hoțiĭ saŭ o muére, Alemanniĭ străbătuse în Ita-«lia; Frînciĭ după ce aŭ prădat Gallia, stăpănea Hispania, bă-«tând, și maĭ prădând orașul Tarraconénilor, tîmpuriŭ aŭ «căpătat corăbiĭ, și o parte dintrĕ dênșiĭ aŭ străbătut până în «Africa; și s'aŭ perdut preste Dunăre, câte câștigase Traian.» Așișderea scrie și Paul Orosie [3] dicând: «Supt împĕratul «Gallien, Germaniĭ trecênd munțiĭ, și prăpădind Retia, și «Italia, vin până la Ravenna. Alemanniĭ alergând prin Gallia «în Italia încă trec țara Grecéscă, Machidonia, Pontul, A-«sia prin năvălirea Gothilor se istovéște. Pentru că Dachia «preste Dunăre de pururea se iea. Cvadiĭ și Sarmatele «prădéză Pannoniile, Gérmaniĭ ceĭ maĭ din colo cuprind His-«pania, Parthiĭ iaŭ Mesopotamia, și gefuesc Syria.» Maĭ pe

[1] Zosimus Lib. I. Paulus Orosius. Lib. 7. Victor in Breviario, Catona in Synopsi Chron. Calvis. in opere Chron.

[2] In Breviario Historiae Romanae.

[3] Lib. 7 Cap 22.

scurt, și mai pe 'nțeles scrie Evtropie[1], «Dachia carea din «colo de Dunăre se adăogase de Traian, atunci s'aŭ pier- «dut, țara grecéscă, Machidonia, Pontul, Asia s'aŭ prădat «prin Gothi, Sarmatele și Cvadiĭ aŭ jefuit Pannonia.»

Iată aduseiŭ ce scrie Victor, Orosie și Evtropie, din preună cu Paul Diaconul, și cu Sextul Ruf[2] din cuvînt în cuvînt pentru acéea, pentru că[3] Iosif Carol Eder, criticul Instanției Românilor celor din Ardeal, carea o aŭ fost dată acestea împĕratului Leopold II. în anul 1791, tótă putérea sa întru avtoriĭ aceștea, și în Flavie Vopisc, a căruia cuvinte le voiŭ aduce la anul 274, o aŭ pus ca să pótă arăta, cum că Romaniĭ n'aŭ fost stăpâniĭ Ardealuluĭ când aŭ venit Ungurii; ci măcar cât s'aŭ silit d. Eder a arĕta ce doria, nimica aŭ isprăvit; pentru că de și dic numiții avtorĭ, mai ales Orosie că Dachia de pururea aŭ fost perdută supt împĕratul Gallien. dișa lor așa trebue înțelésă, cum că colonia Romanilor cea din Dachia luĭ Traian, de pe vrémea luĭ Gallien n'aŭ mai rĕmas în flórea în care aŭ fost până la dênsul. Cum că așa trebue înțelésă dișa, voiŭ arĕta la aniĭ următorĭ.

Anul 263. Impĕratul Gallien, deșteptându-se ca dintr'un somn după atâta stricare a împĕrăției, câtă se făcuse până acum, mai vârtos în anul trecut 262, în anul acesta face povățuitoriŭ răsăritului pe Odinat Palimirénul[4] carele împedecă cât-va biruințele Craiuluĭ Persilor, a luĭ Sapore, și ia îndărăpt de la dênsul cetățile Nisivi și Carras.[5]

Anul 264. Publie Antonie Saturnin, care aŭ făcut inscripția 32 de la Fridvalski, ca decurionul colonieĭ din Apulum, în anul acesta aŭ fost consul[6]. Împĕratul Gallien ține

[1] Lib. 8.
[2] Lib. 10. in Gallienum.
[3] In Breviario Rerum Romanar.
[4] Georgius Syncellus p. 382.
[5] Idem ibidem et Catona in Synopsi Chron.
[6] Fasti Consulares Idatiani.

triumf de Perși, și pre Odenat, carele i-aŭ fost învins îl face Avgust [1].

Anul 265. Persiĭ, Schythele și Tirannii tot năcăjesc împĕrăția Romanilor [2], și Odenat Avgustul bate pre Persĭ, ia de la dênșiĭ Ctesifontul, și pornéște întru ajutorul Asieĭ ceĭ micĭ, pe care o năcăjea Boranii, și alți varvarĭ [3].

Anul 266. Împĕratul Gallien pe frate-sĕŭ P. Lichinie Valerian îl face întâiu Chesariŭ, după acéea Avgust [4]; iară Odenat Avgustul trecênd prin Capadochia, de grabă sbóră la Eraclea din Pont, și când vrea, fără de véste să lovéscă pre Boranĭ, și pre ceĭ-alalți varvarĭ, fu cu viclęșug omorît de unul, carele așișderea se chiama Odenat, Iară schythele neașteptând venirea luĭ Odenat, dice George Singhelul [5] prin Pont s'aŭ întors la locurile sale.

Anul 267. Perind Odenat Avgustul prin viclęșugul tirannuluĭ Menie Odenat, muérea luĭ, Zenovia, cu inimă bărbătéscă aŭ ocărmuit răsăritul în locul fiilor sĕĭ a luĭ Herennian și a luĭ Timolaŭ, care era tinerĭ de vîrstă [6]

Anul 268. Acesta iaste anul, în carele s'aŭ mântuit împĕrăția strămoșilor noștri de Gallien stricătoriul și perzătoriul eĭ; pentru că în anul acesta pornind Gallien cu óste asupra tyrannuluĭ Avreol, după ce aŭ ajuns la Mediolan, fu ucis de povățuitoriĭ oștirilor sale Macrian și Checronie în 19 Martie, în vârstă de 50 de anĭ [7], după ce aŭ împĕrățit Gallien, ți anĭ 14, lunĭ 4, dile, 28. [8] Până ce aŭ împĕrățit Gallien, n'aŭ facut vre un bine, dat fiind pururea spre glocurĭ și spre desfătărĭ, maĭ ales după ce aŭ căḑut la robie tată-sĕŭ Valerian, ci maĭ nainte de a'șĭ vărsa sufletul, atâta aŭ tă-

[1] Catona in Synopsi Chron.
[2] Catona l. c.
[3] Georgius Syncelus l. c.
[4] Catona l. c.
[5] Loco citato.
[6] Eutropius lib. 8 Catona in Sinopsi Chron.
[7] Catona in Synopsi Chron.
[8] Eccardus in Corp. Hist. med. aevi.

cut, că aŭ numit împĕrat pre Clavdie II, carele era născut în Iliric, și fu dapă acéea întărit împĕrat și de Senat și de óste. Acesta pre Avreol tyrannul l'aŭ strins de pre fața pămêntuluĭ, dară pre ceĭ-alalțĭ tyrannĭ i-aŭ lăsat până la alt timp[1]; căcĭ ḑicea: că a stinge tirannĭ iaste folosul luĭ; iar a stinge varvarĭĭ, e folosul împĕrățieĭ.[2]

Anul 269. Întâmplările din anul acesta maĭ mulțĭ avtorĭ le-aŭ scris tocma deamăruntul, ci eŭ cuvintele tuturor nu le pociŭ aduce înainte, ca să nu fiŭ prea lung în vorbă. Așa dară aci numaĭ cuvintele luĭ Zosim Comitul le voiŭ întórce spre Românie, și unde vor fi încălcite, le voiŭ tâlcui la sfârșit cu cuvintele altor avtorĭ. Tu drept aceea, Cititoriule! primĕște cuvintele luĭ precum urmézĕ: «În vrémea acésta (ḑice el, cartea I, în Clavdie II.) Schythele, câțĭ maĭ rămăsése din bătăile céle dinainte, mândrinduse pentru norocul ce avusése până acuma, s'aŭ însoțit cu Heruli[a], cu Pevchiniĭ[b], și cu Gothiĭ[c] și strângându-se la râul Tira[d], carele se varsă în marea négră, cu șése miĭ de luntriĭ saŭ corăbiĭ, și cu 320,000 de ómenĭ, aŭ luntrit pe mare până la orașul ce se chiamă Tomiĭ[e], de la carele, fiind cà era tare închis, fură fugăriți; de aci luntrind până la Mareaianopoiŭ[f], cetatea Messieĭ, și nicĭ pre acésta putând'o lua, fiind că vântul îĭ sufla în spate, luntria maĭ încolo. După ce aŭ sosit la strâmtórea Propontideĭ[g], pentru că corăbiile pentru mulțimea lor nu încăpia, aŭ început a se lovi la olaltă, și strugindu-se una de alta, ocărmuitoriĭ încă aŭ lăsat cârmele, și unele s'aŭ înecat cu ómenĭ cu tot, altele góle s'aŭ aflat la țermure, perind mulțime și de ómenĭ, și de corăbii. Pentru pricina acésta varvariĭ de la strâmtórea Propontideĭ aŭ luntrit cătră Chizik, și ne isprăvind ceva, după ce aŭ trecut preste Elespont la muntele Atho, s'aŭ Sfetagora, aco și-aŭ cârpit luntrile, și aŭ încungĭurat Cassandra și Thessalonica, și puțin aŭ fost

[1] Catona l. c.

[2] Zonaras T. I p. 635.

de nu le-aŭ aflat, ci înțelegând că se apropie Împĕratul cu oștile, s'aŭ tras mai la mijloc cătră locurile céle mai înalte și prăda ținutul dintre Dober și Pelagonia, în care loc 3.000, de ómeni, iară cea-l'altă mulțime s'aŭ lovit cu oștile cele de Împĕratul povățuite.

Începênd răsboiul, după ce ar fi căzut mulți din âmbe părțile, Romanii s'aŭ dat la fugă, dară pre căi, pre care nu umbla ómeni, și lovind fără de véste pre varvari, cinci-dechi de mii aŭ tăiat dintre dênșii.

Câți varvarii, aŭ rĕmas din războiul, carele s'aŭ ținut de dênșii, și de Clavdie Împĕratul, la Nais[h] întărindu-se, cu care prin pregiur se silia să mérgă în Machidonia, ci lipsindule zăhăréoa, muria de fóme și ei și dobitócele lor. Iară mergând ei, călărețiĭ Romanilor le-aŭ eșit înainte, și tăind mai mulți dintre dênșii, pre ceĭ-l'alți, i-aŭ strâmtorit cătră muntele Em, unde împregĭurându-se de Romani, mulți aŭ perit. Iară după ce i-aŭ plăcut Impĕratuluĭ, ca numai pedestrașii să se bată cu varvarii (căci se făcuse price între pedestrași și între călărași), începênd gróznică bătaiă, vrea da dosul Romaniĭ; dintre care nu puțini căduse până aci, de nu vĭa sosi călărimea, cu a căruia venire așa s'aŭ îndreptat smintéla, de nu mai multă pagubă s'aŭ simțit, pășind mai nainte Schythele, și gonindu'i Romanii. Care încungiurase ostróvele Creta, saŭ Candia, și Rodul cu corăbiile, nefăcĕnd ceva vrednic de pomenire, s'aŭ înturnat îndărăpt: și intrând ciuma între toți varvarii, unii aŭ perit în Thrachia alții în Machidonia, iară câți aŭ rĕmas citovi, saŭ s'aŭ scris în legiónele Romanilor, saŭ s'aŭ dat spre lucrarea pământuluĭ». Acésta este, ce scrie Zosim Comitul, pre carele ca să'l înțelejĭ, trebue să știĭ, că:

a) Heruliĭ era de acéiași viță de care și Gothiĭ, numai cu numele și cu óre carele obicéiurĭ se osebia de la olaltă[1].

b) Pevchiniĭ așijderea era tot de un ném cu Gothiĭ, cu

[1] Procopius de bello Goth. Lib. 3. c. 33. Joan. Zonaras T. I. p. 631

Heruliĭ, cu Bastérnnele, cu Carpiĭ și cu Boraniĭ, cari aci se numesc Schythe [1].

c) Gothiĭ era de o viță cu némurile îndată maĭ sus dise și cu Vandaliĭ, cu Longobardiĭ, cu Gepidele, cu Taifaliĭ și cu alțiĭ, adecă toți era Nemți, eșiți din Scandinavia saŭ Svetia [2], acuma cuprinsése, de nu tótă Dachia veche, încaĭ o parte a eĭ, precum poți cunóște din care s'aŭ dis la aniĭ trecuți.

d) Tyra este Nistrul, carele desparte Moldova de la Polonia, saŭ de la Russia, și de la Podolia [3].

e) Tomiĭ sânt cetatea Baba din Bulgaria saŭ din Dobroditĭ [4].

f) Marchianopoiul se chiamă acuma Preslava, cetatea Bulgarieĭ, lângă marea négră [5].

g) Propontida se chiamă Marea dintre Bosforul Thrachieĭ și dintre Elespont, ce se dice acuma Mare de Marmora [6].

h) Naisul iaste cetate a Serbieĭ de acum, la rîul carele așijderea se numește: într'ênsul s'aŭ născut Împĕratul Constantin cel mare, și se chiamă acuma de Serbianĭ Nikova, de Talianĭ Nissa, de Francĭ Nise [7].

Câte aŭ scris Zosim Comitul la anul acesta, nu numaĭ le întăréște Trebellie Polian [8], ci maĭ adaogă din preună cu Calvisie [9]: că după ce aŭ venit Romaniĭ pre varvarĭ, nu era ostaș carele să nu fie avut róbe muierĭ Gothicești și câte treĭ, nicĭ aŭ fost locul întru împĕrăția Romeĭ, în carele se nu fie fost rob dintre Gothĭ.

Ioan Zonara [10] și acesta scrie, că fiind fugăriți Gothiĭ de

[1] Tacitus de moribus Germ. c. 46. Hofmannus in Lexico.

[2] Procopius de bello Vandalico. Lib. 1. c. 2.

[3] Baudrand in Geographia. Bruzen in Dictionario. Hofmannus in Lexico.

[4] Iidem ll. cc.

[5] Iidem ll. cc.

[6] Drumelli in Dictionario.

[7] Baudrand, Bruzen et Hofmannus ll. cc.

[8] In Claud. II. c. 9.

[9] In opere Chron.

[10] Tom. I. p. 636.

la Thesolonica aŭ cuprins Athina, și preste alte jafurĭ aŭ strins tóte cărțile la olaltă ca se le ardă, ci maĭ înainte de a'șĭ împlini eĭ voia, s'aŭ aflat unul dintre dênșiĭ maĭ înțelept de cât ceĭ-l'alțĭ, carele aŭ dat sfat să nu le ardă: pentru că Greciĭ, până când se cuprind cu cărțile, nu se deprind în meșteșugurĭ de óste, și drept acéea maĭ lezne se pot învinge. Frumóse învățăturĭ de la un varvar. Dară óre adevĕrat aŭ fost, saŭ ba? căcĭ pre vremile méle, care ném aŭ fost maĭ învĕțat de cât Frâncii și Angliĭ, totușĭ nicĭ pre aceștea pe apă, nicĭ pre aceia pre pământ, i-aŭ biruit cineva încă până acuma.

Anul 270. Împĕratul Clavdie, după ce aŭ învins pre Gothĭ, pre ceilalțĭ varvarĭ pe apă și pe uscat, în maĭ multe laturĭ ale împĕrățieĭ, din cĭumă pornită din trupurile celor tăiațĭ bolnăvindu-se în Syrmiŭ, ținutul Slavonieĭ de acum, aŭ murit [1], în sfârșitul luĭ Octomvrie [2], în vârstă de 66 de anĭ [3], după ce aŭ împĕrățit anĭ 2, lunĭ 7, dile 12 [4], iară nu anĭ 9, lunĭ 4, dile 14, precum ce înșală Ekkard [5], saŭ diortositoriul cărților luĭ. Fostaŭ Clavdie din fire spre aceia făcut, ca se vindece toate, câte se întâmplase supt Gallien, numaĭ vieața de ar fi fost maĭ lungă. [6] În locul luĭ după cum scrie Zonara [7], aŭ urmat Avrelian, carele era născut din părințĭ maĭ de gios, ci foarte vestit pentru vetejie [8], și alte lucrurĭ ce aŭ făcut, precum ce va arăta în céle ce vor urma. Catona [9] scrie că în locul luĭ Clavdie îndată aŭ urmat Cvintil frate-sĕŭ. și aŭ stăpânit numaĭ 17 dile, repede perind, saŭ de mâna sa, saŭ de ferul ostașilor săĭ; ci Zonara apriat dice [10]: «bolind în Sirmiŭ Clavdie, după ce s'aŭ sfătuit cu maĭ marii oștilor despre următoriŭ, aŭ

[1] Zonaras Tom. I. p, 636. Catona in Synopsi Chron.
[2] Catona l. c.
[3] Chronicon Paschale. p. 273.
[4] Contextus hujus Chronici.
[5] In corp. Hist. med. aevi. t. I. Catal. 5. Imp. Rom.
[6] Catona, l. c.
[7] l. c.
[8] Idem Catona l. c.
[9] l. c.
[10] l. c.

zis, că Avrelian iaste vrednic de a fi împĕrat.» Așa dară Avrelian nu de oaste, ci de însuși Clavdie aŭ fost numit.

Anul 271. «În anul (dice Paul Diacon în Cartea 10) de la zidîrea Romeĭ 1027, Avrelian s'aŭ făcut al 32-le Împĕrat după Avgustul Octavian. Acesta s'aŭ născut din tată de mijloc, și precum dic uniĭ din Colonul luĭ Avrelie Senatoruluĭ celuĭ prea vestit din Dachia cea răpoasă, care iaste între Dachia, și Machidonia, bărbat putĕrnic în războiŭ, de o inimă nestămpărată, și cam plecată spre vărsare de sănge, carele cu osărdie aŭ învins pre Gothĭ în Dunăre și împĕrățieĭ Romanilor i-aŭ întors otarele céle maĭ de demult. Paul cu óste la Dunăre pre Gothĭ tare 'i aŭ bătut, și împărățieĭ Romanilor le-aŭ întors otarele céle maĭ de de mult. De acolo întorcându-se la răsărit, pre Zenovia, care după moartea bărbatuluĭ săŭ, a luĭ Odenat, cuprinsése Syria, maĭ mult cu fricĭ de cât cu bătaie o aŭ supus. Pe Tetric încă, carele în Gallia nu putea așeza gălcevile ostașilor săĭ, și'ĭ scrisese : Eripe me his invicte malis; adecă : scoatemă neînvinsule din răutățile acestea și drept acéia ca pre un vănzătoriŭ al oștilor mele, fără muncă l'aŭ biruit. Așa ca un căștigătoriŭ al doilea al răsărituluĭ și al mează-noapteĭ cu mare mărire aŭ ținut triumf.» Din cuvintele luĭ Paul Diaconul chĭar se véde, că Avrelian n'aŭ fost născut în Sirmiŭ, precum scrie Catona [1], ci în Dachia cea rîpoasă, adecă în partea Messieĭ, care s'aŭ numit după acéia Dachia rîpoasă, precum se va arăta la anul 272.

Anul 272. Care le am adus la anul trecut din Orosie, nu toate s'aŭ făcut în anul acela, ci în treĭ anĭ după olaltă s'aŭ întămplat, precum mărturisésțe Vopisc [2]; adecă : pre Gothĭ i-aŭ bătut Avrelian și atuncĭ, și în anul de acum ; pre Zenovia o aŭ supus în anul acesta ; pe Tetric l'aŭ învins în anul 273 [3].

[1] Catona in Synopsi Chron.
[2] In Aurelianum.
[3] Calvisius in Opere Chron. Catona in Synopsi Chronol.

Anul 274. Acesta este anul cel însemnat, și încă și de price între mine și între D. Directorul Eder, carele prea aspru aŭ scris în contra cérereĭ saŭ Instanțieĭ cĭĭ în anul 1791, date împĕratuluĭ Leopold II, de Românĭĭ din Ardeal. In critica sa aŭ voit numitul D. Eder se arate, cum că Românĭĭ ar fi de viță varvarĭ, nu Romanĭ, pentru că (dice el) pre colonia de Traian dusă în Dachia veche, Impĕratul Avrelian în anul acesta o aŭ trecut Dunărea, și o aŭ așezat în partea Mesieĭ de sus și a Dardanieĭ, precum scriŭ Flavie Vopisc [1]. Evtropie [2], Paul Diaconul [3], Secstul Rufŭ [4], Calvisie [5], Brieție [6], și alțiĭ.

Cum că Impĕratul Avrelian, vrănd a mérge împrotiva Persilor, în anul acesta aŭ scos leghioanele din Dachia veche, și și o parte a colonieĭ, și le aŭ așezat dea dreapta Dunăreĭ, nu se poate tăĭnui, dar îngădui încă nu pociŭ, cum că toată colonia o ar fi trecut în Dachia cea noao: pentru că ceĭ maĭ mulțĭ dintre colonĭ aŭ trebuit se fie dați spre economie, care așa lezne știŭ că nu o aŭ lăsat, maĭ vârtos după atâta marĭ de vreme, cât aŭ fost între Traian și între Avrelian, precum scrie și Sarnichie. Din céle ce vor urma la anĭĭ viitorĭ încă se va dovedi, că până la venirea Bulgarilor, Romanĭĭ statornicește aŭ stăpănit și dea stănga Dunărĭĭ, care artându'o se arată cum că nu toată colonia aŭ fost trecută de Avrelian în Dachia cea noao.

Din partea colonieĭ care aŭ remas în Dachia veche, s'aŭ prăsit toțĭ Romanĭĭ cățĭ sânt deastânga Dunărĭĭ, cum cură în marea neagră; iară din partea colonieĭ cari s'aŭ trecut Dunărea, și s'aŭ așezat în Dachia cea noao, așișderea și din Romanĭĭ, pre care i-aŭ dus Marele Constantin în Thrachia, s'aŭ prăsit Romanĭĭ ceĭ ce sânt dea dreapta Dunărĭĭ,

[1] In Aurelianum.
[2] Lib. 9.
[3] Lib. 10.
[4] In Breviario Rerum Rom.
[5] In opere Chron.
[6] In Chronico Univ.

carii s'aŭ numit după acéia amu Vlahĭ [1], amu Kotzo- saŭ Kuzo-Vlahĭ [2], iară maĭ pre urmă Ţinţarĭ [3]; tocma cum s'aŭ numit şi ceĭ ce aŭ remas dea stânga Dunării, întâiŭ Romanĭ [4], apoĭ Abotriţi [5], după acéia Comani şi Paţinachite [6], maĭ pre urmă Muntenĭ, Moldovenĭ, Mărgitenĭ, Mocanĭ, Frăţuţi [7], ci orĭ cum s'aŭ numit, s'aŭ se numesc şi acum, tot de o viţă şi porodiţă sânt, adecă Romanĭ de sânge, precum firea şi vîrtutea îĭ mărturisésţe, şi eŭ la aniĭ viitorĭ tot maĭ pe larg voiŭ arăta, pentru că la anul acesta numaĭ Dachia cea noao o voiŭ maĭ scrie; aşa dară:

Dachia cea noao, după cum mărturisésţe Flavie Vopisc, Secstul Ruf şi Evtropie [8], aŭ fost dea dreapta Dunării, aşezată de Avrelian Avgustul într'o parte a Messieĭ de gios în altă parte a Messieĭ de sus, şi într'o parte a Dardanieĭ; şi aŭ fost împărţită în doao, adecă în Dachia cea rîpoasă se întindea pre lângă ţărmurii Dunării, numaĭ prin Dunăre fiind despărţită de Dachia luĭ Traian, saŭ cea véche, se ocărmuia prin consulariŭ, carele avea supt stăpânirea sa maĭ multe cetăţi, între care cea maĭ de frunte aŭ fost Radiaria [9] ce se numésţe acuma Arezar [10], saŭ Nicopoiul Bulgarieĭ [11]. Dachia cea de mijloc cădea maĭ departe de Dunăre spre Dardania, ocărmuindu-se iarăşĭ prin Consulariŭ, şi având Metropolie cetatea Sardicheĭ [12], carea fu vestită pentru soborul ce s'aŭ ţinut într'ânsa la anul 346, şi acum se chiamă Triadiţa [13].

[1] Chroniates Lib. 1 de Isacio Angelo. c. 6.

[2] Cantacuzenus Lib. 3 c. 5. 3. Anna Comnena Alexiados Lib. 5. Zonaras Lib. 18. Nro. 23.

[3] Usus.

[4] Auctores sub quatour prioribus num. citati.

[5] Eginhardus ad ann. 824. Lucius Lib. 1 c. 15.

[6] Zonaras, Anna Comnena, Cantacuzenus et Gregoras II. cc.

[7] Usus.

[8] II. cc.

[9] Hierocles in Notis Imperii Orient.

[10] Hofmannus in Lexico.

[11] Niger in Georg.

[12] Hierocles l. c.

[13] Bruzen in Dictionario.

Anul 275. Bine aŭ lucrat, saŭ răŭ, Impĕratul Avrelian, când aŭ luat leghioanele și o parte a colonieĭ din Dachia cea veche și le aŭ așezat în cea noao, preeum s'aŭ arătat la anul trecut, nu am de a zice: ci aceasta o însemn, că Românii ceĭ dea stânga Dunăriĭ, maĭ vârtos ceĭ din Ardeal, până astăḑĭ pomenesc pre Impĕratul Avrelian, cântând cu gĭale : Haĭ Lerom Doamne : adecă : Haĭ Avreliane Doamne! când colindă la crăcĭun.

După ce aŭ așezat lucrurile Dachiilor Împĕratul Aurelian, în anul acesta aŭ pornit asupra Persilor cu leghioanele, a cărora familiĭ le așezase în Dachia cea noao, ca să nu caḑă în mânele varvarilor, până se va înturna cu leghioanele, și agĭungănd la Iraclia Thrachieĭ, fu ucis de libertul săŭ, anume Mnestheiŭ, în locul ce se ḑice Cetatea Noao. *ἐν τῷ καινῳ λεγομενῳ φρουριῳ [1] în 20 Martie [2], după ce aŭ împĕrăţit anĭ 5, lunĭ 4, ḑile 20 [3]. Avrelian n'ar fi fost răŭ Împĕrat, numaĭ de ar fi fost maĭ milos, și de n'ar fi pornit a noua goană asupra creștinilor. După 6 lunĭ fu de la Senat numit, în locul luĭ Avrelian, Împĕrat M. Clavdie Tacitŭ [4].

Anulŭ 276. În anul trecut după moartea luĭ Avrelian, leghioanele de s'aŭ și înturnat în Dachia, fiind că pentru moartea Împĕratuluĭ bătae cu Persiĭ n'aŭ avut, dară în anul de acum iară le aŭ scos Împĕratul Tacitŭ, și le aŭ trecut în Asia, unde după ce aŭ învins pre Schythe, aŭ murit și Tacitŭ în 13 Aprilie [5], după ce aŭ împĕrăţit lunĭ 8, ḑile 12 [6]. Fost'aŭ Împĕratul Tacitŭ, carele îșĭ ducea viţa sa la Tacitŭ Istoricul, pre carele des îl cetea, așa dedat

* În manuscris este : εν τῶ Κασοω Λεξυρεεω φρȣρϊω

[1] Georgius Syncellus p. 385. Zonaras Tom. I. p. 637.

[2] Catona in Synopsi Chron.

[3] Jo. Georg. Eccardus in Corp. Histor. medii aevi, T. I. Catal. 5. Impp. Rom.

[4] Catona I. c.

[5] Catona in Synopsi Chron.

[6] Eccardus in Corp. Hist. medii aevi T. 11. Catal. 5 Impp. Rom.

spre învățătură, cât nu trecea vre o noapte, în care să nu cetească saŭ să scrie ceva. [1]

După moartea Împĕratuluĭ M. Claudie Tacit, frate-sĕŭ Marc Clavdie Florian, ca și când i-ar fi fost de moșie împĕrăție, o aŭ răvnit fără de voia oștilor saŭ știrea Senatuluĭ, drept acéia nicĭ aŭ împĕrățit maĭ mult de 88 de ḑile [2] fiind ucis, nu se știe de cine, la Tars [3].

Anul tot acelaș, adecă de la Hs. 276, iară de la zidirea Romeĭ 1029, după uciderea Împĕratuluĭ Florian, oștile de la răsărit pre Marc Avrelie Probŭ, a căruia vitegie o știea după vrémea Împĕraților Clavdie, Avrelian și Tacit, cu sila l'aŭ făcut Împĕrat, măcar că era din mică viță în Syrmiŭ născut [4].

Anul 277. Împĕratul Prob în anul acesta bate varvariĭ, cariĭ cuprinsése Galliile; și Galliile iarăș le unéște împĕrăției [5].

Anul 279. După ce aŭ tăiat Împĕratul Prob în aniĭ trecuți 200,000, de nemți în Gallĭĭ [6], și Galliile iarăș le aŭ unit împĕrăției, precum scrie Flavie Vopisc [7]: Împĕratul Prob aŭ călĕtorit prin Thrachiĭ, și toate popoarele (némurile) Geticești, cariĭ era pentru véstea lucrurilor spăimântați, și pentru putérea numeluĭ celuĭ de demult apăsați, saŭ le aŭ suppus, saŭ le aŭ primit în pretești. Cu mult maĭ chiar vorbéște Zosim Komitul acéstea scriind despre Împĕratul Prob: «Pre Basternĭ, cariĭ era de neam Schithicesc, și s'aŭ suppus luĭ, priminduĭ i-aŭ așezat în Thrachia, și le aŭ dat pământurĭ saŭ moșiĭ. Aceștea după acéia aŭ viețuit după legile, și obiceĭurile Romanilor.» Iată că Împĕratul Prob

[1] Catona l. c.
[2] Eccardus l. c.
[3] Catona l. c.
[4] Zosimus Comes in Probum. Catona in Synopsi Chron. Calvisius in opere Chron.
[5] Zosimus Comes in Probum. Katona et Calvisius ll. cc.
[6] Hofmanus in lexico Univ.
[7] In Probum.

aŭ învinsŭ pre Geţĭ, şi pe Basternĭ, ci Geţiĭ aceştea şi Basterniĭ era de o viţă cu Carpiĭ, şi cu Gothiĭ, cu Boraniĭ, şi cu toţĭ ceĭ ce era Nemţĭ s'aŭ Şveţĭ de viţă, şi în anul de acum lăcuĭa saŭ într'o parte a Dachieĭ ceĭ vechĭ, saŭ dincolo de dânsa peste Nistru[1]; aşa dară Romaniĭ până acum nu perduse Dachia veche, saŭ de aŭ fost şi perdut vr'o parte din dânsa, în anul acesta iarăş o aŭ dobândit înapoĭ. Carea fiind aşa, chiar se dovedéşte că Împĕratul Avrelian cu toată colonia luĭ Traian, fără numaĭ o parte a eĭ o aŭ trecut preste Dunăre în patria sa, precum s'aŭ arătat la aniĭ 271, 274 şi 276. Mie mi să véde că Împĕratul Avrelian n'aŭ voit alta, prin trécerea unĭĭ părţĭ a colonieĭ dea dreapta Dunăriĭ, fără numaĭ ca să'şĭ facă şie pomenire, şi se împodobéscă ţara, din care era prăsit.

Anul 280. Aşezând lucrurile Dachiilor şi pre Basternĭ în Thrachia, Împĕratul Prob de aci aŭ trecut la răsărit, şi în anul de acum aŭ bătut în Isavria pre târharĭ, în Eghypt pre Saturnin tyrannul, în Ethiopia pre Vlemĭ[2].

Anul 282. Înturnânduse de la răsărit la apus Împĕratul Prob, aŭ învins în Gallia pre tyrannul Procul şi Vonoţ, apoĭ de Germanĭ şi Vlemiĭ aŭ ţinut mare triumf; după acéia vrând a se scula cu harţ asupra Persilor, aŭ agĭuns până la Syrmiŭ, unde fu omorât de niscaĭ ostaşĭ, cariĭ se urîse cu lucrul, întru care să se deprinză trebuia pururea[3]. Fost'aŭ ucis la începutul luĭ Avgust din anul de acum[4], după ce aŭ împĕrăţit anĭ 6, lunĭ 2, ḑile 12[5].

Împĕratuluĭ Prob, carele singur aŭ fost harnic să ţină cât

[1] Hofmannus l. c. Bruzen in Dictionario Geogr. Baudrand in Geograph.

[2] Flavius Vopiscus in Probum, Eutropius Lib. 9. Aurelius Victor in Breviario Rerum Romanarum. Catona in Synopsi Chronol.

[3] Vopiscus in Probum. Aur Victor in Brev. Rer. Rom. Eutropius Lib. 9. Catona in Synopsi Chron. etc.

[4] Iidem ll. cc.

[5] Eccardus in Corp. Hist. medii aevi.

câștigase ceĭ maĭ denainte, întru acestaș anŭ i-aŭ urmat Marc Avrelie Car, carele făcênd pre fiĭ sĕĭ Carin și Numerian Chesarĭ, îndată aŭ învins pre Sarmate [1], cariĭ lăcuia de la Dachia véche preste Nistru [2]. Așa dară și pe vrémea Împĕratuluĭ Car încă era supt Romanĭ Dachia véche.

Anul 283. În anul acesta, carele este de la zidirea Romeĭ 1036. Împĕratul Kar, vrând a se bate cu Persiĭ, pre amândoĭ fiiĭ sĕĭ, adecă și pre Karin, și pre Numerian îĭ numéște Împĕrațiĭ, și pre Carin îl trimite se apere Galliile; iară pre Numerian îl duce cu sine asupra Persilor [3].

Anul 284. Împĕratul Kar, după ce aŭ învins pre Persiĭ, și aŭ luat Mesopotamia de la dênșiĭ, aŭ ajuns până la Ktesifont [4]; cetatea cea pururea nefericită, și fără noroc Romanilor, și acolo aŭ perit la mezul vĕreĭ [5]; uniĭ dintră avtoriĭ ceĭ la anul trecut dic, că s'ar fi bolnăvit și așa ar fi perit; ci Flavie Vopisk în cartea despre împĕratul Kar apriat scrie, că aŭ perit trăznit fiind de fulger. Fost'ar fi bun Împĕratul Kar, de n'ar fi numit și lăsat după sine Avgust pre fiul sĕŭ Carin [6]. Împĕrățit'aŭ Kar de al treilea an [7]; iară nu 10 lunĭ, și 5 dile, precum scrie Eccard [8]. Numerian Avgustul fórte s'aŭ scârbit pentru mórtea tătâne-sĕŭ, și atâta aŭ plâns, până ce s'aŭ bolnăvit la ochĭ; drept acéia socru-sĕŭ Arie Aper, când bolea, l'aŭ omorît tot întru acesta an, în luna luĭ Septemvrie, în carul cu carele îl purta, nicĭ voia Aper să i se știe fără de legiuirea; ci împuțindu-se trupul, din putórea acéia aŭ priceput ostașiĭ, că Nu-

[1] Vopiscus, Victor, Zosimus Comes, Eutropius, Catona ll. cc.

[2] Plinius Lib. 4. Baudrand in Geogr. Hofmannus in Lexico Univ. Bruzen in Dictionario.

[3] Vospiscus in Carum. Eutropius Lib.9. Aurelius Victor in Breviario Rer. Rom. Eusebius in Chronico. Catona in Synopsi Chronologica etc.

[4] Eusebius in Chronico.

[5] Catona in Synopsi Chronol.

[6] Idem ibidem.

[7] Vopiscus in Carum Augustum.

[8] In Corpore Historico medii aevi. T. I. Catal. 6. Imp. Rom.

merian iaste mort, și descoperind carul aŭ aflat nelegiuirea lui Arie Aper.

Drept acéia Dioclitian cel cumplit, carele era unul dintre ostași, prăsit din Dalmația, din orașul Diocleție lângă Solona cetatea cea vestită din părinți sirimani, ci bun ostaș, căruia îi prorocise odinăóră o babă meșteră saŭ bosorcae (strigóe), că atuncĭ se va face împĕrat, când însuși va ucide un gligan, ce se dice lătinésce Aprer, vĕdĕnd pre Numerian Avgustul ucis de Arie Aper, s'aŭ sculat și aŭ ucis pre Aper, pentru carea faptă óstea tótă l'aŭ rădicat împĕrat în 17 Septemvrie din anul curgătoriŭ, și el, adecă Dioclitian în 20 Noemvrie aŭ numit Chesariŭ pre Herculie Maximian [1].

Anul 285. Avgustul Carin, după ce aŭ învins pre tyrannul Iulian Sabinul nu departe de Verona, și l'aŭ omorât, aŭ purces împrotiva luĭ Dioclitian în Mesia, pre carele l'aŭ și învins în bătaiea cea d'întâiŭ ci sumețindu-se după aceea Carin, și cu lăcomie gonind pre ostașiĭ luĭ Dioclitian, fu de ostașiĭ săĭ vândut și tăiat la începutul luĭ Avgust [2]; după ce aŭ năcăgit pre Romanĭ anĭ 2, lunĭ 11, dile 2 [3]; dis'am că aŭ năcăgit pre Romanĭ, pentru că pre ceĭ bunĭ, pre uniĭ i-aŭ omorât, pre alțiĭ i-aŭ sîrgunit, și polata împĕrătéscă o aŭ împlut de mimĭ (ciufĭ), de cântărețĭ și de lenonĭ saŭ votri, nicĭ aŭ fost lucru de rușine, care să nu se fie aflat într'ênsul [4].

Anul 286. Perind în anul trecut împĕratul Carin, rămas'aŭ Dioclitian singur Avgust, carele drept acéia la începutul luĭ Aprilie al anuluĭ de acum, pre Chesariul Herculie

[1] Vopiscus in Numerianum, Eutropius Lib. 9. Aurelius Victor in Breviario, Eusebius in Chron. Catona l. c.

[2] Catona in Synopsi Chronologica.

[3] Eccardus in Corp. Hist. medii aevi T. I. Catal. 5 Imp. Rom.

[4] Vopiscus in Carinum, Eutropius Lib. 9. Eusebius in Chronico. Catona l. c.

Maximian, cel născut în Sirmiŭ din părinți de gios, dară fórte vitéz, îl face Avgust [1].

Tot întru acesta an aŭ pătimit în Drăștior saŭ Silistria SS. Mucenicĭ Maxim, Dada și Cvintilian, a cărora viață o scrie Godefrid Henșenie [2]. Din viața sfinților acestora se dovedéște, că în Dachiile luĭ Avrelian pe vrémea acésta aŭ fost Pro-consulĭ Gavinie și Tarvinie, ci care în carea Dachie aŭ fost Pro-Consul, nu se otărésțe.

Anul 287. După ce și Dioclitian aŭ silit pre Narseŭ Craiul Persilor, să céră pace, și Herculie Maximian aŭ înfrânt Germaniĭ, carii năvălise în Gallia, amândoĭ se socotea cum ar putea potopi pre Carausie, carele îmbrăcase porfyra în Britannia [3].

Anul 288. Herculie Maximian fórte tare fu bătut pre mare de Carausie [4]; iară Dioclitian bate Gothiĭ, carii trecuse Dunărea, și'ĭ întețésțe să se róge de pace, cu dênsul, afară de acéia face treĭ cetățuicĭ spre paza vadurilor Dunăreĭ [5].

Anul 289. Nimica putênd strica luĭ Carausie, se socotiră Herculie și Dioclitian să facă pace cu dênsul, precum aŭ și făcut, dându'ĭ titlul de Avgust, și lăsându'l se oblăduiască Britannia [6].

Anul 290. Vĕdênd Achileŭ norocul luĭ Carausie, el încă îmbracă [7] porfyra în Eghypt; iară Narseŭ, Craiul Persilor, strică pacea, și se apucă de prada răsărituluĭ.

Anul 291. În anul acesta, carele iaste de la zidirea Romeĭ 1044, Dioclitian și Herculie s'aŭ împreunat la Medio-

[1] Victor in Brev. Catona in Synopsi Chron.

[2] Godefridus Henschenius in Continuatione Bollandi ad. 13. Apr.

[3] Eusebius in Chronico. Catona in Synopsi Chron.

[4] Eusebius Chron. Catona in Synopsi Chron.

[5] Ammianus Marcellinus apud Calvisium ad. h. a.

[6] Catona in Synopsi Chronologica.

[7] Eusebius in Chronico. Catona in Synopsi Chron.

lan, și s'aŭ sfătuit, cum ar putea apĕra împĕrăția de atâtea réle, și protivnicĭ, și maĭ pre urmă aŭ aflat, că iaste lipsă de ajutoriŭ: drept acéia în

Anul 292. Întâia dĭ a luĭ Martie, Dioclitian din preună cu Herculie aŭ numit Chesariŭ pe Flavie Constandie I. Hlor tatăl Mareluĭ Constantin, și pre Galerie Maximian Armentariul [1], despre carele, adecă Galerie, așa scrie Avrelie Victor [2]: «Iară «Galerie aŭ fost (măcar că cu neiscusită și próstă direptate) «destul de a se lăuda, frumos în trup, prea bun și noro- «cos ostaș, prăsit din părinți proștĭ păstorĭ de ciurzĭ, (de «unde s'aŭ poreclit Armentariŭ). Prăsit aŭ fost din Dachia «cea rîpósă și într'ênsa s'aŭ și îngropat la locul, carele l'aŭ «fost numit Romulian, despre numele Romuleĭ mameĭ sale. «Acesta cu fală aŭ îndrăznit a dice că mumă-sa, ca și O- «limpiada, muma Mareluĭ Alexandru, de smeŭ aŭ fost în- «călecată, când l'aŭ zămislit pre el.» Ci Lactanție [3] cu mult maĭ altmintrelea scrie despre Galerie, dicênd: «Era în bes- «tia acésta firéscă varvarie, și ferime streină de sângele ro- «manesc. Nicĭ e de a te mira, pentru că mumă-sa trans- «danubiană (despre Dunăre) fiind, când jefuia Carpiĭ, a- «tuncĭ trecênd apa, fugise în Dachia cea noao.» Și iarăși tot Lactanție scrie [4] despre acelaș Galerie dicênd: «câte aŭ «facut ceĭ bătrânĭ din cădința oștireĭ în cóntra celor în- «vinșĭ, și el aŭ cutezat a le face în cóntra Romanilor, și «a suppușilor lor; pentru că părinții luĭ fusése suppușĭ dă- «rĭĭ, carea Traian ca biruitor în pedépsă pre Dachĭ pentru «cele multe rebeliĭ ale lor.»

In cuvintele luĭ Lactanție, care s'aŭ adus aci fórte frumóse însemnărĭ face Stefan Baluzie, din care numaĭ câte sunt spre scopul meŭ, le voiŭ culege, și da înainte. Așa dară dice Baluzie [5], că Romula, muma luĭ Galerie aŭ fugit

[1] Aurelius Victor in Breviario Rer. Rom. Catona in Synopsi Chron.

[2] In Breviario ubi de Galerio.

[3] De mortibus persecutorum Nr. 9.

[4] Ibidem No. 22.

[5] In notis ad Nrum. 9 Lactantii.

din Dachia cea veche în cea noao, în timpul când aŭ făcut Avrelian Dachia cea noao, și acésta nu se póte crede, pentru că de ar fi fost atuncĭ vre-o pricină de a fugi din Dachia cea véche în cea noao, cum s'ar fi gătit și pornit Avrelian tocma atuncĭ asupra Persilor? Așa dară după acéia aŭ trebuit Romula să fugă în Dachia luĭ Avrelian din Dachia luĭ Traian. Ci de iaste adevĕrat, precum și iaste din Lactanție, încă se adeveréză, că Dachia véche n'aŭ fost golită prin Avrelian de toțĭ colonĭĭ luĭ Traian.

Incătu'ĭ despre darea de Lactanție așa pomenită, ca cum ar fi fost de Traian aruncată pe Dachĭ, așa scrie Baluzie[1]: «Xifilin din Dion pomenéște amăndoao pornirile luĭ Tra«ian asupra Dachilor, dar nicăirĭ nu pomenește de darea care «s'ar fi poruncit lor; numaĭ atâta dice, că Dachia s'aŭ fă«cut provinție, ce și Flavie Vopisc mărturisésțe, vorbind de«spre Avrelian; ci fiind că acéia regulă avea Romanĭĭ, ca «tóte țerile care se reducea în provințiĭ, să fie supt dare, «și magistratuluĭ poporuluĭ românesc supuse, precum arată «Sigonie în cartea 1, despre cădințele provințiilor, nu e «nicĭ o îndoială, că Dachia n'aŭ fost supt dare, maĭ vârtos «pentru că Lactanție apriat întărește acésta.» Până aicea Baluzie, ci eŭ mĕ întorc, acolo, de unde m'am fost abătut.

Cât s'aŭ numit chesari Constandie și Galerie, îndată s'aŭ împărțit și împĕrăția în patru părțĭ, așa precum urméză, ca să o apere, adecă: luĭ Constandie i s'aŭ dat Galliile cu tóte țerile de peste Alpes; luĭ Herculie Italia și Africa, luĭ Dioclitian și luĭ Galerie Pannonia, Illyricul, Mesiile, Dachiile, Thrachia și tot răsăritul. [2]

Anul 293. Allect în Britannia omóră pre Carausie, despre carele am vorbit la anul 289, și gonind afară pre Romani cuprinde tótă Britannia, carea o aŭ stăpânit până la anul

[1] Ibidem ad Nrum 22.

[2] Paulus Orosius Lib. 7 c. 25. Eusebius in Chronico. Catona in Synopsi Chronologica.

296, precum se va arĕta de aci înainte [1]; iară Galerie bate pre Narseŭ Craiul Persilor, și înturnându-se în Mesopotamia cu fórte mare cinste se primĕște de Dioclitian [2]

Anul 294. La anul acesta scrie Stefan Catona [3]: «Galerie «fiind trimis de Diocletian în contra Basternilor, a Carpilor și a Sarmatelor, i-aŭ învins la Achinc». Iară Paul Orosius [4] cu mult maĭ chiar vorbĕște, acéstea scriind la anul de acum: «După ce aŭ învins Narsesŭ Craiul Perșilor, Ma«ximian (Galerie) se întórnă (în anul trecut 293) în Me«sopotamia, și de Diocletian cu fórte mare cinste se pri«mĕște. Acéia și povățuitorĭ cu osărdie s'aŭ bătut după a«céia Carpiĭ și cu Basterniĭ. Apoĭ aŭ învins pre Sarmate, «din carĭ prea multă mulțime aŭ prins, și i-aŭ împrăsciat «prin cetățuicele céle ce era pre marginile împĕrățieĭ Romanilor;» iată că Galerie s'aŭ bătut cu Carpiĭ, și cu Basterniĭ, care era de o viță cu Gothiĭ (precum s'aŭ arătat la anul 279), nu în Dachia, ci, ḑice Catona, la Achinc carea cetate după tabla luĭ Peutinger aŭ fost în Pannonia, cu mult maĭ în gĭos de Sicamvria, adecă de Buda cea véche, Sarmatele încă lăcuia preste Nistru, precum toțĭ avtoriĭ mărturisesc, cu carĭ nu s'ar fi putut bate Galerie Chesariul, de n'ar fi avut Romaniĭ Dachia cea véche supt stăpânirea lor pe vremile acéstea.

Anul 296. Constandie Chesariul trecênd în Britannia, pre Allect tyrannul îl bate, și'l omóră, și Britannia o câștigă înapoĭ; până aŭ făcut acéstea Constandie Erculie Avgustul aŭ apărat Galliile; iară Dioclitian Avgustul cu Galerie Chesariul merg la răsărit, și Dioclitian în Eghypt învinge pre Achilleŭ tyrannul, pre carele prinḑêndu'l în Alexandria, îl aruncă férelor, dară Galerie n'aŭ avut noroc împotriva luĭ

[1] Eusebius in Chronico Catona in Synop. Chron.

[2] Orosius Lib. 7. c. 25.

[3] In Synopsi Chronologica

[4] Lib. 7. c. 25

Narseŭ Craiuluĭ Persilor, pentru carea nenorocire greŭ fu pedepsit de Dioclitian, pentru că i-aŭ căutat să fugă pedestru pre lângă rădvanul saŭ carul luĭ Dioclitian vre-o cât-va loc. [1]

Anul 297. Galerie Chesariul rănit fiind de rușinea în anul trecut petrecută, în anul acesta ca un leŭ aŭ mers asupra Persilor, pre cariĭ așa i-aŭ bătut cât aŭ trebuit să se róge de pace. Constandie Chesariul încă aŭ învins pre Alemannĭ, și Herculie Avgustul pre Mavritanĭ [2].

Anul 298. Impĕrațiĭ și Chesariĭ Romanilor în anul acesta daŭ pacea, de carea se róga Narseŭ Craiul Persilor [3].

Anul 300. După ce s'aŭ întâlnit în anul trecut în Mediolan Dioclitian Avgustul cu Erculie Avgustul, în anul acesta Dioclitian s'aŭ apucatŭ de zidirea Thermelor (scăldătoreĭ) celor din Roma [4], care până astă-zĭ se numesc ale luĭ Dioclitian, precum însumĭ le am vĕḑut.

Anul 301. In anul acesta Dioclitian Impĕratul pentru norocul ce'l avea, întru atâta s'aŭ mărit, cât și încălțămintele și le aŭ înpodobit cu petri scumpe, și cinste ḑeească aŭ răvnit [5].

Aniĭ 302 și 303. In Nicomedia iernând Dioclitian Avgustul, prin Galerie Chesariul la acéĭa se aduce, de pornește a ḑécea goană în protiva Creștinilor. Carea goană în 23 Fevr. s'aŭ poruncit; apoĭ s'aŭ dus la Roma, de aŭ ținut triumf de Persi [6].

Anul 305. Maĭ minunat de cât anul acesta nu trebue să

[1] Eusebius in Chronico. Zosimus Comes in Galerium, Catona in Synopsi Chron. Calvis. in opere chron.

[2] Iidem Auctores, qui ad annum priorem.

[3] Catona l. c.

[4] Idem Catona Ibidem.

[5] Eusebius in Chronico. Zosimus Comes Lib. 2 in Diocletianum Catona in Synopsi Chronologica.

[6] Eusebius, Zosimus et Catona ll. cc.

fie: pentru că spăriat fiind Dioclitian Avgustul de Chesariul Galerie, aŭ scris Avgustuluĭ Herculie, ca și el să se lése de a maĭ ocărmui Impĕrăția, drept acéia amândoĭ într'o ḍi aŭ desbrăcat porfyra, Dioclitian în Nicomidia, iară Herculie în Mediolan, și Chesariĭ Flavie Constantie Hlor, și Caiŭ Galerie Maximian la începutul luĭ Maiŭ s'aŭ făcut Avgustĭ, cariĭ îndată aŭ numit Chesariĭ pre Flavie Valerie Sever, nepot din soră luĭ Galerie, și pre Caiŭ Valerie Maximin II, și aŭ împĕrțit tótă împărăția în patru părți între sine, ca se știe fiește-carele, carea partea are de a o apăra [1].

Anul 306. Care este de la zidirea Romeĭ 1059. In anul acesta Marele Constantin, fecĭorul cel maĭ mare al Avgustuluĭ Constandie I., vĕḍênd laţurile céle de Galerie luĭ întinse, pre afurișe lase curtea luĭ Galerie, și mérge în Britannia la tatăl sĕŭ, pre carele în cetatea Evorac îl află bolnav de mórte și tare duios, de a vedea pre fiiul sĕŭ Constantin, ca sĕĭ pótă commănda și familia, și împĕrăția câtă oblăduia. Drept acéia cât aŭ sosit Constantin, îndată s'aŭ rădicat din pat Constandie, și plinind céle ce doria, după scurtă vréme aŭ răposat, nefiind botezat, ci făcênd tóte câte se cuvine unuĭ creștin; pentru că dênsul când alțiĭ gonea pre creștinĭ pre acéștea în cât putea, îĭ apăra, nicĭ suferea slujitoriĭ în polata sa, cariĭ nu era creștinĭ [2].

Murind Constandie, óstea pre Constantin îndată l'aŭ strigat Avgust, ci Avgustul Galerie s'aŭ împrotivit și aŭ numit Avgust pre Sever nepotul sĕŭ din soră, iară pre Constantin de frică l'aŭ îngăduit să fie Chesariŭ [3]. Până când se lucră acéstea, Maxentie, fecĭorul luĭ Herculie, carele desbrăcase porfyra în anul trecut, și ginerele luĭ Galerie în Roma în

[1] Zosimus Lib. 2. Eusebius in Chronico. Eutropius Lib 10. Catona in Synopsi Chronol.

[2] Eusebius in vita Constantini Lib. 1.

[3] Zosimus Lib. 2. Catona in Synopsi Chronologica.

27. Octomvrie răpéște împĕrăția, și chemând pre tatăl sĕŭ Herculie îĭ întórnă porfyra [1].

Anul 307. Avgust Sever fiind trimis de Galerie în Italia asupra luĭ Maxentie, prin vicleșugul luĭ Herculie fu lăsat de aĭ sĕĭ și ucis. Carea săvîrșind-o Herculie aŭ trecut în Gallia, și pre fata sa Fausta o aŭ măritat după Marele Constantin, carele era vĕduv, pentru că murise Minervina muma Chesariuluĭ Crisp aceluĭ d'intâiŭ fecior al Mareluĭ Constantin, și măritând-'o, pre ginere-sĕŭ Constantin l'aŭ numit Avgust [2].

Galerie încă aŭ numit Avgust pre Lichinian Lichinie, carele era prăsit din Dachia, adecă din Romanĭ, ca și Galerie cu Marele Constantin [3].

Caiu Valerie Maximin încă întru acesta an aŭ răpit împĕrăția, și așa în anul acesta s'aŭ numĕrat afară de Dioclitian, carele trăia privat, șépte Avgustĭ în tótă împĕrăția Romanilor, adecă Herculie, Galerie, Sever, Marele Constantin, Maxentie, Lichinie și Maximin [4] până ce toți aŭ perit cu vréme, și numaĭ Marele Constantin aŭ remas singur Avgust, precum se va arăta la anii viitorĭ.

Anul 308. Herculie tinde cursă Mareluĭ Constantin, ca și fecioruluĭ sĕŭ, luĭ Maxentie, în anul trecut, carea pricepênd'o Constantin, ca un ginere plin de frica luĭ Dumnedeŭ, alta nu'ĭ face, fără numaĭ îl desbracă de porfyră, și'ĭ poruncește să trăiască ca un privat [5].

Anul 310. Herculie Maximian în anul acesta iarăși aŭ tins cursă Mareluĭ Constantin, care lucru știindu'l fiica sa Fausta, muiara Mareluĭ Constantin, l'aŭ spus bărbatuluĭ: pentru acéĭa luĭ Herculie fu îngăduit de ginere-sĕŭ să se omóre pre sine, cu ce féliŭ de mórte va vrea, el drept a-

[1] Eutropius Lib. 10 Catona l. c.

[2] Zosimus Lib. 2. Eusebius in vita Constantini. Catona in Synopsi Cronol.

[3] Iidem II. cc. Eutropius Lib. 10. Calvisius in opere Chronol, sed tribus annis tardius, Baudrand.

[4] Catona l. c.

[5] Catona l. c.

céĭa s'aŭ spânzurat pre sine însuși în orașul Massilia, când era de 60 anĭ [1], după ce aŭ împĕrățit împreună cu Dioclitian anĭ 21, lunĭ 11, ḑile 12 [2], iară a doao óră de a treilea an, acesta sfârșit aŭ avut vărsătoriul de sânge creștinesc Herculie.

Anul 311. Galerie Armentariul încă aŭ perit în anul acesta în orașul Dachieĭ ceĭ de mijloc, în Sardica, putrezindu'ĭ carnea, în vârstă de 60 de anĭ [3], după ce aŭ oblăduit ca Chesariŭ 14, ca Avgust 6 anĭ [4].

Anul 312. Al treilea gonitoriŭ al creștinilor era Maxentie, în contra căruia pornind în anul acesta: Marele Constantin, i s'aŭ arătat pre ceriŭ semnul sfinteĭ crucĭ, cu inscripția acéstă : εν τουτω νίκα ; întru acésta învinge; și acésta s'aŭ întâmplat pe la ameazĭ fiind sórele, despre carea vedére gîndind el după acéĭa în nóptea ce aŭ urmat, i s'aŭ arĕtat în vis Domnul Hr. și i-aŭ poruncit, ca óstea cu semnul pre ceriŭ vĕzut se și-o întăréscă, că așa va învinge, precum însuși Marele Constantin aŭ povestit luĭ Evsevie, carele scrie acéstea [5], Drept acéĭa întărindu-și óstea cu semnul sfinteĭ Crucĭ, aŭ purces în Italia, și pre povățuitoriĭ luĭ Maxentie i-aŭ învins la orașele Taurin și Verona [6], iară pre însuși Maxentiel'aŭ învins la Roma în puntea Tiverieĭ, carea așa o întocmise Maxentie, ca să se strice, și să se înéce în apa Tivereĭ, Marele Constantin, când va vrea să trécă cu óstea; ci nu i-aŭ agĭutat luĭ Maxentie Dumnezeiĭ pre cariĭ cinstea, pentru că însuși aŭ căzut de pre pod, și s'aŭ înecat în Tivere, în 27 Octomvrie, după ce aŭ tirănit 6 anĭ, deplin. Iară pre Marele Constantin l'aŭ apărat Hs. întru carele credea, și Roma o aŭ mântuit prin dênsul [7].

[1] Zosimus Lib. 2. Eutropius Lib. 10. Catona in Synopsi Chronol.

[2] Eccardus in Corpore Historico medii aevi Tom. I. Catalog. 5. Imp. Rom.

[3] Caona in Synopsi Chronol.

[4] Contextus hujus Operis.

[5] Eusebius in vita Constantini Lib. I. c. 28 seqq.

[6] Zosimus, Lib. 2. Eutropius Lib. 10. Catona in Synopsi Chonol.

[7] Zosimus, Eutropius et Catona II. cc. Orosius Lib. 7. c. 28.

Anul 313. In anul acesta Marele Constantin aŭ mărităt pre Constandia sora sa după Avgustul Lichinie [1]. Iară al patrulea gonitoriŭ al creștinilor Dioclitian cel cumplit, spăimântându-se de cartea Mareluĭ Constantin, în carea i se ăudase cu rĕŭ în Salona orașul Dalmațieĭ, aŭ beut (precum zic uniĭ) otravă, și aŭ perit în vârstă de 68 de anĭ, după ce aŭ fost împĕrățit împreună cu Herculie anĭ 21, lunĭ 11, zile 12 [2], și trăit ca privat anĭ 9 deplin [3].

Maĭ custa al cincilea gonitoriŭ al creștinilor Maximin II, tyrannul, ci acesta încă învins fiind de Lichinie Avgustul între Iraclia și Odriiŭ, aŭ fugit în Tars, și acolo bând venin, s'aŭ otrăvit pre sine, și aŭ perit între céle maĭ marĭ chinurĭ [4], după ce aŭ împĕrățit anĭ 9, lunĭ 8, zile 6 [5], și așa s'aŭ mântuit beții creștinĭ de góna carea aŭ ținut zéce anĭ [6].

Anul 314. După ce aŭ biruit Avgustul Lichinie în anul trecut pre Maximin tyrannul, aŭ cuprins tóte țĕrile luĭ, și le aŭ ținut pentru sine. Acésta neplăcându'ĭ Mareluĭ Constantin, aŭ poftit de la Lichinie, ca țerile să le împartă în doao între dênșiĭ, ci Lichinie n'aŭ voit. Drept acéia Marele Constantin s'aŭ sculat cu óste asupra luĭ Lichinie, și lovindu-se în Pannonia la Chivale în câmpul Mardieĭ, aŭ învins Constantin, și aŭ cuprins tot Sirmiul; iară Lichinie aŭ scăpat cum aŭ putut [7].

Nu după multă vréme Lichinie s'aŭ cîrpit óstea, și în Thrachia iarăși aŭ eșit în cóntra luĭ Constantin, ci ne avênd nădéjde de biruință, aŭ trimis solĭ, și s'aŭ împăcat cu Constantin, supt condițiile ce urméză, adecă: ca Lichinie să se îndestuléze dincóce de mare numaĭ cu Thrachia, iară

[1] Joannes Bollandus ad 13-am Januarii.

[2] Eccardus in Corpore Historico. medii aevi Tom. I. Catal. 5 Impp. Rom.

[3] Catona in Synopsi Chronol.

[4] Orosius Lib. 7. c. 28, Catona l. c.

[5] Eccardus l. c.

[6] Catona l. c.

[7] Zosimus Lib. 2. Calvisius in Opere Chronol. Orosius Lib. 7. c. 28.

dincolo să aibă tot răsăritul și Eghyptul, și să omóră pre Valente, pre carele îl numise Chesariŭ, ca să'l aibă soț în cóntra luĭ Constantin [1].

Așa dară Mareluĭ Constantin i-aŭ venit Machidonia, Thessalia, Arhipelagul, Messiile, Dachiile tóte céle de pre lângă Dunăre, tot Illyricul, și câte țĕrĭ maĭ era preste acéstea spre apus [2].

Anul 315. Iónn Bolland în viața Sfinților, la 13 zile ale luĭ Ianuarie, scrie că Sfinții Ermol și Stratonic ceĭ din orașul Singhidon, ce se numéște acuma Semendria, în anul acesta ar fi pătimit supt Lichinie; ci acésta nu se póte lăsa; pentru că în anul acesta Singidonul era supt stăpânirea Mareluĭ Constantin. Așa dară la aniĭ ceĭ trecuți trebue trecută și pătimirea Sfinților, cariĭ aŭ fost chiar Românĭ de aĭ noștri [3].

Anul 316. In anuĭ acesta Marele Constantin mérge în cóntra Sarmatelor, și pre Craiul acestora Ravsimod îl bate, carele aflând prilej tréce Dunărea și Pannoniile fără nicĭ o milă, le jefuéște, ci Constantin gonind pre jefuitorĭ, pre acéĭa încă'ĭ învinge și'ĭ scóte din Pannonia. Decĭ mergênd în Thessalonica acolo zidéște limanul, zice Calvisie [4] din Zosim Comitul [5].

Anul 319. De anul acesta mi se vĕd a se ținea, care le scrie Orosie [6] despre Marele Constantin, zicênd: «După acéĭa pre némurile Gothilor céle pré tarĭ, și prea marĭ în însul sânul pământuluĭ celuĭ vărvăresc, adecă în ținutul Sarmatelor le aŭ șters de pre pământ.» Iată că Marele Constantin

[1] Eutropius Lib. 10. Zosimus et Calvisius II. cc.

[2] Sozomenus Lib. 1. c. 7. Catona in Synopsi Chronol.

[3] Joann. Bollandus ad diem 13-am Januarii.

[4] Calvisius in Opere Chronologico ad hunc annum.

[5] Zosimus Lib. 2. in Constantinum M.

[6] Orosie L. 7. c. 28.

în Sarmatia s'aŭ oștit cu némurile Gothilor, care era maĭ multe precum s'aŭ arătat la aniĭ trecuțĭ; ci Sarmatia era preste Nistru, drept acéĭa și preste Dachia cea véche; așa dară pe vrémea acésta nu némurile Gothilor, ci Româniĭ ceĭ din colonia luĭ Traian prăsițĭ era în Dachia cea véche. Ci némurile Gothilor, adecă: Visigothiĭ, Ostrogothiĭ, Boraniĭ, Carpodachiĭ, Carpiĭ, Basterniĭ, Thaifaliĭ, Victofaliĭ, Ghepidiĭ și ceĭa-lalțĭ de viță nemțéscă, cariĭ toțĭ în commun de Grecĭ se numia Schythe, iară de Latinĭ se chiamă Gothĭ [1]; maĭ adése orĭ aŭ năpădit în Dachia véche preste bieții strămoșiĭ noștri, pentru carea năvăliră Dachia luĭ Traian saŭ cea véche, pre vrémea M. Constantin se chema Gothia, iară maĭ târziŭ s'aŭ numit Ghepidia, tot pe vrémea neamurilor acestor gothicești [2], căcĭ după acéĭa pre tîmpurile altor neamurĭ, alte nume aŭ avut amândoao Dachiile, adecă și a luĭ Traian, și a luĭ Avrelian, precum se va arăta la aniĭ viitorĭ.

Acésta punêndu-o aduc aci cuvintele luĭ Daniil Papebrochie, la care voiŭ rĕspunde apoĭ; așa dară acesta așa scrie [3], «După ce ar fi învins împĕratul Constantin pre Schythele; cariĭ lăcuia dincolo de Dunăre în anul 319 cu mare biruință, și ca să le aline simțirea pérderiĭ ce avu-ése, s'ar fi milostivit a face pace, și legăturĭ cu dênșiĭ, ca și cu ceĭ ce n'aŭ perdut din putére, credința cea creștinéscă întru atâta s'aŭ lățit in Gothia, cât al șaselea an după prezisa biruință se află a fi venit dintr'ênsa la Nicheia, și a se fi iscălit orânduélelor Soboruluĭ acolo ținut Theofil al Mitropolieĭ Gothieĭ episcop. Ci de aŭ fost Mitropolie în Gothia, aŭ n'aŭ trebuit să fie și episcopiĭ suppuse Mitropolieĭ; drept acéia și episcopĭ maĭ mulțĭ? dară în rând necurmat tocma despre vrémea S. Apostol Andreiŭ, căruia cum că Schythia

[1] Henricus Valesius in notis ad Euseb. L. 4. c. 5, in vita Constan. M.

[2] Iornandes de rebus Geticis.

[3] Duniel Papebrochius in actis Sanctor. Tom. 2, Mensis Aprilis p. 87.

i s'aŭ dat cu sórte când aŭ împĕrțit Apostolii lumea între sine, din tradiție s'aŭ predanie de obște créde Biserica. Ci fie acésta cum va fi, acéia mi se véde, că nu s'ar putea tăinui, cum că fiind gónele creștinilor de supt împĕrați mai vârtos cea de pre urmă, și de cât tóte mai gróznică de supt Dioclitian, nu s'aŭ putut întâmpla, ca creștinii din Thrachia să fie fugit în Gothia, ca să'și pótă mai fără de primejdie mărturisi credința între varvari, decât între ai lor cu mare folos al lăcuitorilor; măcar că crăișorii și boiarii Gothilor cu cea mai mare parte a popórelor ar rĕmânea în păgânătatea cea părințéscă.»

Până aci Papebrochie, și nu rĕŭ, încâtu'i despre S. Apostol Andreiŭ; nici încâtu'i despre Mitropolie, despre episcopii, și despre creștinii, cei ce ar fi fugit dóră supt gonirile némurilor de împĕrați în Gothia, saŭ Dachia lui Traian, nu numai din Thrachia, cum scrie dênsul, ci și din Dachia lui Avrelian, și din amândoao Messiile, pre care numai Dunărea le despărția; ci trebuia Papebrochie să socotéscă întâiŭ cum că Avrelian nu tótă colonia lui Traian o aŭ trecut în Dachia cea noao, precum s'aŭ arătat la anul 274; a doao trebue el să știe, cum că între colonii de Traian dușĭ în Dachia cea véche, aŭ trebuit să fie mulți creștini, pentru că, mai pre acéle vremi scrie Tertulian[1]: «Locuri lui Hs. supuse între altele sunt ale Sarmatelor, ale Dachilor, ale Germanilor, și ale Schythilor, în care locuri în tóte numele lui Hs. carele aŭ venit acum, împĕrățește.» Așa dară trebue Papebrochie să dică : dintre colonii lui Traian mulți era creștini, și ca creștini rămâind în Dachia véche, pre mai mulți i-aŭ întors la credință încă și din Gothi; póte, că supt gonirile împĕraților mai mulți creștini s'aŭ adunat la dênșii și din alte țări, dară mai vârtos din Dachia noao, a căria lăcuitori era frații lor, și

[1] Tertulianus in Libro adversus Iudæos.

al acestora Mitropolit aŭ fost Theofil cel ce aŭ fost în soborul cel d'întâiŭ.

Anul 321. M. Constantin în anul acesta fórte aspră bătae aŭ ţînut cu Sarmatele, pre a cărora Craiŭ, adecă pre Ravsimod, după ce aŭ trecut Dunărea, l'aŭ învins şi în fugă l'aŭ şi omorât, iară Sarmatelor, ca unor învinşi le aŭ dăruit pace, şi s'aŭ înturnat în Thessalonica [1].

Anul 324. Avgustul Lichinie, fiind om nestatornic, aspru, scump, şi aşa de neînvĕţat, cât nu numaĭ d'abia putea iscăli poruncile, şi orânduialile, care le da el, ci învĕţătura încă o numea ciuma împĕrăţieĭ [2], (pagubă că aŭ fost diaoş Român! veḑĭ ce s'aŭ scris la anul 307) pururea lucra în protiva creştinilor, şi a cumnatu-sĕŭ a M. Constantin; drept acéea în anul acesta s'aŭ mers la arme, şi războiŭ, în care războiŭ M. Constantin aŭ învins pre Lichinie întâiŭ la Odriŭ saŭ Adrianopoiŭ, apoĭ la Calchidon [3]; ci la rugămintea sororeĭ sale a Constandieĭ, muériĭ luĭ Lichinie, întâiŭ aŭ iertat pre Lichinie, dară începând iarăşĭ lucrurĭ noao Lichinie [4], precum scrie Evsevie: după legile războielor, l'aŭ tăiat cu toţĭ ceĭ ce l'aŭ îndemnat la rĕŭ [5] şi aşa aŭ venit tótă împĕrăţia Romanilor la singur M. Constantin [6]. Perit'aŭ Lichinie în vârstă de 60 de anĭ [7], după ce aŭ împĕrăţit anĭ 15, lunĭ 4, zile 16 [8].

Zosim Comitul [9] despre M. Constantin, după ce aŭ început singur a împĕrăţi, şi acéstea scrie: «Décĭ înainte «nu s'aŭ maĭ oştit, ci întru atâta s'aŭ lenevit, cât năvă-

[1] Zosim. Comes. Lib. 2 in Constantinum M. Calvisius in opere Chronologico ad h. an.

[2] Catona in Synop. Chronol.

[3] Eusebius in Vita Constantini Lib. 2. Aurelius Victor in Breviario.

[4] Catona l. c.

[5] Eusebius Lib. 2 c. 18.

[6] Euseb. L. 2. c. 19. seqq. Victor l. c. Zosim. L. 2 in Constant. M.

[7] Catona l. c.

[8] Eccard. in Corp. Histor. medii aevi.

[9] Zosimus l. c.

«lind Thaifalii, ceĭ deném Schythicesc cu cinci sute de că-«lărași, nu numaĭ nu le-aŭ pus óste înprotivă, ci perdênd «partea cea maĭ mare a ostașilor, când aŭ vĕdut, că pro-«tivniciĭ până la șanț tóte le prădézĕ, bucuros ș'aŭ căutat «mântuința cu fuga. Însă cum că nu iaste adevĕrat, ce «scrie aci Zosim, se va vedea din céle următóre fapte ale «M. Constantin.

Anul 325. M. Constantin, după ce aŭ rĕmas singur împĕrat, maĭ întâiŭ pretutindenea aŭ vestit prin cărți, că sîngur Hs. iaste dătător de biruințe; apoĭ aŭ început a îndrepta lucrurile creștinilor celor de la răsărit, céle prin Lichinie stricate: drept acéea aŭ poruncit deregătorilor tuturor țerilor, ca pre ceĭ pentru Hs. izgoniți și prin ostróve, și alte locurĭ sîrguiți să'ĭ slobódă; bunurile lor, care saŭ prin fisc, saŭ prin alțiĭ s'aŭ fost cuprins, să li se întórcă; besĕricile se le drégă; cu un cuvînt tóte, câte să mutase, și schimbase prin Lichinie, să se pună în statul cel maĭ dinainte; precum acéstea scrie Evsevie în a doao carte despre viața luĭ Constantin [1].

Nicĭ cu atâta s'aŭ îndestulat, ci dragostea, și unirea între creștinĭ a o ținea încă s'aŭ silit; pentru că înțelegând sfada, carea se pornisă între Alexandru Patriarhul, și Arie Preutul, amândoĭ aĭ Alexandrieĭ din Eghypt, nu numaĭ prin solĭ, ci prin propria sa scrisóre încă destul s'aŭ străduit a'ĭ împăca; dară tocma nimica aŭ isprăvit [2]; drept acéia în anul acesta aŭ strâns soborul cel d'intâiŭ a tótă lumea la Nichea, în care sobor aŭ fost de față 318 SS. Părinți, între carii dintru amândoao Dachiile, adecă dintră Românii aceștea Mitropoliți, și Episcopĭ aŭ fost.

Din Dachia luĭ Traian saŭ cea veche, carea pe vrémea soboruluĭ acestuia, precum s'aŭ arătat la anul 319, se numea Gothia, aŭ fost Mitropolitul Theofil, după cum mărtu-

[1] Eusebius in Vita Constantini Lib. 2. c. 30. seqq.

[2] Idem ibidem. c. 64 seqq.

risésce iscălitura luĭ [1]. Fost'aŭ cu Mitropolitul Theofil, și Ulfila Preotul, carele apoĭ i-aŭ și urmat [2]. Ci fiind că Theofil se iscălésce pre sine numaĭ al Mitropolieĭ Gothieĭ, mare întrebare iaste, a căria cetățĭ Mitropolit aŭ fost? mie mi se véde, că ar fi fost al Bălgraduluĭ din Ardeal, pentru că începutul Mitropolieĭ ceĭ românești din Bălgrad aiurilea nu'l aflu, târziŭ sfârșitul eĭ s'aŭ făcut în anul 1721, când s'aŭ milostivit Innochentie Papa de la Roma a ne dărui cu Episcopia Făgărașuluĭ în locul Mitropolieĭ Bălgraduluĭ; pentru acéia pentru că ne am unit cu St. Besérica Romeĭ [3].

Din Dachia luĭ Avrelian saŭ cea noao acestea s'aŭ aflat de față în soborul cél dintâiŭ de la Nichea:

Protoghen al Sardichieĭ, ce se chiamă acuma Triadița, pre cum s'aŭ arătat la anul 274. Luĭ Protoghen acestuia, precum scrie Ghelasie Chyzichinul [4], i s'aŭ poruncit, ca câte aŭ isprăvit soborul, se le vestéscă Biséricilor celor din Dachia, din Calavria, din Dardania, și din țările céle vecine. Viața luĭ Protoghen, maĭ pe larg o scrie Lekvien [5].

Pist al Marchianopoiuluĭ [6], ce se chiamă acuma Presslava [7], și Marie al Comeeĭ, despre carele dice Lecvien [8], că numele încă 'l arată a fi Român.

Iară S. Theofan Patriarhul Țarigraduluĭ la anul acesta așa scrie: Pe vrémea acésta multe némurĭ aŭ venit la botez pentru minunile, ce se făcea de niscaĭ preoțĭ, carĭĭ încă de pe vrémea împĕratuluĭ Galien fusése robițĭ de Gothĭ, de Chelte, și de Gallĭ, Eupeřĭ, carĭĭ atuncea năvălea asupra Ro-

[1] Apud Labbæum Tom. 2. Conciliorum.

[2] Conradus Ianningus Tom. 5. Iunii p. 185. Papebrochius Tom. 2. Aprilis p. 87.

[3] Bulla Erectionalis Episcopatus Fogarasiensis.

[4] Gelasius Cyzicenus in Hist. Concilii Nicaeni.

[5] Lequien in Oriente Christiano Tom. 2, p. 302.

[6] Iidem T. 1, p. 1217.

[7] Bruzen in Dictionario. Hofmannus in Lexico.

[8] Lequien Tom. 1, pag. 1216.

manilor; iară acum supt biruitoriul Constantin nenumărați dintrĕ dênșiĭ scăpênd la Hs. s'aŭ luminat» [1].

Iată, că în tîmpul luĭ Gallien era preoți chreștinĭ în Dachia luĭ Traian, în care năvălise Gothiĭ: Așa dară nu Româniĭ aŭ luat credința luĭ Hs. de la Gothĭ, saŭ de la Sloveni; ci Gothiĭ, și Sloveniĭ s'aŭ luminat prin Românĭ. Bater ș'ar fi ținut Româniĭ și literile! pentru că atuncĭ cu slovele chyrilești nu s'aŭ putut folosi, fiind că nicĭ era pe lume.

Anul 326. Pildă póte fi fapta a M. Constantin tuturor tătînilor, cariĭ avênd o muiére și pruncĭ cu dênsa, să însóră a doao óră! M. Constantin cu Minervina muiérea sa cea dintâiŭ, aŭ avut un fecior anume Crisp, apoĭ murind Minervina, s'aŭ însurat a doao óră, luând pre Fausta fata Avgustuluĭ Herculie, și a Evtropieĭ. Cu Fausta aŭ avut treĭ fecioriĭ, pre Constantin, Constantie, și Constante, tuți-patru fecioriĭ și-aŭ iubit ca pre aĭ săĭ, și pre tuți-patru cu vréme i-aŭ făcut Chesariĭ, dară pe rând și după vârstă. Acésta neputênd suferi Fausta Avgusta maștiha Chesariuluĭ Crisp, s'aŭ întors la meșteșugul drăcesc (măcar că era chreștină, și mumă-sa Evtropia prea sfântă muiare) și din pizmă aŭ pârât pre Chesariul Crisp tătână-sĕŭ, ca cum ar fi vrut să o rușinéze. Drept acéia M. Constantin urmând legilor și celor firești, și celor dumnedeești, ca un maĭ mare împĕrat, aŭ poruncit, de s'aŭ ucis Chesariul Crisp, fiul săŭ cel maĭ mare; ci n'aŭ trecut mult, și iată sângele cel nevinovat al luĭ Crisp aŭ strigat la Cer, și pizma Faustei s'aŭ vădit. Pentru acéia bărbatul sĕŭ Constantin (ca un împĕrat, căruia i s'aŭ dat sabie, ca să facă dreptate) aŭ poruncit, de pre dênsa o aŭ omorât tot întru acest an [2].

Anul 327. Sânta Ilină maica Mareluĭ Constantin plină fi-

[1] S. Theophanes in Chronogr. ad. an. Constantini M. 20.

[2] Zosim. L. 2 in Constantin. Fasti Idatia in Constantino Aug VIII. et Constantino Cæsare Coss.

ind de bunătăți, în vârstă de 80 de anĭ, după ce aŭ făcut diată despre tóte averile sale, aŭ răposat în Domnul[1]; ci muriťaŭ în anul acesta, saŭ la sfârșitul anuluĭ trecut? întrebare iaste întrĕ ceĭ învĕțațĭ; așișderea și unde aŭ fost întâiŭ îngropată? Tu cetéște pre Valesie[2].

Iară fiul eĭ Marele Constantin în anul acesta aŭ început a zidi podul cel de piatră de preste Dunăre, precum scrie S. Theofan[3], carele la anul 22 al M. Constantin scrie lucrurĭ de maĭ mulțĭ anĭ; pentru că podul s'aŭ făcut în treĭ anĭ, adecă s'aŭ săvârșit în anul 330[4]; de nu cumva și în anul acesta aŭ fost războĭul cu Gothiĭ precum aŭ trebuit să fie; căcĭ Gothiĭ s'ar fi străduit, să împédece facerea podului, ci totuși cea maĭ de pre urmă șerbire între Gothĭ a o găti, precum scrie S. Theofan, în anul acesta n'aŭ putut Marele Constantin.

Anul 328. La anul acesta atâta am aflat scris: «La anul împĕrățieĭ Mareluĭ Constantin 23, Indict 1, fiind consulĭ Ianuarie și Ivst, Constantin cel cu evlavie maĭ de multe orĭ aŭ trecut Dunărea, și a făcut pod de piatră peste dênsa[5]» tocma ce ziseiŭ la anul maĭ dinainte: că aŭ trebuit varvariĭ să împédece facerea podului; drept acéĭa Constantin încă aŭ trebuit se o apere.

Anul 329. Plăcêndu'ĭ M. Constantin locul în care era Vyzantiul cel vechiŭ, dară maĭ mult lauda, și pomenirea carea vrea să o aibă, precum o și are, încă în anul 325, adecă cu patru anĭ maĭ nainte aŭ început a întemea Vyzantiul, ca apoĭ să se numéscă de pre numele sĕŭ[6], la a căruĭ întemeiere n'aŭ cruțat vre o cetate, încă nicĭ pre maica împĕrățieĭ cetatea Roma, ci orĭ câte aŭ putut tóte le-aŭ că-

[1] Euseb. in Vita Constant. Lib. 3. c. 46.

[2] Valesius in notis ad hic citatum Eusebii locum.

[3] S. Theophanes in Chronogr. ad anum Constan. 22.

[4] Stritterus Tom 1. p. 44.

[5] Fasti Siculi ad annum Cr. 328.

[6] Catona in Synop Chronol.

rat în Vyzantiŭ, pre carea cetate întru atâta o aŭ înfrumseţat, maĭ vârtos cu raritățile care s'aŭ cules în capiștele Idolilor céle stricate[1], cât nu în zadar s'aŭ chemat, după acéĭa Roma noao. Ca și maĭ mult să se înfrumuseţéză, ba încă să se și întăréscă cetatea acésta, în anul acum curgĕtoriŭ M. Constantin aŭ mers în Roma, și pre maĭ mulți se natorĭ, și boierĭ aŭ îndemnat, de aŭ trecut în Thrachia, cărora tuturor le-aŭ dăruit marĭ moșiĭ, mulți banĭ și multe bucate[2]. Din Romaniĭ aceștea, și din ceĭ din Avrelian trecuți preste Dunăre, s'aŭ prăsit Vlachiĭ, sau Țințariĭ de acum, adecă Româniĭ ceĭ ce sînt de a drépta Dunăriĭ. Din Roma Marele Constantin aŭ trecut în Illiric, și acolo aŭ petrecut, precum arată rescripturile din anul de acum, avênd grije ca se se isprăvéscă podul[3].

Anul 330. Podul de preste Dunăre, care aŭ fost din gios de podul luĭ Traian, l'aŭ făcut marele Constantin, ca să pótă apĕra Dachia cea véche, și înpinge îndărăpt pre varvariĭ, care acușĭ acușĭ năvălea într'ênsă; iară precum scrie Zosim Comitul[4], maĭ ales pentru acéĭa l'aŭ făcut ca și cu podul să întrécă pre Avgustul Traian, pre carele cum scrie Paul Diaconul[5], îl numea «herbam pariestariam» iarbă de părété, pentru titulĭ ce'ĭ scrisése pre maĭ multe căsĭ; ci iarte-mĕ sfântul, Traian de ar fi avut darul de sus, ca să se facă creștin, pre toți împĕrații i-ar fi întrecut întru tóte. Podul acesta după cum scrie Stritter[6], în anul de acum s'aŭ săvârșit, adecă întru al treillea an de la urzirea luĭ.[7]

Anul 331. 332. Avtoriĭ, cariĭ scriŭ despre acești doĭ anĭ, așa aŭ încâlcit tótă chronologhia, cât însumĭ nu mĕ pot desbăta, nicĭ pociŭ judeca, de care an dintru acești doĭ să

[1] Eusebius in vita Constantini Lib. 3. c. 54 seqq.
[2] Zosimus Lib. 2 in Constant. Calvis. in opere Chronol.
[3] Idem Zosimus l. c.
[4] Zosimus Lib. 2. in Constantin.
[5] Lib. 11. in Constantinum.
[6] Stritterus Tom. I. p. 44.
[7] Catona in Synop. Chronol.

ţîn, care aci le voiŭ însemna; drept acéia am pus amândoĭ aniĭ la olaltă; aşa dară gătindu-se podul, M. Constantin aŭ trecut cu óstea, şi cum scrie Paul Diaconul [1] «pre Gothĭ, némurile céle prea tarĭ, şi prea multe . . . . în ţînutul Sarmatelor în multe i-aŭ nĕcăjit şi bătut, până ce maĭ pre urmă le-aŭ dăruit pace, pentru carea mare nume ş'aŭ făcut, la némurile céle varvare.» St. Theofan [2] pre scurt acésta scrie: «în anul acesta cel prea cu evlavie împĕrat Constantin trecênd Dunărea, pod de piatră aŭ făcut preste dênsa, şi pre Schythe i-aŭ supus.» Maĭ bine ar fi ḑis Sf. Theofan: aŭ trecut Dunărea pre podul cel preste dênsa de piatră făcut ş. c. Pentru că podul nu s'aŭ făcut când a trecut Dunărea, ci maĭ nainte, precum însuşĭ scrie la anul 22 al M. Constantin. In hronologhie încă nu se léveşte cu alţiĭ, cariĭ pun anul 27, al aceluiaşĭ împĕrat. Aşişderea smintéşte în Chronologhie şi Chedren [3] când scrie: «In anul 23, 24, şi 25, Constantin trecênd Dunărea, pre Schythe 'iaŭ suppus;» pentru că în fastiĭ luĭ Idatie [4] apriat se ḑice «fiind consulĭ Pacatian şi Ilarion s'aŭ biruit Gothiĭ de óstea Romanilor în ţările Sarmatelor în 12 calende ale luĭ Maiŭ»; iară acéia fără de îndoială iaste, că Pacatian, şi Ilarion aŭ fost consulĭ în annl de la Hs. 332.

Să vedem acuma ce scriŭ şi alţiĭ despre biruinţele aceastea ale M. Constantin. Aci întâiŭ voiŭ aduce cuvintele luĭ Evsevie ale préetinuluĭ, apoĭ ale Avgustuluĭ Iulian Paravatul, ale nepotuluĭ din frate al M. Constantin, de cât cariĭ maĭ bine a şti lucrurile M. Constantin au putut nimene. Aşa dară

Evusevie [5] ḑice: «Ce lipsă iaste a aduce aci printrĕ ĭale «cum aŭ supus el (Marele Constantin) împĕrăţieĭ Romani-

[1] Paulus Diaconus Lib. 11.

[2] S. Theophanes in Chronol. ad an 24. Constant. M.

[3] Cedrenus Tom. 1 pag. 295.

[4] Fasti Idatiani ad ann. Chr. 332. Selecta ad illustrandum Chronicon Paschale p. 447.

[5] Euseb. in Vita Constan. Lib. 4 c. 5.

«lor pre némurile céle varvare? cum pre céle neînvinse «și a asculta de cine-va neîndémânate némurĭ ale Schythe- «lor, și Sarmatelor cel maĭ d'ântâiŭ le aŭ pus, sub jug; «și cu putérea la atâta le aŭ adus, cât fără de voia lor «pre Romanĭ 'i aŭ cunoscut stăpânĭ; Schythelor împĕrațiĭ «maĭ dinainte plătea dare, și Romaniĭ varvarilor cu adevĕ- «rat slujiĭa, în toțiĭ aniĭ dându-le banĭ. Ci împĕratul n'aŭ «putut suferi necuviința acésta, câcĭ aŭ socotit a fi formos «unuĭ prinț biruitoriŭ, ce de acélea, carele da oblăduitoriĭ «ceĭ maĭ dinainte. Drept acéĭa punând nădéjdea în mân- «tuitoriul sĕŭ, și semnul biruinței asupra acelora încă du- «cându'l, în scurt pre toți i-aŭ supus; și pre ceĭ ce aŭ stat «împrotivă, și aŭ fost cu cerbice tare, i-aŭ domolit cu «arme; pre ceialalți prin înțelépte soliĭ înblânzindu-ĭ, de «la cea sălbatică, și necunoscătóre de legi viața i-aŭ a- «dus la cea omenéscă, și politicéscă viață. Și așa aŭ în- «vĕțat Schythele a asculta de Romanĭ.»

Iară Iulian Avgustul [1] acéstea scrie: Eŭ însuși (adecă Marele Constantin), sînt cu mult maĭ presus de cât aceș- tea: de cât Machidonénul (Marele Alexandru), pentru că m'am oștit împrotiva Romanilor, a Germanilor, și a Schy- thelor, nu în cóntra varvarilor celor din Asia: De cât Che- sar, și Octavian, pentru că eŭ n'am lucrat ca și eĭ asupra bărbaților celor cu evlavie, și cu vîrtuți, ci am năvălit în tyranniĭ, ceĭ maĭ fără de îndurare, și fără de lége. Maĭ mult de cât Traian întru atâta, întru cât m'am purtat vi- tejésce, și cu noroc în surparea tyranilor, după vrednicie trebue să fiŭ, iară cât am luat în dărăpt ținutul, care l'aŭ fost căștigat el, nu în zadar m'a ș judeca asemenea: de nu cumva e maĭ mult a lua înapoĭ céle pierdute, de cât a le căștiga.»

Iată că Marele Constantin aŭ luat înapoĭ, care le câști- gase Traian preste Dunăre, și era perdute; adecă Dachia

[1] Iulianus Aug. et Apostata in Satyra.

cea véche, în carea și pe vrémea Mareluĭ Constantin, ca de alte orĭ năvălise Schythele adecă Gothiĭ, precum arată Valesie[1], iarăși o aŭ luat înapoĭ. Rușinéză-se așa dară cariĭ bârfesc, că împĕratul Avrelian în anul 274 tótă Colonia luĭ Traian o aŭ trecut Dunărea, și că Dachia cea véche n'aŭ stătut maĭ mult supt stăpânirea Romeĭ.

Annii 333. 334. Aci iarăș înpreună doĭ anĭ, pentru că Calvisie nu se lovéște în hronologhie cu Valesie, adecă unul pune un an, altul alt an. Eŭ voiŭ a scrie cuvintele avtorilor, cariĭ aŭ scris despre acești doĭ anĭ. Tu, iubitorule de cetanie! judecă, ce veĭ vrea. Așa dară zice Calvisie[2] din a doao carte a luĭ Zosim Comitul despre M. Constantin: «în anul de la Hs. 333 Gothiĭ (maĭ bine ar fi scris Sarmatele) ca să pótă da ostași împĕratuluĭ, pre slugile sale, le învață a le oști, și le daŭ arme. Din potrivă șerbiĭ aŭ întors armele în stăpâniĭ săĭ, și i-aŭ alungat din scaunele sale; stăpâniĭ fugind aŭ cerut de la Marele Constantin loc, în care să lăcuiască, carele i-aŭ și primit în țară, și pre uniĭ i-aŭ scris întrĕ ostași. Acésta făcêndu-o și alțĭ împĕrați, după acéia mare primejdie aŭ pricinuit împĕrățieĭ.»

Almintrelea scrie Evsevie[3] dicênd: «Iară pre Sarmate însuș Dumnedeŭ i-aŭ suppus supt piciórele (Mareluĭ) Constantin, și ostașiĭ ceiĭ cu mândrie varvarésca înflați așa i-aŭ suppus, pentru că atuncĭ, când Schythele s'aŭ sculat cu răz. boiŭ asupra lor, Sarmatele ca se stea în cóntra protivnicilor, s'aŭ întrarmat șerbiĭ. Șerbiĭ după ce aŭ învins pre nemicĭ, aŭ început a întórce armele în cóntra Domnitorilor sĕĭ, și pre toți i-aŭ izgonit din scaunele céle părintești. Iară acestea alt liman de mântuire n'aŭ aflat, fără numaĭ pre Constantin, carele fiind dedat a ținea ómenĭ, pre toți

[1] Valesius in notis ad Euseb. L. 4. c. 5. ue vita Constant.

[2] Sethus Calvisius in Opere Chronol.

[3] Eusebius in Vita Constant. M. Lib. 4. c. 6.

i-aŭ primit în împĕrăția Romanilor, și pre acéia, carii era vrédnicĭ i-aŭ scris între ostașĭ; iară celor-l'alțĭ spre chivernisirea vieții le-aŭ dat moșiĭ, așa cât eĭ însușĭ mărturisea că nenorocirea le-aŭ fost spre folos, pentru că sălbăticia cea vărvăréscă o aŭ mutat în slobozenia românéscă.»

În capul acesta al luĭ Evsevie acéstea scrie Valesie[1]: «Scularea acésta a Sarmatelor asupra Domnitorilor săĭ, s'aŭ întâmplat în anul de la Hs. 334.» In Fastiĭ, carii s'aŭ numit de Iacob Sirmond Idatianĭ, așa iaste scris: «fiind consulĭ Optat și Paulin, Sarmatele șerbiĭ toțĭ împreună pre Domnitoriĭ săĭ i-aŭ izgonit în Romania». Acésta dice și Ieronim în hronica sa.

Anul 337. Pentru năvălirile, ce făcusă Persiĭ la Răsărit supt Chesariul Constantin II. tatăl acestuia Marele Constantin, după ce aŭ învins pre Gothĭ, și pre Sarmate, precum s'aŭ dis maĭ 'nainte, și aŭ împĕcat lumea de céle-lalte părțĭ, aŭ strins tóte oștile, și cătră sfârșitul vieții sale aŭ pornit asupra Persilor[2], carii nu ĭ-aŭ așteptat venirea, ci trimețênd solĭ, s'aŭ rugat de pace, carea o-aŭ și dobândit[2]. Iară Marele Constantin nu multă vréme după acéia s'aŭ bolnăvit, și mergând în Ilinopoiŭ, cetate de pre numele maĭceĭ séle așa zisă, și acolo (cum scrie Eusevie[4]) zăbovind mult în bisérica Mucenicilor, s'aŭ rugat luĭ Dumnedeŭ, și simnînd că i se apropie sfârșitul, aŭ socotit, că aŭ sosit vrémea, în carea să se curĕțe de toate păcatele, câte aŭ făcut în viéță, credênd foarte tare, cum că toate în câte aŭ greșit ca om, i se vor ierta prin putérea cuvintelor celor de taină, și prin S. Botez. Acéstea cujetând întru sine acolo în Bisérică aŭ îngenunchiat la pămênt, și cu umi-

[1] Henric. Valesius in notis ad Eusebii. Lib. 4. c. 6. de vita Constantini M.

[2] Sextus Ruffus in Breviario, Papebrochius in Actis Sanctorum Tom. 2. Aprilis p. 87.

[3] Eusebius in Vita Constant. Lib. 4 c. 57.

[4] Iidem Eusebius ibidem c. 61.

linţă aŭ cerut ertare de la Dumneḍeŭ, mărturisindu'şĭ păcatele, în care loc dintâiaşĭ-dată s'aŭ învrednicit a priimi în punerea mâĭnilor cu obicĭnuitele rugăciunĭ. Decĭ mergând la oştézele Nicomédieĭ, şi chiămând episcopiĭ aşa aŭ grăit cătrĕ dênşiĭ, adecă, precum scrie acela şi Evsevie în capul 62, s'aŭ rugat de episcopĭ să'l botéze, cum l'aŭ şi botezat. Aşa dară marele Constantin nu s'aŭ botezat în Roma, nicĭ în Bisérica S. Iónn din Lateran, precum bârfé ceĭ ce şi arăta şi vavtisteriul, în carele s'ar fi botezat de Silvestru cel dintâiŭ Papa de la Roma.

Botezat fiind Marele Constantin s'aŭ dat cu totul spre lauda luĭ Dumneḍeŭ, până ce aŭ răposat în 22 de ḍile ale luĭ Maiŭ, tocmaĭ în ḍioa de Rusaliĭ, pe la amézĭ în vârstă de 65 de anĭ, după ce aŭ împĕrăţit 30 de anĭ [1], fostaŭ Marele Constantin formos la trup, şi vitéz, dară cu mult maĭ formos la suflet pentru vîrtuţile, caré le aŭ avut, pentru care întru sfinţiĭ s'aŭ şi numărat de toată Bisérica Răsărituluĭ: Bisérica Apusuluĭ între sfinţĭ nu'l numără, pentru acélea care le am scris la anul 326.

Chesariul Constandie II, fecĭorul luĭ cel mijlociŭ, i-aŭ dus trupul din Nicomedia în Ţarigrad, şi l'aŭ aşeḍat în Bisérica SS. Apostolĭ [2] măcar că se cam împrotivea Senatul, carele voia să se ducă în Roma [3].

Astrucându-se trupul M. Constantin, nu mult aŭ trecut, şi oastea toată pre Chesariĭ fiiĭ luĭ pre Constantin II, Constandie II, şi pre Constante I, i-aŭ numit Avgustĭ, adecă împĕraţĭ deplinĭ [4], cariĭ adunându-se tuţĭ treĭ în Pannonia în 9 zile, ale luĭ Septemvrie, împĕrăţia de tatăl lor remasă aşa o-aŭ împărţit între sine, ca Răsăritul să fie al luĭ Constandie II, Apusul al luĭ Constantin II, şi céle de la mijloc să le ocârmuiască Constande I.

[1] Idem Euseb. ibidem c. 64. Catonna in Synop. Chronol.

[2] Eusebius c. 66.

[3] Aurelius Victor in Breviar.

[4] Eusebius Lib. 4. c. 68.

Împărțănistea acésta nu mult aŭ ținut întrĕ frați, precum se va arăta la anii viitorĭ [1].

Anul 340. Débia aŭ ținut împărținiștea împĕrățieĭ treĭ anĭ întrĕ frați, séŭ fecĭoriĭ M. Constantin, și fecĭorul cel maĭ mare Constantin II, neîndestulându-se cu Galliile, și țerile de preste Alpes, în anul acesta aŭ intrat în Italia cu oaste, vrênd să o ĭa, cu putére de la Constande fratele săŭ cel maĭ mic. Drept acéia Constante încă aŭ trimis ostașĭ în cóntra luĭ Constantin II, carii l'aŭ învins lângă Acvilea, și l'aŭ tăiat la începutul luĭ Aprilie în vêrstă de 25 de anĭ, după ce aŭ împĕrățit douĭ anĭ, 7 lunĭ; ca Avgust [2], fostaŭ Constantin al doilea foarte mare apărătoriŭ al Pravoslavieĭ; pagubă, că aŭ lăcomit a avé maĭ multe țerĭ supt stăpânirea sa, pentru carea lăcomie și-aŭ perdut viéța, și toate câte aŭ avut [3].

Anul 345. Constandie al doilea fecĭorul cel mijlociŭ al M. Constantin, ca împĕratul răsărituluĭ, în anul acesta s'aŭ oștit cu Persiĭ la cetatea Singara, din carea s'aŭ prăsit Țiganiĭ [4], și dintâiŭ aŭ învins pre Persĭ, ĭară după acéea aŭ perdut [5].

Anul 346 Fiind că Constantin al doilea s'aŭ mult înșelat de uniĭ Episcopĭ, carii ținea dogmele céle réle ale luĭ Arie, și le prindea parte maĭ ales în protiva S. Mareluĭ Athanasie Patriarhul Alexandrieĭ carele foarte s'aŭ nevoit pentru credința cea pravoslavnică; în anul acesta 346, ĭară nu în anul 347, precum scrie Inhofer [6], ĭarăș s'aŭ strins SS. Părinți cu numĕrul 376, în cetatea Sardica [7], ce se numéște acuma de Serbianĭ Triadița [8], carea era Mitropolie Dachieĭ

[1] Catonna in Synop. Chronol.
[2] Eutropius Lib. 11. Aurelius Victor in Breviario.
[3] Catonna in Synopsi Chronol.
[4] Baronius ad ann. 363
[5] Catonna in Synopsi Chronol.
[6] Inchofer in Brevi. Chronico ad ann. 347.
[7] Iidem. Inchofer ibidem.
[8] Bruzen in Dictionario.

céiĭ de mișloc [1]: în care sobor dintrĕ Arhiereiĭ Românilor acéștea s'aŭ aflat : Πρωτογενης Ἀρχι-επ῾πος Σαρδικης, Protoghen Arhiepiscopul Sardicheĭ, carele aŭ fost și în soborul de la Nichea [2]; Gaudentie de la Dachia din Nais, patria Mareluĭ Constantin [3] Colv, și Vital din Dachia, cea rîpósă; Colv de la Castrum Martis ce să chiamă acuma Marota [4], iară Vitol dela Achve [5], ce nu era departe de puntea luĭ Traian dea dreapta Dunăriĭ [6]. Trebuit-aŭ să fie fost de față în soborul dela Sardica ori-cariĭ Arhiereĭ și din Dachia luĭ Traian, ce despre acéstea nu aflu scris, fără numaĭ atâta, cum că Părinții din soborul de la Sardica maĭ toți aŭ fost și în soborul cel dintêiŭ de la Nichea; drept acéia nicĭ s'aŭ socotit soborul de la Sardica al doilea sobor al tótă lumea, ci numaĭ unul cu cel dintâiŭ de la Nichea: veḑĭ pre Lechvien [7].

Anul 350. Magnentie în Gallia să apucă de tyrănnie, și pre Constante îl omóră în 18 ḑile ale luĭ Ianuarie, în vîrstă de 30 de anĭ după ce ar fi împĕrățit anĭ 12, lunĭ nu de plin 5. Așa s'aŭ stîns și al patrulea fiiŭ a M. Constantin! carea înțelegênd'o Vetranion povățuitorul Pannonieĭ, întâia ḑi a luĭ Martie îmbracă porfyra în orașul Mursa, carele acuma se numéște Eséc. Așișderea face și Nepotian nepotul M. Constantin în Roma în 2 ḑile ale luĭ Iunie; ci nu îndelung aŭ domnit amândoĭ; pentru că pe Nepotian l'aŭ omorât Magnentie prin Anichet, întâia ḑi a luĭ Iunie; iară pre Vetranion l'aŭ desbrăcat de porfyra Constandie II, în 25 de ḑile, ale luĭ Dechemvrie [8], și așa aŭ rĕmas oblădu-

[1] Notitia utriusque Imperii.

[2] Gelasius Cyzicenus Lib. 2. c. 20.

[3] Lecquien in Oriente Cristiano Tom. 2. p. 313. Baudrand în Geograph.

[4] Bruzen in Dictionario.

[5] Epistola Concilii Sardicensi ad Ecclesiam. Sozomenus Lib. 9. c. 5.

[6] Tabula Peutingeriana.

[7] Labæes Concilia.

[8] Ammianus Marcellinus Lib. 14. Catona in Synopsi Chonolog.

itorĭ numaĭ Avgustul Constandie, și tyrannul Magnentie, dară nu îndelung: pentru că în

Anul 351, carele ĭaste de la zidirea Romeĭ 1104, Constandie pre vĕrul sĕŭ, pre Gal fecĭorul luĭ Constandie al fratelui M. Constantin, l'aŭ făcut Chesariŭ, și 'i aŭ încredințat Răsăritul; iară el însușĭ aŭ purces în cóntra luĭ Magnentie, pre carele la Essécul décum ce să numia atunce Mura, așa l'aŭ învins, cât într'o ḑi aŭ picat atâțea ostașĭ de âmbe părțile, câțĭ ar fi fost harnicĭ a bate, și a supunne lumea tótă [1]. Védĭ cum s'aŭ mâncat Romanĭĭ pre sine însușĭ.

Aniĭ 352. 353. Biruitoriŭ fiind Constandie Avgustul la Mursa în Pannonia, n'aŭ încetat de a fugări și maĭ încolo pre Magnentie tyrannul, pre carele l'aŭ scos din tótă Italia, și la Lugdun în Gallia încă l'aŭ bătut fórte rĕŭ: drept acéĭa Magnentie în anul 353 însușĭ pre sine s'aŭ omorât [2].

Anul 354. Gall Chesariul nu bine s'aŭ purtat la Răsărit, drept acéĭa fu chiemat înapoĭ, și ucis din porunca Avgustuluĭ Constandie [3].

Anul 355. In anul acesta óre-carele dintrĕ povățuitorĭĭ oștilor din Gallia, anume Silvan, aŭ înbrăcat porfyra fără voia Avgustuluĭ Constandie, carea o aŭ și maĭ roșit cu sângele sĕŭ după 28 de ḑile; pentru că aŭ fost învins și tăiat de ostașiĭ luĭ Constandie. Avgustul Constandie pentru acéĭa, că cu atâta maĭ lesne să pótă apăra Gallia și de tyrannĭ, și de nemici, în 6 ḑile ale luĭ Noemvrie aŭ numit Chesariŭ pre Iulian II. Paravatul sĕŭ Apostata, carele 'i aŭ fost vĕr primariŭ din doĭ frațĭ, și frate bun cu Chesariul Gall, și l'aŭ trimis în Gallia [4].

Anul 357. Avgustul Constandie II, după ce aŭ îndreptat în

[1] Ammianus Marcellinus, et Catona II. cc.

[2] Ammianus. et Catona II. cc.

[3] Catona in Synopsi Chronologica.

[4] Ammiants Marcellinus Lib. 17. Catona in Synopsi Chronol.

anul 356, adecă cel trecut, tóte câte fusése turburate prin tyranni, în anul décum mare triumf aŭ ținut în Roma despre Magnentie; iară Chesariul Iulian II, apoĭ Apostata aŭ învins pre Alemannĭ, și 'i aŭ alungat din Gallia[1].

Anul 358. Chvadiĭ de oparte, și Sarmatele de altă parte, acum năpădise ținuturile Romanilor, maĭ vârtos Pannoniile; Avgustul Constandie drept acéĭa însușĭ aŭ purces asupra lor, și primăvara trecênd Dunărea, ținuturile Chvadilor, și ale Sarmatelor le aŭ prădat fórte rĕŭ, și pre amândoao némurile le aŭ suppus Romanilor, pentru carea vitegie, și Sarmatic s'aŭ numit Avgustul Constandie[2].

Anul 359. Sapore II, Craiul Persilor din sfatul oare-cărui Antonin, carele fugise la dênsul. aŭ prădat Mesopotamia, și aŭ coprins Amida[3].

Anul 360. Avgustul Constandie aŭ mers în cóntra luĭ Sapore, iară Chesariul Iulian II. Paravatul aŭ întărâtat ostașiĭ din Gallia, de l'aŭ strigat Avgust fără de știrea Avgustuluĭ Constandie: acésia după ce o-aŭ făcut Iulian, n'aŭ îndrăznit a zăbovi în Gallia, ci de frica luĭ Constandie s'aŭ tras în Dachia cea noao, de unde nicĭ s'aŭ mișcat până la moartea luĭ[4]. Iar Sapore foarte vitejéște să purta în cóntra Avgustuluĭ Constandie, pentru că în anul acesta aŭ luat Singara, și Fenica cu putére de la Romanĭ[5].

Anul 361. Fiind în Dachia Iulian II. Paravatul, să deprindea cu deadinsul întru gîcituriĭ, cercând cu de-amăruntul mațile pasărilor după obiceiul păgânesc, și nimica înțelegênd despre norocul sĕŭ; pentru că să temea, ca nu cum-va să'ĭ spună gîcitoriĭ bărféle după pofta luĭ, (așa grăéște Ammian Marchellin[6], carele au fost ostaș supt dên-

[1] Amianus, et Catona II. cc.
[2] Ammianus Marcellinus Lib. 17. c. 12. Sethus Calvisius in opere Chronol. Catona in Synopsi Chronologica.
[3] Catona in Synopsi Chronol.
[4] Ammian. Marcellin Lib. 21 c. 5.
[5] Catonna in Synop. Chron.
[6] Ammiannus Marcellinnus Lib. 22. cap. 1.

sul. Mai pre urmă dice (acelaș Ammian) dintru acéea aŭ cunoscut, că aŭ murit Constandie II, pentru că vrênd să încalece pre cal, fecíorul carele ținea de scări, aŭ căḑut la pămênt, ca și cum l'ar fi izbit cineva, din carea întâmplare Iulian Paravatul aŭ judecat, și strigat, că aŭ murit, cine l'aŭ înălțat pre dênsul [1].

Iară moartea Avgustului Constandie al II, (în carele s'aŭ stâns vița și sămința numai a M. Constantin, dară nu și a tătână-sĕŭ a luí Constandie celuí dântâiŭ, care s'aŭ stâns în Iulian Paravatul) așa s'aŭ întâmplat; fiind el la oaste în cóntra luí Sapore, cum s'aŭ ḑis la anul trecut, și auḑind, că vĕrul-sĕŭ Chesariul Iulian aŭ înbrăcat porfyra fără de nicí o îngăduință a sa, aŭ lăsat pre Sapore, și s'aŭ înturnat asupra luí Iulian Paravatul, ci nu departe aŭ ajuns; pentru că sosind în Chilichia la orașul Mopsuéstia, l'aŭ lovit frigurile, și dintru acélea aŭ și murit în 3 ḑile ale luí Noemvrie, în vârstă de 44 de anî [2]; după ce aŭ înpĕrățit anî 24, ḑile 49 [3]. Fost-aŭ Constandie în sine din fire blând, numai asupra tyrannilor era aspru, asupra cărora mai fericit, și mai norocos aŭ fost de cât asupra nemicilor celor din afară. Pagubă, că s'aŭ înșelat prin Arieanî, de le aŭ foarte mult părtinit [4].

Murind precum scriseiŭ Constandie Avgustul i-aŭ urmat Flavie Clavdie Iulian al doilea, fecíorul luí Constandie, al fratelui M. Constantin, carele s'aŭ poreclit Paravat saŭ Apostat; pentru că aŭ urgisit creștinătatea, în carea aŭ fost crescut, și s'aŭ făcut păgân Acésta cât aŭ înțeles de moartea vĕru-sĕŭ a luí Constandie Avgustului, îndată aŭ trecut din Dachia la Țarigrad; și în 2 ḑile ale luí Dechemvrie aŭ cuprins scaunul cel împĕrătesc. [5]

Fiind acuma. în anul 362, deplin Împĕrat Iulian II, în-

[1] Iidem ibidem.
[2] Catonna in Synopsi Chronol.
[3] Contextus oper. hujus.
[4] Catonna l. c. Calvis. in Opere Chronol.
[5] Catonna l. c.

têiaș-dată aŭ orînduit Curtea cea împĕrătéscă, și toate câte era într'ênsa maĭ almintrelea, de-cum fusése supt Constandie moșul sĕŭ, supt M. Constantin unchiul sĕŭ, și ĭarăș supt Constandie vĕrul-sĕŭ, le-aŭ întocmit; adecă aŭ curățit toată Curtea de creștinĭ, o aŭ umplut de păgânĭ, și el încă a iavea s'aŭ arătat a fi păgân; apoĭ aŭ început a goni creștiniĭ, dară nu ca ceĭ maĭ denainte împĕrațĭ, pentru că le pizmuia cununile mucenicieĭ, ci îĭ gonea mulcumiș, și pre furiș; căcĭ nu'ĭ primea la deregătoriĭ, și învĕțăturile încă le era oprite[1]: de cât care ce rĕŭ maĭ mare să puté gândi asupra creștinilor? ci măcar că oprisĕ Iulian Paravatul a omorî pre cine-va numaĭ pentru acéia, pentru că era creștinĭ, ocârmuitoriĭ țerilor (fiind că toțĭ era păgânĭ) pre mulțĭ creștinĭ i-aŭ trimis la ceriŭ. Așa s'aŭ întâmplat cu S. Emilian, a căruia pomenire o prăznuim în 18 Iulie. Sfântul acesta Emilian fiind din Dorostor, ce se chiamă acuma Drăștor, saŭ Silistria[2], pentru că aŭ surpat niscaĭ Idolĭ[3], fu prins împreună cu șépte soțiĭ, a cărora viéță o veḑĭ la Sollerie[4], și din porunca luĭ Capitolin Vicariuluĭ Thrachieĭ fu aruncat în foc, în carele s'aŭ și săvârșit întru al doilea an al luĭ Iulian Paravatul[5].

Anul 363. De ar fi rămas Iulian II Avgustul în credința creștinească, în carea aŭ fost crescut, pentru talanțiĭ ce'ĭ avé, ar fi putut fi cel maĭ vestit împĕrat[6]; ci înșelat fiind mișĕlul de Livanie, și Maxim oratoriĭ ceĭ păgânĭ, la atâta aŭ agiuns, cât nu numaĭ credința o aŭ părăsit, ci numele cel S. a luĭ Hs. a'l ștérge încă aŭ voit. Drept acéia aŭ vrut să zidéscă bisérica Ierusalimuluĭ cea de Solomon făcută[7], de Vavilo-

[1] Baron. ad h. an. Catona in Synop. Chron.

[2] Lequien in Oriente Christ. T. 1. p. 1227.

[3] Petrus Boschius T. 4. Iulii p. 370. seqq.

[4] Ioan. Bapt. Solerius Tom. 4. Iulii p. 360.

[5] Fasti Siculi ad h. ann.

[6] Catona in Synop. Chronol.

[7] Regum I. c. 6.

nénĭ stricată [1]; de Zorovavel iarăș dirésă [2]; și maĭ pre urmă de un ostaș roman fără știrea și voia împĕratuluĭ Tit [3], carile s'aŭ chemat deliciae generis [4] humani desfătarea némuluĭ omenesc, s'aŭ aprins în anul 70, când s'aŭ robit Ierusalimul, și așa aŭ ars, cât n'aŭ rĕmas piatră pe piatră, precum aŭ fost prorocit Domnul Hs. [5]. Bisérica acésta ḑic, aŭ vrut Iulian Paravatul se o zidéscă de noŭ; ca înălțând iarăș légea véche, să strice cea noao, ci Dumneḑeŭ cel a tot putérnic acésta n'aŭ îngăduit; pentru că cât să zidea ḑiua, tot se strica nóptea, precum mărturisésțe Ruffin [6], carele tocma întru acéĭași vréme aŭ fost în Ierusalim.

Faptele luĭ Iulian Avgustul Domnul Hs., pre carile l'aŭ fost părăsit, nu le aŭ lăsat nepedepsite; pentru că mergênd Iulian în cóntra Persilor, sprijóna sa o aŭ tras de la dênsul; drept acéĭa aŭ și perit Paravatul, saŭ călcătoriul de lége în 26 Iunie 363, fiind în vêrsta cea maĭ frumósă de 32 de anĭ [7]. Ammian ḑice [8], că aŭ fost adus de Persĭ în loc neîmblat, și fórte primeḑios, de unde vrênd să se întórne, povățuind óstea, l'aŭ nemerit o săgétă, și așa aŭ picat; ci alțiĭ ḑic, cum că săgéta acéĭa ar fi fost trimisă din Ceriŭ, și că după ce s'aŭ săgetat Iulian Apostata aŭ strigat: vicisti Gallileæ; adecă invins-aĭ Gallilianule; pentru că așa chiema el pre Domnul Hs. Veḑĭ pre Baronie la acestaș an.

După mórtea luĭ Iulian Paravatul óstea aŭ ales împĕrat pre Flavie Iovinian, carile aŭ fost de naștere din Singidon, adecă din Semendria [9]. Acesta n'aŭ primit porfyra până ce nu i-aŭ făgăduit ostașiĭ, că până într'unul să vor face creștinĭ. Făcêndu-se așa dar împĕrat Iovinian, și vĕḑênd că óstea s'aŭ fórte înmicșorat, și maĭ pére de fóme, aŭ făcut

[1] Paralipomenon II. c. 3.
[2] Eydræ c. 6.
[3] Iosephus in Antiqu.
[4] Svetonius in Titum.
[5] Matthaei.
[6] Ruffinus Lib. 1. c. 38. et 39.
[7] Catona l. c.
[8] Ammian. Marcellin. Lib. 23.
[9] Catona l. c. Hofman. in Lexico. Bruzen in Dictionario. Baudrand in Geographia.

pace cu Persiĭ, păgubósă, și rușinósă Romanilor, dar i-aŭ căutat a o face [1]. Dice-o păgubósă, pentru că i-aŭ căutat să dea Persilor cinci cetăți, între care aŭ fost și Singara, ci numaĭ góle fără de lăcuitorĭ; căcĭ lăcuitoriĭ, i-aŭ dus preste apa Evfratuluĭ, și i-aŭ aședat prin biruința Romanilor [2]. Unde s'aŭ aședat lăcuitoriĭ din patru cetăți, se știe; ci despre ceĭ din Singara nimica să află scris; dară să află, că maĭ tîrdie vréme aŭ venit în Țarigrad un ném necunoscut, carile după acéĭa plinea slujbele în curtea cea împĕrătéscă. Baronie scrie la anul 363, cum că némul acesta aŭ putut să fie lăcuitoriĭ din Singara, din carea apoĭ s'aŭ prăsit țîganiĭ, saŭ Singariĭ. Părérea acésta a luĭ Baronie [3] nu e fără de temeiŭ, pentru că pre țîgani, cariĭ după lătinie să numesc Singarĭ numele încă'ĭ arată a fi din Singara cetatea cea vestită de preste Evfrat.

Anul 364, carele iaste de la zidirea Romeĭ 1117. In anul acesta vrând împĕratul Iovinian să întórne la Țarigrad, aŭ venit până în Dadastana, și acolo de putórea niscărora cărbunĭ aprinșĭ bolnăvindu-se aŭ răposat în 16 Fevruarie, în vêrstă de 33 de anĭ [4]. Fost-aŭ Iovinian Avgustul împodobit cu frumsĕțea trupuluĭ, dară maĭ împodobit aŭ fost cu vîrtuțile sufletuluĭ; pagubă, că n'aŭ trăit maĭ în delung, dic scriitoriĭ ceĭ de pe acélea vremĭ [5], și ceĭ maĭ târdiŭ [6].

După mórtea Avgustuluĭ Iovinian venind óstea până la Nichea, acolo aŭ ales împĕrat pre Flavie Valentinian cel dintâiŭ, carele era de nascere din Chivali cetatea Slavonieĭ, carea acum se numésce Vincoț [7]. Iară Valentinian făcêndu-se Avgust nu mult aŭ zăbovit, și aŭ numit pre frate-sĕŭ, pre Va-

[1] Catona l. c.
[2] Ammian. Lib. 25.
[3] Baron. ad. an. 363.
[4] Catona in Synopsi Chronol.
[5] Ammian. Lib. 25. Zosim. Lib. 4.
[6] Baron. ad h. an. Catona l. c.
[7] Breviar. Eccl. Diacovariensis, quod 11a April. 1807 fuit adprobatum a. Pio VII. ad 13-am Maii.

lente II, aşişderea Avgust, dându'ĭ Resăritul, ca să'l ocărmuiască.

Anul 365. Impĕraţiĭ Valentinian şi Valente, după ce aŭ petrecut iarna la o laltă, trecênd prin Thrachia, împreună s'aŭ dus la Nais, oraşul Dachieĭ ceĭ noao de mişloc şi patria Mareluĭ Constantin, precum şi airilea am cuvîntat, carele acum se numéşte Nissa din Serbia [1], şi acolo, ca ceĭ ce vrea să se despartă de la olaltă, aŭ împărţit între sine curténiĭ, şi ostaşiĭ, adecă pre deregătoriĭ politiceştĭ, şi pre povăţuitoriĭ milităreştĭ. Luĭ Valentinian, după a căruĭa voe să lucra tóte, i s'aŭ venit Iovin, şi Dagalaif; iară luĭ Valente Victor, şi Arintheiŭ ca ceĭ maĭ de frunte. Dintru ceĭ maĭ de gĭos, care cuĭ s'aŭ venit, cine va vrea să ştie, cetéscă pre Ammian [2]. Împărţind şi oştile, şi venind amêndoĭ fraţiĭ în Syrmiŭ, aŭ împărţit şi curtea, apoĭ Valentinian aŭ mers în Mediolan, iară Valente în Ţarigrad. Aşa curând lucrurile, cu putére de Prefecti aceştea ocărmuia ţînutul Romanilor: Salustie ocărmuia tot răsăritul; Mamertin Italia, Africa, şi Illyricul; iară Germanĭan Galliile [3].

Anul 366. Procopie unul dintrĕ frăţiile luĭ Iulian Paravatul [4], încă în anul trecut s'aŭ sculat asupra Avgustuluĭ Valente, prin dărĭ trăgênd ostaşiĭ la sine; şi, după ce aŭ cuprins Ţarigradul, Vithinia încă o aŭ luat de la Valente [5]. După acéia aŭ trimis pre uniĭ bărbaţĭ de frunte peste Dunăre în Dachia véche la Athanaric Craiul Gothilor, carele în vrémea de atuncĭ stăpânea o parte a Dachieĭ vechĭ, şi prin solia acéia aŭ dobêndit déce miĭ de ostaşĭ de ceĭ maĭ tarĭ, şi maĭ vitéjĭ [6]. Cu oştile acéste, precum am dis, s'aŭ

[1] Baudran. in Geograph. Bruzen in Diction.

[2] Ammian Marcellinus Lib. 26. cap. 5.

[3] Iidem Ammian ibidem.

[4] Catona in Synop-Chronol.

[5] Iidem Catona ibidem.

[6] Zosim. Comes Lib. 4 in Valentinian. et Valent. Augg.

sculat Procopie asupra luĭ Valente Avgustul, ci cu mult aŭ sporit, precum acușĭ se va vedea.

Valentinian Avgustul tocma atuncĭ când s'aŭ rădicat Procopie asupra luĭ Valente, mersése la Pariz în Gallia, unde în luna luĭ Noemvrie a anuluĭ 365, l'aŭ întimpinat Ecvitie Povățuitoriul, carele numaĭ atâta l'aŭ înștiințat, cât înțelesése de la Antonie Tribunul, carele era în Dachia cea de mișloc, adecă: că Procopie aŭ răpit tyrănnia ; dară acéia n'aŭ înștiințat, trăiaște încă Avgustul Valente saŭ nu? Drept acéia Avgustul Valentinian mult să învĕluia cu gândurile, ce va să facă; maĭ pre urmă pre Ecvitie l'aŭ făcut Magistru, carea deregătorie atâta era, cât sânt în vrémea de acuma Marșallĭĭ, și l'aŭ trimis să păzéscă Illyricul, și Pannoniile, ca nu cum-va să le cuprindă Procopie Tyrannul, carele până aci era fórte gróznic, dară groznicia luĭ nu mult aŭ ținut; pentru că în anul acesta fu vêndut de aĭ sĕĭ, și prins fiind din porunca luĭ Valente i s'aŭ tăiat capul [1].

Anul 367. In anul acesta bolnăvindu-sĕ fórte Avgustul Valentinian, pre fiul sĕŭ Flavie Grațian îl numéște Avgust, și prin Theodosie cel mare, carele numaĭ Povățuitor era în vrémea acéia, cuprinde o parte a Britannieĭ, saŭ a Angliеĭ de acum, carea pentru acéia până astădĭ Valenția să numéște [2].

Iară Avgustul Valente aŭ trecut în Mesia de gĭos saŭ în Bulgaria, ca se afle pre Gothiĭ, carii pornise întru ajutorul luĭ Procopie Tyrannul, ci ne aflêndu'ĭ, s'aŭ zăbovit cât-va în Marchianopoiŭ, saŭ în Preslava, apoĭ pe iarnă s'aŭ întors în Țarigrad [3].

Anul 368. Cum că împĕratul Valente în anul acesta aŭ vrut să trécă în Dachia véche; ci n'aŭ putut pentru Gothĭ,

[1] Ammian. Marcellin. Lib. 26. cap. 5. Catona l. c.

[2] Catona in Synop. Chronol.

[3] S. Theophan. in Chronogr. ad an. 3. Valentiniani. Sethus Calvis. in Opere Chronol.

scriŭ Ammian [1], Seth Calvisie [2]: drept acéia aŭ iernat în Marchianopoĭŭ.

Anul 369. Avgustul Valente întru al treilea an oștindu-se cu Gothiĭ, cariĭ asuprise pre Romaniĭ ceĭ de a stânga Dunăriĭ rămașĭ, aŭ iernat în Marchianopoiŭ, apoĭ primăvara mergând spre Dunăre, o aŭ trecut, și pre Athanaric Craiul Gothilor l'aŭ învins [3]; ci cum? după ce aŭ trecut Impĕratul Dunărea, Gothiĭ n'aŭ cutezat a da față, ci s'aŭ ascuns prin locurĭ, și prin păduriĭ, carea vĕḑênd'o Împĕratul, pre ostașĭ i-aŭ oprit în loc, și culegênd lăcuitoriĭ țĕriĭ, adecă pre Românĭ, le-aŭ făgăduit pentru tot capul de Goth o sumă de banĭ, cariĭ străbătênd laturile, și pădurile atâția Gothĭ aŭ omorât, cât aŭ căutat luĭ Athanaric a se ruga de pace, carea i s'aŭ și dat cu cinstea Romanilor, și Avgustul Valente s'aŭ înturnat în Țarigrad [4]. Ammian Marchellin [5] scrie că Athanaric aŭ jurat că nu va maĭ tréce Dunărea; dară n'aŭ ținut jurămêntul, pentru că gonit fiind de suppușiĭ sĕĭ, aŭ mers în Țarigrad, și acolo aŭ murit.

Până s'aŭ bătut Avgustul Valente cu Gothiĭ, Sapore Craiul Persilor aŭ prins pre Arsac Craiul Armenieĭ, și l'aŭ omorât [6].

Anul 370. Anul acesta îmĭ dă a lucra, măcar că fórte multe am însemnate despre dênsul. Așa dară cetitoriule! nu te mira de cum va îmĭ voiŭ muta rostul, și altmintrelea, de cum am obicĭnuit, voiŭ scrie; căcĭ afară de întâmplările împĕrăției, aci îțĭ voiŭ arĕta, creștinătatea încă cum s'aŭ băgat între Românĭ, nu prin Slovenĭ, pre cum eĭ ar vrea s'arate (pentru că cu vréme strămoșiĭ noștri le-aŭ primit multe cuvinte, încă și literile) ci maĭ ḑic, că prin

[1] Ammian. Marcel. Lib. 27. c. 5.
[2] Sethus Calvisius in opere Chronologico.
[3] Ammianus Marcell. Lib. 27. c. 5. Calvis. in Opere Chronolog. S. Theophanes in Chronograph ad an. 4. Valentiniani I.
[4] Zosimus Lib. 4.
[5] Ammian. l. c.
[6] Catona in Synop. Chronol.

Români s'aŭ creștinat întâiŭ Gothiĭ, apoĭ Slavoniĭ. Tu drept acéea cetitorule! toate cu luare aminte le citéște, pentru că eŭ ți le voiŭ da înainte, precum le-am aflat în avtoriĭ ceĭ bătrâniĭ, ceĭ de mișloc, și ceĭ maĭ de curênd: și

întâiŭ; îți voĭu spune întâmplările împĕrăției, care așa aŭ fost: scrie Calvisie[1], cum că în anul acesta Comitul Ecvitie, și Leontie aŭ făcut o cetățuică lângă Dunăre, ca să înpédece trécerea Gothilor, precum inscripția arată.

Până aci să arată intâmplările céle politicești ale împĕrăției strămoșilor; dară creștinătatea lor în anul acesta maĭ mult să adeverează; pentru că

Athanaric Craiul Gothilor, pentru pérderea în anul trecut 369, de la strămoșiĭ noștri suferită, și pentru Fridighern alt Craiŭ al Gothilor, carele învins fiind de Athanaric fugisĕ la Romaniĭ preste Dunăre, s'aŭ sculat asupra creștinilor din Dachia véche, cariĭ n'aŭ putut să fie alțiĭ, fără numaĭ strămoșiĭ noștriĭ, coloniĭ luĭ Traian, pe cariĭ Avrelian nu i-aŭ fost trecut Dunărea. Veți care le-am scris la anul 274.

Cum-că creștiniĭ, pre cariĭ i-aŭ gonit Athanaric, n'aŭ fost Gothĭ, ci Românĭ, să poate adeveri din care urmează, adecă: *întâiŭ:* pentru că Athanaric cu Gothiĭ sĕĭ încă era păgân, precum mărturisește Sozomen[2] dicênd: că Athanaric aŭ poruncit, de izgonitoriĭ aŭ pus statuă (chip cĭoplit) într'un rădvan (hinteŭ, car) și o-aŭ purtat prin tóte lăcașurile acelora, cariĭ să dicea a fi creștinĭ, poruncindu-le, să se închine eĭ, și să'ĭ jertféscă. *A doao*, pentru că Athanaric, precum scrie S. Isidor[3] în hronică: «pre prea mulți cariĭ n'aŭ vrut a jertfi Idolilor, i-aŭ făcut mucenicĭ; iară pre ceia'lalți mult năcăjindu-ĭ, după ce pentru mulțimea lor s'aŭ îngrozit a'ĭ omorâ i-aŭ silit a eși din biruința luĭ, și a

[1] Seth. Calvis. in Opere Chronol. Cuspiniano.

[2] Sozomenus Lib. 6. Hist. Eccl. Cap. 37.

[3] Isidorus Hispalensis in Chronico æra 497.

tréce supt stăpânirea Romanilor». De n'ar fi fost Românii creștinĭ ceĭ de Athanaric îngroziți, cum i-ar fi putut izgoni din biruința sa? Aŭ dóră nebun aŭ fost Athanaric, ca să-și înmicșuréze némul pentru credința creștinească, carea el însuși o-aŭ primit cu tot némul sĕŭ nu după multă vréme măcar că prin Arieanĭ, precum aceasta mai chiar să va dovedi la anii următorĭ. Aci până una și alta te sfătuesc să cetești pre Ruinart[1], pre Henșenie[2], pre Papebrochie[3]; din carii lezne veĭ înțelége adevĕrul și veĭ ști și mucenicii ceĭ Românești; carii de toată Bisérica se cinstesc. Vedi și acélea, care le-am însemnat la anul 325.

Anul 371. Când gonea Athanaric Craiul Gothilor pre creștinii din Dachia véche, carii, după cum am cuvântat la anul trecut, era, de nu toți, mai mare parte români, și adevărați pravoslavnicĭ[4], Avgustul Valente întru acéiaș se silea, ca pre toți pravoslavnicii să'i facă Arianĭ. Drept acéia în anul acesta aŭ mers în Schythia cea mică, unde lăcuesc acuma Tătarii, ce să numesc Dobrogénĭ, iar lătinéște Dobrodiții, carea dace între Bulgaria și Marea-négră la sbocnitura Dunării[5], și ajungênd la cetatea Tomos, ce să numéște acuma Baba și unde aŭ fost sîrgunit Ovidie poeta[6], aŭ vrut se tragă pre S. Vretannion Episcopul loculuĭ, a căruia pomenire în Martirologhiul cel din Roma se face în 25 Ianuarie, în partea Arianilor; ci nimica aŭ isprăvit, că Sântul i-aŭ stat în cóntră, apĕrând dogmele Soboruluĭ celuĭ d'întâiŭ de la Nicheia[7].

[1] Theodoricus Ruinart in Admonitio. ad Martyrium S. Sabbæ Gothi.

[2] Godofridus Henschenius ad 26-am Martii.

[3] Daniel Papebrochius ad 12-am Aprilis.

[4] S. Basilius M. Epist. 338. S. Augustinus Lib. 18. de Civit. Dei c. 52. S Ambrosius Epis. 15. et 16.

[5] Peutinger in Tabula Geograph.

[6] Hofman. in Lexico. Bruzen in Dictionario.

[7] Sozomen. Lib. 6. Hist. Eccl c. 20. Nicephor. Lib. 11. c. 29. Baron. ad an. Christi 371. Numer. 114. et 115. Lequien in Oriente Christ. Tom. 1. p. 1213.

Anul 372. Ţinênd încă goana cea de Athanaric asupra beţilor strămoşilor noştri începută, în anul acesta aŭ pătimit doĭ vitéjĭ aĭ luĭ Hs: SS. Nichita, a căruia pomenire se face în 15 Septemvrie, şi Sava, a căruia pomenire o prăznuim în 24 Aprilie, după patronul mĭeŭ Marele Mucenicul Gheorghie.

S. Nichita după multe chinurĭ aŭ fost ars de viŭ [1], a căruia moaşte s'aŭ purtat întâiŭ în Chilichia în cetatea Mopsuéstia, unde şi Bisérică i-aŭ zidit, iară după acéia le-aŭ trecut în Veneţia, şi le-aŭ aşedat în Bisérica S. Nicolae [2]. Locul, în carele aŭ pătimit aŭ fost Moldova, Bugécul saŭ Ţara Muntenéscă [3]: Eŭ gândesc, că aŭ fost Ţara Muntenéscă; pentru că şi S. Sava acolo aŭ pătimit, precum îndată vom vedea. S. Sava în anul dintâiŭ al góneĭ aŭ fost lĕpădat din satul săŭ, şi sîrgunit, apoĭ iară chemat în dărăpt; întru al doilea an aŭ fost prins, şi iarăşĭ sloboḑit, întru al treilea, adecă în anul 372, aŭ fost înnecat în rîul Museŭ [4], care rîŭ spală Rîmnicul [5]; din carele fiind scos, cu vrémea prin Iunie Povăţuitorul Schythieĭ micĭ fu trimis în Cappadochia de unde era Iunie [6].

Anul 373. Câte scrie Calvisie [7] la anul acesta din S. Isidor, tóte sînt bârféle; pentru că S. Isidor scrie, precum am arĕtat la anul 370, Paul Diaconul [8] încă să înşélă, când în cóntra SS. Mareluĭ Vasilie, a luĭ Avgustin, şi a luĭ Amvrosie, pre carĭĭ i-am adus la anul 371, ḑice, că SS. Mucenicĭ, carĭĭ aŭ pătimit în Gothia, adecă în Dachia cea véche supt Athanaric Craiul Gothilor, aŭ fost Arianĭ. Tu cetéşte, care sînt scrise la numitul an; căcĭ eŭ la anul a-

[1] Menologium Basilian.

[2] Petrus a Natalibus.

[3] Joannes Stiltingus ad 15-am Septemb.

[4] Epistola Ecclesiae Gothicae.

[5] Theodoric. Ruinart in notis ad Epist. Eccl. Gothicae.

[6] Epist. Eccl. Gothic.

[7] Calvis. in Opere Chronol.

[8] Paul. Diacon. sive Author Miscellae Lib. 12 in Valentem.

cesta mai multe nu voiŭ să scriŭ, fără numai că în anul acesta s'aŭ ivit întâiŭ de preste Volga, și Tanais din fundul Sarmatelor celor din Asia Hunniĭ vitéjiĭ ceĭ marĭ [1], cariĭ după acéĭa (precum vom vedea la aniĭ viitorĭ) supt Attila Craiul lor aŭ fórte năcăjit nu numai pre strămoșiĭ noștri, ci tótă Evropa. Hunniĭ aceștea fost-aŭ Ungurĭ, saŭ de alt ném? voiŭ grăi, unde-ĭ va fi locul, și sorocul.

Anul 374. Avgustul Valentie încă, carele din anul 370 până acum aŭ apĕrat pre Para fiiul luĭ Arzache Craiului Armenieĭ în cóntra luĭ Sapore Craiuluĭ Persieĭ, în anul acesta pre acelaș Para cu vicleșug îl omóră. Iară Avgustul Valentinian prin Theodosie cel bĕtrên, tatăl luĭ Theodosie celuĭ Mare, fugărește pre Firm Tyrannul din Africa; pre Cvadi, cariĭ năpădise în Pannoniĭ încă îĭ ostoește prin Marele Theodosie, ca prin un Povățuitoriŭ al sĕŭ [2]. Ci de cât acéstea mai de a să pomeni iaste venirea Hunnilor în Evropa, carea așa o scrie Ammian [3] la anul de acum:

«Huniĭ năvălind în țĕrile Alanilor, cariĭ fiind vecinĭ Greuthungilor, ce se numesc Tanaite, pre mulțĭ dintrĕ dênșiĭ aŭ tăiat, pre alțiĭ i-aŭ jefuit; iară pre ceia-lalțĭ încredințându'ĭ despre pace, și-aŭ făcut soțĭ, și împreunându-să la o-laltă, cu mai mare îndrăznélă répede aŭ pătruns în satile céle multe și bogate ale luĭ Ermenic (Craiuluĭ Greuthungilor), de carele pentru multe, și vitéjéștĭ ale luĭ fapte tóte némurile vecine să temea. Carele spăimântându-să de viforul negândit, măcar că mult s'aŭ nevoit, ca să remână neclătit, totuși vestindu-se groznicia Hunnilor, ca să se mântuéscă de rélile viitóre, însuși pre sine s'aŭ omorât. După a căruia mórte făcându-se Craiŭ Vithimir, în puțină vréme aŭ stătut împrotivă bizuindu-se Alanilor, și Hunnilor, pre

[1] Ammian. Marcel. Lib. 31. Calvis. l. c. Thuroczius Parte I, Cap. 10.

[2] Catona in Synopsi Chronol.

[3] Ammian. Marcell. Lib. 3 C. 3.

carii cu simbrie i-aŭ fost tras la sine; ci după multe pérderi ce aŭ suferit, aŭ căḑut în războiŭ, de putérea armelor învins; de Vithimir aŭ rămas un pruncuț anume Videric, a căruia tutelă o aŭ primit Alatheŭ, și Safriț, povățuitorĭ fórte vestiții pentru tărimea lor, carii după ce s'aŭ apĕrat până la o vréme, maĭ pre urmă perḑêndu-și nădéjdea de a maĭ putea sta în cóntra Hunnilor, pre'ncet s'aŭ tras spre Nistru, care cure pre multe câmpurĭ între Dunăre și Voristhen.

«Cum că acéstea fără de nădéjde așa s'aŭ întâmplat, înțelegênd Athanaric Judele Thervinzilor (înprotiva căruia, precum s'aŭ ḑis maĭ nainte s'aŭ oștit Valente maĭ de demult pentru ajutoriul luĭ Procopie trimis) vrea se stea nemișcat, și să se scóle cu puterĭ, de cumva și el s'ar răscoli, ca ceĭa-lalțĭ. Drept acéia așeḑându-și óstea lânga Nistru, aprópe de valea Greuthungilor, aŭ trimis pre Munderic, carele după acéĭa aŭ fost Povățuitoriŭ în Aravia cu Lagarmian, și cu alțĭ boiarĭ până la a 20 piatră, ca se véḑă de venirea protivnicilor; el întru acéĭa însuș întocmea óstea, de niminea fiind împedicat; ci altmintrilea s'aŭ întâmplat, de cum gândea. Pentru că Hunniĭ, precum sînt isteți la fire, socotind, că maĭ de parte trebue să fie maĭ mare mulțime, și lăsând pre carii vĕḑuse, aŭ stat de loc întru odihnă, până ce aŭ răsărit luna, la a căreia lumină intrând vadul Nistruluĭ, și trecênd, ce le aŭ fost maĭ spre folos aŭ ales; și temêndu-sĕ, ca nu cumva ceĭ înainte trimișĭ să le vină în spate, oblu și répede aŭ mers asupra luĭ Athanaric, pre carele cu năvălirea dintâiŭ l'aŭ spăriat, și tăind vr-o câți-va dintrĕ aĭ luĭ Athanaric, pre el l'aŭ silit a fugi la munți. Spăimântat fiind Athanaric de o întâmplare ca acésta, și temându-se maĭ de rea, de la sprâncénele Ierasuluĭ (adecă ale Prutuluĭ) până în Dunăre ținutul Taifalilor l'aŭ încungiurat, și zidurile le-aŭ maĭ înălțat, caré rapede făcênd'o, gândea, că va avea securitate, și scăpare; ci când lucra, Hunniĭ neîncetat îĭ gonea, și de n'ar fi stătut pentru pradă,

ar fi asuprit pre ceĭ ce venea. Maĭ pre urmă lățindu-se vestea prin céle-l'alte némurĭ ale Gothilor, cum că un ném, carele maĭ nainte era necunoscut, acuma ivindu-se, din cea maĭ din lăuntru partea (a Schythieĭ) ca și povoĭul, ce cură de pre munți ceĭ înalțĭ, tóte le surpă, și le strică, partea cea maĭ mare a poporuluĭ, carea lăsase pre Athanaric vĕdêndu'l așa slăvit, cerca lăcaș depărtat, și neștiut de varvarĭ; și îndelung socotind, ce locurĭ și-ar alége, aŭ judecat, cum că Thrachia pentru dóao pricinĭ ar fi maĭ de'ndămână: pentru că pășune are destulă, și din lățimea Dunărĭĭ să desparte de varvarĭĭ carĭĭ năvălise ca fulgerul: și acésta o aŭ judecat în comun și ceĭ ce maĭ rĕmăsése lângă Athanaric».

Până aci sînt cuvintele luĭ Ammian, dintru care însémnă, că Greuthungiĭ, saŭ Protingiĭ cu Thervingiĭ și cu Taifaliĭ, aŭ fost de un ném, adecă Gothĭ[1]: a doao, că Danastrul luĭ Ammian iaste Nistrul, iară Ierasul iaste Prutul[2]. Așa dară Prothingiĭ aŭ stăpânit preste Nistru; Thervingiĭ, și Taifaliĭ, întrĕ Nistru și Dunăre, adecă în Moldova, Bessarabia, și țara Muntenéscă, precum mărturisește și Ión Stilting la 15 ḑile ale luĭ Septemvrie. În Ardél încă aŭ năvălit maĭ adése orĭ Gothiĭ, drept acéia s'aŭ și numit Gothia, precum s'aŭ arĕtat la anul 325. Ci în anul acesta nu se véd a fi fost Gothiĭ în Ardél, pentru că Fritighern cu Ulfila urmĕtoriul S. Theofil maĭ nainte trecuse Dunărea, de unde cu dreptate pociŭ închide, că numaĭ Româniĭ era în anul acesta în Ardél, și ceia-l'altă parte a Dachieĭ până în Tysă.

Anul 375. Hunniĭ supt Craiul lor Balamber chiemat[3] nu înceta a năcăji și goni pre Gothĭ, carĭĭ în anul acesta încă stăpânea pămêntul, cât iaste întrĕ Prut, și întrĕ Dunăre[4].

[1] Baudran. in Geograph. Hoffman. in Lexico. Bruzen in Dictionario.

[2] Iidem ll. cc.

[3] Catona in Synop. Chronol.

[4] Ammianus Marcel Lib. 31. Cap. 4. Calvis. in Opere Chron.

Iară Avgustul Valentinian I, lăsând pre fiiul sĕŭ cel maĭ mare pre Avgustul Graţian în Treviri, cetatea Gallieĭ, aŭ mers în Carnunt, cetatea Pannonieĭ, carea n'aŭ fost departe de Pojon preste Dunăre, (veḑĭ pre Peutinger) şi jefuind pre Cvadĭ, şi pre Sarmate, carii năpădise în aniĭ trecuţĭ în Pannonia, s'aŭ pogorât în Bregedion, cetatea iară a Pannonieĭ, ce n'aŭ fost departe de Iaurin [1]: acolo l'aŭ întâmpinat soliĭ Cvadilor, şi aĭ Sarmatelor ceĭ pentru pace tramişĭ, pre cariĭ întrebându'ĭ împĕratul Valentinian, aŭ dóră toţĭ Cvadii, şi Sarmatele aşa sînt făcuţĭ în trup? Eĭ aŭ rĕspuns: Împĕrate! aci aĭ pre ceĭ maĭ vonicĭ şi maĭ frumoşĭ la statură din némurile nóstre. Atuncĭ împĕratul s'aŭ mirat, cum cutézĕ nişte ómenĭ mişeĭ ca aceia, a se rădica asupra Romanilor, şi bătênd în pălmĭ aşa de tare aŭ strigat (ḑicênd: rĕŭ de Romanĭ! dacă pe vrémea luĭ Valentinian uniĭ ca aceştea se scólă asupra lor), cât i s'aŭ rupt o vână, din care curând mult sânge, aŭ murit întru al unsprĕ-ḑécelea an al împĕrăţieĭ sale [2], în 17 Noemvrie, în vîrstă de 55 de anĭ [3]. Fost'aŭ Valentinian frumos în trup, cu minte mare, iscusit la vorbă, şi de toţĭ iubit, numaĭ acéia i-aŭ stricat, că aŭ creḑut ómenilor celor necredincioşĭ, ca la nişte credincioşĭ [4].

Anul 376. Gothiĭ maĭ de mulţĭ anĭ fiind înteţiţĭ de Hunnĭ, în anul acesta, ne maĭ putênd suferi asuprerile lor, aŭ trimis pre Ulfila Mitropolitul Ardéluluĭ, şi următoriul S. Theofil, (veḑĭ ce s'aŭ scris la anul 325) la Împĕratul Valente, carele în timpul acesta petrecea în Antiohia [5], ca prin mişlocirea luĭ să dobândéscă, să pótă tréce Dunărea, şi să se aşéḑe în Thrachia, şi în vecinele ţărĭ, făgăduind împĕratulu că de le va îngădui acésta, eĭ încă vor fi gata a să oşti

[1] Tabula Peutingeriana. Catona l. c.

[2] Paul. Diacon. Lib. 12 in Valentinianum I.

[3] Catona l. c.

[4] Idem Catona l. c.

[5] Theodoretus. Lib. 4. C. 37.

în cóntra tuturor nemicilor împĕrăţieĭ [1]. Mergênd drept acéia Ulfila la împĕratul Valente, aŭ dobândit ce poftea Gothiĭ, cu cariĭ aŭ şi trecut, lăsându'şĭ turma cea Românéscă în Dachia luĭ Traian; ci rĕŭ s'aŭ întâmplat creştinătăţiĭ cu mergerea Mitropolituluĭ Ulfila în Antiohia, pentru că Evdoxia şi Acachie Vlădiciĭ, cariĭ era Arianĭ, aŭ sfătuit pre Avgustul Valente, ca Gothilor să nu le dea cererea, de nu se vor face Arianĭ [2]. Aşa s'aŭ făcut Ulfila Arian cu toţiĭ ceĭ ce aŭ trecut cu dênsul Românĭ, şi Gothĭ; iară de Româniĭ, cariĭ aŭ remas în Dachia véche supt stăpânirea Hunnilor, n'am aflat să se fie făcut Arianĭ, pentru acéia maĭ fericiţi aŭ fost de cât ceĭ ce aŭ trecut. Ulfila acesta aŭ întors S. Scriptură în limba Gothicéscă, luând afară cărţile împĕraţilor [3], carea limbă după acéia în Italia aŭ mâncat pre cea lătinéscă, tocma precum o aŭ fost mâncat maĭ nainte în Dachia. De aci vine, că Românii avem multe cuvinte, care de la lătinie nu să pot aduce, şi în limba tălienéscă totuşĭ să află.

Maĭ bine i-aŭ mers împĕrăţieĭ Apusuluĭ în anul acesta, pentru că după mórtea Avgustuluĭ Valentianin I. óstea în Achinc cetatea Pannonieĭ, ce se numéşte acuma Buda véche [4], aŭ numit Avgust pre fiiul luĭ cel maĭ mic pre Valentinian II, carele cu frate-sĕŭ Avgustul Graţian aŭ împărţit în anul de acum întrĕ sine împĕrăţia Apusuluĭ [5].

Anul 377. Avgustul Valente, precum s'aŭ arĕtat la anul trecut, aŭ primit pre Gothiĭ ceĭ ce fugise de Hunnĭ în Thrachia, şi în vecinele ţĕrĭ fără nicĭ o legătură, ba încă nicĭ ar-

[1] Ammian. Marcellinus Lib. 31 c. 4. Sethus Calvis. in Opere Chron.

[2] Theodoret. l. c. S. Theophan. p. 53. Selecta ad illustrand. Chronicon Pascale p. 448. Eunapius de Legationib. p. 19. Stiltingus ad diem 15-am. Septemb.

[3] Socrates Lib. 2, c. 41. Iornandes de rebus Gothicis. Lequien in Orient. Christian.

[4] Tabula Peutingeriana. Catona in Synop. Chron.

[5] Iidem Catona ibid.

mele nu le-aŭ luat de la dênșiĭ, ca cu atîta maĭ tare să se depărtédă tótă primejdia cea de cătră dênșiĭ [1]. După acéia flămândind Gothiĭ, aŭ cerut hrană de la préfectiĭ luĭ Valente, cariĭ în loc de hrană aŭ trimis cânĭ Gothilor, dară așa, ca pentru tot cânele să dea un rob. Tocma atuncĭ aŭ poruncit împĕratul Valente, ca pre Gothĭ să ĭ trécă preste Elespont, în Asia, de ce Gothiĭ nu s'aŭ ferit, numaĭ cât aŭ poftit, să li se dea de cale și mâncare pe doao dile, ci aŭ dobândit o nimica; ba, ce'ĭ maĭ mult, încă i-aŭ și bătut. dându-le și bastóne (bâte, fușteĭ) în loc de céle ce avea op. Drept acéia Gothiĭ Craiuluĭ Athanaric, cariĭ să împărțea în Taifalĭ, Victofalĭ, Scorĭ, și Carpodachĭ [2], s'aŭ unit cu Craiul Fritighern, despre carele vedĭ ce am cuvêntat la anul 370, și aŭ încungĭurat Odriiul, ci, ne avênd unélte de a bate cetățĭ, l'aŭ lăsat, și aŭ mers să prade Thrachia. Povățuitoriĭ ceĭ împĕrătești aŭ strâns óste în cóntra Gothilor, fără întâiași dată aŭ rĕmas învinși, și Gothiĭ s'aŭ îmbrăcat în armele celor căduți; după acésta sosind oștĭ de la Avgustul Grațian, cu acéstea, și cu céle-l'alte oștĭ ale luĭ Valente cu mare vîrsare de sânge s'aŭ luptat Gothiĭ până în nópte, când s'aŭ încungĭurat de Romînĭ; și până atuncĭ aŭ rĕmas încungĭurați, până ce s'aŭ chiemat oștile de la Grațian trimise în Gallia. După mérgerea oștilor acestora în Gallia, Gothiĭ ne maĭ putênd suferi fómea, aŭ chiemat întru ajutoriŭ pre Hunnĭ, și pre Alannĭ, și zbugnînd afară, fórte rĕŭ aŭ prădat Thrachia, Messiile, Dachiile luĭ Avrelian, adecă pre românii ceĭ dea drépta Dunăriĭ, căcĭ pre ceĭ ce era de-a stânga Dunăreĭ, maĭ nainte îĭ asuprise Hunniĭ după ce aŭ făgărit pre Gothĭ [3].

[1] Paul. Orosius. Lib. 7. c. 33.

[2] Sext. Aurel. Victor in Gratianum Aug. Zosimus Comes Lib. 4. in Theodos. M. et Gratian. Augg.

[3] Ammian. Marcellinus Lib. 31. c. 5. Selecta ad illustrandum Chronicon Paschale pag. 448. Calvis. in opere Chronol.

Anul 378. Întâmplările din anul de acum tocma accurat le scrie Calvisie[1] cu cuvintele urmétóre: «In anul 378, ḑice el, împĕratul Valente, precum scrie Socrates, aŭ venit în Ţarigrad în 30 de ḑile ale luĭ Maiŭ, unde venind de tot poporul aŭ fost ocărât, pentru că aŭ primit pre Gothĭ în Thrachia, carii și oștéḑile Ţarigraduluĭ încă leaŭ prĕdat; pentru care ocară mâniindu-se Valente, aŭ eșit din Ţarigrad în 11 ḑile ale luĭ Iunie. Iară Gothiĭ temêndu-se aŭ trimis pre Vlădica (Ulfila) sol de pace la Valente, carele în zădar aŭ călĕtorit, pentru că Valente răvnind izbândă, nicĭ óstea de la Graţian trimisă, carea nu era departe, o aŭ așteptat, ci în 9 ḑile ale luĭ Avgust s'aŭ lovit cu Gothiĭ, unde Gothiĭ din léș învingênd pre călărași și pre pedestrași încă i-aŭ adus la strâmtóre, și i-aŭ tăiat, măcar că nu și fără de a sa pérdere. Ceĭ maĭ zdravenĭ bărbaţĭ aŭ perit în bătaia acésta, și din óste de abĭa aŭ scăpat a treia parte. Valente încă lăsat fiind de aĭ sĕĭ, nicĭ avênd vr'unul, cine sĕ'l apere, după ce aŭ fost rănit de o săgétă, s'aŭ purtat într'o casă próstă, ci bine îngrăditâ, carea fiind încunjĭurată de nemicĭ, fiind-că ceĭ din lăuntru vitéjéște să apăra, maĭ pre urmă aducênd surcéle o aŭ aprins, și pre împĕratul încă l'aŭ ars de viŭ, neștiind cine iaste în lăuntru. Iară ceĭ ce aŭ scăpat din foc, și aŭ fost prinși, aŭ povestit varvarilor tótă întâmplarea. Perit-aŭ Avgustul Valente după ce aŭ împĕrăţit anĭ 14, lunĭ 4, ḑile 9». Catona ḑice[2], că aŭ perit în vîrstă de 50 anĭ, Orozie adaogă[3], că de îngropare încă aŭ fost lipsit, ca se fie pildă celor următorĭ, cât iaste de gróznic a mânia pre Dumneḑeŭ.

Cât aŭ scris îndată maĭ nainte Calvisie despre Avgustul Valente, tóte le scriŭ și S. Theofan, Ioil, Zonara, Chedren,

[1] Sethus Calvis. in Opere Chronol.

[2] Catona in Synopsi Chronol.

[3] Paul. Orosius Lib. 7. c. 33.

Suida, și Constantin Manasse[1]; numaĭ cât ḑice S. Theofan, că óre-care călugăr anume Isaachie, când scotea Valente oștile din Țarigrad i-aŭ prins dologiĭ caluluĭ, și l'aŭ întrebat unde mérge a să oști în cóntra luĭ Dumneḑeŭ? carele fără zăbavă îl va pedepsi. Pentru care vórbe mâniindu-se Valente, aŭ poruncit, de aŭ închis pre Isaachie, și i s'aŭ lăudat, că de se va maĭ întoarce, îl va omorî.

Iară Gothiĭ după perirea împĕratuluĭ Valente, și a oștilor luĭ, aŭ încungiurat Odriiul (de care nu departe aŭ fost bătaea, în care aŭ perit Valente) ci în zădar; de la Țarigrad încă aŭ fost alungațiĭ. Drept acéia aŭ năpădit toată Thrachia, Messia, Dachia luĭ Avrelian, și Pannonia, pre care țerĭ foarte le-aŭ jefuit. Din protivă Avgustul Grațian mergênd în Pannonia, de toate părțile aŭ strâns oștile, și aŭ chĭemat pre Theodosie, cel după acéia Mare numit, din Șpania, unde mersése de frica luĭ Valente; apoĭ făcênd consulĭ pre Avgonie dascălul sĕŭ, și pre Olivrie de anul viitoriŭ, Avgustul Grațian aŭ ernat în Pannonia[2].

Nu e de a să tăcea aci, ce scrie S. Isidor despre creștiniĭ ceĭ de Athanaric lepădațiĭ din Dachia véche[3], despre cariĭ am scris la anul 370. Acesta după ce aŭ povestit de perirea împĕratuluĭ Valente, ca și avtoriĭ ceĭ maĭ 'nainte aduși, așa scrie despre Gothĭ: «iară Gothiĭ în războiul acéla aŭ găsit pre mărturisitoriĭ, ceĭ maĭ dinainte din Gothia, pre cariĭ maĭ de demult îĭ isgonisă din țara sa pentru credință, și aŭ vrut a maĭ uni la pradă, cariĭ nevrând a priimi învitarea, pre uniĭ dintre dênșiĭ i-aŭ tăiat, ceia'lalțiĭ fugind la munțiĭ, și locurĭ de scăpare, precum aŭ putut, căștigându-șĭ, nu numaĭ aŭ rĕmas creștinĭ pravoslavnicĭ, ci

[1] S. Theophanes in Chronologica ad ultimum Valentis. annum Ioël in Chronographia Compendiaria. Zonaras Tom. 2. p. 31. Cedrenus Tom. 1. p. 313. 314. Suidas Tom. 1. Hist. Byzant p. 64. Constantinus Manasses. p. 50.

[2] Socrates Lib. 2. cap. 42. Calvis. l. c.

[3] Isidorus Episc. Hispalensis æra 416.

și cu românii, de carii mai nainte fusésă primiți, aŭ rĕmas în pace». Din cuvintele acestea ale S. Isidor doao însamnă: întâiŭ că creștinii ceĭ din Dachia véche isgoniți n'aŭ vrut să se unească cu Gothiĭ, dară pentru ce? eŭ dic, precum am mai dis la anii 370, că pentru acéĭa nu s'aŭ unit, pentru că era de ném din colonii luĭ Traian, adecă Românii; a doao că aŭ scăpat la munți, și acolo s'aŭ aședat; ci știut lucru iaste, cum că în Muntele Emos mai târdie vréme aŭ lăcuit Vlahii, carii sânt românii ceĭ dea dreapta Dunării, precum mai luminat se va arĕta la anii viitori: așa dară cu dreptate am scris toate, câte sânt scrise la anii 325 și 370.

Anul 379. Avgustul Grațian văḑênd, cum că Gothii, Taifalii, Hunnii și Alanii, carii după perirea luĭ Valente, și a oștilor luĭ foarte să întărise cu caii, și armele Romanilor[1], aŭ cuprins toată Thrachia, Dachia cea noao, și Messiile cu alte țĕrî vecine dimpreună, și le moștenesc ca patria sa, aŭ chiemat încă în anul trecut, precum s'aŭ scris, din Șpania pre Theodosie, și cu voia tuturor l-aŭ numit Avgust, când era în vârstă de 33 de anĭ[2], în cetatea Syrmiŭ în 16 Ianuarie al anuluĭ de-acum[3]. Catonna scrie[4], cum că Theodosie aŭ fost numit Avgust în 19 Ianuarie, și cum că aŭ fost de ném Șpaniol, precum și Avgustul Traian.

Ioan Zonara[5] așa scrie despre Theodosie cel Mare: «fiind-că Schythele după perirea Împĕratuluĭ Valente s'aŭ fost pré'nălțat, și Thrachia cu țerile de prin pregĭur necurmat jefuindu-o nu se putea înfrêna, Avgustul (Grațian) aŭ chiămat pre Theodosie Șpaniolul, ca pre un bărbat tare, și foarte cu evlavie, și făcêndu'l Avgust îl trimite în cóntra

[1] Paulus Orosius Lib. 7. c. 34.

[2] Sextus Aurelius Victor in Gratian. Aug.

[3] Seth. Calvis. in Opere Chronol. Selecta ad illustrand. Cronicon Paschale pag. 449.

[4] Catonna in Sinop. Chronol.

[5] Ioannes Zonaras Tom. 2. pag. 33. 34.

varvarilor, carele biruind, mare parte a Schithelor o tae, gonind pre ceia'lalți, carii însuși de sine, saŭ de biruitorĭ în fugă agĭunși, tăiați aŭ perit. Așa dară perind varvariĭ aceștea maĭ toți, Theodosie lăsând oaste înprotiva celor ce maĭ rĕmăsése, însuși s'aŭ grăbit la Avgustul Grațian, carele zăbovea în Pannonia, să'ĭ spună întâmplarea: ci totuși nu i s'aŭ crędut maĭ întâiŭ nicĭ învingerea, nicĭ perirea varvarilor, și pentru pripa întâmplării, și pentru știința cea prea mare a Schythelor de a se oști; iară după acéia adeverindu-se lucrul, Împĕratul (Grațian) mirându-se de pripa luĭ Theodosie, câte să făcuse, le aŭ lăudat».

Așișderea scriŭ: S. Theofan [1], Anastasie bibliothecariul [2], Ioil, [3] Constantin Manasse [4].

Iară Zosim Comitul [5], biruința M. Theodosie o scrie precum urméză, dicênd: «După ce nenumărate oștĭ a le Schythelor, celor dincolo de Dunăre, dic a le Gothilor, și a le Taifalilor, și a le altor némurĭ, ce lăcuia între aceștea, aŭ trecut rĭul (Dunărea), și pentru acéia aŭ fost siliți, să fie spre greutatea orașilor celor de supt stăpânirea Romanilor, pentru că Hunniĭ cuprinsésă țĕrile de dânșiĭ maĭ nainte lăcuite: împĕratul Theodosie cu tóte oștile să gătea asupra lor. Iară némurilor acestora, după ce aŭ cuprins Thrachia, străjariĭ de prin cetăți și orașe, n'aŭ îndrăznit a le eși în cóntră; unul Modares, carele era născut la Schythe din sămănță crăĭască, și nu de mult trecusă la Romanĭ, de la carii pentru credincĭósa vitejia sa dobândisă Măstria (Magisteriul) în óste, aŭ povățuit o parte de óste într'un deal, carele era la vârf néted, ca și un pământ arătoriŭ, dară așa se întindea în lung, cât multe și late câmpurĭ avea supt sine; acolo ședea nesciindu-l varvariĭ. Iară

[1] S. Theophanes pag. 56.

[2] Anastasius Bibliothecarius pag. 33.

[3] Ioel pag. 169.

[4] Constantinus Manasses pag. 5.

[5] Zosimus Comes. L. 4. in Theodos. M.

odinăóră înțălegând, că nemiciĭ în câmpurile la pólile délului aceluia așeḍate, răŭ trăind cu zăhăréoa cea de pe câmp, și din satele cele ne 'ngrădite strânsă ḍac morțĭ de béțĭ, în taină aŭ poruncit ostașilor, ca luând cu sine numaĭ sabiile, și pavăzele, se dea năvale asupra varvarilor, celor prin desfătărĭ muiațĭ. Carea poruncă plinindu-o ostașiĭ, în mică parte a ḍileĭ pre toțĭ varvariĭ i-aŭ omorât; și apoĭ s'aŭ pornit asupra muĭerilor, și a pruncilor, și aŭ prins patru miĭ de carre, cu atâțea robĭ, câțĭ să cuvinea a purta cu atâtea carre, afară de aceia cariĭ pedestri urma carrele, și așa aŭ rămas Thrachia în liniște».

Anul 380. În anul trecut numaĭ o parte a Gothilor o aŭ fost învins Marele Theodosie, adecă pre ceĭ ce cuprinsése Thrachia, iară Gothiĭ, cariĭ trecuse în Machidonia, rămăsése întregĭ; drept acéia în protiva acestora aŭ trimis Avgustul Grațian în anul de acum pre ceĭ maĭ înțelepțĭ, și maĭ vitégĭ povățuitorĭ aĭ săĭ cu óste, ca să'ĭ scótă din Machidonia, și din Dachia cea noao, așijderea și din amêndoao Messiile, și din Pannonia să'ĭ răsipéscă. Cariĭ povățuitorĭ așa s'aŭ purtat, cât Gothilor le-aŭ căutat a face pace cu Avgustul Grațian, carea pace Avgustul Theodosie încă o aŭ întărit, după cum arată Calvisie [1] din Sigonie.

Maĭ mare nevoe aŭ avut Romaniĭ cu Hunniĭ, cariĭ în tîmpul de acum stăpânea Dachia luĭ Traian, drept acéia avea supușĭ șie pre biețiĭ strămoșiĭ noștri; pentru că Galamer Craiul Hunnilor ne 'ndestulându-se cu Dachia véche, maĭ multe réle făcea Romanilor, care réle Prisc Retorul le scrie cu cuvintele următoare [2], ḍicênd: «fiind că Galamer Schitha stricând pacea, jefuia Țerile Romanilor, și multe cetățĭ zdrobia cu totul, Romaniĭ aŭ trimis solĭ la dênsul, ca să se jăluiască pentru stricarea păceĭ; și ca de aci înainte să se ostóe a maĭ prăda Țerile Romanilor, i-aŭ făgă-

[1] Sethus Calvis. in Opere Chronol. adducit hoc ex Sigonio.

[2] Priscus Rhetor in Excerptis de Legationibus pag.. 74.

duit pe an doao-spră-ḑéce funţĭ de aur. Pentru că ḑicea, că mulţimea poporuluĭ sĕŭ pentru lipsa eĭ s'aŭ pornit la războiŭ».

Anul 381. Ne plăcênd Gothilor pacea în anul trecut făcută cu Romaniĭ, pre Craiul sĕŭ Athanaric, după ce aŭ fost 12 anĭ de dênsul ocârmuiţĭ, l'aŭ lepădat; şi aŭ pus în locul luĭ Craiŭ pre Alaric, carele aŭ stăpânit, după cum scrie Calvisie [1] din S. Isidor, treĭ-ḑecĭ de anĭ. Iară Athanaric după lepădarea sa s'aŭ dus în Ţarigrad, şi după scurtă vréme acolo aŭ şi murit [2], fiind consulĭ Syagrie şi Evherie.

Tot atuncĭ (adecă când aŭ murit Athanaric) Mareluĭ Theodosie şi alte biruinţe i s'aŭ întâmplat. Pentru că (după cum mărturisésce Zosim Comitul [3]) pre Scorĭ, şi pre Carpodachĭ, carii era amestecaţĭ cu Hunniĭ, i-aŭ întĕrit; şi învingêndu'ĭ i-aŭ înteţit a tréce Dunărea, şi a să aşeḑa la locurile lor céle maĭ denainte. Aşa dară drept scrie Calvisie din S. Isidor [4], că Alaric următoriul Craiuluĭ Athanaric, aŭ stăpânit preste Dunăre saŭ în Dachia véche.

De voescĭ a sci, cine aŭ fost Scoriĭ şi Carpodachiĭ? pre cariĭ îĭ pomenésce Zosim Comitul, îndată maĭ nainte cetésce pre Bruzen [5], şi veĭ afla, că aŭ fost Gothĭ de ném, numaĭ cu porecla osăbindu-să de la olaltă. Veḑĭ anul 397.

Nu era destul amarul, care'l suferea strămoşiĭ noştri, şi ceĭ din Dachia véche, şi ceĭ din cea noao, de la varvarĭ şi păgânĭ, ci de la eretiĉ încă trebuia să sufere multe réle dinpreună cu ceia'lalţĭ pravoslavnicĭ creştinĭ. Pentru că nemântuindu-se bine de Arianĭ, cariĭ pre fiul luĭ Dumneḑeŭ, şi cuvêntul Tatăluĭ îl făcea zidire, s'aŭ rădicat asupra S. Duh spurcatul Evnomie cu aĭ săĭ, şi vrea a micşora. Înprotiva acestora drept

[1] Sethus Calvisius in Opere Chronologico.

[2] Paulus Orosius Lib. 7. c. 34. Selecta ad illustrandum Cronicon Pascale pag. 44. Calvis. l. c.

[3] Zosimus Comes Lib. 4. in Theodosium M. et Gratian. Augg.

[4] Calvisius l. c.

[5] Bruzen in Dictionario.

acéia în anul de acum aŭ strâns întâiaș dată la Țarigrad sobor ecumenic, saŭ a tótă lume, carele sobor în rând între céle ecumenice iaste al doilea; pentru că cel din anul 346 de la Sardica cetatea Dachieĭ céĭ noao să socotésce unul cu cel dintâiŭ de la Nichea din anul 325 [1]. In Soborul acesta al doilea aŭ ședut din Schythia cea mică, saŭ Dobrugi Terente Arhiepiscopul Babeĭ [2], carile aŭ urmat Vlădicheĭ Vretanion [3]; din Messia de gios Martyrie al Preslaveĭ Mitropolit [4]; din Dachia cea noao, nu maĭ aduc aminte, cine ar fi mers la Soborul saŭ adunarea acésta; ci despre partea Dachieĭ luĭ Traian aŭ fost de față Ulfila [5], despre carele am cuvîntat la anul 325, luĭ Ulfila (precum scrie Sozomen car. 7. cap. 17) i-aŭ urmat Sevinas saŭ Selenas cu vréme; dară Sevinas acesta trecut'aŭ cu Alaric Dunărea saŭ nu? în avtorĭ n'am aflat, precum nicĭ acéia n'am găsit, cine aŭ rămas vlădică la Româniĭ din Ardél după ducerea luĭ Ulfila de la eĭ.

Anul 383, carele iaste de la zidirca Romeĭ 1136. In anul acesta în 19 Ianuarie Marele Theodosie aŭ numit Avgust pre fiiul sĕŭ cel maĭ mare pre Arcadie, când era în vêrstă de șése lunĭ; iară Maxim II Tyrannul în Britania aŭ îmbrăcat porfyră, și trecênd în Gallia în cetatea Lugdun aŭ omorât pre Avgustul Grațian în 25 Septemvrie, când era de 24 de anĭ, și împĕrățisă 17 anĭ preste tot [6].

Maximin Tyrannul, după ce aŭ ucis pre Grațian Avgustul. aŭ trimis solĭ la Avgustul Theodosie cel Mare, cerênd, ca să împĕrățéscă dimpreună: ci Theodosie n'aŭ voit, dară împrotiva luĭ îndată încă n'aŭ pornit, pentru că tocma atuncĭ

[1] Labbaeus in Concilii.

[2] Lex. Theodosii M. quam III. Kalend. Augusti dedit ad Ausonium Pro-Consulem Asiae Coss. Eucherio et Syagrio.

[3] Lequien in Oriente Christiano Tom. 1. p. 1213

[4] Idem Lequien ibidem Tom. 1. p. 1218.

[5] Conradus Ianning. in AA. SS. Tom. 5. Iunii p. 185.

[6] Catona in Synopsi Chronol.

s'aŭ ivit preste Dunăre un ném Schythicesc, de celea-lalte némurĭ varvare încă necunoscut, care ném să numea Protingĭ, de alțiĭ Gruthungĭ [1], Gautungĭ [2], Truthungĭ [3], și Iothungĭ [4], da dóră și maĭ bine Iothungi, căcĭ se vĕd a fi eșit din Iothlandia de acum. Prothingiĭ aceștea fiind mulțĭ, vine întrarmațĭ, și ómenĭ tarĭ fără nicĭ o împedecare aŭ străbătut pintrĕ toțĭ varvariĭ, cariĭ era întrĕ Dunăre, și întrĕ dênșiĭ, și agĭungênd la țermurile Dunăriĭ, aŭ poftit, să li se îngădue să trécă în cela-lalt țînut al Romanilor ; iară Promot Magistrul oștilor din Thrachia, Messia, și Dachia cea noao, n'aŭ îngăduit, ci aducênd tóte oștile la cel dea drépta țĕrmure al Dunărei, în multă vréme le-aŭ stat în cóntră. Întru acéĭa Promot aŭ ales niscaĭ bărbațĭ șie credincioșĭ, cariĭ scia limba Protingilor, și i-aŭ trimis, să înșale pre varvarĭ. Trecênd așa dară bărbațiĭ ceĭ de Promot aleșĭ, Prothingilor le-aŭ făgăduit, că de le vor plăti binișor, nu numaĭ pre Magistrul Promot, ci tótă óstea luĭ li-o vor da în mâinĭ. Varvariĭ fórte s'aŭ bucurat de făgăduința acésta, și măcar că li se părea mult, cât poftea spioniĭ ceĭ prefăcuțĭ. maĭ pre urmă s'aŭ întocmit cu dênșiĭ în mare summă de banĭ, carea summă li-o aŭ și plătit maĭ nainte, de a'șĭ împlini aceștea făgăduința. Avênd acuma pre mânĭ baniĭ spioniĭ ceĭ prefăcuțĭ, și învĕțând pre Prothingĭ, când, și cum să se apuce de Romanĭ, s'aŭ înturnat la Promot, și l'aŭ însciințat despre tóte : carile înțelegênd isprava, așa aŭ întocmit luntrile Romanilor în Dunăre cât când aŭ vrut Prothingiĭ să trécă nóptea fără de lună, pre toțĭ saŭ i-aŭ tăiat, saŭ înecat în Dunăre. După acéĭa aŭ trecut în Dachia véche, și aŭ prins muiarile Prothingilor cu copilașiĭ, și cu ceĭ ce mersése cu iale, și pre toțĭ i-aŭ dus la Marile Theodosie, carile pre toțĭ i-aŭ slobodit, și dăruit ; pentru că a-

[1] Ammian. Marcel. Lib. 27. c. 12. Claudian. de quarto Consulatu Honorii.

[2] Flavius Vopisc. in Probum Cap. 8.

[3] Trebellius Pollio in Claudium II. c. 6.

[4] Ammian. Marcel. l. c.

vea op de ajutoriul lor asupra luĭ Maxim Tyrannul, iară Promot aŭ fost lăudat, cinstit, și întărit în deregătoria sa. Așa scrie întâmplarea acésta Zosim Comitul [1], carele maĭ nainte tocma așa scrisése de óre-care Povățuitoriŭ al Schythelor anume Theodotheiŭ, ce după acésta aŭ fost Povățuitoriul Prothingilor.

Tot întru acesta an s'aŭ ținut sobor numaĭ patriarcesc în Țarigrad de Patriarhul S. Nectarie, în care sobor aŭ fost de față Epagat Mitropolitul Preslaveĭ [2].

Anul 384. In anul acesta aŭ urmat luĭ Ulfila Sevinas saŭ Selenas Mitropolitul, despre carele s'aŭ vorbit la anul 381. Sevinas acesta n'aŭ fost numaĭ Arian, și Evnomian, ci aŭ fost, după cum scriŭ Socrates [3], și Sozomen [4], Psahtirian; iară Psahtirianiĭ întru acéĭa greșea, căcĭ dicea că Dumnedeŭ Tatăl aŭ fost adevĕrat Tată și maĭ nainte de a fi fiĭul. Vedĭ pre Lecvien [5].

Aniĭ 385. 386. 387. La aniĭ aceștea osĕbite întâmplărĭ scrise la Avtorĭ n'am aflat; căcĭ M. Theodosie era învĕluit cu lucrurile varvarilor celor din Dachia luĭ Traian și cu gătirea asupra luĭ Maxim Tyrannul, iară acesta îșĭ mâna înainte tyrănnia, și sporea a'șĭ întări domnia; precum potĭ pricepe din céle ce s'aŭ scris, și să vor scrie.

Anul 388. Până acum atâta sporise Maxim Tyrannul, cât nu numaĭ ținutul răposatuluĭ Avgustuluĭ Grațian îl stăpânea în pace, ci în anul acesta pre Avgustul Valentinian II, cu mumă-sa Iustina încă l'aŭ fugărit din ținutul lor, pre carii M. Theodosie cu cinste i-aŭ primit, și îndată aŭ strâns oștĭ din Hunnĭ, Gothĭ, Alannĭ, și Prothingĭ, cu carii lovind pre Maxim Tyrannul la Sișția cetatea Savieĭ, ce era la sbo-

[1] Zosim. Comes Lib. 4. in Theodos. M. et Valentinian. II.

[2] Lequien in Oriente Christiano Tom. 1 p. 1218.

[3] Socrates Lib. 5. c. 23.

[4] Sozomenus Lib. 7. cap. 17.

[5] Lequien in Oriente Christiano Tom. 1. p. 1243.

cătura rîuluĭ Colapis în apa Savuluĭ[1], adecă în Croaţia de acum; l'aŭ învins, apoĭ la Acvilea l'aŭ prins, şi l'aŭ omorât[2].

Anul 389. Bonoz Mitropolitul Sardicheĭ, ce să numésce acuma Triadiţa[3], al cetăţiĭ ceĭ maĭ de frunte a Dachieĭ de mişloc[4], apăra Eresul luĭ elvidie pentru carea apărarea S. Damaz Patriarchul Romeĭ l'aŭ afurisit[5]. Apoĭ luându-se causa luĭ Bonoz în Soborul de la Capua, tot Soborul aŭ judecat ca causa luĭ Bonoz să se judece de Anisie Mitropolitul Thessalonichieĭ, şi de episcopiĭ Machidonieĭ[6].

Anul 390. Thessalonichéniĭ omorâse pre Voteric, pentru carea faptă mâniindu-se Marele Theodosie aŭ poruncit, de aŭ tăiat 7000 din dênşiĭ. Înţelegênd acésta Sf. Amvrosie Arhiepiscopul Mediolanuluĭ, când aŭ mers împĕratul la bisérică, până când nu s'aŭ pocăit, şi curăţit de vărsarea sângeluĭ celuĭ nevinovat, [nu l'aŭ primit]; Împĕratul M. Theodosie încă cu dragoste, şi cu umilinţă aŭ plinit porunca S. Arhipăstoriŭ[7], spre pilda tuturor oblăduitorilor celor ce sânt chreştinĭ, dintrĕ carii în vrémea de acum óre câţĭ ar urma Mareluĭ Theodosie?

Anul 392. În 15 ḑile ale luĭ Maiŭ din anul acesta Arbogaste aŭ sugrumat pre Avgustul Valentinian II, în Vienna Gallieĭ, când era în vêrstă de 20 de anĭ[8], şi acésta o aŭ făcut ca să pótă fi Avgust Evgenie Tyrannul, precum se va

[1] Tabula Peutingeriana.

[2] Zosimus Com. Lib. 4. In Theodosium M. et Valentinian, II. Calvisius in Opere Chronol. Catona in Synop. Chronol.

[3] Baudrand in Geograph. Hofman. in Lexico. Bruzen in Dictionario.

[4] Notitia utriusque Imperii.

[5] Marius Mercator în Appendice ad Contradictionem Anath. 12.

[6] Mihail Lequien in Oriente Christiano Tom. II. p. 302.

[7] Guilelmus Cave in Histor. Literaria. Catona in Synop. Chronologica. Baron. in Annalib. Eccl. ad h. an. etc.

[8] Baron. in Annalib. Eccl. ad. h. an. Calvis. in Opere Chronol. Catona in Synop. Chronol.

vedea din cele următóre. Iară Iosif Symonie Assemani [1], scrie, cum că Bulgarii în anul acesta s'aŭ ivit întâiaşĭ dată, carii după cum scrie Paul Diaconul [2], într'o nópte aŭ năvălit preste Longobardi, şi pre Agelmund cel dintâiŭ Craiŭ al acestora l'aŭ omorât, robindu'ĭ şi fata, pre carea o aŭ dus cu dênşiĭ.

Anul 393. Avgustul M. Theodosie, fără de mĕsură supĕrându-se pentru uciderea Avgustuluĭ Valentinian al II, pre soliĭ luĭ Evgenie Tyrannul i-aŭ slobozit fără de apriat răspuns de la sine, şi în 10 dile a luĭ Ianuarie pre Honorie fiul sĕŭ cel maĭ tănĕr, l'aŭ numit Avgust [3].

Insémnă Lecvien, [4] cum că la anul acesta aŭ scris Sântul Hieronim [5]: «Theotim Episcopul cetăţeĭ Tomos (al Babeĭ de acum) din Schythia aŭ scris ca niştе dialogĭ după înţelepciunea cea veche, scurte, şi commatice tractaturĭ. Aud, că şi altele scrie». Iară Sozomen [6] despre Sântul Theotim acéstea scrie: «In tot timpul acela, când şedea în scaunul Patriarcieĭ Hrysostom şi după acéia, Theotim îndrepta Besérica cetăţeĭ Tomos din Schitia, carele aŭ fost bărbat crescut în filosofie, a căruia virtute vĕdĕnd'o Hunniĭ ceĭ ce lăcuia lânga Dunăre, pre dênsul îl numea Dĕul Romanilor. Pentru că dĕeştĭ vîrtuţĭ pricepuse într'ênsul, ci şi cu ospéţe, şi daruri molcomindu'ĭ, înblândişă pre Hunnĭ».

Dintru acéstea poţĭ culége, că Sântul Theotim n'aŭ fost Mitropolitul Dachieĭ ceĭ vechĭ, precum s'aŭ fost scris în Inştanţia Romanilor din Ardél, cea în anul 1790, dată împĕratuluĭ Leopold al doilea; de aci totuşĭ nu închide, că S. Theotim n'aŭ fost Român, pentru că o parte a colonieĭ luĭ

[1] Ioseph. Simonius Asseman. in Calendar. Eccl. Universae Tom. 2. Part. 2. c. 2.

[2] Paulus Diacon. Lib. 1 de Gestis Longobardorum cap. 16.

[3] Zosim. Com. Lib. 4. in Theodos. M. Catona in Synopsi Chronol.

[4] Lequien in Oriente Christiano Tom. 1. p. 1214.

[5] S. Hyeronym. de Scriptorib. Ecclesiastic.

[6] Sozomen. Lib. 7. c. 26.

Traian de la anul 274, lăcuia de a drépta Dunăreĭ, și dintru acéia se vede a fi fost Sfântul Theotim.

Anul 394. In anul acesta M. Theodosie însoțându'și șie pre Hunnĭ, pre Gothĭ, și pre alte némurĭ varvare, care acum cuprinsése mare parte a Dachieĭ véche, cu aceștea, și cu tótă putérea, ce avea supt sine, aŭ trecut munțiĭ, și la Acvilea învingênd pre Evgenie Tyranul, l'aŭ și tăiat: iară Arbogaste ucigătoriul Avgustuluĭ Valentinian al doilea, după ce aŭ vĕdut mórtea, și pérderea Tyrannul Evgenie, însuș pre sine s'aŭ omorât. Așa aŭ venit tótă, și întrégă împĕrăția Romanilor la unul M. Theodosie, carele drept acéia nu s'aŭ mândrit, ci cu mult maĭ bun, și maĭ milostiv aŭ fost, nicĭ răzbóe aŭ făcut, pănă aŭ maĭ trăit, fără numaĭ de care nu s'aŭ putut apăra [1].

Anul 395. Avgustul M. Theodosie, după ce aŭ învins pre Evgenie Tyrannul, și tótă împĕrăția Romanilor o aŭ supus șie, nu mult aŭ viețuit, căcĭ bolnăvindu-să, aŭ murit în Mediolan, în 17 ḑile ale luĭ Ianuarie în vârstă de 60 de anĭ, după ce aŭ împĕrățit 16 anĭ [2]. Maĭ nainte de a răposa Marele Theodosie aŭ chiemat pre amêndoĭ fiiĭ șăĭ în Mediolan, și dejenindu'ĭ, și îndemnându'ĭ ca să trăiască creștinéște și frățéște între sine, le-aŭ împĕrțit împĕrăția (bater de nu o ar fi împărțit! că din împĕrțirea acésta, și din trécerea scaunuluĭ împĕrătesc în Țarigrad, cea prin Marele Constantin făcută, aŭ urmat apoĭ și stricarea împĕrăției strămoșilor noștriĭ; și desbinarea Bisériciĭ Creștinești, precum se va arăta în céle ce vor urma de acum încolo), adecă Avgustuluĭ Arcadie i-aŭ dat Răsăritul supt tutela luĭ Rufin, a căruia fată o avea muiare Arcadie, și Avgustuluĭ

[1] Zosim. Com. Lib. 4. in Theodos. M. Baron. in Annalib. Eccl. ad. h. an. Calvis. in opere Chronol. Catona in Synop. Chronol.

[2] Zosim. Com. Lib. 4. in Theodos. M. Catona in Synop. Chronol. Calvisins in Opere Chronol. Idem Zosimus Lib. 5. in Arcadium Aug.

Honorie Apusul supt tutela luĭ Stilicon; a cărora scaune era, a luĭ Arcadie în Ţarigrad, iară a luĭ Honorie în Roma. Ci nu mult aŭ ţinut dragoste între Avgustul Arcadie, şi tutorul sĕŭ Rufin; pentru că Arcadie urând pre fata luĭ Rufin o aŭ lepădat, şi aŭ luat şie muiare pre Evdoxia. Pentru carea faptă a luĭ Arcadie bursucându-se Rufin, pre Hunnĭ i-aŭ învitat în Asia; iară pre Gothĭ în ţĕrile Greceştĭ, şi viindu'ĭ întru ajutoriŭ Stilicon tutorul luĭ Honorie, pre el încă l'aŭ jăfuit cu înşălăciune de mare parte a oştilor de Honorie trimise: Pentru care rĕutăţĭ mâniindu-se ostaşiĭ pre Rufin, ca pre un becisnic l'aŭ omorât [1].

Anul 396. Luĭ Rufin i-aŭ urmat Evtropie, cel de cât Rufin cu mult maĭ rĕŭ, carele atâta s'aŭ meşteşugit la împĕraţiĭ Arcadie, şi Honorie, până ce aŭ vestit pre Stilicon duşman Inpĕrăţieĭ, de carea ocară Stilicon nu după multă vréme s'aŭ curăţit, precum să va vedea din céle ce să vor ḑice la aniĭ următorĭ [2].

In Africa Gildo aŭ înbrăcat porfyra, ci tyrănia luĭ numaĭ doĭ anĭ aŭ ţinut; pentru că în anul 398 Mosezil fratesĕŭ s'aŭ sculat cu óste asupra luĭ, şi pre óstea luĭ Gildo a frate-sĕŭ cu totul o aŭ înfrênt [3].

Anul 397. Pe vrémea acésta, ceĭ maĭ vestiţĭ Arhiereĭ întrĕ Romănĭ, era Sfinţiĭ Theotim, şi Nichita: despre Sfântul Theotim am cuvêntat la anul 393, şi voiŭ maĭ cuvênta unde să va cuveni; la anul de acum numaĭ despre S. Nichita vréŭ a vorbi, a căruia laude Sfântul Pavlin Nolanul cu fórte formóse versurĭ lătineştĭ le-aŭ cuprins. Tu cetéşte despre Sfântul Nichita pre Iónn Bollandul [4], că eŭ voiŭ însemna aci, ce scriŭ şi alţiĭ despre dênsul, şi voiŭ scurta céle ce pre larg aŭ scris în Carmenile séle Sfântul Paulin.

[1] Catona et Calvisius ll. cc.

[2] Zosimus Comes Lib. 5. in Arcad. et Honor, Augg. Catona in Synop. Chronol.

[3] Iidem Catona l. c.

[4] Ioannes Bollandus ad 7-am Ianuar.

Așa dară despre S. Nichita trebue știut întâiŭ, că aŭ fost Episcopul Remesianeĭ cetățeĭ Dachieĭ de mișloc ; a doao, că aŭ fost om fórte învĕțat; a treia că aŭ fost născut în Remesiana, și drept acéia diaoș Român; a patra voiŭ arĕta pre ce némurĭ le-aŭ dumerit, și învĕțat légea creștinéscă.

Cum că S. Nichita aŭ fost Episcopul Remesianeĭ mărturisĕște (afară de S. Paulin Nolanul, și alțĭ avtorĭ synhronĭ) Gennadie[1], a căruia cuvinte acușĭ le voiŭ aduee: iară cum că Remesiana, saŭ Romațiana aŭ fost cetatea Dachieĭ de mișloc, între Nais, și Muntele Hemuluĭ în partea Dardanieĭ aședată, și zidită, arată Peutinger, și alțiĭ[2]

Despre învĕțătura Săntuluĭ Nichita vorbĕște S. Paulin în a décea epistolă cătră Sever; iară Gennadie la locul maĭ sus adus acéstea scrie; «Nichita Episcopul Remesianeĭ aŭ scris cu cuvinte nétede șése cărțĭ pentru ceĭ ce vrea să se botéze.» Pagubă că n'aŭ însemnat Genadie, în ce limbă aŭ scris S. Nichita acéle șésă cărțĭ, lătinĕște, saŭ grecĕște? Pentru că știut lucru este, că Arhiereiĭ Românilor pe vrémile de atuncĭ nu știea fără numaĭ lătinĕște, precum maĭ chiar se va arĕta la anul 458.

Că aŭ fost născut în Remesiana S. Nichita arată S. Paulin[3] dicênd. Donec optato patriam vehatur lætus ad urbem; adecă, până ce, cu plăcére va merge la cetatea părințéscă; și iarăș : Esto nobiscum licet ad paternam veneris urbem: adecă : fiĭ cu noĭ măcar că aĭ sosit la cetatea cea părintéscă». Drept acéia cu cale închid eŭ, că S. Nichita aŭ fost prăsit din partea Colonieĭ luĭ Traian cea de Avrelian tre-

[1] Gennadius in Catalogo Scriptor. Eccl.

[2] Peutinger in Tabula Geograph. Notitia utriusque Imperii sub Arcad. et Honor. Augg. conscripta. Hierocles Grammaticus in Notitia Imperii. Oriental. Lequien in Oriente Christiano.

[3] S. Paulinus Nolan. in Propemptico ad S. Nicetam in Daciam revertentem.

cută de a drépta Dunăreĭ, adecă că aŭ fost prăsit din părinți Coțovlahĭ saŭ Țințarĭ.

Acuma să vedem ce némurĭ aŭ învețat, și dumerit S. Nostru? acelaș S. Paulin în propempticul maĭ sus adus numără: pre Dachĭ, pre Gothĭ, pre Bessĭ, pre Gete, și pre Schithe, saŭ Hunnĭ; îintre carĭĭ, Dachiĭ era Româniĭ ceĭ de Avrelian trecuțĭ în Dachia cea râpósă, și cea de mișloc, precum s'a arătat la anul 274.

Bessiĭ cine aŭ fost poțĭ vedea din Hofman[1], maĭ pre urmă poate fi că Bessiĭ din Thrachia, unde lăcuia maĭ naînte, aŭ trecut în partea Dachieĭ véche, ce se chiamă acum Bugeag; și că de la dênșiĭ s'aŭ numit acésta Besarabia. Bissenĭĭ, carĭĭ să pun înpreună cu Românii în diplomatul luĭ Andreiŭ II, Craiul Ungarieĭ[2], să véd a fi fost rămășițe de a Bessilor: ci despre acéștea maĭ multe la aniĭ viitorĭ.

Getele și Gothiĭ, să véd a fi fost numaĭ un ném, despre carĭĭ așa scrie Procopie[3]; maĭ multe némurĭ Gothicești aŭ fost în vrémile de de mult, și astădĭ încă sînt, ci întrĕ acéstea Gothiĭ (Stritter[4] dice: «pre carĭĭ alțiĭ îĭ numesc Ostrogothĭ, Vyzantiniĭ numaĭ Gothĭ îĭ chiamă), Vandaliĭ, Visigothiĭ, și Gepiziĭ sînt și maĭ mulțĭ, și maĭ de frunte. De demult să chiema Savromatĭ, și Melanhlenĭ: uniĭ și Gete iaŭ numit. Cu numele, precum s'aŭ dis, toțĭ să osăbesc de la olaltă, iară almintrelea nicĭ cum. Căcĭ toțĭ sînt cu péle albă, cu pĕr galben, înalțĭ în trup, cu fața véselă, acéleaș legĭ și acéiaș religie aŭ, adecă, cea Arienéscă, și o limbă vorbesc, pre carea o numim Gothicéscă: așa cât judec, că oare-când numaĭ un ném aŭ fost, și după acéia s'aŭ osibit prin numele cel de la povățuitoriĭ lor împrumutat. Lăcașurile lor céle bătrâne aŭ fost preste Dunăre. Maĭ pre urmă Gepidiĭ aŭ cuprins Sângidonul, și Syrmiul cu tot ținu-

[1] Hofmanus in Lexico.

[2] Andreas II. in Diplomate Saxonibus anno 1224 impertito.

[3] Procop. de bello Vandalico Lib. 1. Cap. 2. seu pagina. 178.

[4] Stritterus tom. I. pagina 58.

tul, și de o parte și de alta de Dunăre, unde și acum lăcuesc. Așișderea scriŭ: S. Theofan [1], Anastasie Bibliotecariul [2], și Constantin Porfyrogenetul [3].

Veḑĭ și acélea, care s'aŭ scris la anul 387, și maĭ nainte. Maĭ pre urmă cetitoriule! însémnă, că S. Nichita de doao orĭ aŭ călĕtorit în Italia la S. Paulin: întâiŭ în anul de acum, după cum arată Baronie la anul 367, numĕrul 10, (măcar că Antonie Pagi călĕtoriea din tâiŭ o pune la anul 396): a doao după patru anĭ, căcĭ ḑice S. Paulin [4]: qvarto mihi redditus anno, în al patrulea an mie iarăș dat.

Anul 399. Gaina Gothul prin mijlocirea luĭ Tribigild aŭ făcut în anul de acum mare răzmiriță în înpĕrăția răsăritului, și pre Evtropie Ministrul împĕratuluĭ Arcadie l'aŭ omorât [5]: prin a căruia perire de mare nevoe s'aŭ mântuit toată împĕrăția.

Anul 400. Gaina ne îndestulându-se cu moartea luĭ Evtropie, și-aŭ băgat în cap, să cuprindă toată împĕrăția Răsăritului, ci vădindui-se cugetul, Avgustul Arcadie aŭ trimis asupra luĭ pre Fraiut povățuitoriul, carele aŭ strâmtorât pe Gaina în Cherrones, și foarte tare l'aŭ frênt. Drept acéia precum scrie maĭ încolo Zosim Comitul [6], pe Fraiut, după ce aŭ învins pre Gaina, l'aŭ făcut consul. Iară Gaina perḑênd mare parte din óstea sa în Cherrones, precum s'aŭ ḑis, cu óstea ce maĭ avea, aŭ grăbit cătră Dunăre, și aflând Thrachia jăfuită prin năvălirile céle maĭ dinnainte, orĭ câte i-aŭ venit înainte, tóte le-aŭ răpit. Deci temându-să, ca nu cum-va să'l urméze altă óste Românéscă, și pre varvarĭĭ sĕĭ, carĭĭ nu era mulți, să'ĭ dărâme; Româ-

[1] S. Theophan p. 81.
[2] Anastas. Bibliothecar. p. 39.
[3] Constantinus Porphyrogeneta de administratione Imperii c. 25. seu p. 78. 79.
[4] S. Paulinus in Natalitio S. Felicis nono.
[5] Zosimus Com. Lib. 5. in Arcadium, et Honor. Augg. Catona in Synop. Cronol.
[6] Zosimus Comes Lib. 5. in Arcadium, et Honorium Augustos.

nilor, carii îl urma, încă ne'ncredințându-să: pre Romani, carii n'aŭ priceput sfatul, până într'unul i-aŭ tăiat; iară cu varvarii aŭ trecut Dunărea cugetând, să se întoarne la ale sale, și acolo să petrécă de aci înnainte.

Când așa lucréză Gaina, Uldes al Hunnilor pe vrémea acéia povățuitoriŭ aŭ socotit a fi cu primejdie, se îngădue unuĭ varvar, carele are óstea sa, se lăcuéscă preste Dunăre. Afară de acéia gândind, că împĕratul Arcadie încă îĭ va face pre voe, de va alunga pre Gaina, s'aŭ gătit la razboiŭ asupra luĭ, și adunându-și oștile, le aŭ pus în rând în cóntra nemiculuĭ. Așișderea și Gaina, carele nicĭ la Romanĭ a să înturna, nicĭ de năpădirea luĭ Uldes a scăpa altmintrelea nu putea, întrarmând pre aĭ sĕĭ, aŭ purces în cóntra Hunnilor, cu carii lovindu-se în vr-o câte-va bătăĭ ostașiĭ luĭ Gaina, pre urmă mulți aŭ perit dintre dênșiĭ, și Gaina încă s'aŭ omorât, vitejéște, și din inimă fiind războiŭ. Sfârșindu-se războiul cu mórtea luĭ Gaina, Uldes Prințul Hunnilor aŭ trimis capul luĭ Gaina la împĕratul Arcadie, de carele fiind cinstit cu formóse darurĭ, aŭ făcut confederație cu Romaniĭ».

Iară Allaric Craiul Gothilor în anul de acum aŭ trecut în Italia, și fórte mare vrajbă aŭ făcut într'ênsa[1]. Tot întru acest an, precum scrie Palladie[2] s'aŭ adunat Episcopiĭ, și bătrêniĭ Asieĭ (cu carii aŭ fost de față, și S. Theotim Mitropolitul Babeĭ, despre carele am cuvîntat la anul 393) în Țarigrad la Sfîntul Iónn Hrysostom, pentru maĭ multe trebĭ, dară maĭ vârtos să osândéscă cărțile luĭ Origen, precum le-aŭ și osândit; poftind acésta maĭ vârtos Sfințiĭ Theofil al Alexandrieĭ, și Epifanie al Constanțieĭ din Chipru; ci S Theotim al Babeĭ de-acum tuturor le-aŭ stat în cóntra. Despre carele Socrates[3] așa scrie: «Chemând Episcopiĭ la olaltă, E-

[1] Idem Zosim. l. c. Catona in Synopsi. Chronol.

[2] Palladius in Dialogo de vita Sancti Ioannis Chrysostomi.

[3] Socrates Lib 6. cap. 11.

pifanie le-aŭ găsit decretul, carele osândea cărțile luĭ Orgen. Drept acéĭa n'am de a ḑice, dar acésta o ḑic, că aŭ plăcut luĭ Epifanie, și luĭ Theofil a osândi cărțile acéstea. Unĭĭ dintre Episcopĭ, carĭĭ cinstea pre Epifanie, s'aŭ iscălit decretuluĭ aceluia, iară ceĭ marĭ mulțĭ n'aŭ vrut a se iscăli, dintru a cărora numer aŭ fost și Theotim Episcopul Schithieĭ, carele așa aŭ rĕspuns luĭ Epifanie: Eŭ, Epifanie! nu vréŭ nicĭ pre un om maĭ de demult mort a'l defăima, nicĭ cutez a face o nelegiuire ca acésta, ca să osândesc cărțile, pre care mai marĭĭ noștri nu le-aŭ osândit, maĭ ales că nu aflu nicĭ o învĕțătură rea întru iale. Drept acéia aducênd o carte a luĭ Origén, o aŭ cetit, și aŭ arĕtat, că tâlcuirea S. Scripturĭ, carea să cuprindea într'ênsa, e asemenea credințeĭ Bisériceĭ. După acéia aŭ adăogat acéstea vorbe: Carĭĭ defăiméză acéstea aceia defăiméză lucrurile, despre care sânt scrise cărțile acéstea. Acéstea aŭ răspuns luĭ Epifanie Theotim cel de mulțĭ lăudat pentru viața, și evlavia sa».

Maĭ scrie Sozomen[1] despre S. Theotim, că un bărbat de frunte între Hunnĭ, vĕḑênd darurile Sântuluĭ, aŭ socotit că are multă avuție. Drept acéia și-aŭ gătit pavăza sa cu laț, cum mergea asupra nemicilor, și vorbind odinăóră cu Sfintul aŭ vrut să'l prindă cu lațul, și să'l trécă la Hunnĭ; ci, când vrea să facă acésta, îndată i-aŭ amorțit mâna, cu carea ținea lațul, nicĭ s'aŭ desmorțit, până ce nu s'aŭ rugat S. Theotim luĭ Dumneḑeŭ pentru dênsul.

Anul 401. Acesta iaste anul, întru carele s'aŭ urzit acéstea pentru care apoĭ aŭ căḑut blestem pre viția Avgustuluĭ Theodosie celuĭ Mare; pentru că în anul acesta aŭ început Împĕrătésa Evdoxia, muére luĭ Archadie Avgustul sfadă cu Iónn Gură de aur[2]: tot întru acest an, în ḑece ḑile ale luĭ A-

[1] Sozemus. Lib. 7. c. 25.

[2] Zosimus Comes Lib. 5. in Arcadium et Honorium Augg. Catona in Synopsi Chronologica.

prilie s'aŭ născut Theodosie cel tînĕr, saŭ al doilea, fiiul luĭ Arcadie, și al Evdoxieĭ.[1]

Sântul Iónn Gură de aur încă întru acesta an aŭ ținut Sobor, din carele aŭ trimes pre treĭ Arhiereĭ: pre Dimitrie al Pisinuntuluĭ, pre Evsevie al Appameeĭ, și pre Lupichin al Appiarieĭ din Dachia cea răpósă[2], în Halchidonia la Theofil Patriarhul Alexandrieĭ sa'ĭ spue, să vină în Țarigrad, și aci se rĕspundă la céle ce era pârât; precum acésta însuș S. Iónn Hrisostom o măturisésce în epistola, carea o aŭ trimis luĭ Inochentie I. Patriarhul Romeĭ.

Anul 402. Stilicon Ministrul, și Generariul Avgustuluĭ Honorie în anul acesta la cetatea Polenția chemată bate pre Allaric Craiul Gothilor, carele în al 3-lea an prădă Italia; iară Avgustul Arcadie numésce Avgust pre fiiŭ-sĕŭ Theodosie cel tînĕr, când încă era în légăn[3].

Scris-aŭ și Inochentie I. Patriarhul Romeĭ[4] luĭ Marchian Episcopul Naissuluĭ din Dachia cea de mișloc, ce se numésce acuma Nissa în Serbia[5], ca pre preoțiĭ, și diaconiĭ, pre cariĭ i-aŭ fost sfințit Bonoz Mitropolitul Sardicheĭ, de se vor lăsa de eresul luĭ, se'ĭ priméscă întru unirea Biséricheĭ. Acésta e așa dară (dice Lecvien)[6] acela Marchian, pre carele tot acelaș Inochentie în Epistola 22, îl numésce cel maĭ de pre urmă dintre Episcopiĭ Machidonieĭ și aĭ Illiriculuĭ.

Anul 404. La anul 376 am însemnat, că Ulfila Mitropolitul Ardéluluĭ cu o parte a Gothilor, și dóră și a Românilor de frica Hunnilor aŭ trecut în Thrachia, și pre toțiĭ ceĭ ce aŭ trecut cu dênsul, i-aŭ făcut Arianĭ; iară Româniĭ, cariĭ aŭ remas supt Hunnĭ în Moldova, în Bessarabia,

[1] Calvis. in Opere Chronol. Catona l. c.

[2] Hierocles Grammatic. in Notitia Imperii Oriental. Itinerarium Antonini.

[3] Zosimus Com. l. c. Baron. ad h. an. Catona l. c.

[4] Inocentius Papa I.Epistola 28.

[5] Baudrand in Geographia.

[6] Michaël Lequien in Oriente Christiano Tom. 2. p. 313.

și în țara Muntenéscă: supt Gothi saŭ de sine în Ardél, și până în Tisă, aŭ păzit credința cea pravoslavnică: carii drept acéia aŭ trebuit să aibă Mitropolit în locul luĭ Ulfila; ci, cine aŭ urmat nemișlocit luĭ Ulfila, n'am aflat, fără maĭ târdiŭ, adecă, în anul de acum Sfântul Iónn Hrisostom acéstea scrie [1] cătră vĕduva Olimpiada: «mi-aŭ povestit călugării Marseștĭ, și Gothicești, la carii Episcopul Serapion pururea s'aŭ ascuns, că aŭ venit la dênșiĭ diaconul Moduarie, și le-aŭ spus, că Unila Episcopul cel minunat, pre carele nu demult l'am sfințit, și trimis în Gothia, (așa să chiema Ardélul în timpul de acum), după multe și marĭ fapte aŭ adormit; și că aŭ adus Epistola Craiuluĭ, prin carea poftésce, ca să se trimită la dênșiĭ alt Episcop». Până aci Sfântul Hrisostom, carile pentru sărguirea sa, carea prin meșteșugirile Împĕrătéseĭ Evdoxieĭ pricinuită, îndată n'aŭ plinit cérerea Craiuluĭ Gothilor [2]: drept acéia nu pocĭ sci, cine aŭ urmat nemișlocit Mitropolituluĭ Unilă.

Dară acéstea doao lucrurĭ nu sânt de a se tăcea: întâiŭ, că împĕrătésa Evdoxia după sârgunirea Sfântuluĭ Iónn Hrisostom la treĭ lunĭ aŭ murit [3]: și a doao, că Radagais aŭ năvălit în Italia cu doao sute de miĭ, pre carele Stilicon strâmtorându-l între munțiĭ Fessuleĭ l'aŭ învins și l'aŭ omorât [4].

Anul 406. Stilicon după atâtea biruințe mândrindu-se aŭ cugetat să facă împĕrat pre Elevtherie fiiul sĕŭ; drept acéia aŭ chemat în Gallia pre maĭ mulțĭ varvarĭ [5].

Anul 407. Alaniĭ, Vandaliĭ, și Șveviĭ, după cum i-aŭ fost învitat Stilicon în anul trecut, în anul de acum aŭ năpădit în Gallia; iară Britanniĭ după Marc, și după Grațian îl aleg șie stăpânitoriŭ pre Constantin [6].

[1] S. Ioannes Chrisostom. Epistola 14. ad Olympiadem Viduam.
[2] Lequien in Oriente Christiano Lib. 1. p, 1243.
[3] Catona in Synopsi Chronol.
[4] Zosimus Comes. Lib. 5. in Arcadium et Honorium Augg. Catona l. c.
[5] Zosimus Comes et Catona ll. cc.
[6] Iidem Zosimus, et Catona ll. cc.

Anul 408. Adormisă în anul trecut în surgunire S. Iónn Hrisostom, precum scrie Paladie [1], când în anul de acum cu șépte luní după rĕposarea luĭ aŭ murit și Archadie împĕratul, întâia dĭ a luĭ Maiŭ, în vârstă de 31 de anĭ, după ce aŭ împĕrățit după mórtea tătâne-sĕŭ a luĭ Theodosie celuĭ mare 13 anĭ, treĭ lunĭ, și 14 dile; pre carele muérea sa Evdoxia împĕrătésa l'aŭ adus la tóte rélele, căcĭ almitrelea ar fi fost bun împĕrat. Împĕratuluĭ Arcadie i-aŭ urmat fiusĕŭ Theodosie al doilea supt tutela luĭ Antioh Persul, și a luĭ Anthemie. Iară Honorie Avgustul apusuluĭ dovedinduse prin Olimpie necredința luĭ Stilicon, pre acesta l'aŭ omorât, după a căruia mórte Alaric Craiul Gothilor încă maĭ cu îndrăznélă aŭ încungĭurat Roma [2].

Anul 409. Până când aŭ trăit Arcadie Avgustul, și Stilicon povățuitoriul împĕratuluĭ Honorie, varvarĭ n'aŭ îndrăznit atâtea; ci după mórtea lor, vaĭ câte nevoĭ aŭ venit asupra Romanilor! pentru că Allaric craiul Gothilor, carele îndrăznisă în anul trecut a încungĭura Roma, în anul de acum maĭ mare aŭ cercat asupra împĕratuluĭ Honorie, numind Avgust pre Attal. Constantin Tyrannul încă cu putérea aŭ stors porfyra de la Honorie Avgustul [3]. Judecă acuma cetitoriule! cât aŭ folosit Romanilor trécerea scaunuluĭ împĕrătesc din Roma în Țarigrad? adecă aŭ dat prilej, ca Roma stăpâna némurilor, și dómna lumeĭ se fie róbă varvarilor, precum veĭ vedea la anĭ următorĭ.

Anul 410. In anul acesta Alaric craiul Gothilor aŭ cuprins Roma cu viclesug, și prin vîndare, și fórte rĕŭ o aŭ prădat; apoĭ nu după mult timp aŭ murit în cetatea Consenției, lăsând crăimea luĭ Ataulf [4].

[1] Palladi. în Dialogo de vita S. Ioannis Chrisost.

[2] Baron. et Fleuri ad h. an. Catona in Synopsi, et Calvis. in Opere Chronol. Zosimus Comes Lib. 5. in Arcad. Aug.

[3] Baron. ad h. an. Zosim. Com. Lib. 5. in Honor. Aug. Catona in Synopsi Chronol. Seth. Calvis. in Opere Chronol.

[4] Baron. ad. h. an. Catona in Synopsi Chronol.

Anul 411. În Gallia pe vrémea acésta se afla mai mulți Tyranni, întră carii pre Constante l'aŭ omorât Gherontie, pre Constantin Constantie; iară Attal aŭ lăpădat porfyra, carea o aŭ înbrăcat Gĭovin [1].

Anul 412. Întru înpĕrăția Răsărituluĭ în anul de acum mare mutare s'aŭ făcut; pentru că pre Antioh tutorul luĭ Theodosie al doilea l'aŭ lipsit din deregătoria sa, trimețêndu'l în Persida, și înpĕrăția s'aŭ încredințat Pulherieĭ surorei Avgustuluĭ Theodosie al doilea, carea fórte cu înțelepciune aŭ oblăduit, și cu acéiaș înțelepciune aŭ crescut și pe frate-sĕŭ: ci înpĕrăția Apusuluĭ încă n'aŭ petrecut fără de mutări; pentru că Ataulf craiul Visigothilor supărându-se pre Gĭovin Tyrannul din Gallia, aŭ făcut pace cu Honorie Avgustul, și cu tótă putérea Visigothilor aŭ străbătut în Gallia [2].

Anul 413. La atâta venisă acuma înpĕrăția apusuluĭ pentru molimea Avgustuluĭ Honorie, cât maĭ mult o sfârtica tyranniĭ, de cât o stăpânea dênsul, pentru că Gallia o apucasă Gĭovin, și Sevastian: Africa o ținea Heraclian, cari tus-treĭ fură omorâți în anul de acum, și Burgundiĭ să aședară într'o parte a Gallieĭ [3].

Anul 414. Doao s'aŭ întêmplat în anul acesta, care sânt vrédnice de a se aduce înainte: una la răsărit carea iaste, că Pulheria în 4 dile ale luĭ Iunie aŭ primit, să se numéscă Avgustă: alta la apus, carea iaste, că Plachidia sora luĭ Honorie Avgustul, s'aŭ măritat după Ataulf Craiul Visi-Gothilor, pre carele Constandie l'aŭ alungat în Spania înpreună cu Attal, carele iarăș înbrăcasă porfyra [4].

Anul 415. Visi-Gothiĭ în anul de acum aŭ omorât pre A-

[1] Catonna in Synop. Chronol.
[2] Baron. ad h. an. Catona in Synopsi Chron.
[3] Catona in Synopsi Chron.
[4] Idem Catona l. c.

taulf craiul lor, întru al căruia loc aŭ ales întâiŭ pe Sigheric, apoĭ pre Vallia [1].

Anul 416. Vallia craiul Visi-Gothilor în anul de acum aŭ făcut pace cu Romanii, și pre Plachidia muiarea luĭ Ataulf înpreună cu Attal Tyrannul i-aŭ trimis la Honorie Avgustul, carele după acéia pre Plachidia o aŭ măritat după Constandie povățuitoriul sĕŭ, carele alungasă pre Ataulf din Italia, și Gallia [2].

Anul 418. Faramund craiul Frâncilor, ce se numesc acuma Franțozĭ, în anul acesta s'aŭ aședat întâiŭ în Gallia, și aŭ pus temeiŭ crăimeĭ franțozești; precum și Vallia tot întru acesta an aŭ pus temeiul crăimeĭ Visi-Gothicești în Tolosa [3].

Anul 420. Vararanes craiul Persilor mare gónă pornisă asupra creștinilor, pentru carea Theodosie al doilea încă s'aŭ sculat cu războiŭ asupra luĭ, nicĭ fără de folos; pentru că Ardavurie povățuitoriul oștilor luĭ Theodosie în anul de acum aŭ învins pre Vararanes [4].

Anul 421. Fiind Theodosie Avgustul al doilea în vêrstă de 21 de anĭ, sóru-sa Pulheria Avgusta l'aŭ îndemnat să se însóre, și se nu ia pre alta, fără pre Evdochia, ce s'aŭ chĭemat maĭ 'nainte Athenaida, fiind ea din Athina fată de filosof, pre carea o aŭ și luat Avgustul Theodosie al doilea în anul de acum, precum arată Baronie [5].

Iară Avgustul Honorie aŭ numit Avgust pre cumnatu-sĕŭ Constandie al III, adecă pre bărbatul Plachidieĭ, pre carele Avgustul Theodosie al doilea nu l'aŭ cunoscut Avgust. Drept acéia Constandie s'aŭ gătat cu războiŭ asupra luĭ Theodosie; ci maĭ nainte de a să război aŭ murit în 2 ḑile ale luĭ Septemvrie, lăsând după sine un fecĭoraș din

[1] Catona in Synopsi Chronol.

[2] Baron. ad h. an. Calvisius in Opere Chronol. Catona l. c.

[3] Catona in Synop. Cronol.

[4] Catona l. c.

[5] Baron. in Annal. Eccl. ad. h. an.

Plachidia născut, carele s'aŭ chiemat apoĭ Valentinian al treilea [1].

Anul 423. Avgustul Honorie în anul de acum aŭ lepădat pre soru-sa Plachidia din Italia, carea s'aŭ dus înpreună cu fiiul sĕŭ Valentinian la Avgustul Theodosie al doilea, apoĭ bolnăvindu-să în Ravenna, aŭ murit în 15 ḑile ale luĭ Avgust, în vêrstă de 39 de anĭ, după ce, nu ḑic, că aŭ înpĕrăţit, ci s'aŭ desmierdat, şi aŭ năcâjit înpĕrăţia apusuluĭ în 28 de anĭ. După a căruia mórte porfyra o aŭ înbrăcat Ioann Tyrannul [2].

Anul 424. În anul acesta înpĕratul Theodosie al doilea aŭ numit Chesariŭ pre vĕrul-sĕŭ Valentinian fecĭorul Plachidieĭ, şi pre Aspare povăţuitoriul l'aŭ trimis cu oştĭ în contra Tyranuluĭ Ioann: iară Ioann aŭ trimis la Aeţie, carele încă din anul 411, era chizeş la Mundzuc prinţul Hunnilor, şi tatăl luĭ Attila, şi i-aŭ poruncit ca pre banĭ să'ĭ aducă ajutoriŭ de la Hunnĭ, precum i-aŭ şi adus [3]; ci în zădar.

Anul 425. Pentru că în anul de acum Aspare aŭ învins pre Iónn Tyrannul, şi prinḑêndu'l în Ravenna, l'aŭ dus în Acvilea, şi acolo i-aŭ tăiat capul: iară pre Chesariul Valentinian al treilea fiiul luĭ Constandie al treilea din Plachidia sora luĭ Honorie Avgustul, precum s'aŭ maĭ ḑis, l'aŭ rădicat împĕrat în Roma în 23 de ḑile ale luĭ Octomvrie [4].

Anul 426. Hunniĭ, cariĭ atăta să înputernicise preste beţiĭ strămoşiĭ Românilor în Dachia cea véche, cât tóte némurile Gothicescĭ le alungase dintr'ênsa (adecă pre Gepizĭ i-aŭ alungut în Syrmiŭ [5], şi pre Ostro-Gothĭ în Pannonia [6],

[1] Baron. in Annal. Catona in Synop. Chronol. et Calvis. in Opere Chronol.

[2] Baron. Calvis. et Catona ll. cc.

[3] Marcellin. Comes. in Chronico. Calvis. in Opere Chron. Catona in Synop. Chronol.

[4] Marcellin. Comes in Chronico. Calvis. in Opere chron. Catona in Synop. Chronol.

[5] Procopi. de bello Vandalico Lib. 1, cap. 2.

[6] S. Theophanes in Chronographia ad an. 19 Theodosii II.

în anul de acum aŭ trecut Dunărea, și aŭ prădat până în Trachia, de unde după ce le-aŭ perit povățuitoriul de trăznet, temêndu-se și de ciumă, s'aŭ întors îndărăpt [1].

Iară Ostro-Gothiĭ, cariĭ, (precum scrie S. Theofan) [2] maĭ întâiŭ, dobândisĕ Pannonia, în al noao-spre-ḑécelea an al împĕrățieĭ luĭ Theodosie celuĭ maĭ tînĕr, așa voind el, aŭ lăcuit în ținuturile Thrachieĭ 58 de anĭ, apoĭ s'aŭ făcut stăpân împĕrățieĭ apusuluĭ.

Anul 427 In anul acesta atâta s'aŭ meșteșugit Aeție, cât aŭ adus în prepus pre Bonifatie ocârmuitoriul Africeĭ, pentru acéia Avgusta Plachidia, carea îș ocârmuia tótă împĕrăția, fiind tînĕr Valentinian III, s'aŭ sculat cu războiŭ asupra luĭ Bonifatie [3].

Anul 428. Murind Munduc stăpânul Hunnilor, i-aŭ urmat doĭ frațĭ aĭ luĭ Hottar, și Ruas [4].

Anul 429. Bonifatie ocârmuitoriul Africeĭ ațâțat fiind de oștile Plachidieĭ céle asupra luĭ trimise, aŭ chiemat întru ajutoriŭ pre Genseric craiul Vandalilor din Pannonia, carele fórte rĕŭ aŭ prădat tótă Africa [5].

Anul 430. Vĕḑênd nespusa pradă a Vandalilor, luĭ Bonifatie i-aŭ părut rĕŭ, că aŭ chiemat pre Genseric în Africa, și s'aŭ nevoit în tot modrul să scótă pe Vandalĭ din tr'ênsa, ci în zădar i-aŭ fost tótă nevoința; pentru că lupul anevoe lasă mielul pre carele l'aŭ răpit odată: așa și Genseric nu numaĭ n'aŭ eșit din Africa, ci maĭ tare ațîțându-se aŭ încungĭurat Hipponul cetatea Africeĭ, în carea

[1] Seth. Calvis. in Opere Chron. ex. Theodoreto.

[2] S. Theophan. l. c. Auctor Miscellae L. 14.

[3] Marcellinus Comes in Chronico, Catona in Synopsi Chronol.

[4] Pray in Annalib. Hunnor. Catona in Synop. Chronol.

[5] Marcellin. Comes in Chronico. Calvis. in Opere Chronol.

aŭ păstorit Sântul Avgustin Episcopul[1]. Hottar stăpânul Hunnilor pére în războiul cu Burgundiĭ[2].

Anul 431. Bonifatie ne maĭ putênd suferi, câte făcea Vandaliĭ, saŭ într'armat asupra lor, ci fu învins de Genseric; drept acéia aŭ scăpat la Plachidia Avgusta, carea l'aŭ primit cu bucurie, și tótă cinstea i-aŭ întors[3]; iară Vandaliĭ de aci înainte aŭ stăpânit Africa, până la Iustinian I, precum se va vedea, din céle ce vor urma.

Maĭ fericită ar fi fost pe vrémea acésta împĕrăția Răsărituluĭ, că Hunniĭ îndestulându-se cu Dachia cea véche, nu o năpăstuia, de nu o ar fi turburat eresul luĭ Nestorie Patriarhuluĭ din Țarigrad; împrotiva căruia în anul de acum Avgustul Theodosie al doilea aŭ strîns al treilea sobor ecumenic în Efes, în care sobor dintră Arhiereiĭ românescĭ aceștea aŭ fost de față: Thimotheiŭ episcopul cetățiĭ Tomos din Schithia[4], Dorotheiu mitropolitul Preslaveĭ[5] Marchian episcopul Abrituluĭ[6]. Iacob episcopul Drăștoruluĭ saŭ al Silistrieĭ[7], Petronie episcopul Novelor[8], Iulian Mitropolitul Sardicheĭ saŭ al Triadițeĭ din Dachia de mișloc[9]. Evstatie episcopul Nisseĭ[10]; cariĭ tuțĭ șépte s'aŭ iscălit tudumăneĭ episcopilor acestora, cariĭ tudumănea, să nu încépă S. Chyrill Alexandrénul soborul împotriva luĭ Nestorie, până ce nu va sosi Iónn Antiochénul cu episcopiĭ rĕsărituluĭ. Din tudumana acésta apoĭ nu puține réle aŭ venit asupra unora dintră dênșiĭ; pentru că Dorotheiŭ Mitropolitul Preslaveĭ s'aŭ pus gĭos din Archierie, și s'aŭ

[1] Marcellin. Comes in Chronico, Baron. in Annalib. Catona in Synop. Chronol.

[2] Pray in Annalib. Veterum Hunnor. Catona l. c.

[3] Marcellin. Comes in Chronico. Catona in Synopsi Chronol.

[4] Lequien in Oriente Christiano Tom. I, p. 1214.

[5] Idem ibidem pag. 1218.

[6] Idem ibidem p. 1220.

[7] Idem ibidem p. 1227.

[8] Idem ibidem p. 1221.

[9] Idem tom. 2. p. 303

[10] Idem tom. 2. p. 313.

sârgunit în Chesaria Cappadochieĭ [1]; Iacov episcopul Silistrieĭ s'aŭ afurisit de sântul Sobor [2]; pre Iulian mitropolitul Sardicheĭ încă l'aŭ afurisit Soborul al treilea Ecumenic pentru acéia, pentru că prindea partea luĭ Nestorie, în care nebunie rĕmânind, din scaun încă s'aŭ isgonit, precum scrie Ireneŭ din Tyr cap. 190. Maĭ înțelepțésce aŭ lucrat Timotheiŭ Archiepiscopul cetățiĭ Tomos din Schythia, saŭ al Babeĭ de acum, carele s'aŭ întors, și s'aŭ iscălit Soboruluĭ din Efes [3]. Marchian al Abrituluĭ cu Petronie al Novelor, și cu Evstatie al Nisseĭ nu se cetesc a fi fost afurisiți: drept acéia putem suppune, că eĭ încă s'aŭ întors de la nebunia luĭ Nestorie; ba încă Marchian aŭ archierit până la anul 458. Vedĭ pre Lecvien [4]. Nu vréŭ a tăcea aci, că în locul luĭ Dorotheiŭ Mitropolitul Preslaveĭ aŭ fos pus prin Soborul al treilea ecumenic Saturnin, despre carele maĭ multe voiŭ cuvînta la anul 448.

Anul 432. Bonifatie venind iarăș la cinstea cea maĭ din nainte, s'aŭ sculat cu războiŭ asupra luĭ Aeție, pre carele l'aŭ și învins; ci el din rana, ce o aŭ căpĕtat în războiul acela, nu după multă vréme aŭ murit; iară Aeție aŭ năzuit la Ruas, fratele luĭ Mundzuc, și unchiul luĭ Attillal, stăpânul Hunnilor, carele în

Anul 433, aŭ și ajutat pre Aeție, ca pre un cunoscut al sĕŭ, cu frumósă óste: cu óstea acésta drept acéia Aeție aŭ rĕpus pre Sevastian povățuitoriul oștilor luĭ Valentinian al treilea, și iarăș și-aŭ căștigat tótă cinstea cea maĭ dinnainte [5],

Anul 434. După ce aŭ murit Ruas al doilea frate al luĭ Mundzuc stăpânuluĭ Hunnilor, Attila, Bleda amândoĭ fe-

[1] Collectio Synod Irenæĭ Tyrii Cap. 190.
[2] Eadem Collectio Cap. 7. 13. 28.
[3] Lequien Tom. 1 p. 1214.
[4] Idem ibidem p. 1220.
[5] Baron. in Annalib. Eccl. Prayin Annalib. Veterum Hunnor. Catona in Syuop. Chronol.

ciorĭ luĭ Mundzuc aŭ remas craĭ preste Hunnĭ, care așa aŭ făcut pace cu Avgustul Theodosie al II, ca în tot anul să le dea tribut, saŭ hăracĭ, cu care, cum aŭ fost aședat dintru început, nu s'aŭ îndestulit, ci din an în an l'aŭ tot maĭ suit, precum se va arĕta la anĭ viitorĭ [1].

Anul 435. Genseric craiul Vandalilor strîns fiind de oștile Romanilor, face pace cu dênșiĭ, și jóră că o va ținea [2].

Anĭ 436 și 437. In anul 436, când Hunniĭ se oștea cu Burgundiĭ, Theodoric, craiul Visi-Gothilor stricênd pacea cu Romaniĭ, aŭ încungiurat Narbona în Galia, de la a căreia batere în anul 437 l'aŭ alungat povățuitoriul Litorie cu ajutoriul Hunnilor [3].

Anul 438. Avgustul Valentinian al treilea, carele în anul trecut luasă șie muiare pre Evdoxia fata Avgustuluĭ Theodosie al doilea [4], în anul de acum aŭ trimis pre Leție în Gallia împotriva Visi-Gothilor, pre care i-aŭ și bătut cu mare învingere [5]. Augustul Theodosie al doilea încă în anul de acum aŭ vestit cartea legilor cea de pre numele sĕŭ numită [6].

Maĭ réle sunt care le-aŭ făcut în anul acesta Attila, și Bleda craiul Hunilor asupra beților strămoșilor noștri; pentru că din porunca lor, precum scrie Prisc Retorul [7]: «Schythele (adică Hunniĭ) pe vrémea, când se ținea târg mare între Schythe, și între Romînĭ, aŭ mers cu óste asupra Românilor, și pre mulți aŭ ucis dintr'ênșiĭ. Pentru acéia Romaniĭ aŭ trimis solĭ la Schythe, carii să se cérte cu dênșiĭ pentru cuprinderea cetățuiceĭ, și stricarea păceĭ.

[1] Marcellin. Comes in Chronico. Pray in Annalib. Veterum Hunnorum. Catona in Synop. Chronologica.

[2] Baron. in Annalib. Eccl. ad h. a. Catona in Synop. Chronol.

[3] Marcellin. Comes in Chronico Pray, et Catona II. cc.

[4] Catona in Synop. Chronol.

[5] Baron. in Annalib. Eccl. ad h. l.

[6] Catona loco citato.

[7] Priscus Rhetor in Libro de Legationibus.

Iară Schythele aŭ rĕspuns, că eĭ n'aŭ făcut acésta, ca se începă rĕsboiŭ, ci ca să'şĭ izbândéscă dosădzile de la Romanĭ făcute lor: pentru că episcopul cetăţiĭ Marguluĭ aŭ trecut în otarele lor, şi cercând mormênturile, şi vistieriile crailor lor, le-aŭ jufuit. Drept acéia, de nu vor da pre episcopul acesta în mânile lor, nicĭ vor da pre fugiţĭ (carĭ era mulţĭ la Romanĭ) în dărăpt, nu vor ţinea pacea, că se vor apuca de rĕsboiŭ. Acéstea a fi adevĕrate neîngăduindu-le Romaniĭ şi Schythele tot una ţînênd, aceştea n'aŭ vrut se aibă judecată despre céle ce era supt pără; ci s'aŭ apucat de rĕzboiŭ. Drept acéia trecênd Dunărea multă pagubă aŭ făcut oraşelor, şi cetăţilor ce era lângă ţĕrmurĭĭ Dunărĭĭ, şi întră céle lalte aŭ cuprins Viminaiul cetatea Mesilor din Illiric. Intâmplându-se acéstea, şi mulţĭ ḑicênd, că trebue dat episcopul, ca nu pentru un om tótă împĕrăţia să se pună în primejdie: Episcopul temêndu-se, ca nu cum-va să se dea în mânile Schythelor, fără de scirea tuturor celor din cetate, aŭ fugit la nemicĭ, şĭ aŭ făgăduit, că le va da cetatea, de să vor arĕta şi craiĭ Schythelor cu milă, şi cu ajutoriŭ cătră dênsul. La acéstea făgăduindu-se tóte, câte poftea, numaĭ de va înplini ce ḑisése, dând mânile, şi întărind făgăduinţele de îmbe părţile cu jurămînt. Episcopul cu mare mulţime de varvarĭ s'aŭ înturnat în otarele Romanilor. Acolo agĭungênd, tótă mulţimea varvarilor o aŭ ascuns în cela-lalt ţermure, şi el aŭ trecut, şi aŭ întrat în cetate, de unde într'o nópte dând semn, aŭ eşit, şi cetatea o aŭ dat în mânile nemicilor, şi de atuncĭ lucrurile varvarilor din ḑi în ḑi aŭ sporit».

Până aci Prisc Retorul, carele în céle culése din Istoria Gothilor[1] despre cetatea Marguluĭ aşa scrie: «iară Margul iaste cetatea Mesilor din Illiric, lângă Dunăre, zidită în dreptul Constantieĭ cetăţuiceĭ ceĭ în celalalt ţermure făcute». Tabla luĭ Peutinger pune Margul între Muntele în-

[1] Idem Priscus in Excerptis ex Histor. Gothica.

traurit, și Viminachiŭ; iară despre Viminachiŭ ḑice Niger [1], că s'ar chiema acum Vidin.

Maĭ pre urmă cum că acéstea, care le am scris cu cuvintele Retoriuluĭ Prisc, nu într'alt an, ci întru acest de acum s'aŭ întămplat, arată Prai [2], și Stritter [3].

Anul 439. Theodoric Craiul Visi-Gothilor în anul acesta aŭ învins pre Litorie și cu Aeție aŭ făcut pace: iară Genseric Craiul Vandalilor aŭ cuprins Cartagul, cetatea cea maĭ de frunte a Africeĭ [4].

Anul 440. Genseric în anul de acum aŭ trecut din Africa în Sichilia, și fórte rĕŭ o aŭ prădat, în cóntra a căruia Avgustul Theodosie al doilea aŭ trimis treĭ povățuitorĭ în Africa; dară Genseric, făcêndu-se, că voiesce a face pace cu Romanii, pre tuțtreĭ povățuitoriĭ i-aŭ înșelat, de aŭ isprăvit nemica [5].

Anul 441. In anul acesta Attila, și Vleda precum scrie Marchellin Comitul [6]: Craiul Hunnilor cu multe miĭ de ostașĭ aŭ năvălit în Illiric, și aŭ stricat din pămênt Naissul (acum Nissa), și Singhidonul (acum Semendria) cu maĭ multe alte cetățĭ, și orașe ale Illiriculuĭ. Așișderea scriŭ Sigonie [7], și Paul Diaconul [8].

Anul 442. Valentinian al treilea împĕratul apusuluĭ vădênd mérgerea înainte a luĭ Genseric craiuluĭ Vandalilor, aŭ făcut pace cu dênsul lăsându-ĭ tótă Africa, numaĭ Mavritania, și Numidia ținêndu-le pentru sine [9].

[1] Apud Bruzen in Dictionario Geographico.

[2] Pray in Annalib. Veterum Hunnorum pag. 108.

[3] Stritterum Tom. 1. pag. 482.

[4] Catona in Synopsi Chronol. Author Miscellae Lib. 14.

[5] Author Historiae Miscellae, et Catonall. cc.

[6] Marcellin. Com. in Chronico Inditione 9. Grosolo Con.

[7] Sigonius apud Calvisium in Opere Chronol.

[8] Paulus Diaconus Lib. 14.

[9] Author Historiae Miscellae Lib. 14. Catona in Synopsi Chronol.

Iară Attila, și Vleda craiĭ Hunnilor în anul acesta iarăși aŭ prădat tot Illiricul, și Thrachia [1]; drept acéĭa și Dachiile din preună cu Mesiile, că altmintrelea nu putea tréce în Thrachia: rĕŭ aŭ fost așa dară în anul de acum de toți Româniĭ, nu numaĭ de ceĭ ce era de-a stânga, ci și de ceĭ ce era de-a drépta Dunăriĭ.

Anul 443. Fiind că Attila, și Bleda așa aŭ fost bătut în anul trecut pre doĭ povățuitorĭ aĭ oștilor împĕratuluĭ Theodosie celuĭ tinĕr, pre Arnegisl, și pre Iónn la Chersonul Thrachieĭ, cât maĭ tóte cetățile Dachilor, ale Mesiilor, ale Dardanieĭ, ale Machidonieĭ, și ale Thrachieĭ le-aŭ fost cuprins, în anul de acum i-aŭ căutat împĕratuluĭ Theodosie a cumpĕra pacea de la dênșiĭ cu 6000 de funți de aur, ca după acéĭa pre fiește care an să le dea câte 1000 de funți [2]. Gândésce, și judecă cetitoriule! la ce aŭ ajuns vârtutea Romanilor?

Anul 445. Attila Craiul Hunnilor din năsățiósa râvnă de a stăpâni singur, în anul de acum aŭ omorât pre Bleda fratele sĕŭ, și némurile care, le-aŭ stăpânit maĭ nainte Bleda, și le-aŭ adăogat șie [3]. Pagubă că n'am aflat, preste care némurĭ aŭ domnit Bleda, și preste care Attila; Avtorul Mischelleĭ [4] numaĭ atâta scrie, că Attila, și Bleda aŭ domnit în tótă Dachia véche, și în Pannonia.

Anul 446. După ce aŭ stătut Attila sângur craiu Hunnilor, cu mult maĭ tare s'aŭ sumețit asupra Romanilor, pentru că, după cum scrie Prisc retorul [5] la anul acesta: «Supt

[1] Marcellinus Comes în Chronico indict. 10. Eudoxio, et Dioscoro Coss. Chronicon Paschale p. 314.

[2] Paulus Diacon. Lib. 14. Baronius in Annalib. Eccl. ad h. a. Catona in Synopsi Chronol. S. Theophan. in Chronographia.

[3] Marcell. Comes in Chronico Indict. 13. Valentiniano VI. et Nomo Cons. Author Historiæ Miscellaneae. Lib. 15.

[4] Eadem Historia Miscellanea. l. c.

[5] Priscus Rhetor in Libro de Legationibus p. 34.

împĕratul Theodosie cel maĭ tinĕr Attila craiul Hunnilor aŭ într'armat pre aĭ sĕĭ, și aŭ scris epistolă la împĕratul pentru ceĭ fugiți, și pentru dărĭ. Pre ceĭ fugiți, pre carii nu i-ar fi dat în dărăpt cu prilejul rĕzboiuluĭ celuĭ maĭ din nainte, ca cât maĭ curând sĕ'ĭ trimiță înnapoĭ. Iară în câtu'ĭ pentru dărĭ, ca cât maĭ rapede să trimită solĭ, carii se le scrie, ca nu cum-va zăbovind, Scythele se se pornéscă la rĕzboiŭ. Pentru că, de ar și vrea, nu e maĭ mult în putérea luĭ a înfrâna mulțimea Schythelor. Împĕratul, după ce aŭ cetit epistola, aŭ dis, că nu va da pre Schythele, carii aŭ scăpat la dênsul; ci dinpreună cu eĭ are în inimă, să aștépte, ce va aduce rĕzboiul: iară solii va trimite, carii se îndrépte céle de supt pâră. Acéstea precum se aședase la Romani, înțelegêndu-le Attila, s'aŭ mâniat, și aŭ trecut în otarele Romanilor, unde după ce aŭ stricat vre-o câte-va cetățuicĭ, maĭ pre urmă aŭ luat Rațiaria cetatea cea mare, și plină de ómenĭ.

Vrênd maĭ multe a sci despre Rațiaria, cetatea cea căpetenéscă a Dachieĭ ceĭ răpósă, vedĭ care s'aŭ însemnat la anul 274.

Anul 447. Nenorocit an aŭ fost acesta pentru Avgustul Theodosie al doilea; pentru că nu numaĭ Attila sporea a năcăji împĕrăția resărituluĭ, ci cutremurul pământuluĭ încă fórte aŭ stricat Țarigradul. Afară de acéstea Pulheria Avgusta pentru multe dosădzĭ, ce suferea de la Evdochia cumnată-sa saŭ tătăișă-sa, încă aŭ lăsat curtea frate-sĕŭ a luĭ Theodosie celuĭ maĭ tinĕr, și ducêndu-se ea i-aŭ dus dinpreună și norocul [1]; «pentru că, după cum scrie Marchelin Comitul [2], gróznic rĕzboiŭ, și maĭ mare de cât cel maĭ dinnainte aŭ pornit Attila craiul asupra Romanilor, carele maĭ tótă Evropa o aŭ ras, stricând, și prădând cetățile eĭ. Attila craiul aŭ prădat tóte până la Thermopoiŭ. Iară Arnegisl

[1] Catona in Synopsi Chronol.
[2] Marcellin. Com. in Chronico | Indiction. 15. Ardabure et Callepio Consulibus.

magistrul ostașilor din Dachia cea răpósă, la rînl Ululuĭ oștindu-să cu Attila craiul, și pre prea mulțĭ tăind, vitejésce aŭ căḑut».

Cum póte fi așa dară adevĕrat, ce scrie Calvisie [1] din Sigonie? cum că Arnegisl, după ce aŭ strâmptorit cu soțu-sĕŭ cu Anthemie povățuitoriul pre Attila lângă Sardica cetatea cea căpetenéscă a Dachieĭ de mișloc (despre carea veḑĭ, care s'aŭ scris la anul 274) aŭ fugit la Hunnĭ, și prin fuga sa tótă biruința o aŭ lăsat craiuluĭ Attila? Stefan Catona scrie [2], că Attila cu prilejul acesta șeapte-ḑĕcĭ de cetățĭ, și orașe aŭ jefuit.

Anul 448. Attila, carele maĭ nainte numaĭ în Dachia cea véche, și în Pannonia aŭ domnit stătornicésce, precum s'aŭ ḑis la anul 445, în anul trecut aŭ cuprins și Dachia cea noao, adecă pre toțĭ Româniĭ saŭ Coloniĭ luĭ Traian i-aŭ suppus șie, apoĭ în anul de acum iarăș aŭ trimis solĭ la Avgustul Theodosie al doilea, carea solie așa o scrie Prisc Retorul [3]: «Edecon bărbat schythă carele prea marĭ lucrurĭ făcuse în războiŭ, iarăș aŭ venit sol cu Oreste. Acesta fiind de viță român lăcuia în Pannonia cea la rîul Savuluĭ așeḑată, carea din legătura cea cu Aeție povățuitoriul Romanilor celor de la Apus făcută, o stăpânea varvarul. Intrând așa dară Edecon în polată, aŭ dat împĕratuluĭ cartea luĭ Attila, în carea se jeluia că nu s'aŭ întors ceĭ fugițĭ, cariĭ de nu i se vor întórce, și Romaniĭ nu vor înceta de la lucrarea pământuluĭ celuĭ cu arme suppus șie, se lăuda cu războiŭ. Iară pământul luĭ Attila supus era de-a lungul Dunăreĭ de la Pannonia până la Novele Trachieĭ în lungime: și în lățime cale de cincĭ ḑile. Nicĭ lăsa să se facă târgurile, ca maĭ nainte, lângă țermurĭĭ Dunăreĭ, ci în cetatea Naissuluĭ, carea o stricasă, după ce o aŭ luat (de la Romanĭ), și era departe de Dunăre, cale de cincĭ ḑile o-

[1] Calvisius in Opere Chronol.
[2] Catona l. c.
[3] Priscus Rhetor in Libro de Legationib.

muluĭ bun de paș: Cetatea acésta o punea otar Schythelor, și ținutuluĭ sĕŭ. Acéia încă poftea, ca să se trimită la dênsul solĭ, nu din tot rândul, ci dintră consularĭ după voe, cu carii să se pótă înțelége despre céle de supt pără, pentru a cărora primire se va pogorî în Sardica».

Din tótă spunerea retoruluĭ Prisc, carele însuș aŭ fost sol cu Maximin consulariul de astă dată, poțĭ culége, ca Attila stăpânea în timpul, de carele să vorbesce aci, tótă Dachia cea noao înpreună cu amêndoao Mesiile, și cu Dardania, afară de Pannonia, de Dachia cea véche, și de alte țĕrĭ, ce era maĭ încolo de Dachia spre méză-nópte.

Ḍisu-s'aŭ la anul 431, că soborul al treilea ecumenic de la Efes aŭ pus gĭos pre Dorotheiŭ Mitropolitul Marchianopoiuluĭ saŭ al Preslaveĭ de acum, pentru că era Nestorian; aci arăt că în locul luĭ Dorotheiŭ acelaș sobor aŭ orânduit pre Saturnin, pre carele Plintha magistrul ostașilor l'aŭ și așezat în Preslava întru acelaș an [1], ci nu mult aŭ ședut în scaun, și s'aŭ lepădat de poporéniĭ luĭ, pentru că aŭ învĕțat, că, câte aŭ pătimit D-nul Hs, ca om, le-aŭ simțit ca Dumneḍeŭ [2], însă n'aŭ trebuit Saturnin în delung se remână lepădat; pentru că în anul acesta 448, în care întâiaș-dată s'aŭ vestit eretic Evtichie de soborul cel în Țarigrad ținut, maĭ întâiŭ Saturnin s'aŭ iscălit soboruluĭ, precum urméză: Σατερνῖνος Ἐπίσκοπος Μαρκιανϖπωλεως [3].

Marie neguțătoriul [4], carele în anul de acum scrie în cóntra Nestorianilor, și a Evtichianilor, încă ne învață, că luĭ Timotheiŭ Arhiepiscopuluĭ Babeĭ de acum, i-aŭ urmat Ioann, carele murise mai nainte de a scrie Marie, veḍĭ pre Lecvien [5].

Anul 449. Până când aŭ zăbăvit Edecon solul luĭ Attila

[1] Dorotheus in Epistola ad Clarum Constantinopolitanum.

[2] Collectio Synodica Irenæi Tyrii Cap. 117.

[3] Lequien in Oriente Christiano Tom. 1, p. 1219.

[4] Marius Mercator in Libro contra Nestorianos, et Eutychianos.

[5] Lequien loco citato p. 1215.

în Țarigrad, Hrysafie unul din ceĭ maĭ din lăuntru la împĕratul Theodosie al doilea. s'aŭ meștegăduit, ca cu banĭ să'l aducă, să omóră pre Attila; ci întorcêndu-se Edecon cu soliĭ luĭ Theodosie, cu Maximin consulariul, și cu Prisc retorul, aŭ vădit lucrul luĭ Attila, carele mâniindu-se pentru acéia, precum să și cuvinea, pre Bigila, carele scia de tótă tréba acésta, l'aŭ pus la prinsóre, nicĭ l'aŭ sloboḑit până ce n'aŭ plătit 100 de funțĭ de aur; iară pre solĭ nu i-aŭ sloboḑit la sine; după acéia totușĭ adésă orĭ i-aŭ ospătat, și legând pace cu împĕratul mulțĭ robĭ aŭ sloboḑit fără de vre-un preț: așa scrie Prisc retorul [1], carele maĭ pre urmă iarăș ḑice: «împrăștiindu-se adunarea, cea pentru noĭ ținută, am rugat pre Onegesie (cel d'întâiŭ magistru al luĭ Attila), ca pre muérea luĭ Sylla, și pre feciorii eĭ, carii în luarea Rațiarieĭ împreună cu mumă-sa se robise, să'ĭ slobódă. Nicĭ să prea trăgea de la sloboḑirea lor, numaĭ cât poftea mare summă de banĭ pentru dênșiĭ. Drept acéia noĭ iarăș ne-am rugat, ca să'și aducă aminte, și se cumpănéscă fericirea lor cea maĭ din nainte, și norocirea cea de acuma. Așa aŭ sloboḑit pre feméa pentru cincĭ sute de galbenĭ, și pre feciorĭ numaĭ de cinste i-aŭ trimis la împĕratul».

Dintru acéstea maĭ de pre urmă cuvinte ale luĭ Prisc retoruluĭ poțĭ judeca, ce familiĭ aŭ fost între coloniĭ luĭ Traian, adeca de céle maĭ de frunte; căcĭ cine nu scie, ce aŭ fost Sylla în Roma?

Las de a scrie tótă călĕtoria solilor împĕratul Theodosie până la Attila, și pentru lungimea eĭ, și pentru că e fórte confuză; ci tu o cetésce în Prisc retorul, și în Gheorghie Prai [2], carele vrea a arăta și curțile luĭ Attila unde aŭ fost.

Tot întru acesta an s'aŭ ținut sobor în Țarigrad supt

[1] Priscus Rhetor in Libro de Legationibus.

[2] Georg. Pray in Annal. Veter. Hunnosum.

patriarhul Flavian al acéiaș cetăți iarăș împrotiva luĭ Evtiche, în care sobor aŭ fost de fațe Alexandru Arhiepiscopul Babbeĭ următoriul luĭ Ioann, carele și în al patrulea Ecumenic sobor de la Calchidonia s'aŭ iscălit [1], și Secundin al Novelor [2] cetățeĭ Dachieĭ ceiĭ râpósă, despre carea cetate așa scrie Procopie [3]: «De la cetatea Viminachiŭ maĭ încolo (în gios) mergênd sânt treĭ cetățuicĭ în țĕrmurile Dunăreĭ: Picnul, Capul, și Novele, care maĭ nainte numaĭ din câte un turn custa. Ci acuma Iostinian Avgustul atâtea olate, și băștiĭ aŭ făcut într'ênsele, cât nu în zadar se chiamă cetățĭ».

Anul 450. După ce aŭ făcut pace în anul trecut cu Attila Avgustul Theodosie cel maĭ tinĕr saŭ al doilea, în anul de acum s'aŭ căit, că din sfatul luĭ Hrysafie Evnucul, și al înpĕrătéseĭ Evdochieĭ aŭ urgisit pre Avgusta Pulheria soru-sa, de s'aŭ dus din curtea cea împĕrătéscă; drept acéia pre împĕrătésa Evdochia o aŭ lăpădat din curte, și pre soru-sa o aŭ chiemat înapoĭ; nădăjduind, că cu întórcerea eĭ i se va înturna și norocul, care îl avusése maĭ nainte: ci almintrelea s'aŭ întâmplat; pentru că după întórcerea Pulherieĭ puțin timp aŭ trecut, și aŭ murit Theodosie Avgustul în 28, saŭ precum scrie S. Theofan [4], în 20 de ḑile ale luĭ Iunie, în vêrstă de 49 de anĭ [5], ne lăsând vre-un moștén după sine, pentru carea întâmplare Thronul împĕrătesc l'aŭ moștenit Avgusta Pulheria, carea aŭ dat Schiptrul luĭ Vlavie Marchian unuĭ vonic de maĭ marĭ talanturĭ, de cât de viță, primindu'l soț și de căsătorie, și de împĕrăție [6], Attila într'acéstea n'aŭ dormit, ci cât aŭ înțeles mórtea luĭ Theodosie, îndată aŭ trimis solĭ și la Marchian,

[1] Michael Lequien in Oriente Christiano Tom. 1, p. 1215,

[2] Idem Lequien ibidem p. 1221.

[3] Procopius de ædificiis. Libro 4, Cap. 6.

[4] S. Theophanes in Chronograph. ad ultimum annum Theodosii Iunioris.

[5] Catona in Synop. Chronol.

[6] Author Miscellæ Lib. 15. Baron. ad h. a.

și Valentinian al treilea, și împrotiva luĭ Valentinian s'aŭ gătit încă în anul acesta, pricinuind: că Valentinian nu'ĭ dă pre soru-sa Honoria muére, după cum o aŭ fost făgăduit [1].

Tot întru acesta an s'aŭ ținut al doilea sobor la Efes de Dioscor patriarhul Alexandrieĭ în partea luĭ Evtiche, și împrotiva Sântuluĭ Flavian Patriarhuluĭ Țarigraduluĭ. care sobor în anul îndată următoriŭ de soborul al patrulea ecumenic de la Calchidon s'aŭ vestit a fi nelegiuit pentru multe pricinĭ, care le veḑĭ la Binie, și la Bail [2]. La soborul acesta aŭ fost de față: Diogenian Episcopul Remesianeĭ din Dachia de mișloc [3]; Dorotheiŭ mitropolitul Preslaveĭ; Iacov episcopul Silistrieĭ, și Marchian episcopul Abrituluĭ, despre carii am grăit la anul 431. [4].

Anul 451. Evtiche arhimandritul din Țarigrad cu atâta râvnă s'aŭ pornit asupra luĭ Nestorie, carele învĕța, că în Domnul nostru Iisus Hs. sânt doao fețe, una dumneḑăiască, alta omenéscă, cât însuși s'aŭ alunecat în maĭ mare prăpaste; pentru că vrênd să aréte, că în Domnul Hs. numaĭ o față iaste și acéĭa dumneḑeiască, firile așa le-aŭ amestecat, cât firea cea omenéscă maĭ pre urmă o aŭ mutat în cea Dumneḑăĭască [5].

Împrotiva eresuluĭ acestuia Avgustul Marchian în anul de acum aŭ strâns Soborul al patrulea ecumenic în Calchidonia la care Sobor s'aŭ adunat 636 de Arhiereĭ, adecă de doao orĭ maĭ mulțĭ de câțĭ aŭ fost la Soborul cel dintâiŭ ecumenic de la Nichea [6], între carii aŭ trebuit să fie și Arhiereiĭ Românescĭ, saŭ dóră acestea n'aŭ putut mérge, pentru că Dachiile amândoao și cea véche, și cea

[1] Baron. et Catona ll. cc.

[2] Severinus, Binius, et Ludovicus Bail in Collectione Conciliorum.

[3] Leqvien in Oriente Christiano Lib. 2. p. 305.

[4] Severinus Binius in recensione Conciliabuli Ephesini.

[5] S. Leo I. Papa in Epistola 10. Ludovicus Bail in recensione Concilii Chalcedonensis.

[6] Nicephorus Lib. 15. Cap. 2.

noao, precum s'aŭ arĕtat la anul 448, era supt stăpânirea luĭ Attila; din Schythia cea mică, și din Mesia de gios totuș aŭ fost de față Alexandru arhiepiscopul Babbeĭ [1], și Hariton episcopul Varneĭ [2].

Acéstea când să făcea în împĕrăția resărituluĭ, gemea împĕrăția apusuluĭ, pentru că Attila, după ce aŭ adunat oștĭ din tóte némurile, câtea avea supt stăpânirea sa, aŭ trecut Renul, și după ce aŭ stricat de tot maĭ multe cetățĭ în Gallia. aŭ ajuns maĭ pre urmă în câmpiĭ Catalaunicĭ, unde fórte gróznic războiŭ aŭ ținut cu Aeție povățuitoriul oștilor luĭ Valentinian al treilea, și Theodoric cel dintâiŭ craiul Visi-Gothilor, în care războiŭ, nu se pot spune, câțĭ aŭ perit de âmbe-părțile, ci maĭ spre séră s'aŭ tras Attila, și aŭ fugit nóptea, după carele în zedar aŭ alergat Tyrismund fecĭorul craiuluĭ Theodoric, vrênd să izbândéscă mórtea tătâne-sĕŭ, carele căduse în războiŭ, dic avtorii, carii aŭ scris despre rĕzboiul acesta, că Attila aŭ fost strâns tóte șeile grămadă, ca, de cum-va l'ar învinge, să nu cadă în mâna luĭ Aeție, ci de viŭ să se ardă pre sine [3].

Anul 452. Attila înturnat în Pannonia aŭ adunat óste noao, și trecênd munțiĭ aŭ încungĭurat Acvilea, pre carea o aŭ și luat după doao lunĭ. De aci aŭ întrat în Italia, și fórte o aŭ prădat; iară vrênd să prade și Roma, i-aŭ eșit S. Leon Papa în întîmpinare, și l'aŭ făcut de s'aŭ întors acolo de unde venise [4].

Anul 453. In anul acesta aŭ rĕposat S. Pulheria în 18 ḑile ale luĭ Fevruarie [5]; iară Attila să găta la războiŭ în cóntra Avgustuluĭ Marchian; pentru că nu vrea să plinéscă

[1] Binius in recensione ejusdem Concil.

[2] Collectio Concilliorum jussu Pauli V. edita.

[3] Author Miscellae Lib. 15. Iornandes de rebus Geticis. Baron. ad. h. a. Catona in Synopsi Chronol. Calvis. in Opere Chronol.

[4] Author Miscellae Lib. 15. Baron ad. h. a. Catona. l. c.

[5] Baron. ad. h. a. Catona in Synopsi Chronol.

făgăduinţele Avgustuluĭ Theodosie celuĭ maĭ tinĕr, de la care războiŭ l'aŭ împedecat mórtea, carea i s'aŭ întâmplat în anul îndată urmatoriŭ [1].

Anul 454. «Attila (ḑice Marchellin Comitul [2] craiul Hunnilor, stricătoriul Evropeĭ, nóptea s'aŭ omorât de mâna, şi cu cuţitul uneĭ mueri. Iară alţiĭ ḑic, că s'aŭ înecat de sângele ce i-aŭ curs». Iară S. Theofan [3] maĭ pre larg, şi aşa scrie despre mórtea craiuluĭ Attila: «În anul acesta (454) asupra luĭ Marchian, carele nu suferea, se i se dea tributul de Theodosie făgăduit, Attila se gătea cu războiŭ. Într'acéĭa s'aŭ aprins de dragostea uneĭ féte pre formóse cu care ţinênd nuntă, şi bind prea mult vin, apoĭ adormind, i-aŭ bujdit fără de samă mult sânge pe nas, şi pe gură, şi s'aŭ înecat. Iară feciorii luĭ, cariĭ aşa de mare stăpânire moştenise de la tatăl lor, neputêndu-se îndămâna între sine, lesne s'aŭ putut învinge după acéĭa», precum s'aŭ şi învins, cum se va vedea la aniĭ viitorĭ.

Maĭ rĕŭ aŭ lucrat Valentinian al treilea împĕratul apusuluĭ, pentru că în anul de acum pentru vorbele unor mincinoşĭ, cariĭ aŭ pârât pre Aeţie cel vitéz, şi stâlpul împĕrăţieĭ apusuluĭ, că vrea să răpéscă porfyra, aŭ chiemat pre Aeţie la sine, şi însuş cu mâna sa l'aŭ omorât [4].

Anul 455. Ḑis'am la anul trecut, că rĕŭ aŭ lucrat Avgustul Valentinian a treilea omorând pre Aeţie, acuma ḑic, că el încă ş'aŭ primit sfârşitul în anul de acum, şi tótă slava luĭ Theodosie celuĭ Mare, a moşuluĭ sĕŭ, o aŭ îngropat cu sine; pentru că prétenii luĭ Aeţie, din îndemnul Senatoruluĭ Petronie Maxim l'aŭ omorât în 29 Martie, în vîrstă de 36 de anĭ, după ce aĭ împĕrăţit anĭ 26, luni 4 ḑile 23, dintâiaş dată supt tutela mâne-sa a Plachidieĭ, apoĭ sân-

[1] S. Theophanes in Chronographia p. 92. Catona l. c.

[2] Marcellinus Com. in Chronico Indict. 7. Aëtio et Suidio Coss.

[3] S. Theophanes. in Chronographia p. 92.

[4] Author Miscelae Lib. 15, Baron. ad h. a. Catona in Synop. Chronol.

BIBLIOTECA

gur, după a căruia mórte Petronie Maxim aŭ răpit nu numaĭ împĕrăția Apusuluĭ, ci și pre Evdoxia muérea luĭ Valentinian al treilea, și fata luĭ Theodosie al doilea, carea silită fiind a se mărita după Maxim, aŭ chiemat întru ajutoriŭ pre Genseric craiul Vandalilor, din Africa. Genseric n'aŭ zăbovit a mérge întru ajutoriul Evdoxieĭ, drept acéia la venirea luĭ lăcuitoriĭ Romeĭ pre Maxim l'aŭ bătut cu petri, și în 12 Iunie l'aŭ aruncat în Tivere. Iară Genseric după ce aŭ jefuit Roma, s'aŭ întors în Africa, și aŭ dus cu sine pre împĕrătésa Evdoxia cu doao fete a eĭ. După ducerea luĭ Genseric fu numit Avgust în 10 Iunie tot în anul de acum Mechyllie Avit, pre carele și Marchian Avgustul, încă l'aŭ întărit [1]

Asĕmenea lucruri s'aŭ întâmplat între Hunnĭ după mórtea luĭ Attila; pentru că sfădindu-se între sine Ellac, Denghesic, și Irnac, treĭ feciorĭ aĭ luĭ Attila, némurile, pre care le biruise, și supusése tată-sĕŭ, s'aŭ sculat asupra lor, și maĭ întâiŭ Ardaric craiul Gepidilor aŭ tăiat pre Ellac, și pre Hunnĭ i-aŭ împins spre Marea Négră. Valamir craiul Ostro-Gothilor încă aŭ învins pre Denghesic, și pre Irnac, și i-aŭ înteţit de s'aŭ înturnat în Hunnivar [2], despre carea cetate așa scrie Procopie [3] : «în râpa rîuluĭ (a Dunăreĭ) cetăţeĭ, cum se chiamă ceiĭ vechĭ a Hunnilor, și altele și ziduri i-aŭ făcut (Iustinian Avg.) nu departe de la cetatea Hunnilor, Dunărea fusése întărită cu doao cetăţuicĭ : una carea era în Illiric, s'aŭ chiemat, Palaţiol, iară cea din direptul Palaţioluluĭ Sichivida, pre acéstea, fiind de vechime stricate, împĕratul Iustinian le-aŭ dires, și așa aŭ oprit năpădirea varvarilor în părţile acélea.» Din cuvintele luĭ Procopie poţĭ culége, cum

[1] Author Historiæ Miscellaneæ Lib. 15. Baron. ad h. a. Catona in Synop. Chronol.

[2] Iornandes de rebus Gethicis. Pray in Annalibus Veterum Hunnor. Catona l. c.

[3] Procopius de ædificiis Lib. 4, cap. 6.

că Hunnivarul, cum îl chiamă Praĭ, și Catona [1]; saŭ cetatea Hunnilor aŭ fost lângă Dunăre în Bulgaria de acum, saŭ maĭ bine să dic, în Dobrogenĭ. Așa dară Ostrogothiĭ aŭ înterit pre Hunnĭ din amândoao Dachiile, precum i-aŭ fost alungat maĭ nainte Gepiziĭ din Sirmiŭ; vedĭ și alte cărți ale luĭ Procopie [2].

Anul 456. Impĕratul apusuluĭ Avit Avgustul în anul acesta prin Theodoric bate pre Svevĭ, și prin Rachimer întărésce pre Vandalĭ; ci curînd după acéia Rachimer s'aŭ sculat în cóntra luĭ Avit, și prindêndu-l, l'aŭ facut de aŭ lăpădat porfyra în 17 dile ale luĭ Maiŭ [3].

Anul 457. In anul acesta, tocma când se gătea cu războiŭ asupra Vandalilor Avgustul Marchian împĕratul rĕsărituluĭ, aŭ murit în 31 Ianuarie, în vîrstă de 65 de anĭ, căruia i-aŭ urmat Leon cel dintâiŭ, carele și cel mare s'aŭ numit pentru vîrtuțile sale; acesta era născut în Thrachia, și Avgust s'aŭ făcut prin mișlocirea povățuitoriuluĭ Aspare [4].

Impĕrăția apusuluĭ încă nu avea oblăduitoriŭ tocma de atuncĭ, de când desbrăcase porfyra Avit Avgustul în anul trecut: drept acéia după déce lunĭ, și șépte-spre-déce dile de nestăpânire, Senatul Romeĭ și ostașiĭ dimpreună aŭ ales Avgust pre Iulie Maiorian întru întâia dĭ a luĭ Aprilie [5]

După ce aŭ dobândit și rĕsăritul, și apusul împĕrațiĭ sĕĭ, craiĭ Hunnilor Denghesic, și Irnac aŭ trimis solie la Avgustul Leon cel d'întâiŭ împĕratul rĕsărituluĭ. Despre carea solie așa scrie Prisc retorul [6]: «Veniť aŭ și la Leon

[1] Pray et Catona ll. cc.

[2] Procop. de bello Vandal. Lib. 1 Cap. 2. et de bello Goth. Lib. 3. Cap. 33, et 34.

[3] Baronius ad h. a. Catona in Synop. Chronol.

[4] S. Theophanes in Chronograph. Catona in Synop. Chronolog. Ioannes Iacobus Hofman. in Lexico Universali.

[5] Author Miscellæ Lib. 15. Baron. in analib. Catona l c.

[6] Priscus Rhetor p. 44. 45.

împĕratul solie de la feciorii luĭ Attila, ca uitându-se tóte sfădile, céle maĭ dinainte, să se facă pace. Drept acéia Romanii, după cum obicinuise maĭ de demult, să mérgă până la Dunăre, și acolo să țină târg, din carele, câte le ar fi de lipsă ambe părțile să cumpere. Ci solia acéia s'aŭ întors deșiartă. Pentru că socotind împĕratul binele cel de obște, n'aŭ judecat a fi bine, să dea Hunnilor folosurile Romanilor, pre carii maĭ nainte cu atătea prădĭ, și uciderĭ îĭ năcăjise. Iară feciorii luĭ Attila, după ce aŭ înțeles solia, nu s'a nărăvit între sine, pentru că Denghesic, după ce s'aŭ înturnat solii fără de nicĭ o ispravă, vrea să dea războiŭ romanilor, căruia Irnac îĭ sta împrotivă, dicênd, că nu'ĭ de folos a se oști afară de patria lor; Denseric totușĭ aŭ pornit cu războiŭ asupra Romanilor, și s'aŭ silit să cuprindă Dunărea.» Ci precum scrie maĭ încolo Prisc retorul, aŭ fost încungĭurat de Romanĭ, și fórte rĕŭ bătut.

Din cuvintele luĭ Prisc ce le-am adus aci, dară maĭ ales din céle ce scrie Procopie [1], în Cartea a treia despre războiul Gothicesc, Cap. 33. și 34, chiar se véde, că Hunniĭ, după mórtea luĭ Attila de Ostrogothĭ, cariĭ aŭ ținut Dachia cea noao, și de Gepiziĭ, cariĭ în anul de acum ținea Syrmiul, și o parte a Dachieĭ ceiĭ véche, adecă Ardélul, și cât iaste între el, și între Tisă, aŭ fost strâmtoriți spre Marea Négră în Moldova, Bessarabia, Țéra Românéscă, și póte fi, că și în Dobroviți, pentru că întru aceste se véde, a fi fost Hunnivarul, despre carele am vorbit la anul 455, și pentru strâmtórea acésta le-aŭ căutat a trimite solia cea din nainte dișă.

Anul 458. Ereticiĭ prétenii luĭ Dioscor, carele fusése Patriarh Alexandrieĭ, și aĭ arhimandritului Evtiche, omorâse pre Sfântul Proterie cel din Alexandria, a căruia mórte înțelegêndu-o Avgustul Leon cel dintâiŭ aŭ scris la toți arhiereiĭ răsăritului despre dênsa. Între Arhiereiĭ, la cariĭ aŭ

[1] Procopius de bello Gothico Lib. 3. Cap. 33. 34.

scris, se află: Valerian al Preslavei, Ursichin al Scopiei, Zosim al Sardichei, și Theotim al doilea al Babei [1], la carea epistolă a împăratului Leon nu toți arhiepiscopii mai sus numiți aŭ răspuns: eŭ drept acéia vréŭ a vorbi mai întâiŭ despre ceĭ ce aŭ răspuns, apoĭ despre ceĭ ce n'aŭ răspuns. Așa dară Theotim al doilea al Babbeĭ aŭ răspuns așa: Domnuluĭ celuĭ prea cu evlavie și prea creștin împăratuluĭ nostru Leon Theotim umilit episcop al Schytieĭ [2]; Ursinic al Scopieĭ, carele de Epifanie Scolasticul [3] se numéște Ursilie, aŭ respuns cu Synodul sĕŭ cel din Dardania, căruia Synod saŭ Sobor s'aŭ iscălit și Dalmatie episcopul Nisseĭ din Dachia de mișloc [4]. Respunsul luĭ Zosim mitropolituluĭ Sardicheĭ, și al Soboruluĭ luĭ nu se află [5]. Valerian mitropolitul Preslaveĭ încă nu se află iscălit epistoleĭ, cu carea aŭ răspuns Synodul din Mesia de gios ce era supt mitropolia Marchianopoiuluĭ, saŭ a Preslaveĭ [6], dóră aŭ fost bolnav, dice Carol de la S. Pavel [7], și pentru acéia s'aŭ iscălit în locul luĭ Marchian al Abrituluĭ, ca cel mai bătrân episcop.

Epistoleĭ, cu carea aŭ răspuns Synodul Mesieĭ de gios împăratuluĭ Leon, s'aŭ iscălit șése Episcopi precum urméză: Marchian al Abrituluĭ, Marțial al Appiarieĭ, Monofil al Drăștoruluĭ, Marchel al Nicopoiuluĭ, Petru al Novelor, și Ditta al Odisseĭ [8].

La Epistola acésta a Synoduluĭ din Mesia de gios acéstea scrie Mihail Lecvien [9]: «Limba Lătinéscă era mai de obște, de cât acea Grecéscă în multe locurĭ ale Mesieĭ

[1] Collectio Concillior. jussu Pauli V. Papae edita.

[2] Lequien in Oriente Christian. Tom. I. p. 1215.

[3] Epiphanius Scholastic. in sua Collectione.

[4] Lequien Tom. 2, p. 313.

[5] Lequien Tom. 2, Pag. 303.

[6] Lequien Tom. 1, pag. 1220.

[7] Carolus a S. Paulo in Geographia Sacra Lib. 8, Num. 28.

[8] Collectio Conciliorum jussu Pauli V. edita.

[9] Lequien in Oriente Christiano Tom. 1, p. 1217.

de gîos: și acésta o arată iscăliturile Epistoleĭ Synoduluĭ dintr'ênsa, ceĭ trimise la Impĕratul Leon despre mórtea Sfântuluĭ Proterie celuĭ din Alexandria, și despre Soborul din Calchidonia, după care iscălituri iaste scris: «*și Epistola a-*«*césta fiind scrisă în limba Lătinéscă, de pe Lătinie s'aŭ în-*«*tors pe Grecie, apoĭ de pe Grecie ĭarăși s'aŭ întors pe Lă-*«*tinie*».

Nicĭ e de a te mira, că în maĭ multe locurĭ ale Mesieĭ de gîos aŭ fost pre tîmpul acesta maĭ de obște limba cea Lătinescă de cât cea Grecéscă; pentru că în locurile acelea lăcuia strămoșiĭ Românilor, pre carii Avrelian Avgustul i-aŭ fost trecut de-a drépta Dunăreĭ, precum s'aŭ arĕtat la anul 274.

Maĭ pre urmă la anul acesta însémnă, că din Dachia cea râpósă, și din Dachia cea véche nicĭ un episcop n'aŭ scris la împĕratul Leon cel dintâiŭ; pentru acéia, pentru că pre acéstea atuncea le stăpânea varvariĭ, adecă: pre Dachia cea râpósă o stăpânea Ostrogothiĭ; iară pre Dachia cea véche o biruia într'o parte Gepiziĭ, într'alta Hunniĭ, precum s'aŭ arĕtat la anul 457, de carii nu cuteza a scrie la împĕratul Romanilor beții Români ceĭ dintr'ênsele.

Anul 460. Avgustul Maiorian împĕratul apusuluĭ destul de fericit aŭ fost în anul acesta; pentru că pre Visi-Gothi reŭ i-aŭ bătut în Gallia [1]. Nu așa i-aŭ umblat norocul luĭ Denghêsic craiuluĭ Hunnilor; pentru că sculându-se iarăși asupra Ostro-Gothilor, de aceștea în Dachia cea râpósă întru atâta s'aŭ înfrânt, cât de aci înainte Ostro-Gothiĭ aŭ fost spaima Hunnilor [2].

Anul 461. Când să găta cu óste asupra Vandalilor celor din Africa Avgustul Maiorian fu ucis de Rachimer în 7 dile ale luĭ Avgust, după a cuĭ mórte împĕrăția apusuluĭ aŭ

[1] Baron. ad h. an. Catona in Synop. Chronol.

[2] Seth. Calvis. in Opere Chronologico.

rămas fără de oblăduitoriŭ patru luni, apoĭ aŭ îmbrăcat porfyra Libie Sever al doilea, carele era născut din Lucania. [1]

Anul 463. Ostro-Gothiĭ urându-se a suferi năpădirile Gepizilor, și ale Hunnilor, încă dóră și răscólele Românilor, celor din Dachia cea noao, poftea se pótă tréce în Thrachia; carea poftă neîngăduinduli-să aŭ jefuit Illyricul. Drept acéia spăimântându-se Leon împĕratul, le aŭ trimes darurĭ, și aŭ dobândit de la Theodomir craiul lor, de i-aŭ dat pre Theodoric fiiul sĕŭ, care era numaĭ de 8 anĭ, ca un chizeș [2].

Anul 465. Rachimer, carele potopise maĭ nainte pre doĭ împĕrațĭ aĭ apusuluĭ, pre Avit și pre Maiorian, în 15 ḑile ale luĭ Avgust din anul de acum aŭ potopit și pre Sever al dóilea cu otravă, după a căruia mórte aŭ stătut împĕrăția apusuluĭ fără de oblăduitor doao-ḑecĭ de luni [3].

Anul 467. In anul acesta, în 12 ḑile ale luĭ Aprilie, Anthemie feciorul luĭ Procopie din Țarigrad, din bună-voința Avgustuluĭ Leon celuĭ d'întâiŭ, și cu ajutorința luĭ Rachimer se face împĕrat apusuluĭ [4].

Anul 468. Aspare, carele ajutasĕ pre Leon cel d'întâiŭ să se facă împĕrat, în anul de acum mâniindu-se pre dênsul, pre Basilisc, carele fusése trimis în cóntra Vandalilor în Africa cu 1100 de corăbiĭ, îl aṭâță împotriva luĭ, și făgăduindu-ĭ, că'l va face împĕrat în locul luĭ Leon, și atăta îl aduce, de tótă óstea o vinde, pre carea Genseric craiul o prăpădéște, arḑênd tóte corăbiile. Iară Avgustul Leon, numaĭ ca se așéḑă pre Basilisc, pre Patrichie feciorul luĭ Aspare îl face Chesariŭ, și mărită după el pre Leonția fata sa cea din Verina [5].

[1] Catona in Synop. Chronol.

[2] Seth. Calvis. in Opere Chronologico e Sigonio.

[3] Baron. in Annalibus ad h. an. Catona in Synop. Chronol.

[4] Author Historiæ Miscellaneæ Lib. 15. Baron. in Annalibus Eccles. ad h. a. Catona l. c

[5] S. Theophanes in Chronographia. Baron in Annalib. Eccl. ad. h. a. Catona in Synop. Chronol.

Anul 469. «Ostro-Gothiĭ, și Hunniĭ (ḑice Calvisie)[1] în Pannonia, cu care de care să o apuce, se bat între sine, și biruind Ostro-Gothiĭ, pre Densic fiiul luĭ Attila îl tae în rĕzboiŭ, și îĭ trimit capul în Ţarigrad, din hronica luĭ Marcellin Comituluĭ.» In Pannonia ḑice Calvisie, că s'aŭ întâmplat mórtea luĭ Denghesic, ci maĭ bine ar fi ḑis, în Dachia cea noao, pentru că, după cum s'aŭ arĕtat la anul 457, Ostro-Gothiĭ lăcuia atuncĭ în Dachia cea noao, și Hunniĭ în partea Dachieĭ véche cea de cătră Marea négră tocma departe de Pannonia.

Ci și în altele aŭ putut sminti Calvisie, precum și Catona[2], aŭ greșit în an, de sânt adevĕrate ce scrie hronica Paștilor[3], așa cuvîntând: «In anul Olimpiadeĭ 311 al patrulea a luĭ Leon al un-sprĕ-ḑécelea, Indictionul 6, fiind Anthemie Avgustul a doua óră consul, Dinstric fiiul luĭ Atthila s'aŭ tăiat de Anagast magistrul oștilor din Thrachia, a căruia cap s'aŭ adus în Ţarigrad tocma când se făcea jocurile cerculuĭ (Ludi Circenses), și purtându-l prin mișlocul cetăţeĭ, l'aŭ dus la xilochirc, și punêndu-l în ţapă, vr'o câte-va ḑile aŭ stat într'ênsa, de l'aŭ vĕḑut tótă cetatea». Din spunerea hroniceĭ Paștelor aci adusă chiar se véde, că pre Denghesic, pre care unii îl numesc Dinstric alţiĭ Dinsiric, ceia-lalţi Ghinsiric saŭ Densic, cum arată Stritter[4], nu l'aŭ tăiat Ostro-Gothiĭ, ci Anagast.

Anul 470. Evric craiul Visi-Gothilor, carele în anul 466 omóră pre fratele sĕŭ Theodoric al doilea, răpindu'ĭ Crăiĭa, și pre Romanĭ îĭ lepădasă din Spania, în anul acesta aŭ încungĭurat Arvernul în Gallia[5].

Anul 471. Aspare în annl acesta iarăș aŭ început a vi-

[1] Seth. Calvis. in opere Chronol.

[2] Catona in Synop. Chronologica Hunnor.

[3] Chronicon Paschale p. 323.

[4] Stritterus Tom. 1. p. 537.

[5] Iornandes de rebus Geticis Catona in Synop. Chronologica Visigothorum.

cleni asupra Avgustuluĭ Leon celuĭ dintâiŭ, ci împĕratul viclesugurile luĭ Aspare cu viclensug le-aŭ întrecut, și pre Aspare dinpreună cu feciorii luĭ l'aŭ omorât[1].

Anul 472. Theodomir Craiul Ostro-Gothilor în anul acesta fiind înghețată Dunărea aŭ trecut din Dachia cea noao, și bătênd pre Svevĭ (cum ḑice Calvisie, iară mie mi să véde că aŭ trebuit să ḑică: pre Longobardĭ, că acestea era atuncĭ maĭ aprópe de Dachia cea noao) încărcat cu pradă s'aŭ întors înapoĭ. Feciorul luĭ Theodomir Theodoric, pre carele îl slobodise Avgustul Leon la tatăl sĕŭ, încă aŭ bătut pre Sarmate. După acéstea puținĕ vréme trecênd aŭ murit Theodomir, și i-aŭ urmat Theodoric în Crăime[2].

Maĭ minunate lucrurĭ s'aŭ întâmplat în împĕrăția apusuluĭ, pentru că Rachimer ucigătoriul de împĕrațĭ, s'aŭ sculat cu óste asupra Avgustulnĭ Anthemie, și prinḑêndu'l, l'aŭ omorât în Roma în 11 ḑile ale luĭ Iulie, întru a căruia loc aŭ pus împĕrat pre Anichie Olyvrie bărbatul Plachidieĭ; ci nu mult s'aŭ bucurat Rachimer de împĕratul cel noŭ, pentru că aŭ murit după 40 de ḑile; și Avgustul Olyvrie încă aŭ murit în 23 de ḑile Octomvrie, de bólă saŭ almintrelea, nu se scie[3].

Anul 473. Glycherie unul dintră senatorĭĭ din Roma în anul acesta în 5 ḑile ale luĭ Martie aŭ îmbrăcat porfyra apusuluĭ, ci nu mult aŭ împĕrățit, precum se va arĕta la anul viitor[4]; cât aŭ împĕrățit, încă n'aŭ fost în odihnă, pentru că Vindomir, unul dintră craiĭ Ostrogothilor, ațâțat de Genseric craiul Vandalilor, aŭ pornit cu óste asupra Italieĭ; ci norocul împĕrățieĭ apusuluĭ, că pre cale aŭ murit Vindomir, căruia i-aŭ urmat feciorul luĭ iarăși Vindomir

[1] S. Theophanes in Chronograph. Catona in Synop. Chronologica.

[2] Sygibertus in Chronico. ad. h. a. Calvis. in Opere Chronolog.

[3] Author Miscellæ Lib. 15. Baron. ad h. a. Catona in Synop. Chronol.

[4] Baron. in Annalib. Eccl. ad h. a. Catona in Synop. Chronol.

chiemat, pre carele cu daruri la atâta l'aŭ adus Avgustul Glycherie, cât lăsând Italia, aŭ mers în Gallia, și s'aŭ unit cu Visigothii [1]. Theodoric cela-l'alt craiŭ al Ostrogothilor aŭ năvălit în Illiric și după acéia în Thessalia, pre carele așișderea cu daruri l'aŭ contenit Avgustul Leon cel din tâiŭ, de n'aŭ cuprins tótă Țéra Grecéscă [2].

Anul 474. Avgustul Leon cel dintâiŭ, ca unul ce se apropia de mórte, în anul de acum doi Impĕrați aŭ făcut: pre Leon al doilea, nepotu-sĕŭ feciorul luĭ Zinon, resărituluĭ; și pre Iulie nepot, carele luasă pre nepótă-sa, apusuluĭ; apoĭ puțintel trăind aŭ murit în 13 Fevruarie.

Leon al doilea, cât aŭ murit Avgustul cel dintâiŭ, pre tată-sĕŭ pre Zinon îndată l'aŭ numit Avgust, apoĭ întru a décea lună a împĕrățieĭ sale în vârstă de 17 anĭ aŭ murit, rămânênd tată-sĕŭ Zinon în locul luĭ, carele nicĭ aŭ așteptat altă rădicare la tronul împĕrățieĭ, ci s'aŭ dat cu totul dezmerdărilor:

Iulie nepot în 24 Iunie aŭ alungat pre Avgustul Glycherie din Italia, și aŭ rĕmas el împĕrat; ci n'aŭ avut îndelungă odihnă de Evric Craiul Visi-Gothilor, carele s'aŭ sculat cu războiŭ asupra luĭ [3].

Anul 475. Ostrogothiĭ neîndestulându-se cu Dachia cea râpósă în anul de acum aŭ cuprins maĭ multe cetăți ale Illyriculuĭ, nicĭ s'aŭ odihnit până ce n'aŭ dobândit de la Avgustul Zinon Pautalia [4], despre carea așa scrie Lecvien [5]: Pre Pautalia Ierocle o socotésce întru cetățile Dachieĭ de mișloc, pre carea Ptolomeŭ și Stefan o pun în Thrachia cea véche, iară Procopie în cartea 4, despre olate cap întâiŭ, o pune în Illyric, și ḑice, că Iustinian o aŭ dires; ci cio-

[1] Set. Calvis. in Opere Chron. ex Evogrio.

[2] Idem ibidem ex. Sigonio.

[3] Author Miscellae Lib. 15. Baron. in Annalib. ad h. an. Catona in Synop. Chronol.

[4] Author Miscellae Lib. 15. Catona in Synop. Chronolog.

[5] Lequien in Oriente Christiano Tom. 2, p. 307.

coiĭ grecești reŭ aŭ scris Pantalia în loc de Pavtalia mutând *v* în *n*, pentru că în numisme chiar se ḑice: Ὀλπίας Παυταλίας.

Visi-gothiĭ încă așa s'aŭ purtat în Gallia, cât i-aŭ căutat Avgustuluĭ Iulie Nepot a le da Arvernul, cetatea cea de multe orĭ de dênșiĭ încungiurată. După a căriia dare spre nenorocirea sa Avgustul Iulie Nepot aŭ pus povățuitoriŭ oștilor sale celor din Gallia pre Oreste, carele în scurt timp s'aŭ rădicat asupra împĕratuluĭ sĕŭ, și în 28 Avgust l'aŭ fugărit în Salona, iară pre fiiul sĕŭ Romul l'aŭ făcut împĕrat, pre carele Romaniĭ l'aŭ poreclit Avgustulus; pentru că era tinĕruț ca să se plinéscă într'ênsul amândoao numele, și a luĭ Romulus urzitoriuluĭ Romeĭ, și a luĭ Avgustul urzitoriuluĭ împĕrățieĭ, precum s'aŭ împlinit în Constantin al optulea, carele aŭ perdut Țarigradul, numele luĭ Constantin celuĭ Mare; pentru că și unul, și altul aŭ fost fiiul Iléneĭ, precum se va vedea, la anul 1453[1].

Anul 476. Acesta e anul cel de jéle, în carele Roma biruitórea némurilor, și stăpâna lumeĭ, căria asémenea n'aŭ fost, nu este, nicĭ va fi, așa aŭ căḑut, cât nu s'aŭ maĭ sculat, nicĭ se va maĭ scula maĭ mult; pentru că în anul acesta aŭ chiemat ceĭ ce prindea partea luĭ Iulie Nepot, pre Odoacher Craiul Herulilor, în Italia asupra luĭ Romul Avgustuluĭ, carele mergênd cu Heruliĭ, cu Trichilingiĭ, și cu alte némurĭ, aŭ bătut Ticinul cetatea Italieĭ, aŭ omorât pre Oreste în Placența, pre Paul în Ravenna, și pre Romul Avgustul desbrăcându'l de porfyră, l'aŭ surgunit în Luculan cetatea Campanieĭ; dară pre Iulie Nepot, tot nu l'aŭ pus iarăș împĕrat, ci stăpânirea Romeĭ, și a Italieĭ ș'o aŭ ținut'o șie, îndestulându-se cu titul numaĭ de craiŭ. Nicĭ aŭ maĭ avut Roma de la Odoacher începênd, până acuma împĕrațiĭ sĕĭ, pentru că Carol cel mare, și următoriĭ

[1] Author Miscellae et Catona ll. cc. Baron. ad h. a.

luĭ, numaĭ cât s'aŭ numit împĕraţĭ Romeĭ, dară Roma nu o aŭ stăpânit [1].

Avgustul Zinon împĕratul răsărituluĭ, încă nu bine aŭ îmblat în anul acesta, pentru că Basilisc, despre carele s'aŭ vorbit la anul 468, s'aŭ rădicat asupra luĭ, şi l'aŭ fugărit din thron, iară pre Marc fiiul sĕŭ l'aŭ numit Chesariŭ [2].

Anul 477. Avgustul Zinon trăgênd în partea sa pre povĕţuitoriĭ luĭ Basilisc, pre Il, pre Procund, şi pre Armathie, iarăş aŭ dobândit împĕrăţia; ci întorcêndu-să în Ţarigrad, pre Armathie ca pre un călcătoriŭ de jurămênt, l'aŭ omorât, şi pre Basilisc l'aŭ surgunit în Cappadochia [3]; Odoacher, acuma craiul Italieĭ încă aŭ trimis în anul acesta solĭ la Avgustul Zinon [4].

Anul 478. şi 479. Theodoric feciorul luĭ Triarie, şi unul dintre craiĭ Ostrogothilor să scólă asupra Avgustuluĭ Zinon cu războiŭ, în cóntra căruia Zinon aţîţă pre Theodoric Amal cela-lalt craiŭ al Ostrogothilor, căruia încă nu i-aŭ dat, ce i-aŭ fost făgăduit. Pentru carea înşĕlăciune Theodoric Amal jăfuiasce Thrachia [5].

Anul 481. În anul acesta aŭ murit Theodoric fiiul luĭ Triarie, şi unul dintrĕ craiĭ Ostrogothilor, şi aŭ rĕmas numaĭ cela-lalt craiŭ al Ostrogothilor Theodoric Amal, carele şi Veronie s'aŭ numit după acéia. Acesta aŭ făcut pace cu Avgustul Zinon, şi până la o vréme aŭ şi ţînut pacea, petrecênd în Dachia cea râpoasă [6].

Anul 482. Il, carele maĭ nainte fusésă povăţuitoriŭ la Ba-

[1] Author Miscellæ Lib. 15. Cassiodorus in Cronico. Baronius ad h. a. Catona in Synop Chronol.

[2] S. Theophanes in Chronographia. Catona ll. cc.

[3] S. Theophanes in Chronographia. Catona in Synop. Chronolog.

[4] Cassiodorus in Chronico ad. h. a. Catona l. c.

[5] Marcellinus Comes in Chronico, Indict. 1. S. Theophanes in Chronographia. Catona l. c.

[6] Author Miscellæ Lib. 15. Catona in Synop. Chronol.

silisc Tyrannul, în anul de acum s'aŭ rădicat asupra împĕratuluĭ Zinon; și Verina vĕduva Avgustuluĭ Leon celuĭ d'întâiŭ, pre Leontie I, l'aŭ numit Avgust în cóntra luĭ Zinon [1].

Anul 483. Despre Theodoric Amal craiul Ostrogothilor Marcellin Comitul [2] așa scrie la anul acesta: «Acelaș Theodoric craiul Gothilor, maĭ împăcat fiind pentru darurile Avgustuluĭ Zinon, și pentru acéia că'l făcusă magistru de óste, și'l numise consul pre anul viitoriŭ, partea Dachieĭ ceĭ râpósă, și a Mesieĭ de gĭos, cea luĭ încredințată, cu ostașiĭ sĕĭ o aŭ ținut până la o vréme». Adecă aŭ ținut Dachia cea râpósă și o parte a Mesieĭ de gĭos până la anul 489, când s'aŭ gătat să mérgă în Italia, precum maĭ larg se va spune la numitul an.

Anul 484. Leontie I, și II după ce s'aŭ biruit de óstea Avgustuluĭ Zinon, se omóră [3].

Anul 487. Grețésce Sigebert [4], când scrie, că în anul acesta aŭ bătut Theodoric Amal craiul Ostrogothilor pre Gepiḑĭ, și pre Bulgarĭ, pentru că acéia s'aŭ întâmplat la anul 489. În anul acesta după cum scrie Marchelin Comitul [5]: «Theodoric craiul Gothilor, nesăturându-se cu darurile Avgustuluĭ Zinon, cu mare, și împrotivnică mulțime de alor sĕĭ aŭ venit până la împĕrătésca cetate, și oraș̦ul Melentiada, și prea multe arḑênd cu foc, s'aŭ înturnat la cetatea Novelor, de unde venisă». Din care cuvinte ale luĭ Marchelin comituluĭ nu numaĭ acéia să véde, că Theodoric Amal în anul acesta nu s'aŭ bătut cu Gepidziĭ, și cu Bulgariĭ, ci și acésta, că el aŭ lăcuit, în cetatea Novelor, carea era cetatea Mesieĭ de gĭos întră Trimanneŭ și Securioca [6] în ț̦ermurile Dunăreĭ zidită, ce se chiamă a-

[1] Author Miscellæ et Catona ll. cc.

[2] Marcellin. Comes in Chronico, Indictionne 6. Fausto solo Cos.

[3] Author Miscellæ Lib. 15. Caona in Synop. Chronol.

[4] Sigibertus in Chronico.

[5] Marcellin Comes in Chronico Indict. 10. Boëtio solo Cos.

[6] Tabula Peutingeriana.

cuma Novomont, unde aŭ fost așeḑat Leghionul cel Itălienesc [1].

Anul 489. Avgustul Zinon ne maĭ putênd mulcumi altmintrelea pre Theodoric Amal craiul Ostro-Gothilor, în anul acesta l'aŭ îndemnat, se trécă în Italia, și se o ia de la Odoacher craiul Herulilor, și se fie el craiŭ preste dênsa: care înțelegêndu-l Odoacher, aŭ trimis solĭ cu frumóse darurĭ la Triopstila, saŭ cum îl numésce Sigebert [2], Trapsila craiul Gepidzilor, și la Busa craiul Bulgarilor, rugându-se de eĭ, ca se împédece pre Theodoric de la trécerea în Italia, carĭi amândoĭ aŭ plinit cérerea luĭ Odoacher, ci spre nenorocirea lor; pentru că amândoĭ fură învinșĭ, și tăiațĭ de Theodoric [3], și în răzbóele acéstea aŭ trecut tot anul acesta [4]. Așa dară nu în anul 489, precum scrie Assemani [5], și Catona [6], ci în cel viitor 490 aŭ mers Theodoric Amal în Italia.

Anul 490. Câte s'aŭ întâmplat în anul acesta, maĭ pre scurt, și maĭ chiar nu le pocĭ scrie, de cum le-aŭ scris Calvisie [7], ḑicênd: «în anul de la Hs. 490, Theodoric Amal, carele după acéĭa s'aŭ numit Verones, la mișlocul erneĭ iasă din Mesia (de gĭos, și din Dachia cea râpósă, veḑĭ anul 483), urmându-l tot poporul Gothicesc cu muerile, și pruncĭi, și cu tóte averile lor; Odoacher din protivă întărésce munțiĭ, ce se chiamă Alpes, cu străjĭ; ci Theodoric bate străjile, și la rîul Sontie învinge pre Odoacher, și prinde tabăra în 28 Martie. După acéĭa iarăși birue pre

[1] Hofmannus in Lexico. Bruzen in Dictionario.

[2] Sigebertus in Chronico. sed erronee ad an. 487.

[3] Author Historiæ Miscellae Lib. 15. Sigebertus l. c.

[4] Calvis. in Opere. Chronol. ex Sigonio.

[5] Ios. Simonius Assemani in Calend. Eccl. Universae Tom. 2, par. 2. cap 2.

[6] Catona in Synopsi Chronol. Herulorum.

[7] Seth. Calvis. in Opere Chronologico ex Sigonio.

Odoacher la Verona, în carea îndată aŭ și întrat și de acolo s'aŭ numit Verones. A treia óră aŭ învins pre Odoacher la rîul Abdua: de unde Odoacher aŭ fugit la Roma, ci Romaniĭ, cari luase carte de la împĕratul Zinon, se aibă craiŭ pre Theodoric, nu l'aŭ primit. De acolo aŭ scăpat la Ravenna, unde așișderea îl închidea afară, ci în 10 Iulie și-aŭ făcut cale cu sabia; și aŭ cuprins cetatea, de unde apoĭ amestecat s'aŭ bătut, până ce cătră sfârșitul anuluĭ Theodoric aŭ încungĭurat Ravenna, din Sigonie».

Din cuvintele acéstea ale luĭ Calvisie lesne potĭ înțelége, cum s'aŭ deșertat Dachia cea noao, și Mesia de gĭos, de Ostrogothĭ, și aŭ venit iarăși în mâna împĕrățieĭ Rĕsărituluĭ, supt care aŭ remas, până când le-aŭ cuprins Bulgariĭ, pre cum să va arĕta la anĭ viitorĭ.

Anul 491. Împĕratul Zinon, după ce s'aŭ mântuit de Ostrogothĭ, s'aŭ dat spre tóte desmerdăciunile și maĭ vîrtos spre beție, din carea și mórtea i-aŭ urmat, în 9 Aprilie, în vêrstă de 61 de anĭ; căruĭa i-aŭ urmat Ariadna Avgusta. Chedren scrie [1], că pre împĕratul Zinon bét fiind l'aŭ îngropat de viŭ. Iară Ariadna măritându-să după Anastasie I. Dicor pre acesta l'aŭ făcut Avgust [2].

Anul 492. In anul acesta aŭ îmbrăcat porfyra Longin în Isavria, sculându-se cu óste în cóntra împĕratuluĭ Anastasie, despre a căruia mórte se va face cuvînt la anul 496 [3].

Anul 493. Când să bătea Dioghen povățuitoriul oștilor împĕratuluĭ Anastasie în anul de acum cu Longin Tyrannu în Isavria [4], Bullgariĭ prădézĕ tótă Thrachia [5]. Așa dară și

[1] Cedrenus Tom. 1, p....

[2] S. Theophanes in Chronographia. Catona in Synopsi Chronologica

[3] S. Theophan. in Chronograph. Catona in Synopsi Chronol.

[4] S. Theophanes et Catona ll. cc.

[5] Author Miscellae Lib. 15. Assemani in Calend. Tom. 2, cap. 2.

Mesia de gîos cu Dachia cea noao, că almintrelea cum ar fi trecut din Dachia cea véche în Thachia?

Theodoric Amal încă, după ce aŭ ținut treĭ anĭ închis în Ravenna pre Odoacher, face pace cu dênsul în 27 Fevruarie așa, ca Ravenna, și Italia se o stăpânéscă la o laltă, ci Theodoric n'aŭ ținut pacea; pentru că chemând la ospĕț pre Odoacher, în 5 Martie l'aŭ omorât, după ce aŭ stăpânit Italia 17 anĭ. Și așa s'aŭ stîns stăpânirea Herulilor în Italia, și aŭ început a Ostrogothilor [1].

Anul 496. In anul de acum s'aŭ sfârșit războiul din Isavria, și Longin Tyrannul împreună cu alțiĭ, carĭ îĭ ținuse parte s'aŭ omorât din porunca împĕratuluĭ Anastasie [2].

Anul 499. De abia s'aŭ mântuit împĕrăția răsărituluĭ de un féliŭ de varvarĭ, și iată alțĭ varvarĭ noĭ s'aŭ rădicat asupra eĭ, adecă Bulgariĭ, despre carĭ așa scrie Marchelin Comitul [3] la anul de acum: «Arist povățuitoriul oștilor din Illiric, s'aŭ dus în cóntra Bulgarilor carĭ prăda Trachia, cu 15000 de ostașĭ; și 500 de carre încărcate cu arme, ce sânt de lipsă la războiŭ, și războiul aŭ ținut lângă rîul Zurta, unde aŭ perit dintre aĭ noștrĭ în fugă, saŭ în rîŭ maĭ bine de patru miĭ. Acolo s'aŭ stîns vîrtutea cea Illiricéscă a ostașilor, căděnd comitiĭ Nicostrat, Innochentie și Achilin». Așișderea scriŭ Calvisie [4], Assemani [5], și Pagie [6].

Greșésce așa dară Catona [7] în doao; una e, că pre Arist îl numésce Aristie; alta că dice, că în anul de acum s'aŭ cunoscut întâiŭ Bulgariĭ de Romanĭ, la carea întreb, dară în anul 493, aŭ n'aŭ cunoscut Romaniĭ pre Bulgarĭ? ci maĭ rĕŭ greșasce Șenleben [8], carele razboiul în anul a-

[1] Casiodor. in Chronico ad h. a. Catona l. c.

[2] S. Theophanes, et Catona ll. cc.

[3] Marcell. Com. in Chronico Indict. 7. Gibbo solo Cos.

[4] Calvis. in Opere Chronol.

[5] Assemani in Calen. Tom. 2. Part. 2. Cap. 2.

[6] Pagius ad an. 499. num. 4.

[7] Catona in Synop. Chronol.

[8] Ioannes Ludovicus Schönleben in Historia Carnioliae Tom. 1. Part. 3.

cesta făcut între Arist, și între Bulgarĭ. îl mută la anul 501, înșelat fiind de nepriceputele cuvinte ale Avtoruluĭ Mischelleĭ [1], carele nu scrie în anul acesta întâiașĭ dată; ci scrie și în anul acesta.

Anul 500. Theodoric Amal craiul Ostrogothilor în anul de acum întâiașĭ dată intrând în Roma, dă legĭ fórte cuvióse, și judecătorilor cu de-a dinsul le porunceśce se țină dreptatea [2].

Anul 501. «Și în anul acesta (ḑice Avtorul Mischelleĭ) [3] adecă în al unspră-ḑecelea an al împĕrățieĭ luĭ Anastasie, încă aŭ năvălit Bulgariĭ în Illyric, și în Thrachia, și maĭ nainte de a se cunósce, gróznic o aŭ prădat». Așișderea scriŭ și alțĭ Avtorĭ [4].

Anul 502. Bulgariĭ în anul acesta iarășĭ aŭ prădat împĕrăția resărituluĭ, despre carĭĭ așa scrie Marchellin Comitul [5]: «Obicĭnuitul ném al Bulgarilor, pre Thrachia cea de multe orĭ prădată nestându-le în protivă vre unul dintre ostașiĭ Romanilor, iarășĭ o aŭ prădat». Care cuvinte ale luĭ Marchellin socotindu-le, precum se cuvine a le socoti, chiar se véde, că, de aŭ prădat Bulgariĭ Thrachia, maĭ nainte aŭ prădat Dachiile, prin care aŭ trebuit să trécă în Thrachia.

Prădzile acéstea ne maĭ putêndu-le suferi împĕratul Anastasie, pre Bulgarĭ i-aŭ domolit cu darurĭ, și i-aŭ îndemnat să se întórcă spre Apus [6]; carĭĭ ascultând, aŭ trecut în

[1] Author Historiae Miscelaneae Lib. 15.

[2] Cassiodorus in Chronico ad h. a. Catona in Synop. Chronolog.

[3] Author Historiae Miscellae Lib. 15.

[4] S. Theophan. in Chronographia ad a. 11. Anastasii. Anastasius Bibliothecarius in Hist. Eccl. pag. 5. Cedrenus Tom. 1. pag. 358. Zonaras Tom. 2. pag. 55.

[5] Marcel. Comes in Chronico Indictione 10. Probo et Avien Coss.

[6] Calvisius in Opere Chronolo-

Pannonia, și aŭ cuprins Syrmiul, împingênd pre Gothĭ în strâmtórea Pannonieĭ ceĭ de sus [1].

Anul 504. Theodoric Amal craiul Ostrogothilor, și al Italieĭ nesuferind luarea Syrmiuluĭ, la care avea cădință din anul 489, când aŭ bătut, și supus șie pre Gepidzi, în anul de acum aŭ trimis pre Peța comitul, nu pre Petamin, cum îl numésce Catona in Synops, cu óste în cóntra Bulgarilor, carile vitezésce dând războiŭ pre craiul Gepidzilor, și pre al Bulgarilor i-aŭ tăiat, și Syrmiul încă l'aŭ câștigat Italieĭ, precum scriŭ Marian Scot [2], Cassiodor [3], și Calvisie [4]. Așișderea scrie și Herman [5], numaĭ că acesta pune anul 501: adecă dice, că acéstea s'aŭ întâmplat cu treĭ anĭ maĭ nainte

Anul 505. Mundon, carele maĭ remăsése dintră Gothĭ în Dachia cea véche, unindu'șĭ și pre Românĭ din Dachia cea noao, s'aŭ rădicat asupra împĕratuluĭ Anastasie, și aŭ prădat Machidonia, și Thessalia; în protiva căruia trimițêndu-se Sabinian consulul, aŭ perit cu óste cu tot. Drept acéia neputênd cu armele sta în protivă împĕratuluĭ Anastasie, după obiceiul luĭ aŭ făcut pace cu banĭ [6].

Anul 508. Theodoric Amal craiul Ostrogothilor și al Italieĭ, pre Visigothĭ, carĭĭ remăsése în Gallia, îĭ strânge la o laltă, și cetățile Carcassul cu Arelatul le mântue de încungĭurarea Frâncilor [7].

Anul 511. Theodoric Amal lățésce stăpânirea sa până la Druenția, și Visi-Gothilor le dă craiŭ pre Atalaric nepotul

[1] Schönleben in Historia Carnioliae Tom. 1. Part. 3.

[2] Marianus Scotus in Chronico.

[3] Cassiodorus pariter in Chronico.

[4] Seth. Calvis. in Opere Chronol. ex Sigonio.

[5] Hermannus Contractus apud Assemani in Calend. Tom. 2. Part. 2, cap. 2.

[6] Seth. Calvis. in Opere Chronol.

[7] Cassiodorus ad h. a. Catona in Synop. Chronol.

sĕŭ [1]; iară Anastasie Avgustul surgunésce pre Machidonie patriarhul Ţarigraduluĭ pentru credinţa cea pravoslavnică [2].

Anul 513. Pravoslavniciĭ ceĭ din Schythia din Mesia de gĭos, şi Dachia cea noao, adecă Românĭĭ maĭ cu sémă, vĕdênd eresul împĕratuluĭ Anastasie, s'aŭ vorbit la olaltă, ca credinţa cea adevĕrată să o apere cu arme împrotiva împĕratuluĭ; drept acéia şĭ-aŭ ales povăţuitoriŭ pre Vitalian, feciorul luĭ Patrichiul comituluĭ federaţilor, carele era diaoş Român. Vitalian acesta aşa dară luând Românĭĭ, şi pre alte némurĭ cu sine, s'aŭ întâmpinat cu Ipatie, feciorul Patrichiuluĭ Secundin, şi nepotul din soră al împĕratuluĭ Anastasie, carele povăţuia óstea cea împĕrătéscă, şi lovindu-se la olaltă, numaĭ într'o bătaie aŭ tăiat Vitalian şése-decĭ şi cincĭ de miĭ din óstea cea împĕrătéscă, şi pre Ipatie încă l'aŭ prins viŭ, şi l'aŭ ţînut supt padă în Mesia până la anul viitoriŭ. In războiul acesta aŭ dobêndit Vitalian nemĕsurată summă de banĭ, carea o trimisésă împĕratul să se plătéscă óstea, nenumĕrate arme, şi tot feliul de zăhărea [3].

Anul 514. In anul acesta (scrie S. Theofan) [4]. Vitalian cuprinzênd tótă Thrachia, Schythia, şi Mesia (aşa dară şi Dachia), şi avênd cu sine prea mare mulţime de Hunnĭ şi de Bulgarĭ, aŭ luat Anhialul, şi Odossopoiul, şi prădând tóte până în Ţarigrad, pre Chyril magistrul oştilor din Thrachia încă l'aŭ prins; ci părtinind Ţarigraduluĭ, tabăra şi-o aŭ aşedat la locul ce se chiamă Systhenie. Iară Anastasie deznădăjduind despre tóte, aŭ trimis pre unĭĭ dintră senatorĭ să se róge de pace; şi aŭ jurat cu tot senatul, cum că va chiema în Heraclea Thrachieĭ pre episcopiĭ ceĭ sârguniţĭ: Vitalian aŭ maĭ poftit, ca prinţiĭ saŭ căpeteniile fiesce-căreĭ scóle încă să jóre pe acéia: şi ca pre Machidonie Ţa-

[1] Cassiodorus in Chronico. Catona l. c.

[2] S. Theophan. in Chronographia ad an. 20. Anastasii Aug

[3] S Theophan. in Chronograph. ad an. 22. Anastasii Dicori.

[4] S. Thophanes in Chronograph. ad an. 23. Anastasii Dicori.

rigrădénul, și pre Flavian să'ĭ întórcă în scaunele sale, din care cu nedreptul fusésă lăpădați, și ceia-lalți episcopi încă să se întórcă în episcopiile sale, apoi așa să se strângă sobor, la care sobor să se chieme și patriarhul Romeĭ cu toți episcopii, ca așa cu judecată de obște să se îndrépte céle, ce fără de cale se orânduise asupra pravoslavnicilor. Jurând pre tóte acéstea împĕratul, senatul, și alții din magistraturi, și din popor, și încredințând, cum că așa se vor plini tóte, s'aŭ făcut pace, și Vitalian s'aŭ înturnat a casă.

Patrichiul Secundin, cumnatul luĭ Anastasie de pe soră, și tatăl luĭ Ipatie, încă căděnd la piciórele luĭ Vitalian, cu multe lacrămi aŭ căpătat slobod, și sânătos pre fiiul sĕŭ Ipatie din legăturile, în care să ținea în Mesia.

Intr'acéia Hormisda episcopul Romeĭ întețat de Theodoric, și ca se resplătéscă luĭ Vitalian, pre Evodie episcopul, și pre Vitalian arhidiaconul i-aŭ trimis la Soborul în Heraclea chemat. Venit'aŭ și alți episcopi din mai multe locuri, ca la doao sute, cari înșelându-se și de procletul împĕrat, și de Timotheŭ episcopul Țarigraduluĭ, fără de ispravă s'aŭ înturnat de unde venise. Pentru că procletul împĕrat stricând tótă întocmirea, pre ascuns însciințase pre Papa de la Roma, să nu vină: că sacra, cu carea se făcea a chiema pre Papa la soborul ce era a se face în Heraclea, o dăduse luĭ Vitalian, se o trimată în Roma.

Așișderea scriŭ Anastasie bibliotecariul [1], Chedren [2], Marchelin comitul [3], și Avtorul Mischelleĭ [4].

Anul 515. In anul acesta (iară S. Theofan [5] scrie) ațâțat fiind Vitalian de jurămênturile céle strîmbe ale luĭ Anastasie, multe réle aŭ făcut în oștile luĭ și împrotiva împĕ-

[1] Anastasius bibliothecar. p. 54.
[2] Georg. Cedrenus tom. 1. p. 360.
[3] Marcellin. Com. in Chronico ndictione Saccatore solo Cos.
[4] Author Miscellæ Lib 15.
[5] S. Theophanes in Chronographia ad. an. 24. Anastasii Dicori.

rățieĭ; pentru că năcăjindu'ĭ cu uciderĭ, cu răpirĭ, și cu lepădărĭ din rîndul ostașilor, maĭ pre urmă spre maĭ mare batjocură vindea ostașiĭ câte unul pe câte un obol saŭ bănuț.

Anul 516. Mihail Lecvien [1] la anul acesta aduce cuvintele luĭ Marchelin comituluĭ, din care arată, că Anastasie Avgustul în anul de acum aŭ chiemat înaintea sa pre maĭ mulțĭ archiereĭ, între cariĭ aŭ fost aceștea dintră Romanĭ: Domnion al Sardicheĭ saŭ Triadițeĭ, Gaian al Naissuluĭ saŭ Nisseĭ, Alchis al Nicopoiuluĭ, și Evangel al Pavtalieĭ; ci pre Domnion, și pre Evangel îndată i-aŭ sloboḍit acasă, pentru că se temea de ostașiĭ ceĭ pravoslavnicĭ din Illyric.

Anul 517. Fiind că împĕratul Anastasie Dicorul nu se lăsa de strîmbătățile sale, Vitalian Românul încă nu înceta de a se războĭ cu dênsul; drept acéia în anul de acum aŭ prădat Machidonia și Thesalia, agiungênd până la Thermopyle, și la Epirul cel vechiŭ. În războiul acesta pre atâția aŭ robit ostașiĭ luĭ Vitalian, pre câțĭ n'aŭ putut rescumpăra trimișiĭ împĕratuluĭ cu baniĭ dintr'o mie de funțĭ de aur bătuțĭ; pentru acéĭa ostașiĭ, maĭ ales călărimea geticéscă, cariĭ fost-aŭ Hunnĭ, saŭ Românĭ dintr'aĭ luĭ Iónn prefectul Illyriculuĭ, lipsindu'ĭ cu ce, saŭ i-aŭ dus robĭ împreună cu casniciĭ lor, saŭ i-aŭ tăiat pre zidurile cetăților celor închise [2].

Anul 518. Acesta e anul cel fericit, întru carele maĭ vârtos resăritul s'aŭ mântuit de împĕrăția luĭ Anastasie celuĭ fără de nicĭ o credință, carele tunând ceriul, fugea dintr'o chilie într'alta, vrênd să se ascundă; ci putérea de su smaĭ tare aŭ fost de cât paza omenéscă: pentru că Anastasie Dinorul aŭ picat mort, de fulger fiind lovit, saŭ de trăsnet? nu se scie. Acésta se scie, că aŭ perit în 9 Iulie, în vârstă

[1] Lequien in Oriente Christiano tom. 2, p. 307.

[2] Marcel. Com. in Chronic. Indict. 10. Anastasio et Agapito Coss.

de 88 de anĭ, după ce aŭ împĕrăţit 27 de anĭ, lunĭ 3; întru a căruia loc óstea, şi senatul aŭ ales împĕrat pre Iustin cel dintâiŭ, carele aŭ fost născut în Illyric din părinţĭ mişeĭ, ci nascerea cea de mic stat o aŭ întărit cu vîrtuţile sale [1].

Nu e de a se tacea, ce s'aŭ întâmplat cu Vitalian după mórtea împĕratuluĭ Anastasie, despre carele aşa scrie S. Theofan [2]: «Iară numitul de asupra Vitalian după mórtea luĭ Anastasie aşa de primit s'aŭ făcut Mareluĭ Iustin, cât aŭ dobândit deregătorie de magıstru de óste, şi mergênd în Ţarigrad s'aŭ făcut consul, şi comit de present καὶ Κόμητα Πρεσεντε şi întru atâta graţie era la împĕratul, cât aŭ lepădat împĕratul pentru dênsul pre Sever, şi aŭ poruncit de l'aŭ ucis».

Gherman din Capua [3], încă aşa scrie despre Patern arhiepiscopul Babbeĭ, şi despre Vitalian: «Prea milostivul împĕrat în adunarea cea de obşte, în carea şi noĭ am fost de faţă, pre episcopul Patern, şi pre luminatul bărbat Vitalian i-aŭ primit în graţia sa, iară pârâtorilor le-aŭ poruncit să se róge episcopuluĭ sĕŭ de ertare». Pârâtoriĭ aceştea era Monahiĭ din Schythia, cariĭ făcea pre Patern arhiepiscopul sĕŭ Nestorian, pentru că nu le îngăduia se propoveduiască: «că unul din Prea Sânta Troiţă aŭ pătimit pentru noĭ».

Tot întru acesta an aŭ scris soborul din Ţarigrad patriarhuluĭ iarăşĭ din Ţarigrad luĭ Iónn despre Sever patriarhul Antiochieĭ, şi despre alţĭ ereticĭ, despre ale căria însciinţărĭ iscăliturĭ Lecvien [4] aşa scrie: «saŭ iscălit: *Amantie micul episcop al cetăţiĭ Nicopoiuluĭ din Mesia a doao cu mâna sa*» carea iscălitură grecésce nu se află, fără numaĭ lătinésce, de unde se póte închide, că Amantie numaĭ lătinésce s'aŭ iscălit». Eŭ

[1] S. Theophanes in Chronographia ad ult. an. Anastasii Dicori. Catona in Synopsi Chonol.

[2] Idem S. Theophanes ibidem ad annum primum Iustini I. Aug.

[3] Germanus Capuensis in Epistola hoc anno missa ad Hormisdam Papam.

[4] Lequien in Oriente Christ. Tom. 1. p 1223.

adaog, că numaĭ lătinésce aŭ și sciut Amantie, pentru că era Român din coloniĭ luĭ Traian prăsât. Veḑĭ ce s'aŭ ḑis la anul 458.

Anul 519. În anul acesta (ḑice S. Theofan)[1] «Vitalian cu vicleșug s'aŭ omorât ἐδολοφονήθη de Ṭarigrădénĭ din mânia carea o avea asupra luĭ, pentru uciderile céle multe, ce se făcuse, când s'aŭ rădicat în cóntra luĭ Anastasie.» Ci Catona[2], ḑice, că Vitalian s'aŭ omorât de Iustinian prin vicleșug. Eŭ nu sciŭ de unde o aŭ supt acésta Catona? carele, și mórtea luĭ Vitalian încă o întârḑie cu un an.

Anul 522. Cabad craiul Persilor să scólă cu războiŭ împrotiva împĕratuluĭ Iustin, al căruia sporiŭ se împédecă de Vilisarie, și de Sitta povățuitoriŭ oștilor împĕratuluĭ Iustin[3].

Anul 524. Împĕratul Iustin gonésce eriticiĭ, pentru cariĭ în zădar să rógă Theodoric Amal craiul Ostrogothilor, și al Italieĭ, prin solul sĕŭ anume Iónn[4]. Theodoric încă se abate de la bunătățile sale, și în anul de acum omóră pre Boeție, iară în anul viitoriŭ pre Symmac socru luĭ Boeție, ómenĭ de frunte din Roma[5].

Anul 526. Theodoric Amal craiul Ostrogothilor, și al Italieĭ s'aŭ căit, că aŭ omorât pre Boeție, pre Symmac, și întru atâta s'aŭ turburat la fire, cât i s'aŭ năzărit, că véde capul luĭ Symmac pre ceriŭ în semnul pesceluĭ; de carea năzărire spăimântându-se, și bolnăvindu-se aŭ murit în 30 Avgust, în vârstă de 70 de anĭ; căruia i-aŭ urmat Atalaric nepotul sĕŭ din fată; ci fiind că Atalaric era prea tinĕr, tutela luĭ o aŭ purtat mumă-sa Amalasunta, carea aŭ pus otar între stăpânirile Ostro-Gothilor, și a Visi-Gothilor rîul Rodanuluĭ[6].

[1] S. Theophanes in Chronographia ad. an. 2. Iustini I. Aug.
[2] Catona in Synopsi Chronol.
[3] S. Theophanes in Chronographia ad. an. 5. Iustini I. Aug. Catona in Synopsi Chronol.
[4] S. Theophanes ad an. 7 Iustini I. Aug. Catona l. c.
[5] Cassiodorus in Chronico.
[6] Cassiodor. in Chronico. Baron. in Annalib. Eccl. ad. h. an. Catona in Synopsi Chronologica.

Anul 527. Împĕratul Iustin cel din tâiŭ în anul de acum aŭ numit Avgust, și collegă șie pre Iustinian cel din tâiŭ, apoĭ la a patra lună după acéia aŭ murit, întru întâia dĭ a lunĭĭ luĭ Avgust, în vêrstă de 77 de anĭ. După mórtea luĭ Iustin n'aŭ maĭ trebuit să se facă noao alégere de împĕrat, pentru că era de față Iustinian fecĭorul luĭ Savatie, și al Vigleniței sororeĭ reposatuluĭ împĕratuluĭ Iustin, carele aŭ și început sîngur a oblădui tótă împĕrăția răsăritului[1].

Înțelegênd acésta muma, și tutrița luĭ Atalaric Amalasunta, cu grabă aŭ trimis solĭ de pace și de pretensug la Iustinian Avgustul, apoĭ așa voind Ostro-gothiĭ, aŭ lepădat dascălĭĭ de lângă fĭiul sĕŭ Atalaric, ca se nu învéțe: părêndulise că învĕțătura să împoncișază cu vitezșugul[2].

Anul 528. Despre începerea împĕrăției Avgustuluĭ Iustinian celuĭ din tâiŭ în doao cărțĭ ale luĭ vorbésce Procopie, în cea din tâiŭ[3] dice: «Când aŭ dobândit împĕrăția Iustinian, unchĭul luĭ Gherman, Antele vecinĭĭ Slovénilor trecênd Dunărea, cu mare óste aŭ năpădit în otarăle Romanilor, iară Gherman, pre carele numaĭ de curênd îl făcusă împĕratul magistru oștilor din Thrachia, lovindu-se cu oștile nemicilor pre iale le-aŭ învins, și maĭ le-aŭ stîns». În céia-laltă carte[4] adecă în istoria cea ascunsă maĭ amar scrie despre Iustinian dicênd: «de când aŭ început Iustinian a împĕrăți, Hunniĭ, Slovénĭĭ, și Antele maĭ în toțĭ anĭĭ aŭ jefuit prea fără de milă Illyricul, și tótă Thrachia, țara Grecéscă, Chersonesul, și tóte țerile, și noródele, câte sânt între marea Egeuluĭ și Oștézile Țarigraduluĭ. Așĭ créde, că în fiesce care năpădire maĭ mulțĭ de câte doao sute de

[1] S. Theophan. in Chronographia ad a. 1. Iustiniani Aug. Catona in Synop. Chronol.

[2] Author Miscellæ Lib. 16. Baron. in Annalibus Eccl. ad h. a. Catona l. c.

[3] Procopius de bello Gothico Lib. 3. Cap. 40.

[4] Idem Procopi. in Histor. Arcana Cap. 18. sive pag. 52.

mîĭ de Romanĭ saŭ s'aŭ tăiat, saŭ s'aŭ robit, întru atâta, cât în țerile acéstea nu'ĭ de a vedea fără numaĭ pustietate Schithieĭ.... ci Hunniĭ, și Slovéniĭ și alțĭ varvarĭ încă nu s'aŭ întors întregĭ a casă; pentru că în attacurĭ, în baterile cetăților, și în războele céle fără de noroc multă vĕrsare de sânge aŭ suferit și eĭ, ca nu numaĭ Romaniĭ, ci și varvariĭ se cunóscă inima cea răvnitóre de sânge a luĭ Iustinian». Până aci Procopie, duntru a căruia cuvinte doao poțĭ culége, una, că colonia luĭ Traian bețiĭ strămoșiĭ noștriĭ încă n'aŭ rĕmas nejefuițĭ de varvariĭ de Procopie numițĭ; alta, că Hunniĭ n'aŭ fost usebițĭ în viță de slovénĭ, precum acésta o arată și Șenleben [1] în Istoria Carnioliei.

Anul 529. Iustinian Avgustul în anul acesta aŭ dat afară cartea legilor cea despre numele luĭ numită, carea până în timpul nostru se ține, și se învață în toate universitățile, ca un izvor a tuturor legilor omenescĭ [2].

Anul 530. Velisarie și Sitta cariĭ încă de împĕratul Iustinian fusése triimișĭ împrotiva luĭ Cabad craiul Persilor, în anul de acum fórte vitejésce s'aŭ purtat; pentru că Velisarie aŭ învins pre Peroz în Mesopotamia, iară Sitta, pre Mermorse în Persarmenia [3], cariĭ era povățuitoriĭ luĭ Cabad.

Iară Bulgariĭ în anul acesta aŭ prădat Thrachia, împrotiva cărora grăbind Mundon povățuitoriul oștilor din Illyric, despre carele, cum mi se pare, s'aŭ vorbit la anul 505, pre cincĭ sute i-aŭ tăiat, pre ceial-alțĭ i-aŭ fugărit [4].

În Africa Geleimer fiiul luĭ Gelarid strănepotul luĭ Genseric craiul Vandalilor încă s'aŭ sculat asupra craiuluĭ Hil-

[1] Ioann. Ludovic. Schönleben in Histor. Carnioliæ Tom. I. Part. 3.

[2] Baron. in Annal. Eccl. ad h. a. Catona in Synop. Chronol.

[3] S. Theophan. in Chronograph ad. a. 4. Iustiniani Aug. Catona in Synop. Chronol

[4] Marcellin. Com. in Chronico Indictione 8. Lampadio et Oreste Coss.

deric, și l-aŭ despuiat de crăimea Vandalilor, carea crăime apoĭ în Gelemer aŭ avut sfârșitul [1].

Anul 531. Maĭ nenorocos aŭ fost Velisarie în anul de acum, pentru că silit fiind de aĭ sĕĭ, să se bată s'aŭ biruit de Azareth povĕțuitoriul luĭ Cabad. Cabad craiul Persilor încă aŭ murit, căruia i-aŭ urmat Hosroe [2].

Anul 532. Țarigradéniĭ ne 'ndestulându-se cu purtarea Avgustuluĭ Iustinian, aŭ jurat asupra luĭ, a cărora răscólă o aŭ aședat împĕratul tăind treĭ-dăcĭ de miĭ dintră dênșiĭ [3]. În protiva Amalasunteĭ încă aŭ jurat uniĭ întră Ostrogothĭ, drept acéia Amalasunta aŭ aședat cu Avgustul Iustinian, cum să fugă la dênsul, și după acéia omorând pre treĭ dintră conjurațĭ aŭ potolit răscoala [4].

Anul 533. Împĕratul Iustinian face pace cu Hosroe craiul Persilor, apoĭ pre Velisarie îl trimite în cóntra Vandalilor în Africa, carele aŭ învins pre Gelimer, și aŭ luat înapoĭ cetatea Cartaguluĭ; ci Gelimer s'aŭ împreunat cu frate-sĕŭ Țazon, și lovindu-se cu Velisarie iară'șĭ s'aŭ învins, perdênd tótă tabăra, în carea fórte multă blagă aŭ aflat Velisarie [5].

Anul 534. Gelimer craiul Vandalilor, după pérderea tabereĭ cea din anul trecut, fugisă în muntele Pappua, unde încungĭurat fiind de Fara generaliul luĭ Velisarie, la atâta fómete aŭ venit, cât în anul acesta i-aŭ căutat să se dea prins; pre carele Velisarie l-aŭ dus în Țarigrad, și formos triumf aŭ ținut despre el. Așa s'aŭ stîns și crăimea, și numele Vandalilor în Africa [6].

[1] Procopius de Bello Vandal. Catona l. c.

[2] S. Theophan. in Chronograph. ad a. 5. Iustiniani Augusti. Catona in Synop. Chronol.

[3] Author Miscellæ Lib. 16. Catona in Synop. Chronol.

[4] Idem ll. cc.

[5] Procopius de bello Vandalico. Catona in Synop. Chronol.

[6] Procopius de bello Vandalico. Catona in Synop. Chronol.

Iară Amalasunta, murindu'ĭ fecĭorul Atalaric craiul Ostrogothilor, și al Italieĭ în vêrstă de 16 anĭ, s'aŭ măritat după Theodat fecĭorul Amalafrideĭ sororeĭ luĭ Theodoric Amal, și aŭ făgăduit Împĕratuluĭ Iustinian, că îĭ va da Italia, și Theodat aŭ făgăduit că'ĭ va da Toscana; ci Theodat n'aŭ ținut făgăduința, și pre Amalasunta vara, și muérea sa, prin carea aŭ fost înnălțat la crăime, încă o aŭ omorât [1].

Anul 535. Pentru uciderea Amalasunteĭ, și pentru că nu și-aŭ ținut făgăduința, se dea îndărăpt Romanilor Italia, și Toscana Theodat craiul Ostrogothilor, Avgustut Iustinian i-aŭ poruncit războiŭ; și Velisarie aŭ cuprins Sichilia, dară Ostrogothiĭ aŭ biruit pre Mund povățuitoriul Romanilor în Dalmația [2].

Bulgariĭ încă trecuse în Mesia de gĭos, pre cariĭ i-aŭ bătut Țitta patrichiul la rîul Iatruluĭ [3], care la Nicopoiu se varsă în Dunăre [4].

Anul 536. Theodat înțelegênd învingerea, ce o avusése Ostrogothiĭ de Mund povățuitoriul romanilor în Dalmația, aŭ stricat tóte legăturile cu împĕratul Iustinian; pentru carea faptă, dară maĭ vârtos, pentru că Velisarie aŭ cuprins Neapolul, și Roma, Ostrogothiĭ l'aŭ pus jos din crăime, și aŭ ales în locul luĭ pre Vitige, carele aŭ tăiat pre Theodat, când fugea către Ravenna, și însurându-se, aŭ luat șie muére pre Matasunta fata Amalasunteĭ, apoĭ aŭ mânat înnainte războiul cu Romaniĭ [5].

Anul 537. Vitige craiul Ostrogothilor în anul acesta aŭ încungĭurat Roma cu 150,000 de ostașĭ, carea vite-

[1] Author Miscellæ Lib. 16. Catona l. c.

[2] Procopio de bello Gothico. Author Miscellæ Lib. 16. Catona in Synop. Chronol.

[3] Marcell. Com. in Chronico Indict. 13. Belisario solo Consule.

[4] Hofman. in Lexico Universali. Bruzen in Dictionario. Geographico.

[5] Procopius de bello Gothico Lib. 3. Author Miscellæ Lib. 16. Catona in Synop. Chronologica.

jéste o aŭ apărat Velisarie numaĭ cu cincĭ miĭ de ostaşĭ [1].

Atuncea aŭ încungĭurat Velisarie Roma cu zid, care până în ḑioa de astă-ḑĭ custă, nicĭ e ca alte ziduri oblu la norĭ. ci răsturnat în afară, ca se nu se pótă urca în lăuntru varvariiĭ, de care zid mult m'am mirat, când l-am vĕḑut.

Anul 538. În Italia Velisarie aŭ trimis pre Ioann se cuprindă Ariminul, iară Vitige aŭ lăsat încungĭurarea Romeĭ, şi s'aŭ cărat după Ioann; ci Velisarie aŭ învins pre Ostrogothiĭ cariĭ fugea de la Roma, şi pre ceĭ ce încungĭurase Ariminul cu venirea sa i-aŭ spăriat, şi i-aŭ fugărit de lângă Arimin [2].

Almintrelea aŭ curs lucrurile romanilor în Schythia cea mică, şi în Mesia de jos; pentru că doĭ craĭ aĭ bulgarilor Volgher, şi Drungo, cariĭ biruia o parte a Dachieĭ ceiĭ véche, fiind povăţuitorĭ oştilor românescĭ în Mesia Iustin, iară în Schythia Baudarie, aŭ trecut Dunărea, şi aŭ început a prăda amêndoao ţerile; cărora eşindu-le în cóntră numiţiĭ povăţuitorĭ, Iustin aŭ picat în războiŭ, întru al căruia loc aŭ fost pus Constantin feciorul luĭ Florenţie; iară bulgariĭ aŭ pătruns până în părţile Thrachieĭ. Carea înţelegêndu-o Acum hunnul magistrul oştilor din Illiric, căruia îĭ fusése în botez nănaş împĕratul Iustinian, aŭ grăbit împrotiva Bulgarilor, şi încungĭurându'ĭ fórte reŭ i-aŭ frânt omorându-le amândoĭ craiĭ, şi luând de la eĭ tótă prada: ci când se înturna acum, şi Romaniĭ véselĭ, şi fără de vre-o fricá, aŭ nimerit alţĭ Bulgarĭ, cariĭ aŭ biruit pre Romanĭ, şi între ceia-lalţĭ aŭ prins cu laţul pre Acum, pre Constantin, şi pre Godilla; ci Godilla aŭ tăiat laţul cu sabia, şi aŭ scăpat. Constantin s'aŭ rescumpĕrat cu o mie de numĭ: dară pre Acum hunnul l'aŭ dus Bulgariĭ cu sine rob. [3]

[1] Procopius, Author Miscellæ, et Catona ll. cc.

[2] Procop. de bello Gothico Lib. 3. Catona in Synop. Chronologica.

[3] S. Theophanes in Chronographa. ad an. 12. Iustiniani I. Augusti. Author Miscellæ Lib. 16. Georg. Cedrenus Tom. 1. p 371. Anastasius Bibliothecarius pag. 62.

Anul 539. După ce aŭ robit Bulgariĭ pre Acum hunnul magistrul oștilor din Illiric, Mund carele de viță era Gepid, aŭ mers în Țarigrad, unde fu primit de împĕratul Iustinian cu mare cinste, și dragoste nu numaĭ el, ci și feciorul luĭ; décĭ l'aŭ numit magistru oștilor, și l'aŭ trimis în Illiric în locul luĭ Acum, căruia când mergea (ḑice S. Theofan [1]) nicĭ era departe de Illyric, i-aŭ închis calea o óste nenumĕrată a Bulgarilor, ci el și-aŭ deșchis calea cu ferrul, și năvălind în nemicĭ, pre toțĭ i-aŭ șters de pre lume. Pre povățuitoriĭ ceĭ maĭ aleșĭ cu maĭ mulțĭ robĭ i-aŭ trimis în Țarigrad, unde batjocorindu'ĭ în tot chipul, i-aŭ trecut prin cercul (cel mare). După acéia în Thrachia aŭ fost adâncă pace, nicĭ aŭ maĭ îndrăznit Hunĭĭ (maĭ ḑiceaș: Bulgariĭ, de n'aŭ fost tot de o viță hunĭĭ cu bulgariĭ, precum s'aŭ ḑis la anul 528), déci înainte a tréce Dunărea, ce iaste maĭ mult, pre robiĭ ceĭ din bulgarĭ i-aŭ trimis împĕratul în Armenia, și în Lazica, de i-aŭ scris între ostașĭ. Așișderea scriŭ Gheorghie Chedren [2] și Seth. Calvisie [3] despre Mund și despre Bulgarĭ.

In Italia Ostro-Gothiĭ în anul de acum aŭ stricat Mediolanul, iară Velisarie aŭ luat Fesulele, și Avximul, apoĭ aŭ încungĭurat pre Vitige în Ravenna. [4]

Anul 540. Hosroe craiul persilor aṭâṭat fiind de soliĭ luĭ Vitige craiul Òstro-Gothilor, rumpe pacea cu Romaniĭ, și arde cetățile Sura, Verea, și Antiohia [5]; iară Vitige ne maĭ putênd suferi fómea în Ravenna, s'aŭ dat pre sine luĭ Velisarie rob, pre carele ducêndu-l Velisarie în Țarigrad, Iustinian Avgustul l'aŭ făcut patrichiŭ, dară nu mult aŭ trăit, ca patrichiŭ după doĭ anĭ aŭ murit. [6]

[1] S. Theophan in Chronograph. ad an. 13. Iustiniani I. Aug.

[2] Georg. Cedrenus Tom. I, p. 372.

[3] Set. Calvis. în Opere Chronol.

[4] Author Historiæ Miscellæ L. 16. Catona in Synopsi Chronolog.

[5] S. Theophan. ad an. 14. Iustiniani I. Aug. Catona in Sinop. Chronol.

[6] Author Miscellæ Lib. 16. Baron. ad h. an. Catona l. c.

Anul 539. După ce aŭ robit Bulgariĭ pre Acum hunnul magistrul oștilor din Illiric, Mund carele de viță era Gepid, aŭ mers în Țarigrad, unde fu primit de împĕratul Iustinian cu mare cinste, și dragoste nu numaĭ el, ci și feciorul luĭ; décĭ l'aŭ numit magistru oștilor, și l'aŭ trimis în Illiric în locul luĭ Acum, căruia când mergea (ḑice S. Theofan [1]) nicĭ era departe de Illyric, i-aŭ închis calea o óste nenumĕrată a Bulgarilor, ci el și-aŭ deșchis calea cu ferrul, și năvălind în nemicĭ, pre toțĭ i-aŭ șters de pre lume. Pre povățuitoriĭ ceĭ maĭ aleșĭ cu maĭ mulțĭ robĭ i-aŭ trimis în Țarigrad, unde batjocorindu'ĭ în tot chipul, i-aŭ trecut prin cercul (cel mare). După acéia în Thrachia aŭ fost adâncă pace, nicĭ aŭ maĭ îndrăznit Hunĭĭ (maĭ ḑiceaș: Bulgariĭ, de n'aŭ fost tot de o viță hunĭĭ cu bulgariĭ, precum s'aŭ ḑis la anul 528), déci înainte a tréce Dunărea, ce iaste maĭ mult, pre robiĭ ceĭ din bulgarĭ i-aŭ trimis împĕratul în Armenia, și în Lazica, de i-aŭ scris între ostașĭ. Așișderea scriŭ Gheorghie Chedren [2] și Seth. Calvisie [3] despre Mund și despre Bulgarĭ.

In Italia Ostro-Gothiĭ în anul de acum aŭ stricat Mediolanul, iară Velisarie aŭ luat Fesulele, și Avximul, apoĭ aŭ încungĭurat pre Vitige în Ravenna. [4]

Anul 540. Hosroe craiul persilor aṭâṭat fiind de soliĭ luĭ Vitige craiul Òstro-Gothilor, rumpe pacea cu Romaniĭ, și arde cetățile Sura, Verea, și Antiohia [5]; iară Vitige ne maĭ putênd suferi fómea în Ravenna, s'aŭ dat pre sine luĭ Velisarie rob, pre carele ducêndu-l Velisarie în Țarigrad, Iustinian Avgustul l'aŭ făcut patrichiŭ, dară nu mult aŭ trăit, ca patrichiŭ după doĭ anĭ aŭ murit. [6]

[1] S. Theophan in Chronograph. ad an. 13. Iustiniani I. Aug.

[2] Georg. Cedrenus Tom. I, p. 372.

[3] Set. Calvis. în Opere Chronol.

[4] Author Historiæ Miscellæ L. 16. Catona in Synopsi Chronolog.

[5] S. Theophan. ad an. 14. Iustiniani I. Aug. Catona in Sinop. Chronol.

[6] Author Miscellæ Lib. 16. Baron. ad h. an. Catona l. c.

Anul 541. După ce aŭ prins Velisarie pre Vitige, Ostro. Gotiĭ bucuroșĭ ar fi primit craiŭ loruș saŭ pre Velisarie saŭ pre Uraia, ci eĭ n'aŭ primit crăimea: drept acéia și-aŭ ales craiŭ prea Hildebald fecĭorul luĭ Theud, craiuluĭ Visi-Gothilor, carele aŭ omorît pre Uraia ostro-gothul cu vicleșug: ci Hildebald încă nu o aŭ mânat îndelung; pentru că în anul acesta fu ucis, căruia i-aŭ urmat Eraric, ales fiind de rudiĭ némul sĕŭ; pre carele după cincĭ lunĭ așișderea l'aŭ omorât Ostro-Gothiĭ, și aŭ ales în locul luĭ pre Totila nepotul luĭ Hildebald din frate, carele aŭ vindecat lucrurile Ostro-Gothilor céle frânte; pentru că tot întru acesta an aŭ învins pre Romanĭ la Faventia, și aŭ luat în dărăpt maĭ multe cetățĭ în Italia.[1] Acéstea, și care vor urma s'aŭ întâmplat Romanilor, pentru că pre Velisarie l'aŭ trimis în cóntra persilor[2].

Anul 542. Velisarie alungă pre persĭ din otarele împĕrățieĭ rĕsăritului, ci în Italia Totila craiul Ostro-Gothilor maĭ de multe orĭ, și în maĭ multe locurĭ pre Romanĭ îĭ bate.[3]

Anul 543. Totila craiul Ostro-Gothilor cuprinde Neapolul, Iustinian Avgustul trimite în locul luĭ Velisarie pre Martin, pre carele îl bat persiĭ[4].

Anul 544. Avgustul Iustinian iarăș trimite pre Velisarie în Italia asupra Ostro-Gothilor, carii în anul acesta aŭ luat Tiburul cetatea Italieĭ nu departe de Roma.[5]

Anul 545. Totila în anul acesta aŭ cuprins Firmul, Așculul, Spoletul, Assisiul, și alte cetățĭ ale Italieĭ, și maĭ pre urmă aŭ încungĭurat Roma.[6]

[1] Procop. de bello Gothico. Baron. in Annalib. Eccl. ad. h. an Catona in Synop. Chronol.

[2] Author Miscellæ Lib. 16. Catona l. c.

[3] S. Theophan. ad an. 16. Iustiniani I, Aug. Catona l. c.

[4] Catona in Synop. Chronol.

[5] Idem Catona l. c.

[6] Idem Catona l. c.

Anul 546. Velisarie în zădar se silésce, se ducă zăhărea în Roma; pentru că oștile din Isavria aŭ vîndut Roma luĭ Totila [1].

Anul 547. Velisarie ne putênd suferi pérderea Romeĭ, în anul acesta de noŭ aŭ încungĭuratu-o, și o aŭ luat înapoĭ de la Totila, cu mult maĭ tare întărindu-o, de cum o întărisă în anul 537; ci perdênd călărimea după acéĭa aŭ trecut în Sichilia [2].

Anul 548. Catona [3] scrie la anul acesta: «În protiva luĭ Iustinian jóră Arsache, și Artavane. slovéniĭ Gepidziĭ, Longobardiĭ, și Heruliĭ prădéza otarele împĕrățieĭ Romanilor». Eŭ nu mult înțeleg din cuvintele acestea, căcĭ sânt scrut, și prea încrucat scrise; pentru acéĭa voiŭ aduce aci cuvintele luĭ Procopie, măcar că Stritter [4], le aduce la al unspră-zécelea an al războiuluĭ cu Ostrogothiĭ, adecă la anul 546, apoĭ voiŭ adăoga ce dic și alțĭ avtorĭ. Așa dară Procopie [5] dice: «Atuncĭ Antele, precum s'aŭ dis, pre bărbatul acesta, (pre unul dintră dênșiĭ, carele fusése rob la Slovéni. și altul dintră Romănĭ, ce era rob la Ante, numaĭ ca se scape, îl mărturisea a fi Hilbudie magistrul ósteĭ Romanescĭ) în adunarea lor l'aŭ silit să dică, că el iaste Hilbudie magistrul oștilor Romanilor, lăudându-se cu casne, de nu va dice așa. Când se lucra acéstea la Ante, Avgustul Iustinian trimețênd solie la varvariĭ acéștea aŭ poftit ca să trécă toțĭ în cetatea cea bătrână, ce se chiamă Turn, carea fiind aședată dincolo de Dunăre, și zidită de împĕratul Traian, de mulțĭ anĭ era gólă, prădată fiind de varvariĭ ceĭ din vecinĭ. Avgustul Iustinian aŭ făgăduit Antelor, că le va da cetatea acésta, și tot ținutul din pregĭur cu cădința cea

[1] Idem Catona l. c.

[2] Procopius de bello Gothico. Author Miscellae Lib. 16. Catona in Synopsi Chronol.

[3] Catona in Synopsi Chronol.

[4] Stritterus Tom. 1, pag. 542.

[5] Procopi. de bello Gothico Lib. 3. Cap. 14.

véche, ce o avea Romanii la dênsa; că va ținea pretensug cu dênșii; și că bani încă le va da de biu, numai de vor face cu dênsul legătură, cum că vor sta împrotiva Hunnilor, când vor vrea să prădéză împĕrăția Romanilor. Audind acéstea varvarii, la tóte s'aŭ legat, una poftind de la împĕratul, adecă se lasă pre Hilbudie, să lăcuiască între dênșii, punêndu'l iarăși în cinstea cea mai din nainte de magistru al oștilor Romanilor, credênd și ei, că iaste adevĕrat Hilbudie. Înflându-se omul acela cu nădéjdea, el însuși vrea să fie, și se numea pre sine Hilbudie magistrul oștilor Romanilor. Drept acéia mergênd el la Țarigrad, l'aŭ întimpinat Narses în cale, și prindênd vorbă cu dênsul, aŭ priceput, că iaste impostor, măcar că vorbea lătinésce, și învĕțat fiind despre sémnele lui Hilbudie multe mințea dintr'ênsăle, pentru acéia prindêndu'l Narses, l'aŭ întețit, de aŭ spus tótă tecna, și așa l'aŭ dus cu sine în Țarigrad.»

Din cuvintele acéstea ale lui Procopie, culége întâiŭ, că Antele, slovénii, și hunnii în anul acesta stăpânea țéra Muntenéscă, Moldova și Bugiacul saŭ Bessarabia; a doao, că supt numele de tot Dachia cea véche, carea și mai chiar se va arĕta la anii viitori, unde voiŭ cuvînta despre céle de împĕratul Iustinian, de-a stânga, și de-a drépta Dunărei zidite.

Anul 549. Cât s'aŭ înturnat din Italia Velisarie, Totila craiul Ostrogothilor îndată aŭ luat Roma[1]; iară Hosroe craiul persilor, și-aŭ trimis óstea în Lazica[2].

Almitrelea s'aŭ întâmplat tóte intru amândoao Dachiile, vreaŭ a dice, și în cea véche, și în cea noao; pentru că, după cum scrie Procopie[3]: «Gepidzii, carii aŭ ținut mai de demult Syrmiul și tótă Dachia, cât aŭ luat Iustinian Avgustul țéra acéia de supt stăpânirea Gothilor, pre Romanii, carii era într'ênsa i-aŭ dus în robie, și păsind mai nainte,

[1] Procopius de bello Gotihco Lib. 3. Catona in Synopsi Chronol.

[2] Author Miscellae Lib. 16. Catona l. c.

[3] Procop. de bello Gothico Lib. 3. Cap. 33.

aŭ prădat împĕrăția Romanilor. Pentru carea faptă a lor împĕratul de aci înainte nu le-aŭ mai plătit, ce obicĭnuise a căpăta mai de demult de la Romani».

Iară dând Avgustul Iustinian Longobardilor cetatea Noricul, și cetățile Pannonieĭ, și alte locurĭ, afară de acéia prea mulți baniĭ, eĭ aŭ lăsat patria lor, și trecênd Dunărea s'aŭ aședat nu departe de Gepidziĭ.»

«Unele alte locurĭ ale Dachieĭ sp e Singidon le-aŭ dat Împĕratul Herulilor, unde lăcuesc acuma.»

Mai aduce același Procopie[1], și dicerea solilor Longobardilor, carea o aŭ avut înaintea împĕratuluĭ Iustinian, și sună așa: «Mai nainte vréme, când Gothiĭ stăpânea (Dachia cea noao), Gepidziĭ se trăsése dincolo de Dunăre, unde ședuse mai de demult cu toțiĭ, așa de tare temêndu-se de putérea Gothilor, cât n'aŭ cutezat vre o dată, a tréce Dunărea. Atunci confederații, și ceĭ mai marĭ prétenĭ aĭ Romanilor, când supt numele pretensuguluĭ, și de la Împĕrații ceĭ mai din nainte, și de la tine cel ce așișderea eștĭ făcĕtoriŭ de bine, în toțĭ aniĭ primea congiariĭ, (cinstĭ de óste, saŭ ospéțe). Acuma bucuroși i-am întreba pre dênșiĭ, ce aŭ răsplătit Romanilor pentru atâtea faceri de bine? Adevĕrat nicĭ puțin, nicĭ mult pot arăta. Până când n'aŭ avut cu ce se vĕ vateme, până atunci, s'aŭ contenit mai mult de silă, de cât de voe. Pentru că tóte, câte sânt preste Dunăre, le țineați perdute, și de la céle dincóce de Dunăre, îĭ oprea pre dênșiĭ frica ce avea de Gothĭ... Pentru că iată Gepidziĭ, cât aŭ vĕdut, că Gothiĭ s'aŭ izgonit din tótă Dachia, și că voiŭ sânteți împedecați cu războiŭ, îndată aŭ îndrăznit, ca niscaĭ fără de lége a năpădi în țînutul vostru,... Syrmiul îl țin Gepidziĭ, o Împĕrate! și pre Romănĭ îĭ duc în robie, fălindu-se, că eĭ biruesc tótă Dachia; după carea învingere a unuĭ războiŭ, saŭ pentru voĭ, saŭ cu voĭ, saŭ împrotiva vóstră?»

[1] Procopie ibidem. Cap. 34.

Ca se poţĭ maĭ lezne înţelége tóte, câte scrie la anul acesta Procopie, poftorésce, câte am scris la aniĭ 457, şi 490; apoĭ ia sama, că Ostrogothiĭ, bine că aŭ golit Dachia cea noao, şi aŭ cuprins Italia, totuşĭ Syrmiul, şi drept acéia şi Pannonia aŭ avut supt sine, până la războiul luĭ Iustinian cu dênşiĭ, după cum s'aŭ arĕtat la anul 504.

Tot întru acesta an, saŭ în cel îndată următoriŭ trăia Vitalian arhiepiscopul Babbeĭ, cătră carele aŭ scris Patriarhul Romeĭ Vigilie epistola, ce s'aŭ cetit întru al cincilea Sobor Ecumenic, din Ţarigrad al doilea. Veḑĭ pre Lecvien [1].

Anul 550. Şenleben [2] la anul acesta aşa scrie: «In tîmpul acela în Illyric, de e de a se créde luĭ Marul, şi luĭ Diocleat, stăpânea după Ostroil Seviolad din remăşiţele Gothilor de viţă, carele cu norocul armelor îşĭ lăţise crăimea până în Valahia, şi în otarele Poloniei de acum subjugând şi Dalmaţia». Nicĭ smintésce Şenleben, când scrie acéstea, pentru că Gepidziĭ, cariĭ era de o viţă cu Gothiĭ, cum s'aŭ arătat la anul 397, pe vrémea acésta cu adevĕrat stăpânea Ardélul şi ceia-l'altă parţă a Dachieĭ ceiĭ véche, ce iaste între Ardéliŭ şi între Tisă, afară de Syrmiŭ şi de Illiric, precum aĭ putut înţelége, din céle ce s'aŭ scris la aniĭ ceĭ maĭ din nainte; drept acéia aŭ trebuit să li se lăţéscă crăimea până în Valahia şi Pannonia, saŭ Galiţia de acum.

La răsărit Guvaz craiul Lazilor, şi povăţuitoriĭ Avgustuluĭ Iustinian, tot într'acesta an aŭ bătut pre Horian povăţuitoriul luĭ Hosroe craiuluĭ persilor; iară la apus Totila craiul Ostrogothilor aŭ prădat Sichilia [3].

Anul 551. Totila urându-se a se maĭ bate cu Romaniĭ,

[1] Lequien in Oriente Christiano Tom. 1, pag. 1216.

[2] Iónn. Ludov. Schönleben in Histor. Carniolæ. Tom. 1. Part. 3.

[3] S. Theophan. in Chronograph. ad an. 24. Iustiniani I. Aug. Author Miscellæ Lib. 16. Catona in Synop. Chronol.

cére pace de la împĕratul Iustinian, carea nedobândindu-o încungiură Ancona, ci în zădar [1].

Anul 552. In anul acesta doĭ craĭ aŭ perit: Guvaz al Lazilor, și Totila al Ostrogothilor; pre Guvaz l'aŭ omorât povățuitoriĭ luĭ Iustinian cu mare nedreptate numaĭ din pizmă; iară Totila, carele n'aŭ fost maĭ puțin de cât Theodoric Amal întâiul craiŭ al Italieĭ, aŭ căḑut în războiŭ, ce aŭ avut cu Narses [2].

Anul 553. Ostrogothiĭ după mórtea luĭ Totila aŭ pus craiŭ pre Teia, carele culegênd oștile céle răsipite ale Ostrogothilor, în anul acesta s'aŭ lovit cu Narses în Campania, ci fără de noroc; pentru că nimerit fiind de o săgétă aŭ picat mort în războiŭ, și așa s'aŭ stins cu Teia și crăimea și numele Ostrogothilor [3].

Tot întru acesta an s'aŭ ținut al doilea Sobor în Țarigrad, ce aŭ fost al cincilea Ecumenic, la carele s'aŭ strâns 160 de Arhiereĭ dinpreună cu Vigilie Papa de la Roma pentru treĭ capete saŭ lucruriĭ, care le poțĭ vedea la Bail [4], și la alțĭ theologĭ. In Soborul acesta dintră Arhiereiĭ Românilor aceștea se cetesc a fi fost de față: Vasilisc Mitropolitul Sardicheĭ [5], Proiect Episcopul Naissuluĭ [6], și Pavel Episcopul Ulpianuluĭ din Dachia de mișloc [7].

Anul 554. Narses în anul de acum pre Ostrogothiĭ, cariĭ maĭ remăsése iĭ trimite în Țarigrad, și el ca un povățuitoriŭ o-cârmuiasce Italia în 15 aniĭ [8].

[1] Author Miscellæ et Catona ll. cc.

[2] Procop. de bello Gothico Lib. 4. S. Theophan. ad an. 26. Iustiniani Aug. Author Miscellæ, et Catona ll. cc.

[3] Procop. de bello Gothico Lib. 4. Author Miscellæe Lib. 16.

[4] Ludovicus Bail in Summa Concilior. ubi de quinta Synodo Oecumenica.

[5] Facundus Hermianensis contra Mocianum pag. 205.

[6] Lequien in Orien. Christia. Tom. 2, pag. 309.

[7] Idem Lequien. Tom. 2, p. 311.

[8] Procop. et Anthor Miscellae ll. cc. Catona in Synopsi Chrono.

Anul 557. La anul acesta așa scrie Paul Diaconul [1], saŭ măcar cine e, carele aŭ scris Mischella: «în anul al trei-ḑecilea și unul al împĕrăţieĭ luĭ Iustinian aŭ întrat în Ţarigrad un ném necunoscut, și neașteptat dintră acéĭa ce se ḑic Avarĭ, la a câruia vedére aŭ eșit tótă cetatea, ca ceĭ ce nu maĭ vĕḑuse ném ca acela; pentru că avea pĕr fórte lung, dat îndărăpt, împletit, și legat cu petéche, iară cela-lalt port a lor era asémenea portuluĭ Hunnilor. Aceștea fugind din ţéra lor aŭ venit în parţ le Schythieĭ, și ale Mesieĭ (de gĭos), și aŭ trimis solĭ la Iustinian rugându-se, ca se se priméscă». Așișderea scrie și S. Theofan în Hronografe la acelașĭ an al Avgustuluĭ Iustinian.

Anul 558. Pre lăcuitoriĭ Ţarigraduluĭ în anul acesta după cutremurul pămêntuluĭ i-aŭ năcăjit ciuma, și venirea Hunnilor până la dênșiĭ [2], căcĭ Hunniĭ, cariĭ lăcuia în Bugĭacul și ţînutul Oţacovuluĭ de acum, precum s'aŭ arătat la aniĭ ceĭ maĭ din nainte, și se póte vedea din Procopie [3] aŭ prădat Dobrodiţul, și Thrachia până în Ţarigrad.

Anul 559. Velisarie vĕḑênd prada, ce se făcea de Hunnĭ, s'aŭ rădicat asupra lor, și cu stratagemă milităréscă i-aŭ învins; Iustinian totușĭ aŭ cumpărat pacea cu banĭ de la dênșiĭ [4] după obicéiul cel reŭ maĭ al tuturor împĕraţilor resărituluĭ, cu carele maĭ pre urmă aŭ și mâncat împĕrăţia strămoșilor nostri, cariĭ nu cu baniĭ, ci cu peptul sta înaintea varvarilor.

Anul 563. In anul acesta maĭ mulţĭ aŭ jurat asupra Avgustuluĭ Iustinian celuĭ dintăiŭ, între cariĭ suppunêndu-se a fi și Velisarie de tótă cinstea s'aŭ despoat prin Iustinian [5].

[1] Paulus Diaconus Lib. 16.

[2] S. Theophanes. in Chronographia ad an. 32. Iustiniani I. Augus. Catona in Synopsi Chronol.

[3] Procopius de bello Gothico, Lib. 4.

[4] Procop. in Histor. Arcana. Author Miscelae Lib. 16. Catona in Synopsi Chronol.

[5] S. Theophanes ad. an. 36. Iustiniani I. Aug. Catona l. c.

Anul 564. Avarii viind în Evropa mai multe némuri își suppun și**e**, până și pre remășițele Hunnilor, ce aŭ fost supt Attila, cu carii, și cu suppunerea Gepidzilor aŭ cuprins mare parte a Dachiei ceii véche; dic mare parte, pentru că într'o parte a Dachiei véche, adecă în Valachia de acum, aŭ remas Bulgarii, Slovénii, și Antele, precum se va arăta la anii viitori [1]. Aci socotésce, cât reŭ n'aŭ suferit strămoșii Românilor, când de supt unii varvari trecea supt alții!

Anul 565. In anul 563 Velisarie n'aŭ fost orbit de ochi, precum aŭ bârfit óre-carii scriitori de satiri, ci numai cât aŭ fost lipsit de tóte deregătoriile, și tótă cinstea, pentru prepusul, ce avea împĕratul Iustinian asupra lui: Drept acéia cunoscênd Iustinian nevinovăția lui Velisarie, în anul acesta i-aŭ întors tóte; dară Velisarie după acéia nu mult aŭ trăit. ci aŭ murit în bune căruntéțe, pre carele după șépte luni l'aŭ urmat Avgustul Iustinian cel dintâiŭ; pentru că și el aŭ murit în 13 Noemvrie, în vârstă de 83 de ani, după ce aŭ împĕrățit ani 38, luni 3, dile 13 [2].

Lui Iustinian celui dintâiŭ i-aŭ urmat întru împĕrăție Iustin al doilea, carele îi era nepot din soră, ci n'aŭ fost așa de norocos ca unchiul sĕŭ, precum se va arĕta la anii viitori [3].

Dică, cine ce vrea despre Avgustul Iustinian cel dintâiŭ, pentru că aŭ ținut supt regulă pre toți Arhiereii, încă și pre Patriarcii Romei; dară eŭ însu'mi dic, nu din mine, ci din Avtorii, pre carii i-am cetit, că Iustinian dintră toți Impĕrații resăritului numai singur se află, carele Maiestatea Romanilor nu numai în timpul sĕŭ o aŭ ținut, câștigênd îndărăpt Africa și Italia, ci până în vrémea nóstră o aŭ întemeiat cu legile, despre care am cuvîntat la anul 529.

[1] Author Miscellae Lib. 16. Catona in Synopsi Chronologica Avarum.

[2] S. Theophanes ad ult. an. Iustiniani I. Aug. Baronius ad h. an. Catona in Synopsi Chronol.

[3] Author Miscellae Lib. 16. Baronius et Catona ll. citatis.

Afară de acésta cetăți și orașe încă atâtea saŭ aŭ zidit, saŭ aŭ dires, câte altul nicĭ unul. Dintră care cetăți și orașe céle, ce se țîn de amândoao Dachiile le-așĭ fi adus la anĭ, în carii s'aŭ zidit, saŭ s'aŭ dires, ci Procopie, carele aŭ scris despre dênsele, n'aŭ însemnat anii: Drept acéia eŭ încă le aduc la anul cel maĭ de pre urmă a luĭ Iustinian.

Așa dară scrie Procopie [1] despre cetățile, și orașele lângă Dunăre aședate (căcĭ céle maĭ departe de Dunăre aci nu le voiŭ aduce) precum urméză, dicênd:

Maĭ de demult împărațiĭ romanilor, ca se împédece pre varvariĭ ceĭ dincolo de Dunăre aședați de la trécerea eiĭ, încungĭurase țermuriĭ Dunăreĭ cu orașe, și cu cetățuicĭ, și de o parte, și de alta. Dară acéstea nu așa le zidise, ca se nu se pótă apropia ceĭ ce vrea să le bată, ci numaĭ ca se nu fie cu totul fără pază rîpa Dunăreĭ; pentru că varvariĭ ceĭ ce lăcuia în părțile acélea, se îngrozea de baterea zidurilor. Maĭ multe întăririĭ custa numaĭ dintr'un turn, de unde bine se dicea Mycopyrghiĭ, în care puțînteĭ străjarĭ se ținea și acésta în timpul de atuncĭ era destul, ca să se témă varvariĭ a se apuca de romanĭ. Iară după acéia Attila cu prea mare óste năvălind, întăririle acéle cu puțînă ostenélă le-aŭ stricat, și împărăția romanilor o aŭ prădat, nimenea stându'ĭ împrotivă. Maĭ pre urmă Avgustul Iustinian céle stricate le-aŭ dires, nu în forma cea dintaiŭ, ci în altă formă, ca se fie cu mult maĭ tarĭ: preste acélea noao încă maĭ multe aŭ făcut.

Dunărea e rîul cel maĭ aprópe de Dachia, carea osibésce pre varvariĭ ceĭ ce sânt de-a stânga eiĭ, de la românii, cariĭ sânt de-a drépta. Drept acéia pre Dachia acésta Romaniĭ o numesc rîpósă, pentru că cuvîntul lătinesc ripa, însămnéză țermure (de rîŭ) saŭ rîpă. În rîpa Dunăreĭ întâia cetate (a Dachieĭ ceiĭ rîpóse) aŭ fost Singidonul (acum Semendria saŭ Zenderovul [2] în Serbia), pre carea cetate lu-

[1] Procopius de aedificiis Lib. 4. Cap. 5.

[2] Baudrand in Geographia. Bruzen in Dictionario.

ându-o varvarii, până din pământ o aŭ fost stricat, ca și pre alte cetăți. Pre cetatea acéia Avgustul Iustinian o aŭ dires, cum aŭ fost mai 'nainte, și o aŭ încungiurat cu ziduri fórte tari, cât iarăși e cetate de frunte, și vestită.

Afară de acéia aŭ făcut o cetățuică noao prea întărită, și opt miluri departe de Singidon, carea cu dreptate s'aŭ numit pentru acéia octav. ὤκταβον.

Mai în colo era Viminachiul, cetatea cea bătrână, din fundământ stricată, cetatea acésta așa o aŭ dires împăratul, cât să vedea a fi noao.

Despre Viminachiu nu să vîjesc avtorii, cum s'ar chiema în timpul de acum, ci mie mi se véde, că Nigher [1], are drept, carele dice, că iaste Vidinul.

Mérge mai încolo Procopie [2], și dice: «de la cetatea Viminachiu mai încolo mergênd în țermurele Dunării sânt trei cetățuici Picnul, Cupul, și Novele (acuma Novomont [3], în Bulgaria, unde aŭ fost aședat Leghionul cel dintâiŭ Italienesc), a cărora și zidirea, și numele numai dintr'un turn era mai 'nainte; ci acuma Iustinian Avgustul atâtea olate și turnuri aŭ făcut într'ênsele, cât nu în zedar se numesc cetăți.

În direptul Novelor de céia-laltă parte a Dunării era un turn mai de demult părăsit, anume Literata, Lederata o aŭ numit ceii bătrâni. Din turnul acela mare și prea tare cetate aŭ făcut împăratul nostru.

După Nove sânt cetățuicele acéstea: Cantavazatele, Smyrnele, Campsele, Tanatele, Zernele și Ducheptatul, și în rîpa cea dincolo multe altele, care le aŭ zidit din fundământ.

Urméză cetatea cea de Avgustul Traian făcută, ce se chiamă Caput Bovis (Capul Bouluĭ); după acéia orașele Zanes: care tóte prințul nostru le-aŭ îngrădit fórte tare, și le-aŭ pus în stat de a nu se putea lua.

[1] Niger apud Bruzen in Dictionario Geographico.

[2] Procop. de ædif. Lib 4. Cap. 6.

[3] Hofman. in Lexico. Bruzen l. c.

Nu departe de orașul Zanes iaste cetățuica, ce se numésce Punte Pontes. Tăindu-se aci rîul o parte nu prea mare a rîpeĭ o încungĭură, apoĭ întorcêndu-se la albia sa, iarăș se améstecă..... Iară de unde se chiamă locul Punțĭ, și cum se silésce Dunărea la albia sa acuma voiŭ spune. Avgustul Traian, ca un bărbat harnic neputênd suferi să i se otărască împĕrăția prin Dunăre, s'aŭ grăbit a face pod preste dênsa, ca se pótă fără de împedecare tréce, de câte orĭ va vrea se trécă împrotiva varvarilor celor din colo. Dară se nu mĕ silesc a spune cum s'aŭ făcut, podul acesta, ci spună Apolbodor Damaschinul, carele aŭ fost arhitectul poduluĭ. Însă podul acesta romanilor după acéia nu mult aŭ folosit, pentru că cu vréme, și pentru încungĭurarea Dunăreĭ, și pentru vechirea luĭ s'aŭ urluit. (Vedĭ anul 104). Atunci Traian aŭ făcut doao cetățuicĭ întru amândoao rîpele Dunăreĭ, și pre cea din partea cea din colo (de cătră Dachia véche) o aŭ numit Theodora, iară pre cea din Dachia (cea noao) după Lătinie Punte Pontem. Ci fiind-că cu urluiturile, și fundămêntul poduluĭ așa s'aŭ umplut Dunărea, cât pre acolo nu pot tréce luntrile, drept acéia trebue se'șĭ mute cursul și iarăș să șĭ'l întórcă în albia sa, și se rabde luntrile. Strîcându-se cetățuicile acéstea amândoao și de vechime și de varvarĭ, Avgustul Iustinian puntea, carea era d'a drépta, o aŭ zidit de noŭ, și o aŭ dires cu prea tare fabrică, apărând Illyricul despre partea acésta; ci de Theodora, carea e de céa-laltă parte, n'aŭ avut grijă, ca de una, ce era dendămână varvarilor.

De la podul luĭ Traian în gĭos până în marea Négră maĭ multe cetățĭ, și orașe aŭ zidit, saŭ aŭ dires împĕratul Iustinian cel dintâiŭ precum scrie acelaș Procopie [1], ci eŭ acélea le las, ca să nu fiŭ prea lung la anul acesta, dară le voiŭ aduce la anii viitorĭ, unde mi se va da prilej. Acéstea, care le-am scris aci, numaĭ pentru acéia le-

[1] Procopius ibidem Cap. 6. et 7.

am scris, ca se poţĭ vedea, că Dachia cea rîpósă din sus aŭ început de la Singidon.

Anul 567. Iustin al doilea împĕratul resărituluĭ, şi cel maĭ de pre urmă împĕrat dintră Romanĭ al Italieĭ întregĭ, din sfatul Sofyeĭ muntereĭ sale în anul acesta aŭ otărât se chieme pre Narses evnucul din Italia, carea otărîre înţelegêndu-o Narses, aŭ început a se înţelége cu Longobardiĭ carĭĭ de la anul 549, stăpânea Pannonia. Longobardiĭ drept acéia în anul acesta s'aŭ întocmit cu Avarĭĭ, ca trecênd eĭ în Italia se le lase lor Pannonia. [1]

Anul 568. Narses fiind chiemat din Italia, ca să'l pună la fus cu muerile, precum i s'aŭ fost lăudat împărătésa Sofia, în anul acesta aŭ tors ghemul, pre carele nicĭ Iustin al doilea, nicĭ alţĭ împĕraţĭ aĭ resărituluĭ l'aŭ putut răsuci; pentru că eşind el din Italia aŭ sloboḑit într'însa pre Alboin craiul cu Longobardiĭ luĭ, carele îndată aŭ cuprins Acvilea, iară Avarĭĭ după tocméla, ce făcusă cu Longobardiĭ, aŭ cuprins Pannonia. [2]

Anul 569. Avgustul Iustin al doilea întărésce pretenşugul, cu Turcĭĭ [3]; Alboin craiul Longobardilor cuprinde Veneţia [4]; Bulgarĭĭ prădézĕ Trachia, în cóntra cărora trimis fiind Tiberie, carele aŭ împĕrăţit după Iustin al doilea, pre Bulgarĭ îĭ bate, şi'ĭ alungă preste Dunăre [5].

Anul 570. Alboin craiul Longobardilor cuprinde Liguria [6].

Anul 571. Armenia cea mare tréce sub stăpânirea Roma-

[1] S. Theophanes ad an 2. Iustiniani II. Aug. Author Miscellæ Lib. 17. Catona in Synop. Chronol.

[2] Author Miscellæ et Catona ll.cc. Baron. ad h. an.

[3] S. Theophanes ad an. 4. Iustini II Aug.

[4] Author Miscellæ Lib. 17.

[5] Seth. Calvis. in opere Chronolog. ex Gerund.

[6] Author Miscellæ Lib. 17. Catona l. c.

nilor, pentru carea se strică pacea cu Persiĭ [1]. Alboin craiul cuprinde Italia, Toșcana și Umbria. [2]

Anul 574. La anul acesta așa scrie S. Theofan [3]. «In anul acesta Avariĭ aŭ prădat țerile de lângă Dunăre, care lucru înțelegêndu'l împĕratul, aŭ trimis în contra lor pre Tiverie comitul păiztorilor de curte, carele dând războiŭ, s'aŭ asuprit pre nesciut de avarĭ, și prinzêndu pre mulțĭ dintră aĭ sĕĭ s'aŭ înturnat.» Vaĭ de coloniĭ luĭ Traian bieții strămoșiĭ Românilor! că aceștia lăcuia în țerile de lângă Dunăre.

Tot întru acesta an, precum arată Stefan Catona [4], aŭ nebunit Avgustul Iustin al doilea; și Tiverie s'aŭ numit chesariŭ, ca se ocârmuiască împĕrăția. Luĭ Alboin craiul Longobardilor, după ce aŭ cuprins Italia, încă nu bine i-aŭ curs lucrurile, pentru că s'aŭ omorât în Verona prin viclențugul Rosimundeĭ muereĭ sale, căruia i-aŭ urmat Clefo, carele fórte aŭ asuprit pre frațiĭ noștriĭ ceĭ din Italia [5].

Anul 578. Avgustul Iustin al doilea venindu-și în fire, pre Tiverie al doilea din chesariŭ îl face avgust, apoĭ nu mult trăiasce, ci móre în 5 Octomvrie, după ce aŭ împĕrățit anĭ 12, lunĭ 10, ḑile 22; iară Tiverie al doilea pre împĕrătésa Sofia pentru vicleșugul eĭ îndată o pune la rînd, și Avarilor plătésce obicĭnuitele opt-ḑăcĭ de miĭ de galbenĭ, numaĭ să nu rumpă pacea [6].

Anul 579. Avariĭ, care stăpânea acuma tótă Dachia cea véche, și amândoao Pannoniile, vrênd se cuprindă Syrmiul de la Gepidzĭ, în anul acesta s'aŭ făcut a se scula asupra Slovénilor celor ce lăcuia preste Pannonia de sus spre

[1] S. Theophan. ad an. 6. Iutini II. Aug.

[2] Author Miscellæ et Catona ll. cc.

[3] S. Theophan. in Chronographia ad an. 9. Iustini II, Aug.

[4] Catona in Synop. Chronol.

[5] Baron. in Annalibus Eccl. ad h. an.

[6] S. Theophanes ad an. 1. Tiberii II. Aug. Baron. in Annalibus Eccl. ad h. an.

marea Adrieĭ, și supt pretestul acesta aŭ făcut pod preste apa Savuluĭ. [1]

Anul 580. Avgustul Tiverie al doilea pune povățuitoriŭ oștilor de la resărit pre Mavrichie, carele o parte a oștilor o trimite împrotiva persilor. [2]

Anul 581. Avariĭ cuprind Syrmiul de la Gepidziĭ fără nicĭ o bătaie [3]; pentru că Gepidziĭ era îngroziți de avarĭ, de când perduse cât biruia din Dachia cea véche.

Anul 582. Avgustul Tiverie al doilea în 5 ḑile a luneĭ luĭ Avgust numésce pre Mavrichie chesariŭ, și după opt ḑile îl face Avgust, adecă împĕrat deplin; după acéia logodésce pre fata sa Constantina luĭ Mavrichie, și móre în 14 ḑile ale numiteĭ lunĭ, după ce aŭ împĕrățit anĭ 3, lunĭ 10, ḑile 9, după a căruia mórte Avgustul Mavrichie, carele era de viță diaoș Roman din Aravissa cetatea Cappadochieĭ, aŭ ținut formósă nuntă cu Constantina logodnica sa [4].

Nu e de a se tăcea aci, ce i s'aŭ întâmplat Avgustuluĭ Thiverie al doilea pentru evlavia luĭ. Acesta vĕḑînd odinióră, că o piatră, pre care era întăiat semnul S. crucĭ, se calcă cu picióre de ceĭ ce trecea pre lângă dênsa, aŭ poruncit de s'aŭ rădicat piatra, supt carea aŭ aflat o mie de măjĭ de aur. [5]

Ginerele luĭ Tiverie, Avgustul Mavrichie, n'aŭ fost așa de norocos ca se afle comorĭ, ci din comorile céle aflate de alțiĭ aŭ trebuit se îndestuléze pre avarĭ; pentru că după cum scrie Paul Diaconul [6], în anul de la Nascerea Domnuluĭ 582 (nu 577) Avariĭ, cariĭ nu demult luase Syrmiul

[1] Author Miscellæ Lib. 17. Catona in Synop. Chronol. Avar.

[2] S. Theophan. ad an. 2. Tiberii II. Aug.

[3] S. Theophan. ad an. 3. Tiberii II. Aug. Author Miscellæ Lib. 17.

[4] S. Theophan ad. ult. an. Tiberii II. Aug. Catona in Synop. Chronologica.

[5] Catona loco citato.

[6] Paulus Diaconus Lib. 15.

cetatea cea vestită din Evropa, aŭ trimis solĭ la împĕratul Mavrichie, poftind, ca la céle opt-dĕcĭ de miĭ de galbenĭ, care obicĭnuise a le lua de la Romanĭ în fieşte-care an, să li se maĭ adaoge doao-dĕcĭ de miĭ de galbenĭ. Împĕratul rîvnind pacea le-aŭ dat acéstea. Caganul avarilor după acéia aŭ cerut sĕĭ trimită spre vedére un elefant féră din India, căruia i-aŭ trimis pre cel maĭ mare, pre carele după ce l'aŭ vĕdut, l'aŭ trimis înapoĭ la împĕratul. Aşişderea aŭ cerut, sĕ-ĭ trimită un pat de aur, sĕ-l vază, şi pat de aur încă i-aŭ trimis, iară el vĕdêndu-l, iarăşĭ l'aŭ trimis îndărăpt. Maĭ pre urmă aŭ poftit, ca la suta de miĭ de galbenĭ cea maĭ din nainte sĕĭ maĭ adaoge alte doao-dĕcĭ de miĭ de galbenĭ; carea poftă nenplinindu-o împĕratul, Caganul aŭ stricat Singidonul şi aŭ cuprins maĭ multe cetăţĭ din Illyric. Drept acéia împĕratul aŭ trimis la dênsul solĭ pre Elpidie patrichiul şi pre Comentiol, înaintea cărora varvarul făţărnicésce s'aŭ făgăduit, că va ţinea pacea.» Aşişderea scriŭ: S. Theofan [1], Menander [2], Theofylact [3]. Chedren [4], şi Zonara [5].

Anul 583. In al doilea an al împĕrăţieĭ luĭ Mavrichie Caganul avarilor (scrie Paul Diaconul [6]) se grăbea se strice pacea; pentru că aŭ întrarmat némurile Sclavinilor împrotiva Trachieĭ, cariĭ aŭ mers până la zidurile céle lungĭ, făcênd multă perdare; ci împĕratul scoţênd ostaşiĭ ceĭ-ce pădea polata, şi multe glóte din cetate, le-aŭ poruncit se apere zidurile céle lungĭ, şi pre Comentiol orânduindu-l povăţuitoriŭ, l'aŭ trimis în cóntra varvarilor, carele năvălind fără de scirea varvarilor asupra lor, prea mulţĭ aŭ omorît din eĭ, şi pre ceia-lalţĭ i-aŭ fugărit. Iară când se înturna către Odriiŭ, s'aŭ întâlnit cu Adragast. carele povăţuia mul-

[1] S. Theophan a. an. 1. Mauricii Aug.
[2] Menander pag. 175.
[3] Theophan. Lib. 1. cap. 3.
[4] Georgius Cedrenus Tom 1. pag. 394.
[5] Zonaras tom. 2. pag. 73.
[6] Paulus Diaconus Lib. 17.

ţime de Sclavinĭ, şi ducea mare pradă, şi dând năvală şi asupra acestuia, nu numaĭ pre ceĭ robiţĭ i-aŭ mântuit, ci şi biruinţă aŭ dobândit.» Aşişderea scrie şi S. Theofan.[1]

Anul 586. Filippic povăţuitoriul oştilor celor de la resărit în anul acesta la Amida fórte tare aŭ bătut pre persĭ, şi multe ţerĭ ale lor aŭ prădat.

Anul 587. La resărit în anu acesta destul de bine aŭ curs norocul Romanilor, pentru că Heraclie unul dintră povăţuitoriĭ oştilor de la resărit aŭ învins pre persĭ, şi aŭ cuprins Mazarul oraşul persilor[2]; maĭ reŭ s'aŭ întâmplat de cătră méḑă-nópte, maĭ ales bieţilor strămoşilor nostri, pentru că după cum scrie S. Theophan[3]. «în anul acesta Caganul avarilor stricând pacea, Messia (înţelége: de gios cu Dachia cea rîpósă) şi Schythia cu amar războiŭ le năcăjea, iară cetăţile Raţiaria, Cononia, Achys, (Avtorul Mischelleĭ maĭ bine scrie: Bononiam, Acvas), Dorostolul, Zandapa, şi Marchianopoiul le-aŭ răsipit din fundământ. Iară Comentiol sosînd în Anhial pre ostaşiĭ ceĭ maĭ bunĭ i-aŭ ales dintră ceĭ maĭ slabĭ, şi óstea cea maĭ trébnică, ca la 40,000 de ómenĭ o aŭ pus se apere tabăra, iară pre ceĭ aleşĭ ca la 6000, ducêndu'ĭ cu sine, doao miĭ aŭ dat luĭ Cast, pre atâţa luĭ Martin, céle lalte doao miĭ le-aŭ povăţuit el, şi aŭ purces în cóntra varvarilor. Cast agĭungênd la Ţaparda, şi la Hem, şi aflând pre varvarĭ petrecêndu-şĭ tîmpul fără de grijă, şi fără de străjĭ, pre mulţĭ aŭ omorât dintră dênşiĭ, apoĭ pre robĭ, şi prada cea dobândită o aŭ dat ostaşilor se o păḑéscă. Iară Martin mergênd la locurile, ce era vecine cetăţeĭ Babbeĭ (de acum), şi fără de véste năvălind asupra Caganuluĭ, multe oştĭ ale luĭ cu totul le-aŭ stâns, şi pre el l'aŭ silit, să se mântuiască cu fuga. Martin, după ce aŭ făcut izbânda acésta,

[1] S. Theophan. in Chronographia ad an. 2. Mauricii Augusti.

[2] S. Theophanes in Chronographia ad an. 5. Mauricii Augusti.

[3] Idem S. Teophanes ibidem.

s'aŭ înturuat acolo, unde le ḑisése povățuitoriul, că'ĭ va aștepta; ci Comentiol de frică se trăsése în Marchianopoiŭ. Neaflând Martin și Cast pre Comentiol, și-aŭ unit oștile, și s'aŭ tras cătră gura Hemuluĭ. Déci Martin vĕḑênd, că Caganul tréce rîul, s'aŭ înturnat la povățuitoriŭ. Cast trecênd rîul, și întâlnindu-se cu mergĕtoriĭ în nainte aĭ nemicilor, pre acéĭa i-aŭ învins, dară după acéĭa fără vre o pricină aŭ pregetat a se înturna, și a se uni cu povățuitoriul. Drept acéĭa a doao ḑi, închiḑêndu-ĭ tótă eșirea, Caganul îl învinse: de unde óstea cea răsipită, precum aŭ putut, fiește carele aŭ fugit prin munți, și prin păduri. Unii, pre cariĭ ca pre fére îĭ vînase varvariĭ, aŭ vĕḑut unde iaste Cast ascuns, pre carele după acéĭa varvariĭ l'aŭ prins viŭ, și încungĭurându'l cu gĭocurĭ, și gu glume, îșĭ arăta bucuria pentru biruință.

Déci Caganul, aŭ pornit spre amĕḑĭ, și mutând războiul în Thrachia, s'aŭ apropiat de zidul lung. Iară Comentiol acoperit, și ascuns fiind în pădurile Hemuluĭ, numaĭ decât iase la larg cu Martin împreună, unde aflând negătit pre Caganul, pentru că mulțimea varvarilor era împrăștiată prin Thrachia, de cu nópte s'aŭ dus în cóntra luĭ, și putea face mare izbândă, de nu l'ar fi înșelat norocul cel slab. Pentru că picând gĭos povara de pre óre-care dobitoc al unuĭ ostaș, alt ostaș în limba părintéscă aŭ strigat pre stăpânul dobitocului, se rădice povară cea căḑută, ḑicênd: Tórna fratre! (adecă întórnate frate!) ci stăpânul muștcoiuluĭ (saŭ al cătârculuĭ) n'aŭ auḑit cuvîntul, dară auḑindu'l ceia-lalți ostași și gândind, că nemeciĭ îĭ împresóră, aŭ început a fugi, strigênd: Torna Torna (Theofilact la locul, ce se va aduce acuș, ḑice, că aŭ strigat: retorna, retorna). Ci Caganul încă spăimântându-se, aŭ început a fugi, așa, cât și Romaniĭ, și varvariĭ fugea niminea gonindu'ĭ.

Caganul după acéĭa culegêndu-și oștile aŭ încungĭurat cetatea Apiaria, și prinḑind pre Busa, carele era pus maĭ mare preste mahinile cetățeĭ, vrea se'l potópă; iară Busa se

ruga, se-și pótă răscumpăra viața cu mare summă de bani; drept acéia legat l'aŭ dus înaintea cetățeĭ, carele numerând facerile de bine cu toți cetățénii, se rugă se'l rescumpere; dară un cetățan, carele (precum era véstea) se ținea cu muiarea luĭ Busa, aŭ desmântat pre cetățéni de la rescumpĕrarea Buseĭ. Acésta vĕdêndu-o Busa, aŭ făgăduit Caganuluĭ, că-ĭ va da cetatea, și făcênd o mahină, ce o numesc Berbéce, aŭ luat cetatea. Învețând varvariĭ a face mahinele după acéia maĭ multe cetăți aŭ zdrobit, și culegênd nespus numer de robĭ s'aŭ înturnat înapoĭ.» Așișderea scriŭ: avtoru Mischelleĭ [1]. Anastasie bibliothecariul [2], și Theofylact [3].

Din cuvintele S. Theofan, și ale celora-lalți însémnă întâiŭ, că ostașiĭ de supt povățuirea luĭ Comentiol aŭ fost maĭ mare parte diaoșĭ Romănĭ; pentru că limba lor cea părintéscă: «Torna fratre» e Romănéscă: întórnă frate! a doao, că cetățile, care se numesc de avtoriĭ maĭ sus numiți maĭ tóte aŭ fost ale Dachieĭ ceiĭ rîpose, în carea lăcuia în timpul acela o parte a Românilor, saŭ a colonilor luĭ Traian, pre cariĭ i-aŭ fost trecut de-a drépta Dunăreĭ Avrelian. Despre cetățile aci aduce am vorbit la aniĭ maĭ din nainte; afară de Zandapa și Țaparda, despre care tocma nimica sciŭ.

Anul 591. La anul acesta scrie avtorul Mischelleĭ [4], despre lucrurile întâmplate, maĭ vârtos în Dachia cea noao; căci cea véche maĭ de demult o stăpânea, și năcăja Caganul Avarilor ḑicênd: «în al ḑéce-lea an al împĕrățieĭ luĭ Mavrichie Caganul cerca, se i se îmulțéscă haraciul, și împĕratul nu voia; drept acéia Caganul iarăși aŭ început războiŭ, și prădând Singidonul, și-aŭ pornit tabăra asupra Syrmiuluĭ. Iară împĕratul aŭ poruncit luĭ Prisc pretoruluĭ din

[1] Author Miscellae Lib. 17.

[2] Anastasius Bibliothecarius pag. 74.

[3] Theophilactus Lib. 2, a Capite 10. usque 16.

[4] Author Miscellae Lib. 17.

Evropa, se'ĭ iasă înainte, carele trimeţênd înainte pre subpretorul Silvian, aŭ pornit, şi urzând războiul, aŭ învins Romanii. Despre carea biruinţă însciinţându-se Caganul, şĭ-aŭ strâns tóte puterile, şi s'aŭ grăbit la războiŭ; iară Silvian vĕdênd mulţimea şi îngrozîndu-se, s'aŭ înturnat la Prisc. Caganul înţelegênd abaterea romanilor, s'aŭ tras spre Marea-Négră, şi ajungênd la oraşul S. Alexandru l'aŭ ars. De aci aŭ trecut la Diripera, şi vrênd se strice tótă împĕrăţia, aŭ făcut unélte de stricat. Iară lăcuitoriĭ cetăţiĭ Diripera măcar că era prea înfricoşaţĭ, maĭ îndelung s'aŭ luptat cu Avariĭ, şi stând pre lângă porţĭ să lăuda, că vor bate pre varvarĭ. Nicĭ în zădar, fiind-că óre ce putére Dumneḑĕiască i-aŭ sprijinit pre eĭ; pentru că li s'aŭ părut varvarilor, că din cetate es maĭ multe puterĭ să se bată cu dênşiĭ; drept acéia spăimântându-se cu nesăturată fugă aŭ fugit până la Perinc. Iară Prisc nicĭ a privi n'aŭ îndrăznit spre mulţimile varvarilor, ci aŭ întrat în cetatea Zurul, şi aŭ început a o întări; Caganul aŭ încungiurat cetatea, şi se silea se scótă pre Prisc dintr'ênsa, care lucru audindu'l Mavrichie, nu scia ce se facă. Maĭ pre urmă bun sfat i-aŭ venit a minte, ca unuia dintră străjariĭ de curte se'ĭ făgăduiască, ce va pofti, numaĭ se mérgă dintr'adins la varvarĭ, şi aceluia i-aŭ dat o epistolă scrisă luĭ Prisc, întru acesta chip: «Prea măriteluĭ pretoruluĭ Prisc. Nu te spăimânta de silinţa varvarilor cea rea, pentru că spre perḑarea lor se silesc: căcĭ se sciĭ, că cu ruşine se va înturna Caganul în ţéra sa, carea i s'aŭ dat luĭ de Romanĭ. Pentru acéia Mărirea ta remâe stătornică, făcênd pre varvarĭ, se alérge pre lângă Zurul, că vom trimite corăbiĭ pre mare, şi vom robi familiile lor, şi se va înteţi a se înturna la ale sale încărcat de ruşine, şi cu pagubă. Carea epistolă luându-o, şi cetindu-o Caganul, s'aŭ înfricoşat, şi trimeţênd la Prisc cu puţîne şi nevrednice daruri s'aŭ înpăcat, şi cu cea maĭ mare pripă s'aŭ întors în ţéra sa.»

Aşişderea scriŭ S. Theofan [1], Theofylact [2], Chedren [3], Zonara [4], şi Anastasie [5].

Treĭ cetăţĭ se numesc de avtoriĭ maĭ sus numiţĭ: Diripera, Perincul şi Zurulul, despre Diripera nu aflu scris, unde ar fi fost, şi cum s'ar chiema acuma; despre Perinc însuşĭ judec, că ar fi Eraclea Thrachieĭ; Zurulul iaste întră Odriŭ şi întră Ţarigrad, despre carele veḑĭ pre Baudrand [6].

Anul 592. Iarăşĭ acelaşĭ avtor al Mischelleĭ [7] la anul acesta aşa scrie: «întru al unsprĕ-ḑécelea an al împĕrăţieĭ luĭ Mavrichie, acelaş împĕrat aŭ trimis pre Prisc cu tóte puterile romanescĭ la Dunăre, ca se împédece pre némurile Sclavinilor de la trécerea eĭ. Venind Prisc la Dunăre, aŭ înţeles Caganul, şi trimeţênd solĭ, s'aŭ jeluit, că romaniĭ încep războiul; dară Prisc ḑicea, că n'aŭ venit asupra luĭ, ci asupra sclavinilor. Décĭ auḑind Prisc, că Ardagast (S. Theofan îl numésce Adragast) aŭ împrăştiat pre sclavinĭ la prădare, a méḑă-nópte aŭ trecut Dunărea, şi ne aşteptat aŭ năpădit preste Adragast, carea vĕḑênd Adragast pre pĕrul caluluĭ aŭ scăpat. Romaniĭ după ce aŭ omorât pre sclavinĭ, şi aŭ jefuit ţinutul luĭ Adragast, multă pradă aŭ trimis la Ţarigrad prin Tatemer; ci Tatemer pre cale s'aŭ dat la băutură, şi la desmerdărĭ, drept acéia sclaviniĭ aŭ năvălit preste dênsul, iară el spăimântat aŭ fugit la Ţarigrad; ci Romaniĭ, carĭĭ era cu dênsul, fiind prea aprinşĭ asupra sclavinilor, aŭ biruit tocma slăvit pre varvarĭ, şi pre ceĭ prinşĭ întregĭ i-aŭ dus la împĕratul. Prisc încă îndrăznind aŭ întrat maĭ în lăuntru în părţile sclavinilor.

Iară Pipes, bărbat creştin, fugînd la Romanĭ, şi intrarea o aŭ arătat romanilor, şi pre varvarĭ i-aŭ contenit. Drept

[1] S. Theophanes in Chronograph. ad an. 10. Mauricii Aug.

[2] Theophanes Lib. 6. Cap. 3. 4. et 5.

[3] Cedrenus Tom. 1. Pag. 397.

[4] Zonaras Tom. 2. pagina 76

[5] Anastasius bibliothecarius pag. 77.

[6] Baudrand in Geographia.

[7] Author Miscellæ Lib. 17.

acéia prin vîndarea lui Pipes trecênd rîul, Prisc aŭ aflat pre Musachie craiul varvarilor mort de bét, pentru că făcea poménă frate-sĕŭ, pre carele l'aŭ prins viŭ, și tăind pre varvarĭ aŭ dobândit multă pradă, ci după acéia s'aŭ dat lă băutură și la mâncare, carea vĕdênd varvarii s'aŭ adunat, și năvălind asupra biruitorilor ar fi resplătit uciderea cea maĭ din nainte, de n'ar fi oprit Genzo cu pedestrimea romanilor năvala varvarilor, vitejésce luptându-se cu dênșiĭ.

Așișderea scriŭ S. Theofan în hronografie la al unsprĕdécelea an al împĕratuluĭ Mavrichie, și Theofylact în cartea a 6, cap. 6. Dintru ale cărora dise lesne poțĭ culége: întâiŭ, că Caganul avarilor în timpul de atuncĭ cât de cât stăpânea pre Gepidziĭ, și pre Sclavinĭ; adoao, că sclaviniĭ lăcuia în Valachia, Moldova, și Bugĭacul de acum, pentru că Prisc aŭ trecut Dunărea pre la Drăștor saŭ Silistria, când aŭ purces asupra lor; a treia, că sclaviniĭ nu era supt un stăpân, ci uniĭ era supt Ardagast, alțiĭ supt Musachie. Pagubă, că n'aŭ numit rîul, care l'aŭ trecut Romaniĭ, când aŭ prins pre Musachie, căcĭ alt rîŭ se véde a fi fost, nu Dunărea.

Anul 593. Prisc povățuitoriul Romanilor, în anul acesta iarăș aŭ trecut Dunărea, și învingênd de noŭ pre sclavinĭ, multă pradă aŭ trimis Împĕratuluĭ Mavrichie; iară Împĕratul prin Tatemer aŭ poruncit luĭ Prisc, ca să ernéze cu oștile în țînutul sclavinilor, care era o parte a Dachieĭ ceiĭ véche, precum s'aŭ dis la anul trecut [1].

Anul 594. Ce i-aŭ venit în cap Împĕratuluĭ Mavrichie, ce nu? că în anul acesta pe Prisc pretorul Thrachieĭ, carele era cu óstea în Dachia véche, l'aŭ pus gĭos din pretură, în locul luĭ aŭ pus pretor pre frate-sĕŭ Petru, care lucru

[1] S. Theophanes in Chronographia, ad an. 12. Mauricii Augusti Author Miscellæ Lib. 17.

înțelegêndu'l Prisc, n'aŭ așteptat venirea luĭ Petru fratelui luĭ Mavrichie, ci tótă óstea Romanilor o aŭ trecut de-a drépta Dunăreĭ. Carea trécere înțelegênd'o Caganul Avarilor, s'aŭ mirat și aŭ trimis la Prisc, de l'aŭ întrebat, pentru ce aŭ făcut acésta, cerênd, și parte din prada, ce o ducea Prisc de la sclavinĭ; Prisc, pentru că l'aŭ lăsat, de aŭ trecut în pace, și fără de primejdie, pre sclavinii ceĭ robiți i-aŭ dat Caganuluĭ, iară ceia-laltă pradă o aŭ dus cu sine [1].

Anul 595. S. Gligorie Dialogul saŭ cel mare, patriarhul Romeĭ, în anul acesta aŭ scris luĭ Felics mitropolituluĭ Sardicheĭ saŭ Triadițeĭ, se asculte de Iónn arhiereul Ahrideĭ, și Vicariul Scaunuluĭ Apostolicesc [2].

Anul 596. Petru, fratele Impĕratuluĭ Mavrichie de când aŭ urmat luĭ Prisc, până acuma aŭ bolit [3]; iară în anul acesta ḑice S. Theofan [4], venind la Marchianopoiŭ saŭ Preslava, aŭ trimis o mie de ostașĭ înnaintea sa, cariĭ întâlnindu-se cu sclavinii, ce ducea multă pradă din ținutul Romanilor, aŭ fugărit pre varvarĭ. Ci varvariĭ omorând pre robĭ, cu céia-l'altă pradă, carea erea fórte mare, s'aŭ înturnat din ținutul Romanilor.»

Anul 597. La anul acesta așa scrie avtorul Mischelleĭ [5]: în al cincĭ-sprĕ-ḑécelea an al Impĕrățieĭ luĭ Mavrichie Petru pretorul Thrachieĭ trimite o mie de ostașĭ înaintea sa, cariĭ află o mie de Bulgarĭ, ci Bulgariĭ încredințându-se păceĭ, carea o avea Caganul Avarilor cu Romaniĭ, petrecea fără de grijă, dară Romaniĭ aŭ năvălit asupra lor; atuncia

[1] S. Theophanes ad an. 13 Mauricii Aug. Author Miscellæ Lib. 17.

[2] Michael Lequien in Oriente Christiano Tom. 2. pag. 303.

[3] Author Miscellæ Lib. 17. Catona in Synop. Chronol.

[4] S. Theophan. in Chronographia ad an. 14. Mauricii Aug.

[5] Author Miscellæ Lib. 17. in Mauricium Augustum.

Bulgarii aŭ trimis șépte bărbați la Romani, se'i dojănéscă, se nu strice pacea. Audind acésta ceĭ ce mersése înainte aŭ însciințat pe Petru pretorul, carele aŭ respuns: că de ar veni tocma Impĕratul, încă nu va erta pre Bulgarĭ. Drept acéia lovindu-se la o laltă, aŭ fugărit Bulgarii pre Romanĭ, ci nu i-aŭ gonit departe, temêndu-se ca nu cum-va se cadă în primeșdie».

Așișderea scrie S. Theophan [1], carele maĭ adaogă la céle de avtorul Mischelleĭ dise, care urmézĕ, dicênd: «Décĭ Petru aŭ purces asupra luĭ Peregast prefectul sclavinilor, ci varvariĭ întâmpinându'l în țermurele rîuluĭ (pagubă, că nu numésce rîul, căcĭ nu e Dunărea), vrea a'l împedeca de la trécerea luĭ. Romaniĭ din protivă din luntrile céle de trecut săgetând aŭ alungat pre varvarĭ. Când fugea varvariĭ, Peregast s'aŭ rănit într'o sprincénă, și aŭ murit. Drept acéia trecênd Romaniĭ fórte mare pradă aŭ culeș, ci vrênd să se întórne la ale sale, povățuitoriĭ (călăuziĭ) aŭ greșit calea cea dréptă, și abătându-se la locurĭ sĕcĭ, și fără de apă, óstea o aŭ pus în mare primeșdie, décĭ nóptea călătorind aŭ agĭuns la rîul Ilvaniŭ, περιτογχάνοσι τῷ Ιλβανιῳ ποταμῷ (Ilvaniul aŭ nu iaste Ialonița, rîul țereĭ muntenești?). Iară varvariĭ din lésurile de preste rîŭ, în care era ascunșĭ, săgeta pre Romaniĭ ceĭ ce mergea la apă, și omorând pre mulți dintră dênșiĭ, maĭ pre urmă aŭ biruit varvariĭ, și Romaniĭ aŭ prins a fugi. Înțelegênd acéstea Mavrichie, pe Petru l'aŭ despoiat de deregătorie, și pe Prisc iarăși l'aŭ făcut pretor Trachieĭ».

Tot la anul acesta însémnă Lecvien [2], din S. Theofan, că lăcuitoriĭ Novelor cetățeĭ Dachieĭ ceiĭ rîpóse, ceĭ maĭ de frunte cu episcopul lor, a căruia nume nu se scie, aŭ eșit înaintea pretoruluĭ Petru, când vrea să trécă Dunărea, ca se mérgă asupra Bulgarilor, și că Petru pretorul

[1] S. Theophan. in Chronol. ad an. 15. Mauricii Aug.

[2] Lequien in Oriente Christiano Tom. 1. pag. 1221.

pentru acéia, pentru că lăcuitorii Novelor n'aŭ voit să se numere întră ostașii luĭ Petru, pre episcopul lor l'aŭ oprit la sine, pentru carea oprélisce cetățénii Novelor încă aŭ întărit pre Scribon solul luĭ Petru cu rușinea luĭ de la sine. Așa dară pretorul Petru pe la cetatea Novelor, saŭ în vecinătatea eiĭ aŭ trecut Dunărea, când aŭ mers în Valahia asupra Bulgarilor, și a Sclavinilor.

Anul 598. Care s'aŭ întâmplat la anul acesta între Romanĭ, și între Avarĭ, Bulgarĭ, și Sclavinĭ, avtorul Mischelleĭ[1], le scrie cu cuvintele următóre : «In al șése-sprĕ-dĕcelea an al împĕrăției luĭ Mavrichie, Prisc pretorul Trachieĭ adunând tóte oștile, aŭ venit la Dunăre tocma la cetatea Novelor, ci audind Caganul avarilor, aŭ trimis la Prisc, de l'aŭ întrebat, pentru ce aŭ venit? Iară Prisc aŭ respuns, că aŭ venit la vînat. La respunsul acesta, Caganul aŭ dis, că nu se cade a vîna în locul altuia. Din protivă Prisc dicea, că locul iaste al sĕŭ. Drept acéia varvarul aŭ stricat zidul Singidonuluĭ, și aŭ întrat în ținutul Romanilor. Intelegênd acésta Prisc, aŭ venit la ostrovul Dunăreĭ, și luând călăriĭ, aŭ mers la Constantiola, unde era Caganul, ca se vorbéscă cu dênsul, și venind Caganul la țermurele rîuluĭ, Prisc cu întristare vorbésce cu el. Iară Caganul aŭ dis cătră dênsul: audĭ Prische! ce aĭ tu cu țéra mea? aŭ dóră vréĭ să o iaĭ din mânile méle? judece Dumnedĕŭ între mine, și între împĕratul Marvichie, și céră sângele ósteĭ Romanilor, și al ósteĭ méle din mânile luĭ. Din protivă Prisc dicea: dă înnapoĭ Romanilor cetatea Singidonul. La acésta respunde Caganul : o cetate vréĭ să iaĭ de la noĭ? în scurtă vréme veĭ vedea cincĭ-dĕcĭ de cetățĭ românescĭ supuse avarilor. Ci Prisc trecênd rîul spre Singidon, cetatea acésta o aŭ prădat, și pre Bulgarĭ i-aŭ gonit dintr'ênsa.»

Așișderea scrie și S. Theofan[2]; dintru a cărora cuvinte

[1] Author Miscelæ Lib. 17.

[2] S. Theophan. ad an. 16 Mauricii Aug.

culége, că Prisc pre la cetatea Novelor, carea cădea în Messia de gîos, ci se ținea de Dachia cea rîpósă (precum arată tabla luĭ Peutingher [1]) aŭ trecut preste Dunăre în Valahia de acum, carea atuncĭ o stăpânea Sclaviniĭ, și Bulgariĭ supt tutela Avarilor, și că din Valahia aŭ trecut Dunărea, de aŭ prădat Singidonul saŭ Semendria de acum carea era maĭ de sus cetate a Dachieĭ ceiĭ rîpósă, precum s'aŭ arĕtat la anul 565.

Anul 599 și 600. Care s'aŭ întâmplat la acești doĭ anĭ nu le veĭ înțelége maĭ bine de cât din avtorul Mischelleĭ, și din alțiĭ, cari ți-ĭ daŭ aci. Așa dară scrie avtorul Mischelleĭ [2], precum urméză: «La anul al opt-sprĕ-dĕce al împĕrăției luĭ Mavrichie, Prisc luând cu sine puterile (Thrachieĭ), aŭ venit la Singidon. Iară Caganul culegêndu'și putérea îndată aŭ întrat în Mesia, și s'aŭ silit se cuprindă cetatea Comea. Drept acéia Prisc aŭ lăsat Singidonul, și aŭ mers se apere cetatea acésta. Iară fiind serbătorile Paștilor, și neavênd Romaniĭ hrană, Caganul aŭ scris luĭ Prisc, se'ĭ trimită carre, ca se le ducă bucate, se pótă petréce paștile cu bucurie. Aŭ trimis Prisc 40 (saŭ cum scrie S. Teofan 400) de carre, și le-aŭ încărcat cu bucate Caganul. Prisc încă aŭ trimis Caganuluĭ speție̦surĭ din India, adecă: piperiŭ, frunḑă din India, și Cost, și Casiă, cu maĭ multe feliurĭ de acéstea, ce se cércă. Fiind Caganul lângă Syrmiŭ, și luând acéstea fórte s'aŭ bucurat într'însele, și până ce aŭ trecut serbătorile Romaniĭ aŭ lăcuit împreună cu varvariĭ. După ce aŭ trecut serbătorile, varbariĭ s'aŭ osebit de Romanĭ, și mergênd la Dirizipera aŭ prădat cetatea acésta, și aŭ aprins besérica S. Alexandru, despuindu'ĭ și mormêntul de coperișul cel de argint, ci și trupul mucenicului încă l'aŭ batgiocorit, și dobândind multă pradă

[1] Peutinger in Tabula Geographica.

[2] Author Historiæ Miscellae Lib. 17. in Mauricium Augustum.

din Thrachia se ospĕta, fórte sumeți fiind asupra Romanilor.»

Iară după ce aŭ sosit Comentiol (pretorul Asiei) în Țarigrad, fórte mare spaimă s'aŭ făcut în cetate, întru atâta, cât se sfătuia se lase Evropa, și se fugă în Asia, și în Calchidonia, Impĕratul încă cu o parte a străjarilor de curte aŭ întărit zidul cel lung. Iară norodul pădea cetatea și senatul sfătuia pre împĕratul, să trimită soli de pace la Caganul.»

Iară Dumnedeŭ făcênd izbândă pentru mucenicul Alexandru, aŭ trimis ciumă, întră varvari, și într'o di pre șepte feciori ai Caganului prin friguri, și prin bólă din lăuntru i-aŭ omorît, cu pre mai mulți spurcați, întru atâta, cât după bucuria de biruință jéle fără de mângâiare aŭ cuprius pre varvari.»

Atunci senatul iarăși aŭ rugat pre împĕratul se trimită solie de pace la Caganul. Drept acéia aŭ și trimis pre Armazan cu multe daruri la Caganul în Dirizipera, ca și cu cuvinte se îmblândéscă pre ostași. Ci nu vrea Caganul, fiind fórte supĕrat pentru mórtea fiilor sĕi, ci dicea cătră sol: «Judece Dumnedeŭ între mine, și între împĕratul Mavrichie. Iară eŭ robii îi întorc lui, să-mi dea pentru fiește-care suflet o numismă». Iară Mavrichie n'aŭ vrut să dea. Iarăș aŭ cerut Caganul se i se dea numai câte un num petru fiește-care suflet. Ci împĕratul n'aŭ vrut, ba nici patru silicve n'aŭ îngăduit, să se dea Atunci Caganul mâniindu-se, pre toți robii i-aŭ omorât, și s'aŭ înturnat la ale sale, după ce aŭ făgăduit Romanii, că'i vor plăti în tot anul câte cincideci de mii de galbeni. Acésta încă o aŭ făgăduit Caganul, că nu va mai tréce Dunărea. Dintru acéstea s'aŭ urzit ura în protiva lui Mavrichie.»

Așișderea scriŭ: S. Theofan [1], Theofylact [2]; Anastasie Bibliothecariul [3], Chedren [4].

[1] S. Theophanes in Chronographia ad ann. 18. Mauricii.

[2] Theophylactus Lib. 7. c. 13. pag. 181.

[3] Anastasius Bibliothec. p. 81.

[4] Cedrenus Tom 1. p. 399.

Despre cetățile: Syrmiul, și Singidonul am vorbit la anii mai din nainte, despre Comea ḑic Lecvien [1], și Bruzen [2], că aŭ fost în Dachia cea rîpósă; Dirizipera aŭ fost cetatea Thrachiei. Din care iarăș culége, că Caganul Avarilor, supt acăruia tutelă era Gepidzii, Bulgarii, și Sclavinii stăpânea tótă Dachia véche.

Anul 601. Anul acesta ar fi fost fericit tuturor Românilor, vréŭ a ḑice, și celor din Dachia cea véche, și celor din cea noao, décă ar fi avut minte Avgustul Mavrichie, pentru că avtorul Mischellei așa [3] scrie: «La anul al noao-sprĕ-zéce al împĕratului Mavrichie Commentiol (pretorul Asiei) iarăș luând pre cei într'armați aŭ venit la Dunăre, și unindu-se cu Prisc (pretorul Thachiei) la Singidon aŭ stricat pacea cu Avarii. Carea stricêndu'o aŭ mers la cetatea Viminachiu, carea e mare ostrov al Dunărei. Care audinuu-le Caganul, aŭ purces spre câmpurile Românescĭ. Drept acéia pe patru feciorĭ ai sĕi, dându-le alte puterĭ, i-aŭ rânduit, se păḑéscă vadurile Dunărei. Ci Romanii, făcêndu-și luntri, s'aŭ bătut cu feciorii Caganului. Pentru că Commentiol, bolnav fiind, ședea în ostrovul Viminachiu, și ținênd multă vréme bătaia, omorându-se și trei sute de Romani până la apusul sóreluĭ, dintre varvarĭ aŭ căḑut patru mii. Așișderea bătêndu-se și a treia ḑi, Romanii de la locurile céle mai înalte aŭ năvălit în cóntra varvarilor, și pre aceștea întorcêndu-i într'un loc, și fugărind pre avarĭ, pre mulți dintră dênșii i-aŭ înecat, între carii și feciorii Caganului aŭ perit, și Romanii s'aŭ îmbrăcat cu vestită învingere.

Iară Caganul adunând puterĭ multe însuși purcéde în cóntra Romanilor: ci ținênd războiul, Romanii înving pre avarĭ, și biruința acésta aŭ fost cea mai însămnată de cât tóte. Într'acéia Prisc aŭ trimis patru mii se trécă Tisa,

[1] Lequien in Oriente Chrisiano Tom. 1, P. 1226.

[2] Bruzen in Dictionario.

[3] Author Miscellae Lib. 17. in Mauricium Aug.

poruncindu-le se cercetéze, ce fac varvariĭ; ci nemica sciind varvariĭ despre acéĭa ce se întâmplase, ținea sărbătóre, și se ospĕta din preună: la aceștea agĭungênd Romanii, pre ascuns mare fricĕ aŭ făcut; pentru că treĭ-dĕcĭ de miĭ de Gepidziĭ, și de alțĭ varvarĭ aŭ omorât, și căpătând mare dobândă, s'aŭ înturnat la Prisc.

Iară Caganul strângêndu-și iarăși puterile aŭ venit la Dunăre, și bătêndu-se s'aŭ învins varvariĭ și s'aŭ înecat în apa Dunăreĭ, și aŭ perit cu dênșiĭ fórte mulți și din sclaviniĭ. Iară viĭ aŭ prins: din avarĭ 3000, din sclaviniĭ 800, din Gepidzĭ 3200, afară de aceștea încă alte 2000 de varvarĭ. Caganul vĕdênd acésta, trimite la împĕratul Mavrichie solĭ rugându-se, se capete înapoĭ pre ceĭ prinșĭ, și împĕratul nesciind cumplita învingere a Romanilor, și pérderea varvarilor, scrie luĭ Prisc, ca numaĭ pre avarĭ sĕ-ĭ întórcă Caganuluĭ.»

Așișderea S. Theofan scrie [1], din carele se véde avtorul Mischelleĭ a fi scris istoria sa. Drept acéĭa unde are avtorul Mischelleĭ Tyrsa, eŭ am pus din S. Theofan Tysa, maĭ vârtos pentru acéia pentru că Tyrsa la alțĭ avtorĭ nu se află; póte fi, că în avtorul Mischelleĭ încă e greșală de typariŭ.

Din carele scrie avtorul Mischeleĭ, și Sântul Theofan la anul acesta, așa dară poțĭ culége, că Romaniĭ trecênd pre la Viminachiŭ în țéra Românéscă, și ajungênd până la Tisă, ba trecênd și Tisa cu escursia lor, s'aŭ tare împuternicit în Dachia cea véche. Drept acéĭa aŭ fost mântuit pre strămoșiĭ nostri de jugul varvarilor. Bater de ar fi lăsat împĕratul Mavrichie după pretorul Prisc! varvariĭ, din cariĭ s'aŭ prins céle 2000, maĭ pre urmă însemnate, mi să vĕd a fi fost bulgarĭ, că aceștea încă lăcuia într'o parte a Dachieĭ ceĭ vechĭ între Gepidzĭ, și între Sclaviniĭ, precum s'aŭ arătat la aniĭ maĭ din nainte.

Anul 602. Anul acesta iaste cel maĭ de pre urmă al împĕrățieĭ luĭ Mavrichie Avgustul, dóră și cel maĭ de pre urmă

[1] S. Theophanes in Chronographia ad an. 19. Mauricii Aug.

de a mai putea împĕraţiĭ resăritului stăpâni Dachia cea véche, şi pre coloniĭ luĭ Traian ceĭ într'ênsa remaşĭ. Epocă, carea e de a se însemna! pentru că (după cum scriŭ S. Theofan [1], şi Avtorul Mischelleĭ [2]), Împĕratul Mavrichie întru al doao-dĕcilea an al împĕrăţieĭ sale în locul luĭ Prisc celuĭ viteaz aŭ pus pretor pre Petru fratele sĕŭ, căruia i-aŭ poruncit se ernéze cu óstea în ţînutul sclavinilor, adecă în Moldova, şi în ţéra muntenéscă saŭ Valahia de acum, căcĭ acéstea le stăpânea atuncĭ sclaviniĭ împreună cu Bulgariĭ; Ardélul, şi cât iaste până în Tysă, Gepidziĭ, Bessarabia, Hunniĭ, precum s'aŭ arătat la aniĭ maĭ din 'nainte, maĭ ales la anul 455. Porunca acésta n'aŭ plăcut ostaşilor, şi pentru lipsa hranĭĭ cailor, şi pentru că avea cu sine multă pradă, pre carea se temea a o ţinea în mijlocul varvarilor, căcĭ strămoşiĭ nostri coloniĭ Avgustuluĭ Traian era fórte rĕŭ storşĭ de varvarĭ, pentru carea stórcere era slabĭ de-a putea a ajuta ostaşilor, de s'ar fi sculat iarna în cóntra ostaşilor, când aceştea n'ar fi avut zăhăréoa cea de lipsă, drept acéia nicĭ aŭ primit porunca. Iară pretorul Petru şi maĭ tare aŭ nebunit pre ostaşĭ, pentru că s'aŭ tras îndărăpt de la tabără 20 de miluri, şi întru acéia aŭ fost ploĭ fórte multe, şi frig mare. Ci Împĕratul nu înceta a scrie pretoruluĭ, numaĭ se ernéze în Dachia cea véche, şi se culégă zăhăréoa de iarnă de la sclavinĭ. Iară Pretorul chiemând la sine pre un generariŭ a nume Gunduin, i-aŭ ḑis: Prea grea mi se véde mie porunca împĕratuluĭ, carele poruncésce, se ernăm în ţînutul strein: ci greŭ iaste a asculta, maĭ greŭ a nu asculta. Nicĭ un bine nu face scumpétea muma tuturor reutăţilor, de carea stăpânit fiind împĕratul, el iaste causa rélelor, ce vor urma, şi chiemând pre maĭ marĭĭ oştilor, le-aŭ spus porunca. Acéstea audin-

[1] S. Theophanes in Chronographia ad an. 20. et ultimum Mauricii August.

[2] Author Miscellæ Lib. 17. in Mauricium.

du-le ostașiĭ, aŭ început a face gâlcévă, carea vĕdêndu-o uniĭ din ceĭ maĭ de frunte, aŭ fugit la Petru pretorul, iară óstea aŭ rădicat împĕrat pre Foca Sutașul. Ci audind Petru pretorul, aŭ fugit la frate-sĕŭ Mavrichie Împĕratul de i-aŭ spus.

Audind acésta Mavrichie Avgustul, aŭ fugit în Calchidonia, unde prindêndu'l Foca Tyrannul, aŭ poruncit de l'aŭ omorât, după ce aŭ vĕdut de față mórtea fiilor sĕĭ, carii era cinci cu numerul, Mavrichie Avgustul fu tăiat în anul despre carele scriŭ acum, în 27 Noemvrie, în vărstă de 63 de anĭ [1], iară pre împĕrătésa cu treĭ féte ale eiĭ maĭ târdiŭ le-aŭ potopit acelaș tyrann, precum se va vedea la anul 605.

Foca carele era de viță din Cappadochia, după ce aŭ apucat împĕrăția, ca se și-o întăréscă, pre mulți aŭ omorît, și temêndu-se ca nu cumva sĕ'l afuriséscă Patriarhul Țarigraduluĭ pentru uciderea Împĕratuluĭ Mavrichie, aŭ scris la Patriarhul Romeĭ, în carea epistolă dă Patriarhuluĭ Romeĭ titul de Ecumenic, adecă preste toți patriarcii, și arhiereiĭ; care titul, după acéia l'aŭ și ținut toți patriarcii Romeĭ până în diua, în carea scriŭ acéstea. Batăr de nu l'ar fi ținut, pentru că titulul acesta aŭ stricat dragostea între rĕsăriténi, și între apusény. Ci despre acésta vedĭ pre Fleuri [2].

Anul 603. Nu mult împĕrăți Foca, și Narses povățuitoriul în anul acesta se sculă asupra luĭ; Hosroe al II, craiul persilor, încă aŭ pornit războiŭ asupra Romanilor, supt pretest, ca cum ar vrea se izbândéscă mórtea luĭ Mavrichie [3].

Anul 605. Foca împrotiva jurământuluĭ sĕŭ omóră pre Narses, carele se înpăcase cu dênsul. Pre împĕrătésa Con-

[1] Catona in Synop. Chron.

[2] Fleuri in Histor. Eccles. ad h. ann.

[3] Author Miscellæ Lib. 18. Catona in Synop. Chronol.

stantina muérea Împĕratuluĭ Mavrichie, și pe treĭ féte ale eĭ încă le potopésce [1].

Anul 610. De la mórtea luĭ Maurichie nemica am despre Romanĭĭ ceĭ din Dachia, iară despre Romanĭĭ în commun acésta iaste de a se însemna, că tocma reŭ le-aŭ curs lucrurile supt Foca Tyrannul, pentru că tóte se făcea cu mare silnicie. Drept acéia Prisc maĭ 'nainte pretorul, carele avea muére pre fata Tyrannuluĭ Foca, aŭ chiemat pre Iraclie din Africa în cóntra socruluĭ sĕŭ, carele venind la Țarigrad aŭ învins pre Tyrannul în 5 ḑile ale luĭ Octomvrie din anul acesta, și i-aŭ tăiat capul, îmbrăcând însuș porfyra, după a căria îmbrăcare Iraclie s'aŭ cununat cu Evdochia fata unuĭ boériŭ din Africa [2].

Anul 611. Hosroe craiul persilor, măcar că perisă Foca Tyrannul, asupra căruia s'aŭ fost sculat pentru uciderea Împĕratuluĭ Mavrichie, precum s'aŭ ḑis maĭ nainte, totuș n'aŭ încetat a se oști în cóntra Romanilor, ci în anul acesta fugărind pre Romanĭ, aŭ cuprins Edessa, și Appamea [3].

Anul 614. Anul acesta aŭ curs spre ocara tuturor Creștinilor; pentru că persiĭ aŭ luat Ierusalimul, și S. Cruce, pre carea s'aŭ răstignit Mântuitoriul lumeĭ Domnul Nostru Iisus Hristos, o au dus róbă în Persida [4].

Anul 615. Avgustul Iraclie trimite solĭ de pace la Hosroe, pre carĭĭ Hosroe în cóntra căḑinței némurilor îĭ pune la opréliște [5].

Anul 618. La anul acesta așa scrie S. Nichifor Patriar-

[1] Iidem Author Miscellæ, et Catona ll. cc.

[2] Baron. ad h. an. Catona in Synop. Chronol.

[3] S. Thephan. ad an. 2. Heraclii Augusti. Catona in Synopsi Chronologica.

[4] S. Theophanes l. c. Baron. ad hunc annum.

[5] Iidem S. Theophan. l. c. Catona l. c.

hul[1]: «După acéstea puţînă vréme trecênd, aŭ venit în Ţarigrad domnul Hunnilor, ὁ τῶν Ὄυννων τῦ ἐθνȣς Κύριος cu Boériĭ sĕĭ, și mulţĭ ostașĭ, și aŭ poftit de la Impĕratul (Iraclie) ca sa'ĭ botéză. Carea poftă a lor primindu-se, Boériĭ Hunnilor s'aŭ dus la botez prin Boériĭ Românescĭ, și Muerile lor prin muerile acestora. Décĭ după ce s'aŭ botezat, pre toţĭ i-aŭ cinstit Avgustul cu darurĭ Impĕrătescĭ, și cu deregătoriĭ. Pentru că pre povăţuitoriŭ l'aŭ făcut patrichiŭ, și cu mare omenie i-aŭ sloboḍit în ţînutul Hunnilor πρὸς τὰ Ὄυννικα ἤθη».

Hunniĭ aceștea se vĕd a fi fost Secuiĭ din Ardél, pre cariĭ céle-l'alte némurĭ i-aŭ alungat din Bessarabia, unde'ĭ întirise Gepidziĭ după mórtea luĭ Attila (precum s'aŭ arătat la anul 455) și i-aŭ strâmtorit între munţiĭ Ardéluluĭ, unde lăcuesc până în ḍioa, în carea scriŭ acéstea.

Anul 619. Caganul Avarilor, carele de la mórtea Avgustuluĭ Mavrichie învăluit fiind cu slaviĭ ceĭ de către Veneţia, n'aŭ trecut Dunărea în cóntra Romanilor, în anul acesta, aŭ trimis solĭ de pace la Iraclie Avgustul. De carea solie bucurându-se Impĕratul, pentru că să găta asupra luĭ Hosroe, cu multe, și marĭ darurĭ aŭ cinstit pre Caganul, și așișderea aŭ trimis la dênsul solĭ pre Anastasie patrichiul, și pre Cozma cvestorul, ca să spună voinţa sa Caganuluĭ. Ci era făţarnic, căcĭ pre Gothĭ i-aŭ primit cu cuvinte dulcĭ, și s'aŭ arĕtat amic Romanilor, întărind și acéia, că va mérge se se întâlnéscă cu Impĕratul, și să facă legătură cu dênsul. Inturnându-se soliĭ, aŭ spus acéstea tóte Impĕratuluĭ, de care bucurându-se Iraclie Augustul, s'aŭ gătit, să iasă înnaintea Caganuluĭ cu mare pompă la Iraclea, carea cetate o așeḍase soliĭ cu Caganul loc de întâlnire, și trimeţând înnainte gătirile céle de comediă, căcĭ vrea se'l priméscă cu joc de călăreţĭ, aŭ trimis și vășmânturĭ scumpe, și multe, și pre sama Caganuluĭ, și pre sama

[1] S. Nicephorus Patriarcha in Brev. Hist. ad an. Christi 618.

celor ce vor fi cu dênsul. Venind Impĕratul în Iraclea, preste treĭ ḑile aŭ sosit și Caganul cu fórte mulțĭ ostași, pre carĭĭ, luând cu sine pre ceĭ maĭ bunĭ, i-aŭ împărțit pre pădurile, care sânt désupra zidurilor celor lungĭ, ca, ocolind pre Impĕratul, și pre ceĭ, ce era cu dênsul, se'ĭ pótă prinde. Un lucru neașteptat ca acesta înțelegêndu'l Iraclie Avgustul, aŭ lepădat porfyra, s'aŭ îmbrăcat în haine próste, și legând corona cea Impĕrătéscă de cotul sĕŭ, în rușinósă fugă s'aŭ dat, și de-abia aŭ scăpat în Țarigrad. Iară Avarĭĭ cu inimă gonind pre ceĭ ce fugea, aŭ venit până la câmpul ce se chiamă al șéptélea, și acolo s'aŭ aședat cu tabăra. De acolo s'aŭ împrăștiat până la puntea, ce era preste rîul Varnissuluĭ, și tóte le-aŭ prădat, și robit fără nicĭ o bântuială. Intru acéia veșmântul Impĕrătesc, și veșmânturile, care se gătise pre sama Caganuluĭ, și pre sama boérilor luĭ, cu tóte gătirile céle-l'atte, și cu purtătorĭĭ lor aŭ remas în mânile varvarilor. Pre urmă cu nespusă mulțime de robĭ s'aŭ înturnat la locurile sale. Din spunerea unor robĭ, carĭĭ aŭ scăpat, se socotesc a fi fost numĕrul robilor pre carĭĭ i-aŭ dus atuncĭ Avarĭĭ bărbațĭ, și mueri ca la 270,000. Așa scriŭ întâmplarea acésta: S. Nichifor [1], S. Theophan [2], și avtorul Mischelleĭ [3].

De aŭ făcut Avarĭĭ acéstea în Thrachia, ce nu vor fi făcut în Dachia cea noao? căcĭ pre Dachia cea véche după mórtea luĭ Mavrichie îndată o aŭ înghițit. Vaĭ aŭ fost de bieții strămoșiĭ noștriĭ; până ce Dumneḑeŭ i-aŭ mântuit, precum se va arâta la aniĭ viitorĭ.

Anul 620. In anul acesta și maĭ tare gătindu-se Avgustul Iraclie în cóntra persilor, ca se rescumpere Crucea Domnuluĭ, cea robită de dênșiĭ, precum s'aŭ ḑis maĭ nainte, iarăși aŭ trimis solie la Caganul Avarilor, mustrân-

[1] S. Nicephorus Patriarcha CP. in Brevi. Hist. ad an. Chris. 619.

[2] S. Theophan. in Cron. ad an. 9. Heraclii Aug.

[3] Author Miscellæ Lib. 18. in Heraclium Aug.

du'l pentru attentatul din anul trecut, și dojenindu'l ca să țină pacea, căcĭ nu vrea împĕratul se aibă vr'un nemic după spate, până se va oști cu Hosroe. Solia acésta, după cum scrie S. Theofan [1], și avtorul Mischelleĭ [2], fórte cu cinste o aŭ primit, și mărturisind cum că'ĭ pare reŭ de acéla, ce aŭ lucrat în anul trecut, s'aŭ făgăduit Caganul, că pacea o va ținea, cum se cuvine.

Anul 622. Avgustul Iraclie fiind acuma gata se pornéscă în cóntra persilor, aŭ trimis solĭ la Caganul avarilor, prin carii s'aŭ rugat de Caganul, să aibă grijă ca un amic de trebile Romanilor, până ce se va înturna dênsul de la Persida, numindu-l Tutor fiiuluĭ sĕŭ. Carea cérere a luĭ Iraclie Caganul o aŭ primit, și aŭ făgăduit, că o va plini, măcar nu s'aŭ ținut de făgădaș, precum vom vedea la anul 626. Drept acéĭa încredințat fiind avgustul Iraclie de cătră Caganul aŭ pornit, și pre cale cu tótă sârguința aŭ învĕțat, și deprins pre ostașĭ în lucrurile de războiŭ, apoĭ încă în anul acesta aŭ învins de odată pre persĭ [3].

Anul acesta, pociŭ ḑice, că e dintre ceĭ maĭ însemnați anĭ; pentru că în anul acesta începe Hegira, saŭ fuga luĭ Mahumed proroculuĭ Turcilor, cariĭ de aci numĕră aniĭ; precum pre larg arată Leunclavie [4], pre carele îl poți afla lătinésce, și turcésce.

Anul 623. Iraclie Avgustul nădăjduind în Hs. pentru a căruia cruce se oștea cu persiĭ, în anul acesta aŭ fugărit pre Hosroe, și aprinḑênd Gazeul cincĭ-ḑecĭ de miĭ de robĭ aŭ slobodit [5].

[1] S. Theophan. in Chron. ad an. 10. Heraclii Aug.

[2] Author Miscellae Lib. 18. in eundem.

[3] Author Miscellae Lib. 18. in Heraclium Aug. Catona in Synopsi Chronologica.

[4] Leunclavius.

[5] S. Theophanes in Chronographia ad an. 13. Heraclii Aug. Author Miscellae Lib. 18. in eunden Heraclium. Catona in Synopsi Chronol.

Anul 624. Iraclie Avgustul tot sporésce asupra persilor, că bate pre doĭ povățuitorĭ aĭ luĭ Hosroe, pre Sarvar, și pre Saravlanca; pre acesta îl tae, pre cel dintăiŭ îl fugărésce [1].

Anul 625. Iraclie Avgustul în anul acesta aŭ trecut în Chilichia, și tăbărând lângă rîul Saruluĭ, cu vârtutea sa fórte aŭ înfricat pre Sarvar povățuitoriul luĭ Hosroe [2].

Anul 626. Intr'al șése-spră-ḑecelea an al împĕrățieĭ luĭ Iraclie, adecă în anul acesta, precum scriŭ SS. Nichifor [3], și Theofan [4], și Paul Diaconul [5], Hosroe craiul persilor aŭ strins óste noao din streinĭ, din țerénĭ și din șerbĭ, adecă din tóte némurile și din tóte féliurile; și luând din óstea luĭ Sarvar întredințată cincĭ-ḑecĭ de miĭ de ostașĭ, i-aŭ adăogat cu óstea cea noao, și i-aŭ încredințat pretoruluĭ sĕŭ Satin numind tótă óstea acésta noao grămădzĭ de aur. Și pre Satin l'aŭ trimis asupra împĕratuluĭ: iară pre Sarvar cu céĭa-laltă óste l'aŭ trimis asupra Țarigraduluĭ, ca însoțându-se cu Avariĭ, cu Hunniĭ, cariĭ era de cătră Apus, cu Bulgariĭ, cu Sclaviniĭ, și cu Gepidziĭ, cariĭ era în Dachia cea véche supt tutela Caganuluĭ Avarilor, precum s'aŭ arătat la aniĭ maĭ din nainte, din preună se încungĭure cetatea cea împĕrătéscă. Când aŭ înțeles acésta Iraclie Avgustul, el încă aŭ împărțit óstea sa în treĭ părțĭ; dintre care o parte o aŭ ținut cu sine; alta o aŭ trimis spre paza Țarigraduluĭ; a treia o aŭ dat fratesĕŭ Theodor în cóntra luĭ Satin, carele aŭ și învins pre Satin cu grămădzile cele de aur.

Sarvar cu óstea sa aŭ venit până la Calindonia, iară Caganul cu némurile maĭ sus numite aŭ încungĭurat Țarigradul pre mare și pre pămênt, atâtea luntri ducênd din Du-

[1] Iidem ll. cc.

[2] Iidem ll. cc.

[3] S. Nicephorus in Breviario ad an. Christi 626.

[4] S. Theophan. in Chronographia ad ann 16. Heraclii Aug.

[5] Paulus Diaconus Lib. 18. Iidem ll. cc. Catona in Synopsi Chronol.

nare, câte nu încăpea în sânul mărei de lângă Țarigrad, și aŭ bătut cetatea în déce dile numaĭ în zedar; pentru că cu putérea luĭ Dumnedeŭ prin rugăciunile Maĭceĭ ceĭ pururea vergure s'aŭ biruit Caganul cu aĭ sĕĭ și pre mare, și pre pământ, și cu rușine noao și pagubă aŭ căutat némurilor maĭ sus dise a se înturna la ale sale. Ce n'aŭ pătimit româniĭ ceĭ din Dachia cea noao și de astă dată! Pentru că Avariĭ n'aŭ putut trece la Țarigrad fără numaĭ prin Dachia cea noao.

Anul 627. După ce s'aŭ însoțit Iraclie Avgustul cu turciĭ, fórte reŭ aŭ prădat Persida; ci turciĭ nu îndelung aŭ ținut soțietatea; drept acéĭa Iraclie singur s'aŭ bătut cu Razate povățuitoriul persilor, pre care l'aŭ și învins, resipindu'ĭ tótă óstea[1].

Anul 628. Siroe fiiul luĭ Hosroe vĕdênd pérderea, ce se întâmplase, aŭ potolit pre Tată-sĕŭ, și făcênd pace cu Avgustul Iraclie, i-aŭ dat îndărăpt crucea Domnuluĭ, pre carea Avgustul pre umerele sale o aŭ purtat până la locul eiĭ, după cum scrie Baronie[2], pre carele îl poțĭ vedea.

Anul 632. În anul acesta în 17 dile aŭ murit Mahumet, întâiul califă al sarachinilor, și prorocul celor, a cărora lége se numésce de pre numele luĭ, întru al căruia loc sarachiniĭ aŭ ales pre Avuvecru[3].

Anul 634. Avuvecru al doilea califă al sarachinilor, după ce aŭ învins pre Romaniĭ în anul acesta, móre: iară Omar următoriul luĭ multe cetățĭ cuprinde de la Romaniĭ[4].

Întru acelaș tîmp (scrie S. Nichifor[5], adecă în anul 634), Cuvrat, vĕrul luĭ Orgnata domnul Hunnogundurilor (al Bulgarilor) se scólă asupra Caganuluĭ Avarilor lepădând ju-

[1] Iidem ll. cc.

[2] Baron. in Annalibus Eccl. ad h. an.

[3] Baron. l. c. Catona in Synop. Chronol.

[4] Baron. et Catona ll. cc.

[5] S. Nicephorus in Breviario Historico ad an. Christi 634.

gul, și pre ostașiĭ, pre cariĭ îĭ ținea la dênsul Caganul, batjocorindu'ĭ îĭ țîpa din țînutul sĕŭ. După acéia trimițênd solie la Iraclie, aŭ făcut pace cu dênsul, carea o-aŭ și țînut pănă la sfârșitul vieței lor, pentru că Iraclie și daruri i-aŭ trimis, și patrichiŭ l'aŭ făcut.

Din cuvintele acéstea ale S. Nichifor culége, că Avarilor de aci înnainte tot reŭ le-aŭ mers, pânã când i-aŭ stîns Carol cel mare, precum se va arăta la anul 799.

Anul 635. Omar al treilea califă al sarachinilor învinge pre Theodor fratele luĭ Iraclie, și pre Vahane, și ia de la Romanĭ Damascul, Fenichia, și Eghyptul [1].

Anul 637. Sarachiniĭ după ce aŭ țînut încungĭurat Ierusalimul în doĭ anĭ, maĭ pre urmă l'aŭ luat în anul acesta: de aci aŭ trecut în Persida, și învingênd, și fugărind pre Ormișda craiul persilor cel maĭ de pre urmă, precum se va arăta la anul 651, Persida o suppun șie [2].

Anul 640. Croațiĭ unindu-se cu Sirbiĭ alungă pre Avarĭ din Dalmația [3].

Anul 641. Iraclie Avgustul după atâtea întâmplărĭ, ce se făcuse în împĕrăția resărituluĭ, carea de pe vremile acéstea da sémne, că va îmbla ca și împĕrăția apusuluĭ, adecă: că cu vréme se va stînge cu totul, s'aŭ bolnăvit, și aŭ murit în 11 Fevruarie, saŭ Martie (dice Catona [4]), în vêrstă de 66 de anĭ. Iraclie cum aŭ fost vrédnic de laudă întru început pentru evlavia sa, așa aŭ fost vrédnic de hulă în sfârșit pentru eresul Monothelitelor, pre cariĭ apĕrându'ĭ pre Dumnedĕŭ l'aŭ mâniat, și pornit asupra sa [5].

Luĭ Iraclie i-aŭ urmat în împĕrăție doĭ fecĭorĭ aĭ luĭ, a-

[1] S. Theophan. in Chronograph. ad an. 25. Heraclii Aug. Baronius ad h. an Catona l. c.

[2] S. Theophan. ad an. 27. Heraclii Aug. Catona in Synopsi Chronologica.

[3] Catona in Synop. Chronol. Avarorum.

[4] Catona in Synop. Chronol.

[5] Baron. ad h. an.

decă: Constantin al treile, carele era născut din Evdochia muérea cea dintăiŭ, și Iracliona, carele era născut din Martina a doao muére. Pre Constantin al treilea l'aŭ otrăvit maștihă-sa Martina preste treĭ lunĭ ale împĕrățieĭ, în vêrstă de 29 de anĭ; pre Iracleona după șése lunĭ l'aŭ măzilit Senatul, și însemnându'l la nas, l'aŭ sârgunit împreună cu mumă-sa Martina, căria i-aŭ tăiat limba, pentru otrăvirea luĭ Constantin al treilea. Acelaș Senat aŭ pus împĕrat în locul luĭ Iracleona pre Constande al doilea, fecĭorul luĭ Constantin al treilea, carele n'aŭ semĕnat tătâne-sĕŭ, ci moșu-sĕŭ luĭ Iraclie, că el încă aŭ prins partea Monotheliteloř [1].

Anul 647. Otman al patrulea califă al sarachinilor cuprinde Africa, și în aniĭ viitorĭ ia Chyprul, și Isavria de la Romanĭ [2]. Așa curea acum norocul sarachinilor, și nenorocirea Romanilor!

Anul 651. Ormisda craiul persilor cel maĭ de pre urmă móre în anul acesta, și cu dênsul se stînge tótă biruința perséscă, după ce ar fi stătut în flórea sa 425 de anĭ [3].

Anul 654. Sarachiniĭ cuprind Armenia de la Romanĭ, și pre Constante al doilea îl biruesc, și fugăresc pe Mare [4].

Anul 658. Mavia al cincilea califă al sarachinilor, pentru războiul, ce se pornisă între sarachinĭ, face pace cu Constante al doilea [5].

Anul 659. Avgustul Constante al doilea, carele pre Constantin IV, fiĭul sĕŭ cel maĭ mare maĭ nainte îl făcuse Avgust, în anul acesta pre ceia-lalțĭ fiĭ aĭ sĕĭ, adecă: pre Ti-

[1] S. Theophanes ad an ult. Heraclii Aug. Baronius et Catona ll. cc.

[2] Catona in Synop. Chronologica.

[3] Catona l. c.

[4] Idem Catona l. c.

[5] Idem Catona l. c.

verie apoĭ III, și pre Iraclie îĭ numésce Chesarĭ; iară pe Thedosie fratele sĕŭ îl omóră [1].

Anul 663. Avgustul Constante al doilea neputêndu-se odihni de în timpul cunoscinței sufletuluĭ sĕŭ, și pentru uciderea fratelui sĕŭ, și pentru alte reutățĭ, în care înnota, aŭ mutat scaunul împĕrăției din Țarigrad în Syracuza cetatea Sichilieĭ [2].

An nehotărât. Care acum le voiŭ aduce din avtorĭ vrédnicĭ de credință despre mórtea luĭ Cuvrat domnuluĭ Bulgarilor, despre carele s'aŭ făcut pomenire la unul 634, și despre cincĭ feciorĭ aĭ luĭ, de ce an se țîn, nu pociŭ otărî, cum că pe vrémea acésta s'aŭ întâmplat mórte luĭ Cuvrat; pentru că scrie avtorul Mischelleĭ [3] despre dênsa, precum urméză: «iară în tîmpurile luĭ Constante (II. nu Constantin), carele aŭ împĕrățit la apus, murind Corvat (saŭ Cruvat nu Orvat) domnul Bulgarieĭ, despre carea s'aŭ ḑis, saŭ al contraților, și lăsând după sine cincĭ feciorĭ le-aŭ lăsat cu limbă de mórte, ca să nu se despărțéscă cu lăcașul de la olaltă, și nimănuĭ să slujască. Ci în puțîn tîmp după mórtea luĭ aceĭ cincĭ feciorĭ s'aŭ despărțit de la olaltă dinpreună cu norocul, pre carele îl avea fiește carele supt sine.

Și cel întâiŭ născut fiŭ al sĕŭ anume Vutaia păzind porunca tătână-sĕŭ, aŭ remas în țéra maĭ marilor sĕĭ până astădĭ, al doilea frate, anume Contarag aŭ trecut apa Tanaiduluĭ, și maĭ întâiŭ aŭ descălecat în ţînutul, ce era din protiva fratelui sĕŭ (Vutaia). Al patrulea și al cincilea trecênd Istrul saŭ Dunărea, unul s'aŭ aședat în Pannonia cea avăréscă, supunêndu-se cu tótă putérea sa Caganuluĭ avarilor (în anul 666); iară cela-lalt (adecă al cincilea) venind

[1] Baron. in Annal. Eccl. ad. h. an. Catona in Synop. Chronol.

[2] S. Theophanes in Chronograph. ad an. 22. Constantini II. Aug. Catona in Synop. Chronol.

[3] Author Miscellæ Lib. 19. in Constantin. Pogonatum August.

în Pentapoiŭ (ce se ḑice acum Benevent), nu departe de Ravena, acolo s'aŭ aşeḑat supt creştinĭ (în anul iarăş 666).

Apoĭ al treilea dintru aceştea, care s'aŭ numit Harparuh trecênd Danaprul şi Danastrul (adecă Nistrul) rîurile céle ce sunt între Dunăre, şi întră méḑă-nópte, aŭ venit la locul ce se chiema Honglon, şi aŭ lăcuit întră Dunăre, şi întră numitele rîurĭ, vḑḑênd locul a fi fără de primejdie, şi de âmbe părţile greŭ de a se răsbate; pentru că fiind băltos, şi de rîurĭ încungĭurat de tóte părţile, multă odihnă făcea némurilor cu aşeḑarea sa de către protivnicĭ.

Iară după ce s'aŭ împărţit aceştea în cincĭ laturĭ, şi s'aŭ împuţinat, aŭ eşit un ném mare al cazarilor, din cea maĭ din lăuntru parte a Berziliel din Sarmatia cea dintăiŭ, şi aŭ cuprins tóte ţerile până în marea Négră, care ném pre fratele cel maĭ mare pre Vutaia prinţul Bulgarieĭ ceĭ din tăiŭ, l'aŭ supus şie, împunêndu'ĭ tribut, care tribut până astăḑĭ îl păstrézĕ.»

Aşişderea scriŭ SS. Theofan [1], şi Nichifor [2]. Smintésce aşa dară Sigebert [3], când scrie, că Vutaia aŭ cuprins Moldova, Bessarabia şi Valahia cu bulgarĭ, şi el aŭ trecut în Messia de gĭos, şi în Dachia cea noao, adecă în Bulgaria de acum; pentru că domnul bulgarilor, carĭ aŭ păstrat acéstea, n'aŭ fost Vutaia, ci Hasparuh.

Anul 666. Precum scrie Şenleben [4], în anul acesta aŭ trecut Alzeco al cincilea fecior al luĭ Cruvat domnuluĭ contraţilor, din Bulgaria cea bătrână de lângă Volga, cu Bulgarĭi sĕĭ în Italia, şi luând slujbă de la Grimoald craiul Longobardilor, aŭ dobândit Beneventul spre lăcaş.

[1] S. Thephan in Chronographia ad an. 11. eusdem Constantini Aug.

[2] S. Nicephorus CP. Patriarcha in Breviario Historico ad ann. Christi 679.

[3] Sigebertus in Chronico ad an. Christi 680.

[4] Ioan Ludovic. Schönleben in Historia Carnioliæ tom. I. part. 3. seu ad an. 666.

Al patrulea fecior al luĭ Cruvat, al căruia nume după anonimul Beleĭ aŭ fost Rean, încă în anul acesta aŭ trecut în Pannonia la Avarĭ [1]. Veḑĭ și céle care le-am scris la anul cel neotărât, cel îndată maĭ din nainte, și care le voiŭ scrie la anul 889 din anonimul Beleĭ.

Anul 667. Inmărindu-se putérea Avarilor cu adaogerea bulgarilor cea din anul trecut, Avariĭ în anul acesta s'aŭ rădicat în cóntra luĭ Lup povățuitoriuluĭ Foroiuliuluĭ, pre carele l'aŭ învins, și numaĭ înșelațĭ de Grimoald craiul Longobardilor, aŭ lăsat Foroiuliul [2].

Anul 668. Constante al doilea pentru apĕrarea eresuluĭ Monothelitelor, și pentru alte fapte necuvióse întru atâta ură aŭ venit, cât nimenea îl putea suferi. Drept acéia órecare Andreiŭ, când se scălda în Syracuza, cetatea Sicilieĭ, unde mutase tronul cel împĕrătesc, cum s'aŭ ḑis la anul 663, l'aŭ tocat în cap cu o săcure, din carea lovire aŭ și murit în 16 Septemvrie, în vêrstă de 38 de anĭ [3]. Intru al căruia loc aŭ stătut împĕrat fiiul luĭ cel maĭ mare Constantin al patrulea, carele s'aŭ numit Pogonat, pentru că fórte de tener i-aŭ crescut barba. Constantin Pogonat așa dară, cât aŭ urmat tătână-sĕŭ, îndată aŭ izbândit uciderea luĭ, și pre Miziz tyrannul l'aŭ șters de pre pământ [4].

Anul 672. Sarachiniĭ gată mulțime de corabiĭ, și încungiurând pre mare Țarigradul, de-a șéptelea an în zădar îl bat [5].

Anul 678. Sarachiuiĭ în anul acesta, carele era al șéptelea, de când bătea Țarigradul, după mare pérdere a lor, s'aŭ împăcat cu Avgustul Constantin Pogonatul, și înce-

[1] Steph. Catona in Sinop. Chronol. Avarica.

[2] Catona l. c.

[3] Catona in Synop. Cronologica.

[4] S. Theophanes in Chronograph. ad an. ultim. Constantini II. Aug. Author Miscellæ Lib. 19.

[5] Author Miscellae et Catona ll. cc.

tând a mai bate cetatea cea împĕrătéscă, s'aŭ înturnat la locurile sale [1].

Anul 679. Vr'o câți-va avtorĭ scriŭ despre lucrurile, care ți le voiŭ pune înnainte la anul acesta, ci nu se nărăvesc între sine, nicĭ numĕrul anilor, nicĭ numele povățuitoriuluĭ bulgarilor, carii aŭ venit în anul cel neotărît, ce le-am pus după anul 663, într'o parte a Dachieĭ céiĭ véchĭ, și unindu-se cu Bulgariĭ, carii și maĭ nainte era în Dachia, cea véche supt tutela Caganuluĭ Avarilor, nu numaĭ pre frațiĭ sĕĭ pre bulgarĭ, ci pre sclavinĭ, și pre gepidzĭ încă i-aŭ scos de supt jugul Avarilor. Eŭ ca să mérgă lucrul maĭ respicat, întâiŭ îți voiŭ arĕta, după obicéiul mieŭ, din avtoriĭ ceĭ maĭ bătrânĭ, ce s'aŭ întâmplat în anul acesta cu bulgariĭ, romaniĭ și împĕrăția resărituluĭ; apoĭ voiŭ descurca ḑisele celora-lalți avtorĭ, ca să se pótă cunósce, și sci adevĕrul. Așa dară scrie avtorul Mischelleĭ [2] precum urméză: «Iară împĕratul Constantin (IV Pogonat numit) înțelegênd, că un ném de treĭ orĭ necurat, și spurcat peste Dunăre la Honglon șĭ-aŭ întins corturile, și că apropiindu-se de Dunăre, jăfuesc ținutul, carele acuma se stăpânésce de dênșiĭ (adecă Messia de gios, și Dachia cea noao), s'aŭ întristat fórte, și aŭ poruncit să trécă oștile în Thrachia, și făcênd flottă de mare, și pre pămênt, și pre mare aŭ pornit asupra lor, vrênd se'ĭ bată cu arme, și împrotiva (tărimeĭ) Honglon, și a Dunăreĭ prin Epir (Albania de acum) trimițênd pedestrașiĭ pre Dunăre, aŭ poruncit, se vină corăbiile. De o grabă și mulțime ca acésta spăimântându-se bulgariĭ aŭ scăpat la tărimea maĭ sus ḑisă, și s'aŭ întărit de tóte laturile, remânênd în tărimea acéia treĭ saŭ patru ḑile, și nicĭ bulgariĭ cutezând a eși, nicĭ Romaniĭ îndrăznind a se bate cu dênșiĭ; pentru lacurile ce era prin prejur, aŭ priceput mârșevitul ném, că Romaniĭ

[1] S. Theophan. in Chronograph. ad an. 10. Constantini IV. Aug. dicti. Pogonati Catona in Synop. Chron.

[2] Author. Miscel. Lib. 19.

şĭ-aŭ perdut coragĭa, drept acéia s'aŭ bucurat, şi maĭ sumeţĭ s'aŭ făcut. Decĭ împĕratul avênd bólă mare de picióre, şi silit fiind a mérge în Mesemvria la scăldătóre, cu cincĭ corăbiĭ, şi cu ómeniĭ sĕĭ s'aŭ înturnat, şi lăsând magistratul, şi poporul (adecă óstea) le-aŭ poruncit, se stea în protiva bulgarilor, de cum-va ar eşi cu lăncĭ săgetătóre; iară de nu vor eşi, se'ĭ ţînă închişĭ, şi se'ĭ ocoléscă cu tărimĭ. Ci călăreţiĭ stârnind, că aŭ fugit împĕratul, şi spăimântându-se, aŭ plecat fuga, de niminea fiind goniţĭ. Vĕdênd acésta bulgariĭ, s'aŭ luat după dênşiĭ, şi pre maĭ mulţĭ i-aŭ tăĭat, pre mulţĭ i-aŭ rănit, alungându'ĭ până la Dunăre, carea trecêndu-o şi venind până la cetatea ce se ḑice Varna, nu departe de Odis, şi vĕḑênd locul de prin pregĭur că iaste de mare apĕrare, din dărăpt pentru Dunăre, din nainte, şi de pre laturĭ pentru muntele Hemuluĭ şi marea Négră, maĭ vîrtos, că acum biruise, şi stăpânea şi némurile sclavinilor, céle de prin pregiur, care se ḑicea a fi şépte: pre Severĭ i-aŭ aşeḑat la strîmtórea Hemuluĭ, ce era din nainte: pre Veregeborĭ de cătră resărit, iară de cătră méḑă-ḑi, şi apus până la Avaria (adecă Pannonia şi Iazigia), pre céle-lalte şépte némurĭ, care era suppuse lor. Decĭ după ce s'aŭ lăţit bulgariĭ în locurile acéstea, s'aŭ sumeţit şi aŭ început a strica, şi a prăda cetăţile, şi oraşele céle de supt Romanĭ. Drept acéia împĕratuluĭ i-aŭ căutat a face pace cu dênşiĭ spre maĭ mare ruşine carea Romanilor s'aŭ întâmplat pentru mulţimea păcatelor lor, a le făgădui dare pre tot anul.»

Aşişderea scriŭ SS. Theophan[1], şi Nichifor[2], tot la acesta an. Aşa dară greşasce Sigebert[3], şi după dênsul Asemanĭ[4], când scrie, că războiul acesta s'aŭ întâmplat

[1] S. Theophan. in Chronograph. ad an. 11. Constantini IV. seu Pogonati Aug.

[2] S. Nicephor. in Breviario Hist. ad. an. Christi 679.

[3] Sigebertus in Chronico ad. an. 680.

[4] Assemani in Calendario Ecclesiæ universalis tom. 2. part. 2. cap. 2.

în anul îndată următoriŭ 680, și că povățuitoriul bulgarilor s'aŭ chemat Vutaia: veḑĭ anul cel neotărît după anul 663, pus. Greșésce și Calvisie.[1], scriind acéstea la anul 678; ci maĭ mult greșésce Șenleben[2], pentru că tóte le pune cu doĭ anĭ maĭ nainte, apoĭ pre povățuitoriŭ încă'l numésce Vutaia, măcar că Vutaia cu bulgariĭ sĕĭ nu s'aŭ mișcat din Bulgaria cea véche de lângă Volga, precum s'aŭ arĕtat și maĭ nainte.

Tu cetitoriule! ia aminte, că de la anul acesta, până la venirea Ungurilor beții coloniĭ luĭ Traian, și ceĭ ce era în Dachia cea véche, și ceĭ din Dachia cea noao, maĭ tot supt jugul bulgarilor aŭ gemut, ḑiseĭŭ maĭ tot, și nu pururea; pentru că voiŭ arĕta la anul 824, cum că coloniĭ ceĭ din Dachia cea véche, adecă strămoșiĭ românilor celor ce sânt de-a stânga Dunăreĭ, pe vrémea acéia supt nume de Abotriți aŭ fost scuturat jugul bulgarilor.

Anul 680. Bulgariĭ după ce aŭ cuprins Mesia de gios, și amêndoao Dachiile, vréŭ a ḑice, și cea véche și cea noao, nu s'aŭ îndestulit cu tributul, cel ce avea de la împĕratul Constantin Pogonatul, ci în anul acesta aŭ prădat Thrachia, drept acéia i-aŭ căutat împĕratuluĭ a le adăoga la tributul cel obicĭnuit[3].

Formósă reflecsie face prea véstitul Ioann Cristian Engel[4] la anul acesta despre némurile acélea, care din început până la venirea bulgarilor aŭ asuprit pre coloniĭ luĭ Traian, carea reflecsie iată o scriŭ aci din cuvînt în cuvînt:

«În cătu'ĭ despre némurile (ḑice el), care prin Valahia, și Moldova de acum aŭ năvălit în țerile împĕrăției resărituluĭ, iarăș mĕ întorc la céle, ce am scris, și ḑic, că némurile acéstea până la anul 680 aŭ fost maĭ de multe vițe, și

[1] Seth. Calvis. in Opere Chronol.

[2] Schönleben in Hist. Carniolиæ Tom. 1. Part. 3.

[3] Sigibert. in Chronico ad an. 660. Seth. Calvis. in Opere Chronol.

[4] Ioannes Christian. Engel in Historia Antiquæ Valachiæ Part. 1, pag. 139.

nascerĭ; pentru că aŭ fost nemțĭ supt nume de Longobardĭ, Ostrogothi, Visigothĭ, ș. c. l.; aŭ fost Slovénĭ supt nume de Venete, Ante, și dóră și Sarmate; Mogolĭ supt nume de Hunnĭ; Turcĭ și Tătarĭ supt nume de Avarĭ, și Bulgarĭ. Dintră tóte némurile acéste céle maĭ dintăiŭ aŭ fost numaĭ trecĕtóre prin Valahia. Sînguri bulgariĭ se află în Istoria cea véche a Dachiilor, să fie fost stăpânĭ de stătut într'însele a maĭ mulțĭ anĭ; pentru că eĭ aŭ împoporât întâiaș-dată Valahia de acum, Ardélul, și Bănatul cu Vlahĭ saŭ Românĭ.»

Destul de formos scrie Engel, ci, cum că bulgariĭ ar fi fost de viță cu Turciĭ, și cu Tătariĭ, n'aŭ arătat, nicĭ va putea arăta; pentru că limba bulgarilor arată, cum că eĭ sânt de viță Slovenĭ. Acéia încă n'aŭ arătat prea vestitul Engel cum că bulgariĭ aŭ împoporât Dachia luĭ Traian cu Româniĭ; căcĭ precum am arĕtat la anul 274, și voiŭ maĭ arĕta la anniĭ viitorĭ, o parte a colonieĭ luĭ Traian, încă dóră cea maĭ mare pururea aŭ remas în Dachia cea véche. Drept acéia n'aŭ împoporât de noŭ bulgariĭ Dachia cea véche, adecă Moldova, Valahia, Banatul, Ardélul, Bucovina, Maramorășul, și cât iaste între Ardél, și între Tysă, cu româniĭ, ci aŭ maĭ adus Românĭ la ceĭ maĭ din nainte lăcuitorĭ românescĭ, nu numaĭ din coloniĭ luĭ Traian ceĭ din Dachia luĭ Avrelian, ci și din romaniĭ aceia, pre cariĭ i-aŭ așădat în Thrachia, și Machidonia Avgustul Constantin cel Mare, precum s'aŭ dis la anul 329.

Întru acesta an s'aŭ ținut și al șéselea sobor ecumenic în Țarigrad, carele și Trullan se numésce de la Trulla, în carea s'aŭ ținut. În soborul acesta, afară de alte aședămênturĭ s'aŭ afurisit Monothenitele, adecă acéia, cariĭ învĕța, că numaĭ o voe aŭ avut Domnul Hs, măcar că aŭ avut doao firĭ [1].

Anul 683. Șenleben [2], și la anul acesta așa scrie: «La a-

[1] Calvis. l. c. Catona in Synop. Chronol.

[2] Schönleben in Historia Carnioliæ Tom. 1. Part. 3

nul 683, însémnă Antonie Uranex, cum că preste bulgarĭ, și slovenĭ domnea Terbelie, carele aŭ început crăimea, dóră aŭ urmat povățuitoriuluĭ Vutaia.» Ci eŭ am arĕtat la anii ceĭ maĭ din nainte, cum că Hasparuh aŭ fost domnul bulgarilor, când aŭ cuprins aceștea Dachiile, și Messia de gĭos. Așa dară nu luĭ Vutaia, ci luĭ Hasparuh aŭ trebuit se urméze Tervellie, saŭ Tervel. Vedĭ anul 700.

Anul 685. Avgustul Constantin IV, Pogonatul, făcênd pace cu bulgariĭ, și sarachiniĭ încă sfădindu-se între sine, în maĭ mulțĭ anĭ aŭ trăit în liniște, și în anul acesta la începutul luĭ Septemvrie aŭ reposat [1], ca un împĕrat, ce aŭ fost vrédnic de tótă lauda; pentru că nu numaĭ céle turburate prin tatăl sĕŭ Constante II, le-aŭ îndreptat, ci pre Monothelite încă i-aŭ înfrânt, întorcênd pacea. Împĕratuluĭ Constantin al patrulea i-aŭ urmat fĭiul sĕŭ Iustinian al doilea, în vârstă de 16 anĭ [2], carele multe aŭ făcut, și multe aŭ și petrecut, precum se va arăta la anii următorĭ.

Anul 686. În al doilea an al împĕrățieĭ sale (dice Avtorul Mischelleĭ [3]) Iustinian al doilea aŭ stricat pacea cea cu bulgariĭ făcută, turburând tóte, câte bine le orândui-se tată-sĕŭ, și aŭ poruncit, să trécă călărețiĭ în Trachia, vrênd se prădéze pre bulgarĭ și sclavinĭ.» Așișderea scriŭ SS. Theofan [4], și Nichifor [5].

Anul 687. Avgustul Iustinian al doilea după ce aŭ adunat în anul trecut tóte oștile sale în Thrachia, în anul acesta aŭ pornit asupra bulgarilor, și a sclavinilor, carii acuma stăpânea tótă Dachia cea véche, tótă Messia de gĭos, și tótă Dachia cea noao, adecă stăpânea tot pământul cât

[1] S. Theophan. in Chronograph. ad an. ult. Constantini IV. Pogonati. Baron. in Annalib. Eccl. ad h. an.

[2] Iidem ll. cc. et S. Nicephor. in Breviar. Hist. ad an. Christi 685. Catona item in Synopsi Chronol.

[3] Author Miscellae Lib. 19.

[4] S. Theophan. in Chronograph. ad an. 2. Iustiniani II Aug.

[5] S. Nicephor. in Brev. Hist. ad an. Chris. 685.

iaste între Tysă, Nistru, Marea-Négră, și muntele Hemului, drept acéia avea suppuși șie și pre strămoșii noștrii. Ba, ceĭ maĭ mult, sclavinii muntele Hemului încă'l trecusă până la Thessalonica; pentru că scrie S. Nichifor [1], precum urméză: «Acesta (Iustinian II) dobândind împĕrăția, câte întocmise tată-sĕŭ de pace, și de céle-lalte lucrurĭ de commun, tóte le-aŭ turburat, și pacea cu bulgariĭ făcută încă o aŭ stricat. Decĭ trimițênd călărețiĭ în Thrachia, aŭ purces în cóntra sclavinilor, și venind până la Thessalonica, acolo pre prea multe némurĭ ale sclavinilor le-aŭ suppus șie, pre unele cu arme, pre céle-lalte suppunêndu-se iale de bună voia lor, pre care le-au trecut Marea, pre la Avid, și le-aŭ aședat în țara Opsichieĭ. Din slaviniĭ aceștea aŭ într'armat treĭ dĕcĭ de miĭ, și i-aŭ numit óste osibită, preste carea aŭ pus maĭ mare pre Gebul pre unul dintră ceĭ maĭ de bun ném; in óstea acésta mult nădăjduind, aŭ rupt pacea, carea o făcusă tată-sĕŭ cu Sarachiniĭ».

S. Nichidor aŭ mestecat aci lucrurĭ, ce se țin de maĭ mulțĭ anĭ, prceum din céle dise, și din céle, ce se vor dice, poțĭ pricépe. Eŭ pentru maĭ mare înțelégerea războiuluĭ acestuia adaog aci cuvintele avtoruluĭ Mischelleĭ [2], carele așa grăiaște despre dênsul: «In al treilea an al împĕrățieĭ sale Iustinian (al doilea) aŭ trimis óstea sa în cóntra Sclavinieĭ, și a Bulgarieĭ, și pre bulgariĭ, cariĭ îl întâmpinasă de astă dată i-aŭ împins îndărăpt. Iară mergênd la Thessalonica aŭ tăiat mare mulțime de sclavinĭ, și pre ceĭ ce i-aŭ suppus luĭ, i-aŭ trecut Marea pre la Avid în Opsichia; ci când se întorna din Bulgaria, bulgariĭ i-aŭ stat în cale la rupturile Hemuluĭ, și strâmtorindu'ĭ óstea, pre mulțĭ ostașĭ aĭ luĭ, saŭ i-aŭ tăiat, saŭ i-aŭ rănit, și el încă débea s'aŭ putut înturna.»

[1] S. Nicephor. in Brev. Hist. ad an. Chris. 685.

[2] Author Miscellae Lib. 19.

Așișderea scriŭ S. Theofan [1], Chedren [2], și Zonara [3]. Smintésce așa dară Catona [4], punênd războiul cu bulgariĭ la anul 689, adecă cu doĭ anĭ maĭ târdiŭ.

Anul 691. Avgustul Iustinian al doilea maĭ fără de vre-o cauză în anul acesta aŭ stricat pacea și cu serachiniĭ, și precum cu rușine aŭ urzit războiul, nădăjduind în céle treĭdĕcĭ de miĭ de sclavinĭ, despre care am cuvîntat la anul 687, cu maĭ mare rușine l'aŭ sfârșit; pentru că aŭ fost învins, și Hasan Sarachinul aŭ luat cetatea Cartaginénilor, ale căruia ziduri le-aŭ scricat din pămênt [5].

Anul 693. Avgustul Iustinian al doilea nu s'aŭ îndestulit, nicĭ s'aŭ învĕțat cu acelea, carele pătimisă pentru stricarea păcĭĭ de tată-sĕŭ făcute cu bulgariĭ, și cu sarachiniĭ, ci în anul acesta aŭ maĭ adăogat réle la réle; pentru că aŭ pus edil (adecă preste céle ce se zidea) pre Stefan, și vistiariŭ pre Theodat prétiniĭ sĕĭ, carii cu atâta nendurare s'aŭ portat în deregătoriile sale, cât pre fórte mulți i-aŭ mâniat, spre perirea și a sa, și a împĕratuluĭ [6].

Anul 695. Ne maĭ putênd senatul, și poporul din Țarigrad suferi blăstămățiile luĭ Stefan, și ale luĭ Theodat, din preună și ale împĕratuluĭ Iustinian al doilea, s'aŭ sfătuit la olaltă, și aŭ ales împĕrat pre Leontie, saŭ Leon patrichiul, carele îndată aŭ omorât pre Stefan, și pre Theodot, despre cariĭ am cuvîntat la anul 693; iară pre Iustinian al doilea l'aŭ însemnat la nas, și l'aŭ sârgunit în Chersona saŭ Crimea de acum [7].

[1] S. Theophanes in Chronographia ad an 3. Iustiniani II. Aug.

[2] Cedrenus Tom. 1. p. 441.

[3] Zonaras Tom. II. p. 92.

[4] Catona in Synopsi Chronologica.

[5] SS. Theophan., et Nicephor. Catona item ll. cc.

[6] S. Theophan. in Chronogr. ad ann. 9. Iustiniani Augusti. Catona I. c.

[7] S. Theophan. in Chronograp. ad an. 10 Iustiniani II. Augusti. Catona in Synopsi Chonol.

Anul 696. Avgustul Leontie în anul acesta aŭ trimis pre Iónn cu mare flottă de mare în Africa asupra sarachinilor, carele aŭ și învins pre sarachinĭ, și aŭ luat îndărăpt cetatea Cartaginénilor de la dênșiĭ; ci în anul următoriŭ 697 Iónn aŭ perdut și bătaia, și Africa, și i-aŭ căutat să se tragă în Creta saŭ Candia de acum [1].

Anul 698. Óstea luĭ Iónn încredințată neîndestulindu-se cu purtarea Împĕratuluĭ Leontie, aŭ rădicat împĕrat pre Apsimar, numindu'l Tiberie al treilea, carele mergênd la Țarigrad, aŭ luat cetatea cu vicleșug, și pre Leontie însemnâudu-l la nas, l'aŭ închis în Mănăstirea luĭ Dalmatie; după acéĭa aŭ pus preste tóte oștile maĭ mare povățuitoriŭ pre Iraclie fratele-sĕŭ [2].

Anul 699. Iraclie fratele Avgustuluĭ Tiverie Apsimar trecênd în Syria, aŭ prădatu-o până la Samosata, și aŭ tăiat 200,000 de sarachinĭ [3].

Anul 700. În anul acesta Avdela sarachinul, vrênd se întórcă paguba, și se respletéscă uciderea sarachinilor cea în anul trecut întâmplată, aŭ încungĭurat cetatea Antaraduluĭ, ci nimica aŭ isprăvit; pentru că cu rușine s'aŭ înturnat de la dênsa [4].

Am scris la anul 683, că în anul luĭ Hasparuh la bulgariĭ ceĭ ce cuprinsése Dachiile, și Mesia de gĭos, aŭ urmat domnitoriŭ Terbellie, despre carele atâta scrie Sigebert [5] la anul de acum: «Terbel domnésce preste bulgarĭ.» Din care cuvinte reŭ închide Assemani [6], că Terbellie în anul

[1] Author Miscellae Lib. 20. Catona l. c.

[2] S. Theophan. ad an. 1. Apsimari Aug. Catona l. c.

[3] Iidem S. Theoph. in Chronogr. ad an. 2. Apsimari Aug. et Catona l. c.

[4] Author Miscellae Lib. 20. Heraclium. Catona in Synopsi Chronolog.

[5] Sygebert. ad an. 2. Tiberii III. Apsimari Augusti.

[6] Ioseph. Simonius Assemani in Calend. Eccl. Univ. Tom. 2. Part. 2. C. 2.

acesta aŭ urmat luĭ Hasparuh. Alte fapte ale luĭ Terbellie le voiŭ însemna la aniĭ viitorĭ.

Anul 702 — 704. În anul aci curgĕtoriŭ domnitoriĭ Armenieĭ, lăsând pre sarachini aŭ trecut supt spriginéla Avgustuluĭ Tiverie Apsimar, pre carii pentru acéĭa fórte greŭ i-aŭ pedepsit Moamed [1].

În câtu'ĭ pentru Iustinian al doilea, de carele am cuvîntat la aniĭ maĭ din nainte, iară maĭ ales la anul 695, despre dênsul așa scrie avtorul Mischelleĭ [2] la anul de acum: «Întru al șéselea an al împĕrățieĭ luĭ Apsimar Iustinian al doilea lăcuind lângă Chersona, și fălindu-se, că el încă va maĭ împĕrăți lăcuitoriĭ locurilor acelora temêndu-se, ca nu cum-va să dea de vre-o primejdie din împĕrăția luĭ, s'aŭ sfătuit, ca saŭ să'l omóră, saŭ se'l trimită viŭ Împĕratuluĭ.

Care sfat înțelegêndu'l Iustinian aŭ fugit de acolo, și venind în Dara (cetatea Cazarieĭ, ce era dincolo de Crimea) aŭ poftit se pótă întra la caganul cazarilor, carele cunoscênd stările din pregĭur ale lucrurilor luĭ Iustinian, cu prea mare cinste l'aŭ primit, și aŭ măritat pre soru-sa Theodora după dênsul. Iară după puținea vréme cu îngăduința caganuluĭ Iustinian s'aŭ pogorât în Fanagoria (ostrovul, ce iaste în cóstele Crimuluĭ [3]), și acolo aŭ lăcuit cu Theodora. Audind acéstea Apsimar, aŭ trimis la caganul, și i-aŭ făgăduit marĭ darurĭ, de'ĭ va trimite pre Iustinian viŭ, saŭ barem capul luĭ. Cérereĭ (Avgustuluĭ Apsimar) îngăduind caganul, aŭ trimis păditorĭ luĭ Iustinian supt pretest, ca nu cum-va se i se întâmple vre o primejdie de cătră lăcuitoriĭ loculuĭ, poruncind luĭ Fazin, carele era acolo pus în locul sĕŭ, și luĭ Blaghizin prințipuluĭ Vosforuluĭ, ca atuncĭ, când le va ḑice, se omóră pre Iustinian. Despre tóte acéstea însciin-

[1] S. Theophanes ad an. 6. Tiberii Apsimari. Catona in Synopsi Chronol.

[2] Author Miscellae Lib. 20. in Apsimarum.

[3] Stephanus in Geographia.

ţată fiind Theodora prin un şerb al caganuluĭ, şi ia descoperindu-le bărbatuluĭ, Iustinian pre maĭ sus numiţiĭ prinţĭ Fazin. şi Blaghizin i-aŭ chemat la sine supt pretest, că are de a vorbi cu dênşiĭ despre óre-care lucrurĭ de tăĭnă, şi venind eĭ aŭ poruncit, de i-aŭ sugrumat. Decĭ Iustinian pre Theodora îndată o aŭ trimis în Cazaria, şi el fugind din Fanagoria, s'aŭ pogorât în Men (locul Sarmatieĭ ceĭ din Asia [1]), şi aflând gata o corabie s'aŭ suit într'ênsa, şi luntrind pre lângă ţermure, aŭ sosit la locul ce se ḑicea Symvol lângă Chersona, în care atrimiţênd pre ascuns aŭ luat dintr'ênsa pre Varisvacurie, şi pre fratele luĭ pre Saliva, şi pre Stefan, şi pre Myropaul dinpreună cu Theofil, cu carii luntrind de la Chersona, aŭ trecut Farul, şi aşa luntrind aŭ trecut Necropola, adecă sbocaturele Danapruluĭ, (saŭ al Boristenuluĭ [2] de acum), şi ale Nistruluĭ; în carea navigare întâmplându-se grea fortună, toţĭ desnădăjduindu-se despre mântuirea sa. Iară Maiache prétenul luĭ Iustinian, aŭ ḑis cătră dênsul: Iată perim dómne! făgăduésce luĭ Dumneḑeŭ pentru mântuirea ta, că de-ţĭ va întórce Dumneḑeŭ împĕrăţia, nicĭ o izbândă veĭ lua despre nemiciĭ tĕĭ. Ci el în mânie respundênd, aŭ ḑis: de voiŭ erta pe vr'unul dintră dênşiĭ, în locul acesta mĕ înnéce Dumneḑeŭ, şi eşind din fortuna acéia, fără de primejdie aŭ venit în Dunăre. Din Dunăre aŭ trimis pre Stefan la Terbellie domnitoriul Bulgarieĭ, ca să-ĭ trimită ajutoriŭ, se pótă iarăşĭ dobândi împĕrăţia cea părintéscă, făgăduindu'ĭ că-ĭ va da prea marĭ darurĭ, şi că'ĭ va lua fata muére şie (S. Nichifor [3], ḑice că Iustinian aŭ făgăduit că va da fata sa luĭ Terbellie), şi că'ĭ va fi întru tóte suppus, carea făgăduinţă cu jurămînt o aŭ întărit. Pre carele primindu-l Terbellie cu prea mare cinste, aŭ pornit tot norodul bulgăresc (póte că şi pre Romînĭ), şi în anul următoriŭ s'aŭ dus la împĕrătésca cetate.»

[1] Bruzen in Dictionario Geogr.
[2] Idem Bruzen ibidem.
[3] S. Nicefor in Brevi his. ad an. Christ. 702.

Aşişderea scrie S. Theofan [1], din carele cum am mai dis, aŭ luat istoria avtorul Mischelleĭ.

Anul 705. La anul acesta Sigebert [2], aşa scrie: «Iustinian cu ajutoriul luĭ Terbellie craiuluĭ bulgarilor, iarăş aŭ dobândit împĕrăţia, apoĭ pre Leontie II şi pre Tiverie, carii repisă împĕrăţia, în mijlocul cercului i-aŭ omorît, iară pre Calinic patriarhul, scoţêndu'ĭ maĭ nainte ochiĭ, l'aŭ sârgunit.» Dară maĭ chiar scrie avtorul Mischelleĭ [3], şi aceia pre carii îĭ voiŭ dice după dênsul, dicênd: «In anul al şéptelea al împĕratuluĭ Apsimar Iustinian al doilea, venind la cetatea cea împĕrătéscă cu Terbellie, şi bulgariĭ acestuia suppuşi, s'aŭ tăbărât la pórta Carsiuluĭ, şi până la Vlaherne, şi în treĭ dile vorbind cu ceĭ ce era în cetate, aŭ fost batjocorit de dênşiĭ, neprimindu-i-se vre un cuvînt. Ci Iustinian cu puţînteĭ dintru aĭ sĕĭ oştindu-se prin apedusul aŭ întrat în cetate, şi făcênd gâlcévă şi săpând, aŭ luat cetatea, apoĭ preste puţîn aŭ întins corturile în polata vlahernelor. Deci în anul dîntâiŭ al împĕrăţieĭ sale, adecă când aŭ dobândit iarăş împĕrăţia Iustinian al doilea, multe daruri, şi vase împĕrătescĭ dând luĭ Terbellie l'aŭ sloboţit în pace.» Aşişderea scriŭ S. Theofan [4], Ioil [5], Constantin Manassie [6]. Chedren [7], Zonara [8], Codin [9]; ci S. Nichifor [10], adaogă treĭ lucruri cătră céle ţise de avtoriĭ maĭ sus numiţi, adecă: că Iustinian al doilea, după ce şĭ-aŭ dobândit iarăş împĕrăţia, aŭ măritat pre fata sa după Terbellie, aŭ făcut pre Terbellie chesariŭ, pre Theodora muérea sa, şi pre Tiberie fiul sĕŭ i-aŭ chemat din Chezaria la Ţarigrad.

[1] S. Theophan l. c.

[2] Sygebert. in Chronico ad an. 705.

[3] Author Miscellae Lib. 20. in Apsimar.

[4] S. Theophan in Chronograph. ad an. 7. eiusdem Apsimari.

[5] Ioël in Chronogr. apud Acropolitam p. 175.

[6] Constantinus Manasses p. 81.

[7] Cedrenus tom. 1 p. 445.

[8] Zonaras tom. 1. p. 91.

[9] Codinus de Originib. CP. pag. 49.

[10] S. Nicephorus in Breviar. Hist. ad an. Christi 702.

Anul 708. La al treilea an, după ce iarăș aŭ împĕrățit Iustinian al doilea și-aŭ uĭtat de facerea de bine a luĭ Terbellie, craiuluĭ bulgarilor, și al Romanilor, și adunêndu'și tóte oștile în Trachia, aŭ pornit asupra luĭ Terbellie, stricând pacea, carea o avea cu dênsul. Aŭ și venit pre mare și pre pămênt până la o cetate bulgarilor suppusă (pagubă, că avtoriĭ, din carii scriŭ acéstea n'aŭ numit cetatea !) și cu corăbiile aŭ tăbărât lângă cetate, iară pre călărețiĭ i-aŭ slobodit să-și adune fên, și alt-feliŭ de notreț saŭ zăhărea. Acésta vĕdêndu-o bulgariĭ, s'aŭ slobodit, și ca pre nisce oĭ, ce frundăresc, aŭ tăiat turma cea Romaicéscă, luând multă pradă, caĭ și arme de la dênșiĭ, omorând pre fórte mulțĭ dintră eĭ. Décĭ împĕratul Iustinian cu acéia, carĭ aŭ scăpat din mânile bulgarilor, și dóră și ale colonilor luĭ Traian, adică ale Românilor, pentru că aceștea în tîmpul despre carele scriŭ era suppușĭ bulgarilor) aŭ fugit în Anhial cetatea Thrachieĭ, și aŭ închis porțile, iară bulgariĭ aŭ încungĭurat Anhialul. Vĕdênd împĕratul Iustinian, că bulgariĭ nu se mișcă de lângă Anhial, preste treĭ ḑile aŭ tăiat întâiașdată vinele caluluĭ sĕŭ, apoĭ aŭ poruncit, ca toțĭ se lucréze așa, și aședênd machinele céle de óste pre zidurile Anhialuluĭ, nóptea s'aŭ suit într'o scafă, și cu rușine, și mare pérdere aŭ fugit în Țarigrad. Acéstea tóte le scriŭ : avtorul Mischelleĭ [1], S. Theofan [2], și Nichifor [3], Anastasie bibliothecariul [4], Zonara [5] Șenleben [6].

Eŭ însemn aci, că după ce aŭ cuprins bulgariĭ Dachiile, și Mesia de gĭos, pre împĕrațiĭ din Țarigrad mulțĭ avtorĭ nu i-aŭ maĭ numit aĭ Romanilor, ci aĭ Romaichilor, precum se numesc pre sine Greciĭ de acum, căcĭ Greciĭ fără aju-

[1] Author Miscelae Lib. 20.

[2] S. Theophan in Chronograph. ad an. 3. Iustiniani II. Aug.

[3] S. Nicefor. in Breviar. Hist. ad ann. Christi 708.

[4] Anastasius bibliothec. p. 121.

[5] Zonaras Tom. 2. pag. 96.

[6] Schönleben in Histor. Carnioliæ tom. I. part. 3.

toriul Românilor n'aŭ putut moșteni gloria, saŭ slava strămoșilor nostri, după cum se va arăta la aniĭ viitorĭ.

Anul 709. La anul acesta așa scrie Svidas[1]: «Supt Iustinian cel cu nasul tăiat (adecă al doilea) Florea Terbellie craiul bulgarilor, și Iustinian, și Constantin fecĭorul luĭ Iraclie, acestuia îĭ da tribut (saŭ haracĭ). Pentru că îșĭ întindea gĭos scutul (saŭ pavăza), pre carele îl purta cu sine în războiŭ, și flagellul (saŭ corbaciul), cu carele îș bătea calul, și până când se acoperea amândoao, le căuta (împĕraților Constantin IV, și Iustinian II) se tórne banĭ. Când îșĭ împlântă și sulița în pământ, trebuia, se o învăléscă până sus cu vășmênturĭ de mătasă, și să dea ostașilor (luĭ Terbellie) lădățuicĭ pline de aur, și de argint, împlându'și drépta cu aur, iară stânga cu argint.»

Până aci Svidas. Tu ia bine sama la acélea, care le-am scris la anul în dată maĭ din nainte.

Aniĭ 710, 711. Iustinian al doilea, carele nicĭ prin fericirĭ, nicĭ prin nenorocirĭ saŭ îndreptat; nicĭ prin ură, nicĭ prin facerĭ de bine saŭ înblândit[2], în anul 710 s'aŭ pornit asupra lăcuitorilor Hersonuluĭ, saŭ aĭ Crimuluĭ de acum, pentru că fiind el în sîrgunire, i-aŭ fost tins cursă de perire, și pre boiariĭ lor ceĭ maĭ de frunte i-aŭ fript de viĭ, iară dintră pruncĭ ca la 87,000, i-aŭ înecat în apă[3]. Pentru carea Tyrănnie a luĭ Iustinian Hersonitele aŭ năzuit la Hazarĭ, și cu ajutoriul lor, aŭ pus împĕrat pre Filippic Pergameul, carele și Vardanes s'aŭ chiemat[4]. Filippic așa dară, după ce fu întărit și prin ostașĭ, cam pe la Dechemvrie al anuluĭ 711, aŭ trecut la Țarigrad, și prinzând pre Iustinian al doilea, carele aŭ fost cel maĭ de pre urmă din

[1] Suidas Ecclog. Hist. de rebus Byzantinis pag. 37.

[2] Catona in Synop. Chronol.

[3] Hofman. in Lexico Univers. Paulus Diacon. Lib. 20.

[4] S. Theophan. in Chronograph ad an. 1. Philippici Aug. S. Nicephor. in Breviar. Hist. ad an. Christi 711.

viţa împĕratuluĭ Iraclie în vêrstă de 42 de anĭ, i-aŭ tăiat capul, şi aşa tăiat l'aŭ trimis prin tóte cetăţile, ca să'l vadă cu toţiĭ, că aŭ perit [1].

Anul 712. Avgustul Filippic înşelat fiind de un monothelit, carele i-aŭ fost ursit viiaţă, şi împĕrăţie îndelungată, numaĭ de va strica soborul cel al şése-lea ecumenic, în zădar s'aŭ nevoit spre apĕrarea monotheliţilor, şi stricarea orthodocxilor; pentru că Dumneḍeŭ în anul acesta doĭ nemicĭ i-aŭ rădicat asupra, pre sarachinĭ, şi pre bulgarĭ; dintră cariĭ Sarachiniĭ i-aŭ luat de supt împĕrăţia resărituluĭ Mysia cea din Asia [2]; iară bulgariĭ supt povăţuitoriul Fileia [3], trecênd Hemul, aŭ purces până la pórta cea de aur a Ţarigraduluĭ, de unde cu atâta pradă, şi ucidere s'aŭ întors la locurile sale, câtă nu se póte spune [4].

Anul 713. Filippic Avgustul lezne aŭ putut sîmţi, că împĕrăţiile prin eresurĭ nu numaĭ nu se întăresc, ci maĭ vârtos se slăbesc; pentru că în treĭ ḍile ale luĭ Iunie scoţêndu-i-se ochiĭ împĕrăţia o aŭ apucat Artemie, carele ca împĕrat s'aŭ numit Anastasie al doilea [5].

Aniĭ 714—715. Împĕratul Anastasie al doilea, după ce aŭ întărit soborul al şéselea ecumenic, mare óste de mare aŭ trimis în cóntra sarachinilor: ci óstea în ostrovul Roduluĭ pre povăţuitoriul Ioann l'aŭ omorât, şi pre Theodosie al treilea, cel din Adramitul Troadeĭ fără de voia luĭ l'aŭ rădicat împĕrat, apoĭ aŭ încungĭurat Ţarigradul şi pre Anastasie al doilea l'aŭ închis într'ênsul [6].

[1] Catona, SS. Theophan. et Nicephor. ll. cc.

[2] Catona in Synop. Chronol. Author Miscellæ. Lib. 20. in Philippicum. Aug.

[3] Cedrenus Tom. 1. p. 448. Zonaras Tom. 2. p. 98.

[4] S. Nicephorus in Breviar. Hist. ad an. Christi. 712. S. Theophanes in Chronographia ad an. 1. Philippici Aug.

[5] Author Miscellæ Lib. 20. Catona in Synop. Chronol.

[6] Author Miscellæ Lib. 20. Catona in Synop. Chronol.

Anul 716. Împĕratul Anastasie al doilea după ce aŭ perdut Ţarigradul, s'aŭ făcut călugăr, şi pentru maĭ lină viaţă s'aŭ mutat în Thesalonica eu lăcaşul, iară Theodosie al treilea aŭ stătut împĕrat în locul luĭ [1], asupra căruia s'aŭ sculat Leon al treilea, cel din Isavria, şi sarachiniĭ aŭ încungĭurat Pergamul [2].

Tot la acesta an scriŭ S. Theofan [3], şi Anastasie Bibliothecariul [4], că Cormesie, saŭ (cum îl numésce S. Theofan) Comersie domnul saŭ craiul bulgarilor, aŭ făcut legătură cu Avgustul Theodosie al treilea, ca pribégiĭ să se întórne de âmbe părţile, tocma de ar fi vinovaţi şi împrotiva Maiestatuluĭ : a doaoa, ca negoţătoria întră âmbe părţile se cură : a treia ca otarele întră amândoao stăpâniile se fie de la meleonol Thrachieĭ; a patra ca se i se dea luĭ Cormesie în tot anul văşmînturĭ, şi peĭ roşiĭ, după S. Theofan de 30, iară după Anastasie de 50, de funţi de aur. Aşa s'aŭ făcut legătura între Avgustul Theodosie, şi între Comersie; ci Sigebert scrie [5], că legătura acésta nu s'aŭ făcut cu Cormesie, ci Terbellie, pentru că Terbellie aŭ trăit, şi stăpânit până la anul 727, şi atuncĭ i-aŭ urmat Cormesie.

Anul 717. După ce aŭ bătut sarachiniĭ, şi luat cetatea Pergamuluĭ în anul acesta supt povăţuirea luĭ Mardasan aŭ încungĭurat Ţarigradul [6], carea vĕdĕndu-o Theodosie al treilea s'aŭ lăsat de împĕrăţie, şi împreună cu feciorul s'aŭ călugărit; apoĭ aŭ trecut în Efes, şi acolo şĭ-aŭ săvârşit viaţa; iară în locul luĭ aŭ stătut împĕrat rivalul luĭ Leon al treilea cel din Isavria, carele şi Iconomah s'aŭ numit,

[1] Author Miscellæ Lib. 20. Catona in Synop. Chronol.

[2] Catona. l. c.

[3] S. Theophan in Chronograph. ad an. 1. Theodosii III.

[4] Anastas. Bibliothec. p. 178.

[5] Sigebertus. in Chronico ad an. 727. Iosephus Simonius Assemani in Kalendario ecclesiastico Universali. tom. 2. par. 2. c. 2.

[6] Author Miscellæ Lib. 21. Catona in Synop. Chronol.

pentru gonirea SS. Icóne. Leon acesta cât s'aŭ făcut împĕrat, multe corăbiĭ ale sarachinilor, saŭ le-aŭ ars, saŭ le-aŭ înnecat [1].

Anul 718. Sarachiniĭ mult pătimind, lângă Ţarigrad şi dintră dênşiĭ mulţĭ perind de fóme, de bătaie, şi de ciumă, aŭ lăsat încungiurarea cea de al treilea an a Ţarigraduluĭ [2], şi întorcêndu-se în cóntra luĭ Terbellie craiuluĭ Bulgarilor, şi al Românilor (căcĭ Româniĭ, precum s'aŭ ḑis la anul 679, după venirea bulgarilor până maĭ târḑiŭ aŭ fost supt stăpânirea lor) de dênsul încă aŭ fost bătuţĭ, tăind bulgariĭ cu Româniĭ doao-ḑecĭ şi doao de miĭ de sarachinĭ [3], după carea pérdere a sa, sarachiniĭ aŭ fugit în corăbiile sale, şi luntrind în altul măriĭ, de viforul, ce s'aŭ stârnit, fórte mulţĭ aŭ perit, înnecându-li-se, saŭ stricându-li-se luntrile [4].

Anul 719. Avgustul Anastasie al doilea despre carele am scris la anul 716, că s'aŭ fost călugărit, urând călugăria iarăş aŭ râvnit a fi împĕrat; ci prin bulgarĭ, cu al cărora ajutoriŭ vrea a'şĭ dobândi pofta, fu vădit, şi prin Avgustul Leon III omorât. [5]

Anul 721. Iezid al şés e-sprĕ-ḑécelea califă al sarachinilor în anul acesta dă grea poruncă asupra sfintelor icóne [6].

Anul 726. Avgustul Leon III, bun mergĕtoriŭ înainte

[1] Iidem ll. cc., item. S. Theophan. in Chronograph. ad an. 1. Leonis Isauri Aug.

[2] Paul. Diacon. Lib. 6. de Gestis Longobardor. Cap. 47. Ioseph. Simoni. Assemanus in Kalen. Eccl. Univ. tom. 2. part. 2. cap. 2.

[3] S. Thoophan. in Chronograph. ad an. 1. Leonis Isauri. Author Miscelæ Lib. 21. Cedrenus tom. 1. p. 451. Zonaras tom. II. p. 101.

[4] Paulus Diaconus, et Asseman. ll. cc. Sygebert. ad ann. 718. Volfgangus Drechslerus in Chron. Saracenor. ad an. 718. Schönleben in Hist. Carnioliæ tom. 1. part. 3.

[5] S. Theophan. in Chronographia ad an. 1. Leonis Isauri. Catona in Synop. Chronol.

[6] Idem S. Theoph. ad an. 4. Leonis Isauri. Catona l. c.

și-aŭ luat pre Iezid califa sarachinilor; pentru că luĭ urmând aŭ început a goni sfintele icóne [1].

Anul 727. Murind Terbellie craiul bulgarilor, și al Românilor, în anul de acum i-aŭ urmat Cormesie, carele aŭ domnit până la anul 760. [2].

Anul 730. Avgustul Leon III, în anul acesta dă grózнică poruncă, ca SS. Icóne să nu se maĭ cinstéscă, și pre neascultătoriĭ de dênsa, adecă pre creștiniĭ ceĭ pravoslavnicĭ fórte îĭ gonésce [3], și năcăjésce.

Anul 741. Leon III, cel din Isavria, carele și iconomah, s'aŭ poreclit, după ce pre mulțĭ aŭ omorât, pre maĭ mulțĭ aŭ izgonit, pentru că n'aŭ lepădat cinstea SS. Icóne, în anul acesta și-aŭ vĕrsat sufletul în 18 Iunie; cuĭ i-aŭ urmat fiul sĕŭ Constantin al cincilea, carele și Copronym s'aŭ poreclit, pentru că atuncĭ când l'aŭ botezat, aŭ spurcat apa din S. Botez, gunoindu-se într'ênsa, cu acésta încă prognosticând, ce om va să se alégă din dênsul [4].

Anul 743. Constantin V. Copronym în anul acesta după ce aŭ învins de doao orĭ pre Armabasd tyrannul, și aŭ cuprins Țarigradul, aceluiașĭ Armabasd, și fecĭorilor luĭ le-aŭ scos ochiĭ [5].

Anul 753. Împĕratul Constantin V. Copronym în anul acesta aŭ adunat un sobor din 338 de episcopĭ, în care sobor cinstea SS. icóne s'aŭ osândit; ci soborul acesta ca de eriticĭ ținnt s'aŭ stricat prin soborul al șéptelea ecumenic, cel a doao óră ținut în Nichea, precum se va arĕta la anul viitoriŭ 787 [6].

[1] S. Theophanes et Catona ll. cc.

[2] Sigebert. Gemblacens. in Chronico. Ios. Simoni. Assemanus in Calend. Eccl. Univ. tom. 2. part. 2. cap. 2.

[3] S. Theophan. in Chronogr. Catona in Synop. Chronol.

[4] S. Nicephorus in Breviario. ad h. an. S. Theophanes in Chronographia ad ult. an. Leonis Isauri. Catona in Synopsi Chronol.

[5] Catona in Synopsi Chronol. S. Theophan. in Chron. Author Hist. Misc. Lib. 22.

[6] S. Nicephor. in Brev. Hist. ad an. Christ. 753. S. Theophanes in Chronogr. ad. an 13. Constantini Copronymi. Anastas. Bibliotec. p. 146. Cedrenus ad. an. 13. Copronymi.

INSTITUTUL PEDAGOGIC DE 3 A. I
– BUCUREȘTI –
BIBLIOTECA

Anul 755. Împĕratul Constantin Copronym după ce aŭ sĕvârșit soborul asupra SS. Icóne de dĕusul ținut, precum scrie S. Nichifor [1], aŭ zidit cetățuicĭ prin Thrachia, în care aŭ aședat pre Syriĭ, și Arméniĭ ceĭ din cetatea Melitinénilor, și din Theodosiopoiŭ aduși, și acelora le-aŭ dat de biŭ tóte, câte le era de lipsă, cetățuĭcile acéstea, încă când să zidea, vĕdindu-le bulgariĭ, aŭ cerut tribut (hărací, dajde) de la împĕratul, carele nedându-le, eĭ culegêndu-și óstea, aŭ prădaf Thrachia, și maĭ până la zidul cel lung aŭ străbâtut, ci întimpinându-ĭ împĕratul, și lovindu-se cu eĭ, i-aŭ fugărit, și maĭ aspru gonindu-ĭ, mulți bulgarĭ aŭ omorât. Până aci S. Nichifor despre lucrurile în anul acesta întâmplate; căcĭ care le maĭ scrie tot la acest an, se țin de alt an, dóră de anul în dată viitoriŭ, la care le voiŭ și scrie.

Almintrelea scrie S. Theofan la anul acesta despre bulgarĭ, ale căruia cuvinte urméză așa [2]: «Tot întru acelaș an bulgariĭ pentru zidirea cetăților, celor noao, noŭ tribut poftesc, și nebăgându-se în sémă de împĕratul solul lor, eĭ ca se'și izbândéscă hula, și batjocura, s'aŭ pornit cu óste bine gătită, și aŭ străbătut până la zidul lung spre cetate, și făcênd multă mórte, cu mulți robĭ s'aŭ înturnat nevătămați, și ne atinși la căsile sale.»

Așișderea scriŭ: Anastasie Bibliothcariul [3], și Chedren [4], dintru a cărora mărturie poți culége, că Împĕrătul Copronym de astă dată n'aŭ fugărit pre Bulgarĭ, după cum scrie S. Nichifor la locul maĭ sus adus.

Anul 756. Indată după acélea, care le-am tâlcuit la a-

[1] S. Nicephorus in Brev. Hist. ad annum Christi 753.

[2] S. Theophanes in Chronographia ad annum 15. Copronymi.

[3] Anastasi. Bibliothecar. p. 146.

[4] Cedren. ad an. 15. Copronymi.

nul mai din nainte, așa scrie S. Nichifor[1]: «După acéia cu prea mare óste pre pământ, și pre mare s'aŭ dus asupra lor (a bulgarilor) Împĕratul. Însă flota fiind de 500 de corăbiĭ pre Marea négră aŭ agĭuns la Dunăre, și de acolo aŭ început a prăda țarinile bulgarllor, și pre mulțĭ dintră dênșiĭ aŭ robĭ: Împĕratul însușĭ la Marchelle, carea cetățuică e lângă otarele bulgarilor, bătêndu-se aŭ fugărit pre varvarĭ, și mulțĭ aŭ omorât dintră dênșiĭ. După atâta pérdere bulgariĭ aŭ trimis solĭ de pace, și pruncĭĭ și i-aŭ dat zălog».

Anul 759. In anul acesta, precum scrie S. Theofan[2]: «Împĕratul (Copronym) pornind armele asupra Bulgarieĭ, aŭ venit la Beregaba: ci bulgariĭ întâmpinându'l la curmătura Hemuluĭ, pre mulțĭ din ostașiĭ luĭ i-aŭ tăiat, între carĭĭ aŭ fost Leon patrichiul, și povățuitoriul ostașilor celor din Thrachia, iarăș alt Leon logofĕtul tabellarilor (al poștelor) și din ceĭ de rând încă mulțĭ aŭ perit, ale cărora arme le-aŭ luat bulgariĭ, și așa Romaniĭ batjocoriți s'aŭ înturnat la ale sale.»

Așișderea scriŭ Anastasie Bibliothecariul[3], Chedren[4], Zonara[5].

Anul 760. În anul acesta aŭ murit Cormesie craiul bulgarilor și al Românilor cel ce aŭ fost urmat luĭ Terbellie în anul 727, întru al căruia loc aŭ stătut craiul Telesis[6].

Aniĭ 762, 763. Care le-am scris la anul 760 din Sigebert despre urmarea luĭ Telesis saŭ Telețin avtoriĭ greceștĭ almintrilea le-aŭ însemnat, eŭ drept acéia dișele

[1] S. Nicephor. in Brev. Hist. ad an. Christi 753.

[2] S. Theophan. in Chronograph. ad an. 19. Copronymi.

[3] Anastas. Biblioth. p. 146.

[4] Cedren. Tom. 1. p. 464.

[5] Zonar. Tom. 2. p. 109.

[6] Sygebert in Chronico. Ios. Simoni. Asseman. in Calend. Eccl. Univer. Tom. 2. Part. 2. Cap. 2.

acestora le pun la acești doĭ anĭ, și ale S. Theofan ḑise [1] le pun din cuvînt în cuvînt, precum urméză : «Bulgariĭ rădicându-se asupra domnilor sĕĭ, cariĭ până acuma tot dintr'o viță aŭ stăpânit, i-aŭ omorât, și pre un Telețan om de treĭ-ḑĕcĭ de anĭ, și cu nărav reŭ, l'aŭ făcut șie povățuitoriŭ. Pentru acéia dintră sclavĭ de bună voia sa mulțĭ și-aŭ lăsat patria, și aŭ trecut la împĕratul (Copronym) pre cariĭ el i-aŭ așeḑat în Artana. Iară în 17 Iunie împĕratul aŭ purces spre Thrachia, trimeț̆ând flotă de mare de doao miĭ de helanțiĭ cu câte 12 caĭ pre Marea-négră. Teleț̆in auḑind, că s'aŭ gătit asupra luĭ pre uscat, și apă, aŭ chiemat întru ajutoriŭ 20,000 din némurile vecine; și împărțîndu'și óstea prin locurĭ întărite, el însuș s'aŭ închis într'o tărime, iară împĕratul și-aŭ așeḑat óstea lângă Anhial. Déclĭ Teleț̆in în 30 de ḑile ale luĭ Iunie, în indictionul din tăiŭ, întru a cincea ḑi a septămâneĭ s'aŭ vĕḑut a porni cu mare mulțime de ajutătorĭ, și lovindu-se oștile, prea multă mórte s'aŭ făcut de âmbe părțile, până când s'aŭ fugărit óstea luĭ Teleț̆in, și el încă aŭ fugit. Țînut'aŭ bătaia de la cincĭ césurĭ până séra, și prea mulțĭ bulgarĭ aŭ picat într'ênsa, mulțĭ s'aŭ prins, iară alțiĭ de bună voia lor aŭ trecut la Romanĭ. Împĕratul mândrindu-se pentru învingere, întrarmat cu tótă óstea, cu triumf aŭ întrat în cetatea (împĕrătéscă), și cu bucurie fiind primit de tótă cetatea, pre bulgarĭ legațĭ i-aŭ dus într'ênsa, și după acéia i-aŭ scos dinnaintea porțeĭ, ce se numia Hrysin (de aur), și aŭ poruncit cetățénilor, ca acolo se le tae capetele.

«Iară bulgariĭ făcênd răscólă în cóntra luĭ Teleț̆in (precum ḑice Sigebert [2] în anul 762), l'aŭ omorât cu toțĭ boériĭ luĭ, și și-aŭ rădicat povățuitoriŭ pre Sabin ginerele craiuluĭ Cormesie. Sabin acesta îndată aŭ trimis solĭ de pace la Împĕratul; ci bulgariĭ adunându-se i-aŭ stat în

[1] S. Theophanes in Chronographia ad an. 22. Copronymi.

[2] Sygebertus in Chronico.

protivă ḑicêndu'ĭ: Bulgaria pentru tine trebue să cadă supt jugul Romanilor? îngroșindu-se maĭ pre urmă răscóla, Sabin aŭ fugit în Mesemvria, și de acolo s'aŭ dus la împĕratul; iară bulgariĭ aŭ făcut în locul luĭ craiŭ pre Pagan.»

Almintrilea scriŭ S. Nichifor[1], și avtorul Mischelleĭ[2], Sigibert[3] ḑice, că pre Pagan l'aŭ rădicat craiŭ în anul 763, și că aŭ domnit până la anul 770.

Anul 765. S. Nichifor[4], așa scrie: «În indictionul al treilea Constantin (Copronym) pentru acéia pentru că bulgariĭ lepădând pre Umar, pre carele Sabin îl pusése povățuitoriŭ de óste, în locul luĭ aŭ pus pre Toct bulgarul fratele luĭ Baian, s'aŭ sculat cu óste asupra bulgarilor, cariĭ la venirea împĕratuluĭ s'aŭ tras la pădurile de lângă Dunăre; otuș mulțĭ s'aŭ omorât, între cariĭ Toct cu frate-sĕŭ Baian încă aŭ perit, și maĭ mulțĭ împreună. Iară Compagan, unul dintră povățuitorĭ fugind în Varna, și scăpat ținêndu-se, fu omorât de șerbiĭ sĕĭ, în care timp mare pradă a Bulgarieĭ fu arsă, stricată, și prădată de Romanĭ».

Ci maĭ pre înțeles scrie avtorul Meschelleĭ[5] la acești doĭ anĭ, ḑicênd: «În anul 24, al împĕratuluĭ Constantin Copronym, Pagan domnul Bulgarieĭ aŭ poftit, ca se pótă vorbi de față cu împĕratul, și luând securitate, s'aŭ pogorât cu boériĭ sĕĭ. Iară împĕratul ședênd împreună cu Sabin, i-aŭ priimit, și le-aŭ împutat nerânduiala, și pizma lor, carea o aŭ avut asupra luĭ Sabin, apoĭ aŭ făcut pace fățarnică. Ci împĕratul trimețênd pre ascuns în Bulgaria, aŭ prins pre Sever prințul sclavinilor, carele multe réle făcuse în Thrachia. Prins'aŭ și pre Hristin,.... căruia la S. Thoma i-aŭ tăiat mânile, și picĭórele, apoĭ aŭ adus doftorĭ, se cérce alcătuirea omenéscă, și așa l'aŭ ars după acéia. Pre-

[1] S. Nicephorus in Breviar. Hist. ad ann. Christi 763.

[2] Author Miscellæ Lib. 22.

[3] Sygebert. l. c.

[4] S. Nicephorus in Breviaro Historico ad annum Christi 765.

[5] Author Miscellæ Lib. 22.

ste acéia fără de véste eșind împĕratul din Țarigrad, și aflând Bulgaria fără de pază pentru pacea cea fățarnică, prin curmătura Hemuluĭ, aŭ întrat într'ênsa până la Zite (S. Theofan scrie Gunzas), și aprinḍênd curțile, s'aŭ înturnat fără vre un folos.» Așișderea scrie S. Theofan [1].

Anul 766. Întru acesta an iarăș aŭ pornit Copronym cu mare óste asupra bulgarilor, cariĭ spăimântându-se aŭ început a vorbi de pace, ci până a se face pacea, s'aŭ pornit un vênt despre méḍă-nópte, și tóte corăbiile luĭ Copronym, care să așeḍasă la Mesemvria, și Anhial, le-aŭ stricat, perind mulțĭ ostașĭ, pentru care nenorocire Împĕratul încă s'aŭ înturnat la Țarigrad fără nicĭ o ispravă [2].

Anul 770. În anul acesta aŭ murit Pagan craiul bulgarilor, și al Românilor, întru al căruia loc aŭ stătut craiŭ Telleric, carele aŭ domnit până la anul 777 [3].

Anul 771. La anul acesta scrie Asseman [4] din Sigebert, precum urméză: «Împĕrățind preste bulgarĭ Teleric, în anul 771, Constantin Împĕratul vrênd să se bată pe apă cu bulgariĭ, după ce i-aŭ stricat vêntul Borea maĭ doao miĭ de corăbiĭ, maĭ tótă óstea și-o aŭ perdut».

Anul 774. La anul acesta așa scrie avtorul Mischelleĭ [5] despre lucrurile întâmplate între Constantin Copronim Împĕratul resărituluĭ, și între Telleric craiul Bulgarieĭ: «În anul 33 al împĕrățieĭ sale, în Indictionul al doispre-ḍécelea, în luna luĭ Martie Constantin Copronym aŭ pornit o flotă de mare de 2000 de corăbiĭ asupra Bulgarieĭ, și suindu-

[1] S. Theophan. in Chronograph. ad an. 24. Constantini Copron. mi.

[2] S. Nicephor. in Brev. Hist. ad an. Christ. 766. S. Theophan. in Chronogr. ad an. 25. Constant. Copronymi. Anastasius Bibliothecar. p. 150. Cedren. Tom. 1. p. 466. Zonaras Tom. 2. p. 111.

[3] Sigebert. in Chronico Ios. Simon. Asseman. in Calend. Eccles. Univ. Tom. 2. Part. 2. Cap. 2.

[4] Ios. Simon. Asseman. l. c.

[5] Author Miscellæ Lib. 22.

se el în corabia cea roșie aŭ pornit să intre în Dunăre, lăsând pre pretorii călăreților afară de curmătura Hemului, ca de cum-va ar năvăli bulgarii în cóntra luĭ, eĭ să între în Bulgaria pre dindărăpt. Iară venind Împĕratul la Varna se temea, și gândea să se întórne, ci bulgarii așișderea temêndu-se, și pizmuind Împĕratului, aŭ trimis de pace pre Hoila, și pre Zigatan, pre carii vĕdêndu'ĭ Împĕratul s'aŭ bucurat, și aŭ făcut pace, jurând unul altuia, ca nicĭ bulgarii se iase asupra Romanilor, nicĭ Împĕratul să se silêscă a întra asupra Bulgarieĭ: și făcênd despre acésta zapisurĭ de âmbe părțiile, Împĕratul s'aŭ înturnat în Țarigrad, lăsând călărețiĭ în cetățuicile, care le făcuse.

«Iară în luna luĭ Octomvrie întru al doisprĕ-dĕcelea (nu al unsprĕ-zécelea precum scrie uĭtându'și merșiĭ), Indiction, Împĕratul aŭ luat însciințare din Bulgaria de la prétenii ceĭ ascunși (carii póte că aŭ fost Românii, fiind eĭ supt jugul bulgarilor pe vrémea acésta) cum că domnnl bulgarilor vrea se trimită 12 miĭ din norod cu un Boilad (generariŭ) să robéscă Berziția, și pre lăcuitoriĭ eiĭ se'ĭ aducă în Bulgaria. Tocma atuncĭ venisă soliĭ domnuluĭ Bulgarieĭ la Împĕratul, carele făcêndu-se a mérge asupra Arabilor aŭ trimis stégurile, sculele, și gătirile împĕrătescĭ, și slobodind pre solĭ, după ce s'aŭ însciințat de eșirea lor, îndată aŭ pornit, și adunând pre Trazite, și pre Thracesianĭ dinpreună cu ceia-lalți ostași, aŭ strâns la 80,000, și mergênd la locul, ce se chiamă Litheoria, fără de surle, și bucin, aŭ năvălit asupra celor ce era trimișĭ în cóntra Berziției, și fugărindu-ĭ pre eĭ, cu multă pradă, și robĭ s'aŭ înturnat ca un biruitoriŭ.»

Așișderea scriŭ S. Theophan [1], Chedrin [2], și Zonara [3].

Anul 775. «In anul 34 al împĕrăției sale (scrie avtorul

[1] S. Theophan. ad an. 33. Constantini Copronymi.

[2] Cedren Tom. I. p 467.

[3] Zonaras Tom. 2. p. 112.

Mischelleĭ [1]) Constantin (Copronym) srticând pacea cu bulgariĭ, iarăș aŭ făcut mare flotă de Mare, și băgând într'ênsa 12,000 de călăreți, pre toți pretoriĭ i-aŭ aședat în dênsa, iară el temêndu-se aŭ remas cu călărețiĭ ceia-lalți, ci venind flota până la Mesemvria, și intrând într'ênsa aŭ început a sufla tare vêntul dea méḑă-nópte, și stricând corăbiile, prea mulți ostași aŭ perit, drept acéia s'aŭ înturnat împĕratul fără de nicĭ un folos.»

«Decĭ pricepênd domnul Bulgarieĭ, că prin prételiĭ sĕĭ i să vădesc sfaturile, aŭ scris împĕratuluĭ ḑicênd: așĭ vrea, se fug, și vin ta tine, drept acéla dă'mĭ securitate, și mĕ însciințază, pre cariĭ aĭ aice prételi, ca încredințându-mĕ lor se vină cu mine. Iară Împĕratul slab fiind la fire i-aŭ scris pre toți, și sciindu-ĭ Telleric, pre toți i-aŭ tăiat în doao care lucru auḑindu-l Constantin, până la o vréme și-aŭ smult căruntéțile sale.»

Așișderea scrie S. Theofan [2], Anastasie Bibliotecariŭ [3]; Chedren [4], și Zonara [5]. Adaogă Catona [6] nu sciŭ din ce avtor, ḑicênd «Copronim, vrênd se mérgă în cóntra bulgarilor, aŭ început a se arde de foc nevĕḑut, și strigând că de viŭ iaste în flacără, aŭ murit în 13 Septemvrie, în vêrstă de 56 de anĭ, căruia i-aŭ urmat fiiul sĕŭ Leon al patrulea, carele s'aŭ numit Hazar de pre vița mâne-sa Irineĭ [7].

Anul 777. «Întru al doilea an al Împĕratuluĭ Leon (ḑice avtorul Mischelleĭ [8]. Telleric domnul Bulgarieĭ aŭ fugit la împĕratul, carele l'aŭ făcut patrichiŭ măritând pre vara mueriĭ sale a Iriniei după dênsul, și după ce i-aŭ fost nănaș în botez, mult l'aŭ cinstit și l'aŭ iubit.»

[1] Author Miscellae Lib. 22.
[2] S. Theophan. in Chronogr. ad an. ult. Copronymi.
[3] Anastas. Bibliotec. p. 155.
[4] Cedren. Tom. 1. p. 465.
[5] Zonaras Tom. 2. p. 112.
[6] Catona in Synopsi Chronol.
[7] Idem Catona l. c.
[8] Author Miscellae Lib. 23.

Aşişderea scriŭ : S. Theofan [1], Şenleben [2], Inhofer [3], şĭ Sigebert [4], numaĭ cât că Sigebert fuga luĭ Telleric o pune la anul 778, şi ḑice, că întru acelaş an bulgariĭ şĭ-aŭ pus craiŭ în locul luĭ Telleric pre Cardam, carele aŭ trăit până la anul 807.

Anul 780. Leon al patrulea fiĭul luĭ Copronym, şi bărbatul Irineĭ în anul acesta aŭ început a goni pre cinstitoriĭ sfintelor icóne, şi aŭ răpit corona din Bisérica S. Sofieĭ, cu carea încununându-se aŭ căḑut în lungóre, şi în 8 ḑile ale luĭ Septemvrie aŭ murit în vêrstă de 30 de anĭ, căruia i-aŭ urmat fiĭul sĕŭ Constantin al şéselea, prunc de 10 anĭ cu mumă-sa Irina, carea aŭ desarmat pre unchiĭ fiĭuluĭ sĕŭ, şi i-aŭ pus la rând [5].

Anul 781. Theodor pre Elpidie, carele îmbrăcasă porfyra în Sichilia, îl învinge, şi'l alungă în Africa; iară Irina avgusta rescumpără pacea cu aur de la sarachinĭ [6].

Anul 787. Împĕrătésa Irina, după ce aŭ desarmat pre protivniciĭ sĕĭ, în anul acesta aŭ adunat al doilea sobor la Nichea, carele între sobórele ecumenice aŭ fost al şéptélea. În soborul acesta aŭ afurisit iconoclastele, şi s'aŭ întărit cinstea sfintelor icóne [7].

Despre soborul al şéptelea vorbind Lecvien [8], aşa scrie: «Se cetésce, că în soborul al şéptelea aŭ şeḑut, şi s'aŭ iscălit Urs episcopul Abariţiachilor; numele Urs însămnéză om de limbă lătinéscă, şi precum mi se pare, nu fără fundament să suppune a fi fost episcopul Abrituluĭ din Mesia

[1] S. Theophanes in Chronogr. ad an. 2. Leonis IV. Chazari.

[2] Ioann Ludov. Schönleb. in Hist. Carnioliæ Tom 1. Part. 3.

[3] Melchior Inchofer in Annalib. Eccles. Regni Hung. Tom. 1. p. 55.

[4] Sigebert. in Chronico.

[5] S. Theophan in Chrongr. ad an. ult. Leonis IV. dicti Chazari. Catona in Synop. Chronol.

[6] Catona l. c.

[7] S. Theophan. in Chronogr. ad an. 7. Irenes Imperantis cum filio Constantino VI. Baron. ad h. an.

[8] Lequien in Oriente Christian. Tom. 1. p. 1221.

de gîos, maĭ ales aflându-se iscălit și întru a șéptea actă a soboruluĭ între episcopiĭ Thrachieĭ.» Din care cuvinte ale luĭ Lecvien poțĭ doao culége: întâiŭ, că Urs aŭ fost Român, a doao: că bulgariĭ pre Românіĭ șie suppușĭ nu i-aŭ gonit pentru credința creștinéscă, almintrelea cum ar fi putut avea episcopĭ?

Anul 790. În anul scesta precum scriŭ S. Theophan [1], avtorul Mischelleĭ [2], și Anastasie bibliothecariul [3], Constantin VI, aŭ lăpădat pre mumă-sa Irina din împĕrăție și în luna luĭ Aprilie aŭ pornit asupra luĭ Cardam craiuluĭ bulgarilor, cu care lovindu-se de cătră séră la cetățuica Pryvatuluĭ lângă rîul S. Gheorghie, Romaniĭ, adecă resăriténiĭ s'aŭ spăriat, și de cu nópte fugind, cu rușine s'aŭ înturnat. Nu sciŭ dară cum aŭ putut Chedren [4] scrie acéstea: «În anul dintâiŭ împĕratul, (adecă aŭ lepădat pre mumă-sa) pornind în cóntra bulgarilor, biruitoriŭ s'aŭ înturnat».

Anul 791. Despre Constantin VI, așa scrie avtorul Mischeleĭ [5] la anul acesta: «În luna luĭ Iulie aŭ pornit cu óste în cóntra bulgarilor, și deregênd cetățuĭca Marchellilor în 12 calende ale luĭ Avgust i-aŭ eșit înnainte Cardam, domnul Bulgarieĭ cu tótă putérea sa, și aŭ stat în tărimĭ. Iară împĕratul încredințat fiind de prorocĭ mincinoșĭ, că va învinge, ne băgând de samă, și fără de rând s'aŭ bătut, și tare învingêndu-se, și fugărindu-se, s'aŭ înturnat în cetatea împĕrătéscă, perdênd pre mulțĭ nu numaĭ din ómeniĭ ceĭ de rînd, ci și din ceĭ de frunte; între cariĭ aŭ fost magistrul Mihail, Lahanodracon, Barda patriciul, Stefan protospatoriul, Nichita și Theognost făcuțĭ pretorĭ, și din ómenĭ crăescĭ nu puținĭ, încă și Pancratie prorocul cel mincinos, carele i-aŭ fost prorocit că va învinge. Iară bulgariĭ aŭ ră-

[1] S. Theophan. in Chronogr. ad an. 1. solius Constantini VI.
[2] Author Miscellæ Lib. 23.
[3] Anastasius Bibliothecar. p. 163.
[4] Cedrenus Tom. 1. p. 472.
[5] Author Miscellæ Lib. 23.

pit tótă bogagia, baniĭ, caiĭ, și sculele de curte cu tot gătitul împĕrătesc.» Așișderea scriŭ S. Theofan [1], Chedren [2], și Zonara [3].

Anul 796. «Întru al șéselea an al împĕrățieĭ luĭ Constantin al șéselea sîngur (scrie avtorul Mischelleĭ [4] la acesta an) Cardam domnul Bulgarieĭ aŭ poruncit împĕratuluĭ dicênd: aŭ îmĭ dă céle făgăduite, aŭ voiŭ veni până la pórta de aur, și voiŭ strica Trachia. Ci împĕratul aŭ pus balegă de cal într'o straiță, și i-o aŭ trimis dicênd: ce făgăduințe am socotit, că se cuvin ție, ți-am trimis, dară fiind-că eștĭ bătrân, nu voiŭ se te ostenescĭ până la locurile acéstea, ci eŭ voiŭ mérge până la Marchella, și tu încă eșĭ, și orĭ-ce va judeca Dumnedĕŭ, fă; și trimețênd împĕratul după óstea cea de peste mare, și aŭ strâns poporul, și aŭ venit până la Versichinia, Cardam încă aŭ mers până la pădurea Abroleva, și temêndu-se, aŭ remas în pădure. Ci împĕratul îndemnând pre poporul sĕŭ, aŭ mers până la pădurea Abroleva, chemând la luptă pre Cardam în 17 dile, dară acesta n'aŭ cutezat a eși, ci s'aŭ întors fugind la ale sale.»

Așișderea scrie S. Theophan. [5]

Anul 797. Împĕrătésa Irina în anul acesta pre maĭ mulțĭ din boériĭ ceĭ de frunte i-aŭ tras spre partea sa, și prin mijlocirea lor aŭ scos ochiĭ fiiuluĭ sĕŭ, aĭ luĭ Constantin al șéselea, ca se pótă singură domni, precum aŭ și domnit, ci nu în delung [6].

Anul 802. Craiul cel mare vrênd să unéscă împĕrăția a-

[1] S. Theophan. in Chronogr. ad an 2. solius Constantini VI.
[2] Cedrenus Tom. 1. p. 472.
[3] Zonaras Tom. 2. p. 118.
[4] Author Miscellæ Lib. 23.
[5] S. Theophan. in Chronographia ad an. 6. Solius Coastantini VI.
[6] Author Miscellæ Lib. 23. Baron. in Annal. Eccl. ad h. ann. Catona in Synop. Chronol.

pusului cu împĕrăția resăritului, se silea a se căsători cu împĕrătésa Irina, nicĭ era mult între âmbe părțile; ci s'aŭ împedecat lucrul prin Aeție, carele întru acéia se nevoia, ca se facă împĕrat pre frate-sĕŭ Leon; totuși Aeție nu și-aŭ dobândit pofta, pentru că partea cea maĭ mare aŭ ales împĕrat pre Nichifor cel d'întâiŭ, carele ca se pótă maĭ lesne tyrănni, pre Irina o aŭ sârgunit în ostrovul Lesbuluĭ, unde aŭ și murit biata împĕrătésa Irina după scurt timp plină de laude, de veĭ lua afară, că și-aŭ orbit feciorul [1].

Anul 803. In anul acesta leghiónele împĕrățieĭ resăritului aŭ rădicat împĕrat pre Barda, pre carele învingêndu-l împĕratul Nichifor i-aŭ scos ochiĭ, și pre fiiul sĕŭ Stavrichie l'aŭ numit Avgust. [2].

Anul 807. In anul acesta precum scrie Sigebert [3] aŭ murit Cardam craiul Bulgarieĭ, întru al căruia loc aŭ urmat Crumn saŭ Crum, împrotriva căruia, precum mărturisésce S. Thofan [4], și avtorul Mischelleĭ [5], întru al cincilea an al împĕrățieĭ sale aŭ pornit Avgustul Nichifor, ci numaĭ până la Odriŭ aŭ purces, pentru că de acolo s'aŭ înturnat în Țarigrad, se așéde pre ceĭ ce vrea a se scula asupra luĭ.

Anul 809. Intru al șéptelea an al împĕrățieĭ luĭ Nichifor (dice avtorul Mischeleĭ [6]) când se dăruia poporul lângă rîul Strimonuluĭ, năvălind bulgariĭ, aŭ răpit darurile, și la o mie și o sută de funțĭ de aur, și mult popor aŭ omorît cu pretorul, și ceĭ maĭ de frunte ; că era acolo și din alte thematurĭ de ceĭ de frunte bărbațĭ bine mulțĭ, cariĭ toțĭ aŭ perit acolo. Iară bulgariĭ luând tótă bogăgia s'aŭ înturnat.

[1] S. Theophan. in Chronogr. ad an. 1. Nicephor. Aug. Author Miscellæ lib. 23. Baron. ad. h. an. Catona in Synop. Chronologica.

[2] Iidem Authores ll. cc.

[3] Sigebert. in Chronico.

[4] S. Theophan. in Chronogr. ad an. 5. Nicephori Aug.

[5] Author Miscellæ Lib. 24

[6] Author Miscellæ Lib. 24.

Tot întru acelaș an înaintea Paștilor Crumn craiul bulgarilor cu óste mergênd asupra Sardicheĭ, cu înșelăciune aŭ cuprins cetatea, și din ostașiĭ Romancescĭ aŭ omorât 6000, fără de mulțimea cetățénilor. Iară Nichifor (împĕratul) eșind înprotiva luĭ Crumn miercurĭ înainte de Paștĭ, n'aŭ isprăvit ceva, ce s'ar putea povesti . . . Totuș Nichifor, întorcêndu-se, cu jurămênturĭ vrea se aducă pre țarigrădénĭ, se crédă cum că el aŭ ținut paștile în curtea luĭ Crumn.

Așișderea scrie S. Theofan [1], cu Ioann Ludovic Șenleben. [2]

Anul 811. «Nichifor în anul cel maĭ de pre urmă al împĕrățieĭ sale (dice avtorul Mischeleĭ, [3]) culegêndu-șĭ oștile nu numaĭ din Trachia, ci și din thematele céle de peste mare, și cu acéstea pre săracĭ încă mânându ĭ, carii îl blăstăma, aŭ pornit în cóntra bulgarilor; iară Crumn temêndu-se de mulțimĭ, când era împĕratul la Marchelle, se ruga de pace. Ci împĕratul Nichifor n'aŭ voit pacea, și după multe ocolirĭ pe căĭ neumblate fără de sfat îndrăznind, și cu fricĭ aŭ întrat în Bulgaria în 13 calende ale luĭ Avgust, tocma în caniculă, mistuind tóte, și adése-orĭ așa grăind: Cine va mérge, și va înșela pre Ahav? pentru că saŭ Dumnedeŭ saŭ protivnicul mĕ trage fără de voia mea. Inse maĭ nainte de a întra în Bulgaria, Vizantie șerbul luĭ cel maĭ iubit din Marchelle aŭ fugit la Crumn, ducênd cu sine vășmîntul împĕrătesc, și o sută de funțĭ de aur, care fugă mulțĭ o tâlcuia spre perirea luĭ Nichifor, pentru că după bătăile de treĭ dile, dintâiŭ gândind, că iaste norocos, norocul nu-l ținea de la Dumnedeŭ, carele îl da, ci lăuda numaĭ sfatul fiiuluĭ sĕŭ al luĭ Stavrachie, și îngrozind cu réle pre boérii, carii îl oprise a intra în Bulgaria, aŭ poruncit se omóră fără de milă tóte dobitócele, pruncii, și

[1] S. Thophan. in Chronogr. ad an. 7 Nicephori Aug.

[2] Ioan Ludov. Schönleben in Historia Carnioliæ tom. 1. part. 3.

[3] Author Miscellæ Lib. 24.

tótă vârsta, lăsând trupurile ţerénilor nengropate, şi numaĭ a strânge prada sârguindu-se. Iarăş închidea cu chieĭ şi cu peceţi cămările luĭ Crumn, acélea ca şi ale sale păzindu-le. Tăia şi urechile cu alte părţi ale trupuluĭ creştinilor, cariĭ numaĭ se atingea de ceva pradă, maĭ pre urmă aŭ aprins şi curtea luĭ Crumn, fiind acesta fórte umilit, şi dicêndu-ĭ: Iată aĭ învins, ia orĭ ce'ţĭ place, şi te du în pace, ci Nichifor ca om duşman al păceĭ, pacea n'aŭ primitu-o: Drept acéĭa Crumn întărtându-se tóte potecile prin care se întra, şi eşea din ţéră, le-aŭ întărit cu lémne, şi le-aŭ înboldorit cu surcéle, care lucru înţelegêndu-l Nichifor, de spaĭmă nu scia ce se facă, şi celor de lângă sine le prorocea pérderea, dicêndu-le: De am avea péne, încă să nu nădăjduiască cine-va, că va scăpa de perire. Gătirile acéstea s'aŭ făcut în doao dile, Joĭ, şi Vineri, iară Sâmbătă nóptea pre lângă Nichifor, şi ceĭ, ce era cu dênsul, saŭ audit sunet de mulţime într'armată, care sunet tóte oştile luĭ Nichifor le-aŭ înmărmurit. Iară în revărsatul dorilor venind varvariĭ la cortul luĭ Nichifor, şi ale celor, ce era cu dênsul, pre Nichifor, şi pre ceĭa-laltĭ cu amar i-aŭ omorât; între cariĭ aŭ fost patrichiĭ Aeţie, Petru, şi Sisinie Trifiles. Patrichiul Theodosie, Salivara, carele multe réle făcuse împărătéseĭ Irineĭ, iarăş patrichiul şi pretorul resăriténilor Eparh cu maĭ mulţĭ protospătarĭ, şi spătarĭ, şi străjarĭ de curte, şi căpetenia rândurilor, saŭ drongariul străjeĭ împăpătescĭ, dinpreună cu pretorul Thrachieĭ, şi multe căpeteniĭ ale thematelor cu nenumăraţĭ ostaşĭ întru atâta, cât creştiniĭ şĭ-aŭ pierdut tótă nădéjdea: armele tuturor încă aŭ perit, şi vasele împărăţieĭ. Iară Crumn aŭ spânzurat capul cel tăiat a luĭ Nichifor pe lemn în maĭ multe dile, spre arătarea némurilor, care venea la dênsul, şi spre obida nóstră a tuturor. După acéĭa luând gĭos capul luĭ Nichifor, l'aŭ curăţit, şi învălindu-l în argint pre din afară, de a fala adăpa dintr'ênsul pe prinţiĭ sclavinilor».

Asișderea scriŭ S. Theofan [1], Anastasie Bibliothecariul [2], Chedren [3], Zonara [4], Constantin Manasse [5], Ioel [6], Glica [7], și Sigebert [8], numaĭ cât, că acesta pune perirea luĭ Nichifor la anul 810.

Anul 812. Perind Nichifor Avgustul, precum s'aŭ dis la anul trecut în 25 Iulie [9], pre ginerele sĕŭ Mihail cel dîntâiŭ, carele s'aŭ poreclit Rancave, fără de voia luĭ l'aŭ rădicat împĕrat. Acesta aŭ îndreptat multe, în care smintisă socru-sĕŭ, ci întru acéĭa aŭ smintit însuși, că întărind pacea cu Carol cel mare, pre Crumn craiul bulgarilor în anul de acum maĭ tare l'aŭ întărâtat asupra împĕrățieĭ resărituluĭ ; pentru că, după cum scrie S. Theofan [10]: «în 17 dile ale luĭ Iunie (în Indictionul al cincilea) Michail mergênd în cóntra bulgarilor, soție de drum aŭ avut pre Procopia muérea sa până la Țurul. Intru acéĭa Crumn craiul bulgarilor încungĭurênd Develtul, și luându-l, pre cetățénĭ cu episcopul lor i-aŭ trecut într'altă țĕră (preste Dunăre la coloniĭ luĭ Traian). Iară ostașiĭ luĭ Mihail, maĭ ales ceĭ din Opsichiŭ, și Thrachia îndemnațĭ de sfétniciĭ ceĭ reĭ aĭ împĕratuluĭ s'aŭ întors la lésurĭ, și la scârbe, pre cariĭ Mihail cu darurĭ, și cu vorbe îmblânțindu-ĭ, i-aŭ adus la rând. Iară bulgariĭ, după ce aŭ priceput, că Romaniĭ, pentru frica de a ținea bătae saŭ în tabără, saŭ în cetățĭ, s'aŭ turburat, aŭ prădat Thrachia, și Machidonia maĭ în lăuntru».

Décĭ maĭ în colo scrie tot acelaș S. Theofan, că Crumn aŭ trimis solĭ la împĕratul Mihail pre Dragomer, prin care aŭ poftit, că să se țină condițiile la anul 716 aduse, ce se

[1] S. Theophan. in Chronogr. ad. an. 9. et ult. Nicephori Aug.
[2] Anastas. Bibliotec. p. 174. seqq.
[3] Cedren. Tom. 2. p. 481. seqq.
[4] Zonar. Tom. 2. p. 124. seqq.
[5] Constantin. Manasses p. 94.
[6] Ioël apud Acropolitam p. 178.
[7] Glycas p. 286.
[8] Sigebert. in Chronico.
[9] Author Miscellae Lib. 24.
[10] S. Theophanes in Chronographia ad. an. 1. Michael Aug.

făcuse între Cormesie, și Theodosie al treilea ; ci împĕratul n'aŭ primit pofta luĭ Crumn, drept acéĭa Crumn la mijlocul luneĭ luĭ Octomvrie aŭ încungĭurat Mesemvria. și o aŭ luat la sfârșitul luneĭ, niminea stândŭ împrotivă.

Așișderea scriŭ Chedren [1], și Zonara [2], carele adaogă și acestea cuvinte : «Iară bulgarii luând Mesemvria, multe céle aŭ aflat într'ênsa, încă și foc grecesc nu puțin.»

Focul grecesc era un foc, cu carele aprindea corăbiile pre apă, ci meșteșugul de a'l face în timpul de acum nu se scie.

Anul 813. În Indictionul al șéselea, adecă în anul 813, în luna luĭ Iunie Crumn craiul bulgarilor, și al Românilor, îngâmfat de biruințele, care le avusése în aniĭ trecuți, iarăș s'aŭ sculat asupra împĕrăției resăritului, împrotiva căruia aŭ eșit cu óste bine într'armată avgustul Mihail cel dintâiŭ saŭ Rancave, și în 22 Iunie vrênd a se lovi cu óstea luĭ Crumn, nu departe de Odriŭ ostașiĭ avgustului Mihail așa s'aŭ spăriat, cât toți aŭ fugit, carea fugă Crumn întâiaș dată aŭ ținut leaș, și drept acéĭa pre ostașiĭ sĕĭ în puțină vréme i-aŭ oprit de la gonirea nemicilor, ci apoĭ cunoscênd adevĕrul, i-aŭ gonit din dărăpt și multă mórte aŭ făcut, luându-le tóte, câte aŭ avut în tabără [3]. Catona [4] dice, că pérderea acésta s'aŭ făcut din vîndarea luĭ Leon arménul, ci măcar cum s'aŭ întâmplat, Mihail Rancave aŭ trebuit se dea porfyra luĭ Leon Arménul, carele aŭ fost al cincilea avgust cu numele acesta, și el s'aŭ călugărit [5]. Adaogă Șenleben [6], că Procopia muérea, și Theofilact cu Ignatie doĭ fiĭ aĭ luĭ Mihail Rancave încă s'aŭ călugărit cu dênsul.

[1] Cedrenus Tom. 2. pag. 489. seqq.

[2] Zonaras Tom. 2. p. 126.

[3] S. Theophan. in Chronogra. ad. an. ult. Aug. Michaellis Rancave.

[4] Catona in Synopsi Chronol.

[5] Idem S. Theophan. l. c. Sigebert. in Chronico ad h. an

[6] Schönleb. in Hist. Carniol. ad h. an.

Iară Crumn după învingerea acésta aŭ lăsat pre fratesĕŭ, se încungĭure Odriul, și după șése dile ale împĕrățieĭ luĭ Leon Arménul aŭ mers asupra Țarigraduluĭ [1], unde câte aŭ pătrat Crumn avtorul cel nesciut [2] așa le scrie: «Aŭ venit așa dară bulgarĭĭ, nestându-le cine-va înprotivă, până la pórta cetățiĭ, și Crumn după obicéiŭ jertvind la pórta cea de aur ómenĭ, și fórte multe dobitóce, la țermurele măriĭ spălându-și piciórele, s'aŭ scăldat cu totul, apoĭ stropind poporul cu apă, toți i-aŭ strigat să trăiască, și trecênd prin mijlocul țiitórelor, de dênsele fu lăudat, și cinstit, vĕdênd acéstea cetățenĭĭ, de pre zidurile cetățeĭ, și nicĭ unul îndrăznind a arunca vre-o săgétă asupra luĭ. Acéstea pre voia luĭ făcêndu-le, și după cum rânduise isprăvindu-le, aŭ încungĭurat cetatea, și de tóte părțile o aŭ închis, apoĭ zăbăvind maĭ multe dile, și prădând locurile, care era aprópe de cetate, au cerul tribut pe an aur, și veșmînturĭ bine multe, afară de acéĭa, aŭ poftit se i se dea o summă mare de vergure alése. Drept acéĭa Leon sfătuindu-se cu ceĭ maĭ de frunte aĭ sĕĭ, aŭ însciințat pre Crumn, dicêndu-ĭ: cu putinĭ ne într'armați vino până la țĕrmurile măreĭ, și noĭ iarăș fără de arme vom eși cu o luntriță, și vorbindu-ne, îți voiŭ da ce poftescĭ. Acéstea așa făcêndu-se treĭ într'armați aŭ scos din cetate, și la Vlaherne i-aŭ pitulat în căsile Ialleĭ dicêndu-le: Noĭ vorbind cu Crumn, vom da óre-ce semn, care vĕdêndu-l, seriți afară, și omorâți pre Crumn. A doaoa di stând bulgarĭĭ la bisérica SS. Cozma și Damian afără de pórta cetățeĭ, Crumn după tocmélă aŭ mers către mare cu treĭ alțiĭ, adecă cu logofĕtul sĕŭ, și cu Constantin fiiul luĭ Patin, celuĭ maĭ de mulți anĭ fugit în Bulgaria, carele avea de fățe iarăș fiiŭ din sora luĭ Crumn, așișderea Constantin chemat..... neștiind lĕșurile șie puse. Eșit'aŭ și

[1] Leo Gramaticus in Chronographia ad ann. 1. Leonis Armeni.

[2] Incertus Author in Chronographia Narratione, quae exstat ad calcem S. Theophanis ad an. l. Leonis Armeni.

din cetate cu luntrința, carii vrea să vorbéscă cu Crumn, și dobândind securitate, aŭ eșit din luntriță. Crumn descălecând aŭ ședut gios, ținêndu-i calul cum era înșelat, înfrânat Constantin fiiul luĭ Constantin, vorbind eĭ la olaltă, óre-carele din cetate aŭ dat semn, acela aŭ fost Exaveles, carele cu mâna și-aŭ descoperit capul. Crumn aŭ priceput acésta, și spăimântêndu-se, s'aŭ sculat, și încălecând aŭ prins a fugi. Vĕdêndu acésta poporul de pre ziduri aŭ început a striga : Crucea aŭ învins ! Fugind el aŭ eșit bărbații ceĭ ascunși, și săgetând după dênsul, vrea să-l ránéscă. (Leon Grammaticul [1] dice, că l'aŭ ránit, dară nu de mórte). Crumn numaĭ sângur aŭ scăpat în tabăra sa, ceĭ treĭ, carii remăsése la luntrița fură ținuți, și pre logofât îndată l'aŭ omorât, iară pre Constantin cu fecĭorul luĭ i-aŭ ținut vii. Acéstea așa întâmplându-se, și mâniindu-se Crumn, aŭ poruncit ca a doaoa di tot locul să-l arză, și se-l restórne, și dând foc, aŭ ars tóte biséricile, câte era dincolo de limanul cetății, și erea dirése de Irina, Nichifor, și Mihail, așișderea și mănăstirile, pălutele, și căsile céle din Oștéze, apoĭ mergênd la S. Mamante pălatele de acolo încă le-aŭ ars, columnele le-aŭ frânt, și plumbul cât aŭ aflat, l'aŭ răpit, statuele dobitócelor cele din cerc le-aŭ dus cu sine : pre robĭ i-aŭ omorât, și dobitócelor încă n'aŭ părtinit. Décĭ mergênd la limanul Stenuluĭ, și străbătênd ținutul cel de sus, aŭ aprins corăbiile, și cu multă pradă s'aŭ întors. După acéia prinzêndu partea cea dréptă a cetățiĭ de cătră resărit, aŭ pus foc de la pórta de aur, până la curtea împĕrătescă. Décĭ mergênd la Athora cetățuĭca de acolo o aŭ stricat dinpreună cu puntea cea prea tare. Mergênd décĭ la Selivria aŭ stricat castelul, și biséricile cu căsile le-aŭ aprins. După acéia aŭ stricat castelul Daonuluĭ, și ducêndu-se la Iraclia, nicĭ putênd lua cetatea, căsile céle de cătră țermure, și tóte olatele céle

[1] Leo Gramatic l. c

de lângă cetate le aŭ ars. După ce aŭ pătrat acéstea, aŭ venit la Redest, și stricând cetățuĭca, poporul tot l'aŭ omorât, și neputênd întra în cetate tóte le-aŭ aprins. Décolo călĕtorind cătră Castrul, ce se numésce Apru, pre acela încă l'aŭ ars, și sodomit cu maĭ multe cetățuicĭ împreună. Apoĭ cale de déce ḑile făcênd, aŭ sosit la munțiĭ Ganuluĭ, unde aflând fórte mult popor, și maĭ tóte dobitócele Thrachieĭ, o parte din ómenĭ, și din dobitóce o aŭ junghiat, iară ceia-laltă parte cu mulțime de pruncĭ, și de mueriĭ o aŭ trecut în Bulgaria la robie. De acolo aŭ trecut până la Examilon, și Avod, și iarăș spre resărit, și țînutul cel de sus, întorcêndu-se, tóte cetățile de la cea maĭ mică, până la cea maĭ mare le-aŭ sodomit, până la Odriŭ. Iară Odriul fiind întărit, l'aŭ încungĭurat, și neputêndu'l lua, maĭ multă vréme l'aŭ țînut încungĭurat, și făcênd mașine, aŭ bătut Castrul. Iară cetățéniĭ strînșĭ fiind fără de ajutoriŭ, și perind de fóme, s'aŭ dat pre sine, pre cariĭ bulgariĭ, fiind fórte mulțĭ cu tóte sculele lor i-aŭ trecut în Bulgaria preste Dunăre » Pân' aicĭ avtorul cel nesciut.

Iară Gheorghie monacul [1] așa scrie despre robirea celor din Odriŭ : «Mergênd Crumn și la Odriŭ, aŭ luat cetatea, și aŭ dus robĭ 10,000 de bărbațĭ afară de mueriĭ, cărora le-aŭ dat așeḑământ peste Dunăre.»

S Theofan [2] despre odrianĭ așa scrie, ca și avtorul cel nesciut, ci așișderea scrie și Simeon magistrul, și logofĕtul [3]; ci Chedren [4] așa scrie: «In vrémea acéia, când Crumn . . . . aŭ luat Odriul, și pre toțĭ, ceĭ din cetate, între cariĭ aŭ fost și Emanuil episcopul, i-aŭ dus în Bulgaria, părinților luĭ Vasilie (Machedonénul) încă aŭ trecut, fiind Vasilie la țițe. Acolo și prea lăudatul episcop și pă-

[1] Georgius Monachus pag. 530.

[2] S. Theophanes ad ann. 1. Leonis Armeni.

[3] Simeon magister et Logotheta in Annalib. de Leone Armeno numeris 8=12.

[4] Cedrenus tom. 2. p. 558.

rinții lui Vasilie, și ceia-laltă mulțime ținênd credința în Hs. nevătămată, pre mulți bulgari, ce nu se întâmplase mai înainte, i-au adus la légea cea adevĕrată, și prin Bulgaria au sămânat învĕțătura cea creștinéscă.» Lui Chedren urméză Constanstin porfyrogenetul [1].

Anul 814. In anul acesta iară scrie avtorul cel neștiut [2] precum urméză: «Fiind serin preste tótă iarna, și scăḑênd apele rîurilor, bulgarii cu totul în ferr îmbrăcați, ca la 30,000 au eșit, și trecênd rîul Regiana numit, au venit până la Arcadiopoiu, și fórte mult popor au robit. Iară mai nainte de a tréce robii în 18 ḑile au ploat atâta, cât rîul s'au vĕrsat ca marea. Bulgarii au păḑit robii, neputênd tréce, și în 15 ḑile au remas lângă țermure. Leon (împĕratul) rugat fiind să trimită ajutoriu, n'au băgat sama, și nici el au eșit din Țarigrad, nici alt ajutoriu au trimis; întru acéia înserindu-se și scăḑênd rîul, bulgarii au silit pre robi, să tae pădurea și se facă pod, și așa cu toți robii, carii era împreună cu fămeile, și cu pruncii, la 50,000, au trecut rîul, luând tóte averile robilor până la straiurile armenesci, și tapeturile céle cu acul cusute, și tot féliul de veșminte, și uneltele de casă céle de aramă, care tóte le-au încărcat pre carre: luat'au și ciurdzi de boi, cu turme de oi, și așa au întrat în Bulgaria.»

Așișderea scrie și Simeon magistrul și logofĕtul [3]. Tot a acesta an pune avtorul cel nesciut [4] mórtea lui Crumn, ḑicênd: «Nesosînd primăvara, precum au spus unii, carii au scăpat din robia bulgărésca, pe la vinerea din septĕmâna cea mare, Crumn prințul Bulgarieĭ, cel vestit, carele vrea să ia Țarigradul, și-au săvîrșit viața junghiat fiind de

[1] Constantin. Porphirog. in vita avi sui Basilii I Macedon. p. 136. 136

[2] Incertus Author in Chronographica narratione, quæ exstat ad calcem S. Theophanis ad an. 1. Leonis Armeni.

[3] Simeon Magister et Logotheta p. 409. 410.

[4] Idem Incertus Author l. c.

putére nevĕdută, din carea rîurĭ de sânge aŭ vĕrsat pe gură, nărĭ și pe urechĭ, și așa în rĕutățĭ și-aŭ dat sufletul. Ci Sigebert[1], și Stritter[2] ḑic, că Crumn aŭ trăit până la anul 820.

Greșesc așa dară Șenleben[3], și Inhofer[4] când întăresc, că Crumn aŭ orbit, și așa orb urându'l aĭ sĕĭ l'aŭ sugrumat cu o fune. Greșesc și întru acéia, că ḑic, că pre Emanuil episcopul Odriuluĭ l'aŭ omorât Crumn, sciindu-se din Chedren[5], și din Constantin porfyroghenetul[6], că nu Crumn, ci Critagon saŭ Mutragon l'aŭ omorât.

Anul 820. Uumând luĭ Sigebert, și luĭ Stritter, pre carĭĭ i-aŭ adus la anul 814, mórtea luĭ Crumn o pun la anul acesta, și nu prezoc, după cum scrie Melhior Inhofer[7]; ci pre Crytagon îl pun următoriŭ, cum face și Chedren[8] ḑicênd: «Luĭ Crumn i-aŭ urmat Crytagon, carele maĭ tyran aŭ fost de cât Crumn. Acesta vĕḑind, că bulgarĭĭ prencet se fac creștinĭ, fórte s'aŭ mâniat, și pre Emanuil (episcopul Odriuluĭ) cu soțiile luĭ chiemându'ĭ la sine, întâiŭ cu blândéțe i-aŭ sfătuit, să se lasă de credința cea creștinéscă, după acéia sîmțind, că nu se plécă nicĭ cu făgăduințe, nicĭ cu îngroziriĭ, amar chinuindu'ĭ i-aŭ omorât».

Constantin Porfyrogheneta[9] așa scrie, ca și Chedren, numaĭ cât în loc de Crytagon scrie Mutragon, ci nu e de a te mira, pentru că însușĭ Chedren pe Crytagon, după acéia îl numésce Myrtagon, precum veĭ vedea de aci înainte.

Tot întru acesta an în 25 Dechemvrie aŭ perit și Leon

[1] Sigebertus in Chronico.

[2] Stritter. Bulgaricor. cap 7.

[3] Schönleb. in Histor. Carniol. ad an. 813.

[4] Inchofer in Annalib. Eccl. Regni Hungar. Tom. 1. p. 57.

[5] Cedrenus ad an. 1. Basilii Macedonis.

[6] Constantinus Porphyrogenetta in vita avi sui Basilii Macedonis p. 136.

[7] Melchior Inchofer in Annalib. Eccl. Regni Hung. ad an. 813.

[8] Cedren. ad an. 1. Basilii Macedonis.

[9] Constantin. Porphyrogenet. in vita avi sui Basilii Macedon. p. 136.

al cincilea Arménul. tăiat fiind de ceĭ conjuraţĭ tocma în Bisérică, întru al căruia loc tot acéiaşĭ conjuraţĭ aŭ pus împĕrat pre Mihail al doilea cel gângav, carele şi Amoreŭ s'aŭ poreclit de la patria sa [1].

Anul 822. Vrênd Mihail al doilea să'şĭ facă prétenĭ şi pre orthodoxĭ şi pre Iconomacĭ, óre-care Thoma s'aŭ rădicat cu óste asupra luĭ, şi l'aŭ închis în Ţarigrad, despre carea închidere aşa scrie Gheorghie Chedren [2]: «Sosind véstea, carea tótă lumea o pătrunsése, şi la Myrtagon craiul bulgarilor, cum că pre împĕratul romanilor îl ţîn închis între ziduri, aŭ trimis pre ascuns la Mihail şi i-aŭ făgăduit, că'ĭ va da ajutoriŭ. Ci împĕratul saŭ pentru că'ĭ era milă de popor, saŭ pentru că părtinea banilor,.... lăudând bună voinţa bulgaruluĭ, ajutoriul nu l'aŭ primit. Myrtagon totuşĭ, ca unul carele se desfăta în bătăĭ, şi în prădzile prin bătăĭ căştigate, şi împreună poftea să ţină legătura cea de pe treĭ anĭ făcută cu Leon Arménul, s'aŭ sculat în cóntra Thomeĭ, şi întrând în ţînutul Romanilor, tabăra şĭ-o aŭ aşedat la locul, ce se numésce Acviduct. Thoma carele scia venirea bulgarilor, precum să cădea, tare s'aŭ spăimântat, apoĭ veninău'şĭ în orĭ, aŭ poroncit la aĭ sĕĭ, să prindă armele. Şi vĕdĕndu-se pre sine slab, şi că lezne póte pérde bătaia, pentru că îşĭ împărţise óstea în doao părţĭ,.... aŭ gândit, că maĭ bine va fi se'şĭ tragă óstea de la cetate, şi se o ducă asupra bulgarilor, socotind, că va fi lor în tocma la putére: şi aşa la Alviduct s'aŭ lovit cu bulgariĭ. Ci în bătaia acéia s'aŭ învins cu fórte mare pérdere: strîngêndu-se acéia, cariĭ cu fuga şĭ-aŭ cercat mântuirea, la un loc nestrăbătut, şi de acolo uitându-se, ce va se fie. Iară Bulgarul fórte mulţĭ robĭ, şi pradă ducênd cu sine, s'aŭ înturnat înflat, şi fălos pentru biruinţă».

[1] Cedrenus ad an. 1. Michaëlis II. dicti Balbi seu Amoriensis Catona in Synop. Chronol.

[2] Georg. Cedren. in Compendio Hist. ad an. 3. Michaëlis Amorii Aug.

Aşişderea scriŭ: Zonara[1], Scriitoriul după Constantin[2], şi Gheorghie Monacul[3].

Anul 823. Pre Thoma tyrannul dându'l cetăţéniĭ din Odriŭ, împĕratul Mihail al doilea îl omóră[4].

Anul 824. La anul acesta Eginhard[5], şi din cronica de la Fulda[6] aşa scrie Şenleben[7]: «Bulgariĭ lăcuitoriĭ Mesieĭ de gios, preste cariĭ domnea după cronica de la Fulda Omyrmag (alţiĭ îl numesc Ortomag maĭ vîrtos apuséniĭ, căcĭ resăriténiĭ îl chiamă Crytagon, Mutragon, dară maĭ cu samă Myrtagon), la cariĭ încă nu ajunsése armele Frâncilor, măcar din ce pricină aŭ trimis solĭ la Ludovic (cel cu evlavie), carele zăbăvea în Fracofurt, ca se poftéscă pace de pretenşug. Solia întâiŭ s'aŭ vĕdut vrédnică de a se băga în samă, totuşĭ era prepus despre dênsa, pentru că de la némul acela până acuma nu fusése obicĭnuită, şi lezne se putea gândi, că numaĭ pentru acéia s'aŭ trimis, ca se iscodéscă ţerile, şi putérea Frâncilor, totuşĭ împĕratul pre solĭ cu cinste primiţĭ i-aŭ trimis îndărăpt, şi ca maĭ pre afund se pótă străbate sfaturile luĭ Ortomag, aŭ dat soţ de cale solilor pre óre-care Mahêlin saŭ Mahelm din Bavaria, carele alta făcênd de faţă, se cérce sfaturile, şi putérea némuluĭ Nicĭ s'aŭ înşălat cu cercarea, pentru că bulgariĭ cu Mahelin aŭ vorbit încălcit, şi nicĭ otărâte condiţiĭ de legătură i-aŭ pus, nicĭ céle de dênsul puse le-aŭ priimit; de unde s'aŭ cunoscut, că eĭ numaĭ prilej cércă, de a'şĭ lăţi ţînutul. Incă nu trecuse anul acesta, când iarăşĭ alţĭ solĭ aŭ venit în Bavaria pe la Crăciun de la aceiaşĭ Bulgarĭ, cărora le-aŭ poruncit Împĕratul se remână acolo tótă iarna, şi înaintea luĭ a veni nu i-aŭ lăsat.

[1] Zonaras Tom. 2. p. 138.
[2] Constant. Continuator. p. 41. 42.
[3] Georg. Monachus p. 513.
[4] Cedren. in Compend. Hist. Catona in Synop. Chronol.
[5] Eginhardus in Annalib. ad an. 824.
[6] Annales Fuldenses ad an. 824.
[7] Ioan. Ludov. Schönleben in Hist. Carniol. Tom. 1. Part. 3.

«Întru acéia aŭ chiemat pre soliĭ Abotriților, cariĭ se numea maĭ cu sémă Predenechenți, și fiind veciní cu bulgariĭ lăcuia în Dachia lângă Dunăre. Cariĭ se jeluia, că de bulgarĭ nu aŭ odihnă, și cerea ajŭtoriŭ asupra lor, acestora li s'aŭ poruncit, să se întórne acasă, și se vină la vrémea bulgarilor pusă».

Așișderea scriŭ Melhior Inhofer [1], Luchie Dalmata [2], și Seth Calvisie din Aimonie [3].

Nu fără pricină am fost scris în dialogul, pre carele voiam a'l typări cu Grammatica cea Românéscă: (ci nu m'aŭ îngăduit țensura curțeĭ ceĭ împĕrătescĭ de la Vienna), cum că supt numele Abotriților aci vin Coloniĭ luĭ Traian ceĭ în Dachia cea véche remașĭ, precum s'aŭ arătat la anul 474; pentru că de aŭ avut Odrianiĭ ceĭ la anul 813 robiți de Crumn craiul bulgarilor povățuitoriĭ săĭ în Dachia, cu mult maĭ tare aŭ trebuit coloniĭ luĭ Traian, cariĭ nu era robĭ, ci numaĭ cuprinșĭ de bulgarĭ, se aibă povățuirea sa, carea aŭ trimis solĭ la împĕratul apusuluĭ Ludovic I. De te îndoescĭ despre câte le ḑiseiŭ acuma, cetésce pre Leon Grammaticul [4], ale căruia cuvinte le voiŭ aduce la anul 837.

Greșésce așa dară prea vestitul Enghel, când vrea se aréte [5], că pre românĭ bulgariĭ i-aŭ trecut în Dachia cea véche, pentru că Românĭĭ ceĭ în Dachia véche lăsați de Avrelian numaĭ cât s'aŭ sporit cu reducerea prin Bulgaria acelor de dênșiĭ trecuți în Dachia cea noao.

Anul 825. Trecênd iarna (ḑice Șenleben [6]) în anul următoriŭ împĕratul Ludovic pre solĭ bulgarilor, cariĭ se oprise în Bavaria maĭ mult de patru lunĭ, în luna luĭ Maiŭ i-aŭ

[1] Melchior Inchofer in Annal. Eccl. Regni Hung. Tom. I. p. 33.

[2] Lucius Dalmata Lib. 1. Cap. 15.

[3] Calvisius in Opere Chron. ad h. an.

[4] Leo Grammatic. in Chronographia.

[5] Ión. Christian. Engel in antiquiore Historia Valachiæ Part. 1. p. 139.

[6] Ión. Ludovicus Schönleben l.

chiemat la sine în Acvisgran, și le-aŭ ascultat poftele, vorbitu-s'aŭ iară despre otarele țerilor, și împĕratul scriind luĭ Ortomag (saŭ Myrtagon), despre acélea, care i s'aŭ părut, l'aŭ însciințat».

Anul 826. Avgustul Mihail al doilea, a doaoa óră căsătorindu-se, fără de légе aŭ luat șie muére pre Evfrosina, carea era călugăriță; pentru carea faptă până ce aŭ trăit, tot nenorocos aŭ fost [1].

Anul 827. La anul acesta așa scrie Șenleben [2]: «Anul acesta aŭ descoperit sfaturile bulgarilor, carii fără de véste trecênd rîul Dravuluĭ, s'aŭ sculat asupra slavilor, carii lăcuia în Pannonia, și cu sabie, și cu foc sodomind tótă țéra, în locul povățuitorilor, carii avusése slavii, le-aŭ dat povățuitorĭ bulgărescĭ, gândind, că așa vor ațâța la arme pre împĕratul (Ludovic I.), cu carele nu se putuse nărăvi pentru punerea otarelor».

Așișderea scrie și Inhofer [3], dară mie mi se véde, că nu în Pannonia, ci în Dalmația aŭ năvălit bulgariĭ în anul de acum, precum și din anul viitoriŭ poți culége.

Anul 828. Bulgariĭ în anul trecut (dice Calvisie [4] din Aimonie) prădase Dalmația cea de cătră resărit; drept acéia s'aŭ ținut adunare în luna luĭ Fevruarie în Acvisgran și Duzuc Baldrev, pentru a căruia nebăgare de samă întrase bulgariĭ, saŭ măzălit, și Dalmația s'aŭ împărțit în patru prefecturĭ. Povățuitoriĭ ceĭ spăniolescĭ, carii în anul trecut zăbăvise cu ajutoriul, încă s'aŭ măzălit».

Împĕratuluĭ Mihail al doilea încă nu bine ĭ-aŭ umblat în anul de acum, pentru că aŭ perdut Sichilia, Calabria, și Dalmația [5].

[1] Baron. in Annalib. Eccl. ad h. an. Catona in Synop Chronol.

[2] Ioan. Ludov. Schönleben in Hist. Carniol. Tom. 1. Part. 3.

[3] Melchior Inchofer in Annalib. Eccl. Regni Hungar. Tom. 1. p. 40.

[4] Sethus Calvisius in Opere Chronologico ad ann. 828.

[5] Catona in Synop. Chrono l.

Anul 829. Avgustul Mihail al doilea după multe nenorocirĭ, care i s'aŭ întâmplat după căsătoria cu călugărița Evfrosina, precum s'aŭ ḑis la anul 826, în anul de acum în luna luĭ Octomvrie aŭ murit de durérea măruntărilor, căruia i-aŭ urmat fiiul sĕŭ Theofil. Acesta vrênd a se arăta iubitoriŭ de dreptate, aŭ ucis pre ceĭ ce făcuse pre tatăsĕŭ împĕrat, totuș pre cinstitorii icónelor tare i-aŭ năcăjit [1].

Anul 834. Impĕratul Constantin Porfyroghenetul [2], vrênd se aréte urzirea ungurilor, așa scrie : «Némul turcilor maĭ de demult lăcuia lângă Hazaria în locul, care se numea Levedia, de la voivodul lor cel dintâiŭ, carele pe nume se chiema Levedia, ci de pe deregătorie se ḑicea voivod, ca și ceĭ alalțĭ următorĭ aĭ luĭ. In locul acesta, adecă în Levedia, era un rîŭ, ce se chiamă Higĭmas saŭ Hinghilus. Și atuncĭ nu se chiema Turcĭ, ci Savarmiasfalĭ pentru óre-carea pricină : și era némurile lor șépte, care n'aŭ avut stăpânitoriŭ despre sine, nicĭ dintru aĭ sĕĭ, nicĭ strein, fără numaĭ voivodzĭ, între carĭĭ cel d'întâiŭ aŭ fost numitul Levedia. Aceștea aŭ lăcuit în Hazarii treĭ anĭ, fiindu-le soțĭ în tóte războele ; și Caganul domnitoriul Hazarieĭ voivoduluĭ turcilor celuĭ dintâiŭ luĭ Levedia, pentru vîrtutea, și soțietatea lor, i-aŭ dat muére pre o Hazară de bună viță, strămurat fiind de véstea tărieĭ, și a viței luĭ ceĭĭ luminate, ca se aibă prunci de la dênsul, ci s'aŭ întâmplat, de Levedia n'aŭ avut prunci din Hazara acéia.

«Iară Patinachitele, carĭĭ se poreclea Cangar maĭ de demult (căcĭ numele acesta Cangar la dênșiĭ însemnéză de bună viță, și tărie), sculându-se în cóntra Hazarilor, fură învinșĭ, și silițĭ a'și lăsa țéra, aŭ trebuit a cuprinde ținutul turcilor. Așa dară stîrnindu-se războiŭ între turcĭ, și între patinachite, carĭĭ se numea în timpul de atuncĭ

[1] Cedren. in Compendio Hist. ad ann. 1. Theophili Aug. Catona in Synop. Chronol.

[2] Constantin. Porphyrogenn. de administratione imperii cap. 38.

Cangar, s'aŭ învins óstea turcilor, împărțîndu-se în doao părți, dintră care una aŭ apucat cătră resărit, și s'aŭ aședat într'o parte a Persiei, carii până în ḍioa de astă-ḍi de pe porecla cea véche a turcilor se numesc Savartiasfalî; iară céia-laltă parte cu voivodul, și povățuitoriul sĕŭ Levedia s'aŭ aședat în locurile, ce se numesc Atelcuzu, unde lăcuesc în timpul de acum patinachitele.»

Până aci avgustul Constantin Porfyroghenetul, carele fórte amésteca numele, și faptele némurilor, mai ales a celor de cătră méḍă-nópte, și hronologia încă nu o ține cu deadinsul. Drept acéia cetitoriule! gândesc, că-ți va fi spre folos, de voiŭ adăoga niscaĭ tâlcurî, prin care se se mai ușuréze înțelesul avtoruluĭ acestuia. Așa dară să sciĭ, cum că prin turcî înțelége pre strămoșiĭ ungurilor de acum, precum fac mai mulți dintră avtoriĭ ceĭ vechî, carea la anii viitorî mai chiar se va arăta. Numele cel mai bătrân al ungurilor adecă Savartiasfaliĭ, că l'aŭ contras Constantin Porfyroghenetul din numele Sabirilor, și al Eftalitelor, ḍice Gheorghie Prai [1].

Despre hazarî așa scrie Hofman [2]: «Cazariĭ, Cazanu e cetatea tătarilor, carea o aŭ cuprins Ioann Vasilie, marele povățuitoriŭ al muscalilor, zace lângă rîul Cazan, carele se varsă în Volga; iaste cea mai de frunte cetate a împĕrăției Cazan ḍise, între Bulgaria (cea véche) și între Cheremisî. Impĕrăția acésta s'aŭ urzit de odată cu a Astracanului, și cu a Nogoiului din înmicșorarea împĕrăției tătarilor din Zavolha, célea-lalte hurde încă s'aŭ deșdinat, și fiește-carea și-aŭ rĕḍicat craiŭ, între carii aŭ fost și ceĭ din Cazan, carii destul de lat aŭ împĕrățit; pentru că supt împĕrăția acésta s'aŭ prins Morava, Cheremisiĭ, Nagorniĭ, Logoviĭ, și Siberia. Ci după acéia în anul 1518, marele povățuitoriŭ al rușilor Ioann Vasilie i-aŭ făcut tributarî, dândule craiŭ pre Scheale.

[1] Pray in Annalib. Veterum Hunnor, Avar. et Hung. p. 306.

[2] Hofmannus in Lexico Universali.

Iară după ce s'aŭ deșdinat Cazaniĭ de la rușĭ cătră Mendli-Chiraiŭ, în anul 1521, și acesta le-aŭ dat craiŭ pe frate-sĕŭ Sap-craiŭ, Ioann Vasilid în anul 1551, iarăși s'aŭ pus supt jug, și de atuncĭ sânt supt stăpânirea rușilor». Din cuvintele luĭ Hofman aci aduse lesne poțĭ pricépe, cine aŭ fost hazarĭĭ.

Paținachitele cine aŭ fost maĭ pre larg veĭ învĕța la anĭĭ viitorĭ, aci numaĭ atâta însémnă, că maĭ pre urmă pe Românĭ încă i-aŭ numit Paținachite, și încă și Comanĭ, în loc de Romanĭ, precum și acésta se va arăta la anĭĭ viitorĭ, maĭ ales la anul 1160, și 1284. Veḑĭ și Luchie Dalmata, carele întărésce acésta în cartea 6. cap. 5. Levedia după Enghel [1] aŭ fost în Ucrainia de acum, și mărturisésce și Constantin Porfyroghenetul [2] ḑicênd: «Locul paținachitelor, în care aŭ lăcuit turcĭĭ se numésce de la rîurile, ce sânt acolo; iară rîurile sânt acéstea: rîul cel dintâiŭ se chiamă Varuh, al doilea Cuv, al treilea Trul, al patrulea Vrut (adecă Prut) și al cincilea Seret.»

Céle dintâiŭ treĭ rîurĭ, gândesc eŭ, că sânt în Podolia, și Pocutia, iară Prutul, și Serétiul sânt în Moldova, precum scrie și Stritter [3], carele se îndoésce despre anul, în carele s'aŭ alungat ungurĭĭ din Levedia. Ci nu era, căcĭ se îndoi, pentru că Constantin Porfyroghenetul [4] maĭ nainte chiar scrisése, că paținachidele aŭ lăcuit 55 de anĭ în Levedia, și apoĭ aŭ alungat și din Atelcuzu pre ungurĭ în anul 889, după cum scrie Porfyroghenetul [5].

Greșésce așa dară prea vestitul Enghel [6], când scrie, că ungurii aŭ fost alungațĭ din Levedia în anul 883, pentru că în anul 884 s'aŭ alungat de acolo, și în anul 889 din Atelcuzu.

[1] Ioan. Christ. Engel in antiqu. Hist. Valachiæ Part. 1. pag. 140.

[2] Constantinus Porphyrogen. l. c.

[3] Stritter. Ungricorum Tom. 1.

[4] Constantin. Porphyrogeneta Cap. 37.

[5] Constantin Porphyr. ibidem Cap. 40.

[6] Engel l. c.

Anul 837. Crumn craiul bulgarilor, și al Românilor încă în anul 813 de la încungiurarea Țarigradului, scrie Leon grammaticul[1]: «Abătêndu-se în cóntra Odriului, l'aŭ luat cu arme, și robind 12,000 de bărbați afară de mucri, i-aŭ trecutŭ peste Dunăre, și acolo i-aŭ aședat. După acéla pe vrémea împĕratului Theofil era magistru milităresc în Machidonia Cordoles. Acesta avea fecĭor pre Barda atunci în vârstă bărbătéscă, pre carele l'aŭ lăsat în locul sĕŭ, se domnéscă preste machidonénii ceĭ dincolo de Dunăre. Iară el cu meșteșug s'aŭ dus la împĕratul Theofil, pre carele împĕratul cu bucurie l'aŭ primit, și înțelegêndu-i pofta, aŭ poruncit se i se dea corăbiĭ, ca să se pótă machidonénii întorna în Țarigrad. Era atunci stăpânitoriŭ Bulgarieĭ Baldemir (eŭ dic Bogaris, că acesta s'aŭ numit Mihail, după ce s'aŭ făcut creștin), nepotul luĭ Crumn, și tatăl luĭ Simeon. Iară mulțimea robilor cu muerile, și cu pruncii s'aŭ sfătuit împreună despre întórcerea în Romania, și mergênd Mihail bulgarul spre Thessalonica cu averile sale aŭ început a trĕce. Care lucru înțelegêndu-l comitul aŭ trecut Dunărea, să se bată cu dênșiĭ. Machidonénii în premejdie fiind, și-aŭ pus povățuitorĭ pre Țanțas, și pre Cordeles, și bătêndu-se cu bulgariĭ, pre unii i-aŭ omorât, pre alții i-aŭ robit. Bulgarii, carii n'aŭ putut tréce înapoi Dunărea, ca să spună ce aŭ lucrat Machidonénii, s'aŭ abătut la ungurĭ (în Moldova). Intr'acéia aŭ sosit și corăbiile céle de împĕratul trimise, se ducă robiĭ înapoi; ci Unniĭ încă s'aŭ ivit nenumĕrați. Machidonénii vĕdind pre Unnĭ, cu lacrămĭ se văera dicênd: Dumnedeule al sântului Adrian adjută-ne! și dinpreună s'aŭ gătit la bătae. Iară turcii dicea: dați-ne averile vóstre, și pă-sați, unde voiți. N'aŭ vrut machidonénii, ci treĭ dile după o laltă aŭ stat gata la războiŭ, iară a patra di s'aŭ suit în corăbiĭ. Acésta vĕdêndu-o turcii de la al cincilea cias al dileĭ până séra s'aŭ bătut, și mulțimea lor gonită fiind

[1] Leo Gramm. in Chron. ad ann. quo Mich. III uxorem duxit.

de machidonénĭ aŭ dat dosul. In ḍioa ce aŭ urmat, gătindu-se la drum machidonéniĭ Unniĭ iară s'aŭ ivit gata la bătae; ci dintră machidonénĭ óre-care Leon din viṭa Ghemoṣtilor, carele după acéĭa aŭ fost heteriarh, cu inimă leaŭ stat împrotivă; și împreunêndu-să cu dênsul și alṭĭ machidonénĭ din ceĭ maĭ de frunte, aŭ frânt pre nemicĭ, și fugarindu-ĭ, machidonéniĭ s'aŭ suit în corăbiĭ, și mergênd la împĕratul, cu dragoste s'aŭ primit de dênsul, apoĭ s'aŭ înturnat în Machidonia patria sa.

Era Vasilie (carele aŭ împĕrăṭit la anul 867), când s'aŭ înturnat din robie (în carea aŭ fost supt tótă împĕrăṭia luĭ Leon, și a luĭ Mihail celuĭ din Amoriŭ) supt Theofil în vârsta tineréṭelor, adecă de 25 de anĭ». Până aci Leon grammaticul, carele supt numele Unnilor și al Turcilor tot pe Ungurĭ înṭelége. În loc de Βαλδίμερ că aŭ trebuit să scrie Βογαρις, poṭĭ pricépe din contest, că apoĭ îl numésce Mihail. Gheorghie Chedren [1] așa scrie despre slobodirea machidonénilor din robie: «Celora-lalṭĭ robĭ maĭ pre urmă Dumneḍeŭ le-aŭ făcut prilej de a se înturna în patria sa; pentru că prinṭul bulgarilor maĭ a dése-orĭ fiind învins, nicĭ putênd maĭ mult a sta în cóntra armelor Romanilor, aŭ maĭ voit pacea, de cât războiul, și pre robĭ i-aŭ slobodit, la carii când era adunaṭi, și gata de a pleca, uitându-se aŭ vĕḍut pre Vasilie, carele atuncĭ trecuse din pruncie la vârsta tineréṭelor.... și chiemându-l la sine l'aŭ prins de mână, și sărutându-l, l'aŭ dăruit cu un măr fórte mare». Așa Chedren, ci mie mi se véde, că maĭ adevĕrat scrie Leon grammaticul de cât dênsul, pentru că Chedren și cu povéstea mĕruluĭ încă vrea se înalṭe pre împĕratul Vasilie machidonénul.

Anul 842. Împĕratul Theofil după multă pérdere, carea o aŭ avut de la sarachinĭ, în anul de acum mâncat de întristare, și de bólă, aŭ murit în 20 de ḍile ale luĭ Ianu-

[1] Cedren. in Compendio Histor. ad an. 1. Basilii I. Macedonis.

arie, întru al căruia loc aŭ stătut împĕrat fiiul sĕŭ Mihail al treilea, prunc de patru anĭ, ci supt tutela mâne-sa Theodoreĭ, carea iarăș aŭ pus în loc cinstea sfintelor icóne [1].

Iară despre începutul împĕrățieĭ luĭ Mihail al treilea supt tutela mâne-sa așa scrie Simeon magistrul și logofĕtul [2]: «Împĕrățînd Theodora, Bogore craiul bulgarilor înțelegênd, că schiptrul împĕrățieĭ romanilor îl ține o muére, aŭ trimis solĭ la dênsa dicêndu'ĭ: că va rumpe pacea, și se va oști cu dênsa. Căruia dênsa i-aŭ respuns dicênd: se sciĭ că eŭ încă voiŭ rădica óste asupra ta; și am nădéjde, că te voiŭ dobândi: de cum-va nu va fi așa, totuș te voiŭ dobândi, remâindu'mĭ învingerea, pentru că veĭ învinge pre o muére, iară nu pre un bărbat. Cu respunsul acela înblîndindu-se varvarul, aŭ ținut pacea, și aŭ înnoit legăturile».

Așișderea scriŭ continuatorul luĭ Constantin [3], Chedren [4], și Zonara [5].

Anul 845. Despre anul, în carele s'aŭ făcut creștinĭ Bogore craiul bulgarilor, și al românilor, cel ce s'aŭ numit Mihail după S. Botez, avtorĭ nu se nărăvesc între sine. Căcĭ unĭĭ pun încreștinarea luĭ la anul 859 saŭ 860, precum face Simeon magistrul și logofĕtul [6] cu Leon grammaticul [7]; alțiĭ o pun la anul 865, precum Bertinian [8] cu Analista din Fulda [9], și cu Sigebert [10]; alțiĭ dic și cu mult maĭ bine, cum că Bogore s'aŭ botezat la anul 845; așa

[1] Catona in Synop. Chronol.

[2] Symeon Magister et Logoth. in Annalib. de Michaele III. Nro 21.

[3] Constantini Continuator p. 101.

[4] Cedren. Tom. 2. p. 539.

[5] Zonaras Tom. 2. p. 155.

[6] Symeon Magister et Logotheta in Annalib. Nro 25. in Michlaë. III.

[7] Leo Grammaticus in Chronogr. ad ann. quo Bardas Cæsar fuit creatus.

[8] Bertinianus ad an. 866.

[9] Annalista Fuldensis ad an. 866.

[10] Sygeber. in Chronico ad an. 865.

fac Inhofer [1], Șenleben [2], și Lecvien [3], pre carii însumi îi urmez în hronologhie. Ci istoria întórcerei lui Bogore o pun din Chedren [4], carele póte că amésteca într'ênsa întâmplări de mai mulți ani dicênd: «După acéia (adecă după pacea din anul 842), iarăș s'aŭ trimis soli de âmbe părțile, cerênd împerătésa Theodora pre Theodosie Cufara, bărbatul cel prea zdravăn, și de folos împerăției, carele era rob în Bulgaria; iară Bogore pre sora sa, carea printr'o năvălire se robise, și de mult se ținea în curtea împerătéscă. Acésta deprinsă fiind în învețătura cea creștinéscă, și în alte sciințe, după ce s'aŭ trimis acasă, n'aŭ încetat a propovedui fratelui sĕŭ credința cea creștinéscă, și a semăna lucruri de evlavie în inima lui, carele și mai nainte fusése deprins întru acélea prin Cufara. Ci Bogore după ce s'aŭ făcut schimbul, și întorcênd pre Cufara împerătései, aŭ priimit pre soru-sa, măcar că era deprins întru céle sfinte, totuși, légea sa cea înșelătóre nu o aŭ lepădat. Ci după ce s'aŭ stârnit ciumă fórte mare în Bulgaria, nici s'aŭ aflat vre-un léc împrotiva eii, atunci Bogore aŭ chiemat întru ajutoriŭ pre Dumnedeul creștinilor, întru a căruia credință fusése deprins prin Cufara, soru-sa, și mântuindu-se de ciumă, aŭ priimit credința cea adevărată, si s'aŭ botezat cu mai mulți ai sĕi; patriarhul, carele aŭ fostŭ trimis acolo se'i botéze, aŭ numit pe craiul Mihail, de pe numele împeratului.

Alta încă s'aŭ întâmplat, carea l'aŭ adus la evlavie, și l'aŭ înrădăcinat într'ênsa. Desmerdându-se el fără samă în vênaturi, poftea, ca nu numai când eșea la vênat, ci și acasă să se pótă desmerda: drept acéia și-aŭ făcut casă noao, și aŭ poruncit călugărului Mothodie, carele era prăsit din Roma (căci era déos român din colonii lui Traian),

[1] Inchofer in Annal. Eccl. Regni Hang. Tom. 1. p. 54.

[2] Schonleben in Histor. Caruioli. Tom. 1. Part. 3.

[3] Lequien in Oriente Christiano Tom. 2. p. 288.

[4] Cedren in Compendio Hist. de Michaele III.

și meșter în zugrăvire, se o împodobéscă cu féliŭ de féliŭ de istorii, și din pronia Dumnedeiasă n'aŭ numit, ce féliŭ de fére vrea să se zugrăvéscă, ci l'aŭ lăsat după cum va vrea, numaĭ să fie gróznică întypuirea. Călugărul aŭ zugrăvit a doao venire a Domnuluĭ Hs. sciind, că nu iaste ceva maĭ gróznic, de cât acéia. Craiul vědênd de o parte pe drepții, de alta pe ceĭ osândiții zugrăviții, și tâlcuinduĭ zugravul, ce însemnéză acéstea, el îndată aŭ lepădat boscónele, și învățând dumnedeescele taĭne de la dumnedeescul arhiereŭ, precum am dis, de cu nópte s'aŭ botezat».

În cătuĭ despre Cufara, și despre sora luĭ Bogore așișderea scrie și Simeon magistrul și logofětul [1], numaĭ cât dice, că Cufara aŭ fost călugăr, și s'aŭ chiemat Theodor nu Theodosie.

Anul 846. Care scrie Chedren îndată după céle ce le-am scris din dênsul la anul maĭ din nainte, pentru acéia le pun aci, pentru că rěscóla asupra luĭ Bogore acum după botez Mihail numit, după cum scrie Simeon logofětul [2], s'aŭ întâmplat pentru pictura de monahul Methodie făcută, carea rěscólă nu se póte pune la anul 859, saŭ 860, pentru că atuncĭ nu împěrăția Theodora, pre carea o lepădase fiiul sěŭ încă în anul 857, precum arată Stefan Catona [3]. Iară Chedren [4] așa scrie: «în protiva luĭ Bogore s'aŭ rădicat boériĭ bulgarilor, și poporul, și aŭ vrut se'l omóră, pre cariĭ el cu puținí ostași, purtând înnaintea sa semnul crucei, i-aŭ învins, și spăriindu'ĭ i-aŭ adus la credința luĭ Hs.»

Maĭ pre larg scrie Bertinian [5] despre rěscóla bulgarilor, dicênd: «craiul bulgarilor, carele în anul maĭ din nainte pornit fiind de duhul sfânt, și prin sémne, și mișelătățile

[1] Symeon Magister et Logotheta in Annalib. Nro 22. in Michaelem III.

[2] Symeon Magister et Logotheta in Annalib. Nro 25. in Michaelem III.

[3] Catona in Synop. Chronol.

[4] Cedrenus l. c.

[5] Bertinian. ad an. 866.

poporului sĕŭ strămurat, gândea, să se facă creștin, s'aŭ botezat. Carea faptă nesuferindu-o ceĭ maĭ de frunte din țéra luĭ, aŭ învitat poporul, ca se'l omoră. Drept acéia câțĭ aŭ fost în déce ținuturĭ, s'aŭ adunat împregĭurul polateĭ luĭ. Iară el chemând numele luĭ Hs. întru ajutoriŭ, numaĭ cu 48 de ómenĭ s'aŭ dus asupra atâteĭ mulțimiĭ, și eșind prin pórta cetățeĭ, i s'aŭ arătat luĭ, și celor, ce era cu dênsul șépte clericĭ, carĭĭ purta făcliĭ de céră în mânile sale, și așa mergea înaintea craiuluĭ, și înaintea celor ce era cu dênsul. Iară acelora, carĭĭ se sculase asupra craiuluĭ, li se părea, că un sat mare ardênd cade preste eĭ, și că caĭĭ acelora, carĭĭ era cu craiul, după cum li se părea némurilor, rădicați pe doao picióre merg, și cu picĭórele céle din nainte îĭ lovesc pre eĭ. Din carea părére atâta frică aŭ cuprins pre nemicĭ, cât nicĭ putea fugi, nicĭ a se apăra, ci căduți la pământ nicĭ a se mișca putea. Iară craiul tăind pre 52 din ceĭ maĭ de frunte, carĭĭ ațițase poporul, pre ceĭa-lalți i-aŭ lăsat nevătămați. Apoĭ trimețênd la Ludovic craiul Germanieĭ, cu carele avea legătură de pace, aŭ cerut episcop, și preoți, și pre ceĭ trimișĭ cu cinste i-aŭ primit.» Din cuvintele Bertinianuluĭ poți culége, că rĕscóla bulgarilor nu s'aŭ întâmplat în anul, în care s'aŭ botezat Bogore, ci maĭ târdiŭ, adecă la anul de acum.

Anul 852. Câte scrie Leon grammaticul [1] la anul al unsprédécelea al împĕrătéseĭ Theodoreĭ, carele cade în anul de acum, despre bătaia bulgarilor cu ostașiĭ Theodoreĭ, mi se véd a fi fost preste voia luĭ Bogore celuĭ botezat, numaĭ pentru fómetea, ce era în Bulgaria, despre carea așa scrie Simeon logofĕtul [2]: «Ci fómete fiind în tótă țérea luĭ Bogore, aŭ trebuit, se trécă preste otarele romanilor».

Anul 857. Care le voiŭ aduce aci din Chedren [3], pentru

[1] Leon Gramatic. in Chronogr. ad an. 11. Theodoræ Augustæ.

[2] Symeon Magister et Logotheta Nro 22.

[3] Cedren. in Compendio Histor.

acéia le pun la anul acesta, pentru că Theodora, după cum arată Catona [1], mai îndelung n'aŭ împĕrăţit, şi drept acéia n'aŭ potut da Zagora bulgarilor, precum scrie Chedren, dicênd: «După ce s'aŭ întors toţi bulgariĭ la creştinătate, Bogore prin cărţi s'aŭ rugat Avgusteĭ ca la aĭ sĕĭ, ceĭ ce nu avea loc de agĭuns, se le dea cât-va pămênt, pentru că va uni popórele, şi pacea o va face vécinică. Carea cérere prea cu bucurie o aŭ primit Theodora şi aŭ dat bulgarilor tot pămêntul, cât iaste de la Sidera otarul Romanieĭ, şi al Bulgarieĭ de atuncĭ, până la Develt, carele atuncĭ era deşert, care pămênt bulgariĭ l'aŭ numit Zagora. Aşa s'aŭ întors tótă Bulgaria la evlavie, şi spre apus aŭ fost adâncă pace, şi aŭ înflorit pacea cea adevĕrată». Aşişderea scrie şi Simeon logofĕtul [2] despre Zagora, ci numaĭ cât întărésce, că Mihail al treilea aŭ datu-o bulgarilor în al patrulea an al împĕrăţieĭ sale ceiĭ fără de mumă-sa Theodora, pre carea în anul 857, o aŭ lipsit de împĕrăţie. Drept acéia botezul luĭ Bogore încă îl pune la al patrulea an al luĭ Mihail, adecă la anul 859 saŭ 860, precum face şi Leon grammaticul în hronografia sa [3].

Anul 861. La anul acesta aşa scrie Lecvien [4]: «urmézá însemnarea cea grecéscă (carea o aŭ căpătat Lecvien din cartea craiuluĭ Galieĭ cea de supt numĕrul 1004). Methodie fratele S. Chyril filosofuluĭ, carele s'aŭ sfinţit în Roma arhiepiscop Moravieĭ ceiĭ din Pannonia, Μοραβῶν τῆς Παννονίας de papa Nicolae după Adrian. Bulgariĭ tocma de la S. Chyril filosoful aŭ primit începérea creştinătăţeĭ, ba încă şi de la frate-sĕŭ S. Methodie, cariĭ lăsând pre bulgarĭ (în anul 861), după cariĭ se bătea Fotie, aŭ trecut se învéţe pre moravĭ». Acéstea Lecvien, nicĭ e de a te mira,

[1] Catona in Synop. Chronol.

[2] Symeon Magister et Logotheta in Annalibus Nro 25.

[3] Leo Grammatic. in Chronographia ad ann. quo Bardas Cæsar fuit creatus.

[4] Michael Lequien in Oriente Christian. Tom. 2. p. 289.

că SS. Chyril, și Methodie nu s'aŭ suppus patriarhuluĭ Fotie; pentru că acesta era grec, iară eĭ diaoș românĭ dintră coloniĭ luĭ Traian, cum s'aŭ arătat la anul 845, carii fiind uniți cu bulgariĭ, pre Grecĭ maĭ întâiŭ nu'ĭ putea suferi stăpânĭ. Pentru acésta aŭ început și Bogore acuma Mihail a trimite solĭ acușĭ în Germania acușĭ la Roma véche, pentru învățătorĭ după cum se va arăta la aniĭ viitorĭ.

Aci însémnă, că Moravia, la carea aŭ trecut SS. Chyril, și Methodie, n'aŭ fost Moravia de acum, ci Slavonia de acum s'aŭ numit atuncĭ Moravia cea mare ἡ μεγάλη Μοραβία; pentru că ḑice Constantin Porfyroghenetul [1] Turcilor (Ungurilor) le iaste vecină despre amédă-ḑi Moravia cea mare, țéra luĭ Sfendoploc». Apoĭ iarăș [2]: «În anul acela (unde lăcuia atuncĭ ungurii) sânt niscare remășițe vechĭ, între care sânt podul luĭ Traian la începutul Turchieĭ, și Bălgradul, care e departe cale de treĭ ḑile de la pod, unde iaste turnul sfântuluĭ și mareluĭ împĕratuluĭ Constantin, și iarăș pe cursul Dunăreĭ în sus iaste Syrmiul, carele e departe de Bălgrad, cale de doao ḑile: de acolo Moravia cea mare, cea nebotezată, pre carea o aŭ robit turciĭ, și al căria prinț aŭ fost maĭ de demult Sfendoploc».

Greșesc așa dară toțĭ, carii țîn, că sfințiĭ Chyril și Methodie aŭ trecut în Moravia de acum, și în Boemia.

Anul 866. În anul acesta împĕratul resărituluĭ Mihail al treilea aŭ omorât pre chesariul Barda, carele era frate cu mumă-sa Theodora, și în locul luĭ aŭ făcut chesariŭ pre Vasilie Machidonénul [3].

Iară Mihail bulgarul nenărăvindu-se cu Grecii, aŭ trimis solĭ și la Ludovic al doilea împĕratul apusuluĭ, și la Nicolae patriarhul Romeĭ, de la amândoĭ cerênd episcopĭ, și

[1] Constantin. Porphyrogeneta de administratione Imperii Cap. 13.

[2] Idem Constantin. ibidem Cap. 40.

[3] Constantin. Porphyrog. in vita Basilii Macedon. avi sui. Catona in Synop. Chronol.

preoți, pentru ca se învéțe pre bulgarĭ légea cea creștinéscă [1]. Despre amândoao soliile Bertinian la anul 866, așa scrie: «și trimeținând (Bogore) la Ludovic craiul Germaniei, cu carele avea legătură de pace, aŭ cerut episcop, și preoți, și pre ceĭ trimișĭ cu cinste i-aŭ primit. Iară Ludovic trimeținând la Carol fratele sĕŭ, de la dênsul aŭ cerut pe sama cliricilor vase sfințite, și veșmînturĭ beserecéscĭ. Drept acéĭa Carol multe culegênd de la episcopiĭ din țéra sa, le-aŭ trimis, se le îndrépte la craiul bulgarilor.

Craiul (bulgarilor) aŭ trimis pre fiiul sĕŭ cu maĭ mulți boérĭ de aĭ sĕĭ în Roma, și armele, cu care aŭ fost încins, când în numele luĭ Hs. aŭ învins pre nemiciĭ sĕĭ, cu alte darurĭ le-aŭ trimis S. Petru, și maĭ multe întrebărĭ despre céle ascunse ale credințeĭ îndreptând la papa Nicolae, aŭ cerut de la dênsul episcopĭ, și preoți, ce aŭ și dobândit».

Așișderea scrie Anastasie bibliotecariul [2], carele atuncea trăia, Inhofer [3], și Șenleben [4], între cariĭ acești doĭ maĭ de pre urmă visaze, că nu Bogore, carele s'aŭ numit Mihail în S. Botez, ci alt Mihail aŭ trimis soliile acéstea.

Anul 867. Chesariul Vasilie cel dintâiŭ, carele s'aŭ poreclit Machidonén, vĕdênd purtarea cea rea a avgustuluĭ Mihail al treilea, carele și potor, adecă bețâŭ s'aŭ poreclit, după ce aŭ împĕrățit acesta déce anĭ fără de mumă-sa Theodora, în anul acesta în 24 Septemvrie, în vârstă de 30 de anĭ l'aŭ omorât, și însuș aŭ stătut împĕrat la resărit [5]. Nicĭ aŭ trecut mult timp, și pre Fotie l'aŭ lepădat din scaunul Ța-

[1] Sigeberti in Chonico ad an. 865. Annalista Fuldensis ad an. 866.

[2] Anastasius Bibliothecar. in vita S. Nicolai I.

[3] Inchofer in Annalib. Eccl. Regni Hung. Tom. 1. p. 72.

[4] Shönleben in Histor. Carniol. Tom. 1. Part. 3.

[5] Cedrenus. in Compendio Historico ad an. 1. Basilii Macedonis. Catona in Synopsi Chronol.

rigradului, întorcênd iarăș în scaunul acela pre S. Ignatie patriarhul cel mai din nainte [1].

Iară despre Ludovic al doilea împĕratul apusului acéstea scrie Annalista din Fulda [2]: «Craiul Ludovic ascultând cérerea bulgarilor pre episcopul Ermenric cu preoți și diaconi l'aŭ trimis în Bulgaria, se propoveduiască credința cea catholicéscă, ci până ce aŭ ajuns eĭ acolo, episcopiĭ de la patriarhul Romeĭ trimiși împluse tot pămêntul acela, propoveduind, și botezând: drept acéĭa Ermenric cu aĭ sĕĭ luându-și ḑiua bună de la craiŭ s'aŭ înturnat la ale sale.»

Despre episcopiĭ de patriarhul Romeĭ Nicolae cel dintâiŭ trimiși în Bulgaria cu epistola cea rĕspunḑĕtóre la 106 de întrebărĭ ale craiuluĭ Mihail, așa scrie Anastasie bibliothecariul în viața patriarhuluĭ Nicolae: «în dată aŭ început a învĕța pre popor, și a boteza pre toți, de la cel mai mic până la cel mai mare, învĕțându-ĭ légea, și obicéiurile, după cum le poruncise prea osfințitul patriarh.

Iară craiul cu așa de mare rîvnă spre credința crestinéscă s'aŭ aprins, cât pre toți streiniĭ i-aŭ fugărit din țéra sa, adecă pre Grecĭ, și pre Armenĭ și pre alți înșelătorĭ, carii învĕța almintrilea, de cum învăța bisérica Romeĭ, și aŭ poruncit ca numaĭ de acea se asculte, care era trimiși de la scaunul apostolicesc».

Veḑi câtă râvnă avea apusénii asupra resăriténilor! împrotiva cărora totuși nemic aŭ isprăvit, pentru că împĕratul resăritului Vasilie cel dintâiŭ machidonénul, după cum scriŭ Constantin Porfyroghenetul [3], și Chedren [4], atâta s'aŭ nevoit într'un typ, și în altul, până ce aŭ suppus pre bulgarĭ scaunuluĭ patriarcesc din Țarigrad.

Anul 869. In anul acesta s'aŭ ținut al optulea sobor ecumenic în Țarigrad, carele aŭ fost al patrulea dintră so-

[1] Baron. ad h. an.
[2] Annalista Fulden. ad. an. 867.
[3] Constantin Porphyrog. in vita Basilii Macedon. avi sui p. 210.
[4] Cedrenus tom. 2. p. 589.

bórele ecumenice, ce s'aŭ ţînut în cetatea acésta. In soborul acesta Fotie s'aŭ afurisit, pentru că răpise scaunul patriarcesc, până când trăia S. Ignatie, iară nu pentru alt-ceva; căcĭ Fotie almintrilea era bun creştin, şĭ mare pravoslavnic, numaĭ cât era şi prea învĕţat, şi pricepea tóte maĭ mult, şi maĭ bine de cât toţĭ, carii aŭ trăit pe vrémea luĭ: drept acéia s'aŭ şi pornit a apăra cădinţa resăritenilor împrotiva apusénilor, carii tótă ocârmuirea bisérecĕĭ luĭ Hs. o trăgea la sine, carea nu o aŭ putut dobândi vre-o dată, precum tótă theologhia cea curată, încă şi cea din Roma véche, unde am învĕţat acéstea, arată. Veḑĭ şi actele soboruluĭ al optulea ecumenic, din care veĭ învĕţa că Bulgaria încă s'aŭ luat de supt patriarcia Romeĭ, şi s'aŭ dat patriarcieĭ din Ţarigrad. Barem de nu s'ar fi întâmplat acésta, că Românii maĭ fericiţĭ ar fi fost, de s'ar fi suppus patriarcieĭ din Roma, precum s'aŭ fericit alte némurĭ, care însuşĭ le vedem.

Inhofer [1] pre larg arată, cum aŭ şĕḑut soliĭ bulgarilor în sobor, şi cum s'aŭ certat apusénii cu resăriténii pentru Bulgaria, despre carea Lecvien [2] aşa scrie: «De când aŭ cuprins bulgariĭ maĭ multe părţi ale Illyriculuĭ, nu se află a fi fost episcopĭ într'ênsele, fiind némul acesta prea păgân, ci după ce cu vrérea Tatăluĭ ceresc bulgariĭ s'aŭ întors, şi aŭ primit credinţa creştinéscă, maĭ întâilea, al lor arhiereŭ şi arhiepiscop aŭ fost Silvestru, pre carele l'aŭ pus papa Adrian al doilea în locul luĭ Marin Diaconul celuĭ ce-l poftisă maĭ nainte se li-l sfinţéscă arhiereŭ, precum scrie Guillelm bibliothecariul în viaţa luĭ Adrian al doilea; adecă pentru că pre Marin scaunul apostolesc vrea se-l trimită la al optulea sobor, ce era să se ţînă în Ţarigrad, papa aŭ trimis la bulgarĭ pre un Silvestru cu episcopiĭ Leopard din Anconia, şi Dominic din Tarvis se-l alégă».

[1] Melchior Inchofer in Annalib. Eccl. Rengi Hung. tom. 1. p. 83.

[2] Michael Lequien in Oriente Christiano tom. 2. p. 288.

Dară luĭ Silvestru după scurtă vréme i s'aŭ poruncit se iase din Bulgaria pentru că craiul bulgarilor aŭ socotit a fi maĭ bine, se primésckă episcopĭ de la Grecĭ, ca de la nisce vecinĭ, pentru otărărea, carea o dobândise bizantinéniĭ de la soborul al optulea prin mișlocirea împĕratuluĭ Vasilie Machidonénul. Otărîrea acésta ținêndu-se, patriarhul Țarigraduluĭ S. Ignatie bulgarilor le-aŭ dat, și sfințit însușĭ episcop, în zădar împotrivindu-se Adrian papa Romeĭ.»

Până aci Lecvien, carele despre o parte bine dice, că după ce aŭ cuprins bulgariĭ, Dachiile, și Mesia de gĭos în anul 679, nu se află a fi fost episcopĭ într'ênsele, până a se întórce bulgariĭ, pentru că cariĭ aŭ și fost, nu putea a se însoți cu ceia-lalțĭ creștinĭ pentru frica stăpânitorilor sĕĭ; pentru acéia nicĭ numele lor se póte afla în sobóre; dară cum că Româniĭ, saŭ coloniĭ luĭ Traian ceĭ din Dachiile tutetréle, pre cariĭ i-aŭ supus bulgariĭ cu venirea lor, s'ar fi lăsat de creștinătate, încă nu se află, cariĭ de aŭ remas creștinĭ, episcopĭ, și preoțĭ încă aŭ trebuit se aĭbă, precum aŭ și avut; căcĭ în soborul al șéptelea încă aŭ ședut Urs episcopul Abrituluĭ. carele aŭ fost Român, precum s'aŭ arătat la anul 787. Ba ce e maĭ mult bulgariĭ prin Românĭ s'aŭ întors la creștinătate. Vedĭ aniĭ 845 și 861, și pre Enghel.[1]

Anul 870. In anul acesta în 6 dile ale luĭ Ianuarie împĕratul Vasilie cel dintâiŭ Machidonénul aŭ încoronat pre fiiul sĕŭ cel maĭ mare pre Leon al șéselea, ce s'aŭ numit înțelept[2]

Anul 877. Reposând S. Ignatie patriarhul Țarigraduluĭ împĕratul Vasilie Machidonénul în anul acesta[3] aŭ strîns sobor în Țarigrad, și pre Fotie dimpreună cu soborul l'aŭ așădat în sca-

[1] Ioan Christian. Engel in Antiqua Histor. Valachiæ part. 1. pag. 140.

[2] Catona in Synopsi Chronolog.

[3] Catona in Synopsi Chronol.

unul patriarhicesc, în zădar împrotivindu-se apusénii întâiașdată, pentru că în anul 879.[1] Ioann al optulea papa de la Roma încă aŭ întărit orânduiala soboruluĭ despre Fotie. În soborul acesta între alțĭ arhiereĭ aŭ șădut, ḑice Lecvien:[2] «Gavriil Αχριδῶν, ci nu s'aŭ socotit între Mitropoliți, pentru că în Ahrida, încă nu ședea arhiepiscopul bulgarilor».

Anul 878. La anul acesta așa scrie Lecvien[3], precum urméză: «Al treilea arhiepiscop al bulgarilor aŭ fost Gheorghie, împrotiva căruia Papa Ióvn al optulea în epistola 75, carea o aŭ trimis luĭ Mihail craiuluĭ Bulgarieĭ, se jeluiasce, că aŭ orânduit episcop Bălgraduluĭ pre un Evnuh, așa scriind craiuluĭ: Decĭ se scie Mărirea Ta, că Serghie călugărul carele fiind el de viță sclav, și în multe réle cufundat, preoția pre afurișo aŭ căpătat, și apoĭ într'alte reutățĭ încă aflat, de episcopul atuncĭ al sĕŭ despreoțit, iară după acéia cu destulă nevrednicie prin Gheorghie, carele cu strâmbul aŭ răbștit nume de episcop, s'aŭ înălțat la episcopia Bălgraduluĭ, cu putérea Verhovnicilor Apostolilor și a SS. Canóne încă și cu a nóstră judecată s'aŭ pus gĭos. Dată în 16 ale luneĭ luĭ Aprilie, în al unsprĕzécelea Indiction».

De la anul acesta înnainte nu maĭ aflu pomenirea luĭ Mihail, ca a unuĭ craiŭ, ci numaĭ ca a unuluĭ, carele lăsându-se de crăie încă aŭ maĭ trăit: drept acéia, care Sigebert la anul 865, despre dênsul, le pun aci. Sigebert așa dară[4] scrie: «Craiul bulgarilor făcêndu-se creștinĭ cu toțĭ bulgariĭ, după ce i s'aŭ trimis de la scaunul Apostolicesc preoțĭ, și aŭ priimit, și de la craiul Ludovic ajutorință, așa s'aŭ întărit în credință, cât curând după acéia aŭ dat crăimea fiuluĭ sĕŭ celuĭ maĭ mare, și el lepădându-se de lume s'aŭ făcut călugăr. Ci vĕḑind, că fiiul sĕŭ

[1] Baronius ad h. an. Catona l. c.

[2] Lequien in Oriente Christian. Tom. 2. p. 288.

[3] Lequien in Oriente Christiano Tom. 2. p. 288.

[4] Sygebert in Chronico. ad an. 865.

nebunésce lucră, și vrea a se întórce la păgânătate, iarăși aŭ încins brăul milităresc, și aŭ îmbrăcat veșmêntul cel crăesc, și gonind pre fiiul sĕŭ l'aŭ prins, și scoțêndu'ĭ ochiĭ, l'aŭ băgat în temniță; apoĭ dând crăimea fiiuluĭ sĕŭ celuĭ maĭ mic, iarăși aŭ îmbrăcat veșmêntul cel călugăresc, și întru acela aŭ remas până la sfârșitul vieței».

Așa scrie Sigebert, ci aŭ smintit întru acéia, că n'aŭ însemnat anul în carele s'aŭ întâmplat istoria acésta, căcĭ în anul 865 nu s'aŭ putut întâmpla. Întru acésta încă nu bine aŭ lucrat, că nu s'aŭ pus aĭavea numele feciorilor luĭ Bogore saŭ Mihail, ci despre cel maĭ mic se scie din Leon Grammaticul, că s'aŭ numit Simeon. Vedĭ anul 837.

Anul 885. Împĕratul Vasilie Machidonénul înșelat fiind de Santabaréuul, în anul de acum aŭ băgat în temniță pre fiiul sĕŭ cel maĭ mare Leon al șéselea, carele fusése încoronat cu 15 anĭ maĭ nainte [1].

Anul 886. Avgustul Vasilie cel dintâiŭ Machidonénul după ce aŭ slobodit din temniță pre fiiul sĕŭ Leon al șéselea, aŭ murit întâia dĭ a luĭ Martie din anul acesta, căruia îndată i-aŭ urmat Leon al șéselea, carele s'aŭ poreclit cel înțelept. Acesta cât aŭ stătut sîngur împĕrat, îndată aŭ săgunit pre Santabarénul în Athina, iară pre Fotie l'aŭ lepedat din patriarcie, și în locul luĭ aŭ pus pe frate-sĕŭ Stefan [2].

Anul 887. Leon Grammaticul [3], Simeon Logofĕtul [4], Gheorghie Chedren [5], și Constantin Porfyroghenetul [6] scriind răzbóele luĭ Symeon craiuluĭ bulgarilor, și al românilor cu grecĭ, și

[1] Catona in Synop. Chronol.

[2] Baron. ad h. an. Catona l. c.

[3] Leo Grammaticus in Chronog. ad ann. quo obiit Stephanus Patriarcha CP.

[4] Symeon Magister et Logotheta in Annalib. Nro. 3. in Leonem Philosophum.

[5] Cedrenus in Compendio Histor. ad an. 3. Leonis Philosophi.

[6] Constantin. Porphyrogen. de Administratione Imperii Cap. 40. p. 109.

cu ungurii, așa amestecă hronologia, cât cu anevoe îmi iaste a otărâ, carea bătae în ce an s'aŭ întâmplat, totuș așa iaste, ca confruntându'i pre dênșii între sine, și încă și cu scriitorii de la apus, se cerc adevĕrul. Pentru acéia mai nainte de a scrie bătae cea dintâiŭ, carea s'aŭ întâmplat întru al treilea an al luĭ Leon al șéselea, care cade în anul 888.[1]. Pricina, din carea s'aŭ pornit bătaĭa, o pun la anul de acum 887. Iară pricina cum scrie Leon Grammaticul[2] acésta aŭ fost: «Zauțas socrul împĕratuluĭ avea un șerb Evnuh anume Music. Acesta s'a însoțit cu Stavrachie, și Cosma, carii era negnțătorĭ grecescĭ prea bogați: aceștea dedați fiind spre căștigul cel fără de cale, și sprîginiți de Music, neguțătoria bulgarilor din Țarigrad o aŭ mutat în Thessalonica, și încărcând pre bulgarĭ cu vămĭ, prea greŭ i-aŭ năcăjit. Despre aceste însciințându-se Simeon de la bulgarĭ, el încă aŭ însciințat pre împĕratul Leon despre dênsele: ci împĕratul împedecat fiind de socru-sĕŭ, carele prea iubia pre Music, nu le-aŭ băgat în sémă. Drept acéia mâniindu-se bulgariul, ș'aŭ gătit óstea asupra romanilor.

Anul 888. In anul al treilea al luĭ Leon filosoful aŭ și trecut Symeon în Romania[3], și precum scrie Leon grammaticul[4]: «Împĕratul aŭ trimis pre Crinite magistrul miliției cu arme, și mai mulți de ceĭ de frunte boérĭ în cóntra bulgarilor, și bătêndu-se mai adése-orĭ prin Romania, s'aŭ făgărit romanii, căd̨ênd Crinite, Chyrtițe Armeniul, și toți ceia-l'alți. Dintră hazarĭ, carii venise întru ajutoriul împĕratuluĭ, pre câți aŭ prins Simeon, întru batjocura romanilor le-aŭ tăiat nările, și așa i-aŭ trimis la Țarigrad, pre carii vĕd̨êndu'i Impĕratul, s'aŭ aprins de mânie, și pe Scler povățuitoriul l'aŭ trimis cu corăbiĭ mai ușóre la Dunăre,

[1] Catona in Synop. Chron.
[2] Leo Grammaticus l. c.
[3] Symeon Magister et Logoth. l. c. Cedren. l. c.
[4] Leo Grammaticus l. c.

se ducă daruri turcilor, și se'i aţâţe în cóntra luĭ Simeon. Iară el s'aŭ dus, și după ce aŭ dobândit ajutoriŭ, și aŭ făcut legătură cu povăţuitoriul turcilor cu Arpad, și cu Cusan, s'aŭ întors la Impĕratul.»

Anul 889. In anul acesta iarăș aŭ trimis împĕratul Leon filosoful óste asupra luĭ Simeon pre apă, și pre uscat : pre mare aŭ trimis pe Evstathie patrichiul și drungariul, iară pre pământ pe Nichifor Foca, carii aŭ agĭuns până la Bulgaria. Dară împĕratul poftind pacea, aŭ trimis pre Constantinache vistiariul la Simeon, se vorbéscă despre dênsa ; ci Simeon vĕdêndu-se încongĭurat de oștĭ, pre Constantinache l'aŭ ţinut înșălătoriŭ, și l'aŭ pus supt pază, și el s'aŭ dus împrotiva luĭ Foca, cu ale căruĭ oștĭ cuprins fiind, ungurii, precum scrie Constantin Porfyroghenetul [1], aŭ trecut Dunărea, și bătêndu-se cu Simeon, după ce l'aŭ învins, și fugărit pre el, până la Preslava aŭ venit, apoĭ închiĭêndu pre Simeon în cetatea, ce se chiamă Mundagra, s'aŭ înturnat acasă. In carea vréme aŭ avut povăţuitoriŭ pre Leuntica feciorul luĭ Arpad». Nicĭ e de a nu se créde, că Leuntica aŭ povăţuit pre ungurĭ în războiul acesta, pentru că Leon grammaticul [2], din carele am scris céle maĭ din nainte, numaĭ atăta scrie la anul trecut despre Arpad, și Cusan, că Scler cu dênșiĭ aŭ făcut legătură, iară nu, că el aŭ povăţuit pre ungurĭ asupra luĭ Simeon.

Biruinţa, carea o aŭ avut ungurii de pe Simeon, așa o scrie Leon gramaticul la anul maĭ sus adus : «Simeon cuprins fiind cu oștile luĭ Foca, turcii aŭ trecut Dunărea, și aŭ robit Bulgaria. Acéstea înţelegêndu-le Simeon, aŭ pornit asupra turcilor, carii trecênd iarăși Dunărea, s'aŭ lovit cu bulgarii, și fugărindu-se Simeon de abia aŭ scăpat întreg în Drăștior. Iară turcii aŭ cerut de la împĕratul se

[1] Constantin. Porphyrogen. de Administratione Imperii Cap. 40 p. 109.

[2] Leo Grammaticus in Chronographia ad annum, quo obiit Stephanus Patriarcha CP.

cumpere pre bulgarii ceĭ robiți, carea poftă a lor o aŭ și plinit, trimețênd cetățéniĭ din Țarigrad, carii se dea prețul robilor. După acéstea Simeon prin Evstatie Drungariul aŭ făcut vorbă de pace, carea împĕratul lezne o aŭ primit, și ca se o și facă, aŭ trimis pre Leon Herosfactul. Drept acéia Nichifor vrea să să întórcă cu óstea, așișderea și Evstatie Drungariul. Ci pre Leon Herosfactul nicĭ la voróvă nu l'aŭ lăsat Simeon, ba ce e maĭ mult, l'aŭ pus supt pază. După acéia Simeon s'aŭ gătit asupra turcilor, și ne avênd aceștea ajutoriŭ de la romanĭ, ba încă nicĭ gătiți fiind de bătae, și lipsindu-le armele, pre toți i-aŭ omorât». Aci înțelége, că pre toți aceia, pre carii i-aŭ găsit acasă, i-aŭ omorât; pentru că Constantin Porfiroghenetul la anul maĭ sus adus așa scrie despre tóte acéstea : «Simeon după ce iarășĭ aŭ făcut pace cu împĕratul romanilor, și aŭ dobândit prilej, aŭ trimis solĭ la patinachĭ, și aŭ făcut legătură cu dênșiĭ, să se scóle împrotiva turcilor, și se'ĭ ștérgă de pre fața pământuluĭ. Și când s'aŭ dus turcii la óste, patinachitele cu Simeon aŭ mers asupra lor, și aŭ omorât tóte familiile, fugărind pre ceĭ ce era lăsați spre paza țĕreĭ de acolo. Așa dară turcii întorcêndu-se, și aflêndu'și țéra pustie, și jăfuită, s'aŭ mutat cu aședămêntul în țéra acéia, în carea până astădĭ lăcuesc; adecă în țéra acéia despre carea am dis, că se numésce de la rîurĭ. Iară locul, care îl ținea maĭ nainte turcii, de la rîul ce cură printr'ênsul se numésce Etel și Cuzu, în carele acuma lăcuesc patinachitele, de carii fugărindu-se turcii, s'aŭ aședat acolo unde lăcuesc acuma. Vedĭ și acélea, care s'aŭ scris la anul 834.

Fugărindu-se ungurii prin patinachite din Etel și Cuzu, adecă din Moldova, aŭ trecut în Galliția, povățuiți fiind de Alm, carele încă trăia. unde aŭ fost priimiți de silă bucuroși, pentru că scrie anonymul Beleĭ [1] precum urmézĕ: «Iară povățuitorii

[1] Anonymus Balae Regis Notarius in Historia septem Ducum Cap. 9. seqq.

rutenilor, măcar că fără de voia lor, tóte le-aŭ dat luĭ Alm, câte aŭ poftit, numaĭ cât l-aŭ rugat, ca lăsând Galliția, se trécă peste pădurea Hovoș spre apus în Pannonia, carea maĭ dinainte aŭ fost țéra luĭ Attila..... în carea țéră ar lăcui sclavîĭ, bulgariĭ și vlahiĭ, și păstoriĭ Romanilor». Apoĭ în capul al un-sprĕ-dĕcelea așa scrie: «După ce s'aŭ odihnit povățuitoriul Alm o lună în Galliția, povățuitoriul Galliției și ceĭa-lalțĭ soțĭ aĭ luĭ aĭ cărora pruncĭ era zălog, aŭ rugat pre Alm, și pre boériĭ luĭ, ca se trécă peste pădurea Hovoș spre apus în Pannonia; căcĭ dicea că țéra acéĭa ar fi prea bună, și cură într'ênsa prea véstite rîurĭ, care s'ar chema precum am dis maĭ în sus Dunăre, Tysă, Vag, Murăș, Criș, Timiș, și altele, carea și maĭ nainte ar fi fost țéra luĭ Attila, și murind el o ar fi cuprins Romaniĭ, aședând pre păstoriĭ sĕĭ până în Dunăre, iară țéra, carea zace între Dunăre și între Tysă, o ar fi cuprins Rean marele povățuitoriŭ al Bulgarieĭ, (vedĭ anul 666) moșul (moșuluĭ) povățuitoriuluĭ Salan, până la otarul rutenilor și al polonilor, și aŭ aședat acolo lăcuitorĭ sclavĭ, și bulgarĭ.

Iară țéra, carea iaste între Tysă, și între pădurea Igfon, ce zace spre Ardél, de la Murăș până la Someș o ar fi cuprins povățuitoriul Morot, al căruia nepot s'aŭ chiemat de unguri Menumorout, pentru acéia pentru că ar avea maĭ multe țiitóre și în țéra acéia ar lăcui némurile, care se numesc Cozar.

«Iară țéra, carea iaste de la Murăș până la cetatea Ursia (Orșova saŭ Rușava) ar fi cuprins povățuitoriul Gaad, (alțiĭ îl chiamă Glad) carele aŭ eșit din Vidin cu ajutoriul Comanilor, dintru a căruia sămînță s'aŭ născut Othum, pre carele maĭ târdiu pre vrémea S. Stefan l'aŭ omorât Sunad fiiul Dobuceĭ, și nepotul craiuluĭ în cetatea luĭ lângă Murăș pentru acéia, pentru că pururea s'aŭ împrotivit numituluĭ craiŭ, drept acéia craiul aŭ cinstit luĭ Sunad muérea luĭ Othum, cu tóte averile luĭ pentru slujba cea bună». Mérge maĭ încolo Anonymul Beleĭ, și scrie în capul 12. «A-

tuncĭ céle maĭ de frunte persóne, care se numesc Hetumagiar (șépte Ungurĭ) și ceĭ șépte povățuitorĭ aĭ Comanilor, a cărora nume l-am dis maĭ sus cu rudeniile, slujile, și slugĭnicele sale, din sfatul, și cu ajutoriul rutenilor aŭ eșit din Galiția în țéra Pannonieĭ, și așa trecênd prin pădurea Hovoș s'aŭ pogorât în părțile Hungului (ale Ungvarului), și locul, care l'aŭ cuprins dintâiŭ l'aŭ numit Muncaș, pentru că cu mare muncă aŭ sosit la țéra, carea o poftea..... Iară sclaviĭ lăcuitoriĭ țereĭ audind venirea ungurilor s'aŭ prea înfricoșat, și de bună voia sa s'aŭ supus luĭ Alm».

Care fiind așa, precum s'aŭ scris aci, greșesc toți, cariĭ pun venirea ungurilor în Ungaria de acum la alt an. Greșésce și Anonymul Beleĭ întru acéia, că amésteca partea Ungarieĭ cea de a stânga Dunăreĭ cu Pannonia, carea aŭ fost de-a drépta Dunăreĭ, cum s'aŭ arătat în istoria Românilor § 6.

Anul 890. După ce aŭ învins Simeon craiul pre Ungurĭ, cum s'aŭ arătat la anul trecut, s'aŭ întors din Moldova în Bulgaria, «și aflând (dice Leon Grammaticul la locul maĭ sus adus) pre Leon Herosfactul în Muldagra, aŭ dis cătră dênsul: nu voiŭ face pace, de nu mi se vor întórce toți ceĭ prinșĭ, împĕratul încă aŭ voit se'ĭ întórcă, și aŭ venit cu Leon Herosfactul Theodor Bulgarul domesticul luĭ Simeon, carele ĭ-aŭ și primit». După acésta óre câtă vréme aŭ fost pace între Romanĭ, și între bulgarĭ, ci nu prea îndelungată[1], cum se va vedea la anul 893.

Anul 892. «Intru acéia, scrie Asseman[2] Arnulf craiul Germanieĭ în luna luĭ Septemvrie 892, aŭ trimis solĭ la acelaș Simeon craiul Bulgarieĭ,.... ca se înoiască pacea, și se nu dea moravilor nemicilor luĭ ajutoriŭ, cariĭ solĭ is. prăvindu-și lucrul, s'aŭ înturnat în anul următoriŭ în luna luĭ Maiŭ la acelaș Arnulf. Despre Moravia vedĭ anul 861

[1] Ioseph Simonius Asseman. in Calend. Ecclesiæ Univ. Tom. 3 Part. 2. Cap. 2.

[2] Asseman. l. c.

Anul 893. După ce aŭ murit Nichifor Foca (ḑice Leon grammaticul[1]) Simeon cerca prilej de a strica pacea, și poftind maĭ mulșĭ prinți, aŭ pornit asupra Romanilor. Iară împĕratul Leon aŭ făcut domestic preste scóle pre Catacal, carele avea căsile sale de rabd, și împreună cu el aŭ trimis pre Theodosie patrichiul și protovestiariul, carii împreunându-se, tóte leghiónele, și oștile le-aŭ trecut, și dând bătae la Bulgarofog la gróznică fugă s'aŭ dat toți, și toți aŭ perit: între carii aŭ fost și patrichiul Theodosie pentru carele fórte s'aŭ întristat împĕratul.»

Asișderea scriŭ Simeon magistrul și logofĕtul[2], și Gheorghie Chedren[3].

Anul 902. Avgustul Leon al șéselea saŭ filosoful, în anul acesta s'aŭ însurat a patra óră, și aŭ luat șie muére pre Zoe, despre carea și după mórtea împĕratuluĭ Leon filosoful se va face pomenire maĭ adése orĭ[4].

Anul 903. După ce aŭ trecut ungurii în anul 889, în partea țereĭ, ce se chiamă acum cea de sus, iară maĭ de demult s'aŭ numit Iazighia, nu Pannonia (precum scrie Ptolomeŭ[5]) Alm povățuitoriul cel maĭ de frunte, între ceĭ șépte povățuitorĭ aĭ lor, i-aŭ descălecat în Hung, și împregĭurul Hunguluĭ, cum s'aŭ arătat la numitul an 889. Și întâiŭ nu prea departe s'aŭ lățit. Iară după mórtea luĭ Alm, Arpad fiiul luĭ, carele i-aŭ urmat în deregătorie, fórte aŭ lățit țînutul ungurilor. Pentru că, cum scrie anonimul Belei[6]: «în anul de la întruparea Domnuluĭ Hs. 903 povățuitoriul Arpad trimețênd oștile sale, aŭ cuprins tótă țéra, câtă iaste între Tysă, și Bodrog până la Ugocea cu toți lăcuitoriĭ eiĭ,

[1] Leo Grammatic. in Chronogr. ad an. quo obiit Stephan. Patriarcha CP.

[2] Symeon magist. et Logoth. in Annal. Nr. 3. in Leonem philosoph.

[3] Cedren. in Compendio Histor. ad an. 3. Leonis Philosophi.

[4] Catona in Synop. Chronol.

[5] Ptolomæus in Geographia.

[6] Anonym. Belæ Regis Notarius ad h. ann. seu 903.

și încungiurând cetatea Borșeĭ a treia ḑi o aŭ luat, și i-aŭ stricat zidurile, iară pre ostașiĭ luĭ Salan, câțĭ aŭ aflat într'ênsa în lanțurĭ legațĭ i-aŭ trimis în cetatea Hungulu ĭ.... înțelegênd acélea, ce se făcuse povățuitoriul Salan, din ostașiĭ sĕĭ, carĭ scăpase cu fuga după obicéiul bulgăresc, aŭ început a se lăuda cu réle, și pre Arpad din batjocură l'aŭ numit povățuitoriŭ Hungarieĭ (pentru că ședea în Hung), și pre aĭ luĭ hungarĭ iarăș din batjocură, și lăudându-li-se cu reŭ i-aŭ întrebat, cine sânt, și de unde aŭ venit, de cutéză a face unele ca acéstea? apoĭ le-aŭ poruncit se-și îndrépte greșélele, și rîul Bodrogului se nu-l maĭ trécă, ca nu cum-va venind el cu ajutoriul grecilor, și al bulgarilor se le întórcă reŭ pentru reŭ, și nicĭ pre unul se lasă, carele se ducă véste la aĭ sĕĭ.

Iară soliĭ luĭ Salan venind la cetatea Zemplinului, și trecênd Bodrogul, a doao ḑi aŭ ajuns la Arpad, și a treia ḑi spunêndu-ĭ sănătate de la domnul lor, i-aŭ spus și porunca. Iară Arpad auḑind solia povățuitoriului Salan celuĭ lălos, nu cu mândrie, ci cu umilință aŭ respuns ḑicênd: Măcar că strămoșul meŭ Attila, craiul cel prea putérnic, aŭ avut țéra, carea iaste între Dunăre, și Tysă până la otarul bulgarilor, și carea acum o biruiaște Salan, ci eŭ nu pentru frica grecilor saŭ a bulgarilor, ca cum nu le-aș putea sta împrotivă, ci pentru pretensugul luĭ Salan al povățuitoriului vostru ceiŭ din cădința mea o părticea pentru vitele méle, adecă pământul până la rîul Șieului, și preste acéstea ceiŭ de la povățuitoriul vostru, se'mĭ trimită din grația luĭ doao lagene pline de apă din Dunăre, și o sarcină de iarbă din fênațul Olpar, se cerc, maĭ dulcĭ sunt erbile din Olpar de cât erbile din Schythia, și din Dentumogiar, și apa Dunăreĭ de iaste maĭ bună de cât a Tanaidului? Și formos dăruindu-ĭ, ca se dobândéscă bună voința lor, aŭ poruncit se se întórne în patria sa. După acéia Arpad ținênd sfat, el încă aŭ trimis soliĭ sĕĭ la Salan, trimeținêndu-ĭ 12 caĭ albĭ, 12 cămile, și 12 pruncĭ de Comanĭ. Mu-

érea luĭ Arpad încă aŭ trimis luĭ Salan, 12 prunce de rutenĭ fórte înțelépte, 12 peĭ de Ermelin, 12 sobolĭ, și 12 lepingéle întraurite. Și s'aŭ trimis de ceĭ maĭ de frunte boérĭ.»

Nicĭ s'aŭ înșelat Arpad, pentru că Salan, după cum scrie anonimul în capul 16, tóte i le-aŭ dat, câte aŭ cerut.

Anul 904. Arpad, după ce aŭ căpĕtat pământul până în rîul Șieuluĭ de la Salan, nu mult aŭ zăbăvit, ci aŭ trimis solĭ și la Menumorout povățuitoriul Bihăreĭ, trimețêndu-ĭ și luĭ darurĭ ca luĭ Salan, și aŭ cerut pământul de la Someș până în Nor, și până la pórta Meseșuluĭ: dară Menumorout n'aŭ vrut să plinéscă cérerea luĭ Arpad. Drept acéia Arpad, aŭ trimis óste, și cu putérea aŭ luat pământul câtceruse, și generaliĭ luĭ, între care era și Tuhutum, aŭ făcut din piatră semn de otar în pórta Meseșuluĭ. [1]

Acólo zăbovind generaliĭ luĭ Arpad, Tuhutum s'aŭ socotit, cum ar putea lua Ardélul, să fie al sĕŭ de uric. Drept acéia aŭ trimis pre Ogmand tatăl luĭ Opaforcoș, de aŭ cercat pe ascuns țéra, carele cercându-o, fórte i-aŭ plăcut, pentru acéia după ce s'aŭ înturnat Ogmand la Tuhutum, fórte aŭ lăudat Ardélul, și au hulit pre Românĭ lăcoitorĭ dintr'ênsul, dicênd: «Că sunt Blahĭ, și Sclavĭ carĭ nu aŭ alte arme, fără numaĭ arc, și săgețĭ, și povățiutoriul lor Gelou nu e strângătoriŭ, și nu are bunĭ ostașĭ lângă sine, nicĭ vor îndrăzni a sta împrotivă ungurilor, căcĭ de la Comanĭ, și de la paținachĭ încă multe réle sufere». Audind acéstea Tuhutum, îndată aŭ trimis la Arpad, de șĭ-aŭ cerut slobodenie, se pótă tréce preste Meseș, să se bată cu Gelou povățuitoriul romanilor, și dobândind slobodenie, «s'aŭ gătit cu ostașiĭ sĕĭ și lăsând în pórta Meseșuluĭ pre soțiĭ sĕĭ, aŭ eșit preste păduri spre resărit împrotiva luĭ Gelou povățuitoriul bla-

[1] Anonim. Belæ Regis Notari. in Hist. de septem Ducilus Hungariæ cap 19—22.

chilor. Iară Gelou povățuitoriul Ardéluluĭ audĭnd venirea luĭ Tuhutum, șĭ-aŭ strâns óstea, și aŭ început a grăbi spre întimpinarea luĭ, ca se'l împedece în porțile Meseșuluĭ, ci Tuhutum într'o ḑi trecênd pădurea, aŭ agĭuns la rîul Almașuluĭ, acolo amêndoao oștile s'aŭ întâlnit, despărțindu-le numaĭ rîul.

Iară povățuitoriul Gelou vrea se'ĭ opréscă acolo cu săgetătoriĭ sĕĭ, ci diminéța în revărsalul ḑorilor Tuhutum aŭ împărțit óstea sa în doao părți, și o parte o aŭ trimis o țiră maĭ în sus, ca trecênd rîul fără de scirea ostașilor luĭ Gelou, se începă bătaia, carea așa s'aŭ făcut. Și pentru că lezne le-aŭ fost a tréce, amêndoao părțile de odată aŭ sosit la bătae, s'aŭ și bătut vitezésce âmbe oștile, ci s'aŭ învins ostașiĭ luĭ Gelou, și dintră dênșiĭ mulți s'aŭ tăiat, dară maĭ mulți s'aŭ prins. Vĕḑênd acésta Gelou povățuitoriul lor pentru cruțarea viețiĭ sale cu puținteĭ aŭ prins fuga, pre carele când fugea la cetatea sa cea de lângă Someș, gonindu'l nestâmpărat ostașiĭ luĭ Tuhutum, l'aŭ omorât lângă rîul Copușuluĭ. Atuncĭ lăcuitoriĭ țereĭ vĕḑind mórtea domnuluĭ sĕŭ, de bună voia sa dând mâna, șĭ-aŭ ales șie domn pre Tuhutum tatăl luĭ Horca, și în locul acela ce se chiamă Aștileu, credința o aŭ întărit cu jurămînt, și din ḑioa acéia locul acela s'aŭ numit Aștileu (Eșculeŭ), pentru că acolo aŭ jurat : Iară Tuhutum din ḑioa acéia aŭ stăpânit Ardélul cu pace, și cu noroc, ci sĕmînța luĭ numaĭ până la tîmpul craiuluĭ S. Stefan l'aŭ avut.»[1]

Din cuvintele acéstea ale Anonymuluĭ Beleĭ poți culége, că pre româniĭ din Ardél ungurĭĭ nu i-aŭ suppus cu armele sale, ci eĭ din bună voința lor s'aŭ supus și unit cu ungurĭĭ, ca să fie asémenĭ lor, precum aŭ și fost, până când s'aŭ ișdănit approbata Ardéluluĭ, căcĭ unirea, carea o aŭ făcut nobiliĭ (boérĭ) cu sasiĭ, și cu secuiĭ în anul 1437, nu e împrotiva a tot némuluĭ românesc, precum nu iaste nicĭ

[1] Idem ibidem Cap. 44—46.

împrotiva némuluĭ unguresc, carele aşişderea nu se numésce în unirea acéia, ci numaĭ în protiva proştilor iaste. Despre carea unire maĭ pe larg se va vorbi la anul, în carele s'aŭ făcut.

Ioann Hristian Enghel în istoria cea maĭ véche a ţereĭ muntenescĭ partea I, pagina 140 scrie, că în anul cel de acum 904, aŭ cuprins unguriĭ tótă ţéra bulgarilor, celor de la Tysă, ci Stefan Catona în synotul sĕŭ urmând annalistuluĭ din Fulda, stricarea cea deplin a ţînutuluĭ bulgarilor celor de la Tysă, şi de la Murăş o pune la anul 897, adecă cu şépte anĭ maĭ nainte: ci nu póte fi adevĕrat, pentru că annonimul Beleĭ chiar scrie, cum că unguriĭ cariĭ se aşedase în anul 889 în părţile Hunguluĭ, în anul 903 aŭ început întâiaş-dată a cuprinde câte o parte din ţînutul luĭ Salan. Despre carele iarăş scrie în capetele 38—42, că vĕdĕnd, cumu'ĭ cuprind ungurii pre'ncet ţînutul, şi temêndu-se, se nu'ĭ cuprindă cu totul, aŭ chiemat pre Grecĭ, şi pre Simeon Bulgarul întru ajutoriŭ, ci ungurii i-aŭ învins pre toţĭ, şi încungiurând Bălgradul, pre Simeon l'aŭ pus supt tribut. Care lucru de iaste adevĕrat, nu reŭ aŭ scris Sigebert la anul 907 că ungurii aŭ pus supt tribut pre bulgarĭ, numaĭ în hronologie aŭ greşit Sigebert cu treĭ anĭ. Veḑĭ şi acélea, care scrie Asseman [1].

Tot la acesta an pune Enghel în cartea maĭ sus numită, şi stricarea ţînutuluĭ luĭ Glad, carele aşa scrie: «Armada luĭ Glad stăpânitoriuluĭ Banatuluĭ de acum, la anul 904 aŭ fost după cum scrie Constantin porfyroghenetul, din paţinachĭ, bulgarĭ, şi românĭ». Bătaia ungurilor cu Glad aşa o scrie Stefan Catona în cartea maĭ sus numită: «Arpad — aŭ trimis pre Zuard Cadusa, şi pre Boita cu oştĭ noao de ajutoriŭ de la cabarĭ împrotiva luĭ Glad povăţuitoriul bulgarilor de preste Murăş. Glad pre bulgarĭ, pre comanĭ, şi pre vlahĭ i-aŭ scos în cóntra lor la rîul Temişuluĭ: în-

[1] Asseman. in Calend. Ecclesiæ Univ. Tom. 3. Part. 2. Cap. 6.

vins fiind aŭ scăpat în cetatea Cheve ḑisă, acolo încungĭurat fiind, s'aŭ dat pre sine ungurilor, cariĭ trecênd Dunărea, aŭ lăţit grózea armelor sale».

După ce aŭ luat unguriĭ Bănatul, şi aŭ trecut Dunărea, după acéia aŭ trebuit se ia Sclavonia, carea s'aŭ numit maĭ nainte Moravia cea mare, cum s'aŭ aretat la anul 861: Iară despre luarea Moravieĭ veḑĭ pre Constantin porfyroghenetul [1].

Anul 905. Câte scrie Anonimul Beleĭ [2] depre luarea Bihăreĭ de la Menumorout prin ungurĭ, despre venirea secuilor la óstea cea unguréscă, şi despre măritişul féteĭ luĭ Menumorout după Zoltan fiiul luĭ Arpad, tóte mi se vĕd a se ţinea de anul acesta, ḑică, ce va ḑice Catona, [3] carele încă trăia în anul 1808, în luna luĭ Maiŭ, când am vorbit cu el în Buda, ca cu un Canonic din Calocea.

Anul 907. Tot acelaş Catona scrie [4] că Arpad povăţuitoriul ungurilor, dela carele s'aŭ prăsit craiĭ unguresci de la S. Sefan cel dintăiŭ până la Franţisc cel dintăiŭ, supt a căruia oblăduire scriŭ acéstea, aŭ murit în anul de acum 907, punênd maĭ nainte următoriŭ şie pre Zoltan fiiul sĕŭ.

Anul 911. Minunat an aŭ fost acesta, pentru că amândoĭ împĕraţiĭ aŭ murit într'însul, adecă şi Ludovic al treilea împĕratul apusuluĭ aŭ murit în 21 Ianuarie, şi Leon al şéselea saŭ filosoful împĕratul resărituluĭ aŭ reposat în 11 Maiŭ. În Ludovic s'aŭ stîns viţa luĭ Carol celuĭ Mare, luĭ Leon i-aŭ urmat frate-sĕŭ Alexandru al doilea feciorul luĭ Vasilie celuĭ dintăiŭ [5]. La Alexandru, cum scrie Chedren [6]: Simeon craiul Bulgarieĭ aŭ trimis solĭ, de l'aŭ întrebat, vrea

[1] Constantin. Porphyrog. de Administratione Imperii, C. 41. p. 110. 111.

[2] Annonymus Belæ Regis Notar. Cap. 50. et 51.

[3] Catona in Synop. Chronol.

[4] Catona in Synopsi Chronolog.

[5] Baron. ad h. an. Catona in Synop. Chronol.

[6] Georgius Cedren. in Compendio Hist. ad an. 1. Alexandri Aug.

să țină pacea, și țînélva și pre dênsul în cinstea, în care l'aŭ țînut Leon împĕratul? ci Alexandru aŭ batjocorit pre solĭ, și aspru vorbind cu eĭ, aŭ gândit că va spăria pre Symeon. Drept acéia Symeon baitjocura, și lauda cea cu mânie a luĭ Alexandru nu o aŭ suferit, ci rumpênd pacea, s'aŭ rădicat cu arme asupra Romanilor.

Așișderea scriŭ Symeon Logofĕtul [1], nesciutul Continuator a luĭ Constantin, [2] Georgie Monahul, [3] și Leon Grammaticul [4].

Anul 912. Avgustul Alexandru în anul acesta în 6 ḑile ale luĭ Iunie în vêrstă de 40 de anĭ aŭ perit ca un fără-de-lége, vĕrsând sânge pe gură, întru al căruia loc aŭ stătut împĕrat Constantin al șéptelea Porfiroghenetul fiiul luĭ Leon al șéselea, carele maĭ întâiŭ aŭ fost supt tutorĭ pentru tinerĕțe, apoĭ pentru blestemățiele socru-sĕŭ ale luĭ Roman Lacapenul, precum se va arăta la anĭ viitorĭ.

În anul acesta aŭ vrut Constantin Duca, să răpéscă porfyra, ci șĭ-aŭ perdut capul, și cu acéia s'aŭ întors liniștea în cetate [5] ci nu din afară; pentru că, cum scrie Leon Grammaticul [6]: «în luna luĭ Avgust Simeon craiul Bulgarieĭ, rădicând óste asupra Romanilor, cu mare mulțime aŭ agiuns la Țarigrad și făcênd șanț de la Vlaherne, până la pórta cea de aur ḑisă, aŭ încongiurat Cetatea: și zburând cu nădéjdea, gândea că lesne o va lua. Dară cercând întăririle zidurilor, și vĕḑênd securitatea cetățiĭ, pentru mulțimea poporuluĭ, a unéltelor de bătaie, și a păzitorilor, înșelat de nădéjde s'aŭ întors la locul ce se ḑice Evdom, ca să facă legătură de pace. Priimind tutoriĭ împĕratuluĭ cu bucurie pacea, Simeon aŭ trimis mișlocitorĭ pre Theodor magistrul. Iară pa-

[1] Symeon Magister et Logotheta in Annalib. Nro. 3. de Alexandro Aug.

[2] Incertus Continuator Constantini p. 234.

[3] Georg. Monach. p. 564.

[4] Leo Grammaticus p. 488.

[5] Cedrenus in Compendio Histor. ad ann. 1. Conftantini VII. Porphyrog.

[6] Leo Grammaticus in Chronogr. ad ann. 1. Constantini VII.

triarhul Nicolae cu magistrii Stefan, și Ioann luând pe împĕratul cu sine, și mergênd până la Vlaherne, pre doi feciori ai lui Simeon i-aŭ dus în cetate, care în pălute s'aŭ ospătat împreună cu împĕratul. Iară lui Nicolae patriarhul, când aŭ mers la Simeon, însuși Simeon și-aŭ plecat capul. Pentru acéia patriarhul, când vrea să'l bine cuvinteze, în loc de Omofor, i-aŭ pus Titia sa pre cap. Mai pre urmă cu prea multe și prea mari daruri încărcați Simeon, și fecioriĭ lui, s'aŭ înturnat în patria sa, nenărăvindu-se între sine pentru condițiile supt care aŭ făcut pacea.

Așișderea scriŭ Chedren, [1] Simeon Logofĕtul [2], și Avtorul cel nesciut [3].

Anul 914. Simeon craiul bulgarilor și al românilor celor, ce era dea drépta Dunărei, stricând pacea, cea în anul 912 făcută cu împĕrăția resăritului, în anul de acum după cum scrie Leon Grammaticul [4]: «Iarăș aŭ jefuit Thrachia: iară Avgusta Zoe, cu ceĭ mai de frunte se grijea cum ar împedica, și îmblânzi fața lui. Acésta înțelegêndu-o Ioann Boga, aŭ cerut se'l facă patrichiŭ, și aŭ făgăduit, că de'și va dobândi pofta, va aduce pre patinachi întru ajutoriŭ, și luând daruri cu sine, s'aŭ dus în ținutul patinachilor. De unde luând cuzéși, cu acéia s'aŭ întornat în Țarigrad, după ce i-aŭ făgăduit patinachii, că vor tréce, și se vor oști cu Simeon».

Ci cu acéstea nu mult aŭ gândit Simeon, căci aŭ încungĭurat, și aŭ luat Odriul după scurtă vréme, despre a căruĭ luare așa scrie acelaș Leon Grammaticul îndată mai în jos: «In luna luĭ Septemvrie al Indictionuluĭ al treilea Pancrutuca Arménul aŭ vîndut Odriul luĭ Simeon. Nu îndelung după acéia trimiși fiind la Simeon Vasilie patrichiul,

[1] Cedrenus l. c.

[2] Symeon Magister et Logotheta Nro. 5.

[3] Incertus Continuator Constantini p. 238.

[4] Leo Grammaticus in Chronographia ad annum 3. Constantini VII. Porphyrog.

Canicle, și Nichita protovestiariul Helladiul cu multe daruri, iarăș aŭ căpătat cetatea.»

Așișderea scriŭ Chedren [1] și Simeon logofĕtul [2].

Anul 915. La anul îndată maĭ din nainte pentru acéia am scris, că Simeon aŭ fost craiŭ numaĭ preste ceĭ dea drépta Dunăreĭ bulgarĭ, și Românĭ, pentru că unguriĭ maĭ nainte, adecă în anul 903 și 905, cuprinsése pre bulgariĭ și româniĭ, cariĭ aŭ stăpânit, ci supt clientela bulgarilor, și a românilor, celor dea drépta Dunăreĭ, tot pământul, cât cuprinde între munțiĭ Carpatuluĭ, și rîurile Vag, Dunăre și Olt, cum scrie anonimul Beleĭ [3], și Constantin Porfyroghenetul [4]. Iară patinachiĭ, cariĭ încă în anul 889, aŭ cuprins Moldova, și pre românĭ de acolo, de la ungurĭ în anul acesta 915, cum scrie Enghel [5] aŭ cuprins și țéra Muntenéscă cu românĭ lăcuitoriĭ eĭ, și Simeon craiul n'aŭ maĭ stăpânit de-a stînga Dunăreĭ, vreaŭ a dice: Romanĭ ceĭ de-a stînga Dunăreĭ n'aŭ maĭ fost supt clientela bulgarilor, ci ceĭ din Ardél, din Bănat, din Maramorăș, și din tótă țéra unguréscă cea de acum aŭ rĕmas supt ungurĭ până acum în anul 1808, în carele scriŭ acéstea: iară românĭ din Moldova, din Bucovina, și din țéra Muntenéscă aŭ fost supt patinachĭ, saŭ patinachite, și supt comanĭ, până când s'aŭ stins acéstea doao némurĭ, și Românĭ le-aŭ moștenit numele în maĭ multă vréme, cum se va arăta la aniĭ viitorĭ.

Aniĭ 916. 917. Avgusta Zoe, dice Simeon logofĕtul [6], după

[1] Cedren. in Compendio Hist. ad eundem ann. ejusdem Constantini.

[2] Symeon Magist. et Logoth. Nris 7. et 9.

[3] Anonym. Belæ Regis Notar. in Histor. de septem Ducib. Hungariæ.

[4] Constantinus Porphyrogen. de Administratione Imperii cap. 40.

[5] Ioann. Christ. Engel in veteri Hist. Valachiæ Part. 1, p. 140.

[6] Symeon Magister et Logotheta in annalib. Nris 10 et 11. de Constantino VII. Aug.

ce i-aŭ vĕdut mândria, și sumeția luĭ Simeon asupra creștinilor, s'aŭ sfătuit cu aĭ sĕĭ, se facă pace cu Sarachiniĭ, și tóte oștile céle din Asia, se le trécă în Evropa, ca se bată pre Simeon. Drept acéia trimeţêndu-se în Syria patriarhul Ioann Radenul, și Mihail Tozara, ca se facă pacea acéia, Zoe dăruind tóte oștile, le-aŭ trecut în Thrachia, fiind domestic scólelor Leon Foca, carele maĭ mult era vĕdut pentru mărimea, și tărimea trupuluĭ, de cât peniru sciința militărésca. Așa dară toți povățuitoriĭ, și tribuniĭ aŭ jurat pe sfânta cruce, că vor ținea una, apoĭ aŭ pornit asupra nemicilor. Iară peste tótă óstea aceștea era maĭ marĭ. Peste mergĕtoriĭ înainte era Ioann Graspon, și Hicanati, fiiul luĭ Marul, preste óste maĭ mar povățuitoriĭ era Roman Arghyr, și frate-sĕŭ Leon, și Barda Foca. De față era și Melias cu Arméniĭ. Ci Constantin Afrul cu Leon povățuitoriul încă era gata se dea sfat. Așa dară în 20 de ḑile ale luĭ Avgust în indictionul al cincilea (adecă în anul 917), la rîul Aheloului bătêndu-se romaniĭ cu bulgariĭ, minunate sunt judecățile luĭ Dumneḑeŭ! s'aŭ făcut mórte; ca carea n'aŭ fost din véc. Leon povățuitoriul cu fuga aŭ scăpat în Mesemvria In locul batăeĭ între alțiĭ aŭ perit Constantin Afrul, Ioann Graspon și maĭ mulțĭ povățuitoriĭ și tribuniĭ.

Iară Roman patrichiul și drungariul cu tóte corăbiile fusése trimis la Dunăre, ca se mérgă întru ajutoriŭ luĭ Leon Foca, așișderea s'aŭ trimis și Ioann Boga, ca se aducă pre patinachiĭ, precum s'aŭ ḑis maĭ nainte, pre cariĭ Roman drungariul trebuia se'ĭ trécă; ci vĕḑêndu patinachiĭ, că Roman drungariul, și Ioann Boga nu se nărăvesc între sine, s'aŭ înturnat la ale sale. După bătae înturnându-se Roman, și Boga în Țarigrad, tótă cetatea s'aŭ sculat asupra lor, și pre Roman drungariul în primejdie ca acéia l'aŭ adus, cât s'aŭ judecat să-ĭ scótă ochiĭ, ca unuia, carele din lenevire, saŭ din cuget reŭ, n'aŭ vrut se trécă pre patinachiĭ; și pre Romaniĭ, cariĭ fugise, încă nu i-aŭ primit în corăbiĭ. Nicĭ ar fi scăpat de pedépsa acéia, de nu s'ar

fi rugat pentru dênsul patrichiul Constantin Gongulul cu magistrul Stefan, carii prea mult putea face la Avgusta Zoe.

Iară bulgarii aŭ năvălit după învingerea (de la Ahelou) până la Ţarigrad, în protiva cărora aŭ eşit Leon povăţuitoriul scólelor, cu Nicolae feciorul sĕŭ. şi Heterearha Ioann cu tótă óstea (câtă mai remăsése) până la Catasorte, şi de nópte năvălind preste eĭ bulgarii, toţi aŭ perit.»

Aşişderea scriŭ Leon Grammaticul [1], şi Chedren [2], numai că Chedren scrie, că la Cattorte bulgarii aŭ fost învinşi de greci, carii pre sine până astă-dĭ se numesc romani pentru acéia, pentru că împĕrăţia resărituluĭ aŭ fost a romanilor, iară nu a greciior.

Anul 919. Roman cel dintâiŭ Lacapenul carele aŭ fost născut în Armenia din mic ném, în anul acesta s'aŭ chiemat la curtea împĕrătéscă, şi măritând pre Ilina fata sa după Constantin al şéptelea, mai întâiŭ s'aŭ numit socru împĕrătesc, apoi chesariŭ, şi mai pre urmă avgust, nefolosînd ceva starea în cóntra a împĕrătéseĭ Zoe, a luĭ Foca, şi altora. La atâta póte aduce o muére lucrul la bărbatul sĕŭ [3].

Anul 920. Roman Lacapenul împĕratul cel noŭ în anul acesta aŭ numit pre Theodora muérea sa avgustă, şi pre Hristofor fiiul sĕŭ cel mai mare avgust; iară avgustul Constantin al şéptelea porfyroghenetul s'aŭ dat cu totul la scris [4], de atunci aŭ început el a scrie cărţile, cu care şi eŭ m'am folosit în multe rânduri scriind hronica românilor.

Anul 921. La anul acesta aşa scrie Chedren [5]: «Murind Adrelast domésticul shólelor, i-aŭ urmat în deregătorie Pyth Arghir. Acesta pentru că bulgarii năvălise până la Cata-

[1] Leo Grammat. in Chronographia, et.

[2] Cedren. in Compendio Historico, uterque ad ann. 5. Constantini VII. Aug.

[3] Cedren. in Compendio Historico. Catona in Synop. Chronol.

[4] Iidem Cedrenus, et Catona ll. cc.

[5] Georgius Cedrenus in Compend. Hist. ad ann. 9. Constantini VII.

syrte tóte prădând, oștile le scóte asupra lor, și așeḍând tabăra lângă Thermopoiŭ, pre Mihail cel preste cohorte pus fiĭul patrichiuluĭ Moroleon, îl trimite înainte, carele pe nesciut căḍênd în lęșul nemicilor, fiind că nu era loc de a fugi, se gată la luptă, și prăpădind pre mulțĭ bulgarĭ saŭ fugărindu'ĭ, însuș capătă rană, din carea înturnându-se în Țarigrad, și móre.

Simeon după acésta iarăș trimite asupra romanilor mare óste supt povățuitoriul Cagan, unul dintră boériĭ sĕĭ, și supt Minic prințul călărașilor, și poroncésce ca de-auna se mérgă la Țarigrad. Roman avgustul înțelegênd venirea lor,.... rectoruluĭ Ioann, și arghyrilor Leon și Pyth le poroncésce, se le iase înainte..... întru a cincea septămână a părésimeĭ, tăbărîndu-se în șesul Pegilor aŭ stătut. Acolo îndată resărind bulgariĭ, și cu mare strigare, și iuțime năvălind, rectorul Ioann aŭ dat fuga, și patrichiul Fotin fiĭul luĭ Latipod bătêndu-se în locul luĭ cu alțiĭ maĭ mulțĭ cad de sabie,.... uniĭ se prind. Bulgariĭ după acésta nimenea împedecându'ĭ, aprind polata din Pega, și tot Stenul.»

Așișderea scrie Simeon magistrul și logofĕtul [1].

Anul 922. «În luna luĭ Iunie (al anuluĭ de acum după Catona [2]) ḍice Simeon logofĕtul [3], venind iarăș bulgariĭ până la polatele S. Theodoreĭ, pre acélea le-aŭ ars, și céle-lalte le-aŭ jefuit, și bătêndu-se iarăș, pre romanĭ i-aŭ fugărit». Décĭ bulgariĭ s'aŭ dus spre Odriŭ, despre carea cetate așa scrie Leon Grammaticul [4]: «Fiind povățuitoriŭ Odriuluĭ patrichiul Moroleon.... Simeon bulgariul aŭ încungĭurat ḍisa cetate cu tótă óstea sa, și făcênd șanț împregĭurul eiĭ, o aŭ asuprit cu tarĭ arme: iară sfârșindu-se

[1] Symeon Magister et Logotheta in Chronograph. Nris 21 et 23. de eodem Constantino.

[2] Catona in Synopsi Chronolog.

[3] Symeon Magister et Logoth. in Annalib. Nro 25. de Constantino VII.

[4] Leo Grammaticus in Chronographia ad ann. 10. ejusdem Constantini.

bucatele într'ênsa, s'aŭ făcut mare fómete.... drept acéia cetățeniĭ s'aŭ dat pre sine, și pre povățuitoriul óstel bulgarilor, pre carele prinzêndu'l Simeon, l'aŭ ferecat în terr, și cu amară mórte l'aŭ omorât, și lăsând bulgarĭ pentru paza cetățeĭ s'aŭ înturnat în patria sa».

Acéstea așa dară nu s'aŭ întâmplat în anul cel viitoriŭ 923, precum dice Asseman [1], ci în anul de acum.

Anul 923. Nu mult aŭ zăbăvit Simeon în patria sa, ci în anul acesta iarăș s'aŭ rădicat asupra împărățieĭ resărituluĭ; căcĭ scrie Leon Grammaticul [2], precum urméză: «În luna luĭ Septemvrie a indictionuluĭ 12, (nu 2, cum arată Pagie [3]), Simeon craiul Bulgarieĭ cu tóte oștile sale se gată asupra Țarigraduluĭ. Décĭ jăfuesce Thrachia, și Machidonia,..... apoĭ mergêndu la Vlahe ne, aŭ poftit, se trimită la el pre Nicolae patriarhul cu vre-o câțĭ va din ceĭ maĭ de frunte, ca să se sfătuiască de pace. Pentru acéĭa dându-le chizéș de âmbe părțile, s'aŭ strâns la olaltă, întâiŭ patriarhul Nicolae, apoĭ patrichiul Mihail Stepion, și Ioann Mystic, carele era al doilea după împĕratul..... și aceștea cu Simeon se sfătuia despre pace; iară Simeon pre aceștea i-aŭ trimis în dărăpt, și aŭ poftit se vadă pre împĕratul Roman Lacapenul, din mulțĭ audind despre înțelepciunea, tăria, și vârtuțile luĭ. Împĕratul de acésta fórte bucurându-se, aŭ primit, cérerea..... drept acéia la țermurele Cosmiduluĭ aŭ făcut o mahină fórte tare în mare: la carea corabia cea împĕrătéscă cu vâsle lezne s'ar putea mâna, și îngrădindu-o prea tare, mișlocul eĭĭ așa l'aŭ întocmit, ca într'ênsa se pótă împreună vorbi despre pace..... A cincea dĭ după ce s'aŭ făcut acéstea în 9 dile ale luĭ Noemvrie, într'al patrulea cés al dileĭ, Simeon aŭ mers cu nenumĕrate oștĭ încungĭurat,..... Așa dară maĭ nainte ve-

[1] Assemanus in Calendaris Ecclessiae Universae Tom. 3. part. 2. Cap. 6

[2] Leo Grammatic. in Chronogr. ad an. 11. Constantini VII.

[3] Pagius ad an. 927. Nro 6.

nind împĕratul la mahina acéia, aștepta pre Simeon: cât s'aŭ dat chizéșĭ de ambe părțile, și bulgarĭĭ aŭ cercat mahina cu dea dinsul, ca se nu fie vre o înșelăciune saŭ leaș; Simeon aŭ descălecat, și mergênd la împĕratul, și-aŭ dat binéțe, apoĭ aŭ început a vorbi despre pace..... Acéstea grăind împĕratul, aŭ tăcut. Symeon mirându-se de cuvintele luĭ céle blânde, aŭ voit se fie pace. După acéia luându-și ḑiua bună de la o-laltă, s'aŭ despărțit, dând împĕratul luĭ Simeon fórte marĭ și formóse darurĭ.»

Așișderea scriŭ Gheorghie Chedren [1], și Simeon logofĕtul [2].

Anul 924. Împĕratul Roman Lacapenul, după ce aŭ făcut pace cu Simeon craiul Bulgarieĭ, pre doĭ feciorĭ aĭ sĕĭ maĭ micĭ de cât Hristofor, iarăș i-aŭ numit împĕrațĭ, nebăgând în vre-o samă pre ginere-sĕŭ împĕratul Constantin al șéptelea Porfyroghenetul, ci așa s'aŭ și folosit prin feciorĭ, după cum aŭ lucrat drept, cum se va arăta la anul 944 [3].

Anul 927. Despre Simeon craiul bulgarilor și al românilor celor ce aŭ fost atuncĭ, și până astadĭ sânt de-a drépta Dunăreĭ, scrie Luitprand [4], și Sigebert [5], că aŭ fost maĭ întâiŭ filosof, adecă aŭ învĕțat filosofia luĭ Aristotel în Țarigrad, apoĭ s'aŭ făcut monah, iară maĭ pre urmă lăsând călugăria, s'aŭ făcut craiŭ, ci grecii nu pomenesc de acéstea, numaĭ cât scriŭ că aŭ fost feciorul luĭ Bogore saŭ Mihail, și luĭ i-aŭ și urmat în crăime. Asseman [6] arată, cum că Simeon aŭ avut doao muerĭ, din cea dintâiŭ aŭ avut pre feciorul Mihail, pre carele l'aŭ făcut călugăr; iară dintru a doao muére carea aŭ fost soră luĭ Gheorghie Sursubul, pre

[1] Cedren. in compendio Histor. ad. an. 11. ejusdem Constantini VII.

[2] Symeon Magist. et Legoth. in Annal. Nris. 27 — 30. de eodem Constantino.

[3] Cedrenus in Compendio Historico. Catona in Synopsi Chronol.

[4] Luitprandus Lib. 3. Cap. 8.

[5] Sygeber. in Chronico ad. an. 926.

[6] Asseman. in Calend. Ecclesiae Univ. Tom. 3. Part. 2. Cap. 6.

carele l'aŭ lăsat Simeon tutor fiilor sĕĭ, aŭ avut treĭ feciorĭ: pre Petru, carele i-aŭ urmat în crăime, pre Ioann, și pre Mihail, pre carele Anonymul luĭ Combefisie[1] îl numésce Veniamin, iară Alberichie[2] Boian, despre carele maĭ multe la anul 967.

Simeon Bulgarul cu puțin maĭ nainte de a muri s'aŭ bătut și cu croațiĭ, saŭ horvațiĭ, despre carea bătae așa scrie Chedren[3]: «În luna luĭ Maiŭ în indictionul al cincĭ-sprĕ-dĕce Simeon craiul bulgarilor s'aŭ pornit cu óste în cóntra Crovaților, de cariĭ între munțĭ strâmtorit s'aŭ învins și tótă óstea o aŭ perdut. Așișderea scrie și Calvisie[4], numaĭ cât pérderea acésta a luĭ Simeon o pune la anul 931. Ce nu póte se fie adevĕrat, pentru că scrie Leon Grammaticul[5]: «În luna luĭ Maiŭ în indictionul al cincĭ-sprĕ-dĕcelea Simeon craiul Bulgarieĭ aŭ murit, lăsând în locul sĕŭ spre Petru fiiul sĕŭ cel de a doao muére, adecă pre sora luĭ Gheorghie Sursubul, pre carele l'aŭ dat purtătoriŭ de grije fiilor sĕĭ. Décĭ țĕrile de prin pregĭur audind mórtea luĭ Simeon, gândea să se rădice cu arme asupra bulgarilor. Și fiind fómete, și lăcuste în Bulgaria, se temea de năvălirea Romanilor. Drept acéia ținênd sfat, eĭ însuș se într'armară în cóntra Romanilor, și óstea o vărsă prin Machidonia. Iară audind că împĕratul Roman Lacapenul gată óste asupra luĭ Petru, și asupra lor, pre ascuns trimite pre un monah de viță armén, anume Gheorghie Colochyr, se ducă o carte scrisă cu slove de aur, care carte acéstea cuprindea în sine: cum că bulgariĭ nu numaĭ pacea o voesc, ci acéia încă o doresc, ca să se facă căsătoriĭ între dênșiĭ. Pre călugărul acesta bucuros l'aŭ priimit împĕratul și îndată aŭ trimis cu o piotă (corabie lungă și îngustă) pre călugărul Theodor

[1] Incert. Continuator sive Anonym. Combefisian. p. 255.

[2] Albericius in Chronico Ms. ad an. 967.

[3] Cedren. in Compendio Hist. ad an. 15. Constantini VII.

[4] Calvisius in Opere Chronologico.

[5] Leo Grammatic. in Chronograph. ad an. 15 Constantini VII.

Avuche, și pre Rodonat împĕrătescul cliric în Mesemvria, ca se vorbéscă de pace cu bulgarii. Mergênd ei și vorbind acélea, care se cuvinea, s'aŭ înturnat pre uscat cu Stefan Bulgarul. După dênșiĭ aŭ venit Gheorghie Sursubul, și întâlnindu-se cu toțiĭ în Țarigrad, aŭ făcut legăturile de pace. Ĕră vĕdênd pre Maria fata Impĕratuluĭ Hristofor, le-aŭ prea plăcut, și aŭ scris luĭ Petru, că cât maĭ curând, să vină. Venind Petru, Împĕratul Roman i-aŭ eșit înainte cu corăbiile la Vlaherne, și vĕdênd pre Petru i-aŭ dat binéțe, și cât s'aŭ nărăvit despre greutățĭ, aŭ legat pace, apoĭ aŭ făcut contracturile céle de căsătorie. După acéia în 8 dile ale luĭ Octomvrie mergênd patriarhul Stefan cu Theofan protovestiariul, cu Maria fata împĕratuluĭ Hristofor, și cu tot senatul la bisérica Sf. Născĕtóreĭ de Dumnedeŭ cea de la Pega, pre Petru și pre Maria i-aŭ cununat într'ânsa, apoĭ ospătându-se împărătésce, Theofan protovestiariul cu Maria fata împĕratuluĭ, s'aŭ înturnat în cetate. Iară a treia di după cununie împĕratul Roman aŭ dat prea minunat ospăț în Mahina de la Pega, în care ospăț mare vrajbă s'aŭ făcut de bulgarĭ, că la păharul închinăreĭ să se numéscă întâiŭ Hristofor, apoĭ Constantin, ce li s'aŭ și îngăduit de împĕratul Roman. (Pentru că după cum scrie Zonara [1], el aŭ fost învitat pre bulgarĭ la acea cérere). Iară isprăvindu-se nunta și Maria gata fiind se pléce în Bulgaria, părinții ei o aŭ petrecut până la Evdom, acolo plângênd preste dênsa, tare s'aŭ întristat, căci se desparte de dênsa, maĭ pre urmă pre ginere-sĕŭ l'aŭ sărutat, și dându'ĭ fata pre mână, s'aŭ înturnat în cetate. Așa s'aŭ dat Maria pre mânele bulgaruluĭ, și aŭ mers în Bulgaria!»

Așișderea scriŭ despre tóte acéstea Chedren [2], și Simeon logofĕtul [3], ci anonimul luĭ Combefisie saŭ avtorul cel ne-

[1] Zonaras Tom 2. p. 190.
[2] Cedren. l. c.
[3] Symeon Magister et Logoth. in Annalib. Nris 33, et 34, de Constantino VII.

sciut [1], așa scrie despre mórtea luĭ Simeon : «Iónn astronomul vĕdînd pre împĕratul Roman Lacapenul aŭ dis cătră dênsul: Dómne! Statua, care iaste în bolta de la Xerolof, și caută spre apus e semnul luĭ Simeon. Capul acestia de'l veĭ lua, întru acela cés va muri Simeon. Drept acéia trimițênd împĕratul, nóptea aŭ luat capul Statueĭ, și Simeon într'acelaș cés aŭ murit în Bulgaria, . . . lăsând cu testament (diată) pre Petru Craiŭ. . . . pre Mihail fiu-sĕŭ cel dintâia muére l'aŭ tuns monah; iară Ioann, și Veniamin, frațiĭ luĭ Petru se îmbrăca încă în stolă bulgărească». Așișderea scrie despre statua maĭ nainte dișă și Gheorghie monahul [2].

Anul 928. Nu îndelung a domnit cu pace Petru craiul Bulgarieĭ, pentru că uniĭ dintre ceĭ maĭ de frunte bulgarĭ aŭ aținat pre Ioann frate-sĕŭ asupra luĭ, despre care lucru așa scrie Chedren [3], «în timpul acela (când aŭ reposat patriarhul Stefau) luĭ Petru craiuluĭ bulgarilor, Ioann frate-sĕŭ cu uniĭ dintre ceĭ putérnicĭ bulgarĭ i-aŭ pus cursă, carea descoperinduse, pre Ioann l'aŭ bătut, și l'aŭ băgat în temniță, iară celora-lalțĭ le-aŭ tăiat capetele. Despre care lucru fiind însciințat prin Petru împĕratul Roman Lacapenul, acesta aŭ trimis pre Iónn monahul, carele fusése maĭ nainte rector, ca supt pretext de a face noao legătură, se cérce pre Ioann în tot timpul, și să'l ducă în Țarigrad, și cu adevĕrat rectorul aŭ furat pre Ioann, și punêndu'l în corabie din Mesemvria l'aŭ dus cu sine în Țarigrad». Așișderea scriŭ Leon Grammaticul [4], Simeon logofĕtul [5], și Gheorghie Monahul [6].

Ba anonimul luĭ Combefisie [7], scrie, că și Mihail monahul feciorul luĭ Simeon din întâia muére, încă s'aŭ rădicat asupra luĭ Petru. Ale anonimuluĭ cuvinte sânt acéstea

[1] Incert. Continuator p. 255.

[2] Georgius Monachus p. 255. seqq.

[3] Cedren. in Compend. Hist. ad an. 16. Constantini VII.

[4] Leo Grammatic. p. 505.

[5] Symon Logotheta p. 488.

[6] Georgius Monachus p. 585.

[7] Incertus Continuator p. 260.

«Ba și Mihail monahul fratele luĭ Petru poftind crăimea bulgărescă, încă s'aŭ sculat deosebĭ într'o cetate a Bulgarieĭ asupra luĭ Petru, și pre mulțĭ schithe, carii lăsase pre Petru, i-aŭ tras la sine. Aceștea murind Mihail aŭ năvălit în otarele Romanilor, așa cât de la Machetida prin Strymon până la Attica tóte le-aŭ jăfuit». Așișderea scrie Chedren [1].

Anul 931. In anul de acum aŭ murit împĕratul Hristofor socru luĭ Petru craiuluĭ Bulgarieĭ [2]; iară luĭ Zoltan povățuitoriuluĭ ungurilor i se nasce un fiiŭ anume Tox, carele i-aŭ și urmat în povățuire [3].

Anul 933. Împĕratul Roman Lacapenul după mórtea împĕratuluĭ Hristofor, lepădase pe Trifon patriarhul din scaunul Țarigraduluĭ, întru al căruia loc în anul acesta aŭ pus pre Theofylact fiiul sĕŭ [4].

Anul 934. La anul acesta așa scrie Chedren [5]: «în Aprilie al indictionuluĭ al șéptelea, turciĭ (ungurii) făcênd năvălire, céle de către apus tóte le prăda până în Țarigrad. Trimis fiind patrichiul Theofan protovestiiariul, face pace cu dênșiĭ, și împĕratul Roman Lacapenul n'aŭ gândit cu tótă cheltuiala, numaĭ să pótă rĕscumpăra pre ceĭ robițĭ de turcĭ (ungurĭ). Așișderea scriŭ Leon Grammaticul, [6] anonymul luĭ Combefisie, [7] Simeon Logofĕtul, [8] Gheorghie monahul [9].

Anul 943. Iarăș Chedren [10] așa scrie la anul de acum: «În indictionul dintăiŭ năvălind iarăș turciĭ în otarele Romanilor, aŭ eșit Theofan Cubiculariul, și făcênd pace cu

[1] Cedrenus Tom. 2. p. 627. 628.

[2] Cedrenus in Compend. Historico.

[3] Catona în Synop. Chronologica.

[4] Baronius ad h. an. Catona l. c.

[5] Cedren. in Compend. Hist. ad. an. 22. Constantini VII.

[6] Leo Grammaticus p. 506.

[7] Incertus Continuator in Romanum Lacapenum p. 262.

[8] Symeon Logotheta p. 489 490.

[9] Georgius Monachus pag. 588.

[10] Cedren. in Compend. Hist. ad. an. 31. Constantini VII.

dênșiĭ, aŭ luat chizéșĭ de la eĭ, apoĭ s'aŭ înturnat.» Catona [1] ḑice, că pacea acésta cu ungurĭĭ s'aŭ fost făcut pe cincĭ anĭ.

Anul 944. Doao sunt la anul acesta de a se însemna, una iaste despre Maria, alta despre împĕratul Roman cel dintâiŭ Lacapenul, despre Maria așa scrie Anonymul luĭ Combefisie [2]: «Maria nepóta împĕratuluĭ Roman, și muérea luĭ Petru craiuluĭ Bulgarieĭ maĭ adésea orĭ venea în Ṭarigrad din Bulgaria, se vadă pre tată-sĕŭ, și pre moșu-sĕŭ. Iară maĭ pre urmă aŭ venit, după ce aŭ murit tată-sĕŭ Hristofor, aducênd cu sine treĭ pruncĭ. Décĭ dăruită cu multe avuțiĭ de moșu-sĕŭ, cu cinste s'aŭ înturnat acasă. Așișderea scrie Gheorghie monahul [3]. Dóră acésta încă aŭ fost una dintre pricinile, pentru care împĕratul Stefan aŭ surgunit pre tată-sĕŭ împĕratul Roman Lacapenul în ostrovul Tryten. Veḑĭ pre Chedren, [4] și pre Catona [5].

Anul 945. Vĕḑênd Constantin al șéptelea Porfyroghenetul, că pentru sfédzile, ce era între împĕratul Roman Lacapenul cel măzălit și sârgunit, și între fiiu luĭ aŭ sosit timpul, să'șĭ ia izbândă de tóte, câte fugărise până acuma, în anul de acum el încă aŭ ras pre fiiĭ luĭ Roman Lacapenul, carĭi fusése împĕrațĭ făcuțĭ de tatăl lor; adecă pre Stefan și pre Constantin, și i-aŭ făcut clericĭ; [6] iară pre Vasilie cel maĭ mic fecior, pre carele îl făcuse acelaș Roman cu o bulgară, l'aŭ jugănit; [7] și așa aŭ stătut singur împĕrat.

Anul 946. Împrotiva luĭ Constantin al șéptelea s'aŭ sculat uniĭ, dintre părténiĭ Lacapenilor, pre care în anul de acum fórte greŭ i-aŭ pedepsit împĕratul [8].

[1] Catona in Synopsi Chronologica.

[2] Incertus Continuator p. 261, 262.

[3] Georg. Monachus p. 588.

[4] Cedren. in Compend. Hist.

[5] Catona in Synop. Chronol.

[6] Stritter. Bulgaricorum. p. 132.

[7] Ioel in Chrogograph. Compendiarla apud Acropolitam p. 183.

[8] Cedren. ad an. 33. Constantini VII. Catona in synop. Chronol.

Anul 947. La anul acesta așa scrie Chedren Gheorghie : [1] «Turciĭ (unguriĭ) n'aŭ început a jefui ținutul Romanilor până atuncĭ, până ce aŭ venit în Țarigrad Bulosud prințul lor, carele făţărnicésce s'aŭ făcut creștin, și botezându-se aŭ avut nănaș pre împĕratul Constantin, de la carele Bulosud s'aŭ făcut patrichiŭ, apoĭ formos dăruit, și îmbogățit s'aŭ înturnat acasă.

Nu după mult tîmp Ghyla alt prinț turcesc încă aŭ mers în Țarigrad să se botéze : carele botezându-se și așa primindu-se, ca și cel dintăiŭ, aŭ dus cu sine pre un monah anume Ierotheiŭ, carele era vestit pentru evlavie, și pre carele l'aŭ ierotonisit Theofylact patriarhul episcop Turchieĭ (Ardéluluĭ) : și acela mergênd în Turchia, pre mulțĭ aŭ întors de la înșelăciunea vărvăréscă la légea creștinéscă. Și Ghila aŭ remas în credință. Nicĭ aŭ făcut vre-o năvălire asupra Romanilor, ba pe creștiniĭ ceĭ robițĭ încă i-aŭ cumpărat, și bine grijindu'ĭ, i-aŭ sloboḍit.

Iară Bolosud stricând legătura cea cu Dumneḍeŭ făcută, maĭ adése-orĭ aŭ năvălit cu aĭ sĕĭ asupra Romanilor, carea cercând'o și cu frânciĭ, s'aŭ prins, și din porunca luĭ Ioann craiuluĭ frâncilor s'aŭ tras în țapă.

Așisderea scrie Ioann Zonara [2].

Din cuvintele luĭ Chedren, céle maĭ sus aduse, să nu închidzĭ, că dóră româniĭ din Ardél maĭ nainte de Ierotheŭ n'aŭ avut episcopĭ, pentru că s'aŭ arătat la aniĭ trecuțĭ, începênd de la anul 325, și maĭ din nainte, cum că româniĭ aŭ fost creștinĭ, și aŭ avut episcopĭ, precum aŭ fost Theofil din soborul cel dintâiŭ ecumenic de la Nichea și alțiĭ după dênsul: ci dóră s'aŭ întâmplat, de tocma atuncĭ aŭ murit episcopul romanilor din Ardél, când s'aŭ botezat Ghiula nepotul luĭ Tuhutum, și în locul aceluia s'aŭ ierotonit Ierotheŭ episcopul Ardéluluĭ :

[1] Ceorg. Cedren. in Compendio Historico ad an. 35. Constantini Septimi.

[2] Ioannes Zonaras in Annalib. Lib. 16. Nro. 21.

Tot întru acesta an aŭ încoronat avgustul Constantin al șéptelea Porfyroghenetul pre fiiul sĕŭ Roman al doilea [1].

Anul 948. Zoltan povățuitoriul ungurilor în anul de acum aŭ făcut pre fiiul Tocs următoriŭ șie [2].

Anul 949. În anul acesta aŭ murit Zoltan povățuitoriul ungurilor, căruia i-aŭ și urmat Tocs fiiul luĭ, pre carele maĭ nainte îl numise următoriŭ șie [3].

Anul 958. Ungurii în anul de acum tocma la Paștĭ aŭ prădat Thrachia până în Țarigrad, și fórte mulțĭ creștinĭ aŭ robit, împrotiva cărora, cum scrie anonymul luĭ Combefisie [4] și Simeon logofătul [5], împĕratul Constantin al șéptelea aŭ trimis pre Pyth Arghyrul cu bună óste, carele ajungêndu'ĭ când vrea să se întórne, nóptea aŭ năvălit preste eĭ, și pre mulțĭ tăind, pre ceia-l'alțĭ i-aŭ fugărit, și aŭ luat tótă prada, și robiĭ de la eĭ.

Anul 959. În anul acesta precum scrie Anonymul luĭ Combefisie [6]: «turciĭ (saŭ ungurii) iarăși năvălind asupra Thrachieĭ, fiiul luĭ Arghyr Marian patrichiul, carele avea supt sine leghionul Machidonénilor, și era pus preste apus, mergênd în contra lor i-aŭ învins, și pre mulțĭ prinḑênd, pre ceia-l'alțĭ i-aŭ întețit a se înturna cu rușine la ale sale».

Tot întru acest an în 9 Noemvrie, în vêrstă de 54 de anĭ, aŭ murit și avgustul Constantin al șéptelea Porfyrogenetul fiiul avgustuluĭ Leon al șéselea de bólă saŭ de venin, căruia i-aŭ urmat fiiu-sĕŭ Roman al doilea [7]; ci învingerea ungurilor s'aŭ întâmplat după mórtea luĭ Constantin, căcĭ Anonymul o pune supt Roman.

[1] Baronius ad h. an. Catona in Synop. Chronol.

[2] Catona in Synop. Chronol.

[3] Idem Catona l. c.

[4] Incert. Continuator in Constantinum Porphyrogennetam p. 288 289.

[5] Symeon Logotheta p. 496.

[6] Incert. Continuator in Romano juniore p. 300.

[7] Catona in Synop. Chronol.

Anul 960. Roman al doilea, după ce aŭ urmat tătână-sĕŭ tótă ocârmuirea împĕrăției o aŭ încredințat luĭ Iosif Bringa, și el s'aŭ dat desmerdărilor și băuturei; totuș în anul de acum în ḑioa de Paștĭ aŭ încoronat pre fiiul sĕŭ Vasilie, carele apoĭ s'aŭ poreclit Bulgarocton, și pre Nichifor Foca l'aŭ trimis în Creta saŭ Candia asupra luĭ Amira Sarachinul [1].

Anul 961. Nichifor Foca aŭ luat Candia de la sarachinĭ, și pre Amira l'aŭ prins, frate-sĕŭ Leon Foca încă aŭ bătut pre Habdan sarachinul în Asia [2].

Anul 963. La anul acesta așa scrie Georgie Chedren [3]: «În vrémea acéia Petru craiul Bulgarieĭ, murindu'ĭ muérea, ca să înoiască pacea, aŭ făcut legătură cu împĕrații, și aŭ dat chizéșĭ pre fiiĭ sĕĭ pre Borise și pre Roman, apoĭ după scurt timp aŭ murit Petru, și fiiĭ luĭ s'aŭ trimis în Bulgaria, să cuprindă crăimea cea părintéscă, și să stea împrotiva Comitopulilor. Pentru că David, Moysi, Aaron, și Samoil feciorĭ unuĭ Comit prea putérnic din Bulgaria începuse lucrurĭ noao, și aṭîța pre bulgarĭ.»

Aci fórte bine însémnă, că comitul acela din Bulgaria, despre aĭ căruia patru fecĭorĭ se vorbésce aci, și maĭ multe se vor vorbi la aniĭ viitorĭ, n'aŭ fost bulgarĭ de ném, ci diaoș român din coloniĭ luĭ Traian ceĭ prin Avrelian traduș în Dachia cea noao. Pentru că Ionnichie împĕratul românilor, și al bulgarilor scriind la Innochentie al treilea papa de la Roma în anul 1202 chiar ḑice, că el iaste din semînța luĭ Samoil, și iaste prăsit din romaniĭ ceĭ vechĭ; carea Innochentie papa încă nu o aŭ tăgăduit, când așa aŭ respuns luĭ Ionnichie [4]: «Căcĭ maĭ bine'ṭĭ iaste și spre mărirea cea vremélnică, și spre mântuirea cea véčinică, ca precum eștĭ

[1] Baron. ad h. an. Catona l. c.

[2] Iidem ll. cc.

[3] Georgius Cedrenus in Compendio Hist. ad an. 4. et ult. Romani junioris.

[4] Gesta Innocentii III. Numero 68.

de ném roman, așa să fiĭ și cu urmarea; și poporul țĕriĭ tale, cariĭ ḑic, că sânt din sângele romanilor (celor vechĭ), să urméze obicéiurile biséricei Romeĭ, ca și în șerbirea Dumneḑeiască să se vadă a ținea năravurile părintescĭ.» Iată că româniĭ aŭ fost uniți cu bulgariĭ de la venirea acestora până la venirea ungurilor: drept acéia nu numaĭ bulgariĭ aŭ bătut pe grecĭ, ci dóră maĭ mult, și maĭ adése-orĭ i-aŭ bătut româniĭ supt numele bulgarilor, al comanilor, și al paținachilor, cum se va vedea la aniĭ viitorĭ.

Veḑi și anul 1187.

Tot într'acesta an în 15 Martie, în vêrstă de 24 de anĭ aŭ murit și împĕratul Roman al doilea, a căruia vĕduvă Theofanyne aŭ chiemat în Țarigrad pre Nichifor Foca, și din îndemnul patriarhuluĭ Plievct, în zădar împrotivindu-se Iosif Bringa, l'aŭ numit povățuitoriŭ resărituluĭ. Nichifor Foca după acéia din îndemnul luĭ Ioann Zemisca al vĕruluĭ sĕŭ fu numit de óste împĕrat în 2 Iune, și în 16 ḑile ale luĭ August s'aŭ și încoronat, ne băgând în sémă pre Vasilie fiĭul luĭ Roman al doilea pentru pruncia luĭ. Pre Theofanyne încă maĭ întâiŭ o aŭ lepădat Nichifor Foca, ci după acéia o aŭ luat șie muére. Ioann Zemisca încă aŭ bătut în Chilichia pre sarachinĭ [1].

Anul 964. Nichifor al doilea în anul de acum aŭ luat Mopsuiastia de la sarachinĭ [2].

Anul 965. Acelaș Nichifor al doilea în anul acesta aŭ luat Tarsul, și Chiprul de la sarachinĭ, și aŭ trimis asupra Sichilieĭ pre Emanoil, prin a căruia ne băgare de samă tótă óstea s'aŭ tăiat de sarachinĭ [3].

Anul 967. Împĕratul Nichifor al doilea, cum scrie Chedren [4]: «în anul împĕrățieĭ sale al patrulea, în indictionul

[1] Idem Cedrenus, l. c. Catona in Synopsi Chronol.

[2] Idem Cedrenus. et Catona ll. cc.

[3] Iidem ll. cc.

[4] Georg. Cedren. in Compendio Historico ad an. 4. Nicephori II. Aug.

al ḑécelea, în luna luĭ Iunie aŭ eșit să vadă cetățile Thrachieĭ, și venind până la Suda, tare aŭ dojĕnit prin cărți pre Borise (nu Petru) craiul Bulgarieĭ, se nu lasă pre turcĭ (ungurĭi) se trécă Dunărea, și se jefuiască ținutul romanilor, ne ascultând Bulgarul, ci în tot typul mântuindu-se, Nichifor pre patrichiul Calochyr fecĭorul prințuluĭ Hersonuluĭ l'aŭ trimis la Sfendosthlav povățuitoriul Rossieĭ, și pre acela făgăduindu'ĭ daruri l'aŭ îndemnat să se rădice cu arme asupra bulgarilor.

Așișderea scrie Zonara[1].

Tot la anul 967, scrie Alberichie[2], că trăia încă Baian fiĭul craiuluĭ Simeon, carele întru atâta învățase magia, cât putea face din om lup, saŭ orĭ-ce féliŭ de fiară.

Anul 968. «Rușiĭ primind îndemnul (împĕratuluĭ Nichifor) ḑice maĭ încolo Chedren[3], în al cincilea an al împĕrățieĭ luĭ Nichifor în indictionul al unsprĕ-ḑécilea, în luna luĭ Avgust aŭ năvălit în Bulgaria, și stricând multe cetățĭ, și târgurĭ până în pământ cu prea mare pradă încărcați s'aŭ înturnat acasă. Așișderea scrie și Zonara[4].

Anul 969. Rușiĭ îndulcindu-se cu prădzile din Bulgaria în anul acesta nu numaĭ o aŭ prădat iarăș, ci o aŭ și cuprins cu totul, prinḑênd și pre craiul Borise împreună cu Roman fratele luĭ. Iară pre împĕratul Nichifor al doilea l'aŭ omorât în 11 Dechemvrie în vêrstă de 57 de anĭ din porunca vĕru-sĕŭ a luĭ Ioann Zemisca, carele aŭ și răpit împĕrăția resărituluĭ; ci Polievct patriarhul nu l'aŭ sloboḑit în biserică, până ce aŭ surgunit pre ceĭ, ce omorâse pre Nichifor al doilea, iară după acéia l'aŭ încoronat tocma în ḑioa de Crăciun[5].

[1] Ioan. Zonaras Tom. 2. p. 205.

[2] Albericius in Chronico Ms. ad an. 967.

[3] Cedren ibidem ad an. 5. Nicephori Aug.

[4] Zonaras l. c.

[5] Cedren in Compendio Historico ad an. ult. Nicephori II. Aug. Ioan. Zonaras Tom. 2. p. 206. Catona in Synop. Chronol.

Anul 970. Deci rușilor (dice Chedren [1]), după ce aŭ cuprins Bulgaria, precum am dis, prinḑênd și pre doĭ fecĭorĭ aĭ luĭ Petru pre Borise, și pre Roman, nu le-aŭ plăcut a se înturna acasă; ci mirându-se de îndămânarea locurilor, s'aŭ lăsat de legăturile cu împĕratul Nichifor făcute, și aŭ ales se remână acolo, și se stăpânéscă tótă Bulgaria. În sfatul acesta și maĭ tare i-aŭ întărătat Calochir, carele le-aŭ făgăduit, că de'l vor agĭuta să se facă împĕrat resăritului, le va da Bulgaria de uric; va face cu eĭ legătură vécĭnică, le va înmulți tributul cel făgăduit; și în tótă viața luĭ îĭ va avea amicĭ (prétenĭ). Rușiĭ înflându-se de cuvintele acéstea, Bulgaria o aŭ ținut șie luată cu arme, și pre soliĭ împĕratului Ioann Zemisca, carele făgăduia, că tóte le va da, la câte se legase împĕratul Nichifor al doilea, i-aŭ lepădat de la sine cu respunsurĭ pline de varvaricéscă trufie. Drept acéia împĕratul înteţit fiind a cerca cădința cu arme, de grabă aŭ scris, să trécă tóte oștile de la resărit la apus, cărora le-aŭ dat povățuitoriŭ pre Barda Scler.... și aŭ otărît, ca el însușĭ încă se iase la bătae cu începutul primă-vereĭ. Ci rușiĭ și povățuitoriul Sfendosthlav, după ce aŭ înțeles, că oștile Romanilor aŭ trecut, uninduĭ șie pre bulgarĭ, pre carĭĭ îĭ avea supușĭ, chiemând întru ajutoriŭ și pre patinachĭ și pre turcĭĭ, carĭĭ lăcuia în Pannonia spre apus, aŭ strîns óste ca de 308,000 de bărbați, și trecênd Hemul, tótă Thrachia o aŭ prădat, și ars: și tâbărându-se lângă Odriŭ, aștepta prilej de a se bate .... Era varvarĭĭ în treĭ părți despărțiți, în cea d'întâiŭ era rușiĭ cu bulgarĭĭ, în a doao turcĭĭ, în a treia patinachiĭ», până aci din cuvînt în cuvînt; iară maĭ încolo scrie acelaș Chedren, că Barda Scler aŭ trimis înainte pe patrichiul Ioann Alacasanul, carele maĭ întâiŭ aŭ nimerit unde era patinachiĭ, și pre aceștia trăgêndu-ĭ în cursă, cu totul i-aŭ stîns, Barda Scler, apoĭ apriat bătêndu-se cu

[1] Cedrenus in Compendio Hist. ad an. 1. Ioannes Zemiscæ Aug.

rușiĭ, și cu ungurii, pre aceștea încă i-aŭ învins: și i-ar fi tăiat deplin, de nu l'ar fi chiemat împĕratul Ioann Zemisca, se mérgă asupra luĭ Barda fiiul luĭ Leon Foca, carele vrea se răpéscă împĕrăția.

Așișderea scrie Zonara [1]: iară Ioann Hristian Enghel [2] acéstea însémnă despre patinachĭ: «Nu e îndoială, cum că un emir de al patinachilor, s'aŭ aședat aprópe de Bănat la pórta de ferr lângă rîul Bițena, de unde suppușiĭ luĭ s'aŭ numit Bissenĭ, din carĭ unĭĭ pe la anul 970, s'aŭ aședat supt crăimea ungurésca.»

Anul 972. In anul acesta aŭ murit Tocs povățuitoriul ungurilor, întru al căruia loc aŭ urmat Gheisa tatăl S. Ștefan, carele aŭ început a trage pre ungurĭ de la bătăĭ, și a'ĭ învĕța la negustătorie [3]; Iară Ioann Zemisca, cum scrie Chedren [4]: «întru al doilea an al împĕrăției sale vrênd să se bată cu rușiĭ . . . . cu începutul primăverei . . . . . aŭ eșit din Țarigrad . . . . el însușĭ cu 5000 de pedestrașĭ, și cu 4000 de călărașĭ trecênd Hemul, fără de véste aŭ năvălit preste nemicĭ, și aŭ tăbărît lângă Preslava cetatea cea mare (Marchianopoiul cel vechiŭ), unde era scaunul crailor Bulgarieĭ, poruncind maĭ nainte celor-alalțĭ ostașĭ, ca supt povățuirea luĭ Vasilie Cubiculariul fără de zăbavă să'l urméze . . . Așa luând cetatea pre Schythe, carĭ fugea, i-aŭ omorît; muerile, și pruncĭĭ i-aŭ dus robĭ, prinsus'a cu muérea, și cu pruncĭĭ și Borise craiul bulgarilor carele încă purta stemmele crăescĭ, și s'aŭ adus la împĕratul. Luĭ Borise prea mare omenie i-aŭ dat împĕratul, chiemându-l și atuncĭ craiŭ bulgarilor, Βασιλέα Βουλγάρων iară pre bulgariĭ ceĭ prinșĭ

[1] Ioann. Zonar. Tom. 2. p. 209. 210.

[2] Ioann Christian. Engel in antiquiore Historia Valachiæ p. 1. p. 140.

[3] Catona in Synopsi Chronologica.

[4] Georgius Cedrenus In Compendio Historico ad annum secundum Imperatoris Ioannis Zemiscæ.

i-aŭ slobodit, se mérgă, care unde vrea, dicênd că n'aŭ venit se supue pre bulgarĭ, ci să-ĭ slobódă, și că el numaĭ pre rușĭ îĭ numeră între nemicĭ . . . întru acesta typ luând Preslava, numaĭ în doao dile o aŭ dires pe unde fusése stricată, și după numele sĕŭ o aŭ numit Ioannopoiu, apoĭ aședând într'ênsa bună pază, le-aŭ dat tóte, câte era de lipsă spre traiul vieței, și al ostașilor, și al cetățénilor din tr'ênsa. Décĭ serbând o dĭ sfintele Paștĭ, a doao dĭ aŭ pornit la Dorostor, carea cetate se numésce și Dristra . . . . . Ajungênd la Drăștior, aŭ venit la dênsul solĭ de la Constanția, și de la alte cetățĭ de preste Dunăre, cerêndu'și ertăciune, și supunêndu-se pre sine împreună cu cetățile sale, pre carĭĭ cu blândéțe primindu-ĭ împĕratul, aŭ trimis ómenĭ, carĭĭ se ia cetățile, și de o dată aŭ trimis păzitorĭ prin carĭĭ să se pótă ținea . . .

După ce aŭ bătut împĕratul cetatea Drăștioruluĭ în 65 de dile după olaltă, și nu o aŭ putut lua, s'aŭ sfătuit să o țînă încungiurată, și se ia cu fómea . . . Iară Sfendosthlav vĕdênd, că nu póte avea vre o nădéjde de a se mântui. cu aĭ sĕĭ, s'aŭ plecat la pace, și prin solĭ aŭ poftit de la împĕratul, ca să se priméscă între prétenĭĭ, și soțiĭ împĕrăției Romanilor: luĭ, și alor sĕĭ, să le fie slobod fără de primejdie a se înturna în patria lor; și schythilor se li se îngădue slobodă neguțătorie în țînutul Romanilor. Cérerile acéstea tóte le-aŭ primit împĕratul . . . făcêndu-se legăturile, acéia încă o aŭ poftit Sfendosthlav, ca să pótă vorbi cu împĕratul gură cu gură, carea încă i s'aŭ îngăduit, și după ce aŭ vorbit, câte aŭ vrut, s'aŭ înturnat.

Din rugarea luĭ Sfendosthlav la patinachĭ încă aŭ trimis împĕratul, îndemnându-ĭ, să fie soțĭ, și amicĭ Romanilor, nicĭ să trécă Dunărea spre jefuirea Bulgarieĭ, și Rușilor să le îngădue slobodă întórcere în patria lor prin țînutul sĕŭ: carea solie o aŭ plinit arhiereul Evhaitelor Theofil. Patinachiĭ la tóte saŭ legat, numaĭ trécerea rușilor prin țînutul sĕŭ nu o aŭ îngăduit.

După ce s'aŭ încărcat rușiĭ în corăbiile sale, și pornind cătră casă, împĕratul încă aŭ întărit tóte cetățuicile, și cetățile, câte sunt în țĕrmuriĭ Dunăreĭ, și apoĭ s'aŭ înturnat în Țarigrad . . . unde sosind, cât aŭ venit în piaț . . . înnaintea poporuluĭ aŭ desbrăcat pre Borise din stemmele crăimeĭ bulgărescĭ (acélea era corónă de aur, cănacĭ de ibirșân, și călțunĭ mohorâțĭ): De acolo mergênd la bisérica cea mare, coróna bulgarilor o aŭ dăruit luĭ Dumnedeŭ, acățându-o în bisérică; apoĭ făcênd pre Borise magistru, s'aŭ înturnat în polată.

Decĭ Sfendosthlav, când să înturna în patria sa, aŭ căḑut în léșul paținachilor, și cu aĭ sĕĭ împreună de tot s'aŭ tăiat: pentru că se mâniase pre dênsul paținachiĭ, càcĭ aŭ făcut legătură de pace cu romaniĭ».

Așișderea scrie Zonara [1], și Catona [2], tóte acéstea câte le scrie Chedren și Zonara la un an, le desparte în treĭ anĭ; și dóră nu reŭ face.

Aci însémnă și acésta, că ce scrie Chedren la anul de acum despre Constanția, și céle-l'alte cetățĭ, care aŭ fost de-a stânga Dunăreĭ, nu e împrotiva acéia ce eŭ am arătat la anul 915. Pentru că paținachiĭ până aŭ bătut împĕratul Ioann Zemisca Drăștiorul, s'aŭ tras îndărăpt la locurile sale céle maĭ tarĭ, temêndu-se, să nu petrécă și eĭ cu rușiĭ, și cu româniĭ ceĭ din Constanța, și din céle-l'alte cetățĭ, remânênd numaĭ de sine, lesne aŭ putut trimite solĭ la împĕratul.

Anul 976. Impĕratul Iónn Zemisca după îndelungată bólă, carea o aŭ căpătat din veninul, cel, ce i s'aŭ fost dat în anul trecut, în anul de acum în 10 Ianuarie, în vârstă de 50 de anĭ aŭ murit, și i-aŭ urmat Vasilie al doilea Bulgaroctonul cu frate-sĕŭ Constantin al optulea feciorii luĭ Roman al doilea, nepoțiĭ luĭ Constantin Porfyroghenetul, și stră-

[1] Ioan. Zonar. Tom. 2. pag. 211. scqq.

[2] Catona l. c.

nepoții lui Leon Filosofulu, supt carii Vasilie Cubiculariul pre vr'o câți-va povățuitori îi pune jos [1].

Iară despre bulgari Chedren [2] așa scrie: «Cât aŭ murit împeratul Ioann Zemisca, bulgarii s'aŭ rădicat, și stăpânirea preste sine o aŭ încredințat la patru frați, lui David, Moisi, Aaron, și Samoil feciorilor unui comit prea putérnic între bulgari, de la carele s'aŭ și numit comitopuli. Pentru că pre ceia-l'alți din némul lui Petru, era duși, cum am scris mai nainte, în Țarigrad, și acolo ședea: Borise magistru făcut de Zemisca, iară Roman jugănit de Iosif Cubiculariul. Murind Zemisca aŭ fugit din Țarigrad, și aŭ vrut să mérgă în Bulgaria, și pre Borise, îmbrăcat fiind în haine grecești, și grec socotindu'l a fi un bulgariŭ, când trecea prin o pădure, l'aŭ omorât; Roman aŭ remas citov, și după acéia s'aŭ înturnat în Țarigrad, cum se va arăta la locul sĕŭ.

Dintru acești patru frați David îndată aŭ murit, Moysi bătênd cetatea Serra, aŭ perit lovit cu o piatră de pe zid; pre Aaron cu pruncii lui l'aŭ omorât Samoil, suppuind, că ține cu românii: numai Vladosthlav fiiul lui Aaron, carele și Ióann s'aŭ numit, scăpênd mântuit prin Radomir fiiul lui Samoil, carele și Roman s'aŭ chiemat.

Samoil acesta fiind hărțăgaș, și neodihnit bărbat, când era oștile romanilor cuprinse cu Barda Scler (unul dintră ceĭ măzăliți prin Vasilie Cubiculariul), tot apusul l'aŭ năcăjit cu năvălirile sale, jăfuind nu numai Thrachia, Machidonia, și vecinătatea Thessaloniceĭ, ci și Thessalia, Grecia, și Peloponnesul, și cuprinḑênd multe cetăți, dintre care cea mai de frunte aŭ fost Larissa, pre aĭ căruia lăcuitori cu tóte familiile lor i aŭ trecut în Bulgaria cea mai din lăuntru și numĕrându'ĭ între ostașiĭ sĕĭ, cu vitejia lor s'aŭ folosit asupra romanilor. Dus'aŭ și móștele Sfântului Ahileŭ,

[1] Georg. Cedren in Compendio Hist. ad ann. 1. Basilii II. Bulgaroctoni. Catona in Synopsi Chronologica.

[2] Idem Cedrenus l. c.

carele fusése episcop Larisseĭ, și le-aŭ aședat în Prespa, unde avea scaunul sĕŭ». Așișderea scrie și Zonara [1].

Anul 977. Barda Scler, carele se sculasă asupra împĕratuluĭ Vasilie Bulgaroctonuluĭ pentru măzălirea sa, cum s'aŭ ḑis la anul maĭ din nainte, în anul de acum aŭ învins pre Leon povățuitoriul împĕratuluĭ [2].

Anul 978. Acelașĭ Barda Scler în anul de acum învinge și pre Barda Foca de doao orĭ [3].

Anul 979. Barda Foca în anul acesta învinge pre Barda Scler, carele aŭ fugit la Hosroe [4].

Anul 981. Până ce aŭ ținut tyrănnia luĭ Barda Scler, împĕratul Vasilie al doilea Bulgaroctonul nu mult aŭ putut lucra în cóntra luĭ Samoil craiuĭ bulgarilor, și al românilor, celor de-a drépta Dunăreĭ, ci după ce aŭ fugit la Hosroe Barda Scler, el încă aŭ maĭ resufețit, și în anul de acum aŭ lucrat așa cum scrie Chedren [5] carele ḑice: «drept acéia împĕratul Vasilie cât s'aŭ mântuit de Scler, îndată aŭ vrut să izbădéscă faptele céle réle ale luĭ Samoil și culegênd tóte oștile Romanilor aŭ trecut în bulgaria, nicĭ luĭ Barda Foca, carele încă era domestic preste scóle, spuindu-ĭ sfatul, nicĭ celora-lalțĭ povățuitorĭ de la resărit. Așa dară întrând în Bulgaria prin ținutul munteluĭ Rodope, și albia rîuluĭ Evro, pre magistrul Leon Melissenul l'aŭ lăsat din dărăpt, ca se păzéscă strâmtórile: el trecênd prin curmăturile, și pădurile, ce sânt de cătră Triadița, carea cetate maĭ de demnlt se ḑicea Sardica, în locul ce se numésce Stuponiŭ, și de acolo vrea să bată Sardica. Se auḑea, că Samoil temêndu-se a eși la șes, aŭ cuprins munțiĭ de prin pregĭur, și cerca, cum ar

[1] Ioan. Zonaras. Tom. 2. p. 219. 220.

[2] Cedren. in Compendio Historico ad an. 2. Bulgaroctoni. Catona in Synop. Chronol.

[3] Idem Cedrenus ad an. 4. Bulgaroctoni. Catona l. c.

[4] Iidem Cedren. ad an. 4. Bulgaroctoni. Catona l. c.

[5] Cedren. Tom. 2. p. 698.

putea strica nemicilor. Cu acéstea fiind cuprins împĕratul, Stefan domesticul scólelor, celora de la apus, carele pentru micimea luĭ se poreclea Conto-Stefan, și era prea mare nemic luĭ Leon Melissenuluĭ, nóptea aŭ mers la împĕratul, și l'aŭ îndemnat, ca lăsând tóte, se pornéscă tabăra, și să se întórne în Țarigrad; peutru că Melissenul râvnind se răpéscă porfyra, se grăbésce la Țarigrad. De cuvintele acéstea turburându-se împĕratul, îndată aŭ poruncit, să pornéscă tabăra. Ci Samoil mișcarea cea fără de rând a nemicilor socotindu-o, precum se și cuvinea, a fi fugă, îndată aŭ năvălit preste dênșiĭ cu mare larmă, și spăriindu-ĭ, i-aŭ fugărit, luându-se tabăra, și tóte câte avea cu sine, până și stemmele împĕrătescĭ. Împĕratul de abiea aŭ scăpat prin curmăturĭ în Filippopoiŭ.»

Așișderea scriŭ Zonara [1], și Constantin Manasse [2].

Anul 987. Barda Foca în anul de acum aŭ îmbrăcat porfyra în protiva împĕratuluĭ Vasilie al doilea, și pre Barda Scler îl pune supt pază [3].

Anul 988. Împĕratul Vasilie al doilea bate pre Calochyr povățuitoriul luĭ Barda Foca [4].

Anul 989. Împĕratul Vasilie Bulgaroctonul, după ce aŭ murit în anul acesta cu mórte grabnică Barda Foca, óstea luĭ o aŭ împrăștiat, și pre Barda Scler l'aŭ primit în grația [5]: apoĭ după cum scrie Chedren [6]: «Mântuit fiind împĕratul de războele din lăuntru, s'aŭ sfătuit, să se izbândéscă de pe Samoil, și de pe alțĭ crăișorĭ, carĭ până a fi el cu bătăile céle din lăuntru cuprins, multă pagubă făcuse împĕrățieĭ Romanilor. Drept acéia aŭ eșit în Thrachia și Ma-

[1] Ioan. Zonar. T. 2. p. 220. seqq.

[2] Constantinus Manasses p. 121.

[3] Cedren. in Compend. Hist. Catona in Synopsi Chronol.

[4] Iidem ll. cc.

[5] Cedren. in Compend. Historico. Catona in Synopsi Chronologica.

[6] Idem Cedrenus Tom. 2. p. 701.

chidonia, și de acolo s'aŭ pogorât în Thessalonica, se mulțămescă mareluĭ mucenic Dimitrie. Acolo aŭ lăsat cu multă, și tare óste pre magistrul Grigorie Taronitul, ca să împédice năvălirile luĭ Samoil; iară el înturnându-se în Țarigrad, aŭ purces în Iveria, carea o aŭ și cuprins în anul următoriŭ 990. Așișderea scriŭ și Zonara [1], și Constantin Manasse [2].

Anul 995. La anul acesta despre Samoil craiul bulgarilor, și al românilor așa scrie Chedren [3]: «În timpul acesta cu deadinsul oștindu-se Samoil asupra Thessaloniceĭ, și-aŭ împărțit oștile în lésurĭ, și aŭ poruncit, ca uniĭ mai puținĭ se năvălésccă la numita cetate. Carea simțindu-o préfectul Grigorie Taronitul, aŭ trimis pre Asot fiiul séŭ, ca cercând mulțimea nemicilor, se vină, și se'ĭ spună. Asot mergênd s'aŭ întâlnit cu ceĭ, ce mergea înainte, și luându-ĭ în fugă, el însuși aŭ căḑut în mijlocul lésurilor. Grigorie înțelegênd întâmplarea, îndată aŭ curs întru ajutoriŭ, ca se scótă pre fiiul séŭ din mânile protivnicilor, ci și el s'aŭ încungĭurat de bulgarĭ, și vitejésce oștindu-se, s'aŭ tăiat.

Împĕratul înțelegênd perirea povățuitoriuluĭ, aŭ trimis alt povățuitoriŭ pre Nichifor Uranul preféctul Apusuluĭ..... Acesta cât aŭ venit în Thessalonica, îndată s'aŭ însciințat, că Samoil mândrindu-se,.... aŭ trecut preste Tempele Thessaloniceĭ, și preste rîul Peneŭ, și jefuiasce Thessalia, Beoția, și Attica, și trecênd prin Isthmul Corinthuluĭ Peloponnesul (Morea de acum) încă'l jăfuésce. Drept acéĭa el încă trecênd pre la pólele Olympuluĭ, aŭ venit în Larissa, și lăsând acolo bogăția; tótă Thessalia o aŭ umblat cu rând, și trecênd câmpul Fersalieĭ, și apa Apidanuluĭ, s'aŭ tăbărât în țermurile Spercheiuluĭ, întru al căruia cel din colo țermure se tăbărâse și Samoil. De multe ploĭ, ce căḑuse tocma atuncĭ, rîul Spercheiŭ fórte crescuse, pentru acéĭa

[1] Zonaras Tom. 2. p. 223.

[2] Constatinus Minasses, p. 221, 222.

[3] Cedren. in Compend. Hist. ad an. 19. Imperatoris Basilii II. Bulgaroctoni.

în timpul acela nu se nădăjduia nicĭ o bătae. Ci Uranul în sus, și în jos cercând rîul, aŭ găsit vad, prin carele nóptea și-aŭ trecut óstea; și când dormea fără de grije bulgariĭ, aŭ dat preste eĭ, și nenumărațĭ aŭ tăiat dintră dênșiĭ nicĭ unul cutezând a se apăra. Samoil cu Roman fiu-sĕŭ încă s'aŭ rănit; și s'ar fi prins, de n'ar fi zăcut între ceĭ tăiațĭ, și în nóptea ce aŭ urmat nu ar fi fugit pre ascuns în munțiĭ Etolieĭ, prin ale cărora vărfurĭ aŭ venit după acéia la muntele Pind, și d'aci în Bulgaria.

După ce s'aŭ înturnat acasă Samoil, aŭ sloboḑit pre Asot fiiul Taronitului din robia, în carea căḑuse în bătaia de la Thessalonica, și și-aŭ măritat fata după el; pentru că întru atâta îl îndrăgisă fata, cât ḑicea, că se va omorâ, de nu o vor da după dênsul. Sfărșindu-se nunta pre ginere-sĕŭ l'aŭ trimis în Dyrrachiŭ, ca să poruncéscă preste ținutul acela; ci Asot mergênd acolo aŭ tras și pre muére în cugetul sĕŭ, și aŭ fugit în corăbiile, care păzia mărginile împărățieĭ, și cu acélea s'aŭ dus în Țarigrad la împĕratul, de la care el s'aŭ făcut Magistru, iară muérea luĭ Zostă.» Așișderea scrie Zonara [1].

Tot întru acésta an aŭ logodit Gheza povățuitoriul ungurilorcel maĭ de pe urmă pre Gizela sora S. Henric după fiiul sĕŭ S. Stefan, ci nunta o aŭ întârḑiat, până vor maĭ cresce [2].

Anul 979. Gheza, cel maĭ de pe urmă povățuitoriŭ al ungurilor, carele îndemnat fiind de Sarolta muérea sa (fata luĭ Giula povățuitoriuluĭ Ardéluluĭ, carele încă în anul 948 priimisă credința în Hs.) maĭ nainte se făcuse creștin, după ce aŭ întors pre mulțĭ ungurĭ la creștinătate, acuma vechiŭ de ḑile, și apropiindu-se de mórte, aŭ strâns pre maĭ marii poporuluĭ sĕŭ, și în anul acesta pre Stefan fiiul sĕŭ cel din Sarolta muérea cea din tâiŭ l'aŭ așeḑat în locul

[1] Zonar. Tom. 2. p. 223. 224. | [2] Catona în Synop. Chronol.

sĕŭ povățuitoriŭ [1], ci nu craiŭ, cum scrie Bonfinie [2]; căcĭ craiŭ după acéia s'aŭ făcut.

Anul 998. S. Stefan apoĭ întăilea craiŭ al uagurilor, încă nu se aședasă bine în scaunul părintesc, și Cupa prefectul Simigieĭ, înțelegêndu-se cu Adelaida a doua muére a luĭ Geza, pre carea vrea să o ia șie muérea, s'aŭ rădicat asupra; pentru că era încă tinăr [3]. Drept acéia în anul dé acum [4], fórte mare războiŭ s'aŭ pornit între Stefan, și între Cupa în care războiŭ aŭ învins Stefan, și pre Cupa în anul ce urméză, l'aŭ tăiat în patru, și l'aŭ împărțit în patru cornurĭ ale țerĭĭ [5].

Anul 999. In timpul acesta rĕŭ mergea lucrurile craiuluĭ Samoil pentru că așa scrie Chedren [6]: «In anul de la zidirea lumeĭ 6508, în indictiunul 13, împĕratnl Vasilie mare óste aŭ trimis preste Hem asupra cetăților bulgărescĭ supt povățuitoriĭ patrichiul Theodorocan, și protospătariul Nichifor Csifia; s'aŭ cuprins de aceștea Preslava cea mare, și cea mică, și Pliscova, și óstea Romanilor s'aŭ înturnat cu biruință.»

Anul 1000. Împĕratul Vasilie al doilea Bulgaroctonul în anul de acum iarăș, s'aŭ rădicat asupra bulgarilor și a românilor, pentru că așa scrie Chedren [7]: «În anul ce urméză (după 999), împĕratul iară merge în Bulgaria prin Thessalonica: acolo Dobromer prefectul Berreeĭ, s'aŭ dat pre

[1] Anonym. Belæ Regis Notari. in Historia de septem Ducib. Hungariæ. Chartuitius in Legenda de S. Stephano p. 179. Thuroczius folio 94. Ranzanus fol. 354. seqq. Reva in Centur. folio 2.

[2] Bonfinius folio 170.

[3] Thuroczius et Ranzanus ll. cc. Georg. Ieremias Haner in Periodo 1. §. 7.

[4] Timon in Epitome Chronologica fol. 1.

[5] Turoczius f. 95. Bonfinius f. 173.

[6] Cedrenus in Compend. Histor. ad. an. 24. Basilii Bulgaroctoni.

[7] G. Cedrenus in Compendio Historico ad an. 24 Imp. Basilii II. Bulgaroctoni.

sine și cetatea împĕratului, pentru carea faptă l'aŭ dăruit cu cinste de proconsul. Ci Nicolae, carele pentru scurțimea luĭ, Niculița, încă s'aŭ numit, și era maĭ mare preste cetatea Serbia dișă, n'aŭ dat cetatea când o bătea împĕratul, ci se apăra tare, și vârtos, până a lua împĕratul cetatea, cu carea și el aŭ venit în mănĭ. Cetatea acéia împĕratul o aŭ golit de bulgarĭ, și o aŭ umplut de ostașĭ de aĭ sĕĭ: și de acolo înturnându-se în Țarigrad, pre Niculița încă l'aŭ dus cu sine și l'aŭ făcut patrichiŭ.»

Ci Niculița, după cum scrie Chedren maĭ în gĭos, nu mult aŭ zăbăvit în Țarigrad, și iarășĭ s'aŭ întors la Samoil, cu carele fugind de la încungĭurarea cetățeĭ Serbia iarășĭ s'aŭ prins și apoĭ s'aŭ băgat în temniță.

Ungurĭĭ încă vĕdĕnd vitejia Sfăntuluĭ Stefan, carea o arătase asupra luĭ Cupa, în anul acesta l'aŭ rădicat craiŭ preste sine,[1] apoĭ l'aŭ și încoronat tot întru acest an, în 15 Avgust,[2] cu corona, cu carea și acuma se încoronézĕ crai unguescĭ[3]. Trimisu-s'aŭ corona acésta de la Silvestrul al doilea papa de la Roma, saŭ de la împĕratul resărituluĭ Vasilie Bulgaroctonul, nu iaste a mea a cerca; destul iaste că acéia craĭ unguescĭ, carĭĭ nu s'aŭ încoronat cu corona acésta, nu se țin craĭ adevĕrațĭ, nicĭ li se țin poruncile, precum poțĭ vedea din legile țereĭ[4].

Anul 1001. La anul acesta acelașĭ Chedren[5] așa scrie: «În indictionul 15 împĕratul Vasilie aŭ încungĭurat Vidinul, și bătêndu'l opt lunĭ, l'aŭ luat cu putérea. Până ce aŭ zăbăvit la Vidin împĕratul, Samoil aŭ năvălit preste Odrienĭ în dioa de Sântă Măria-Mare, tocma când serba serbătórea

[1] Ranzanus f. 355. Bonifinius f. 170. Ritius f. 840.

[2] Privilegium datum abbati Montis Pannoniae anno Christi 1000. Stephani jam Regis. Timon in Epitome Chron. f. 1. Faschingius in Nova Dacia Part. 5. p. 99. et Author de Natal. Archi-Episcop. Coloc. p. 7.

[3] Usus.

[4] Corpus Jurius Hungarici.

[5] Georgius Cedrenus in Comp. Historico ad an. 26 Imperatoris Basilii II. Bulgaroctoni.

după obicéiŭ, și dobândind mare pradă, s'aŭ înturnat. Împĕratul întărind Vidinul, s'aŭ gătit să se întórne în Țarigrad, și călĕtorind, tóte cetățile bulgărescĭ le bătea, și le suppunea șie. Ci venind la cetatea Scopia aŭ aflat, că Samoil preste rîul Acsiŭ, ce se numésce acuma Vardariŭ, fără de grije tăbărésce : căcĭ încreḑêndu-se rîuluĭ, și gândind, că pentru vĕrsarea apeĭ nu se va putea tréce, se ținea a fi fără de primejdie. Dară împĕratul aŭ trecut óstea prin vadul de óre-carele luĭ arătat. De un lucru nicĭ cu gândul gândit ca acesta spăimântându-se Samoil, așa aŭ fugit cu aĭ sĕĭ, cât nicĭ unul, dintre eĭ aŭ dat pept cu nemicĭĭ. Cortul luĭ încă s'aŭ prins, și tótă tabăra. Ci și cetatea Scopia încă o aŭ dat împĕratuluĭ cel de Samoil pus prefect preste dênsa Roman fiiul luĭ Petru craiuluĭ bulgarilor, fratele luĭ Borise, carele și Simeon încă s'aŭ numit de pe numele moșu-sĕŭ ; pentru carea faptă, împĕratul încă l'aŭ făcut patrichiŭ și l'aŭ pus maĭ mare preste Avod.

nul 1002. Istoricĭĭ ungurescĭ Turoție[1] și Bonfinie,[2] încă și ceĭ maĭ târḑiĭ de cât dênșiĭ, se nărăvesc în pricinile pentru care Sântul Stefan aŭ luat Ardélul de la Giula cel maĭ tinăr, și l'aŭ unit Ungarieĭ, cu Anonimul Beleĭ, carele așa scrie[3] : «Tuhutum aŭ născut pre Horca; Horca aŭ născut pre Giula și pre Zubor. Giula aŭ născut doao féte, dintre care una s'aŭ chiemat Sarold, și céia-laltă Sarolt, și Sarolt aŭ fost mamă craiuluĭ S. Stefan. Iară Zubor aŭ născut pre Giula cel maĭ mic, tatăl luĭ Bue și a luĭ Bucne, pre al căruia tîmp craiul S. Stefan aŭ subjugat șie Ardélul, și pre Giula l'aŭ dus legat în Ungaria, și în tot tîmpul vieții luĭ l'aŭ ținut în temniță *pentru acéia, pentru că în credință era deșert, și n'aŭ vrut să fie creștin, și mult se împrotivea craiuluĭ S. Stefan, măcar că era din némul mâne-sa.*»

[1] Joannes Thuroczius in Chronic. Hungar. Part. 2, cap. 29.

[2] Antonius Bonfinius Rerum Hung. Decadis 2 Lib. 1.

[3] Anonymus Belae Regis Notarius de septem Ducibus Hung. Cap. 27.

Însémnă bine cuvintele céle trase ale Anonimuluĭ, adecă : «*eo quod in fide esset vacuus, et noluit esse Christianus, et multa contraria faciebat S. Regi Stephano;*» care cuvinte nu le înțelége după tâlcuirea luĭ Turoție, și a luĭ Bonfinie, pre carii i-aŭ urmat céia-lalți istoricĭ ungurescĭ, adecă : «că Giula cel maĭ tinăr ar fi fost păgân, ci că aŭ fost de légea resărituluĭ,» de carea aŭ fost și S. Stefan maĭ nainte de a se încorona; pentru că Giula cel maĭ bătrân cu ungurii din Ardél încă în anul 948 se făcuse creștin, prin a căruia fată Sarolta s'aŭ întors și Geza tatăl Sântuluĭ Stefan. Așisderea S. Stefan nu pentru păgânătatea luĭ Giula celuĭ maĭ tinăr s'aŭ sculat asupra luĭ, ci pentru că nu l'aŭ putut trage dela légea resărituluĭ, sĕ'l facă de légea appusuluĭ. Adevĕrul acesta și maĭ chiar îl veĭ cunósce, de veĭ ceti și socoti de amăruntul legile țereĭ ungurescĭ, céle de SS. Stefan și Ladislav făcute, din care veĭ culége, că Sfinții aceștea n'aŭ putut lepăda cu totul obicéiurile de la bisérica resărituluĭ primite, măcar că se încoronase cu corona de la Silvestru al doilea papa de la Roma trimisă.

Anul 1003. La anul 995 s'aŭ arătat că încă atuncea aŭ logodit Gheza pre Gizela sora S. Henric, după fiiul sĕŭ Sântul Stefan, ci nunta o aŭ întârdiat până vor maĭ crésce âmbe fețele. In anul acesta drept acéia S. Stefan și-aŭ adus logodnica, și s'aŭ cununat cu dênsa, din carea s'aŭ născut S. Emeric [1].

Anul 1004. La anul acesta așa scrie Turoție [2]: «după ce aŭ învins S. Stefan pre Giula, și-aŭ pornit óstea asupra luĭ Chean povățuitoriuluĭ bulgarilor și sclavilor, care némurĭ lăcuesc în locurĭ din firea sa tarĭ; pentru carea pre numitul povățuitoriŭ, după multe ostenéle și sudorĭ de óste, de abea l'aŭ învins, și omorât, dobândind

[1] G. Jeremias Haner Periodi 1-mae §. 10. Adelboldus apud Stiltingum f. 72.

[2] Thuroczius in Chronic. Hung. parte 2. Cap. 30.

nespuse vistierii, mai ales în aur, și petri scumpe; și aŭ aședat acolo pre un strămoș al sĕŭ, a nume Zoltan, (mai bine ar fi dis: pre unul din némul sĕŭ), carele după acéia aŭ moștenit Ardélul, și drept acéia se dice de obște Erdéli Zoltan, pentru că el era cel mai de demult, carele aŭ trăit până la timpul S. Craiŭ.»

Așișderea scriŭ Bonfinie [1], Melhior Inhofer [2], și Timon [3]; ci istoria acésta saŭ nu e adevărată, saŭ Chean aŭ fost povățuitoriŭ romanilor și sclavilor. Căci sciut lucru iaste din Anonymul Beleĭ [4], că încă mai nainte de a lua Tuhutum Ardélul, într'ênsul n'aŭ fost bulgarĭ, fără numai Români și puțini sclavĭ, carii biruidu-se, și prinḑêndu-se Giula cel mai tînĕr în anul 1002, în anul acesta lezne s'aŭ putut rădica asupra S. Stefan, mai vîrtos că încă nu le dăduse povățuitoriŭ noŭ. Afară de acéstea, cine ar putea créde că Zoltan aŭ fost strămoș, proavus. S. Stefan, și atâta aŭ grăit după mórtea strănepotuluĭ sĕŭ, cât aŭ moștenit Ardélul?

Anul 1013. «Impĕratul Vasilie, ḑice Chedren [5] la anul de acum, în toți anii năvălea în Bulgaria..... Drept acéia Samoil..... aŭ făcut șanțurĭ pre unde întra, și pentru că scia că aŭ obicĭnuit a întra prin Chimba, Longul și Clendiul, strîmturile acélea le-aŭ îngrădit....., și așa aŭ așteptat pre împĕratul. După ce aŭ sosit împĕratul acolo, și aŭ vrut să între, vitezésce l'aŭ împedecat păzitorii, și pre ceĭ ce se silea se trécă cu putérea, îĭ bătea, și ránea din locul cel mai de sus. Acolo desnădăjduind despre trécere împĕratul, Nichifor Csifia prefectul Filippopoiuluĭ îl îndemna se remână acolo, și se bată șanțul, că el se va duce airea,

[1] Bonfinius Rerum Hung. Decadis 11 Lib. 1.

[2] Melchior Inchofer in Annal. Eccl. Regni Hung. Tom. 2. p. 270.

[3] Timon in Epitome Chronologica f. 2.

[4] Anonymus Belae Regis Notarius in Hist. de Septem Ducibus Hungariae cap. 25.

[5] Georgius Cedrenus in Comp. Historico ad an. 38. Imperatoris Basilii II. Bulgaroctoni.

și să va strădui se facă ceva de folos. Așeḑându-se întru acésta el cu aĭ sĕĭ aŭ încungĭurat pre amĕḑ de la curmăturile acéle muntele cel maĭ înalt, ce se numésce Balathista, și în 29 de ḑile ale luĭ Iulie în indictionul 12, din loc maĭ de sus, de la spate, cu mare larmă aŭ năvălit preste bulgarĭ fără de véste, carĭĭ înfricoșindu-se aŭ fugit, și împĕratul stricând gardul, s'aŭ luat după dênșiĭ, Mulțĭ bulgarĭ s'aŭ tăiat atuncĭ, dară maĭ mulțĭ s'aŭ prins. Samoil ncă cu anevoe aŭ scăpat prin ajutorința fiiuluĭ sĕŭ, carele gonitorilor le-aŭ stat împrotivă; și puind pre tată-sĕŭ pre cal, l'aŭ dus în cetățuĭca Prilapuluĭ. Bulgarilor celor prinșĭ, carĭĭ se ḑic a fi fost ca la 15,000, împĕratul le-aŭ scos ochiĭ, lăsând din fiește-carea sută unul cu un ochiŭ, ca să povățuiască pre ceia-lalțĭ, și așa i-aŭ trimis la Samoil. Pre carĭĭ vĕḑêndu-ĭ Samoil a veni cu acesta rînd, de necaz aŭ amețit, și aŭ picat jos, iară după ce l-aŭ udat și pre cĕĭ ce era de față, venindu-și în orĭ, aŭ cerut apă réce, carea bêndu-o aŭ căpĕtat cardiagm, și după doao ḑile aŭ murit.»

«Luĭ Samoil i-aŭ urmat fiiul sĕŭ Gavril, carele și Roman saŭ numit. Acesta era maĭ tare de cât tată-sĕŭ, dară cu maĭ puțînă înțelepciune, ca unul carele aŭ fost născut dintr'o róbă din Larissa. Aŭ început a domni în 15 Septemvrie al indictionuluĭ 13, și neplinind un an în crăime, la vînat s'aŭ omorât de Ioann, almintrelea Vladislav, fiiul luĭ Aaron, pre carele el însuș l'aŭ fost mântuit óre-când de mórte.

Așișderea scriŭ: Zonara [1] și Glica [2].

Anul 1014. «Cu începutul primăverĕĭ, scrie Chedren [3] la anul de acum, împĕratul Vasilie iarăș aŭ mers în Bulgaria, și bătênd Vidinul, pre păzitorĭĭ dintr'ênsul, carĭĭ frângêndu-și credința, saŭ rădicat asupra Romanilor, i-aŭ purtat în Voler, apoĭ aŭ mers în Thessalonica, unde aŭ trimis la el Gavriil, almintrelea Roman, pre un roman Heirommetul,

[1] Joannes Zonaras tom. 2. p. 225. 226.

[2] Glycas p. 310.

[3] Georgius Cedrenus in Comp. Hist. ad an. 40 Basilii Bulgaroctoni.

să'ĭ făgăduiască în numele sĕŭ, că i se va suppune; ci împĕratul judecând a fi numaĭ înșelăciune făgăduința, aŭ trimis pre Csifia, și pre Constantin Diogen cu óste în ținutul Moglenilor, carii aŭ prădat ținutul acela, și bătea cetatea Noția, aŭ sosit și împĕratul, și aŭ luat cetatea, prinḑênd pre Domitian Caucanul, carele era om putérnic, și consiliariŭ luĭ Gavriil, și pre Elițe prințul moglenilor cu maĭ mulțĭ boérĭ și ostașĭ, dintră carii pre ceĭ harnicĭ de a purta arme, i-aŭ purtat în Aspracania, iară pre ceĭa-lalțĭ i-aŭ jefuit, și cetatea Noția o aŭ ars.»

«A cincea ḑi după ce s'aŭ întâmplat acéstea, aŭ venit Roman Heirotmetul aducênd cu sine pre uniĭ dintre șerbiĭ luĭ Ioann Vladisthlav fiiuluĭ luĭ Aaron cu epistolă (răvășăl), prin carea însciința Ioan Vladisthlav pre împĕratul, cum că el aŭ stîns viața luĭ Gavriil Roman, și acum s'aŭ întors la dênsul împĕrăția bulgarilor, și făgăduia în epistolă că va fi supus și șerb împĕratuluĭ. Cetind epistola împĕratul, șĭ-aŭ trimis sententția sa pecetluită cu bulă de aur, și după puține ḑile s'aŭ înturnat Roman Heirotmetul, aducênd scrisorile luĭ Ioann Vladisthlav, și a prinților Bulgarieĭ, prin cariĭ eĭ mărturisea, că sânt supușĭ împĕratuluĭ. Caucan fratele luĭ Domitian celuĭ prins la Moglenĭ, încă s'aŭ împreunat cu împĕratul, și s'aŭ ținut în cinste de dênsul

«Ci însciințându-se împĕratul, cum că Ioann Vladisthlav îmblă cu vicleșng, și alta ḑice, alta face, s'aŭ înturnat în Bulgaria, și prădând tóte, câte sânt împregĭurul ostrovuluĭ al Sosculuĭ, și câmpiĭ Pelagonieĭ, bulgarilor, pe câțĭ i-aŭ prins, le-aŭ scos ochiĭ, și mergênd până la Axrida, unde era scaunul crailor bulgărescĭ, o aŭ luat.»

«Apoĭ s'aŭ socotit se mérgă la Dyrrahiŭ, că și acolo era de lipsă se fie de față. Pentru că până când aŭ fost Trymalia, și céle maĭ vecine părțĭ ale Servieĭ supt Vladimer, carele aŭ fost ginere luĭ Samoil, dară aŭ fost om drept și iubitoriŭ de pace, Dyrrahiul aŭ remas în pace, ci după ce aŭ omorât Ioann Vladisthlav pre Gavriil Roman și pre

Vladimer, pre carele cu jurămînturĭ strâmbe l'aŭ înșelat prin David arhiepiscopul Bulgarieĭ, de s'aŭ dat lucrurile Dyrrahiuluĭ, fórte s'aŭ turburat, pentru că Ioann Vladisthlav bătea Dyrrahiul acuș acuș el însuș, saŭ prin povățuitoriĭ sĕĭ.»

«Ci fu împedecat împĕratul de la mérgerea la Dyrrahiŭ, pentru că mergênd în Ahrida, aŭ lăsat înapoia sa pre Gheorghie Goniția, și pre Orest protospătariul cu oștĭ, să prade șesul Pelagonieĭ, pre carĭĭ bulgarĭĭ supt povățuirea luĭ Ibața, celuĭ de vestit și putérnic ném, i-aŭ tras în cursă, și i-aŭ tăiat de tot. Supărat fiind pentru pérderea acésta împĕratul, s'aŭ înturnat în Pelagonia, și gonind pre Ibața, aŭ venit în Thessalonica, și de acolo în Mosonopoiŭ, trimețênd pre David Arionitul cu óste se bată Strumpița, carele năvălind fără de véste, aŭ luat Thermița. Trimis'aŭ și altă óste asupra cetățuĭcilor de lângă Triadița supt povățuitoriul Csifia, carele cuprinzênd tóte, câte era pre șes, aŭ luat cetățuĭca ce se numésce Boion.»

Așișderea scrie Zonara [1].

La anul 963 s'aŭ arătat că Samoil craiul bulgarilor și al românilor celor de-a drépta Dunăreĭ, carĭĭ în tîmpul de acum se numesc Coțo-vlahĭ saŭ Țințarĭ, aŭ fost diaoș român cu tótă vița și semînța luĭ. Aci însémnă, că pre Domitian Caucanul și pre Ibața, carĭĭ se pomenesc aci, numele încă'ĭ arată a fi fost românĭ, căcĭ nu sânt nume slovenescĭ, ci lătinescĭ.

Anĭĭ 1015—1017. «Tot întru acela an, ḑice Chedren [2], în indictionul 14, împĕratul eșind din Țarigrad, aŭ venit în Triadița, și încungĭurând cetățuĭca Pernicon ḑisă, o aŭ bătut în 88 de ḑile, și neputêndu-o lua, s'aŭ dus în Mosonopoiŭ. Acolo odihnindu'și óstea, primă-vara aŭ întrat în Bulgaria, și încungiurând cetățuĭca cea lungă, o-aŭ luat, apoĭ trimețênd în cămpiĭ Pelagonieĭ pre David Arionitul,

[1] Zonaras Tom. 2. p. 226.

[2] G. Cedrenus in Comp. Historico ad an. 39. Imperatoris Basilii Bulgaroctoni.

și pre Constantin Diogen, de acolo aŭ adus multe dobitóce, și mulți ómeni..... Décĭ mergênd până la Castoria, aŭ cercatu-o, și aflându-o așa de tare, cât nu se putea bate, s'aŭ înturnat pentru că luase cărți de la Țițichie prefectul Drăștioruluĭ, fiiul patrichiuluĭ Theudat Iveruluĭ, prin care se însciința, că Cracra aŭ strîns fórte mare óste, și unindu-se cu Ioann Vladisthlav, pre patinachĭ încă i-aŭ tras la sine, și vreaŭ să năvăléscă în ținutul romanilor. Turburându-se prin cărțile acéstea, îndată și-aŭ mutat calea, și trecênd aŭ luat cetățuica Bosograda, și o-aŭ și ars, Berrea, o-aŭ dires, și stricând cetățuĭcile din pregiurul ostrovuluĭ și al Molisculuĭ, aŭ stătut, însciințându-se că năvălirea luĭ Cracra și a luĭ Ioann Vladisthlav, carea voise a o face, s'aŭ împedecat, necăpătând ajutoriŭ de la patinachĭ, înturnându-se aŭ bătut Setena, unde avusése cetate Samoil.»

«După acéstea aŭ trimis asupra luĭ Ioann Vladisthlav, carele nu era departe de el, pre Constantin Diogen cu scólele apusuluĭ și ale Thessalonicénilor. Acelora, după ce s'aŭ dus, Ioann Vladisthlav le-aŭ pus léșurĭ. Acésta vĕdêndu-o împĕratul, el însuș aŭ mers călariŭ înainte oștilor, și numaĭ atăta dicênd: «Cine e ostaș, vie după mine!» aŭ strîns calul în pintenĭ. Vĕdênd ceĭ înainte trimișĭ îndrăznirea împĕratuluĭ, s'aŭ spăimântat, și înturnându-se la tabăra lor, alta n'aŭ strigat, fără numaĭ: «Βεζετε ὁ Τζάισαρ! Vedețĭ pre împĕratul!» și toțĭ aŭ prins fuga din preună cu Ioann Vladisthlav. Diogen cu aĭ sĕĭ căpătând [curagiŭ] i-aŭ gonit, și mulțĭ aŭ tăiat, prins'aŭ și 200 de călărețĭ îmbrăcațĭ în ferr, și caiĭ și bogagia luĭ Ioann Vladisthlav, și pre văru-sĕŭ. Împĕratul săvărșind acéstea, s'aŭ înturnat la Bodena, și de acolo, după ce aŭ întocmit tóte, în Țarigrad în 9 Ianuarie al indictionuluĭ 15, în anul de la zidirea lumeĭ 6526, (iară de la nascerea luĭ Hristos 1077).»

Aci încă însémnă, că ostașiĭ luĭ Ioann Vladisthlav aŭ fost maĭ cu samă romănĭ de viță, precum și el, altmintrelea cum ar fi strigat: «Vedețĭ pre împĕratul!» chiar ro-

mânésce, măcar că Chedren ca grec rĕŭ aŭ scris cuvintele [acélea].

Anii 1018, 1019. «Ioann Vladisthlav, iarăș Chedren[1] ḑice: scăpând de primesdie maĭ sus ḑisă, s'aŭ dus, se bată Dyrrahiul, și începênd războiul, s'aŭ omorît, nu se scie de cine, după ce aŭ domnit doĭ anĭ și cincĭ lunĭ; despre a căruia mórte însciințându-se împĕratul prin prefectul Dyrrahiuluĭ, patrichiul Nichifor Pegonitul, îndată aŭ pornit, și după ce aŭ venit la Odriŭ, l'aŭ întimpinat fratele și fecĭorul luĭ Cracra celuĭ vestit, aducêndu'ĭ bună véste, că să supune împĕratuluĭ Pernicul cel mare, și alte cetățuĭcĭ până în 35; cărora după vrednicia lor mulțemindu-le, pre Cracra l'aŭ făcut patrichiŭ, și el aŭ venit în Mosonopoiŭ. Acolo aŭ venit la dênsul solĭ de le Pelagonia, din Morovisd, și din Lipschiŭ, supunêndu-se cu cetățile lor împĕratuluĭ. De acolo aŭ mers la Serra împĕratul, și aŭ venit la dênsul Cracra, aducênd cu sine pre acéia, carĭ fusése preste céle 35 de cetățuĭcĭ, ce se supusése, și toțĭ s'aŭ primit cu cinste. Veniť aŭ și Dragomuz dând Strumpița, și aducênd cu sine pre patrichiul Ioann prefectul Haldieĭ, carele prins fiind de Samoil craiul, 22 de anĭ robise, și pentru acéia pre Dragomuz încă l'aŭ făcut patrichiŭ împĕratul. Cât s'aŭ apropiat de Strumpița împĕratul, aŭ venit la dênsnl David arhiepiscopul Bulgarieĭ cu cărțĭ de la Maria vĕduva luĭ Ioann Vladisthlav, carea făgăduia, că va da tótă Bulgaria, numaĭ de va dobândi niscarĭ cérerĭ.»

«Veniť aŭ și Bogdan domnul cetățuĭcilor célor din lăuntru ὁ τῶν ἐνδοτέρῳ κάστρων, τοπάρχης, și el încă s'aŭ făcut patrichiŭ; pentru că de mult ținea cu împĕratul, și omorâse pe socru-sĕŭ.

«De acolo aŭ mers la cetatea Scopia ḑisă, și lăsând maĭ mare preste dênsa pre patrichiul David Arionitul, s'aŭ înturnat prin cetățuĭcile Stupeiŭ și Prosac..... De acolo ple-

[1] Georgius Cedrenus in Compendio Historico ad annum 41. Imperttoris Basilii II, Bulgaroctoni.

când spre drépta, aŭ întrat în Ahrida..... carea cetate era cea căpetenéscă în tótă Bulgaria, și scaunul crailor era într'ênsa, și acolo se ținea vistieriile, pre care deschidêndu-le, mulți bani, corone alcătuite din petri scumpe, veșminte întraurite, și o sută de măjĭ de aur [aŭ găsit], care tóte le-aŭ cheltuit în ostașĭ în loc de congiariŭ. Preste Ahrida aŭ pus mai mare pre patrichiul Evstatie Dafnomel, dându'i bunĭ păditorĭ. Apoĭ aŭ eșit în tabără de aŭ primit pre văduva luĭ Ioann Vladisthlav cu treĭ feciorĭ, și șése féte. Aducea dênsa cu sine și pre un fecior de căpătat a luĭ Samoil, și doao féte ale luĭ Radomer (almintrelea Gavriil Roman) fecĭoruluĭ luĭ Samoil, și cincĭ fecĭorĭ tot aĭ aceluia, dintre carii unul fusése orbit de Ioann Vladisthlav atuncĭ, când aŭ omorât acesta pre Radomer, și pre muérea luĭ, și pe Vladimer ginerele luĭ Samoil. Maĭ avea Maria din Ioann Vladisthlav și alți treĭ fecĭorĭ, și aceștea fusése în muntele Tmor, carele e unul din vârfurile munților Cherauniceți. Împĕratul pre Maria o aŭ priimit cu blândéțe, și aŭ poruncit se o țină cu ceĭa-lalți.

«Afară de aceștea și alți bulgarĭ din ceĭ maĭ de frunte s'aŭ împreunat cu împĕratul, precum Nestoriț, Zariț și Bobromer cel maĭ tînăr, fiește-care cu ostașiĭ, și pre toți i-aŭ primit împĕratul cu blândéțe, și i-aŭ cinstit cum i se cuvinea luĭ.

«Ba ce e maĭ mult, și Grusian fecĭorul luĭ Ioann Vladisthlav cu frații sĕĭ, despre carii am dis maĭ în sus, că fugise în muntele Tmor, îndelungata încungĭurare nu maĭ putêndu-o răbda..... aŭ poftit de la împĕratul securitate, și aŭ făgăduit, că se vor supune, cărora omenésce le-aŭ răspuns..... Din Prespa s'aŭ dus împĕratul în Diaboiŭ, și acolo ședênd în thron, aŭ primit pre Prusian cu frații luĭ, pre carii mângâindu-ĭ cu cuvinte dulcĭ și pline de omenie, pe Prusian l'aŭ făcut magistru, iară pe ceĭ doĭ frați aĭ luĭ, i-aŭ făcut patrichĭ.»

După acéstea scrie acelaș Chedren, că pre Maria muma

luĭ Prusin încă o aŭ făcut împĕratul Zostă, carea cinste era între muĭerĭ, ca și a fi patrichiĭ între bărbaţĭ.

Bogdan Domnul cetăţuĭcilor celor din lăuntru, despre carele scrie Chedren la aniĭ aceștea, mi se véde a fi fost Toparh preste Constanţia și célé-lalte cetăţĭ, ce sânt de-a stânga Dunăreĭ, adecă în Valahia de acum, despre care s'aŭ făcut cuvînt la anul 972. Carea părére a mea, căcĭ are fundămênt, mĕ face a créde, că Bogdan încă aŭ fost Român, ca și Cracra și toţĭ ceĭ ce sânt din semînţa Comitopulilor. Veḑĭ și acélea, care am scris la anul 963.

Așa aŭ cuprins de odată Vasilie II. Bulgaroctonul tótă Bulgaria, și precum scrie Nichita Honiat[1] aŭ făcut Testămênt (diată), ca de cum-va se vor scula óre-când și românĭ, așa se lucréze cu dênșiĭ, cum aŭ lucrat el cu bulgarĭ, carea diată o aŭ pus în mănăstirea luĭ Sosthenie în Ţarigrad, precum maĭ pre larg se va arăta la anul 1187.

Anul 1021. Bessiĭ saŭ Bissenĭĭ, despre carĭĭ s'aŭ făcut pomenire la anul 970, în anul de acum fără véste aŭ năvălit în Ardél, și multă pagubă făcênd, iară s'aŭ înturnat la ale sale[2]. Gheogrhie Ieremie Haner[3] se îndoiasce, de n'aŭ omorât în anul de acum Sunad pre Othum, despre carĭĭ am cuvîntat la anul 889.

Anul 1024. Murind în anul acesta fără de moșteni împĕratul apusuluĭ S. Henric II, fratele Giseleĭ, și cumnatul S. Stefan craiuluĭ unguresc, acesta aŭ cercat cădinţa, carea o avea fiiul sĕŭ S. Emeric în Bavaria despre mumă-sa Gisela, și drept acéia s'aŭ și certat cu împĕratul apusuluĭ Conrad II, următoriul S. Henric pentru Bavaria[4].

[1] Nicetas Choniates L. 1. cap. 6. de Imp. Isaacio Angelo.

[2] Bonfinius f. 181. Chartuitius f. 187. Timon in Epitome Chronologica f. 3.

[3] Georgius Jeremias Haner Periodi 1-ae § 14.

[4] Cortholt pag. 396. Stiltingus p. 136. seq.

Anul 1026. Murind Vasilie II. Bulgaroctonul, i-aŭ urmat Constantin VIII, supt a căruia împĕrăție precum scrie Chedren[1]: «Paținachiĭ aŭ năvălit în Bulgaria, și prea mulți ómenĭ, povățuitorĭ și oștĭ ĭ-aŭ omorât și prins. Drept acéia împĕratul Constantin VIII, aŭ făcut povățuitoriŭ Bulgarieĭ pre Constantin Diogen prefectul Syrmiuluĭ, carele maĭ adése-orĭ lovindu-se cu Paținachiĭ, maĭ pre urmă i-aŭ bătut, și întirindu-ĭ preste Dunăre, i-aŭ silit se remână acolo.»

Așișderea scrie Zonara[2].

Anul 1029. Despre Prusian fiiul luĭ Ioann Vladisthlav craiul Bulgarieĭ, despre carele am cuvîntat la anul 1019, așa scrie Chedren[3] la anul de acum: «În vrémea acéia pârât fiind Prusian Bulgarul (maĭ bine ar fi scris Românul) și magistrul, că înțelegêndu-se cu Theodora sora Avgusteĭ Zoe, vrea să răpéscă împĕrăția, s'aŭ pus supt padă în mănăstirea luĭ Manoil, și îngroșindu-se prepusul, i-aŭ scos ochiĭ, și pre mumă-sa Maria zosta o aŭ lepădat din Țarigrad.»

Așișderea scrie Zonara[4].

Anul 1030. Certarea, carea o avea S. Stefan craiul ungurilor cu împĕratul apusuluĭ Conrad II, pentru Bavaria, cum s'aŭ dis la anul 1024, atâta aŭ crescut, cât în anul acesta s'aŭ venit la arme, ci nu îndelung aŭ ținut războiul, căcĭ murind S. Emeric, pentru a căruia cădință se pornise, în grabă s'aŭ aședat[5].

Anul 1031. Despre Prusian maĭ pre urmă așa scrie Che-

[1] Georgius Cedrenus in Compendio Historico ad an. 1. Imp. Constantini VIII.

[2] Ioannes Zonaras Tom. 2. pag. 228.

[3] Georgius Cedrenus in Comp. Hist. ad an. 1. Imp. Romani III. Argyri.

[4] Joannes Zonaras Tom. 2. pag. 230.

[5] Chartuitius in vita S. Stephani f. 190. Thuroczius f. 97. Ranzanus f. 356. Timon in Epitome Chronologicae.

dren[1]: «În anul de la zidirea lumiĭ 6539, în indictionul 14, pe Prusian l'aŭ tuns călugăr, iară pre mumà-sa de la mănăstirea Vuchellariuluĭ din Manticheŭ o aŭ trecut în Thrachia».

Tot întru acesta an aŭ murit și S. Emeric fiiul sântuluĭ Stefan craiuluĭ unguresc[2], și după dênsul aŭ murit și mumă-sa Gisela, căcĭ scrie Ens[3]: «Muma luĭ Emeric încă nu mult aŭ trăit după fiiul sĕŭ, după a căruia mórte Stefan și-aŭ luat altă muére iarăș Gisela numită din familia Burgundilor». Gisela acésta, nu cea dintâiŭ, aŭ îndemnat pre Sebus se scótă ochiĭ luĭ Bezul, pre carele vrea S. Stefan, după ce i-aŭ murit feciorul Emeric, se'l lase craiŭ în locul sĕŭ[4]. De o întâmplare ca acéstă s'aŭ temut și Andreiŭ, Bela și Leventa rudeniile S. Stefan, și drept acéia aŭ fugit întâiŭ în Bohemia, apoĭ în Polonia[5].

Anul 1032. La anul acesta așa scrie Chedren[6]: «În anul de la zidirea lumiĭ 6540, în 28 Iulie, sâmbătă la doao césurĭ ale nopțeĭ, aŭ trecut o stea de la amédă-ḍi spre médă-nópte, carea aŭ luminat tot pământul cu rațele sale. Și puțin după acéia, tristă véste aŭ venit despre lucrurile romanilor, adecă: cum că avariĭ jĕfuesc Mesopotamia, patinachiĭ trecênd Dunărea, Mesia de gios, sarachiniĭ marginile Illiriculuĭ..... și ceia-l'alțĭ s'aŭ înturnat acasă nevătămațĭ, numaĭ sarachiniĭ s'aŭ bătut».

Așișderea scrie Zonara[7] și Calvisie[8].

Anul 1035. In anul de acum, după cum scrie Chedren[9] și Zonara[10], patinachiĭ trecênd Dunărea, aŭ prădat tótă Bul-

[1] Cedrenus Tom. 2. p. 729.
[2] Chartuitius, Thuroczius, Ranzanus et Timon ll. cc.
[3] Ens p. 41.
[4] Thuroczius f. 97. 98 Bonfinius f. 185.
[5] Thuroczius f. 98. et 103. Bonfinius f. 185 et 194.
[6] Cedrenus Tom. 2. p. 730.
[7] Zonaras Tom. 2. p. 232.
[8] Calvisius in Opere Chronol. ad h. an.
[9] Cedrenus ad an. 1. Michaelis IV. Paphlagonis Augusti.
[10] Zonaras Tom. 2. pag. 236.

garia, Thrachia și Machidonia, în carea pradă ce n'aŭ trebuit să pătiméscă și bieții Românî?

Anul 1036. «La anul de la urzirea lumeĭ 6544, în indictionul 4, primăvara, ḑice Chedren[1]: paținachiĭ de treĭ orĭ s'aŭ sloboḑit în ținutul romanilor, stricând tóte, câte le-aŭ fost înainte, și pre câțĭ aŭ prins, pre toțĭ i-aŭ omorât cu nespuse chinurĭ, nepărtinind la vre-o vêrstă, viĭ încă aŭ prins pe 5 povățuitorĭ: pre Iónn Dermocaitul, pre Barda Peț, pre Leon Calcotuba, pre Constantin Pretorul și pre Mihail Strabotricariŭ».

Așișderea scrie Zonara[2].

Anul 1038. Anul acesta e vestit fórte nu numaĭ la istoriciĭ ceĭ ungurescĭ, ci și la ceĭ streinĭ pentru mórtea S. Stefan, celuĭ dintâiŭ craiŭ al ungurilor, ci nu toțĭ istoriciĭ se nărăvesc în anul acesta. Eŭ am urmat celor maĭ vrédnicĭ de credință, luĭ Turoție[3] și luĭ Ranzan[4], și pentru acéia pun mórtea Sântuluĭ Stefan la anul acesta. Tu cetésce pre Haner[5], și maĭ multe veĭ afla într'ênsul.

Anul 1039. După mórtea sântuluĭ Stefan prin ajutoriul Giseleĭ vĕduveĭ crăiaseĭ ceiĭ din familia burgundilor, s'aŭ făcut craiŭ Ungarieĭ Petru Alemanul[6], pre carele l'aŭ și încoronat unguriĭ în anul acesta[7].

«Intru acest an ḑice Chedren[8]: s'aŭ rădicat și bulgariĭ asupra romanilor, cu acest prilej, óre-care bulgar, anume Petru poreclit Delean, șerbul unuĭ țarigrădén, aŭ fugit din Țarigrad, și umblând prin Bulgaria, aŭ venit până la Mo-

[1] Cedrenus in Comp. Historico ad an. 2 Michaelis IV. Paphlagonis Aug.

[2] Zonaras l. c.

[3] Thuroczius f. 9.

[4] Ranzanus f. 356.

[5] Georg. Jeremias Haner Period. 1. § 18.

[6] Thuroczius f. 98. 99. Ranzanus f. 357.

[7] Petrus de Reva Centur. f. 3. in margine.

[8] Georgius Cedrenus in Comp. Hist. ad an. 6. Michaelis IV. Paphlagonis Augusti.

rava și Bălgrad, care sânt cetățile Pannonieĭ de-a drépta Dunăreĭ, vecine cu ținutul unguresc, și dicênd: că el iaste fiiul luĭ Roman și nepot luĭ Samoil (craiuluĭ Bulgarieĭ), aŭ pornit pre bulgarĭ de l'aŭ credut și l'aŭ făcut craiŭ Bulgarieĭ Décĭ l'aŭ dus în Nais și Scopia, céle maĭ de frunte cetățĭ ale Bulgarieĭ, pretutindenea craiŭ bine-vestindu'l și amar omorând pe grecĭĭ, pe carĭĭ afla. Acésta înțelegêndu-o Vasilie Synadem prefectul Dyrrahiuluĭ, în grabă aŭ strâns oștile de acolo, și le-aŭ dus în cóntra luĭ Delean,..... Iară după ce aŭ sosit la locul ce se chiamă Debra, s'aŭ sfădit cu tribunul Mihail Dermocaitul, carele l'aŭ pârât, că vrea se răpéscă împărăția, pentru acéia împăratul l'aŭ măzălit, și trimițêndu'l în Thessalonica, l'aŭ pus supt pază. Dermocait, căcĭ acesta aŭ urmat luĭ Synadem, nebunésce purtând diregătoria, în scurt timp tóte le-aŭ răscolit. Pentru că acéia, pre carĭĭ i-aŭ jăfuit fără dreptate, — s'aŭ sculat asupra luĭ, și el simțênd lésurile, aŭ fugit nóptea. Eĭ așa dară temêndu-se de împăratul, aiavea s'aŭ desbinat de către împăratul, și pre unul dintre ostașĭ, carele era sciut de înțelept și de tare, anume Teihomer, l'aŭ rădicat împărat Bulgarieĭ. Despărtîndu-se în doao bulgarĭĭ, și cunoscênd craiŭ uniĭ pre Delean, alțiĭ pre Teihomer: Delean aŭ chiemat prin cărți pre Teihomer să se unéscă la o laltă, apoĭ după ce și-aŭ unit oștile, pre toțĭ i-aŭ chiemat și le-aŭ cuvîntat, că de'l cred pre dênsul a fi din sânge crăiesc, precum și iaste din Samoil prăsit, și poftesc să le fie craiŭ, să lépede pre Teihomer; almintrelea el însușĭ se va lăsa, și crăimea o va da luĭ Teihomer: — După ce aŭ dis acéstea, s'aŭ făcut mare larmă, și strigând că numaĭ pre Delean îl voesc craiŭ, pre Teihomer îndată l'aŭ ucis cu pietri. Delean rămâind craiŭ singur, oștile sale le-aŭ povățuit la Thessalonica împrotiva împăratuluĭ. Ci împăratul fără vre-un rând și-aŭ tras oștile spre Țarigrad, lăsând tótă bogagia, aurul, argintul și sculele, se le ducă după dênsul domesticul Manuil Ibața,

carele luând tóte la sine, cu óre-care Evnuh și Cubiculariŭ, anume Cheonit, aŭ trecut la Delean.....

«Almintrelea Delean bine s'aŭ purtat; căcĭ trimeţênd cu óste pre Caucan, aŭ luat Dyrrahiul; Anthim încă trimis fiind cu altă óste în Grecia, aŭ bătut pre Allacaseŭ la Theba, omorând mulţĭ thebanĭ. Atuncĭ s'aŭ plecat bulgarilor și ţînutul Nicopoiuluĭ, luând afară Naupactul. Pentru că trimis fiind în ţînutul acela un ţarigrădén a nume Ioann Cuţamyt, se scótă tributul, maĭ aspru și nedrept purtându-se cu lăcuitoriĭ, șie însușĭ și-aŭ căștigat osândă, și lor le-aŭ dat prilej de a se pleca de la împĕrăţie. Căcĭ l'aŭ tăiat tot dărăburĭ pentru scumpétea luĭ, și blăstămând pre împĕratul romanilor, scuturând jugul, s'aŭ unit cu bulgariĭ, nu atâta pentru dragostea luĭ Delean, cât pentru ura Orfanotrofuluĭ.— Pentru că împĕratul Vasilie (Bulgaroctonul), când aŭ supus pre bulgarĭ, nemica aŭ mutat din céle obicĭnuite, nicĭ aŭ stors maĭ mare dare, de cum aŭ fost supt Samoil, adecă ca fiește-care bulgar (și român) carele avea un jug saŭ o păréche de boĭ, se dea în commun un modiŭ saŭ gălétă de bucate, și altul de meiŭ saŭ mălaiŭ mărunt, și o vadră de vin. Orfanotrofuł acéstea le mutase în banĭ, care lucru nesuferindu'l nicopolitaniĭ, s'aŭ înturnat la ceĭ de un ném cu dênșiĭ.»

Adecă la Românĭ, pentru că începênd de la Samoil, toţĭ craiĭ Bulgarieĭ aŭ fost Românĭ până atuncĭ, până ce aŭ cuprins Turciĭ de acum Bulgaria, precum s'aŭ arătat la aniĭ maĭ din nainte, începênd de la anul, 963, și se va arăta la ceĭ viitorĭ. Despre Ibaţa și Caucan veḑĭ care am scris la anul 1014. Dóră și Anthim aŭ fost român, căcĭ cam așa îĭ sună numele.

Anul 1040. In anul acesta scrie Chedren [1] ḑicênd: «In anul de la facerea lumiĭ 6549, indictionul 9, luna luĭ Septemvrie, patrichiul Alusian prefectul Theodosiopoiuluĭ, fiiul al

[1] Georgius Cedrenus ad an. 7. Imp. Michaelis IV. Paphlagonis.

doilea al luĭ Aaron (fratelui luĭ Samoil), fugind fără de véste din Țarigrad, aŭ trecut la Delean. Pentru că părît fiind de nedreptate, maĭ nainte de a i se lua și cerca causa, Ioann fratele împĕratuluĭ aŭ stors 50 de funțĭ de aur de la dênsul, și i-aŭ luat și o mueruşcă frumușică, pre carea o ținea în Harsian: și după ce mult s'ar fi rugat împĕratuluĭ și n'ar fi dobândit să i se facă dreptate, deznădăjduind despre lucrurile sale, s'aŭ îmbrăcat în veșmînt armenesc, și făcêndu-se a fi șerbul luĭ Vasilie Theodorocanul, și că mérge în Thessalonica la împĕratul, pre ascuns aŭ fugit și aŭ mers în ostrov, unde se tăbărîsă Delean cu tótă óstea. Cu mare bucurie aŭ primit Delean pre Alusian, temêndu-se ca nu cumva să se închine bulgariĭ luĭ Alusian, ca unuia ce era născut din sânge crăiesc. Drept acéia l'aŭ primit (precum se vedea) soț, și l'aŭ trimis cu 40,000 de ostașĭ să bată Thessalonica, preste carea atuncĭ era maĭ mare patrichiul Constantin vĕrul împĕratuluĭ. Ajungênd acolo Alusian, cetatea o aŭ închis cu șanț, și ducênd mașine, cu tot deadinsul o aŭ bătut, ci după ce în zădar o ar fi bătut în șése ḑile, de pretutindenea fiind alungat, și desnădăjduind de a o putea lua, s'aŭ sfătuit să o cuprindă cu îndelungă încungĭurare. Ci cetățéniĭ în óre-care ḑi aŭ eșit la mormîntul mucenicului Dimitrie, și tótă nóptea rugându-se, s'aŭ uns cu mirul, cu care isvorésce din mormînt, apoĭ deschidênd porțile, cu o inimă s'aŭ slobodit asupra bulgarilor, avênd și leghionul celor inimoșĭ cu sine, și spăriind pre nemicĭ cu năvălirea lor cea fără de véste, s'aŭ fugărit, neîndrăznind cineva a sta saŭ a se apĕra. Aŭ căḑut dintre bulgarĭ ca la 15,000, și s'aŭ prins nu maĭ puținĭ, ceia-lalți cu rușinósă fugă aŭ scăpat la Delean, dimpreună cu Alusian.»

Așișderea scrie Zonara[1].

Anul 1041. «După ce s'aŭ întâmplat pérderea la anul tre-

[1] Joannes Zonaras tom. 2. p. 241.

cut spusă, ḑice Chedren[1] împreunându-se Delean cu Alusian, aŭ început a gândi rĕŭ unul de altul; acesta rușinat fiind pentru pérdere, acela judecând că aŭ fost vîndare: pentru acéia unul altuia tindea laț și cerca prilej de a se pérde. Mai pre urmă Alusian sfătuindu-se cu unii din prétenii sĕi, aŭ chiemat pre Delean la ospăț, și acolo după ce s'aŭ îmbătat Delean, nesciind vre unul dintre bulgarĭ i-aŭ scos ochiĭ, apoĭ el aŭ fugit în Mosonopoiŭ la împĕratul. Pre Alusian împĕratul l'aŭ făcut magistru și l'aŭ trimis în Țarigrad la Orfanotrof, iară el aŭ trecut prin Thessalonica în Bulgaria, și prinḑênd pre Delean, l'aŭ trimis în Thessalonica. De acolo mergênd mai înlăuntru, împlătura cea din lémne făcută de Manoil Ibața, ca să împédice oștile împĕratuluĭ, și el se ține céle din lăuntru, în grabă o aŭ stricat, și răsipind adunarea bulgarilor, aŭ prins pre Ibața. După acéia rânduind lucrurile Bulgarieĭ, și cine se fie mai mare preste dênsa, s'aŭ înturnat în Țarigrad, ducênd cu sine pre Delean și pre Ibața.»

Așișderea scrie Zonara[2].

Petru Alemanul, al doilea craiŭ al Ungarieĭ, nebăgând în vre-o samă pre unguri, al cărora craiŭ era, deregătoriile céle mai marĭ le-aŭ dat nemților și tălianilor, pentru carea faptă a luĭ, ungurii s'aŭ bucurat și l'aŭ lepădat din crăime[3], punênd în locul luĭ craiŭ pre palatinul Aba[4], carele fost'aŭ ungur saŭ coman, adecă român, iarăș fost'aŭ cumnat saŭ nepot sântuluĭ Stefan? veḑĭ pre Haner[5].

Anul 1042. Petru al doilea craiŭ al ungurilor după ce s'aŭ măzălit, aŭ fugit în Bavaria la împĕratul apusuluĭ Henric al treilea, de carele s'aŭ primit cu dragoste: pentru

[1] Georgius Cedrenus ad an. 7. Imp. Michaelis IV. Paphlagonis.

[2] Zonaras Tom. 2 p. 242.

[3] Thuroczius f. 99. Ranzanus f. 357. Bonfinius f. 189.

[4] Idem Ranzanus et Bonfinius ll. cc.

[5] Gorg. Jeremias. Haner. periodo 2. § 23 nota. h.

acéia craiul Aba s'aŭ mâniat fórte, și în anul acesta aŭ prădat Austria și Bavaria, apoĭ cu mare dobândă înturnându-se ca se îmblânḑéscă pre Henrie, se nu'șĭ facă destul, multe i-aŭ dăruit și maĭ multe i-aŭ făgăduit. [1]

Anul 1044. Aba al treilea craiŭ unguresc, așeḑându-se în scaun fără de vre o fricâ, pre supușiĭ sĕĭ maĭ tare i-aŭ năcăjit de cât Petru: drept acéia uniĭ dintre unguri aŭ fugit la împĕratul Henric, și s'aŭ rugat sĕ'ĭ mântue de tyrănnia luĭ Aba. Iară împĕratul în anul de acum luând pe Petru (despre carele gândea că se va omeni de aci înainte) cu sine, cu mare óste aŭ întrat în Ungaria, și bătêndu-se cu Aba la Iaurin, l'aŭ învins și fugărit, pre carele în fugă l'aŭ și omorât ungurii sĕĭ, iară pe Petru l'aŭ dus în Alba cea crăiască și l'aŭ încoronat a doua óră, fiind de față și împĕratul [2].

Anul 1047. Petru Alemannul întru a doao crăime, maĭ întâiŭ s'aŭ purtat bine, iară după acéia maĭ reŭ aŭ fost de cât în crăimea cea dintâiŭ [3]. Pentru acéia Visca, Bua și Bucnav, (dintre cariĭ aceștĭ doĭ de pre urmă, aŭ fost fecĭoriĭ luĭ Giula celuĭ maĭ tinăr, despre carele am scris la anul 1002), s'aŭ sfătuit să aducă pre Andreiŭ, despre carele am cuvîntat la anul 1031, din Polonia și se'l pună craiŭ, ci vĕdindu-li-se sfatul, cu amară mórte s'aŭ omorât de Petru [4]. Întâmplarea acésta vĕḑêndu-o țara, s'aŭ strâns, și în anul de acum aŭ trimis soliĭ sĕĭ, se aducă pre Andreiŭ [5] și pre Leventa, căcĭ Bela s'aŭ fost căsătorit în Polonia [6]; apoĭ aŭ omorât pre toțĭ streiniĭ, cariĭ fusése de Petru înălțați la deregătoriĭ [7]. De una ca acésta temêndu-se

[1] Thuroczius f. 100. Bonfinius. f. 190.

[2] Thuroczius f. 102. Bonfinius f. 191. Timon f. 4.

[3] Thurocz. f. 104. Ranzanus f. 357.

[4] Thurocz. l. c Bonfinius f. 193.

[5] Thurocz. f. 107. Bonfinius f. 196.

[6] Thurocz. f. 104. Bonfinius f. 194.

[7] Thurocz. f. 104. seqq. Bonfinius f. 195. Ranzanus f. 357. seq.

și Petru, aŭ vrut să fugă în Austria, ci l'aŭ tras din cale ceĭ ce păzia, și l'aŭ istovit, dară cum? veḑĭ pre Haner[1]. După mórtea luĭ Petru așa dară ungurĭĭ și-aŭ încoronat craiŭ tot întru acesta an pre Andreiŭ cel dintâiŭ[2], carele fiind bătrân și neavênd moșténĭ, căcĭ Leventa murise, aŭ chemat pre frate-sĕŭ Bela din Polonia, și i-aŭ dat a treia parte din Ungaria se o stăpânéscă[3]. Fașing[4] ḑice, că partea a treia aŭ fost Ardélul.

Anul 1048. Andreiŭ întâilea uitându'și făgăduința, carea o făcuse fratelui sĕŭ luĭ Bela celuĭ dintâiŭ, ca el sĕĭ urméze în crăimea unguréscă, în anul de acum s'aŭ căsătorit, luând pre óre-care Agmundă, fată de rus, din carea aŭ născut doĭ feciorĭ, pre Solomon și pre David[5].

Anii 1049 și 1050. Cine vrea a sci tot némul patinachilor, carii almintrelea s'aŭ numit patinachite și peucenegĭ, cetéscă pre Constantin Porfyroghenetul[6], pre Chedren[7] și pre Zonara[8], carii destul de larg scriŭ nu numaĭ urzirea și împĕrțirea némuluĭ acestuia, ci și lăcașurile luĭ. Eŭ numaĭ acélea le voiŭ însemna la anii aceștea, care se țin de cronica românilor. Așa dară sciut să fie, că patinachii pe vrémea acésta țînea tot pământul cât iaste întră o parte a munților Carpatuluĭ, întră Boristen, întră marea négră și întră Dunăre, adecă: țînea și Moldova cu Bessarabia, și o parte a țereĭ muntenescĭ; căcĭ tótă Valahia nu o aŭ stăpânit, precum saŭ arătat la anul 972. Preste patinachĭ la

[1] Georgius Jeremias Haner Period. 2. § 31.

[2] Thurocz. f. 108.

[3] Thurocz. f. 108. Bonfinius f. 199.

[4] Faschingius Novae Daciae Part. 3. pag. 108.

[5] Thurocz. f. 108. Bonfinius f. 199. Ranzanus f. 358.

[6] Constantinus Porphyrog. de Administratione Imperii Cap. 37. pag. 105.

[7] Georg. Cedrenus in Comp. Hist. ad an. 7. Imperatoris Constantini IX. Monomachi.

[8] Joannes Zonaras Tom. 2. pag. 257. seq.

anii de acum stăpânea ca un mai mare voivod Tyrah, om de luminată nascere, dară nici o vîrtute. Era între dênșii și alt bărbat, anume Cheghen de prost ném, dară fórte bun ostaș. Tyrah ne putênd suferi vîrtutea luĭ Cheghen, vrea se'l potópă: ci prinḑênd de véste Cheghen, în anul 1049 aŭ tras la sine doao némurĭ din céle treĭ-sprĕ-ḑéce ale patinachilor, și s'aŭ apărat. totușĭ l'aŭ învins Tyrah, avênd unsprĕ-ḑéce némurĭ în partea sa: drept acéia Cheghen cu doao-ḑĕcĭ de miĭ de patinachĭ aŭ scăpat preste Dunăre la romanĭ, și făcêndu-se creștin cu toțĭ aĭ sĕĭ, aŭ dobândit deadrépta Dunăreĭ treĭ cetățĭ de la împĕratul Constantin al IX, Monomahul, din care adése-orĭ se sloboḑia, și jefuia pre patinachiĭ luĭ Tyrah. Pentru acéia Tyrah aŭ trimis la împĕratul, și s'aŭ certat cu eĭ pentru ce îngădue unele ca acéstea; ci împĕratul l'aŭ rîs, și pre solĭ i-aŭ sloboḑit fără nicĭ o ispravă. Tyrah încă după ce aŭ înghețat Dunărea, aŭ trecut cu 800,000 de patinachĭ în ținutul romanilor, și în anul 1050 fórte mare pradă aŭ făcut, ci nu îndelung le-aŭ slujit norocul; pentru că aflând mult med în Bulgaria, a căruia dulcéță și putére încă nu o scia, s'aŭ îmbătat de med, carea înțelegêndu-o Cheghen de la unul, carele fugise la el, cu magistrul Constantin Arionitul povățuitoriul Odriuluĭ, cu Vasilie Monahul povățuitoriul Bulgarieĭ, și cu Mihail fiiul luĭ Anastasie prefectul Drăștioruluĭ aŭ dat preste dênșiĭ, carii spăimântându-se aŭ lepădat armele și s'aŭ dat romanilor. Cheghen vrea ca pre toțĭ se'ĭ taie, ci Vasilie Monahul pre acéia carii scăpase de mânile luĭ Cheghen, luându-le armele, i-aŭ așeḑat în șesurile Sardiceĭ, ale Naissuluĭ și ale Evțapeluluĭ. Pre Tyrah cu 140 de bărbațĭ lângă sine l'aŭ dus la împĕratul în Țarigrad, unde toțĭ ĭ-aŭ botezat, și fórte cinstindu-se, acolo aŭ trăit în odihnă. Așa le scriŭ tóte acéstea Chedren și Zonara la locurile mai sus aduse.

Tot în anul 1050 s'aŭ rădicat cu óste asupra luĭ Andreiŭ craiuluĭ Ungarieĭ, Henric al treilea împĕratul apusuluĭ, pentru uciderea craiuluĭ Petru, și aŭ încungiurat Pozonul,

ci fără de folos; pentru că s'aŭ înteţit a se trage îndărăpt[1].

Anul 1051. De anul acesta să vĕd a se ţînea, care le scrie Zonara[2] ḑicênd: «Avênd romanii războiŭ cu Turcii de la resărit, împĕratul (Constantin Monomahul) aŭ ales 15,000 de paţinachi, şi dându-le arme, caĭ şi povăţuitorĭ din némul lor, i-aŭ trecut în Hrisopoiŭ, şi le-aŭ poruncit să mérgă în Iveria, dându-le şi călăuz. Carii mergênd până la Damatrin aŭ stat, nicĭ aŭ vrut se mérgă maĭ încolo, ci înturnându-se până la strâmtórea mărei, lângă mănăstirea sfântului Tarasie aŭ trecut marea înnotând cu caiĭ, nicĭ s'aŭ oprit, până n'aŭ ajuns la némul lor. Împreunându-se cu ceia-lalţi paţinachi, şi întinḑêndu'şi corturile lângă ţermurii Dunărei, aŭ năvălit în Thrachia, şi de vr'o câte-va orĭ aŭ învins oştile împĕrătescĭ céle asupra lor trimise, întru atâta sumeţîndu-se, cât prin tótă Thrachia şi Machidonia alerga fără de vre o bântuială, şi prăda tóte, nu numaĭ céle maĭ de departe, ci şi céle maĭ aprópe de Ţarigrad. Maĭ pre urmă aŭ făcut pace cu romanii pe 30 de anĭ: aşa s'aŭ sfârşit războiul cu Paţinachii.»

Aşişderea scriŭ Chedren[3] şi Glica[4].

Henric al III, încă gândind că în anul acesta va fi maĭ norocos asupra ungurilor, s'aŭ sculat cu óste în cóntra craiului Andreiŭ celuĭ dintâiŭ, ci tare s'aŭ înşelat cu nădéjdea; pentru că iarăşĭ s'aŭ învins şi aŭ trebuit se facă pace cu Andreiŭ, logodindu-şĭ şi fata, pre Sofia, după Solomon fiiul luĭ Andreiŭ, carele era numaĭ de 5 anĭ în vârstă[5].

Anul 1053 Andreiŭ cel dintâiŭ, craiul ungurilor, fiind maĭ nainte logodit Solomon fiiul sĕŭ cu Sofia fata luĭ Henric al treilea, în anul acesta preste fagăduinţa carea o fă-

[1] Thurocz. f. 109. Bonfinius f. 199, Csatari p. 147.

[2] J. Zonaras T. 2. p. 258. 259.

[3] Cedrenus T. 2. p. 378. seqq.

[4] Glycas p. 321.

[5] Thurocz. f. 110. seq. Bonf. f. 200. seq. Ranzanus f. 358.

cusă frate-sĕŭ Beleĭ, l'aŭ încoronat craiŭ Ungarieĭ; pentru care lucru supărându-se Bela, s'aŭ dus la socru-sĕŭ în Polonia [1].

Iară despre Paţinachĭ aşa scrie Enghel [2]: «In Moldova şi Bessarabia, care maĭ cu samă le lăsase Paţinachiĭ, pre la anul 1053 s'aŭ aşedat Uziĭ, Polovţiĭ şi Cumaniĭ, cariĭ era prăsiţĭ dintr'un ném cu Paţinachiĭ, drept acéia lezne s'aŭ amestecat cu remăşiţele paţinachilor, cariĭ s'aŭ strâmtorit în Valahia de acum.» In cât iaste, că paţinachiĭ sânt prăsiţĭ dintr'un ném cu Comaniĭ, Anna Comnena [3] încă mărturisésce, întărind că tot o limbă aŭ.

Tot pre acest tîmp trăia Leon arhiepiscopul Ahrideĭ, carele multe aŭ scris asupra lătinilor pentru azime şi sâmbete supt împĕratul Constantin Monomahul şi patriarhul Cherularie, precum arată Lecvien [4]. Ba încă şi alt Leon arhiereul Preslaveĭ, carele iarăşĭ aŭ scris împrotiva lătinilor, precum iarăşĭ Lecvien arată [5].

Anul 1057. La anul acesta aşa scrie Ioann Schyliţe [6]: «După ce ungurii aŭ stricat pacea cu romaniĭ şi paţinachiĭ aŭ eşit din gaurile în care se ascunsése, şi vătăma ţerile din vecinĭ: împĕratul (Isaachie Comnen) gătând acélea care sânt de lipsă oştilor la războiŭ, cu tóte puterile aŭ trecut în Triadiţa, şi acolo priimind solie de la unguri, după ce aŭ făcut pace cu aceştea, şi după putére o aŭ întărit, aŭ pornit în cóntra paţinachilor, aĭ cărora povăţuitorĭ (căcĭ era împărţiţĭ după némurĭ) toţĭ s'aŭ plecat împĕratuluĭ, şi aŭ priimit pacea şi pretensugul: sîngur Selte n'aŭ vrut să dea mâna cu împĕratul, bizuindu-se locurilor de lângă Dunăre unde fugise, şi stanuluĭ de pétră ce era acolo, în care

[1] Thurocz. f. 111. Bonfinius f. 201. Ranzanus f. 358.

[2] J. Christianus Engel in atiq. Hist. Valachiae Part. 1. p. 140.

[3] Anna Comnena p. 235.

[4] Michael Lequien in Oriente Christ. T. 2. p. 292.

[5] Idem Lequien T. 1. p. 1220.

[6] J. Scyliczes p. 809. 810.

punêndu-și nădéjdea, pre șes încă aŭ eșit, gata fiind a se bate cu împĕratul. Ci în scurtă vréme aŭ luat plata nebunieĭ sale. Pentru că numaĭ puținiĭ ostașĭ mergênd asupra luĭ, aŭ fugit si locul cel de scăpat al luĭ cuprinḑêndu-se, din fundamênt s'aŭ stricat. Iară împĕratul, după ce l'aŭ stricat pre el de tot, s'aŭ dus la Loviț, și acolo și-aŭ întins cortul.»

Așișderea scriŭ: Zonara[1], Glyca[2] și Anna Comnena[3]: iară Stritter[4] așa scrie: «În anul acesta, adecă de la facerea lumiĭ 6566, în indictionul 2, întâe ḑi a luĭ Septemvrie, s'aŭ făcut împĕrat Isaachie Comnen, și lucrurile aci spuse curând după acéia s'aŭ întâmplat.» Ci și Zonara la locul maĭ sus adus ḑice, că s'aŭ întêmplat cătră sfârșitul luĭ Septemvrie din anul acesta.

Aniĭ 1059, 1060. Bela cel dintâiŭ, carele în anul 1053 fugise în Polonia, în anul acesta aŭ venit cu ajutoriŭ leșesc în Ungaria, căruia eșindu-ĭ înainte frate-sĕŭ Andreiŭ cel dintâiŭ la Tysă, fu lăsat de aĭ sĕĭ și învins de Bela, apoĭ și prins la Moșon, din sus de Iaurin, (dóră fugea la cuscrul sĕŭ pruncul Henric al patrulea, la carele trimisése maĭ nainte și pre Solomon fiiul sĕŭ), din carea prinsóre de aŭ și scăpat Andreiŭ, dară după acéia tot aŭ fost ucis în pădurea ce să chiamă Bocon, întru al 12-lea an al crăimeĭ sale. După a căruia mórte, ungurii n'aŭ luat în samă încoronarea luĭ Solomon, ci în anul 1060, aŭ încoronat loruș craiŭ pre Bela cel dintâiŭ[5].

Anul 1063. Craiul unguresc Bela cel dintâiŭ în anul acesta mergênd în Demeș, iară nu în Temișóra, cum améstecă Ceataraĭ[6] Temișóra cu Demeșul, carele nu e departe de Vi-

[1] Joannes Zonaras in Annal. Lib. 18. num. 6.

[2] Glycas p. 323.

[3] Anna Comnena p. 89. 90.

[4] Stritterus Paczinacicor. §. 54. ad a.

[5] Thorocz. f. 111. seq. Bonf. f. 202. Ranzanus f. 359. Nadanyi p. 76. Parschitius p. 15. Timon Epitome Chronol. f. 6.

[6] Tsatári p. 151.

segrad[1], și-aŭ făcut un thron saŭ scaun crăesc fórte înalt, din carele căḑênd, așa s'aŭ zdrobit, cât în scurt timp aŭ murit, întru al patrulea an al crăimeĭ sale; după a căruia mórte prin mișlocirea luĭ Henric al patrulea, s'aŭ al ministrilor luĭ, căcĭ Henric era prunc de 13 anĭ, Solomon fiiul luĭ Andreiŭ cel dintâiŭ, iarăș s'aŭ făcut craiŭ unguresc, și s'aŭ încoronat a doaoa óră[2].

Anul 1064. Gheza și Ladislav ceĭ dintâiŭ apoĭ numiț fiiĭ Beleĭ celuĭ dintâiŭ, carii fugise în anul trecut după mórtea tătâne-sĕŭ în Polonia, în anul de acum aŭ adus óste leșască asupra luĭ Solomon, dară nu s'aŭ bătut; căcĭ s'aŭ împăciuit se li se dea a treia parte din Ungaria, și Solomon fu încoronat a treia óră, ce nu s'aŭ mai pomenit[3].

Anul 1065. Despre descălecarea Uzilor în Moldova și Bessarabia am vorbit la anul 1053, iară la anul de acum așa scrie despre dênșiĭ Ioann Schilițe[4]: «Némul uzilor trecênd Dunărea pre ostașiĭ cariĭ îĭ opria de la trécere, pre bulgarĭ ḑic și pre romanĭ, și ceĭ ce era cu dênșiĭ, îndată i-aŭ bătut. Împĕratul (Constantin Duca) trimeț̣ênd solĭ la maĭ mariĭ némuluĭ, cerca fi-va cu putință se'ĭ împace și se'ĭ tragă la sine cu darurĭ? — ci fiind némul prea mare, drept acéia năvălea în părțile Bulgarieĭ, ca se aibă léfă, și acuma asuprea și Thrachia și Machidonia. Decĭ gătindu-se împĕratul asupra lor, aŭ venit véste, că după ce s'aŭ suit în luntri, și aŭ trecut Dunărea povățuitoriĭ lor ceĭ remași de fóme, de ciumă și de bulgariĭ și patinachiĭ ceĭ din vecinătate bătuț̣ĭ, cu totul s'aŭ stins.»

Așișderea scriŭ: Zonara[5], și Calvisie[6]; iară Enghel[7] ḑice:

[1] Anonymus in Decretis et vitis Regum Ung. Part. 2. p. 45.

[2] Thurocz. f. 113 seq. Ranzanus f. 359. Bonf. f. 204 et 206.

[3] Thurocz. f. 114. Bonf. f. 207. seq. Reva in Centur. f. 6. Timon Epit. Chronol. f. 6.

[4] Ioannes Schylitzes p. 815. seq

[5] Ioannes Zonaras tom. 2. p. 274.

[6] Sethus Calvisius in Opere Chronol.

[7] Ioannes Christ. Engel in Antiq. Historia Valachiae par. 1. p. 141.

«Atunci prin multe pérderi s'aŭ fost împuținat uzii, ci după acéia aŭ chiemat pre mai mulți de la muntele Caucazului, și de la rîul Cuma la sine, și aceștea s'aŭ numit apoi Cumani.»

Anul 1066. La anul de acum așa scrie Schilițe[1]: «Diogen povățuitoriul Sardicei, fiind el patrichiŭ, aŭ cerut de la împĕratul Constantin Duca se'l facă vestarh, iară împĕratul i-aŭ respuns: Arătându'ți lucrul, poftésce plata, și l'aŭ sloboḑit deșert. Drept acéia eșind Diogen și mergênd la Sardica, aŭ dat preste nisce patinachi, carii eșise se prădéze ținutul acela, și i-aŭ bătut, prinḑênd pre mulți vii, pre carii cu capetele celor morți i-aŭ trimis la împĕratul; pentru acéia împĕratul l'aŭ făcut vestarh scriindu'i: «Nu e darul meŭ o Diogene! ci e al vîrtutei, și tărei tale.»

Așișderea scrie și Zonara[2].

Tot în anul 1066, ba și în cel următoriŭ, s'aŭ ținut de patriarhul Țarigraduluĭ Ioann Csifilin, sobor despre căsătoria cliricilor, în care sobor aŭ fost de față arhiepiscopul Gothiei ὁ τῆς Γοτθιας, dóra al Ardéluluĭ. Vedĭ anul 325 și pre Lecvien[3].

Anul 1067. Solomon craiul ungurilor întru atâta dragoste aŭ trăit noao anĭ cu vĕriĭ sĕĭ Gheza și Ladislav ceĭ d'întâiŭ, cât și în anul de acum la olaltă s'aŭ sculat asupra bohemilor, cariĭ năvălise în Uungaria[4].

Anul 1070. In anul acesta iarăș la olaltă aŭ bătut aceĭ treĭ vĕrĭ pre Osul generariul luĭ Giula povățuitoriuluĭ Cunilor, cariĭ năvălise prin Meseș în Ungaria, pre cariĭ Ranzan[5] îĭ numésce Comanĭ, iară Cheméni[6] și Cîatari[7] Vlahĭ saŭ românĭ. Și póte fi, că Giula aŭ fost următoriul luĭ Zol-

[1] Ioannes Scyliczes p. 820.

[2] Joannes Zonaras Tom. 2 p. 276.

[3] Lequien in Oriente Christ. tom. 1. p. 1244.

[4] Thurocz. f. 115. Bonf. f. 208. Ranzanus f. 359.

[5] Ranzauus f. 359.

[6] Kemény p. 39.

[7] Tsatári p. 153.

tan povățuitoriului Ardéluluĭ, precum scrie Haner[1]; ci Ens[2] dice, că Cunii sânt remășițele Gothilor, dară eŭ maĭ dițeaș remășițele romanilor celor vechĭ, din coloniĭ luĭ Traian; căcĭ și Reva[3] nu'ĭ chiamă Cunĭ, ci Comanĭ, cum s'aŭ chiemat și Românii după stingerea cumanilor celor adevărațĭ.

Vedĭ și pre Turoție[4], cu Bonfinie[5].

Anul 1072. Pe vrémea acésta trăia Nichifor episcopul cetățeĭ Belesbugduluĭ din Bulgaria, cum scrie Lecvien[6].

Anul 1073 Bisseniĭ, despre carii am cuvîntat la anul 970, în anul de acum aŭ năvălit în Uugaria supt povățuitoriul Cazar, dară fără de noroc; pentru că fură învinșĭ de Solomon și Gheza, și învingêndu-se și ajutătoriĭ lor greciĭ, și bulgariĭ; ungurii aŭ luat Bălgradul din Servia de acum[7]. Cu prilejul acesta aŭ început Solomon a se mânia cu Gheza[8].

Anul 1074. Sfada din anul trecut la atâta aŭ venit între Solomon, Gheza și Ladislav ceĭ dintâĭ, cât în anul de acum s'aŭ mers la arme, dară cu nefericirea luĭ Solomon; pentru că acesta fu învins la Vaț de Gheza și Ladislav, cu ajutoriul din Bohemia, de la Oton cumnatul luĭ Gheza, și silit se fugă în Știria cu mama și muérea sa, după a căruia fugă tot în anul de acum Gheza cel dintâiŭ fu încoronat craiŭ Ungarieĭ[9].

Iarăș la anul acesta scrie Zonara[10] precum urmézĭ: «In al treilea an al împĕrățieĭ luĭ Mihail Parapinan, némul Crovaților, pre carii unii îĭ chiamă Serviĭ, vrênd se cuprindă Bulgaria, aŭ luat vr'o câte-va locurĭ, ci învinșĭ fi-

[1] Haner periodi 3. § 55.

[2] Ens p. 50.

[3] Reva Centur. f. 7.

[4] Thuroczius f. 116.

[5] Bonfinius f. 208.

[6] Lequien in Oriente Christ. Tom. 1. p. 1239.

[7] Thurocz. f. 119. Bonf. f. 210. Reva Centur. f. 6.

[8] Timon. in epit. Chronol. f. 7.

[9] Thurocz. f. 121. seqq. Bonf. f. 115. seqq. Ranzanus f. 360. Timon in Epit. Chronologica f. 7.

[10] Zonaras in Annal. Lib. 18. Nro. 17.

ind, și mulți perind dintră dênșii, aŭ perdut și ce luase, și aŭ fost siliți a se înturna la ale sale.

«Decĭ și un șerb părintesc al împĕratuluĭ a nume Nistor, carele era vestarh și povățuitoriŭ țermureluĭ Dunăreĭ aŭ strîns arme asupra împĕratuluĭ, și înțelegêndu-se cu un povățuitoriŭ al patinachilor a nume Tatu, s'aŭ tăbărît tocma înaintea Țarigraduluĭ, și dojenindu-se de împĕratul se pună armele, aŭ respuns că va face, de'l va da împĕratul în mână, saŭ va istovi pre logofĕtul Nichifor, carele e ciuma împĕrățieĭ, și perirea poporuluĭ. Nedobândind acésta de la împĕratul, aŭ lăsat Țarigradul, și aŭ prădat Thrachia, Machidonia și céle maĭ de aprópe ale Bulgarieĭ, apoĭ aŭ trecut la patinachĭ.»

Așișderea scrie Schylițe [1], ci Stritter [2] acéstea le pune la anul 1070.

Anul 1075. Henric IV împĕratul apusuluĭ în anul acesta aŭ venit în Ungaria cu mare óste asupra luĭ Gheza, ca se'l lépede din thron, și sĕ'l întórcă pre Solomon, ci nebătêndu-se cu ungurii, s'aŭ înturuat înnapoĭ [3].

Anul 1077. La anul acesta, precum mi se pare, ḑice Zonara [4] scriind: «Întru acéia mulțime de patinachĭ aŭ încungĭurat Odriul, și tăbărându-se aŭ prădat oștézele, pre carii cu banĭ i-aŭ mulcumit Bryennie, de s'aŭ tras de la cetate.»

Așișderea scrie și Ioann Schilițe [5].

Pre acesta timp trăia și Theofylact arhiepiscopul Bulgarieĭ, cel vestit pentru învĕțătură [6].

Intru acesta an aŭ murit și Gheza cel dintâtŭ craiul

[1] Joannes Scyliczes p. 813.

[2] Stritterus Paczinacicor. § 57.

[3] Turocz. f. 127. Bonfinius. f. 221. seqq. Timon in Epit. Chronol. f. 7.

[4] Joannes Zonaras in Annal. Lib. 18. Nr. 18.

[5] Joannes Scyliczes p. 860.

[6] Michael Lequien in Oriente Christ. tom. 1. p. 1224. Guilielmus Cave in Historia Litteraria tom. 2. p. 153.

ungurilor în 25 Aprilie, căruia i-aŭ urmat Ladislav cel dintâiŭ frate-sĕŭ, carele totuşĭ nu s'aŭ încoronat, până ce nu s'aŭ împăcat cu Solomon în anul 1080, ci numaĭ ca un povăţuitoriŭ a ocărmuit Ungaria [1].

Anul 1079. La anul acesta aŭ urmat luĭ Theofilact archiepiscopuluĭ Ahrideĭ din Bulgaria Leon Mungul, carele aŭ hirotonit pre diaconul Ioann cel trunchiŭ de o mână într'o Sâmbătă preot, apoĭ în Dumineca ce aŭ urmat episcop Grebenuluĭ din Bulgaria [2].

Anul 1080. Solomon craiul ungurilor după mórtea luĭ Gheza celuĭ dintâiŭ destul aŭ âmblat să se pună iarăş în scaun, ci ungurĭĭ nu l'aŭ voit: drept acéia în anul de acum aŭ făcut tocmélă, ca Ladislav se remână craiŭ, şi luĭ se-ĭ dea atâta venit, cu cât se pótă trăi ca un craiŭ. [3] Aşa întorcêndu-se, Ladislav cel dintâiŭ încă s'aŭ încoronat [4], ba încă s'aŭ şi însurat tot întru acesta an. Pentru că scrie Schiliţe [5]: «Leon Diabatenul trimis fiind în Mesemvria, acolo ocârmuia lucrurile, şi s'aŭ împăciuit cu paţinachiĭ, şi cu comaniĭ; craiuluĭ Ungarieĭ τῷ κράλῃ Οὐγγαρίας încă aŭ dat muére pre Sinadena fata soru-sa, cea născută din Theodul Synaden, carea murindu'ĭ bărbatul, iarăş s'aŭ întors în Ţarigrad.» Greşésce aşa dară Haner [6] scriind că numele mueriĭ sântuluĭ Ladisalv nu se află scris; dară maĭ reŭ greşesc Ranzan [7] şi Deserichie [8], când scriŭ că Ladislav cel dintâiŭ în viéţa luĭ n'aŭ fost însurat; căcĭ Turoţie [9], Bonfinie [10],

[1] Thuroczius f. 129, Bonf. f. 224 seq. Ranzanus f. 360. Reva Centur. f. 6

[2] Dositheus Hierosolimitanus Lib. 3. de patriarchis Hierosol. cap. 2. § 4. Michael Lequien in Oriente Christ. tom. 2. p. 294.

[3] Thurocz. f. 130. Bonf. f. 225. Ranzanus f. 361. Timon in Epit. Chronol. f. 8.

[4] G. Jeremias Haner periodi 3. § 65. nota p.

[5] Ioannes Scyliczes p. 867.

[6] Haner periodi 3. § 33. nota h.h.

[7] Ranzanus f. 363.

[8] Desericius tom. 2. f 124.

[9] Thurocz. f. 140.

[10] Bonf. f. 232.

și Petru de Reva[1] chiar arată, cum că Pirisca, carea s'aŭ măritat după Ioann cel întâiŭ născut fiiŭ al avgustuluĭ Alexie Comnen în anul 1109, aŭ fost fata s. Ladislav.

Pre Mihail episcopul Sardiceĭ înbrăcat în veșmînturile arhieriescĭ încă întru acesta an l'aŭ omorât un maniheŭ a nume Leca, pentru că aŭ ținut cetatea sa supt ascultarea de împĕratul Nichifor III Botoniat, carele s'aŭ măzălit în anul viitoriŭ 1081 prin Alexie Comnen.[2]

Anul 1081. Precum mi se véde, de anul acesta se țin, care le dice Anna Comnena[3] scriind: «Óre-care ném schythicesc prăsit din Sauromate, lăsându'și locurile sale, aŭ venit la Dunăre. Și pentru avea ap de a se întocmi cu lăcuitoriĭ ceĭ de lângă Dunăre de âmbe părțile s'aŭ trimis, cariĭ să se sfătuiască: din ceĭ noĭ coloni s'aŭ trimis 5 bărbați, iară din ceia-lalți s'aŭ trimis Tatu, și Hale, și Sesthlav și Sața.— Dintre cariĭ cel dintâiŭ poruncea în Drăstior, al doilea în Bidina, ceia-lalți în alte cetăți, saŭ locurĭ de lângă Dunăre. Aceștea vorbindu-se îndestul, aŭ făcut legătură, după carea Schythele fără de primejdie aŭ putut tréce Dunărea se jăfuiasce ținuturile de prin prejur, bătênd, și cuprinḑênd încă și târgurile din marginea acéia. După acéia totuși făcêndu-se pace cu dênșiĭ, s'aŭ dat spre lucrarea pământuluĭ, sĕmănând bucate și meiŭ.

Anul 1083. Schythele, despre cariĭ vorbi maĭ nainte Anna Comnena, aŭ fost comaniĭ și patinachiĭ, despre cariĭ așa scrie Enghel[4]: «Strîmtorându-se patinachiĭ prin uzĭ saŭ comanĭ, la atâta aŭ agĭuns, cât în anul 1083 aŭ golit Valachia, și s'aŭ aședat în Bulgaria.»

Solomon craiul unguresc încă neîndestulindu-se cu tocméla carea o făcuse cu S. Ladislav și cu ungurii, în anul 1080, aŭ început a tinde cursă Sântuluĭ Ladislav pentru carea

[1] Petrus de Reva Centur. f. 9.
[2] Michael Lequien in Oriente Christ. t. 2. p. 303.
[3] Anna Comnena p. 181.
[4] J. Christ. Engel in antiq. Historia Valachiae part. 1. p. 141.

neodihnă în anul de acum, saŭ cum scrie Han[1] în anul 1081, fu prins, și ținut în Visegrad, până ce aŭ făgăduit, că nu se va mai scula în cóntra craiului Ladislav; așa s'aŭ slobodit în anul 1084[2].

Anul 1085. Solomon n'aŭ ținut făgăduința făcută craiului Ladislav celuĭ dintâiŭ, ci aŭ fugit în anul de acum la Cutesc povățuitoriul cunilor, căruia i-au jurat, că'ĭ va da de uric Ardélul, de'l va ajuta să'și capete îndărăpt scaunul cel crăiesc[3]. La care cuvinte ale luĭ Turoție acéstea însémnă Haner[4]: «Cuvintele luĭ Turoție *juravit, quod Transilvaniam Provinciam proprietario jure ipsi traderet* = aŭ jurat că Ardélul i-l va da se-l stăpânéscă cu propria sa cădință, sânt de a se lua bine în sémă, pentru că, de se dice chiar de acelaș Turoție, că Cutesc aŭ fost povățuitoriŭ cunilor, și acesta aŭ fost Ardelén, cuvintele: *Dux Cunorum* atâta pot însemna cât *Dux Transilvanorum;* drept acéia Cutesc, căruia i-aŭ făgăduit Solomon Ardélul de uric, mai nainte l'aŭ stăpânit numai *jure alieno*, cu altuia cădință, ca un ocârmuitoriŭ supus craiului unguresc. Eŭ țîn, că Cutesc aŭ fost îndată următoriŭ luĭ Giula.» Până aci Haner. Iară tu socotésce acélea, care am scris la anii 1004 și 1070, și însuți veĭ judeca, că pre vrémea acésta Românii din Ardél se numia cuni, saŭ comani în loc de romani.

Anul 1086. Cutesc, priimind cérerea și făgăduința craiului Solomon, în anul de acum cu mare óste aŭ întrat în Ungaria; ci fu fugărit împreună cu Solomon, prin craiul ungurilor Ladislav cel dintâiŭ[5].

Anul 1087. Solomon, fiind bătut de Ladislav cel dintâiŭ în anul trecut, în anul de acum aŭ cercat norocul sĕŭ în

[1] Han. p. 114.

[2] Thurocz. f. 130. Ranzanus f. 361. Bonf. f. 225. Timon in Epit. Chron. f. 8.

[3] Turocz. f. 130.

[4] Haner Periodo 3-ae Regum Hung. § 67. nota u.

[5] Thurocz. f. 130. Bonf. f. 227. Timon in Epit. Chron. f. 8.

cóntra Bulgarieĭ și a Thrachieĭ, mergênd cu ajutoriul cunilor, dară așa încă nu s'aŭ folosit; pentru că împĕratul resăritului Alexie cel dintâiŭ Comnen, supt carele era atunci Bulgaria, pre cunĭ mai cu samă i-aŭ tăiat, și Solomon încă anevoie aŭ scăpat din perire, carele după acéia s'aŭ făcut săhastru, și ca săhastru aŭ și murit [1].

Anul 1088. După ce aŭ bătut în anul trecut Alexie Comnen împĕratul resăritului prin genărariĭ sĕĭ Nicolae Mavtocal și Rempegio tot pre cunĭĭ craiului Solomon, carĭĭ se însoțise cu comanĭĭ și cu paținachiĭ, cu carĭĭ mai de mulțĭ anĭ se bătea împĕratul Alexie Comnen; paținachiĭ n'aŭ trecut Dunărea, ci s'aŭ aședat în Bulgaria. Acésta înțelegêndu-o împĕratul, și temêndu-se ca nu cumva iarăși să trécă curmăturile Hemului paținachiĭ, el însuș aŭ pornit asupra lor cu óste bine gătită, și venind până la locul ce se dice Lardea, între Diampoiŭ și Goloe, nu departe de Odriŭ, de acolo aŭ trimis pre Gheorghie Euforben cu o samă de ostași ca să mérgă pre mare la Drăștior, mergênd, el pre uscat. Agiungênd la Drăștior împĕratul și Euforben s'aŭ bătut cu paținachiĭ, dară fără de folos; pentru că s'aŭ învins de paținackĭ, carĭĭ aŭ trecut apoĭ Dunărea, cu fórte mare dobândă [2].

După ce aŭ trecut paținachiĭ Dunărea, aŭ sosit și Tatu Paținacul cu ajutoriŭ mare de la comanĭ, carĭĭ vĕdênd prada și robiĭ de paținachĭ aduși, aŭ poftit să se împartă cu dênșiĭ tóte. Acésta ne vrênd a o face paținachiĭ, comaniĭ s'aŭ sculat asupra lor, și vĕdêndu'ĭ i-aŭ strîmtorit la Ozolimna, de unde neputêndu'ĭ scóte, și stărșindu'și zăhăréoa, comaniĭ s'aŭ înturnat a casă [3].

[1] Thurocz. f. 131. Ranzanus f. 361. Bonf. f. 227. Peterfius Concilior. Hungariae T. 1. f. 14. seq. Jongelinus in Notitia Abbatiarum ordinis Cisterciensis, Anna Comnena.

[2] Anna Comnena in Alexiade p. 188. seqq.

[3] Eadem Anna pag. 202.

Despre Ozolimna așa scrie Du-Cangie[1]: «Aŭ fost lacul acela preste Dunăre în Valahia de acum. Iară Strabon doao lacurĭ însémnă în cartea a 7, dintre care lacurĭ unul iaste lângă mare (dóră Tiagola luĭ Ptolomeŭ) altul nu cură. Adevĕrat se scie, că rĭul Ierasuluĭ, carele nu departe de Drăștior cură în Dunăre, unde s'aŭ ținut războiul acesta, prea mare lac face, carele dóră e Ozolimna.»

Tot întru acesta an s'aŭ sculat cunĭi iarași asupra Ungarieĭ, și venind până în Tysă, mult aŭ prădat, și pre mulțĭ aŭ robit, maĭ ales dintre muerile și fétele boérilor, după carĭi luându-se S. Ladislav la apa Temeșuluĭ i-aŭ agĭuns, și nu numaĭ prada și robiĭ i-aŭ luat înapoĭ, ci pre Cotulc povățuitoriul lor încă l'aŭ tăiat[2].

Anul 1089. După ce s'aŭ înturnat comaniĭ de la Ozolimna se'șĭ gate zăhărea, patinachiĭ aŭ trecut Dunărea și curmăturile munților, carĭi sânt întră Goloe și Diampoiŭ, și s'aŭ tăbărît la Marchella. Audind acésta împĕratul Alexie Comnen, aŭ trimis pre Synesie, de aŭ făcut pace cu patinachiĭ, cum aŭ putut.

Întru acéia Comaniĭ s'aŭ înturnat la Ozolimna gata de a se bate cu patinachiĭ, și ne aflându'ĭ, aŭ trimis solĭ la împĕratul, se le fie slobod a tréce curmăturile Hemuluĭ și a se bate cu patinachiĭ; ci împĕratul ne îngăduindu-le ce cerea, aŭ dăruit și pre solĭ și pre ceia-lalțĭ comanĭ, și multemindu-le de ajutoriŭ i-aŭ trimis a casă.

Așa mântuindu-se patinachiĭ de frica comanilor, n'aŭ ținut legătura cu Synesie făcută, ci iarăși aŭ început a prăda cetățile și țerile prin pregĭur[3].

Anul 1090. De anul acesta mi se vĕd a se ținea céle ce

[1] Du-Cangius in Notis ad Alexiadem Annae Comnenae.

[2] Thuroczius f. 132. Ranzanus f. 362. Bonfinius f. 228. Reva Centur. f. 7. Timon in Epit. Chronol. f. 9.

[3] Anna Comnena in Alexiade pag. 203.

dice Anna Comnena[1] scriind: «(Alexie avgustul, audind, că Ţaca Turcul vrea se năvălésca în ţerile de la apus, aŭ poruncit chesariului Nichifor, se mérgă în târgul En) cu leghiónele de curând alcătuite; pentru că îĭ poruncise maĭ nainte să se strângă cât maĭ mulţĭ ostaşĭ, nu din ceĭ bătrânĭ, — ci noĭ şi ne'nvăţaţĭ la războiŭ, spunêndu-le féliul din carĭĭ ar vrea să se stringă aceştea, adecă din bulgarĭ şi din tinerĭĭ ceĭ daţĭ spre păstorie, carĭĭ nu aŭ stătornice lăcaşurĭ şi de obşte se chiamă Vlahĭ.»

De ce féliŭ de ném aŭ fost Ţaca Turcul, nu pocĭ dice, căcĭ pre ungurĭ Anna Comnena[2] îĭ numésce dachĭ, dară acésta dic, că vestitul Iosif Carol Eder[3] al meŭ óre-când-va soţ în direcţia scólelor, fórte reŭ s'aŭ înşelat, judecând din cuvintele Anneĭ Comneneĭ céle maĭ sus aduse, că pe vrémea eiĭ, Româniĭ aŭ fost numaĭ păstorĭ şi neavênd stătornice lăcaşurĭ, se muta din loc în loc, ca şi ţiganiĭ; pentru că însa Anna Comnena[4] scrie, că oraşul Exeban de lângă Andronia, aŭ fost oraş românesc, şi aşa românii în commun aŭ avut lăcaşurĭ şi oraşe cu mult maĭ vestite, de cât sasiĭ din Ardél; măcar că pentru mărimea, şi lăţimea némuluĭ românesc, carea nicĭ Eder o póte tăgădui, mulţĭ dintre românĭ âmbla razna şi atuncĭ, ca şi acuma.

Anul 1091. Precum arată Enghel[5], în anul acesta s'aŭ întâmplat perirea cea mare a paţinachilor, cea de la Cosren, carea perire Anna Comnena[6] aşa o scrie: «A patra di după ce aŭ venit împĕratul Alexie în tabăra de la Cosren, s'aŭ vĕdut venind óstea comanilor, ca de 40 de miĭ spre tabăra romanilor; de carĭĭ temêndu-se împĕratul, ca se nu se unéscă cu paţinachiĭ, aŭ trimis se chéme pre povăţuitoriĭ

[1] Anna Comnena in Alexiade p. 226.

[2] Eadem Anna pag. 455. seq.

[3] Iosephus Carolus Eder in Crisi ad Instantiam Valachorum e Transilvania.

[4] Eadem Anna Comnena p. 138.

[5] Ioannes Christ. Engel in antiq. Historia Valachiae Part. 1. p. 141.

[6] Anna Cemnena in Alexiade p. 228—234.

lor la vorbă. Aŭ mers mulți alțiĭ cu Tagortac și Maniac, ceĭ maĭ de frunte povățuitorĭ, petrecuți de mulți vitéjĭ dintre comanĭ. Apropiindu-se comaniĭ, și nesciindu-se amicĭ vin (aŭ nemicĭ), împĕratul pentru măcar carea întâmplare poruncise, ca aĭ sĕĭ se trécă iarăș rîul, și în loc fără de primejdie să se tăbăréscă. În tabăra cea noao chiemându-se povățuitoriĭ comanilor, aŭ venit încă și Maniac, măcar că dintâiŭ se cam trăgea. Poruncise maĭ nainte Alexie se li se gătéscă prânz împĕrătesc, și împĕrătésce priimindu-ĭ, la slujba și dragostea, carea le-aŭ arătat, aŭ adăogat tot féliul de darurĭ, poftind și de la dênșiĭ jurămînt, și chezéșĭ. — Tóte le-aŭ plinit bucuroși, și ca sĕ'și aréte inima, aŭ cerut, ca după treĭ ḑile să se póte bate cu patinachiĭ, făgăduind, că de le va ajuta Dumneḑeŭ se învingă, vor da prada de giumătate împĕratuluĭ. Lăudând împĕratul pre comanĭ, în loc de treĭ le-aŭ dat ḑéce ḑile, de vor vrea să se gate de războiŭ, și giumătatea prădzeĭ, carea o făgăduise împĕratuluĭ, încă o aŭ îngăduit lor. Decĭ stând comaniĭ împrotiva patinachilor, și până atuncĭ încă se scărmăna uniĭ pre alțiĭ (până ce bătêndu-se comaniĭ cu patinachiĭ, pre aceștea i-aŭ maĭ stins). Căḑut'aŭ ḑioa cea de perire a patinachilor în 29 Aprilie, într'o Mercurĭ.» După acéstea scrie Anna Comnena în pagina 235: cum aŭ fugit comaniĭ în nóptea cea de după bătae către casă, temêndu-se se nu-ĭ omóră grecii și pre eĭ, cum aŭ omorât Synesie, ci fără scirea împĕratuluĭ, pre patinachiĭ ceĭ prinși tot întru acéia nópte; și cum aŭ trimis împĕratul Alexie Comnen darurile céle făgăduite după comaniĭ ceĭ fugiți; adăugând și acésta : că patinachiĭ aŭ fost de acéiaș limbă cu comaniĭ.

Tot întru acela an aŭ tăiat S. Ladislav cu mâna sa pre [ ] românul, carele venise, se isbândéscă mórtea luĭ Cotulc povățuitoriul cunilor saŭ românilor (veḑĭ aniĭ 1070, 1085 și 1088), și aŭ cuprins Croația, în carea aŭ pus craiŭ pre Alm [1].

[1] Thuroczius f. 130. Bonfinius f. 229. Timon in Epit. Chronol. f. 8. 9.

Anul 1092. Ioann Zonara[1] după ce aŭ adus înainte perirea paţinachilor maĭ almintrelea, de cât cum o aŭ scris Anna Comnena la anul trecut, aşa scrie: «Aşa dară mare mulţime de pacţinachĭ aŭ perit, ceĭa-lalţĭ s'aŭ ţînut în obedzĭ, şi s'aŭ vîndut. Iară împĕratul alegênd pre ceĭ maĭ tarĭ dintre dênşiĭ, mare numer aŭ aşedat în Moglena cu muerile şi prunci lor împreună, făcênd un prea sdravăn leghion dintr'ênşiĭ, care pâna astădĭ custă din ném în ném, poreclindu-se de la locul în care s'aŭ aşedat paţinachiĭ, să se dică Moglenite.»

Anul 1093. Câte scrie Anna Comnena[2] prea prelarg după obicéiul eiĭ despre Pseudo-Diogen, neputêndu-le sci de ce an se ţîn, le pun la anul de acum din Ioann Zonara[3], carele maĭ pre scurt aşa scrie: «Şi altă răscólă s'aŭ făcut împrotiva împĕratuluĭ (Alexie Comnen) prin unul, carele dicêndu-se pre sine a fi feciorul împĕratuluĭ Diogen, şi trăgênd la sine comaniĭ, prăda şi jefuia Thrachia, poftind să se priméscă în cetăţĭ, şi să se cunóscă împĕrat. După acéia întrând într'o cetate a Thrachieĭ, şi cu înşelăciunea cetăţénilor rădicêndu-se împĕrat, aŭ întrat într'ênsa, şi prinzêndu-se, i s'aŭ scos ochiĭ. Aşa s'aŭ sfârşit tyrănnia luĭ, şi comaniĭ, cariĭ scăpase viĭ, s'aŭ înturnat la locurile sale.»

Anna Comnena la locul maĭ sus adus dice, că óre Pudil din ceĭ maĭ de frunte vlahĭ saŭ românĭ aŭ spus maĭ întâiŭ împĕratuluĭ, că aŭ trecut Targota cu Comanrain Dunărea, şi că pre comanĭ româniĭ i-aŭ povăţuit preste curmăturile Hemuluĭ.

Anul 1095. Craiul ungurilor Ladislav cel dintâiŭ, carele după acéia s'aŭ numerat între sfinţiĭ biséreciĭ apusuluĭ, în ce an aŭ murit, mare întrebare iaste, căcĭ Sent-Ivani[4] pune

[1] Ioannes Zonaras in Annalibus Lib. 18. Nro. 23.

[2] Anna Comnena in Alexiade p. 272. seqq.

[3] Ioannes Zonaras in Annalibus Lib. 18. Nro. 23.

[4] Szent-Iványi Dissert. Par. pag. 2.

anul 1096, Fașing[1] anul 1093, Turoție[2] și Ranzan[3] cu ceia-lalți istorici unguresci anul 1095, pre acești mai de pre urmă îi urmez și eŭ, pentru firul istoriei, măcar că Anna Comnena[4] sora luĭ Ioann Comnen, ginereluĭ luĭ Ladislav celuĭ dintâiŭ (vedĭ anul 1080), apriat scrie, că în anul de la facerea lumiĭ 6617, de la Hristos 1109, în indictionul 2, când aŭ făcut pace împĕratul Alexie cel dintâiŭ, tatăl eiĭ, cu Balmund în luna luĭ Septemvrie, aŭ fost de față și soliĭ craiuluĭ unguresc, aĭ cuscruluĭ [ομοπενθιος] împĕratuluĭ, adecă a luĭ Ladislav, și s'aŭ iscălit păceĭ, carea povéste de e adevărată, Ladislav în anul de acum încă trăe, ci eŭ cum am dis, urmez avtoriĭ mai sus numiți, și dic cu dênșiĭ, că în locul S. Ladislav celuĭ dintâiŭ, ungurii încă în anul de acum aŭ ales craiŭ pre Coloman ficiorul luĭ Geza celuĭ dintâiŭ.

Anul 1096. În anul acesta s'aŭ încoronat Coloman craiŭ Ungarieĭ, dând frate-sĕŭ Alm, pentru că i-aŭ îngăduit crăimea, ducatul Ungarieĭ[5].

Anul 1097. În anul de acum s'aŭ căsătorit întâiașĭ dată Coloman craiul ungurilor, luând pre Adelhaida din Sichilia[6].

Anul 1102. Croații din ce pricină nu se scie scuturase jugul ungurilor: pre croați drept acéia în anul de acum iarăș i-aŭ supus craiul Coloman, și aŭ cuprins de odată și o parte din Dalmația[7], ci că s'ar fi încoronat craiŭ Croațieĭ și Dalmațieĭ în Bălgradul din Serbia, anevoe se póte créde, măcar că uniĭ dic acésta[8]; că Bălgradul în timpul acesta era supt împĕratul resărituluĭ.

[1] Fasching Novae Daciae Partea 3. p. 111.

[2] Thurocz. f. 134.

[3] Ranzanus f. 362.

[4] Anna Comnena in Alexiade p. 415. seqq.

[5] Thuroczius f. 135. Ranzanus f. 363. Bonfinius f. 234. Reva Centur. f. 8. Timon in Epit. Chronologica f. 10.

[6] Timon in Epitome Chronol. f. 11. Lucius f. 178.

[7] Thuroczius f. 138. Ranzanus, Lucius f. 179. seqq. Timon in Epit. Chronologica f. 11.

[8] Haner Period. 4. §. 183

Anul 1109. Timon[1] dice, că în anul acesta aŭ împăcat Henric V, împĕratul Apusuluĭ pre Coloman craiul cu fratele sĕŭ Alm; și Turoție[2], Ranzan[3] și Bonfinie[4], împăcarea acésta o pun la anul 1113; dară măcar când s'aŭ întâmplat, nu îndelung aŭ ținut pacea.

Anul 1113. Am dis la anul 1109 că nu îndelung aŭ ținut pacea între Coloman și Alm făcută; pentru că Coloman temêndu-se, ca nu cum-va se vie crăimea ungurésca la Alm, saŭ la Bela apoĭ al doilea fiiul luĭ, pre amêndoĭ i-aŭ prins în anul de acum și cu hoheriul le-aŭ scos ochiĭ, dimprotivă pre fiiul sĕŭ Stefan II, l'aŭ încoronat craiŭ Ungarieĭ în vârstă de 12 anĭ[5]; ci tot nu i s'aŭ împlinit voia, căcĭ în Ștefan II i s'aŭ stâns sămînța, precum se va arăta la annl 1131.

Anul 1114. Du-Cangie[6] scrie: «Împĕratul Alexie Comnén gătindu-să asupra comanilor, aŭ eșit din Țarigrad în Noemvrie al Indictionuluĭ 8, adecă în anul de la Hristos 1114». Iară Anna Comnena[7] așa scrie despre războiul cu comaniĭ: «Nu trecuse un an după războiul cu turciĭ, când iată vine véste la începutul tómneĭ în Indictionul 8, că comaniĭ se gată se trécă Dunărea, se gată și îndată drept acéia avgustul, și în luna luĭ Noemvrie pornind din Țarigrad, aŭ strâns de pretutindenea oștile romanilor, și le-aŭ orânduit prin marginea acéia — (el apoĭ s'aŭ deprins în întórcerea bogomililor, și a Paulinianilor), când iată vine unul cu o căruță de la Dunăre, și spune că aŭ trecut comaniĭ la craiul; aŭ rupt zăbava împĕratul, și îndată aŭ pornit spre Dunăre, luând cu sine ostașiĭ ceĭ de prin pregiur.

[1] Timon in Epit. Chronol. f. 13.
[2] Thuroczius f. 137.
[3] Ranzanus f. 364.
[4] Bonfinius f. 246.
[5] Thuroczius f. 137. Ranzanus f. 364. Bonfinius f. 246. Boksay f. 917. Reva Centur. f. 8. Timon in Epit. Chronol. f. 14.
[6] Du-Cangius in Notis ad Annae Comnenae Alexiade p. 412.
[7] Anna Comnena in Alexiade p. 412.

Cu aceștea aŭ venit cât maĭ curând la Bidena (dóră Vidin), ci pre varvarĭ, cum nădăjduise, nu i-aŭ aflat acolo, adecă audind eĭ venirea împĕratuluĭ aŭ trecut Dunărea, și s'aŭ tras înapoĭ. Aci împĕratul alegênd din tótă óstea voinicĭ, i-aŭ trimis după ceĭ ce fugea. Trecênd aceștea Dunărea, aŭ curs cât aŭ putut maĭ tare treĭ ḑile, și treĭ nopți după nemicĭ, și maĭ pre urmă i-aŭ vĕḑut la un rîŭ dincolo (de-a stânga) de Dunăre, că trec apa cu șeĭcele, care le purta cu sine, carea întâmplare, i-aŭ făcut, de s'aŭ înturnat la împĕratul fără vre-o ispravă».

Anul 1115. În anul acesta aŭ murit Coloman craiul ungurilor[1], căruia i-aŭ urmat fiiul sĕŭ Stefan al doilea prunc fiind în vârstă numaĭ de 14 anĭ[2].

Anul 1117. În anul acesta aŭ urmat împĕratuluĭ Iónn Comnen, ginerele S. Ladislav celuĭ dintâiŭ tătâne-sĕŭ avgustuluĭ Alexie Comnen celuĭ dintâiŭ[3].

Anul 1122. Patinachiĭ câțĭ scăpase din bătaia în anul 1091, ținută cu romanĭĭ și cu comanĭĭ trecuse de-a stânga Dunăreĭ, și se așeḑase în Valahia de acum, căcĭ Moldova și Bessarabia le cuprinsése comanĭĭ maĭ nainte de la dênșiĭ, cum s'aŭ arătat la anĭĭ trecuțĭ. Patinachiĭ aceștea în anul de acum iarăș aŭ trecut Dunărea, ci spre cea desăvârșit perire a sa; pentru că scrie Nichita Honiat[4] precum urméză: «Întru al cincilea an al împĕrățieĭ sale când (patinachiĭ) trecênd Dunărea, prăda Thrachia, și câte le venea înainte ca lăcustele le strica, avgustul Iónn Comnen strângênd tóte oștile, — le-aŭ dus asupra lor, — și întâiŭ trimeținḑ solĭ ca acéia la Schythe, carĭĭ le scia limba, aŭ cercat, óre puté-va aduce la tocméle, și la pace, de nu pre toțĭ,

[1] Pistorius f. 762. Timon in Epit. Chronol. f. —; Thuroczius f. 138. Bonfinius f. 247. Reva Centur. f. 9.

[2] (Nota lipsesce în manuscris).

[3] Nicetas Choniates de Joanne Comneno Aug. p. 1.

[4] Nicetas Choniates in Annal. de I. Comneno Aug. c. 4 et 5.

încaĭ pre unii, că era în maĭ multe némurĭ împărțiți, nicĭ avea numaĭ un povățuitoriŭ. — Până a fi eĭ încă îndoiți cu gândul, face-vor pace cu romanii pentru făgăduințele céle multe, aŭ nu? oștile le-aŭ pus în rând. — Scoțênd dară oștile din Berea, că acolo se tăbărâsă, în reversatul dorirĭlor s'aŭ lovit cu patinachii. — — Cariĭ venind la brâncĭ și la rușinósă fugă dându-se de romanĭ, cariĭ cu tot deadinsul îĭ gonia, mulți s'aŭ tăiat dintre hamazonii acéia, și luânduli-să tabăra, nenumărați s'aŭ prins. Ba desertoriĭ încă se aduna de dorul celor robiți din némul lor, întru atâta, cât s'aŭ făcut apoĭ sate întregĭ de dênșiĭ într'o țéră de către apus a romanilor, ale cărora remășițe încă maĭ custă: nu puțini s'aŭ amestecat între oștile soților, iară cea maĭ mare parte a celor prinși, s'aŭ vêndut de ostași.

«Dobândind biruința acésta împĕratul Iónn, aŭ rânduit sărbătóre, ce să numea în timpul nostru sărbătórea patinachilor, pentru aducerea aminte a biruinței, și ca să mulțăméscă luĭ Dumnedeŭ pentru dênsa».

Așișderea scrie Iónn Chinnam [1]; iară Enghel [2] însémnă, că prin biruința acésta cu totul s'aŭ stîns patinachii, numaĭ o hordă aŭ maĭ rămas în pădurile Bucovinii până la anul 1152, când și aceștea s'aŭ delungat preste muntele Tenihoriĭ Gheuarur, carele e în marginea Taoroscothieĭ, din preună cu comaniĭ, precum să va arăta la numitul an 1152. După care an vlachiĭ saŭ românii ceĭ din Dachia véche s'aŭ numit după numele varvarilor acestora, adecă românii ceĭ din țéra Muntenéscă s'aŭ chemat patinachi, iară ceĭ din Moldova și din Besserabia comanĭ, pentru că némurile acéstea i-aŭ stăpânit maĭ pre urmă. Vedĭ pre Luchie [3] și pre Asseman [4].

[1] Ioannes Cinnamus p. 3. 4.
[2] Joan. Christ. Engel in antiq. Hist. Valachiae Parte 1 p. 141.
[3] Lucius de Regno Dalmatiae et Croatiae Lib. 6. cap. 5.
[4] Ioseph. Simonius Assemani in Calend. Eccl. Univ. Tom. 1. Part. 2. c. 3.

Anul 1125. Stefan al doilea craiul ungurilor, la atâta tirănie agiunsése, cât le-aŭ căutat luĭ Alm și luĭ Bela, celor de Coloman orbiți în anul acesta a fugi la împĕratul resăritului Iónn Comnén[1], carele avea muére pre Pirisca fata S. Ladislav, pre carea o aŭ numit greciĭ Irină[2], împĕratul i-aŭ și primit bucuros, precum scrie Iónn Chinnam[3], pentru pricina maĭ sus adusă.

Anul 1126. «Craiul ungurilor cum scrie maĭ încolo Chinnam[4] audind acélea care se dicea despre Alm, aŭ rugat pre împĕratul prin solĭ, ca Alm să se alunge din ținutul romanilor, carea cĕrere ne'mplinindu-o Ioann, el trecênd Dunărea, aŭ bătut și aŭ luat Bălgradul de lângă Dunăre, și stricându'l din fundămênt, aŭ cărat cu luntrile pĭetrile de acolo, și aŭ zidit dintr'ênsele Zeugmen saŭ Zeughimnul din Syrmiŭ, care cetate aŭ stătut mulți anĭ, până când nu o aŭ stricat împĕratul Emanuil Comnén iarăș din fundămênt, și din petrile eĭ iarăș aŭ dires zidurile Bălgraduluĭ.

«Acéste înțelegêndu-le împĕratul aŭ pornit cătră Dunăre cu tótă óstea sa, — iară Stefan (al doilea) măcar că era neputincĭos, și zăcea bolnav în părțile céle maĭ din lontru ale ținutuluĭ sĕŭ, nezăbăvind strânge cât póte maĭ mulți ostași. cu care se împédece pre împĕratul a mérge maĭ încolo, poruncind la aĭ sĕĭ, se rămâe dea stânga Dunării, aŭ și ascultat ungurii. Ci împĕratul, ca se pótă fără de putére dobândi acélea, care să vedea maĭ gréle, acésta aŭ făcut, osebind oștile soților céle de ajutoriŭ, le poruncésce să se tragă de la rîŭ, ca și când ar mérge cătră Tîmpa (χώριον Τεμπαν), și la délul, carele începênd din Ungaria mérge până în rîŭ, să trécă apa : până când aŭ remas el cu céia-laltă óste din dreptul cetățuĭceĭ Hroneuluĭ, făcêndu-să că îndată vrea se trécă pre acolo. Care făcêndu-se lezne aŭ

[1] Bonfinius f. 251. Timon in Epit. Chronol. f. 15.

[2] Du Fresne in Notis ad Cinnamum.

[3] Joannes Cinnamus p. 4.

[4] Ioannes Cinnamus p. 6.

trecut romanii, și ungurii nebătêndu-se aŭ prins a fugi, cât aŭ putut. Gonindu'i romanii mai până la rîŭ, ungurii aŭ întrat puntea ce era preste Dunăre, și rupêndu-se puntea, mulți aŭ căḑut în apă și s'aŭ înecat, mai mulți aŭ venit în mânile romanilor, între carii aŭ fost doi bărbați de frunte dintre unguri, Acuse și Chelade, isprăvindu-le acéștea cu noroc împĕratul, și luând cetățuĭca Craneului. îndată aŭ trecut iarăș în ținutul romanilor, și puind păzitori în Granițala supt povățuirea lui Curtichie, s'aŭ întornat în Țarigrad.»

Așișderea scrie Nichita Honiat[1] iară Dufresne[2] ḑice: «Turoție Cap. 71, și Bonfinie scriind dèspre pérderea acéia a ungurilor ḑic, că în bătaea acéia aŭ perit dintră unguri óre-care comit Chiz saŭ Ciz, carele póte că aŭ fost Acuse de la Chinnam. Ci eŭ nu pociŭ înțelége cum aŭ fost, de ungurii după Chinnam n'aŭ trecut Dunărea, și totuși puntea de preste Dunăre s'aŭ rupt cu ei.»

Anul 1127. «Ci în scurt timp după acéia, scrie mai încolo Chinnam[3], ungurii aŭ bătut și aŭ luat Branizova, tăindu-se unii romani dintr'ênsa, alții prinḑêndu-se, alții scăpând cu fuga. Întâmplarea acéia fórte cu greŭ aŭ căḑut împĕratului Ioann Comnén, drept acéia pre Curtichie punêndu'i ḑi, l'aŭ osândit ca pre un vînḑĕtoriŭ, și aŭ poruncit, de l'aŭ corbăncit, măcar că el nu s'aŭ pogorît de pre ziduri, până ce n'aŭ luat și aprins ungurii cetatea.

«După acéia iarăș s'aŭ dus împĕratul la Branizova, și aŭ dires cetatea cât mai curând. Ci zăbăvind în lucrul acela mai multe ḑile de iarnă, și de lipsa zăhăréleĭ fórte s'aŭ năcăjit óstea; carea înțelegêndu-o craiul ungurilor, aŭ rânduit, ca trecênd prea curând Dunărea, fără de véste să dea peste romani. Ci era la unguri o muere lătină de viță,

[1] Nicetas Choniates p. 12.
[2] Dufresne in notis ad hunc Cinnami locum
[3] Joannes Cinnamus p. 6.

INSTITUTUL PEDAGOGIC DE STAT
- BUCUREȘTI -
BIBLIOTECA

carea întrecea pre toți cu avuția și cu boerimea némurilor, acésta aŭ descoperit împĕratuluĭ prin soliĭ sĕĭ sfaturile nemicilor. Drept acéia împĕratul ne avênd atâta putére, câtă avea ungurĭ, n'aŭ îndrăznit a se bate cu eĭ. — Ce întărind cât-va cetatea s'aŭ înturnat înapoĭ pre calea cea rea numită de lăcuitorĭ ca să nu se întâlnéscă cu ungurĭ, și să aĭbă op de a se bate cu eĭ. Acolo lovind ungurĭ fără de véste oștile céle de pre urmă, alta n'aŭ stricat romanilor, fără numaĭ aŭ luat sculele cu care să așternea cortul împĕrătesc, care le și lăsase romanĭ, ne avênd dobitóce să le pórte, și așa aŭ eșit de acolo óstea romanilor fără vre o primejdie.»

Așișderea scrie Nichita Honiat[1].

Tu bagă de sémă, că latina acéia carea aŭ descoperit împĕratuluĭ sfatul ungurilor, aŭ trebuit să fie română prăsită din colonĭĭ luĭ Traian, carĭ se numesc cunĭ de ungurĭ, cum s'aŭ arătat la anĭ maĭ din nainte. Căcĭ Stefan al doilea fórte iubea pre cunĭ, adecă pre românĭĭ ceĭ de supt sine, după cum scriŭ Turoție[2] și Bonfinie[3], și așa cuna saŭ româna acésta lezne aŭ putut sci sfaturile craiuluĭ Stefan.

Anul 1128. Până s'aŭ oștit împĕratul Ioann Comnén cu ungurĭ, după cum scrie Bonfinie[4], Alm aŭ murit sârgunit, iară pre fĭĭul luĭ pre Bela al doilea l'aŭ adus în Ungaria óre care boerĭŭ unguresc, și l'aŭ ținut în ascuns până în anul de acum, saŭ până în anul trecut, în carele Stefan al doilea ne avênd pruncĭ, l'aŭ primit și pre fĭĭŭ și următorĭŭ în crăime, și l'aŭ și însurat în anul 1129[5], dându'ĭ muére pre Ilina fata palatinuluĭ Uros.

Anul 1130. Pentru că Stefan al doilea fórte iubise pre cunĭ saŭ pre românĭĭ din Ardél și din Ungaria, s'aŭ su-

[1] Nicetas Choniates p. 13.
[2] Thuroczius f. 141.
[3] Bonfinius f. 252.
[4] Bonfinius f. 252.
[5] Timon in Epit. Chronol. f. 16.

părat ungurii și mulți aŭ tăiat din români, avênd aceștea atunci povățuitoriŭ pre Tătar [1].

Anul 1131. În anul acesta s'aŭ bolnăvit Stefan al doilea craiul ungurilor, și înainte de mórte călugărindu-să, aŭ și murit, cărue i-aŭ urmat vĕru-sĕŭ Bela al doilea cel orb [2].

Anul 1133. Anul acesta pentru acéia e vrednic de a să însămna, pentru că într'ênsul aŭ cuprins ungurii Rama saŭ Boznia de acum [3].

Anul 1140. În anul acesta aŭ murit Bela al doilea cel orb, căruia i-aŭ urmat fiiul luĭ cel maĭ mare, Gheza al doilea, în vêrstă de déce anĭ [4].

Anul 1143. In anul acesta saŭ în cel trecut, aŭ chemat Gheza II pre sasĭ în Ardél [5], despre a cărora urzire vedĭ pre Haner [6], căcĭ despre privilegile saŭ cădințele lor voĭ vorbi la aniĭ viitorĭ.

Anul 1147. Mergênd în anul de acum la Palestina asupra necredincioșilor Conrad III împĕratul apusuluĭ și Ludovic VII craiul francilor, și trecênd prin Ungaria, cel dintâiŭ nu bine s'aŭ purtat, iară al doilea și-aŭ ținut óstea până ce aŭ trecut, în frîŭ [7].

Tot întru acela an saŭ ținut sobor în Țarigrad, în carele s'aŭ măzălit patriarhul Cosma Atticul pentru eresul Bogomililor. In soborul acesta aŭ fost de față archiepiscopiĭ al Drăștioruluĭ Leon și al Gothieĭ (dóră al Ardéluluĭ, Vedĭ anul 325), Constantin [8].

[1] Thuroczius f. 141. Bonf f. 252.

[2] Thuroczius f. 142. Bonfinius f. 253.

[3] Timon in Epit. Chronol. f. 16. Csatari p. 6. Thuroczius f. 143. Bonf. f. 255.

[4] Timon in Epit. Crhonol. f. 17. Thurocz. f. 144. Bonf. f. 258. Ranzanus f. 366.

[5] Annales Templi Coronensis.

[6] Georgius Ieremias Haner Periodi 5-ae Regum Hungarorum § 104.

[7] Thuroczius f. 146 Bonf. f. 261. 262.

[8] Les Allatius de Conzens Lib. 2. C. 12. Michael Lequien in Oriente Crist. t. 1. p. 1227—1245.

Anul 1152. Impĕratul Emanoil Comnén aŭ pornit asupra luĭ Rogerie craiulul Longobardieĭ, carele prăda insulele (ostróvele) de la apus și venind la Filippopoiŭ, cum scrie Chinnam [1], aŭ venit véste, că oștile schythelor (ale comanilor) aŭ trecut Dunărea, și nu numaĭ răpesc, (ci și) orașul Demniţic de lângă Dunăre, l'aŭ luat. Audind acéstea împĕratul, aŭ purces de acolo, și aŭ poruncit, ca corăbiile se pléce cătră Dunăre; până aŭ sosit corăbiile, el aŭ petrecut timpul în vênat, prin câmpurile de prin pregiur: pentru că multă fiară sălbatecă să sporisă într'ênsele.

Cu vênatul fiind cuprins împĕratul, i-aŭ venit véste, că schythele, după ce aŭ cules fórte mare pradă din ţinutul romanilor, maĭ deunădi aŭ trecut Dunărea, și nu departe de acolo și-aŭ întins corturile, care audindu-le, aŭ grăbit cât maĭ curând la Dunăre. Acolo aflând o luntre dintru un lemn scobită, cum sânt care staŭ în ţĕrmuriĭ Dunăriĭ, aŭ poruncit să o mâie la el. Ci vânslătoriul fără de omenie fiind, după ce aŭ vĕdut că împĕratul îl chiamă, aŭ dis: «De ar fi avut grije împĕratul de lucrurile nóstre, nicĭ Demnizicul, nicĭ averile nóstre le-ar fi prădat varvariĭ, și dus, după cum le-aŭ plăcut: La acéstea, dic că cu mânie aŭ răspuns împĕratul: Se nu fiŭ eŭ acela căruia de la Dumnedeŭ i s'aŭ dat împĕrăţia romanilor, de nu se vor pedepsi îndată schythele.»

Pentru acéia lăsând céia-laltă óste în tabără lângă ţĕrmurĭ, el căcĭ nu sosise încă, cum s'aŭ dis, corăbiile legând la altă plută cu 500 din ceĭ de lângă sine aŭ trecut Dunărea, și vrênd să mérgă maĭ încolo, aŭ agĭuns la doao rîurĭ de luntrit, și aŭ poruncit la alor sĕĭ, să lége luntrile de la Dunăre de caĭ, și așa se le tragă la rîurĭ; care isprăvindu-le, lezne aŭ trecut. Décĭ trecênd preste un loc larg, aŭ venit la muntele Tenihorm, carele e în marginea Taoroscotheĭ (Crimuluĭ).

[1] Joannes Cinnamus p. 53.

Acolo aflând deșartă tabăra schythelor, pentru că ei cu o țîră mai nainte se dusése de acolo, aŭ purces mai nainte, ci mergênd și mai încolo o giumătate de ḍi, și pre nimine aflând dintre nemicĭ, aŭ ales împĕratul pre vr'o căți-va dintre schythele, carii să oștea pentru romani, și supt povățuirea lui Ghifard celuĭ priceput la bătăĭ, i-aŭ trimis ca să gonéscă pre nemicĭ din dărăpt, și de vor avea prilej, să se lovéscă cu eĭ, până va sosi și el mai încet pășind.

Nu mult călătorise Ghifard, când aŭ dat preste nemicĭ, ci n'aŭ cutezat a se bate cu eĭ, fiind că era mai mulți cu multul de cât ai sĕĭ; drept acéia aŭ silit pre împĕratul prin solĭ să grăbéscă. Ințelegênd acéstea împĕratul, se întrarméză el, și tótă óstea, și lovindu'i din dărăpt, aŭ trecut prin tótă óstea schythelor. Prea mulți aŭ căḍut atuncĭ dintre varvarĭ, ca la o sută s'aŭ prins, între carii aŭ fost și Lazar, unul din ceĭ mai de frunte povățuitorĭ schythicescĭ. Pre céia-lalți i-aŭ mântuit fuga cailor și desimea munților celor de acolo; iară Romanii după ce aŭ prădat tóte, s'aŭ înturnat; în care vréme Syta cel de ném mare și bogat, pre carele îl trimisése schythele, avênd prilegĭ, aŭ fugit în tabăra Romanilor.

Așișderea scrie Nichita Honiat[1], dară fórte pre scurt. Tu aci iarăș însamnă întâiŭ, că Chinnam prin schythe înțelége pre comanĭ, din carii sânt prăsîți cozacii de acum; a doao: veḍi acélea care le-am scris la anul 1122; și de aci înainte unde veĭ ceti în istoriciĭ grecescĭ: comanĭ, paținachĭ saŭ schythe, înțelége pre românii ceĭ de-a stânga Dunărei.

Anul 1160. Luĭ Gheza II craiul unguresc i-aŭ urmat în anul de acum fiĭul luĭ cel mai mare dară în vârstă nu-

[1] Nicetas Choniates p. 52.

mai de ḑéce saŭ unsprĕ-ḑéce anĭ, Stefan III, cu începutul crăimiĭ aŭ ertat tótă darea ţereĭ pe treĭ anĭ [1].

Anul 1170. Veneţianiĭ în aniĭ mai din nainte luase multe cetăţĭ de la ungurĭ în Dalmaţia. Drept acéia Stefan III în persóna sa aŭ mers în protiva lor, şi aŭ luat îndărăpt de la eĭ Spalatul, Traguriul şi Sebennicul [2].

Anul 1171. Până ce s'aŭ oştit Stefan III cu veneţianiĭ, Ladislav II şi Stefan al IV, fraţiĭ tătâne-sĕŭ aĭ luĭ Gheza II, s'aŭ rădicat asupra luĭ, şi Ladislav II s'aŭ şi încoronat în anul de acum craiŭ Ungarieĭ, ci numaĭ şése lunĭ aŭ domnit; ci aŭ murit în Fevruariŭ al anuluĭ viitoriŭ [3].

Anul 1172. De abea murise Ladislav II, şi frate-sĕŭ Stefan III, carele luase şie muére pre o frăţie a împĕratuluĭ Emanoil Comnén, s'aŭ încoronat şi el craiŭ Ungarieĭ în 11 Fevruarie al anuluĭ 1172, împrotiva căruia apărêndu'şĭ cădinţa ca un adevărat craiŭ al Ungarieĭ Stefan al IV aŭ aţâţat asupra sa pre împĕratul Emanoil Comnén, al cărue războiŭ în contra luĭ Stefan III aşa îl scrie Chinnam [4]: «Ci împĕratul Emanuil Comnen pentru acéia nu puţîn mâniindu-se, s'aŭ sfătuit, ca iarăşĭ să mérgă în Ungaria, şi acésta o aŭ gândit a fi bună. Pre Alexie, căruia îş logodise fata, cu multe oştĭ l'aŭ trimis spre Dunăre, ca să se facă, că iarăş va din locurile céle obicĭnuite a năvăli în Ungaria. Iară luĭ Leon Bataţe i-aŭ poruncit, ca din locurile de cătră Marea-Négră, de unde până acum niminea izbisse din véci, dintâiŭ preste ungurĭ să năvăléscă cu aşa de mare óste mai ales cu prea mare mulţime de vlahĭ saŭ românĭ, care se ḑic a fi fost óre-când colonĭ din Italia οἱ τῶν ἐξ Ἰταλίας ἄποικοι πάλαι εἶναι λέγονται. Alexie drept acéia, şi altă óste a

[1] Nadanyi pag. 99. Timon in Epit. Chronol. f. 18. Turocz. f. 146. Bonfin. f. 266. Haner Periodi 6. § 112.

[2] Bonf. f. 261. Lucius f. 220. Timon in Epit. Chronol. f. 18.

[3] Thuroczius f. 147. Bonfinius f. 269. Timon in Epitome Chron. f. 19. Reva Centur. f. 11.

[4] Ioannes Cinamus Lib. 5 cap. 3.

romanilor fiind la Dunăre, aŭ înfricoșet pre ungurĭ, ca cum ar vrea îndată să trécă. Iară Batațe năvălind locurile céle dise, prădând tóte, câte i-aŭ venit înainte le-aŭ stricat, și pre mulțĭ ómenĭ i-aŭ tăiat, și nu cu mult maĭ puțînĭ aŭ robit. Pre lângă acéstea măind de acolo ciurzĭ de boĭ, și stave de caĭ, și turme de oĭ, cu alte dobitóce, s'aŭ înturnat la împĕratul.»

Până aci Chinnam, dintru ale cărue cuvinte lesne poțĭ vedea, că în Moldova, Bessarabia și Valahia de acum, după alungarea paținachilor și a comanilor din țĕrile acéstea, numaĭ coloniĭ luĭ Traian saŭ românĭĭ de acum aŭ remas într'ênsele; și pentru acéia dice și Chinnam, că vlahiĭ sânt coloniĭ din Italia. Din care dicere a luĭ Chinnam să nu gândescĭ că dóră el aŭ mărturisit acésta maĭ întâiŭ, căcĭ alțiĭ încă aŭ mărturisit acésta, cu mult maĭ naințe de el cum s'aŭ arătat la aniĭ trecuțĭ.

Enghel[1] încă bine dice că Batațe, când aŭ trecut comaniĭ în țĕrile maĭ sus dise, pentru că și Nichita Honiat[2], mărturisésce, că pre Andronic Comnen, carele fugea în Baliția adecă în Moldova de acum. De unde cu dreptate poțĭ închide, că atuncĭ, adecă pre timpul împĕratuluĭ Emanuil Comnen și schythe ca să se osebéscă de vlahiĭ ceĭ ce sânt de-a drépta Dunăreĭ. Acésta de o ar fi socotit Enghel[3], n'ar fi scris : Că la anul 1186, dóră iară s'aŭ înturnat comaniĭ și paținachiĭ în Moldova, Bessarabia și Valahia. Vedĭ și ce scrie Pahimer la anul 1284.

Istoriciĭ ungurescĭ[4] tot la acesta an scriŭ: că maĭ pre urmă Stefan III cu unguriĭ sĕĭ aŭ învins pre Stefan IV cu unguriĭ luĭ și pre grecĭ; și că Stefan IV fugind în Zemlin, cum să înșală Haner[5] acolo s'aŭ bolnăvit de supărare, și aŭ

[1] Joannes Christ. Engel in antiq. Historia Valahiae Part. 1. p. 141.

[2] Nicetas Choniates p. 85. seq.

[3] Engel. l. c.

[4] Thurocz. f. 147. Bonf. f. 269. Reva in Centur. f. 11. Timon in Epitome Chronol. f. 20.

[5] Georg. Ieremias Haner, Regum Hung. Period. 6. § 118, nota a.

murit, de unde l'aŭ dus și l'aŭ astrucat în Alba crăiască, tot întru acesta an.

Anul 1173. După ce aŭ învins Stefan III în anul trecut pre unchiul sĕŭ Stefan IV, și pre împĕratul Emanuil Comnen, și aŭ rămas singur craiŭ Ungarieĭ, nu mult aŭ vieţuit, ci aŭ murit în anul de acum, și aŭ urmat frate-sĕŭ Bela III [1].

Anul 1174. În anul acesta împĕratul Emanuil Comnen, până aŭ trăit Stefan III craiul ungurilor, chemase la sine pre Bela III. [Acesta [2]] maĭ nainte de a se da îndărăpt ungurilor să le fie craiŭ, să însurase, luând pre Măria fata luĭ Emanuil a împĕratuluĭ grecesc; iară murind Stefan III, frate-sĕŭ cel maĭ mic Bela III, aŭ venit în Ungaria, și în anul 1174, în luna luĭ Ianuarie s'aŭ încoronat craiŭ [3].

Anul 1183. De anul acesta să vĕd a se ţinea, care le scrie Lecvien [4] din Nichita Honiat, că după ce s'aŭ omorât împĕrutul Alexie II din îndemnul luĭ Andronic Comnen, lada cu care aŭ purtat mortul să'l astruce în mare, o aŭ petrecut cu cântărĭ de veselie între ceia-lalţĭ Ioann arhiepiscopul Bulgarieĭ.

Anul 1186. S'aŭ arătat la aniĭ 963 și 976: cum că stingêndu-se vița crailor bulgarilor maĭ de demult, cariĭ de la venirea bulgarilor de la Volga aŭ stăpânit nu numaĭ preste bulgarĭ, ci și preste românĭ în amândoao Dachiile, crăimea bulgărească aŭ venit la românĭ, din cariĭ cel maĭ dintâiŭ craiŭ aŭ fost Samoil, apoĭ semînța luĭ și a fraţilor luĭ [aŭ urmat], până când aŭ supus cu totul greciĭ, cariĭ fără de cădinţă s'aŭ numit și se numesc romanĭ, pentru acéia, pentru că maĭ pre urmă aŭ apucat și repus împĕ-

[1] Thurocz. f. 147. Bonf. f. 220. Timon in Epit. Chronologica f. 20.

[2] Timon in Imagine Hungariae Nova p. 133.

[3] Thurocz f. 147. Bonfinius f. 270.

[4] Michael Lequien in Oriente Christ. Tom. 2. p. 295.

rățiа romanilor cea de la resărit pre românii ceĭ dea drépta Dunării, și pre bulgarĭ, cum s'aŭ arătat la aniĭ trecuțĭ.

Din némul comitopulilor, din carele aŭ fost și Samoil craiŭ, unul dintre patru frațĭ, s'aŭ prăsît Asan, Petru, și Ioann saŭ Ioannichie, tus treĭ frați la olaltă, cum arată însușĭ Ioannichie în cărțile luĭ Innochentie III Papa de la Roma trimise, care cărțĭ eŭ le voiŭ aduce la aniĭ viitorĭ: Aci numaĭ atâta însémnă acum de odată, că tótă partea acésta a hroniciĭ românilor cu acela rând va mérge, ca și cea maĭ din nainte, începênd de la acești treĭ frați Asan, Petru și Ioannichie, și păsind din an în an, și nu numaĭ despre eĭ, și seminția lor, ci despre toțĭ românii vorbind. Așa dară.

La anul 1186, așa scrie Nichita Honiat[1]: «Murindu-ĭ muérea împĕratuluĭ Isaachie Angel, și-aŭ băgat în cap se ia șie muére streină, și prin solĭ peținд pre fata Beleĭ craiul Ungarieĭ, care încă nu era în vârstă de 10 anĭ, și cruțând numaĭ din scumpéte veniturile fisculuĭ, aŭ poruncit, ca cheltuélile, céle de nuntă să se adune de la cetățĭ, și de la țĕrĭ; care lucru aŭ năcăgit pre cetățĭ, maĭ ales pre céle de prin prejurul Anhialuluĭ, și pre varvariĭ, lăcuitorĭ aĭ Hemuluĭ, cariĭ maĭ de mult se numea Missĭ, iară acuma să dic vlahĭ, i-aŭ făcut șie, și împĕrățieĭ romanilor prea nemicĭ, pentru că aceștea încreḍêndu-se strîmtorilor și cetățuĭcilor, de care prea multe aŭ zidite pre stanĭ de pĭetri și maĭ nainte puțin gândea cu romaniĭ, iară acuma pentru luarea veniturilor sale, și alte stórcerĭ, care suferise, apriat s'aŭ sculat la arme. Căpeteniile și începĕtoriĭ răscóleĭ aceștia aŭ fost doĭ frațĭ din némul acela (adecă din românĭ), Petru și Asan, cariĭ ca să nu se vadă fără de vre-o pricină a se scula la arme, aŭ mers la împĕratul în Chipséla, și aŭ cerut să se primésсă în numerul ostașilor, și să li se lése locul din muntele Hem, carele nu mult venit aducea. Nedobêndindu'șĭ pofta, mornoia ca niște nebăgațĭ în sémă, și

[1] Nicetas Choniates Lib. de Isaacio Angelo Cap. 4.

nefolosiți, și aŭ făcut vorbă mai cu îndrăznélă, cu carea descoperea ce vor să facă, dacă să vor înturna acasă. Mai vârtos Asan, carele era mai îndrăzneț, și mai groznic, căruia din porunca Sevastocratorului Iónn i s'aŭ dat o palmă pentru neomenia luĭ. Așa nu numaĭ nedobêndindu'șĭ cérere, ci încă și de badjocurĭ aț̦âț̦aț̦ĭ fiind ómenii fără de lége, câte aŭ făcut împrotiva romanilor, cine le póte spune?»

Gheorghie Codin [1] maĭ pre scurt scrie despre răscóla acésta a românilor ḑicênd: «Aŭ împărăț̦it așa dară domnul Isaachie Angel noao anĭ. Pe vrémea luĭ aŭ început războiul românilor și al bulgarilor în cóntra romanilor celor creștinĭ; în care războiŭ tot sufletul s'aŭ robit, și maĭ tóte ț̦ările de cătră apus, care fusése supt romanĭ, s'aŭ prădat.»

Maĭ pre larg scrie Gheorghie Acropolitul [2] tot despre răscóla acésta, numaĭ cât el pre românĭ nu'ĭ osebésce de bulgarĭ, măcar că Petru și Asan n'aŭ fost de viț̦ă de bulgarĭ, ci diaoșĭ românĭ, și românii aŭ făcut de astă dată maĭ mult, de aŭ și fost și uniț̦ĭ cu bulgarii, cum poț̦ĭ pricépe din Honiat și Codin. Ḑice așa dară Acropolitul: «Când împărăț̦ea Isaachie Angel în Ț̦arigrad, murindu'ĭ muérea, s'aŭ însurat, luând o unguróică, pre fata craiuluĭ ungurilor; și gătindu-se de nuntă crăiască, multe și marĭ cheltuelĭ aŭ făcut. Pentru acéia din tot ț̦înutul romanilor s'aŭ cules oĭ, porcĭ și boĭ, și fiind că de acéstea e prea roditĭ Bulgaria, dintr'ênsa și maĭ multe s'aŭ poftit. Bulgariĭ, cariĭ și maĭ nainte fusése nemicĭ romanilor și pricină de multe bătăĭ, robirĭ, stricărĭ de cetăț̦ĭ, și de maĭ multe nenorocirĭ în maĭ mulț̦ĭ anĭ, maĭ pre urmă de împĕratul Vasilie, pre carele pentru acéia l'aŭ numit Bulgarocton, după cum scim din véste și din auḑ, bătuț̦ĭ până pe vrémea împĕratuluĭ Isaachie Angel da tribut romanilor; atunce aŭ făcut răscólă îndemnaț̦ĭ fiind de un Asan, carele aŭ cuprins ț̦înutul cât

[1] G. Codinus de Originibus Constantinopolitanis circa finem.

[2] G. Acropolita in Chronico Compendiario Cap. 11.

iaste între Hem și Dunăre, și tóte le-aŭ supus șie; prin care faptă a luĭ, fórte s'aŭ slăbit lucrurile romanilor; pentru că bulgariĭ ajutându'ĭ Scythele (româniĭ ceĭ de-a stânga Dunăriĭ), pre romanĭ (grecĭ) mult i-aŭ năcăjit. Pentru acéia mâniindu-se împĕratul Isaachie, aŭ adunat tóte oștile romanilor, și aŭ purces asupra lor, și lăsând céle de lângă Mare cu cetatea Mesemvria, aŭ întrat în muntele Hem. Asan cu óstea sa rĕmas în cetățuĭca ce se numésce Strinav, și împĕratul Isaachie întinḑênd corturile aŭ încunjurat pre bulgarĭ, ci s'aŭ înșelat de dênșiĭ. Căcĭ unul dintr'ênșiĭ făcêndu-se a fi desertoriŭ, aŭ ḑis cătră împĕratul, că aŭ trecut Scythele preste Dunăre. Împĕratul turburându-se pentru véstea acéia, măcar că a doao ḑi ar fi luat cetățuĭca, aŭ pornit de acolo, și nu s'aŭ înturnat pre calea, pre care pornise, ci înșelat fiind de bulgarĭ, maĭ pe scurtă cale aŭ mers. Drept acéia când mergea într'o strâmtóre, bulgariĭ aŭ dat preste el, aŭ bătut óstea, aŭ prădat tótă bogăția, încă și sculele împĕrătescĭ le-aŭ răpit; dintră romanĭ pre mulțĭ aŭ tăiat, tocma puțînĭ aŭ scăpat cu împĕratul, și aceia încă golĭ. Cu biruința acésta și jefuirile de la romanĭ, bulgariĭ prea tare s'aŭ mândrit, ca și care aŭ dobândit céle maĭ scumpe din sculele împĕrătescĭ, afară de acéia piramidzĭ crăescĭ, fiole prea rarĭ, banĭ nenumĕrațĭ; încă și crucea cea împĕrătéscă, carea o lepădase óre-care preot, nu după mult timp o aŭ aflat în rîŭ, carea era tótă de aur, și avea în migĭloc o cruciță făcută din lemnul prea sânteĭ crucĭ luĭ Hristos, cu maĭ multe răcluțe împregiur, în care era móște de a sfinților mucenicĭ, lapte de a Născătóreĭ de Dumneḑeŭ, și cât va din brâul eĭ. Împĕratul Isaachie așa dară fugind aŭ scăpat în Țarigrad».

Craiul ungurilor, a căruia fată o aŭ luat Isaachie Angel, aŭ fost Bela al III, iară pe fată o aŭ chemat Constantia, după cum mărturisésce Timon [1], Cĭatari [2] și Nadani [3].

[1] Timon in Epit. Chronol. f. 23.

[2] Csatari p. 171.

[3] Nadanyi p. 106.

Tu cetitoriule bune! poftorésce acelea care le-am arătat la anii 1152 și 1182, și cetésce pre Pahimer [1] carele apriat scrie: «că vlahii saŭ românii carii lăcuia de la oștézele Țarigraduluĭ până la cetatea Bizia și maĭ încolo ἐπι την ἐξωτερω της Βιζυης και ποῤῥω era tot de un nărav, și dóră și de un ném cu Scythele preste Dunăre». Carea făcênd, lezne veĭ pricépe: că românii ceĭ de-a stânga Dunării se numesc de grecĭ scythe și comanĭ. Acésta de o ar fi înțeles Eder [2], n'ar fi bârfit atâtea în contra românilor.

Tot întru acesta an aŭ murit și Maria fata împĕratuluĭ Emanuil Comnen, muérea Beliĭ al III-lea, și sócra luĭ Isaachie Angel, întru al căreia loc aŭ luat pre Margareta fata craiuluĭ frâncilor a luĭ Ludovic al VII [3]. Pre Vladimir povățuitoriul Galițieĭ încă în anul acesta l'aŭ gonit Cazimir craiul Polonieĭ din țara luĭ, carele fugind la Bela craiul ungurilor, acéia aŭ dobândit, ca Bela în loc de a'l ajuta, să pună în Galiția pre fiiul sĕŭ Andreiŭ al II-lea, ci nu îndelung aŭ domnit Andreiŭ, pentru că în anul 1188 Vladimir cu ajutoriul luĭ Cazimir, l'aŭ fugărit din Galiția [4],

Anul 1187. Despre răscóla românilor asupra grecilor la anul de acum iarăș așa scrie Honiat [5]: Ci nicĭ acésta e de a să lăsa. Când se îngrozea vlahii saŭ românii de-a cutezarea, la carea să îndemna de Petru și de Asan, temêndu-se de greutatea lucruluĭ, fraților aceștea, ca să scóță frica din norodul sĕŭ, aŭ făcut o bisérică în cinstea mareluĭ mucenic Dimitrie, și aŭ băgat într'ênsa mulți îndrăciți bărbați și mueri, carii cu ochi crunți și sperliți, și cu pĕrul despletit tóte le făcea, câte aŭ obicĭnuit a face îndrăciții, și pre aceștea i-aŭ învĕțat să strige cu mânie: că luĭ Dum-

[1] Georgius Pachymer Lib. 1. de Andronico Seniore Cap. 37.

[2] Josephus Carolus Eder in Crisi ad Instantiam Valachorum.

[3] Timon in Epit. Chronolog. f. 22.

[4] Reva Centur. f. 12. Kemény p. 52. Nadányi l. c.

[5] Nicetas Choniates Lib. 1 de Imp. Isaacio Angelo Cap. 5.

neḑeŭ i-aŭ plăcut, ca némul bulgarilor și al românilor scuturând jugul cel îndelungat al grecilor, se'șĭ cerce slobodenia sa, și pentru acéia Dimitrie mucenicul luĭ Hristos lăsând mitropolia Thessalonicieĭ, și bisérica sa cu obicéiul grecilor, aŭ venit la dênșiĭ ca să le ajute. Pentru acéia îndrăciții acéia puțin zăbovind, și viindu'șĭ în orĭ, iarăși să stropșa, și cât putea striga ca nisce prilostiți; că nu e de a să lenevi, ci prinḑênd armele, e de a să apuca de grecĭ; și că pre carii îĭ vor prinde, nu trébă ținuți, nicĭ vînduți, ci fără de vre o milă omorîți, ne primind vre o rugăminte saŭ vr'un prețu; și că trebue se fie tarĭ ca diamantul. Drept acéia întărâtându-se tot némul de prorocii aceștea, aŭ venit la arme, și fiind că începerea răscólelor aŭ fost cu noroc, aŭ creḑut că Dumneḑeŭ vrea mântuirea de supt jugul grecilor, nicĭ îndestulindu-se cu atâta, s'aŭ slobodit în cetățile și satele céle maĭ de departe de Hem. Iară Petru, unul dintră frați și-aŭ pus corónă de aur pre cap, și s'aŭ încâlțat cu călțuni mohorâți. Décĭ aŭ încungĭurat Preslava, și vḑênd că nu o vor putea bate, o aŭ lăsat, și pogorându-se din Hem, aŭ bătut multe orașe de ale grecilor, robind mulți ómenĭ de cinste, și mâind mulți boĭ, ca', și alte dobitóce ne numĕrate. Viind împĕratul Isaachie, iarăși s'aŭ ascuns în strâmtorĭ și în locurĭ ne umblate, și de acolo aŭ stat împrotivă. Ci lăsându-să o negură de la Dumneḑeŭ, ale căruia ascunsurĭ sânt întunerec și acoperind munțiĭ, tare să apăra de varvarĭ, păzând strâmtorile greciĭ, pre nesciut aŭ asuprit pe românĭ, și spărindu'ĭ, așa i-aŭ împrăsciat, cât începĕtoriĭ rĕotățiĭ aceștia, și căpeteniile cu prétenii sĕĭ, ca și cârdul cel de porcĭ din evanghelie în mare, așe și eĭ în Dunăre sărind, aŭ trecut la schythele (românii) din vecinĭ; iară împĕratul când de niminea fiind oprit, préumbla tótă Messia (Bulgaria), și punea păzitorĭ în tóte cetățile, carele maĭ tóte sânt în muntele Hem, carele maĭ tóte sânt zidite pre staniĭ ceĭ maĭ marĭ de pétră, nicĭ una aŭ făcut, ci aprinḑênd stogurile céle de

bucate, și înșelându-se prin rugările cele fățarnice ale vlahilor, îndată s'aŭ înturnat, lăsând răniți pre românĭ. De unde s'aŭ întâmplat după acéia, de varvarĭ (românĭ) cu maĭ mare îndrăznélă aŭ năcăjit pre romanĭ.»

Mérge maĭ încolo și dice Nichita[1]: «Împĕratul Isaachie înturnându-se în Țarigrad, să fălea, ca cum ar fi potolit răscóla; iară unul dintră judecătorĭ anume Leon Monastariote glumia dicênd: Că'ĭ pare rĕŭ după inima luĭ Vasilie Bulgaroctonuluĭ, carele atuncea când aŭ stricat cu totul pre bulgarĭ, aŭ dat poruncă, ca de cum-va óre când s'ar rădica vlahiĭ, și ar vrea să facă răscólă, pilda luĭ să se urmeze; și acela care va vrea a să bate cu eĭ, să âmble tótă țara și să ție tabără într'ênsa: astruncând porunca acésta în mănăstirea Sosteie, care poruncă acum nu se ține; pentru că împĕratul acélea, care aŭ poruncit să se facă în maĭ mulțĭ anĭ, așa de curând le-aŭ isprăvit, cât nimica de acéstea i-aŭ venit în minte.»

Iară Asan întorcêndu-să cu prea marĭ oștĭ de ajutoriŭ de la schythe, care le alesése după plăcérea sa, și aflând Mesia patria sa curățită, și gólă de oștile romanilor, maĭ tare s'aŭ mândrit și sumețit, și neîndestulindu-se cu fericirea și stăpânirea Mesieĭ, șĭ-aŭ pus în cap, să facă cât maĭ multă pagubă romanilor, și cu tot deadinsul să unéscă domnie misilor (a vlahilor saŭ românilor), cu a bulgarilor, cum aŭ fost maĭ de demult.

«De ar fi eșit însușĭ împĕratul iarășĭ la războiŭ ca maĭ nainte, dóră ar fi mers bine lucrurile, ci lăsându'șĭ destoĭnicĭ pe altă vréme împĕratul, aŭ trimis maĭ mare preste óste pre unchiul sĕŭ Ioann Sevastocratorul, carele nu orbésce, ce tocmaĭ cu laudă povățuind óstea, nu puțină pagubă aŭ făcut nemicilor, carĭĭ se pogorîse la șes; dară pentru prepusul că vrea să răpéscă porfyra, s'aŭ măzălit, și în locul luĭ s'aŭ pus chesariul Ioann Cantacuzen, carele

[1] Ilogica.

avea muére pre sora împĕratuluĭ. — — Cantacuzen audĭnd că varvarĭĭ (românĭĭ) ferindu-se de șes, să țîn în munțĭ, n'aŭ priceput că pentru acéia să țîn acolo, ca să'ș înoéscă putére și să fie maĭ fără de priméjdie ci fapta acéia o aŭ tălcuit a fi frică. Drept acéia s'aŭ tăbărât în migĭlocul câmpuluĭ isprăvindu'șĭ tabăra, nicĭ puind păzitorĭ. Drept acéia asuprindu-se nóptea de varvarĭ, de abea aŭ scăpat cu óstea fórte bătută. Pentru că unĭĭ s'aŭ omorât zăcênd în corturĭ, alțiĭ s'aŭ prins fugind fără de arme. — Așa învingêndu-se și fugind romanĭĭ, s'aŭ prădat tótă tabăra, s'aŭ prins stégurile și s'aŭ luat veșmintele acélea de aur ale chesariuluĭ, céle cu color de ferr străpunsă, carea le-aŭ îmbrăcat Petru și Asan, și mergênd în fruntea oștilor, s'aŭ tăbărât pre șes.»

Scrie maĭ încolo tot acelașĭ Honiat: că după pérderea aci dișă, în locul chesariuluĭ Cantacuzen s'aŭ rânduit povățuitoriŭ oștilor grecescĭ asupra românilor Alexie Brana, carele așa aŭ povățuit pre aĭ sĕĭ, căt mare nedéjde făcusă de a vinge pre românĭ; ci răvnind el împĕrăția, aŭ lăsat pre românĭ, și aŭ purces în contra împĕratuluĭ Isaachie la Țarigrad, unde s'aŭ și tăiat de chesariul Conrad, cumnatul împĕratuluĭ. Veț și pre Calvisie [1], și care le-am scris la anĭĭ 1018, 1019, 1122, 1152 și 1172, și veĭ pricépe, că unde să scrie: Misĭ saŭ Vlahĭ se înțeleg românĭĭ ceĭ de-a drépta Dunărĭĭ; iară unde stă: schythe saŭ comanĭ, să înțeleg românĭĭ ceĭ de-a stânga Dunărĭĭ. Apoĭ prin romanĭ, tu înțelége pretutindenea grecĭ, pentru că aceștea șĭaŭ apropriet șie fără vre o cădință numele cel prea mărit al strămoșilor românilor de acum.

Anul 1188. «Părându'ĭ rĕŭ împĕratuluĭ că nu bine aŭ orânduit lucrurile, dice Honiat [2], când aŭ fost din tâeșĭ dată în Mysia (Bulgaria), de noŭ s'aŭ rădicat cu arme asupra

[1] (Nota lipsesce din manuscris).

[2] Nicetas Choniates Lib. 2. de Imp. Isaacio Angelo Cap. 1.

vlahilor, și aŭ eșit însuși cu puțînĭ care se afla; pentru că auḑise, că nemiciĭ nu se țin maĭ mult în munțĭ și déluri, ce luând ajutoriŭ de la schythe, în părțile Agatopoiuluĭ s'aŭ tăbărât, și jefuesc locurile de pin prejur. Iară întru acéia s'aŭ chemat și céle-lalte leghióne. — Viind în Torocom, carele e un sat ce să lăcuesce pre aicea și pre acolo nu departe de Odriŭ așeḑat, aŭ așteptat până să vor strânge oștile, și aŭ poruncit și chesariuluĭ Conrad ca se iasă fără de zăbavă. Acesta — vrea să mérgă în Palestina carea se cuprinsése de sarachiniĭ din Eghipt, și trecênd luasă șieșĭ muére pre sora împĕratuluĭ. Aŭ și făgăduit Conrad împĕratuluĭ că va veni, și împreună cu dênsul se va oști; ci mutându'șĭ sfatul, s'aŭ suit într'o corabie mare și noao, și aŭ pornit în Palestina. — Iară împĕratul alegênd o mie de feciorĭ, cărora le-aŭ dat arme și caĭ bunĭ, din Taorocom aŭ pornit asupra nemicilor, trimițênd bogagia cu șerbiĭ în Odriŭ. Întru acéia cariĭ s'aŭ trimis înainte, aŭ adus véste că vlahiĭ prădéză locurile de lângă Lardea, și omorând pre mulțĭ aŭ și prins, și cu prea mare dobândă vreaŭ să se întórne. Într'acéia nóptea pornind, după ce aŭ sosit la locul ce să numésce Basterne, aŭ odihnit óstea. Cu treĭ ḑile după acéia dimin ța aŭ pornit spre Berrea, și netrecênd patru porasange, iată vinea un om, carele gâfâind spunea, că nemiciĭ nu departe de acolo să întórnă cu prada încet pășind, pentru că nu aflase vre un protivnic, și era încărcațĭ de dobândă. Pentru acéia îndată împărțind óstea între povățuitorĭ, cu dênșiĭ bine gătițĭ s'aŭ dus pre cale, pre carea mergea nemiciĭ. Pre cariĭ după ce i-am vĕḑut și ne-aŭ vĕḑut (căcĭ eŭ încă mergeam cu împĕratul ca un scriitoriŭ), schythele și vlahiĭ dând prada la nescarĭ cohorte de alor sĕĭ, i-aŭ trimis pre calea cea maĭ scurtă să ajungă la munțĭ, ceia-lalțĭ împreunându-să, călărimea romanilor o aŭ așteptat nemișcațĭ, bătându-se după obicéiul patrieĭ sale. — Și atuncĭ împĕratul scoțênd puțineĭ robĭ, de la dênșiĭ, ca din gurele férelor, aŭ lăsat calea carea o

apucasă și s'aŭ înturnat în Odriŭ. Ci fiind că varvariĭ nu se odihnea, iarăș s'aŭ înturnat la calea carea o lăsase, și mergênd în Berea, năvălirile schythelor și ale vlahilor, cât prin povățuitoriĭ învețați la bătaie, cât prin sine le-aŭ oprit. Cariĭ măcar că să temea de romanĭ, și să sfie de acéia că împĕratul era de față: totuș pre ascuns iarăș leșue, și așa năvălea, cât se vedea gata la bătaie, și trecea dintr'un loc la altul, nelăsând vre-un prilej. Când să grăbea împĕratul la Agotopoiŭ să'ĭ opréscă, eĭ prăda céle din pregĭurul Filippopoiuluĭ: când ajuta pre o parte, eĭ mergea în partea acéia care o lăsase împĕratul. Acéstea le făcea Asan, carele era prea isteț la minte, și prea scia descâlci céle îndoite.

«Maĭ pre urmă împĕratul vrênd să mérgă de noŭ în Zogora, și să cérce în câtu îĭ va fi slobod, puté-va aduce pre mysĭ (romănĭ) la acéia, ca să se dée; din Filippopoiŭ aŭ mers în Triadița (Sardica); pentru că audișă că de acolo lesne ar putea mérge în muntele Hem, și că pre unde-va și cale ar fi într'ênsul, afară de acéia, că ar afla apă destulă, și pășune pre sama dobitócelor, de vor mérge neștiine tîmpuriŭ. Ci pentru că să apropie bruma, lucrul acela l'aŭ lăsat până în primăvară, și poruncind oștilor se ernéze în țara acéia, el cu ceĭ maĭ de frunte s'aŭ înturnat în Țarigrad să se desfătéze cu jocurile din cerc.»

Anul 1189. «Împĕratul Isaachie Angel» cum scrie Honiat[1] «în începutul primăvăriĭ iarăș eșind asupra misilor și în zădar bătând cetățuica Lobizuluĭ în treĭ lunĭ întregĭ, nemica isprăvind, s'aŭ înturnat acasă..... Măcar că prinsése pre muérea luĭ Asan, și pre fratele luĭ pre Ioann (saŭ Ioannichie) îl luase chizéș, totuș în maĭ rĕŭ curea lucrurile.» Frideric Barbarosa împĕratul apusuluĭ încă în anul acesta aŭ trecut priu Ungaria cătră Palestina; ci sosind în Bălgradul Serbieĭ în 29 Iunie, décolo dé bea aŭ

[1] Nicetas Choniates Lib. 2. de Imp. Isaacio Angelo Cap. 1.

trecut în doao luni prin Bulgaria, așa l'aŭ scărmănat românii [1].

Anul 1190. «Românii în anul de acum iarăș aŭ bătut pe grecĭ. Iară împĕratul Isaachie Angel, cum scrie Honiat [2], pre Constantin Aspiat, pentru că și-aŭ apĕrat óstea, carea o povățuia asupra vlahilor dicênd: că nu se pot bate ostașiĭ cu doĭ prea putérnicĭ nemicĭ, cu vlahiĭ și cu fómea, ci trebue plătită simbria, îndată l'aŭ lepădat din diregătorie și i-aŭ scos ochiĭ, avênd prepus, că prin apĕrarea acéia ațâță pre ostași asupra luĭ.»

Aniĭ 1191 1192. La acești doĭ anĭ nemica am aflat despre bătae între românĭ și între grecĭ; ci pe vrémea acésta aŭ trăit Leostatie saŭ Leostaștie voivodul Ardéluluĭ, cum arată Haner [3].

Anul 1193. La anul acesta iarăș așa scrie Nichita [4]. «Când mergea lucrurile de cătră apus din reŭ în reŭ, și vlachiĭ cu comaniĭ (românii cu moldoveniĭ) strica țerile romanilor (grecilor) cu sabie și cu foc, împĕratul iarăș eșind, și trecênd Anhialul, prin încurcăturĭ mergea în muntele Hem, ci neputênd face lucru vrédnic de persona sa, eșirea acéia o aŭ sfârșit în doao lunĭ. — Iară vrênd împĕratul să se întórcă nu pre acéia cale, pre carea venise, ci pre alta, care era maĭ scurtă și duce la Berre pre văĭ frumóse, și cea maĭ mare parte a oștilor o aŭ perdut, și el ar fi perit, de nu l'ar fi ținut pronia Dumnedeiască. Pentru că trebuind să mérgă pre calea acéia, carea unde-va se maĭ lărgesce, și e bună de călărit, el s'aŭ băgat în strîmtorĭ și rîpele munților, pre unde cură un rîŭ ușor, și s'aŭ închis pre sine și óstea. — Iară despre varvariĭ cariĭ se arăta de a-

[1] Arnoldus Lubecensis in Hist. de Friderico Barbarossa.

[2] Nicetas Choniates Lib. 3. de imp. Isaacio Angelo Cap. 2.

[3] Georgius Ieremias Haner Periodi 7-ae Reg. Hungaror. § 129. nota h.

[4] Nicetas Choniates Lib. 3 de imper. Isaacio Cap 3.

mândoao laturile strîmtorii, lesne putea supune, că nu bine cugetă. Și leghiónele, care aŭ mers maĭ întâiŭ, fără de bântuială aŭ trecut, căcĭ nu sosisă încă vlahiĭ, cariĭ judecase a fi maĭ bine, ca lăsând pre ceĭ din frunte, de ceĭ de migĭloc să apucasă, între cariĭ era împĕratul, miniștriĭ luĭ și boerimea: nicĭ s'aŭ înșelat vlahiĭ, că fórte rĕŭ aŭ stricat aci pre grecĭ, cum ḑice și Calvisie [1].

Anul 1194. «Sumeţîndu-se vlahiĭ, ḑice Nichita [2], de biruințele céle multe, și îmbogățîndu-se cu prădzile de la romanĭ luate, căpătând și tot féliul de arme, de aci înainte nu s'aŭ maĭ putut înfrâna, nicĭ aŭ bătut maĭ mult numaĭ satele și ţarinele, ci și cetăţile céle întărite; pentru că Anhialul l'aŭ jefuit, Varna o aŭ supus, partea cea maĭ mare a Triadiţiĭ, ce să ḑicea maĭ de demult Sardica, o aŭ stricat, din Stumpeiŭ pre cetăţénĭ i-aŭ alungat, din Nissa încă mulţĭ ómenĭ și dobitóce aŭ dus. Drept acéia împĕratul împărţînd oștile între povăţuitorĭ, Varna o aŭ dires, și Anhialul l'aŭ întărit cu turn și cu pază, care măcar că se vedea a fi vrédnice de pronia împĕrătéscă, totuș protivniciĭ aŭ remas désupra. Ci și împĕratul cu începutul tomneĭ s'aŭ tras în ţînutul Filippopoiuluĭ, ducând muerile vlahilor cu sine, și împedecând bărbătésce năvălirile schythelor.»

Anul 1195. «Împĕratul Isaachie Angel, ḑice Nichita [3]: neputênd maĭ îndelung răbda năvălirile și răpirile vlahilor și ale schythelor, și iarăș înfricoșat fiind, pentru că Alexie Gvido povăţuitoriul oștilor de la apus; la Arcadiopoiŭ bătêndu-să cu protivniciĭ, nu numaĭ rĕŭ s'aŭ purtat, ci Gvido după ce aŭ perdut partea cea maĭ mare a oștilor, aŭ și fugit, iară cela-lalt dinpreună cu oștile aŭ perit; de noŭ aŭ purces în persona sa asupra nemicilor. Se culeg și se

[1] Sethus Calvisius in opere Chronol.

[2] Nicetas Choniates Lib. 3. de Isaacio Angelo Ang. Cap. 4.

[3] Nicetas Choniates Lib. 3. de Imp. Isaacio Angelo Cap. 8.

scriŭ pretutindenea leghióne grecescĭ, și nu mic ajutoriŭ să plătésce. De la socrul sĕŭ craiul Ungarieĭ (Bela al treilea) înca și-aŭ cerut ajutoriŭ, și prea lesne aŭ dobândit, de acesta aŭ făgăduit că va trimite oștile sale, céle de ajutoriŭ prin Vidin. Drept acéia avênd óste întrégă, și luând cu sine cinci-sprĕ-ḑéce măjĭ de aur și maĭ multe de șésĕ-ḑĕcĭ de măjĭ de argint, și cu alte lucrurĭ de lipsă bine gătit fiind, în luna luĭ Martie aŭ eșit din Țarigrad cu inima aprinsă și împetrită asupra varvarilor, puindu-șĭ alt termin de înturnat, fără numaĭ când va isprăvi tóte, pentru carea mergea. — Cu inima, și sfatul acela mergênd la perire — precum aŭ arătat stărșitul, biruindu-ne pre noĭ vlahiĭ.»

Până aci vorbi Nichita despre împĕratul Isaachie, apoĭ îndată scrie, cum aŭ scos Alexie Angel ochiĭ fratelui sĕŭ Isaachie, și aŭ răpit împĕrăția resărituluĭ.

De aci înainte tot acelaș Nichita Honiat[1] scrie despre împĕratul Alexie Angel, ḑicênd: «Alexie dobândind împĕrăția aŭ trimis solĭ la Petru și la Asan, vrênd să facă pace cu vlahiĭ, ci în zădar, pentru răspunsul cel fălos și sumețu al varvarilor, și pentru condițiile céle rușinóse și nesufericióse a romanilor. Iară când era împĕratul la răsărit, romaniĭ aŭ năvălit în țarina bulgărésca de lângă cetatea Serra, ci biruindu-se leghiónele romanilor, vlahiĭ pe prea mulțĭ romanĭ i-aŭ primit, și pre povățuitoriul lor pre Alexie Aspiat l'aŭ prins, și multe cetățuĭcĭ aŭ cuprins, care întărindu-le, cu nespusă pradă s'aŭ înturnat a casă. Iară împĕratul vrênd să împédece unele ca acéștea, de aci înainte aŭ trimes pre ginere-sĕŭ sevastocratorul Isaachie cu multe oștĭ într'acolo. — — De acéstea băgând în cap la aĭ sĕĭ varvarul Asan, cu maĭ mare crudzime aŭ întrat în ținuturile de la rîul Strimon și de la cetatea Amfipoiŭ. Iară sevastocratorul om tinĕr fiind, și înflându-se pentru pérderea vlahilor cea maĭ din nainte, după ce aŭ audit că ne-

[1] Idem Nicetas Lib. 1. de Imp. Alexio Angelo Cap. 4.

micii prădéză ţarina de la Serra, necercând mai nainte putérea lor, îndată aŭ dat semn cu bucinul, şi întâiŭ într'armându-se şi suindu-se pre caĭ, întâiŭ aŭ şi săgetat sulița în nemicĭ, ca şi când ar mérge la vênat de cerbĭ, saŭ la óre ce joc. Aşa dară mergênd cât putea fugi ca la 30 de stadiurĭ, întru atâta şĭ-aŭ ostenit şi călărimea şi pedestrimea, cât nu era harnicĭ de bătae în vrémea războiuluĭ. Cât s'aŭ mai apropiat Asan, partea cea mai mare a oştilor sale, o aŭ împărţit în léşurĭ. Carea înşelăciune nepricepêndu-o Isaachie sevastocratoriul, ţiind în mână biruinţa, s'aŭ apucat de bătae. Iară sculându-se ceĭ din léşurĭ, încurcat fiind ca într'o mrége, mulţĭ aŭ perdut dintru aĭ sĕĭ, şi mai pre urmă el încă fu prins de unul dintre Schythe. Carele prinsése pre sevastocratoriul, destul s'aŭ silit să'l ascundă, ca să nu'l scie Asan, nădăjduind că va dobândi mulţĭ banĭ pentru rĕscumpărarea luĭ, de'l va putea duce în Schythia. Ci vestindu-se că s'aŭ prins povăţuitoriul protivnicilor, şi cercându-se cu deadinsul, s'aŭ aflat şi s'aŭ dus la Asan.»

Anul 1196. După ce s'aŭ înturnat Asan în Bulgaria de la biruinţa cea la anul mai din nainte scrisă, acéstea scrie Nichita Honiat[1] despre dênsul: «Nu mult după acéia înturnându-se în Mysia Asan, fu omorât de un amic al luĭ, carea ucidere aşa s'aŭ întâmplat. Unul, carele cu fire şi cu năravurile era asémenea luĭ Asan, şi mare prétin al luĭ, anume Ivanc, (aşa se chémă Ioann de vlahĭ), pre ascuns trăia cu sora mueriĭ luĭ. Acésta înţelegând Asan, întru început certa pre muérea sa, şi ḑicea, că e vrédnică de a-şĭ perde capul, pentru că aŭ tăcut nelegiuirea acéia. De la o crudzime ca acésta s'aŭ întors prin răspunsurile mueriĭ sale Asan, ḑicêndu'ĭ, că el încă aŭ sciut; şi tótă [primejdia] şĭ-o aŭ întors asupra luĭ Ivanc, şi fără de vre o zăbavă l'aŭ chemat la sine în vréme de nópte. Iară Ivanc gândind că în vréme necuviósă nu fără de mare pricină şi pără

[1] Nicetas Choinates Lib. 1. de Imp. Alexio Angelo cap. 5 et. 6.

se chémă, mérgerea sa o aŭ lăsat pe diminéța. Ci Asan iarăș aŭ trimis, și nevenirea o aŭ luat spre badjocura sa. Ivanc cât aŭ înțeles pricina, pentru carea îl chémă, s'aŭ sfătuit cu prétiniĭ și cu frățiile, cariĭ l'aŭ îndemnat să ducă sabie lungă cu sine ascunsă supt haĭne, și de'l va dojeni numaĭ ce-va Asan, sfârșind dojana cu sudalmă, fără de a'l vătăma în trup, să rébde și se'și cée ertăciune; iară de va pofti arme, el încă să se arate bărbat, și să se siléscă a întréce pre omul fără de rușine și vĕrstătoriŭ de sânge, și când va da, se dea spre mórte. Sfatul acesta l'aŭ și isprăvit Ivanc, pentru că nicĭ un bine gândind varvarul Asan, cât aŭ întrat Ivanc, îndată aŭ cercat sabie; iară Ivanc curând împungêndu-l cu sabia, aŭ omorât pre Asan, și fugind de acolo, îndată aŭ mers la prétiniĭ sĕĭ, și spuindu-le mórtea, s'aŭ sfătuit, să se deșdine; căcĭ nu vor lăsa întru atâta mórtea luĭ Asan, fraților, frățiile și prétenĭĭ luĭ, care lucru de le va eși bine, eĭ maĭ cu dreptate vor stăpâni tótă Misia, de cât Asan. Iarăș de se va întâmpla almintrelea de cum gândesc, și așa își vor cerca mântuirea la împĕratul romanilor. Acéstea în nóptea acéĭa nu numaĭ le-aŭ sfătuit, ci pre mulți aŭ și tras în partea sa, apoĭ cuprinzêndu Ternovul, aŭ stat împrotiva luĭ Petru. Pentru că cât s'aŭ făcut dio, véstea uciderĭĭ luĭ Asan nu numaĭ Tirnovul, ci și alte părți maĭ de departe ale Bulgarieĭ le-aŭ împlut. Ci fiind că nicĭ Petru putea bate pre Ivanc, nicĭ acesta putea lesne a se apăra de Petru: Petru vrea se învingă pre Ivanc cu încungĭurare; iară Ivanc aŭ năzuit la împĕratul. Dic unĭĭ că Ivanc aŭ omorât pre Asan și din îndemnul sevastocratoruluĭ Isaachie, carele i-aŭ făgăduit afară de alte daruri pre Theodora fata sa muére. Ci Isaachie aŭ murit în legături, maĭ nainte de a se ucide Asan.»

«Iară Ivanc aŭ îndemnat pre împĕratul, spuindu'ĭ cum staŭ lucrurile, să trimită pe cineva cu óste, se cuprindă Tîrnovul și tótă Misia, că el va ajuta; și dóră ar fi fost

spre folosul romanilor, de ar fi trimis îndată, căci luând Tîrnovul, lesne putea lua și tótă Mesia; ci el nebunésce închiḑêndu-se în palută, aŭ ţrimis maĭ târḑiŭ pre protostatoriul Emanuil Camaţe cu oștĭ. Acesta pornind din Filippopoiŭ, de abea aŭ întrat în otarele Mesieĭ și s'aŭ înturnat, pentru că ostașiĭ cu larmă întreba, unde'ĭ duce? și cu cine vrea să se bată? — -- Când aŭ vrut după acéia și împĕratul cu maĭ mare óste să cérce lucrul acela, iarăș nu s'aŭ folosit. Drept acéia Ivanc, când nicĭ unul dintre romanĭ vrea să se bată cu varvariĭ, și Petru, din ḑi în ḑi se întărea, viindu'ĭ maĭ marĭ oștĭ, dejnădăjduind, din Tîrnov pre ascuns aŭ ţugit la împĕratul. Așa aŭ venit de noŭ tótă ţara supt Petru. Dară el încă n'aŭ murit cu mórte firéscă, ci curând omorându-se de unul din némul sĕŭ, crăimea aŭ trecut la Ioann (saŭ Ioannichie) al treilea frate, pre carele îl luoase atuncĭ Petru părtaș ostenélelor și împĕrăţieĭ. Acesta multă vréme fusése chizéș la romanĭ, când s'aŭ sculat a doao óră cu arme asupra misilor (românilor), împĕratul Isaachie (în anul 1189); ci ţugind pre ascuns să înturnasă a casă, carele n'aŭ fost maĭ blând de cât Asan în gefuirea romanilor. — — — »

«Iară Ivanc, după ce aŭ venit la împĕratul, fu primit cu cinste, și romanilor în multe lucrurĭ le-aŭ fost de folos. Era om înalt, isteţ la minte, și tare în trup; ci mâniea și împietrirea inimiĭ, ce să vedea din faţă'ĭ, îĭ arăta crudzimea: pentru acéia măcar că trăia între romanĭ, totușĭ năravurile sale nu le întocmea după ale romanilor. Împĕratul totușĭ nu l'aŭ socotit ne vrédnic de logodna féteĭ sevastocratoruluĭ, ci trecênd nunta până va fi prunca de vêrstă, pre el l'aŭ primit în numĕrul cumnaţilor sĕĭ, al ómenilor celor prea puternicĭ, dăruindu'l cu prea mare putére, și cu prea multe avuţiĭ. Iară Ivanc socotind tinerétele logodnice sale și frumsétea mumeĭ eĭ, a văduveĭ Anneĭ, și lăcomind la maĭ bogată nuntă, aŭ ḑis o dinióră: ce'mĭ iaste mie cu melușaoa carea încă suge, când am op de óe, cu carea

să trăiesc? Și bărbatul acesta în vecinătatea Filippopoiului mult s'aŭ trudit, și ca un zid sta împrotiva vlahilor și a schythelor, când tóte le prăda; cu împĕratul încă aŭ eșit, [și rănduinduse mai mare] și preste alții, [cu multă îndrăsnélă] s'aŭ purtat în bătăi. Iară cine ar putea numĕra năvălirile și prădzile schythelor și ale vlahilor? Stricarea țerilor celor vecine Hemului și jefuirile Machidonieĭ și ale Thrachieĭ, mai chiar arată ce s'aŭ făcut, de cât tóte statuele, tablele și istoriile.»

Cu mult mai chiar scrie Acropolitul[1] despre unele dicênd: «Asan aŭ avut doi frați, pre Petru și pre Ioann: Ioann era lângă dĕnsul, lui Petru i-aŭ dat o parte din domnie să o ocârmuiască. După ce aŭ ocârmuit Asan noao ani întregi pre bulgari (și pre vlahi), s'aŭ omorât de văru-sĕŭ Ivan, παρὰ πρωτεξαδελφου αυτ' Ιδανε. Aŭ remas moștén împĕrăției Ioann frate-sĕŭ, fiind că Ioann fiiul lui Asan încă era tinăr.» Din care cuvinte ale Acropolituluĭ poți culége, că pentru acéia s'aŭ mâniat Asan pre Ivan, căci trăe cu sora mueriĭ; pentru că Ivan îi era vĕr primariŭ și nu să cuvinea, să se culce cu sora mueriĭ sale, după obicéiul creștinilor de atunci.

Codin[2] încă așa scrie despre românii și ceĭ de-a drépta și ceĭ de-a stânga Dunării, adecă și despre vlahi și despre comani, saŭ mulduvéniĭ de acum, precum urméză, dicênd: «Și aŭ împĕrățit domnul Alexie Angel ani șépte. Dară vai romanilor în dilele acélea, căci trăind împĕratul ca și Sardanapal, și nici el, nici ministrii lui purtând grije de regula militărésca și de ocârmuirea împĕrăției, multe din cetățile și țerile céle remase la apus și la mare, aŭ venit în mânile vlahilor și ale comanilor, iară céle mai multe s'aŭ cuprins apoi prin Ioannichie.»

Tot întru acesta an aŭ murit și Bela III craiul ungurilor și socrul împĕratului Isaachie Angel, căruia i-aŭ urmat

[1] Georgius Acropolita in Chronico Compendiario cap. 12.

[2] Georgius Codinus de originibus Constantinopolitanis circa finem.

fiiul sĕŭ cel mai mare Emeric, carele aŭ fost încoronat craiŭ prin tată-sĕŭ încă în anul 1185[1].

Anul 1197. Dóră de anul acesta să ținea, ce scrie Nichita[2] despre împĕratul Alexie Angel, dicênd: «după acéia aŭ mers în Copsella, să ajute cetățile Thrachiei, pre care le prăda vlahii și schythele, și se prindă și pre Hros, saŭ barem se împédece năvălirile lui, care le făcea pre ascuns în țarina Serrei. Hros acesta era vlah de ném, om mititel, care nu să năravisă în rĕscóla lui Petru și Asan, să se lase de romani, acușĭ acușĭ să scula asupra lui Petru și Asan cu cinci sute de ostași ce avea, ce cu puțin după acéia s'aŭ prins, căci se vedea plecat spre vlahi și pururea păsind, își cerca stăpânire, și s'aŭ pus la închisóre: din care slobodindu-se, după acéia s'aŭ trimis să apere Strummița: dară aŭ înșelat pre împĕretul, și cuprinzênd pre sama sa cetatea acéia, pre romanii din vecini greŭ i-aŭ năcăgit. Improtiva acestuia mergênd împĕratul și chemând ostile în Copsella, curând după acéia aŭ poftit să se întórne acasă».

Anul 1198. Iarăș Nechita scrie[3] «Neînsănătoșindu-să deplin împĕratul, ca cel ce nu putea sta pre picióre, s'aŭ dus în Copséla, gata fiind tóte, câte sânt de lipsă la bătaie, ci până a fi el încă bolnav, schythele aŭ trecut Dunărea și cu mulțimea vlahilor περισσια βλαχων, s'aŭ prădat orașele Thrachiei céle din pregiurul Messeniei și al Zurului în dioa de Sângiorzu, și să dicea, că s'aŭ vorbit varvarii, ca să se întâlnéscă în Caperiŭ. Acesta iaste un loc, nu departe de Zurul în carele se sĕrba sĕrbătórea mucenicului de mulțime de ómeni; ci slobodindu-se diminéța mare negură, cea mai mare parte a varvarilor s'aŭ dus într'alte locuri, pogorându-se până la Radestul de lângă mare. Totuși o parte dintr'ênșii aŭ năvălit în Caperiŭ. Deci

[1] Boksay f. 919. Pistorius f. 763. Haner p. 121. Lucius f. 237.

[2] Nicetas Choniates Lib. 2. de Imp. Alexio Angelo cap. 3.

[3] Nicetas Choniates Lib. 2, de Imp. Alexio Angelo cap. 6.

mulțimea, carea se adunasă la sĕrbătóre, judecênd a fi mai bine, a să apăra, de cât a pătimi, întrarea varvarilor lesne o aŭ oprit, încungiurând bisérica cu carele venise; pentru că schythele n'aŭ obicĭnuit a bate satele, și de tărimile cetăților încă să sfiesc, ca ceĭ ce cu năvălirile dintâiŭ ca și vântósele tóte le strică, câte le vin înnainte, apoĭ să întórnă a casă. Pre acéia totuși, cariĭ lăsând bisérica, în Zururul pre toți i-aŭ prins. — — Iară pre schythele, care să înturna cu mare pradă, óstea romanilor, carea apăra Vizia, i-aŭ tăiat, și fugărind aŭ luat partea cea mai mare din pradă, car a totuși nu îndelung o aŭ ținut: — — pentru că pre ceĭ ce fugia, i-aŭ întors asupra sa, și mai pre urmă eĭ s'aŭ fugărit.»

Tot acelaș Nichita[1] scrie: «că după ce s'aŭ întâmplat céle mai sus dise, împĕratul din Copséla aŭ trecut în Thesalonica, și de acolo s'aŭ dus în contra luĭ Hros, carele afară de Strumița, cuprinsése și Prosacul, carele și din fire, și cu meșteșug e fórte întărit, și îșĭ zugrăvésce tărimea Prosaculuĭ, și cum s'aŭ bătut de împĕratul fără vre un folos în mai multe dile; apoĭ dice: Drept acéia împĕratul vĕdênd, că nu'șĭ póte dobândi scopul, și nevrênd a mai zăbăvi, s'aŭ întocmit cu Hros, să'ĭ lase Strumița și Prosacul cu ținuturile vecine; și măcar că avea muére, i-aŭ făgăduit una, din frățiile sale; și întnrnându-se în Țarigrad, aŭ trimis luĭ Hros pre fata protostratoruluĭ (Emanuil Camațe), carea era despărțită de bărbat, prin sevastul Constantin Radenul.» — — —

Mérge mai încolo Nichita[2] și dice: «Pre acéia vréme schythele împărțîndu-se în patru laturĭ, cu mai mare grózĕ, de cât altă dată, tótă Machidonia o aŭ jefuit, cercând și cetățile céle întărite și vîrfurile munților, și cercetând și muntele Ganuluĭ, multe mănăstirĭ aŭ prădat, mulțĭ călugărĭ aŭ

[1] Idem ibidem Choniates Lib. 3 de eodem cap. 1.

[2] Idem ibidem cap. 2.

omorât, nimenea cutezând a le sta împrotivă pentru mulțimea lor.» — — —

Apoĭ scrie jocurile, care le-aŭ dat împĕratul Alexie Angel, când șĭ-aŭ măritat încă fétele și dice: «Jocurile acélea încă nesfârșindu-se bine, rea véste aŭ venit din Filippopoiŭ despre rĕscóla luĭ Ivanc. Acesta, cum am dis maĭ nainte, mutându'șĭ numele în Alexie, și logodind pre nepóta împĕratuluĭ, maĭ mare cinste aŭ căpătat, de cum i se cuvenea, și făcându-se maĭ mare preste óstea, carea sta împrotiva vlahilor, la Filippopoiŭ, ba făcându-se domn locurilor acelora, care le ocârmuia după plăcérea sa; căcĭ fiind om viclén și nepregetătoriŭ, căte avea în inimă, tóte le plinea și pre vlahiĭ sĕĭ îngrășindu'ĭ cu darurĭ, și împodobindu'ĭ cu arme, ĭĭ deprindea la bătae, și locurile céle din vecinătatea Hemuluĭ așa le-aŭ întărit cu cetățuĭcĭ, cât de acélea a se apropia nu cuteza nemiciĭ. Pentru care lucrurĭ de împĕratul să lăuda și să cinstea, nicĭ cerea ceva, ce se nu i se fie dat. — Ci întâmplându-se de ce și era frică, împĕratul șĭ-aŭ perdut mersul, și îndată aŭ trimis la el un prétin al luĭ, să'ĭ aducă aminte tocmélile și legăturile céle maĭ din nainte. — — Pre acela după scurt tîmp l'aŭ urmat gineriĭ împĕratuluĭ, cu ministriĭ, cumnațiĭ, și tótă óstea ce să afla în palută.»

Ci cel trimis aŭ spus luĭ Ivanc, că vin gineriĭ împĕratuluĭ cu céia-lalțĭ să-l prindă, și l'aŭ sfătuit să se tragă la munțĭ, precum aŭ și mers după dênsul, ci s'aŭ sfătuit să bată întâiŭ cetățuĭcile de el făcute; căcĭ dice maĭ încolo Nichita:

«Care sfat maĭ plăcêndu-le, aŭ început a bate cetățuica cea în locul Criţim chiemat, de Ivanc făcută, unde bătêndu-să cu tótă inima romaniĭ, mulțĭ bărbațĭ marĭ aŭ perdut, între carii cel maĭ de frunte aŭ fost Gheorghie Paleologul. Luând cetățuĭca acéia, aŭ maĭ luat și altele, unele cu sânge, altele supuindu-se iale. Iară Alexie (Ivanc) fiind om viclén și bun ostaș, multe sémne militărescĭ aŭ arătat, ci cu o

înșelăciune militărescă pre însuși protostratorul Emanuil Camațe încă l'aŭ prins: pentru că scoțênd multe dobitóce la câmp, și acélea cu o parte a robilor trimițêndu-le în Hem, la Ioann craiul Zagorieĭ, cu carele făcuse legătură asupra romanilor, de cinste, și ca să'și arate dragostea, aŭ pus lésurĭ romanilor, sciindu-le râvna spre răpire, și dragostea spre aĭ lor, pentru carii ar fi gata la perire. Nicĭ s'aŭ înșelat cu cugetul. Pentru că protostratorul înțelegênd acéstea din Vatrohocastru, unde avea óstea, aŭ trecut în Vactuniŭ și s'aŭ înșelat cu lucrul. Căcĭ nepricepênd înșelăciunea luĭ Alexie, aŭ poruncit ostașilor sĕĭ, se prădéze acélea carea le avea înainte, și el se uita de pre un cal, ce nu era de bătaie. Atuncea Alexie aŭ eșit din lés și incungiurând pre protostrator ca într'o mrége, l'aŭ prins. Cu scornirea acésta a desertoriuluĭ romaniĭ, cariĭ aŭ maĭ remas, și-aŭ perdut inima, iară vlahiĭ s'aŭ sumețît. Nicĭ aŭ maĭ cutezat romaniĭ a se bate cu Ivanc, ci câțĭ era la Filippopoiŭ să ținea fericiți de vor putea apăra cetatea. Ci Ivanc întocmind după plăcérea sa târgurile și cetățuĭcile, care sânt din dereptul Hemuluĭ în munțiĭ ceĭ maĭ înalțĭ zidite, céle-lalte încă nu le lăsa în odihnă, ci pre acélea, care sânt de cătră Mosonopoiŭ până în Csanthia, muntele Pageŭ și Avdera, încă le-aŭ rĕscolit, și aŭ supus ținutul Smalinelor și tóte céle maĭ de aprópe ca o ciumă păscêndu-le, pre romanĭ saŭ i-aŭ prins, saŭ i-aŭ omorât, saŭ i-aŭ slobodit pentru banĭ: iară pre vlahiĭ sĕĭ, cariĭ s'aŭ dat de bună voe, i-aŭ lăsat să rămâe întru ale sale. Crescênd așa de cât toțĭ ceĭ maĭ din nainte protivnicĭ, maĭ reŭ maĭ fără de îndurare aŭ fost, agiungênd și la acea tirănnie, carea maĭ toțĭ varvariĭ o țîn vitegie, ca pre romaniĭ ceĭ robițĭ să'ĭ tae dăraburĭ între păhare.

«Iară împĕratul aŭ arătat cu faptele sale, că el judecă a fi norocirea sa robirea protostratoriuluĭ, pentru că luându'ĭ averile céle prea marĭ, și tocma crăescĭ, nelăsând vre

un lucru necercat, pre muére și pre fiiul luĭ i-aŭ pus la prinsóre, nu sciŭ din ce sfat, apoĭ s'aŭ dus în Copséla.»

Tot acelaș Honiat [1] ḑice: «Împĕratul Alexie Angel mergênd în Copséla precum am ḑis, óstea câtă era strânsă acolo, o aŭ luat cu sine, și trecênd în Oreștiiadea maĭ multe ḑile aŭ zăbăvit. — — Pre Ivanc prin tabelariĭ sĕĭ ceĭ maĭ credincioșĭ l'aŭ chemat la tocmélă, mórte încă i-aŭ gătit de vre-o câte-va orĭ prin înșelăciune, și tătuș n'aŭ încetat cu totul de la războiŭ. Decĭ mergênd în ținutul Filippopoiuluĭ, și-aŭ aședat óstea lângă Stenimah, în carele fugise mulțĭ varvarĭ. Acesta încungĭurându'ĭ și luându'ĭ cu putérea, pre robĭ i-aŭ făcut șerbĭ. Iară desertoriul Ivanc, nicĭ aŭ vrut se vie la împĕratul, nicĭ să scie de pace almintrelea, fără numaĭ décă'ĭ va da împĕratul diplomă, că'ĭ va lăsa cetățile și ținuturile care le cuprinsése maĭ nainte, și va trimite pre logodnica Theodora (fata sevastocratoruluĭ Isaachie) cu stémele împĕrătescĭ. De abia făcêndu-se tocmélele și jurămînturile, după cum voe Ivanc, împĕratul s'aŭ sfătuit, cum nu se cuvine povățuitorilor și împĕraților, cariĭ trebue să ție jurămînturile maĭ mult și maĭ bine de cât alțiĭ. Pentru că Ivanc, trimițêndu-ĭ sfânta evanghelie prin Alexie ginerele sĕŭ ceĭ maĭ mare, l'aŭ înșelat la sine, și după ce aŭ jurat, cum am ḑis, de âmbe părțile, l'aŭ pus la prinsóre, rĕŭ trăind cu cuvintele Psalmistuluĭ David: Cu cel sfânt, sfânt veĭ fi; cu cel fără de lége, fără de lége veĭ fi. Décĭ dobândind cetățile și tărimile fără de vre o ostenélă, pre Mitul, fratele luĭ Ivanc, l'aŭ sârgunit.»

Anul 1199. La anul acesta iarăș scrie Nechita [2] acéstea ḑicênd: «În anul următoriŭ (după ce s'aŭ prins Ivanc) vlahiĭ și comaniĭ năvălind în Thrachia, și jefuind céle maĭ bune părțĭ ale eĭ, fără de bântuială s'aŭ înturnat. Și dóră ar fi venit până la pórta Țarigraduluĭ, de nu s'ar fi sculat

[1] Idem Ibidem Cap. 4.

[2] Nicetas Choniates Lib. 3. de Imp. Alexio Angelo Cap 5.

întru ajutoriŭ rușiĭ, némul cel maĭ creștin, și prinții lor, porniți din sine însuși prin rugămintea arhiepăstoriuluĭ sĕŭ ταῖς τοῦ Αρχιποιμένος αὐτοῦ λιταῖς fiindu-le milă de creștini, cariĭ reŭ se purta de varvarĭ. și mâniindu-se, căcĭ s'aŭ dus maĭ adése-orĭ într'acela an, și s'aŭ și vîndut némurilor celor depărtate de creștinătate. Pentru acéia prințul Galliției Roman ὁ της Γαλητζιας ἡγεμων Ρωμανος, strângênd îndată mare și tare óste, aŭ năvălit în ținutul comanilor (în Moldova), și lesne l'aŭ prădat, și l'aŭ jefuit, și făcênd acéstea maĭ adése-orĭ întru mărirea și înmulțirea credinței creștinescĭ—năvălirile comanilor le-aŭ contenit, și romanilor, cariĭ era în primejdie de a peri, le-aŭ ajutat cu ajutoriŭ neașteptat, și negândit, numaĭ de la Dumnedeŭ trimis prin ómenĭ de acéiaș credință.»

Scriŭ Timon[1] și Luchie Dalmatul[2], cum că Emeric craiul Ungarieĭ s'aŭ bătut în anul trecut cu româniĭ și cu poloniĭ, și pre românĭ i-aŭ înfrânt. Dóră în anul de acum s'aŭ sculat asupra românilor cu Roman prințul Galițieĭ, cariĭ pe vrémea acéia să numea comanĭ în loc de romanĭ, ca să se osăbéscă de grecĭ, cariĭ în zădar s'aŭ numit și se numesc romanĭ, cum am maĭ zis.

Innochentie al treilea papa de la Roma încă în anul de acum și-aŭ adus aminte de oile céle [perdute] și drept acéia aŭ trimis pre Dominic protopresviterul Brundusiuluĭ, carele scia grecésce și lătinésce, la Ioann saŭ Ioannichie împĕratul românilor și al bulgarilor, cu epistola, carea să află între ale luĭ Innochentie[3], în carea epistolă arată, că Ioannichie cu toți românii e născut din sângele romanilor celor adevărați, și vechĭ, și'l dojenésce ca împreună cu supușiĭ sĕĭ, să fie supt ascultarea patriarhuluĭ Romeĭ, făgăduindu-ĭ, că de va face acésta, solĭ maĭ de frunte încă va trimite la el[4].

[1] Timon in Epit. Chronol. f. 22.

[2] Lucius Dalmata f. 237.

[3] Epist. Innocentii III, Lib. 2 Epist. 266.

[4] Gesta Innocentii tertii Nr. 65.

Anul 1200. Precum se véde de anul acesta se ţîn care le scrie iarăş Nechita[1] ḑicênd: «Pe vrémea acésta Ioann (împĕratul românilor şi al bulgarilor) eşind din Misia cu prea mare şi prea într'armată óste, aŭ cuprins cetatea Constantia din ţînutul munteluĭ Rodope fără de împedecare, şi stricându-ĭ zidurile vineri înaintea paştilor fórte tare aŭ încungĭurat Varna, ci fiind că acéia carii păzea cetatea maĭ toţi era latini, şi vitégi, şi cu de adinsul apăra cetatea, aŭ făcut o mahină în patru cornurĭ, a căreia lungimea era cât lărgimea şanţuluĭ, şi lărgimea cât înălţimea zidurilor, carea o aŭ pus pre róte, şi împingêndu-o până în marginea şanţuluĭ, o aŭ răssturnat şi aŭ cuprins amândoao marginile, şi folosîndu-se cu mahina şi la împlérea acéia a şanţuluĭ, şi la suirea preste ziduri în loc de scară, în treĭ ḑile aŭ luat Varna,- -— şi stricându'ĭ zidurile s'aŭ înturnat în Mysia. ——

«Iară Emanuil Camaţe protostratorul fiind multă vréme rob în Mysia, aŭ rugat pre vĕrul sĕŭ împĕratul Alexie Angel, ca să se răscumpere pre baniĭ sĕĭ, nicĭ să se lase îndelug ca un făcĕtoriŭ de rĕŭ în mânile varvarilor; ci cu epistola acéia aŭ isprăvit nemica. Drept acéia deznădăjduind despre ajutoriul vĕruluĭ sĕŭ, aŭ năzuit la Hros, şi rĕscumpărându-se prin el, aŭ mers în Prosac; şi de acolo încă aŭ rugat pre împĕratul, ca să plătéscă luĭ Hros doao măjĭ de aur, căcĭ maĭ mult răpisă de la el afară de vasele céle de aur, şi de argint, de pănza cea de mătasă şi haĭnele céle scumpe, de care avusă maĭ multe, de cât toţi ceĭ ce trăe pre pământ. Iară împĕratul cumpenind şi averile protostratoruluĭ şi frăţietatea luĭ, aŭ tras maĭ mult averile de cât frăţietatea, pentru acéia rugămintea luĭ nu s'aŭ audit. Camaţe încă dejnădăjduind, aŭ început din preună cu Hros a prăda céle de prin pregĭurul Prosaculuĭ, şi îndată aŭ supus Pelagonia, şi luând Prilapul, s'aŭ apucat de célea-lalte, pre céle depărtate le-aŭ silit să se dea,

[1] Nicetas Choniates Lib. 3. de Imp. Alexio Angelo Cap. 7.

prin timpele Thessaloniceĭ aŭ străbătut, célea de pre șes le-aŭ cuprins, Grecia tótă o aŭ pornit, Peloponesul (saŭ Moreea de acum) l'aŭ aţîţat la rĕscólă.— — —

«Iară rĕscóla protostratoruluĭ Emanuil Camaţe, după ce ar fi ţînut lungă vréme, cu norocire s'aŭ sfârșit. Pentru că împĕratul cu multe meșteșugurĭ și înșelăciunĭ aŭ tras la sine pre Hros, și dându-ĭ muére pre Theodora logodnica luĭ Ivanc (și fata sevastocratoruluĭ Isaachie), aŭ dobândit iarăș Pelagonia și Prilapul, și cetatea chemată Ston, unde scăpase ca într'un asyl. După îndelungă lenevire așa de bine s'aŭ purtat împĕratul, carele apoĭ s'aŭ înturnat în Ţarigrad; după ce aŭ înșelat pre Hros, de i-aŭ dat și Strumița, și aŭ făcut pace cu Ioann (împĕratul românilor și al bulgarilor.)»

Anul 1201. Iară Ioannichie, ḑice scriitoriul vieţiĭ luĭ Innochentie al III-lea papeĭ de la Roma[1], luând soliĭ și cărţile domnuluĭ patriarh, așa i-aŭ răspuns:

«Cinstituluĭ și preaosfinţituluĭ părinteluĭ arhiereuluĭ celuĭ prea mare, eŭ Calioan împĕratul bulgarilor și al vlahilor îţĭ trimit bucurie și sânătate. Te înșciiţăm pe sfinţenia ta, cum că am primit preaosfinţitele cărţĭ, care ni le-aŭ adus cucernicul arhipresviterul din Brundusiŭ, și noao ne-aŭ maĭ plăcut acélea, de cât tot aurul, și petrile céle scumpe. Pentru acéia am mulţămit a tot putérniculuĭ Dumneḑeŭ, că ne-aŭ cercetat pre noĭ nevrédniciĭ șerbiĭ sĕĭ, — și ne aŭ adus aminte sângele și patria din care sântem prăsiţĭ, și acum sfinte părinte! ca păstoriŭ cel bun, și cap tuturor creștinilor celor credincioșĭ, pre fiĭ catholicescĭ și apostolicescĭ bisĕricĭ vrênd a'ĭ aduna la olaltă, ne-aĭ cercat pre noĭ ceĭ despărţiţĭ cu trupul. Și măcar că fraţiĭ meĭ ceĭ reposaţĭ, maĭ de mult aŭ vrut, să trimită la sfinţenia ta, totuș u'aŭ putut ajunge la voĭ, pentru mulţĭ dușmanĭ aĭ noștri. Și noĭ încă voind a trimite la voĭ odată, și a doao,

[1] Gesta Innocentii tertii Nr. 66.

și a trea óră, nu ne-am putut folosi. Și acuma vĕdĕnd că sfinţenia vóstră s'aŭ milostivit a trimite la împĕratul, și împĕrăţia nóstră, ca nisce propriĭ și prea iubiţi fiĭ, trimitem la milostivirea vóstră, ca la un prea drag și prea dulce părinte, pre cucernicul preotul Vlasie, alesul episcop al Brandiţuberuluĭ, credinciosul nostru, împreună cu credinciosul solul vostru arhipresviterul din Brundusiu, închnându-vĕ voao mulţămitele, pretensugul și slujbele nóstre, ca unuĭ părinte sufletesc, maĭ mare arhiereŭ. Préosfinţite părinte! Ne-aţĭ făcut de scire prin osfinţitele cărţile vóstre, ca să vĕ însciinţăm, ce poftim de la bisérica Romeĭ? Iară împĕrăţia nóstră acéstea poftésce de la scaunul apostolicesc, ca să fim întăriţĭ în bisérica Romeĭ, ca și fiĭ în muma sa. Maĭ întâiŭ cérem de la bisérica Romeĭ, ca de la mama nóstră, coronă și cinste ca un fiiŭ iubit, precum aŭ avut împĕraţiĭ noștri ceĭ bătrânĭ, dintre cariĭ unul aŭ fost Petru, altuĭ Samoil, și alţiĭ, cariĭ ne-aŭ întrecut pre noĭ, precum aflăm scris în cărţile nóstre. Iară acum de va plăcea sfinţenii vóstre a ne împlini acésta, orĭ-ce ne veĭ porunci, să va plini, spre mărirea luĭ Dumnedĕŭ, și cinstea biséricеĭ Romeĭ. Nicĭ să vĕ miraţĭ că solul vostru nu s'aŭ înturnat maĭ repede, că noĭ ne prepuneam despre dênsul; căcĭ mulţĭ vin în împĕrăţia nóstră cugetând să ne înșéle, ci noĭ ne scim bine feri de toţĭ; dară noĭ am primit mărturisirea luĭ pre toxat despre dênsul, și ne-am odihnit. Ci de va plăcea voao preaosfinţite părinte! trimiteţi-ne solĭ maĭ marĭ, despre cariĭ pomeniţĭ în cărţile vóstre, și pre acesta îl trimiteţi cu eĭ; și atuncĭ vom fi încredinţaţĭ despre trimiterea cea dintâiŭ, așișderea și despre a doao. Déevĕ Domnul voao mulţĭ aniĭ.»

Luând cartea acéia domnul papa, ḑice acelaș scriitoriŭ[1] aŭ trimis la el pre Ioann capellanul cu cărţĭ apostolicescĭ, care sună așa:

«Luĭ Caloioann domnuluĭ vlahilor și al bulgarilor, scaunul

[1] Eadem Gesta Nr. 68

apostolicesc, în carele măcar că cu nevrednicie ședem șcl.—

«Aĭ poftit cu umilință ca să'ți dée bisérica Romeĭ corona, cum să citésce în cărțile tale, că aŭ dat celor de luminată pomenire luĭ Petru, Samoil și altor strămoșĭ aĭ tĕĭ, progenitoribus tuis, pentru acéia noĭ, ca să avem maĭ mare încredințare, registrurile nóstre le-am cercat de amăruntul, din care apriat se véde, că în țara ție supusă mulți craĭ încoronați aŭ fost. Afară de acésta să află într'ênsele, că pe vrémea reposatuluĭ predecesoruluĭ nostru papeĭ Nicolae, craiul Bulgarieĭ, la ale cărue întrebărĭ maĭ adese-orĭ respundea cu tótă țara sa, prin povățuirea sa, s'aŭ botezat, și craiul aŭ cerut arhiepiscop de la dênsul. Și solul luĭ Mihail craiuluĭ Bulgarieĭ, cu daruri împĕrătescĭ aŭ dat epistola craiuluĭ, papiĭ Adrian predecesoriuluĭ nostru, și aŭ cerut de la dênsul, ca să'ĭ trimită pre unul dintre cardinalĭ să'l alégă arhiepiscop, apoĭ ales să'l trimită iarăși la Adrian sĕ'l sfințéscă, și trimițênd Adrian pre un Ipodiacon cu doĭ episcopĭ, bulgariĭ înșelați fiind prin darurile și făgăduințele grecilor, lepădând pre romanĭ, aŭ prins preoți grecescĭ. Drept acéia aducerea aminte de o slăbiciune ca acésta, măcar că n'aŭ contenit de la trimiterea unuia dintre frații noștriĭ, adecă dintre cardinalĭ, totuși trimitem la tine pre Ioann capellanul și prétinul nostru ca pre un sol al scaunuluĭ apostolicesc și bărbat înțelept, — căruia i-am și poruncit, ca în locul nostru în țéra ta, célea duhovnicescĭ să le îndrépte, și să le orănduiască, de vor fi de îndreptat și de orănduit. Tot prin Ioann capellanul trimitem și arhiepiscopuluĭ țerii tale mandia, carea e stemma puterei ceĭ arhieresci, să o dée după forma în Bulla nóstră scrisă. Acéstea încă am poruncit soluluĭ nostru, ca de cum va vor fi în țara ta vr'unii de hirotonit, saŭ episcop de sfințit, pre aceștea prin episcopiĭ numaĭ ceĭ catholicĭ din vecinĭ să'ĭ hirotonéscă și se'ĭ sfințéscă. Maĭ poruncim soluluĭ nostru, ca despre corona prin Bisérica Romeĭ strămoșilor tĕĭ dată, să cérce și prin cărțile céle vechĭ, și prin

alte scrisorĭ cu tot deadinsul adevărul, și despre tóte să se înțelégă cu tine, ca, după ce vom fi încredințațĭ prin el, și prin soliĭ tĕĭ despre tóte, maĭ cu îndrăznélă, și maĭ înțelepțésce să putem face céle de făcut.

«Decĭ pre boerimea ta o îndemnăm în Domnul, ca pre solul acesta, tocma ca pre persona nóstră se'l primescĭ și să'l cinstescĭ, dojénele și orănduialele luĭ și tu însuțĭ primindu-le, și făcênd ca tótă mulțimea bulgarilor și vlahilor să le priméscă și să le ție. Căcĭ maĭ bine'țĭ iaste, și spre mărirea cea vremélnică, și spre mântuirea cea véčnică, ca precum eștĭ de ném roman, așa să fiĭ și cu urmarea, și poporul țărĭĭ tale, carĭĭ dic că sânt din sângele romanilor, să urméze obicéiurile bisériciĭ Romeĭ, ca și în șerbirea Dumnedeéscă să se vadă a ținea năravurile părintescĭ.»

Anul 1202. «Sosind Ioann capellanul în Bulgaria, iarăși în viéța luĭ Innochentie [1] să dice: «aŭ dat mandia, mitra și inelul arhiepiscopuluĭ Vasilie din Zagora, jurând acesta, că pururea va fi credinclos și ascultătoriŭ de Papa și de Bisérica Romeĭ. Și cu cinste primindu-se de Ioannichie saŭ Calo-Ioann domnul vlahilor și al bulgarilor, din sfatul și din voința luĭ aŭ maĭ făcut doĭ mitropoliți în țara acéia, adecă în Belesburg și în Preslava, pre carĭĭ i-aŭ supus celuĭ din Zagora, ca unuĭ arhiepiscop și primat, și aŭ pus primația în Trinov saŭ Ternov, cetatea cea maĭ de frunte în țéră. Bine sfârșindu-se acéia, Ioannichie pre sine și țara sa o aŭ supus Bisériciĭ Romeĭ prin privileghion scris cu litere de aur, carele sună așa:

«În numele Tatăluĭ și al Fiĭuluĭ și al sfântuluĭ Duh, Amin. Fiind că i-aŭ plăcut Domnuluĭ nostru Iisus Hristos a mĕ face domn și împĕrat a tótă Bulgaria și Vlahia, am cercat scrisorile și cărțile maĭ marilor nostri, și legile reposaților împĕraților și predecesorilor nostri, de unde aŭ primit eĭ crăimea Bulgarieĭ, mărimea împĕrătéscă, corona preste ca-

[1] Gesta Innocentii III. Nro. 70.

pul lor și bine-cuvêntarea patriarcéscă? Și cercându-le cu deadinsul am aflat în scripturile lor, cum că reposații împărații aceia ai bulgarilor și ai vlahilor, Simeon, Petru și Samoil, ca predecesorii nostrii, corona împărăției lor și bine-cuvêntarea patriarcéscă o aŭ priimit de la prea-sfânta bisérica lui Dumnedeŭ din Roma, de la scaunul apostolicesc și verhovnicul apostolilor Petru. Deci și împărăția mea aŭ vrut, ca bine-cuvêntarea, și întărirea cea împărătéscă a coronii capului împărăției sale și bine-cuvêntare patriarcéscă să o primésca de la Biserica Romei, scaunul apostolicesc și verhovnicul apostolilor Petru, și de la preaosfințitul părintele nostru ecumenicul Papă Innochentie III, de la carele fiind că s'aŭ dat patriarcéscă bine-cuvêntare și poruncă în Trinov cetatea împărății méle, ca să se pótă sfinți arhiepiscopi, mitropoliți și episcopi, și să se pótă face și tóte taînele bisericesci, împărăția mea încă îngădue, ca în tot ținutul și tóte părțile împărăției méle să aibă aicea mai deplinită putére. Căci iată toți cei din tótă împărăția mea, și ținutul și patriarhul meŭ, mitropoliții, episcopii și toți preoții să fie supuși Bisericii Romei, și să ție légea și obicéiurile, care le-aŭ ținut réposații împărați a tótă Bulgaria și Vlahia, predecesorii noștrii cei de demult, și noi încă vom urma pașii lor.

«Iară împărăția mea pentru mai mare securitate își iscălésce hrisovulul séŭ, cum că împărăția mea nu se va lăsa pururea de Bisérica Romei, scaunul apostolicesc și verhovnicul apostolilor Petru voiŭ rămânea. Și de aci înainte ori ce țeri va cuprinde împărăția mea de la creștini saŭ de la păgâni, vor fi supt putérea și porunca preaosfințiței biséricii din Roma, și în scaunul apostolicesc. Și ca hrisovul acesta al împărăției méle să fie primit și întărit, l'am dat în mânile prea-cinstituluĭ bărbat a luĭ Ioann capellanuluĭ, soluluĭ preaosfințituluĭ scaunuluĭ apostolicesc și capellanuluĭ domnuluĭ Papeĭ, în carele și împărăția nóstră

cea cu evlavie și de la Dumnedeŭ dată, s'aŭ iscălit în anul 6712 indictionul 7.»

Aicĭ însemnéză doao lucrurĭ: întâiŭ, că anul de la facerea lumeĭ trebue să fie 6710 saŭ 6711, ca să cadă indictionul al șéptélea într'ênsul; a doa: că româniĭ și bulgariĭ prin hrisovul luĭ Ioannichie cel maĭ în sus adus nu șĭ-aŭ lăsat légea și obicéiurile céle maĭ din nainte, ci numaĭ așa s'aŭ supus Biséricii Romeĭ ca să țîe pre Papa cel maĭ întâiŭ între patriarșĭ, și să nu huléscă pre latinĭ, și obiceiurile lor, cum aŭ făcut și ceĭ din Ardéliŭ românĭ, când s'aŭ unit.

Iară rușiĭ din Polonia și Ungaria nu bine aŭ lucrat, când aŭ adăogat în symvolul credințiĭ cuvintele: «și din Fiĭul,» căcĭ légea și obicéiul cel vechiŭ aŭ trebuit ținut. Așa ar fi fost unirea adevărată, ca apusénii să țîe obicéiurile sale, și resăriténiĭ iarășĭ ale sale, și unii pre alțiĭ să nu se huléscă.

Trimisése Ioannichie craiul pre Vasilie arhiepiscopul Trinovuluĭ în indictionul al șéselea, luna luĭ Iulie, adică în anul acesta 1202, în al opt-sprĕ-dĕcelea an al arhipăstorieĭ luĭ să mérgă la Roma, carele aŭ și mers până la Dirahiŭ lângă mare, ci de acolo maĭ nainte nu l'aŭ slobodit greciĭ, lăudându-se că'l vor arunca în mare, drept acéia Vasilie s'aŭ înturnat în satul Cavatocor, de unde s'aŭ chemat îndărăpt prin craiul Ioannichie, după ce aŭ sosit la dênsul Ioann capellanul în luna luĭ Septemvrie. Iară Ioann capellanul în 8 dile ale luĭ Septemvrie aŭ îmbrăcat [pre Vasilie] cu mandia cea de Innochentie al treilea trimisă, fiind de față și craiul Ioannichie cu maĭ mulțĭ episcopĭ și boérĭ. Acéstea tóte le scrie arhiepiscopul Vasilie Papeĭ în cartea care i-o aŭ trimis prin Ioann capellanul. Și fiind că pe vrémea acéia, la atâta mândrie venise patriarciĭ, de numaĭ eĭ sfinția sfântul Mir, Vasilie se rógă de Innochentie, să-l slobódă și să'l învéțe cum să sfințéscă sfântul Myr [1].

[1] Eadem Nro. 72.

Inturnându-se din Bulgaria Ioann capellanul, Blasie episcopul Brandezuberului din porunca craiului Ioannichie l'aŭ petrecut până în Roma, prin care aŭ trimis craiul frumóse daruri patriarhului Innochentie, și pre lângă hrisovul și epistola mai sus adusă el încă aŭ rugat pre Innochentie, să facă pre arhiepiscopul Vasilie patriarh, să-i dea putérea de a sfinți myr, și corona să trimită unul dintre cardinalĭ, carele se'l și încoronéze. Mai pre urmă despre sfada carea o avea cu craiul Ungarieĭ, așa scrie:

«Și despre otarele Ungarieĭ, Bulgarieĭ și ale Vlahieĭ las se judece sfinția ta, și se îndrepți lucrul acela, cum va fi mai drept ca să nu aibă păcat sufletul sfinției tale, și așa se aibă împărăția mea cădința Bulgarieĭ și a Vlahieĭ, precum are craiul unguresc cădința Ungarieĭ, și se încéte uciderile creștinilor, între împărăția mea și între unguri. Iară să scie sfințenia ta, că cinci episcopii ale Bulgarieĭ să țin de împărăția mea, care le-aŭ cuprins și le ține craiul Ungarieĭ cu cădințele bisericiĭ lor și episcopiile acélea s'aŭ făcut nemica, și de s'aŭ făcut acésta cu dreptul, fie așa[1]».

De ce țară s'aŭ ținut episcopiile acéstea nu sciŭ, tătușĭ mi se pare, că s'aŭ ținut de Serbia, căci scriŭ istoriciĭ unguresci, că Andreiŭ apoĭ al doilea fratele luĭ Emeric craiului Ungarieĭ pre tînĕrul acesta multe némurĭ aŭ bătut și pre frate-sĕŭ numaĭ o țîră de nu l'aŭ lepădat din crăime.[2]

Anul 1203. «Viind episcopul și capellanul ceĭ maĭ nainte numiți, (dice avtorul[3] viețiĭ luĭ Innochentie) la scaunul apostolicesc, domnul papa cu dragoste i-aŭ primit, și sfătuindu-se despre pofta luĭ Ioannichie celuĭ maĭ de multe orĭ numit, după cum o aŭ arătat episcopul, l'aŭ făcut craiŭ vlahilor și bulgariior, trimițênd la dênsul pre Leon cardinalul, preotul sfinteĭ crucĭ, ca pre un sol a scaunuluĭ

[1] Eadem Nro. 71.

[2] Bonfinius f. 275. seq. Lucius f. 245 et 255. Timon in Epitome Cronol. f. 23. Chemeny p. 55. Tsatari p. 173.

[3] Acta Innocenti III. Nro 73.

apostolicesc, și trimițênd printr'ênsul schiptrul; și corona crăiască ca în locul papeĭ să'l ungă și să l încoronéze craiŭ, ducêndu'ĭ și privileghionul apostolicesc, carele sună așa :

«Luĭ Calo-Ioann luminatuluĭ craiŭ al bulgarilor și al vlahilor, și următorilor luĭ, celor ce vor urma luĭ și în crăime și în ascultare de scaunul apostolicesc de pururea.

«Împĕratul împĕraților și domnul domnilor Iisus Hristos șcl. —— Fiind că din porunca domnuluĭ datorĭ sântem a pașce oile luĭ, vrênd să avem grije de popórĕle bulgărescĭ și românescĭ, care maĭ de multă vréme să rezlețisă de la țițele mameĭ sale, și nădăjduind în putérea aceluia, prin carele Samoil aŭ uns craiŭ pre David, te punem craiŭ preste eĭ, și prin iubitul fiŭ Leon cardinalul, preotul sfinteĭ crucĭ, solul scaunuluĭ apostolicesc, îțĭ trimitem schiptrul împĕrățieĭ și corona crăiască, ca se ți-o pue pre cap ca și cum ți-o am pune noĭ, luând jurămênt de la tine, că veĭ rămânea noao, următorilor nostrĭĭ, și biséricĭĭ Romeĭ plecat și ascultătoriŭ, și tóte ținuturile, și némurile céle ce sânt supusă împĕrățieĭ tale le veĭ ținea supt ascultarea și plecăciunea scaunuluĭ apostoliscesc».

Afară de acésta la cérerea cinstituluĭ fratelui nostru Blasie episcopuluĭ Brandezuberuluĭ, pre carele l'aĭ trimis la scaunul apostoliscesc îțĭ dăm slobodenie să baț̆ĭ banĭ însemnațĭ cu caracterul tĕŭ în tótă crăimea ta.

«Cinstituluĭ fratelui nostru arhiepiscopuluĭ Trinovuluĭ încă îĭ dăm privileghion în tóte țerile, în care împĕrățescĭ, de primație, care împreună cu următoriĭ sĕĭ, cu următoriĭ tĕĭ de aci înainte, luând asémenea jurământ de la eĭ, cu putérea scaunuluĭ apostoticesc să'ĭ încoroneze, și în țara ta să aibă putére de primație, și lor să le fie supușĭ mitropolițiĭ și din Bulgaria și din Vlahia, și după canóne să dea cinstea, carea se cuvine unuĭ primat. ——

«Dat în Anagdia prin Ioann ipodiaconul și notariul sfinteĭ biséricĭ Romeĭ, în 6 calende ale luĭ Marte, indictionul 7, anul întrupăriĭ Domnuluĭ. Innochentie III».

Trimisu-i-aŭ și steag craiuluĭ Ioannichie cu mare pofală[1], iară arhiepiscopuluĭ Vasilie acesta privileghion i-aŭ dat[2]:

«Arhiepiscopul din Trinov, primatuluĭ bulgarilor și al vlahilor, și următorilor luĭ, celor după canóne pușĭ, carii vor fi supt ascultarea scaunuluĭ apostolicesc de pururea.

«Impĕratul împĕraților și cl. Pre tine încă te punem primat în împĕrăția bulgarilor și a vlahilor, și bisericiĭ Trinovuluĭ prin privileghionul acesta îĭ dăm putére de primație, rânduind ca tu și următoriĭ tĕĭ, cariĭ îți vor urma în ascultare de bisérica Romeĭ, să întréceți cu vîlfa primațieĭ pre ceia-lalți mitropoliți aĭ Bulgarieĭ și aĭ Vlahieĭ, și eĭ ție, și următorilor tĕĭ să vĕ dée cinste, carea după canóne să cuvine primaților. Despre acésta încă vrênd a însciința pre frăția ta, că la noĭ acéstea doao nume primat și patriarh, tocmaĭ una însemnéză, fiind că patriarhiĭ și primațiĭ tot o formă țin, măcar că numele li se osebésce.

«Tot prin privileghionul acesta dăm slobodenie ție, și prin tine următorilor tĕĭ, ca de aci înainte se ungeți, bine-cuvêntați pre crai bulgarilor și al vlahilor.

«Iară murind tu, carele acuma eștĭ primatul bisericiĭ metropolitane, altul prin vre o înșelăciune acolo să nu să pue, fără numaĭ care va fi după canóne ales la scaunul acela, cum iaste obicéiul. Iară cel ales prin mitropolit și prin episcopiĭ de supt el, când vor putea fi de față, să se sfințéscă episcop. Iară cel sfințit, să trimită soliĭ sĕĭ la scaunul apostolicesc pentru mandia, carea se va da de pre trupul fericituluĭ Petru, adecă pentru semnul deplinireĭ diregătoriĭ arhierescĭ, întru a căruia îmbrăcare va pune jurămîntul acela noao, următorilor nostri și bisericiĭ Romeĭ, carele niĭ pun noao și alțĭ primați și mitropoliți după obicéiul cel de obște, și tu încă ni l'aĭ pus, când aĭ îmbrăcat mandia. Forma jurămîntuluĭ acestuia spre pomenire de pururea o trimitem însemnată în Bulla nóstră, și acésta însemnând

[1] Eadem Nro. 73. | [2] Eadem Nro. 75.

într'ênsa, ca încoronând pre vr'unul dintre următorii numitului craiu, prescrisul jurământ tot-deauna să'l poftiți de la dênsul.

«Iară murind vr'unul dintre mitropoliții ție din cădința primației supuși, veĭ întâri alégérea canonicéscă de persona vrédnică făcută, și pre persona cea alésă o veĭ sfinți episcop. Iară pentru mandie, veĭ trimite la scaunul apostolicesc pre soliĭ tĕĭ cu soliĭ bisériciĭ, preste carea iaste mitropolitul, și noĭ bucuroși îți vom trimite mandia, ca să îmbracĭ cu dênsa pre mitropolitul după forma, care o veĭ lua cu bula nóstră; ci întâmplându-se, ca se fie și solul nostru de față, acéia o veĭ face împreună cu dênsul.

«Iți dăm și la acéia slobodenie ca să se pótă sfinți hrismă și oleŭ pentru ceĭ chemați, și ceĭ bolnavĭ în tot anul în cina Domnuluĭ, așa în bisérica Bulgarieĭ, ca și în bisérica Vlahieĭ, după obicéiul bisériciĭ Romeĭ, ca de câte orĭ va fi op, ceĭ de botezat să'ĭ botéze și ceĭ de myruit să se miruéscă prin episcopiĭ locurilor, și nicĭ sfințirea episcopilor, nicĭ hirotonirea preoților saŭ să se împédece cu totul, saŭ se se lasă maĭ îndelung. Căcĭ măcar că la voĭ până acuma preoțiĭ în hirotonirea sa, și episcopiĭ în sfințirea sa nu s'aŭ uns, tătuși voim ca deacia înainte (nu atâta rituluĭ nostru, cât poruncĭĭ Dumnedeescĭ urmând; prin carea să poruncésce în lége, ca arhiereiĭ și preoțiĭ să se ungă) mânile acelora, cariĭ se hirotonesc preoți, și și mânile și capul acelora cariĭ să sfințesc episcopĭ să se ungă.

«Afară de acésta frățieĭ tale dăm slobodenie să se pórte cruce, adecă semnul patimiĭ domnuluĭ înaintea ta prin tótă Bulgaria și Vlahia.»

După acéia (cum se scrie tot în viața luĭ Innochentie al III [1]) episcopul Albanuluĭ Ioann, carele era cel dintâiŭ dintre ceĭ șése episcopĭ, cariĭ sânt ceĭ maĭ de frunte între cardinalĭ, din porunca papeĭ aŭ uns pre Blasie din

[1] Eadem Nr. 76.

Branduzuber solul craiuluĭ Ionnichie, ca primind maĭ nainte el ungerea de la cardinalul Leon, apoĭ să ungă el pre mitropoliţĭ, și mitropoliţiĭ pre episcopiĭ sĕĭ, iară aceștea pre preoţĭ.

Tot întru acéia viéţă [1] să aduce forma, cu carea s'aŭ dat mandiile la doĭ mitropoliţĭ și jurămîntul de dênșiĭ, și de primatul pus, care eŭ nu le scriŭ pentru lungimea lor.

Anul 1204. Emeric craiul ungurilor în anul de acum strînsése țara, să'șĭ încoronéze pre Ladislavul al 3-lea fiiul sĕŭ cel unul născut [2], când iată aŭ sosit la el Leon cardinalul, solul luĭ Innochentie al 3-lea, cu Blasie episcopul Brandizuberuluĭ, vrênd prin Ungaria să trécă în Bulgaria la încoronarea luĭ Ioannichie craiuluĭ Bulgarieĭ și al Vlahieĭ, despre a cărue împedecare așa scrie însușĭ Innochentie al treilea [3] craiuluĭ Emeric:

«Inturnându-se la scaunul apostoliscesc Ioann atuncĭ capellanul nostru, iară acuma episcopul Furconiuluĭ, ne-aŭ spus, că cu mare dragoste s'aŭ primit prin tine, și aŭ dobândit de la tine, ca nu numaĭ el, ci și alţĭ solĭ aĭ scaunuluĭ apostolicesc să pótă tréce prin Ungaria în Bulgaria și Vlahia, și a se înturna. —— Pentru acéstea am trimis prin țara ta în Bulgaria si Vlahia pre fiiul nostru Leon cardinalul și preotul sfinteĭ crucĭ solul scaunuluĭ apostolicesc la propoveduirea credinţeĭ creștinescĭ, pre carele cum el ne-aŭ scris, maĭ mult l'aĭ cinstit, de cât aŭ credut, și dându'ĭ sărutare de pace, cu bucurie mare aţĭ făgăduit unul altuia pretenșug, și dăruindu'l, nu numaĭ i-aĭ îngăduit să pótă tréce, ci aĭ și poruncit ómenilor tĕĭ, ca cu cinste să'l trécă în Bulgaria, făgăduindu'ĭ și acésta, că'ĭ veĭ trimite la otare scrisórea ta, carea să o ţîe ascunsă, și după cuprinderea eĭ să lucréze pentru pace. Mergênd așa dară cu

[1] Eadem Nro. 77.

[2] Timon in Epitome Chronol. f. 24.

[3] Gesta Innocentii tertii Nr. 78.

trimișii tĕĭ până la marginea Ungarieĭ, aŭ venit la cetățuĭca ce să numea Cheve, unde numaĭ Dunărea desparte Ungaria de Bulgaria, mulțĭ așteptându-l cu dorire de cée parte. Ci după zăbava de o ḑi fără de véste aŭ sosit uniĭ, cariĭ alergând l'aŭ oprit și pre el, și pre episcopul bulgar de la trécere din poruncă crăiască, ḑicêndu'ĭ să se întórne la o tărime a ta, de la carea trecuse cale de treĭ ḑile maĭ nainte, și rămâind acolo, să poruncéscă domnuluĭ bulgarilor ca să vie de grabă la un ostrov, carele iaste între otare, ca acolo maĭ întâiŭ să judece despre sfada dintre voĭ și să o așeḑe. Iară cardinalul între altele aŭ rĕspuns, că acésta așa a o face nu trebuia, și pentru că de l'ar primi pre el cu legăturĭ de acéstea, s'ar vedea a fi Simonicĭ, și pentru că nu'l póte sili la ceva maĭ nainte de a fi legat scaunuluĭ apostolicesc prin legătură dohovnciéscă. Decĭ ne vrênd să se întórne, îndată aŭ eșit poruncă de la comitul cetățuĭceĭ, ca nimene să îndrăjnéscă a vinde ceva cardinaluluĭ, saŭ numituluĭ episcop supt pérderea capuluĭ și a averilor. Și cardinalul cu numitul episcop să păḑesce ca de treĭ sute de ostașĭ, cariĭ întru atâta îl asupresc, cât ușa cămărieĭ, de să póte ḑice cămară, încă o strĕjuesc, să tăcem alte necuviințe ce i se fac.»

Cardinalul Leon n'aŭ așteptat să mérgă epistola acésta în mâna craiuluĭ Emeric, ci aŭ scris și la adunarea țerĭĭ ungurescĭ: drept acéia temêndu-se craiul ca nu cumva să împédece papa încoronarea fiiuluĭ sĕŭ, aŭ sloboḑit și pre Leon cardinalul, și pre Blasie episcopul, maĭ naiate de a lua epistola[1]. Totuși luând craiul Emeric epistola maĭ în sus adusă, aŭ rĕspuns papeĭ fórte pârând pre craiul Ioannichie, la care pârĭ patriarhul Romeĭ Innochentie al III-lea[2] așa'ĭ rĕspunde:

«La a doa.—— Ce aĭ scris că numitul Ioannichie aŭ cuprins țara, carea o aŭ dat ḑestre tatăl tăŭ surorĭĭ tale îm-

[1] Eadem Nro. 80.

[2] Eadem Nro. 79.

pĕrătéseĭ grecilor, că ţara Serbieĭ, carea e supusă coroniĭ tale, luând cu sine mulţime de păgânĭ o aŭ jefuit fără de milă, întru atâta, cât afară de ceĭ ce s'aŭ omorât prin tirănia luĭ, mulţĭ creştinĭ s'aŭ dus în robia păgânilor, — să sciĭ de bună sémă, că noao nu ne place, orĭ ce s'aŭ făcut spre vătămarea şi paguba ta, şi ca să ţi-se facă destul, cu de-adinsul ne vom sîrgui.

«La a treia îţĭ rĕspundem aşa, că măcar că aĭ scris, că numitul Ioannichie nu iaste domn a vre uneĭ ţĕrĭ, de aŭ şi cuprins o parte din ţara ta, altă parte din ţara altue, şi numaĭ până la o vréme le ţine cuprinse, decĭ te mirĭ, că pre un apriat nemic al tĕŭ, ne întrebându-te aşa în grabă voim să'l încoronăm craiŭ, totuşĭ (ci iartă) almintrelea iaste lucrul, despre o parte, fiind că nu sciĭ deplin adevărul. Căcĭ în véciĭ trecuţĭ mulţĭ craĭ s'aŭ încoronat în Bulgaria prin scaunul apostolicesc, precum Petru, Samoil şi alţiĭ după dênşiĭ. Pentru că prin propoveduirea fericitului Nicolae predecesorului nostru craiul bulgarilor, la ale căroea întrebărĭ maĭ adésea orĭ rĕspundea, cu tótă ţara sa s'aŭ învrednicit a se boteza. Dară cu vréme împuternicindu-se greciĭ, bulgariĭ şĭ-aŭ perdut împĕrăţia, ba ceĭ maĭ mulţĭ aŭ fost siliţĭ supt greŭ jug a sluji împĕratuluĭ din Ţarigrad, până atuncĭ, până când maĭ pe urmă doĭ fraţĭ, adică Petru şi Ioannichie născuţĭ din vița crailor maĭ din nainte, ţara părinţilor sĕĭ, nu atâta o aŭ cuprins, cât o aŭ câscigat îndărăpt, aşa, cât într'o ḑi aŭ bătut marĭ prinţĭ, şi nenumărate popóre: aşa dară nu ḑicem, că dóră vr'o parte de ţară nu o aŭ cuprins cu putérea, ci stătornicésce întărim, că partea cea maĭ mult a ţărĭĭ o aŭ câştigat din cădinţă părintéscă. Pentru acéia noĭ nu vrem să'l încoronăm craiŭ preste ţara altuia, ci preste a sa, după cum aŭ făcut şi predecesoriĭ nostriĭ, vrênd şi acéia, ca, şi el se întórne ţara, carea o ţine cu nedreptul, şi luĭ încă să i se întórcă ţara carea s'aŭ luat de la el cu nedreptate, fiind

că și el ne-aŭ rugat ca să facem dreptate între tine și între el.»

Sosind în Trinov Leon cardinalul în 15 Septemvrie aŭ plinit tóte, câte i-aŭ fost poruncit patriarhul Innochentie, și încoronând craiŭ pre Ioannichie în ḑioa Arhanghelului Mihail, în 15 ḑile ale luĭ Noemvrie aŭ pornit cătră casă, ducênd și doĭ pruncĭ cu sine să învéțe lătinésce, dintre carii pre unul l'aŭ chemat Vasilie, pre cela-lalt Vithleim[1].

Iară Emeric craiul ungurilor, după ce aŭ încoronat pe pruncul sĕŭ Ladislav al III-lea în 25 Septemvrie[2], nu mult aŭ trăit, ci aŭ murit în Dechemvrie, lăsând tutor fiiului sĕŭ pre frate-sĕŭ Andreiŭ, apoĭ craiŭ numit al II-le[3].

Anul 1205. Latiniĭ, adecă italianiĭ, francĭĭ și germaniĭ, carii primise cruce asupra păgânilor, ca să câștige îndărăpt Palestina și alte țerĭ pe la dênșiĭ, și-aŭ uitat datorința sa, și începênd a vĕrsa sângele creștinesc, în loc de cel păgânesc, în anul trecut în 12 ḑile ale luĭ Aprilie aŭ cuprins Țarigradul făcêndu'și împĕrat pe Balduin Flandrul[4]. Fiind așa dară peste latiniĭ ceĭ încruciți împĕrat Balduin, iară povățuitorĭ, Henric fratele luĭ Balduin, Marhionul Munteferratului Bonifatie, Henric Donduluĭ duca Venețieĭ, și comitul Pleeĭ Ludovic (iară nu Dolic, cum îl uumésce Nichita[5], după obicéiul grecilor, care numaĭ cât aŭ întunecat istoria prin mutarea numelor celor proprie). La latiniĭ aceștea trimițênd Ioannichie craiul românilor și al bulgarilor nu numaĭ nu s'aŭ ascultat ca un craiŭ, ce încă i s'aŭ și lăudat latiniĭ cu tot féliul de rĕŭ, de nu le va da lor tótă Mesia de gĭos, carea o câștigasă îndărăpt de la grecĭ[6]. Decĭ Ioannichie aŭ scris patriarhului din Roma luĭ Innochentie al III-lea, să așéḑe pre latinĭ de asupra luĭ[7] ci nimica aŭ is-

[1] Eadem Nr. 80 et 81.
[2] Bonfinius f. 277.
[3] Thomas Spalatensis f. 569.
[4] Nicetas Choniates de Balduino Flandro Cap. 5.
[5] Idem ibidem Cap. 4.
[6] Idem l. c.
[7] Gesta Innocentii tertii Nr. 80 et 108.

prăvit; drept acéia Ioannichie pre greciĭ ceĭ ce fugisă la el, după ce nu i-aŭ primit latiniĭ în oștile lor, după luarea Țarigraduluĭ, i-aŭ trimis a casă, ca fiesce care să aţîţe pre aĭ sĕĭ la rescólă asupra latinilor, precum aŭ și făcut [1]. Iară Ioannichie chiemând întru ajutoriŭ pre schythe (pre cariĭ Henric fratele luĭ Balduin în epistola luĭ Innochentie al III-lea trimisă [2] maĭ bine îĭ numésce comanĭ, căcĭ aŭ fost româniĭ ceĭ de-a stânga Dunăriĭ) ce aŭ maĭ făcut, ne învaţă Nichita [3] ḑicênd: «Și ca să le spunem pre rând, carea s'aŭ întâmplat maĭ încolo: romaniĭ (grecĭ trebuia scris, de i-ar fi lăsat mândria pe grecĭ să'șĭ ţie numele, și să nu'șĭ schimbe némul), cariĭ ţinea Odriul și Domoticul, bizuindusă românilor rĕmânea acolo. Iară Ioannichie, carele aducea oștile sale și maĭ mare ajutoriŭ de la schythe, să grigea să nu'l pricépă latiniĭ. Decĭ cât aŭ înţeles Balduin cu ceĭ treĭ povăţuitorĭ rêscóla românilor, — îndată aŭ trimis oștĭ în cóntra cetăţilor care să rĕscolisă. — Iară împĕratul Balduin aŭ eșit în luna luĭ Martie cu comitul Pleeĭ Doloic, și Henric Dondul duca Veneţieĭ după dênșiĭ, fiesce care cu leghiónele sale, și șănţuind la Odriŭ maĭ departe de cât ajunge săgetătura, a doa ḑi oștile le-aŭ apropiat de ziduri și aŭ făcut mahine. — — Preste puţine ḑile Ioannichie aŭ poruncit uneĭ părţi aĭ schythelor, să năvăléscă asupra cailor și a dobitócelor, care păscea în râturile de lângă tabăra latinilor, ca să cérce sfaturile, și vitejia nemicilor. Iară aceștia când aŭ vĕḑut pre schythe, — îndată aŭ apucat sulițele, și suindu-se pre caĭ, aŭ dat după dênșiĭ, cariĭ îndată aŭ întors spatele, și fugind tot într'una, săgiăta îndărăpt, și așa aŭ trecut ḑioa acéia. Decĭ Ioannichie s'aŭ tras la strâmtorĭ și s'aŭ ascuns între déluri, pădindu-se ca să nu pricépă nemiciĭ, că e de faţă: și iarăși aŭ trimis pre maĭ mulţĭ dintre schythe, al cărora povăţuitoriŭ era

[1] Nicetas Choniates Cap. 4.
[2] Gesta Innocentii Nr. 105.
[3] Nicetas Cap. 4 et 5.

Coța, ὁ Κοτζας, în tabăra latinilor, îndemnându'ĭ ca să se pórte ca și ceĭ din tâiŭ, și tot pre acéia cale să se întórne. Latiniĭ vĕdênd de noŭ pre schythe, iarăși s'aŭ într'armat, și maĭ cu mare inimă s'aŭ luat după dênșiĭ. Ci fugind schythele, — latinii nebunésce i-aŭ alungat până la locurile, în care era întinse cursele și lésurile, și aŭ dat de odihnite oștĭ, fiind eĭ și caiĭ lor obosiți de cale, și s'aŭ cuprins în mijlocul Scythelor, de mulțimea cărora asupriți fiind, s'aŭ bătut jos de pe caĭ. — — Căḑut'aŭ ceĭ maĭ bunĭ călăreți, căḑut'aŭ și comitul Pleeĭ Doloic cu ceĭ maĭ vitégĭ latinĭ, și Balduin s'aŭ prins, și viŭ s'aŭ dus în Mysia, carele ducêndu-se în Târnov, s'aŭ băgat în temniță încărcat de lanțurĭ până în grumazĭ. Iară capul rĕotăților Dandul Duca Venețieĭ, carele era în códa oștilor, înțelegênd pérderea din ceĭ ce fugea, s'aŭ înturnat în tabără, și după ce aŭ înoptat, că bătae aŭ fost de cu sară, aŭ poruncit să aducă luminĭ în corturĭ și să facă bobotăĭ, ca să gândéscă romaniĭ că n'aŭ perit tótă óstea, nicĭ să țrage de la bătae; decĭ după stragea cea dintâiŭ a nopțiĭ s'aŭ dus în Redastul de lângă mare, și de acolo, întâlnindu-se cu Henric fratele luĭ Balduin, — în Țarigrad.»

Întru al cincelea cap scrie Nichita, că perirea latinilor, carea s'aŭ scris maĭ în sus, s'aŭ întâmplat în 15 Aprilie al anuluĭ de acum, și că Ioannichie; pentru biruința acésta aŭ dat comanilor tóte cetățile Thrachieĭ céle de supt latinĭ, să le prade, apoĭ îndată ḑice:

«Ci Ioannichie nu mult zăbovind în cetățile Thrachieĭ s'aŭ grăbit în Thessalonica ca să îndrépte țînutul acela după plăcérea sa, și să cuprindă cetățile, care să deșbinasă de la latinĭ. Drept acéia mergênd la Serra, s'aŭ bătut cu latiniĭ carĭ era acolo, și pre acéia încă i-aŭ învins, dară cu multă vărsare de sânge. Pentru că latiniĭ bizuindu-se în meșteșugul milităresc, aŭ întâmpinat pre Ioannichie cu inimă, și mulțĭ ostașĭ de aĭ luĭ aŭ tăiat, dară în scurt după acéia biruindu-se aŭ fugit în cetate Serra, și maĭ nainte [în manuscris: nópte] de

a închide porțile, românii și grecii carî îi gonia, aŭ întrat tot de odată cu eî, și așa s'aŭ prins cetatea Serra. Carii s'aŭ prins din latinî, s'aŭ dus în robie -- — Învingêndu-se și Bonifatie marhionul Munteferatuluĭ, de doao orî s'aŭ închis în Thessalonica; iară Ioannichie aŭ cuprins Berrea și alte cetățî de ale Marhionuluĭ, precum i-aŭ plăcut.» Așișderea scrie și Acropolitul[1] despre perderea latinilor la Odriŭ și prinderea luĭ Balduin; dară Henric fratele luĭ Balduin în epistola luĭ Innochentie al III-lea trimisă[2], maĭ înfrumusĕțéză lucrul.

Tot întru acela an aŭ murit pruncul Ladislav al III-lea, craiul Ungarieĭ, căruia i-aŭ urmat îndată unchiul, și tutorul sĕŭ Andreiŭ al II-lea[3].

Anul 1206. Henric fratele împĕratuluĭ Balduin, de cât carele nimenea n'aŭ sciut maĭ bine lucrurile, în anul de acum așa scrie la patriarhul Innochentie III[4].

«Precum crédem, destul de sciut vĕ este, cum s'aŭ prins pentru păcatele nóstre domnul nostru împĕratul, omorându-se și prinḍêndu-se o mare parte din ostașiĭ luĭ de comanĭ în războiul de la Odriŭ. După acéia adunêndu-se prinții, baroniĭ și ostașiĭ, și alegêndu-mĕ pre mine să port grige de împĕrăție, am eșit din cetatea împĕrătéscă, și cu óstea creștinéscă am supus maĭ multe cetățî, castelurî, care se rescolisă asupra nóstră, apoĭ iarăș ne-am înturnat în Țarigrad, pe la sfântul Remigie. Iară spre paza cetățiĭ, ce să chiamă Rossa saŭ Rușiŭ am lăsat pre Thoma de Terramunda bărbat sârguitoriŭ și isteț, cu mulțî ostașî și stégurî, și rămâind eî acolo, pe la Stretenie li s'aŭ spus că vlahiĭ aŭ cuprins o cetățuĭcă de lângă Rossa. Cariĭ din nópte eșind într'armațî din Rossa, pre vlahiĭ ceĭ acolo aflați i-aŭ omorât, și strîcênd

[1] Georgius Acropolita in Chronico Compendiario Cap. 13.

[2] Gesta Innocentii Nr. 105.

[3] Timon in Epitome Chronol. f. 24. Georg Ieremias Haner Regum Hung. Periodi 8-ae § 142. nota 9.

[4] Gesta Innocentii tertii Nr. 106.

cetățuĭca cu prada Vlahilor și cu caiĭ lor, aŭ început a se întórce. Cărora când să înturna din lésurĭ le-aŭ eșit înainte mulțime de vlahĭ și de comanĭ, și lovindu-se la olaltă, o vaĭ! din izbândă Dumnedeiască aĭ nostriĭ maĭ toțĭ s'aŭ omorât, saŭ s'aŭ prins. Iară carii fusése lăsațĭ spre paza cetățiĭ ca 40, de nópte eșind cu stégurile s'aŭ înturnat la noĭ sânătoșĭ.»

Vedĭ că maĭ bine răspică Henric, cine aŭ fost Schythele, carii aŭ ținut cu Ioannichie, de cât greciĭ, carii n'aŭ sciut alta, saŭ n'aŭ vrut să scie, fără se poreclésca némurile céle de a stânga Dunăriĭ, Schythe, iară célea de cătră apus, latinĭ, ca să-șĭ facă propriŭ numele romanilor, aĭ căror numaĭ supușĭ aŭ fost greciĭ, iară nu din sângele lor prăsițĭ, precum sânt prășițĭ românii și italianiĭ, de la carii împărăția încă numaĭ cu vicleșug s'aŭ fost luat.

Acropolitul[1] carele în loc de vlahĭ pune bulgarĭ, încă așa scrie la anul acesta: «Craiul bulgarilor (Ioann saŭ Ioannichie) bizuindu-se în făgăduințele odrianilor, aŭ mers se'ĭ dée cetatea, ci eĭ n'aŭ vrut să ĭ se supue. Drept acéia mâniindu-se aŭ încungiurat cetatea, ci nesciindu-o bate, s'aŭ dus de acolo și bâtênd desăvârșit pre italianĭ, aŭ curs prin tótă Machidonia, și cu prea mare pradă s'aŭ îmbogățit, așa jefuind cetățile cu lăcuitoriĭ împreună și stricându-le, cât să nu maĭ pótă resufleți romaniĭ, pentru că aŭ stricat tocma din fundament Filippopoiul, Iraclia, Panicul, Redestul, Hariopoiul, Traianopoiul, Macra, Claudiopoiul, Mosonopoiul, Peritheoriul și altele, care ale numera nu este op: mâind mulțimele la Dunăre περὶ τὰς περαίας τοῦ Ἰστρου le-aŭ aședat, și de pe numele târgurilor și cetăților celor stricate, aŭ numit coloniile sale, dicênd că izbândésce pagubile, care le făcuse împăratul Vasilie bulgarilor, despre carele mărturisea, căcĭ cu cădință se dice, bulgarocton, dară pe sine încă să numea Romeocton. (Tocma bine, căcĭ Romaocton nu se putea numi, nefiind greciĭ romanĭ).

[1] Georgius Acropolita in Chronico Compendiario Cap. 13.

Despre stricarea cetăților prin acropolitul însemnate, tocma așa scrie și Nichita [1], numaĭ cât adaogă, vorbind despre cetățile de cătră Marea-Négră, acésta: «Dintre céle maĭ multe și maĭ marĭ cetățĭ numaĭ Bizia și Selibria aŭ scăpat și de jefuire, și de stricare, fiind nu numaĭ cu tarĭ zidurĭ încungĭurate, ce și în locurĭ nestrăbăciuincóse așeḑate.»

Scris'aŭ și patriarhul Romeĭ Innochentie III-lea [2] craiuluĭ Iónnichie, ca să slobódă pre împĕratul Balduin din prinsóre, ci Ioannichie [3] i-aŭ răspuns, că nu'l póte sloboḑi, căcĭ murise; despre a căruia mórte multe scriŭ. Eŭ voiŭ aduce ḑisele celor maĭ bunĭ istoricĭ și tu judecă adevĕrul. Așa dară Acropolitul [4] visând despre acéia ce aŭ făcut Crumn în anul 811 cu capul împĕratuluĭ Nichifor, și ḑice: «că capul luĭ Balduin înfrumseța̧t de tóte părțile, aŭ slujit în loc de păhar varvaruluĭ (Ioannichie)». Nichita scrie [5]: «Decĭ mórtea luĭ Balduin așa s'aŭ întâmplat, în războiul cu schythele prins fiind și încărcat cu legăturĭ, precum am ḑis, în lung tîmp aŭ fost în Târnov. Iară deșdinându-se Aspiat și trecênd la latinĭ, Iónnichie supărându-se și crescêndu-ĭ mânia din ḑi în ḑi maĭ turburat, pre Balduin l'aŭ scos din temniță și tăindu'ĭ cu firestăul (πρίων) mâinele de prin coturĭ, și piciórele de prin genuchĭ, aŭ poruncit de l'aŭ aruncat într'o vale, unde a treia ḑi de mâncarea corbilor cu greŭ aŭ murit; și nu numaĭ pre el, ce și pre romeiĭ ceĭ prinșĭ tot cu acéiașĭ crudzime i-aŭ omorât».

Annalistul Flandreĭ la Asseman [6] ḑice: «Odriul cetatea cea tare a grecilor, nicĭ frâncilor, nicĭ venețianilor vrea să se supue. Acolo fugise maĭ mulțĭ grecĭ de ura latinilor, și chemând întru ajutoriŭ pre némul românesc accepta in auxilium Valachorum, gente, ținea orbésce cetatea în cón

[1] Nicetas Choniates de Balduino Flandro capp. 7 et 8.

[2] Gesta Innocentii tertii Nr. 107.

[3] Eadem Nro. 108.

[4] Georgius Acropolita l. c.

[5] Nicetas Choniates de eodem cap. 10.

[6] Annales Flandriae apud Assemanem in Calendario Eccl. univ. Tom. 5. part. I cap. 4.

tra alor noștriĭ. Cetatea acéia vrênd să o bată Balduin, prinsu-s'aŭ, omorâtu-s'aŭ în bătae, nu să scie, căcĭ nu s'aŭ maĭ vĕḑut după acéia. Sănt cariĭ ḑic: că Ionnichie craiul românilor pre ascuns i-aŭ retezat capul. Iată Annalistul Flandrieĭ pre schythe s'aŭ comaní încă'ĭ numésce vlahĭ saŭ românĭ, cuprinḑêndu'ĭ tot supt un nume.

Ci maĭ înțelepțésce scrie Brieție[1] ḑicênd: «iară ce i s'aŭ întâmplat luĭ Balduin, după ce l'aŭ dus in Bulgaria, nu să scie, dar e maĭ de a se créde, că aŭ murit în temnița luĭ Calo-Ionn, pentru că nu e de a se créde, ce scriŭ grecĭi, că tăindu'ĭ mânele și picĭórele, l'aŭ aruncat în vale, și acolo aŭ murit după treĭ ḑile, pradă paserilor și fiarelor. Adevĕrat iaste că Ionnichie aŭ fost om gróznic, și fără de milă, și s'aŭ numit Romeocton, saŭ ucigătoriŭ de grecĭ; ci dintru acéia unuĭ bărbat și vitéz, cum aŭ fost Ionnichie, nu trebue cleită o tirănie așa de mare».

Anul 1207. Nimica aŭ folosit tot norocul și tótă vitejie craiuluĭ Ionnichie, căcĭ în anul acesta aŭ răpośat în Domnul, despre carele așa scrie Acropolitul[2]: «Ionnichie agĭungênd până la Thessalonica, și-aŭ sfârșit viața din gĭunguri saŭ cum ḑic alțiĭ, aŭ murit din osânda Dumneḑeiască; pentru că aŭ visat, că un om într'armat stă lângă el, și străpunge cóstele, pentru acéia i-aŭ dat nume de câne, și de toți s'aŭ poreclit Calo-Ionn pentru că încumnățîndu-se cu schythele, pre aceștea nu numaĭ i-aŭ tras la sine, ci și năravurile lor încă le-aŭ supt, fórte mult desfătându-se în uciderile romeilor. Murind acesta, Borola, nepotul luĭ din soră, căsătorindu-se cu mătușă-sa Scothida, aŭ apucat împĕrăția; iară Ionn fiiul luĭ Asan pre ascuns s'aŭ dus la schythe (maĭ bine la ruși, cum se ḑice la anul 1222.)

Aniĭ 1207—1210. În anul 1207 Coloman al doilea, născut

[1] Philippus Brietius in Chronico universali ad annum 1205.

[2] Georgius Acropolita in Chronico compendiario cap. 13.

fiiŭ al luĭ Andreiŭ al doilea craiuluĭ Ungarieĭ, s'aŭ încoronat craiŭ Galiției, ci în anul 1209 s'aŭ pus la arîstă prin rușĭ, apoĭ în anul 1210 iarășĭ s'aŭ slobodit[1].

Aniĭ 1212—1214. Turoție[2] scrie, că în anul 1212, aŭ omorât Banco banul pe crăiasca Getrude, nefiindu'ĭ acasă bărbatuĭ Andreiŭ II. Timon[3] încă arată dintr'o donație, carea s'aŭ făcut óre-căruĭ Mișca în anul 1214, pentru acéia, pentru că atunci când s'aŭ omorât Getrude, aŭ mântuit de mórte pe Bela cel întâiŭ născut fiiŭ al luĭ Andreiŭ; cum că uciderea crăiaseĭ s'aŭ întâmplat maĭ nainte de anul 1214, așa dară greșésce Bonfinie[4], și Bocșai[5], când scriŭ că Getrude s'aŭ omorât, după ce aŭ pornit craiul Andreiŭ către Palestina; căcĭ Andreiŭ aŭ putut a nu fi acasă, însurând în anul 1214 pre Coloman cu Colomia, cu carea aŭ dobândit Galiția de uric, de unde aŭ și luat craiĭ ungurescĭ de să scriŭ craĭ Galiției și Lodomerieĭ[6].

Anul 1215. Cum că colonii ceĭ în anul 105, dușĭ în Dachia véche de împĕratul Traian, s'aŭ despărțit prin împĕratul Avrelian, și unii s'aŭ trecut în Dachia noao, iară partea cea maĭ mare s'aŭ lăsat pe loc, am arĕtat la anul 274. Cum le-aŭ umblat, și ce li s'aŭ întâmplat colonilor acestora după despărțirea lor, până la venirea bulgarilor, carea s'aŭ întâmplat la anul 679, toți colonii aceștea s'aŭ cuprins de dênșiĭ, dară nu ca robĭ, ci ca nisce soți, cum aĭ putut vedea la aniĭ trecuți. Viind ungurii aŭ cuprins o parte a Moldoviĭ, ci în anul 889 s'aŭ alungat de acolo prin paținachĭ și aŭ venit în Ungaria de sus, de unde pogorându-se, aŭ cuprins în anul 904 tot Ardélul și Bănatul, împreună cu românii, carii era acolo, și țîn țĕrile acéstea până

[1] Timon in Epitome Chronol. f. 25. Georgius Ieremias Haner Regum Hungar. Period. 8 § 145.

[2] Thuroczius f. 148.

[3] Timon in Epitome Chronol. f. 25.

[4] Bonfinius f. 279.

[5] Bocsay f. 919.

[6] Annonymus in decretis et vitis regum Hung. Part. 2. p. 30.

astădĭ. Pre românĭĭ din Bucovina, Moldova, Bessarabia și Valahia de acum i-aŭ cuprins în anul 889 și după acéia patinachiĭ, apoĭ în 1053, 1065 comanĭĭ. Perind patinachiĭ în anul 1122 aŭ remas în țĕrile acéstea comanĭĭ stăpânĭ românilor. Ci comanĭĭ strămoșiĭ cozacilor încă s'aŭ alungat dintr'ênsele în anul 1152 și așa aŭ rămas numaĭ românĭĭ, pre carĭĭ după acéia istoricĭĭ, maĭ ales ceĭ grecescĭ, i-aŭ numit comanĭ în loc de romanĭ și și shcythe, cum s'aŭ arătat la anul 1186. Așa dară în zădar scrie Ioann Filștih [1]: că țéra muntenéscă s'aŭ împoporât prin Negru-Vodă după ce aŭ robit tătarĭĭ în anul 1233 Ardélul și țările de prin pregiur; căcĭ ḑice anonymul românesc [2]: «Hronica cea véche, să dă a greși cu 75 de anĭ, fiind că fără de nicĭ o dovadă face începere de la anul 1290, și după anĭĭ aceștea pune siréoa domnilor, dară începerea cea adevărată se dovedésce din inscripția (pisania) mănăstireĭ: «Acésta o aŭ zidit întâiul domn Radul vodă Negru în anul 1215.»——

«Radul vodă Negru era vodă în Ardél, și Herțeg pe Amlaș și Făgăraș, și aŭ coborât la țara românéscă pre apa Dombovițeĭ la Câmpu-Lung unde și-aŭ făcut curțĭ, și mănăstire la acest an. Venit'aŭ și Basarab banul Craioveĭ, și s'aŭ supus luĭ. Și aŭ stăpânit numitul domn tótă țara românéscă cu cincĭ județe ale Craioveĭ până în Dunăre și până în apa Siretuluĭ, și în Ardél Amlașul și Făgărașul, cum și ceĭ maĭ din urma luĭ domnĭ multă vréme aŭ stăpânit acéstea, după cum să dovedésce din titulĭĭ hrisóvelor. Iară după acésta aŭ mutat Radul vodă Negru scaunul la Curtea din Argiș, și făcêndu'și curțĭ, aŭ făcut și bisérică, în carea după mórtea luĭ s'aŭ îngropat, și i-aŭ făcut și statul de piatră, adecă chipul luĭ care iaste în slona aceĭ bisericĭ.»

Engel [3] ḑice că de ar custa inscripția de la Câmpu-lung,

[1] Ioannes Filstich in Schediasmate historico.

[2] Anonymus Valachicus cap. 44.

[3] Ioannes Christianus Engel in literali Historia Valachiae p. 97.

carea o aduce anonymul aci, o ar fi vĕdut și Sulțer; dară eŭ ḑic, că Sulțer încă nu le-aŭ putut vedea tóte, și sciŭ că Andreiŭ al treilea în decretul sĕŭ din anul 1291, apriat ḑice, că Făgărașul este a luĭ Ugrin, și aŭ fost maĭ nainte al maĭ marilor luĭ, de unde închid și eŭ, că Făgărașul n'aŭ putut fi al luĭ Negru vodă în anul 1290, când ḑice hronica cea véche că aŭ trecut Negru vodă în Valahia: drept acéia aŭ trebuit să trécă cu mult maĭ nainte; și după anonymul încă n'aŭ înpoporât el Valahia, ci numaĭ o aŭ cuprins.

Anul 1216. După mórtea Getrudeĭ Andreiŭ al II-lea craiul Ungarieĭ s'aŭ însurat a doao óră, și aŭ luat precum scrie Pistorie[1] pe Iolanda, óre carea prințésă dintre grecĭ, maĭ nainte de a porni la Palestina, din carea s'aŭ născut Ioclisia, carea s'aŭ măritat după craiul Arragonieĭ[2].

Pre Bela al IV-lea fiiul sĕŭ cel întâiŭ născut încă l'aŭ încoronat Andreiŭ al II-lea maĭ nainte de a porni cătră răsărit[3], drept acéia dóră în anul 1216.

Anul 1217. Andreiŭ al doilea craiul Ungarieĭ în anul acesta[4] aŭ pornit cătră Palestina asupa necredincioșilor[5] din porunca patriarhuluĭ Romeĭ, și alégerea tuturor crailor creștinescĭ[6], carea mergere a luĭ Andreiŭ fost'aŭ spre folosul Ungarieĭ și al țerilor de prin pregiur, saŭ nu, vor arăta la aniĭ viiforĭ jafurile și prădzile céle multe ale tătarilor, care s'aŭ urzit din mérgerea acéia.

Aniĭ 1218—1221. Agiuns'aŭ Andreiŭ al doilea în Syria în

[1] Pistorius f. 763.

[2] Anonymus in decretis et vitis regum Hung. Part. 2. p. 11. Timon in Epitome Chronol. f. 30. Turoczius f. 154.

[3] Timon in Epitome Chronol. f. 28. 29. Faschingius Novae Daciae part. 5. pag. 106.

[4] Thomas Spalatensis f. 573.

[5] Thuroczius f. 149. Bonfinius. f. 279.

[6] Privilegium Andreae secundi, datum cuidam Mathiae Estoras anno 1225, quod extat apud Kevenhüller tom. 2. f. 319. seq.

anul 1218[1], luat'aŭ Damiata de la sultanul din Vavilon în anul 1219[2], și înturnatus'aŭ după ce l'aŭ otrăvit aĭ sĕĭ, saŭ alțiĭ, nu scie Thoma din Șpalat[3] în anul 1220[4]; căcĭ în anul 1221, iarăș i-aŭ venit carte din Roma, să se întórne în Palestina, ci nu s'aŭ înturnat[5].

Anul 1222. Doaoă lucrurĭ saŭ întâmplat în anul de acum vrédnice de a să lua în sémă, unul între românĭĭ de a drépta Dunărĭĭ, altul între ungurĭ, și între românĭĭ, carĭĭ sânt între ungurĭ, și sânt boérĭ.

Despre Românĭĭ ceĭ ce sunt de a drépta Dunărĭĭ scrie Acropolitul[6] așa: «cel dintâiŭ craiŭ al bulgarilor (și al românilor) Asan aŭ avut doĭ feciorĭ, pre Ioann, și pre Alexandru. Ioann (în anul 1207) cu fuga scăpând la rușĭ — περὶ τα ρωσων χωρια, și acolo zăbovind o vréme, și aducênd pre unĭĭ dintre rușĭ, aŭ poftit să'șĭ căștige îndărăpt împĕrăția părintéscă, și aŭ prins arme asupra luĭ Borola, și învingêndu'l aŭ cuprins mare parte a țărĭĭ luĭ. Borula, întrând în Trinov, și închis între zidurĭ șépte anĭ s'aŭ apărat, ci oștile ostenindu-se s'aŭ deșdinat cătră Ioann al luĭ Asan. După acésta pre Borila l'aŭ prins din fugă, și i-aŭ scos ochiĭ din porunca luĭ Ioann, și așa aŭ cuprins Ioann al II tótă Bulgaria.»

Iară ungurilor și românilor, carĭĭ sânt supt corona unguréscă, și sănt boérĭ, cum iaste și familia mea, și cu mult maĭ nainte aŭ fost, craiul Andreiŭ al doilea le-aŭ dăruit un privileghion fórte mare, carele coprinde în sine, acéstea bune voințe[7]:

Intâiŭ, ca nicĭ un boériŭ să se pótă pedepsi, saŭ prinde, maĭ nainte de a'l soroci, și învinge.

[1] Timon in Epitome Chronolog. f. 26. seq.
[2] Thuroczius f. 149. Reva Centur. f. 14. Timon l. c f. 28.
[3] Thomas Spalatensis p. 574.
[4] Timon. l. c. f. 28.
[5] Georgius Ieremias Haner. Reg. Hung. Periodi 8. § 150. nota f.
[6] Georgius Acropolita in Chronico compendiario cap. 20.
[7] Corpus Juris Hungarici.

A doao: ca ținuturile boerescĭ, și biserecescĭ să nu plătéscă vre o dare,

A treia: ca nicĭ un strein să nu se primésca la diregătoriile céle maĭ marĭ ale țerĭĭ fără de buna voință ale maĭ marilor țerĭĭ.

A cincea: ca orĭ ce lucru stătătoriŭ vor căștiga boériĭ să fie de uric.

A șésa: ca streiniĭ să nu'șĭ pótă cumpĕra locurĭ stătătóre supt corona Ungarieĭ și de'șĭ vor și cumpĕra, fiiĭ patrieĭ să le pótă răscumpĕra de la eĭ.

A șéptea: ca fiesce-care boériŭ fără de notă, în carea îșĭ pérde capul, și tot ce are, să se pótă scula împrotiva craiuluĭ, carele va lucra împrotiva vr'unuĭ punct, dintru acélea aci dise.

Privileghionul acesta să țíne până astădĭ ca un prea scum odor, și toțĭ craiĭ, când să încoronéză, trebue să jóre că'l vor ținea, numaĭ puntul al șéptelea s'aŭ șters în adunarea țereĭ din anul 1696, pentru cuvióse pricinĭ, cum se va arăta la numitul an.

Ioann al II, fiiul luĭ Asan, cum mi se véde încă n'aŭ cuprins Bulgaria numaĭ cu ajutoriul rușilor de la Borula, ci și cu al ungurilor, căcĭ Coloman al II-lea feciorul luĭ Andreiŭ craiuluĭ Ungarieĭ era craiŭ rușilor, cum s'aŭ arătat la anul 1214, și Ioann aŭ avut muere pe sora luĭ Bela al IV-lea fata luĭ Andreiŭ al II-lea, cum însuș Bela mărturisésce în epistola, carea o aŭ trimis papeĭ Grigorie al IX-lea în anul 1238. Greșasce așa dar Pistorie[1] când scrie că Anna fata Belleĭ al IV-lea, aŭ fost măritată după craiul Bulgarieĭ; greșasce și întru acéia, că pre Ioann fiiul luĭ Asan îl numesce Roțislav.

Anul 1223. Sigler[2], carele aŭ fost notariŭ public în Sibiiŭ scrie, că în anul de acum Andreiŭ al II-lea craiul Ungarieĭ ar fi dat un diplomat fórte frumos Sibiiuluĭ carele să

[1] Pistorius f. 764. | [2] Sigler f. 52.

chema încă atunci satul lui Herman. Ci diplomatul saŭ hrisovul acesta Haner încă nu l'aŭ putut vedea, cum scrie însuși [1], măcar că aŭ fost superintendent preste Sasii din Ardéliŭ, ci aŭ dat Andreiŭ al II-lea în anul de acum un diplomat mănăstirii din Cherț, carele sună așa:

«În numele sfinteĭ Troițe și al nedespărțiteĭ unimĭ, Andreiŭ din mila luĭ Dumnedeŭ craiul Ungarieĭ, Dalmațieĭ, Croațieĭ, Rameĭ, Serbieĭ, Galliției și Lodomerieĭ dea pururea. Fiind-că fiesce-carea cérere diréptă e de a se primi de mărimea crăiască, acéia, carea să face din inimă de duhul sânt așa pornită, ca se arate voința celuĭ ce cére, cu mult maĭ vrédnică să se socotéscă de a să dobândi, dând pământescĭ pentru célea cerescĭ, și cu lucrărĭ vrédnice a dobândi célea duhovnicescĭ; décĭ iaste, că voim, ca prin rândul acestora să vie la însciințarea tuturor: cum că după ce am dăruit credinciosuluĭ și iubituluĭ nostru cleric Gocelin pentru nemișcata luĭ credință cătră noĭ muntele sfântuluĭ Mihail cu bisérica și pământul ce se ținea de el, (care munte iaste în părțile Ardéluluĭ, și noĭ l'am schimbat de la bisérica Sibiiuluĭ cu pământul Borotnic, cu tóte câte să țin de dênsul), cu acéia cădință de slobodenie, cu carea l'am fost căpătat noĭ, să'l moștenéscă nebăntuit și în pace pururea, și l'am dat prin porunca feciorul luĭ Eliachim celuĭ orb; după acéia însuflat de sus Gocelin pentru spăsănia sufletuluĭ sĕŭ, de carea fiesce-care în comun are op, le aŭ dăruit mănăstireĭ din Cherț, și viind la noĭ, cu mare plecăciune s'aŭ rugat, ca noĭ dăruirea acésta să o îngăduim și să o întărim prin privileghionul nostru cu putére crăiască. Așa dară de tare fiind mărimea crăiască a ținea întregĭ cădințele fiesce-căruia supus, și a întări orânduialele céle din evlavie făcute, noĭ încă socotind rugăciunea luĭ a fi dréptă, și întărindu'ĭ dăruirea, dăm muntele acela, bisérica și pământul, cu tóte câte să țin de dênsul, cu acelașĭ titul

[1] Georg. Ieremias Haner Reg. Hung. Periodi 8. § 153 nota 5.

de slobodenie, cu care l'aŭ ținut numitul magistrul Gocelin, mănăstireĭ din Cherț, ca prin privileghionul acesta pururea să le aĭbă. Marginea cea dintăiŭ, a otaruluĭ munteluĭ sfîntuluĭ Mihail începe de cătră răsărit în póla munților, și se pogóră pe rîușorul ce cură din munțiĭ acéia cătră satul Rustel, cum sânt puse sémnele pe lângă rîușor, până în calea ce să pogóră din munte în Rustel; de acolo trecênd calea, să sus pe o cale până la semnul ce desparte otarele satelor Herman și Rustel.

«Iarăși întărim prin privileghionul acesta pământul, care scoțêndu-l de la românĭ — teram exemtam de Blaccis — pentru spăsânia sufletuluĭ nostru l'am fost dat numiteĭ mănăstirĭ prin credinciosul și iubitul nostru Benedict atuncea voevodul dându'l în mână. Iară marginea pământuluĭ acestuie începênd de la apa Oltuluĭ, unde se sfârșésce un ostrov, să sue prin locul ce să chémă Egnerpotoc, până la fagiĭ ce să ḑic Noghevic, și în marginea fagilor cade în rîușorul ce să ḑice Arpaș, și din munțĭ mergênd cătră amédă-ḑi, să pogóră în rîușorul, ce să ḑice Cârț, qui dicitur Curcz, și prin rîul acela vine apa Oltuluĭ, și așa să sfârșésce.

«Iară pentru ca să rămâe privileghionul acesta al nostru tot-deauna nemișcat, am dat cartea acésta întărită cu pecetea nóstră dea pururea. Dat prin mânile luĭ Clet canțellariuluĭ curțiĭ nóstre și preposituluĭ din Agria, în anul de la întruparea Domnuluĭ 1223, fiind scaunul Strigonuluĭ [ ] și fiind arhiepiscop Colocеĭ cinstitul Ungrin, în Cenad Desiderie, în Vesprim Robert, în Zagrăbia Stefan, în Agria Thoma, în Vaț Bricchie, în Pecĭ Vartolomeŭ, în Ardél Rainald, și alțĭ episcopĭ îndreptând biséricele luĭ Dumneḑeŭ; fiind Palatin și Comit Bodrogului Iona Ban Solomon, Comit curțiĭ crăescĭ Nicolae, și șopronuluĭ botez comitul curțiĭ nóstre și comitul Becheșuluĭ, Buzald al Pojonuluĭ, Martin al Moșonuluĭ, Laurentie al Iaurinuluĭ, și alțĭ comitĭ ținḑ judéțele: iară al crăimiĭ nóstre în anul 28.

Privileghionul acesta l'am înturnat din cuvînt în cuvînt

din scrisórea luĭ Daniil Cornides [1] vechiŭ prétinuluĭ mieŭ, de cât carele maĭ învățat n'aŭ avut corona ungurésca pre vrémea mea.

Anul 1224. Din privileghionul la anul trecut adus aĭ putut vedea rădăcina românilor din Ardél, pre carii numaĭ din batjocoră i-aŭ dis suferiții Ioann Chemény [2] (românul ce ploat, cum voiŭ arata la locul sĕŭ), numaĭ ca să'șĭ ascundă némul sĕŭ. Iară din privileghionul care'l voiŭ aduce la anul acesta, și maĭ pre larg veĭ vedea, că românii nu sânt numaĭ suferiți în Ardél, ci eĭ sânt vatra Ardéluluĭ, pentru că sasiĭ n'aŭ altă dreptate, fără numaĭ carea o aŭ și românii, precum arată privileghionul, carele din cuvînt în cuvînt așa snnă:

«In numele sfinteĭ Troiță, și nedespărțiteĭ unimĭ.

«Andreiŭ din mila luĭ Dumnedeŭ craiul Ungarieĭ, Dalmațieĭ, Croațieĭ, Rameĭ, Serbieĭ, Galițieĭ și Lodomerieĭ dea pururea. Precum să ține de diregătorie crăiască a asupri cerbicea mândrilor, așa să cuvine acéiașĭ crăescĭ milĭ a rădica cu milă pre ceĭ asupriți, a măsura slujba credincioșilor, și fiesce-cărue a respleti grație pentru vredniciile sale.

«Viind drept acéia credincioșiĭ ospețiĭ nosrtiĭ Teutonii (sasiĭ) ceĭ din Ardél, și cu umilință căděnd la picĭórele mărimeĭ nóstre jeluindu-se, ne-aŭ arătat, că de la slobodenia, cu carea s'aŭ fost chemat prin cel prea cu evlavie craiŭ Gheza moșul nostru, aŭ căḑut, de nu'șĭ va deschide ochiĭ crăiasca milă, pentru carea sărăcie crăimeĭ nóstre nu ne aŭ putut sluji. Noĭ drept acéia plecând urechile obicĭnuiteĭ mileĭ nóstre la drépte cérerile lor, vrem să vie la scirea celor de acum, și acelor ce vor urma, că noĭ călcând urmele maĭ marilor nostriĭ, și porniți din fundul mileĭ, le-am întors lor slobodenia cea maĭ de demult, ci așa, ca tot

[1] Daniel Cornides Mss. tom. 2.

[2] Ioannes Chemény in approbatis Constitutionibus magni principatus Transilvaniae.

poporul lor, începênd de la Varoș (Orăștie) Boralt (saŭ Baroldt), cum pământul săcuilor al pământuluĭ Sebes, și al pământuluĭ Daraus, să fie un popor, și să se socotéscă supt un județ, tóte comitaturile (județele), luând afară al Sibiiuluĭ, ștergêndu-se din rădăcină. Iară comitul Sibiiuluĭ orĭ cine va fi, să nu îndrăznéscă a pune pe cineva purtătoriŭ de grige în comitaturile acélea, de nu va fi lăcuitoriŭ dintre eĭ, și nu'l vor alége popórele, după cum li se va mai părea: și comitatul Sibiiuluĭ încă nicĭ unul să nu'l cumpere cu banĭ. Iară vistieriĭ crăescĭ să fie datorĭ a da pe an cincĭ sute de marce de argint. De la darea acésta pre nicĭ un moștén, saŭ lăcuitoriŭ dintre dênșiĭ vrem să fie scoșĭ, de nu vor avea osebită scutință despre acéia: Acésta încă le îngăduim, ca baniĭ care'ĭ trebue să ne plătéscă, să nu se măsure, fără cu marca de argint, carea lĭ-o rânduit de fericită pomenire tatăl nostru Bela, adecă de patru fertonĭ și o jumătate a măsureĭ Sibiiuluĭ cu denar din Colonia, ca să nu se schimbe în cumpănă. Iară trimișilor de la crăiasca mărime ca să culégă baniĭ acéia în tóte ḑilele cât vor zăbovi acolo, să li se dée câte treĭ zloțĭ pentru cheltuelele lor. Iară ostașilor spre slujba craiuluĭ în țară să li să dea 500, afară de țară 100 de va mérge craiul în persona sa; iară de va trimite afară de țară pe vre unul dintre iobagiĭ sĕĭ saŭ întru ajutoriul prétenuluĭ sĕŭ, saŭ în lucrurile sale, numaĭ 50 de ostașĭ să fie dătorĭ a da, și nicĭ craiul să pótă maĭ mulțĭ pofti. Iară preoțĭ să'șĭ alégă după plăcérea lor, și pre ceĭ aleșĭ se'ĭ presente, și să le dée dișma, și tóte céle să le plinéscă după cea véche cădință biséricéscă.

«Maĭ vrem și tare și poruncim, ca pre dênșiĭ altul să nu'ĭ judece, fără numaĭ noĭ, saŭ comitul Sibiiuluĭ, pre carele îl vom pune noĭ; iară de se vor chema înaintea altuĭ judecătoriŭ, numaĭ după obicéiŭ să țînă judecata; și înaintea nóstră încă să nu se pótă soroci, fără numaĭ când nu se va putea săvârși causa înaintea județuluĭ lor.

«Iară preste céle maĭ sus ḑise le-am dat lor pădurea vlahilor și a bissenilor cu apele, ca să le foloséscă în comun cu ceĭ maĭ sus ḑișĭ, adecă cu vlahiĭ și cu bissenii, ca avênd tot o sloboḑenie, de acolo nimenuĭ să fie datorĭ a sluji.

«Preste acéstea le-am maĭ îngăduit, ca să aibă o pecéte, carea să fie cunoscută noao și boerilor nostri. Iară de va vrea cineva dintre dênșiĭ să se legĭuiască cu altul pentru banĭ în fața judeţuluĭ sĕŭ, să nu pótă chema alte mărturiĭ, fără numaĭ dintre dênșiĭ, scutindu'ĭ pre eĭ de tóte judecăţile streine, le îngăduim, ca după obicéiul cel vechiŭ, tuturor să li se dée sărĭ mărunte pe la Sân-Giorz în opt ḑile, și pe la Sântul Martin așișderea în opt ḑile.

«Le maĭ îngăduim preste acéstea, ca nicĭ unul dintre tributarĭ să îndrăznéscă a'ĭ împedeca pe eĭ saŭ suindu-se, saŭ pogorându-se: Iară pădurea cu tóte petecele eĭ, și apele cu cursurile lor, care să ţîn numaĭ de donaţie crăiască, să le foloséscă săracii ca și bogaţiĭ tot într'un typ.

«Vrem și tare poruncim și acésta, ca niminea din iobagiĭ nostriĭ să cutéze cere vre un sat, saŭ vre un prediŭ din ale lor de la crăiasca mărire, iară de va cére nescine, cu putérea de la noĭ dată să'ĭ pótă sta împrotivă.

«Îngăduim preste acéstea numiţilor credincioși ca întâmplându-se se mérgem noĭ la dênșiĭ, numaĭ treĭ scoborîrĭ să ne plătéscă; iară de va mérge voivodul pentru folosul crăesc, numaĭ doao scoborîrĭ să'ĭ plătéscă, una când va întra, alta când va eși.

«Adăogăm la scutinţele céle ḑise ale maĭ sus numiţilor, cum că neguţătoriĭ lor pot vinde și âmbla în tótă crăimea nóstră fără vre un tribut, ca acesta și între dênșiĭ să se ţînă, cu de-adinsul poruncim.

«Iară ca se rămână tóte câte am ḑis maĭ sus tarĭ și nemișcate, cartea acésta am făcut să se întaréscă cu îndoit pecetnicul nostru. Dat în anul de la întruparea Domnuluĭ 1224. Iară al crăimeĭ nóstre 21.»

Diplomatul acesta așa să află în judecata palatinului Mihail Orsag, carea o aŭ făcut spre partea capitului din Oradea-mare în anul 1478; din carele tu poți vedea, că românii carii se dis vlahi, cu bissenii, carii aŭ fost după Enghel[1] patinachi, ci apoi s'aŭ amestecat cu românii, mai nainte aŭ moștenit locul cât iaste de la pórta de ferr până la scaunul Șepși, de cât sasii din Ardél, carii numai cât aŭ dobândit partea din păduri și din rîuri, ca și românii și bissénii, ci n'aŭ stăpânit atunci fără numai satele de lângă calea cea de poștă dém începênd de la Orăștie până la Barolt. Rĕŭ să înșélă așa dară și la punctul acesta vestitul Eder[2].

Anul 1228. Încă în anul 1222 Bela al IV-lea întru atâta disarmonie aŭ fost venit cu tatăl sĕŭ Andreiŭ al II-lea pentru mai multe pricini, ci mai vârtos că și-aŭ fost lepădat muérea, precum arată Timon[3]; cât i-aŭ căutat a fugi în Austria, și acolo a zăbovi până la anul acesta, în carele s'aŭ împăciuit cu tatăl sĕŭ, și s'aŭ înturnat a casă[4].

Tot întru acest an aŭ dăruit Andreiŭ al II-lea luĭ Dionysie taverniculuĭ Seplacul de lângă Reghen, și țéra care le-aŭ cuprins de la Simon banul pentru uciderea Getrudeĭ, cea în anul 1212 întâmplată[5].

Anul 1230. Între familiile céle marĭ din Ardél, cea maĭ de frunte și maĭ véche iaste familia comitilor Vaș din sântul Eghidie, iară acum numită a grofilor Vaș de Țéga. Familia acésta aŭ venit cu întâia întrare a ungurilor în Ardéliŭ în anul 904 din Moldova, și pecétea o arată că nu numaĭ aŭ fost de frunte între moldovénĭ, ce tocma din casa ce oblăduia Moldova, căcĭ până în ḑioa de acum ține țîmirul saŭ stemma Moldoveĭ în pecelnicul sĕŭ. După acéia s'aŭ ame-

[1] Ioannes Christianus Engel in Antiq. Historia Valachiae part. 1. p. 140.

[2] Jos. Carolus Eder in chrisi ad Instantiam Valachorum de Transilvania.

[3] Timon in Epitome Chronol. f. 28.

[4] Idem ibidem f. 29.

[5] Diploma extans in Diplomatarii regnicolaris tom. II.

stecat și cu familia luĭ Dracula, a oblăduitoriuluĭ Țerĭi Muntenescĭ prin căsătorie, cum voiŭ arăta la anii viitorĭ. Aci aduc numaĭ diplomatul din anul acesta dat prea luminate familieĭ acestieĭ carele sună așa:

«Capitulul bisericiĭ Ardéluluĭ tuturor bine-credincĭoșilor creștinĭ și celor de acum, și celor viitorĭ, carii vor vedea scrisórea acésta sănătate de la Măntuitoriul tuturor. La însciințarea tuturor vrem să vină prin rândul cărțiĭ acestia, cum că boériul prea măritul Nicolae fiĭul luĭ Ioann al fiĭuluĭ luĭ Emic, din sântul Eghidie, venind în fața nóstră, ne-aŭ dat un privileghion a luĭ Bela craiul Uugarieĭ, rugându-se cu cuviință, ca pentru maĭ mare bizuință, și încrédere se'l scriem din cuvînt în cuvînt și pecetluindu'l să i'l dăm afară, care privileghion sună așa:

«Bela din mila luĭ Dumnedeŭ craiul cel întâiŭ născut al Ungarieĭ tuturor celor ce vor vedea cartea acésta sănătate de la cel ce iaste măntuirea tuturor. Când din voința Tatăluĭ nostru, și din rescot sfatul boérilor țeriĭ nóstre am stricat donațiile de uric céle fără de cale făcute, ne-aŭ dat noao cĭama fiĭul luĭ Lob, boériul țereĭ nóstre un privileghion de la rĕposatul moșul nostru Bela óre-când craiul, dat de pre dăruire a noao pământurĭ saŭ sate, care privileghion după acéia s'aŭ perdut la noĭ din întâmplare saŭ din nebăgare de sémă. Noĭ drept acéia socotind credincĭósa și prea bună slujbă a luĭ Lob tătăne-sĕŭ, și a luĭ Thoma fratelui aceluia, carea o aŭ arătat în țara grecéscă cu credință, păzînd mărimea crăiască și până la vĕrsarea sângeluĭ bătêndu-se pentru cinstea eĭ, ne temêndu-se a se da pe sine la mórte, ale cărora prea marĭ fapte, și slujbe cu credință făcute Ompudin banul de atuncĭ, și Leustachie voivodul, cu carii numiții bărbați s'aŭ oștit în țara grecéscă, le-aŭ spus și arătat craiuluĭ Beliĭ, și pentru așa de vîrtuți, și căcĭ vredniciile nu trebue să rămână nerăsplătite, acelaș Bela craiul moșul nostru aŭ dat, și aŭ dăruit luĭ Lob, și luĭ Thoma pentru stătornicia credințiĭ lor, satele

acéle adecă: Veșșed, Ombuzteleche, Fizeșteleche, Paptele-che, Cudumat, Mohal, Devécériul de sus, și satul Igalia de lângă Șiiul-mic, în care e beséreca sântuluĭ Andreiŭ, tóte din Varmegea (județul) Dăbâceĭ, cu tóte folosurile și veni-turile lor, adecă cu pământurile de arat, cu fânațele, pădu-rile, rîturile, apele, munțiĭ și rîurile lor, care să țin de dênsele, ca Lob și Thoma, printr'ênșiĭ fiĭ, și fiĭ fiilor pu-rurea să le moștenéscă. Noĭ drept acéia vrem să slugim ve-chimeĭ, și satele de la moșul nostru dăruite în nemica să le mișcăm, ca să ne aflăm vrédnicĭ următorĭ aĭ maĭ ma-rilor nostriĭ, acélea le întărim și întărirea făcêndu-o să se scrie, o și pecetluim. Dat prin mânile luĭ Matea preposituluĭ din Zagrabia cantellariuluĭ curțiĭ nóstre, în anul dom-nuluĭ 1230, fiind magistriĭ Pous al tavernicilor, Gob al bucăturilor, Pousa al agazonilor, Mihail fiĭul luĭ Opud al culcérilor, și Iola fiĭul luĭ Leostachie voivod.

«Noĭ drept acéia îngăduim cereriĭ ceĭ pe lége a prea mărituluĭ Nicolae, după datorința nóstră privileghionul fă-cêndu'l sĕ'l scrie din cuvînt în cuvînt, nemica adăogând saŭ scoțênd dintr'ênsul, l'am întărit cu pecetea nóstră cea de dênsul acățată. Dat Mercurĭ după sărbătórea S. Verguri Luchieĭ, în anul domnuluĭ 1319, fiindu-ne preposit Domi-nic, cantor Mihail, custod Lorand, protopop al Clujuluĭ și noao decan Nicolae.»

Privileghionul acesta l'am luat din Analectele luĭ Carol Feiervari [1].

Tot întru acesta an aŭ căpătat sasiĭ din Satmari-Nemeti privileghionul sĕŭ de la Andreiŭ al II-lea craiul Ungarieĭ, carele îl poțiĭ ceti în culégerea mea cea mare [2].

Anul 1231. La anul acesta așa scrie Acropolitul [3] despre

[1] Carolus Fejervary in Analectis Tom. 2. Nro. 359.

[2] Georgius Sinkay de eadem in collectione Annalium Daco-Romanorum ad annum 1230.

[3] Georgius Acropolita in Chronico compendio cap. 25.

bulgarĭ, și despre românĭĭ ceĭ de-a drépta Dunărĭĭ ḑicênd: «Iară Theodor Comnenul (domnul Epirulŭĭ) aŭ făcut legătură cu Ioann fiĭul luĭ Asan craiul Bulgarieĭ, și pre Maria fata luĭ o aŭ logodit cu Emanuil fratele sĕŭ. După acéia turburându-se legăturile, s'aŭ sculat asupra bulgarilor, și trecênd Odriul, aŭ mers prin partea cea de sus a Hebrulŭĭ să se bată cu bulgarĭĭ. Căcĭ i se vedea că bulgarĭĭ înfricoșindu-se, nicĭ năvălirea cea dintâiŭ a oștilor luĭ o vor suferi. Ci Ioann Asan încredințându-se în nedreptatea luĭ Theodor numaĭ puțîne schythe (adecă românĭ de preste Dunăre) chemând întru ajutoriŭ și acățând de stégul milităresc și jurămîntul luĭ Theodor, la locul de lângă Hebru, ce să chémă Cloconița, aŭ năvălit cu ostașiĭ sĕĭ, și s'aŭ învins Theodor Angel cel noŭ, și s'aŭ prins cu mulțĭ cumnațĭ de aĭ luĭ, și cu alțĭ bărbațĭ vestițĭ, luându-li-se și tótă bogagia. Ioann Asan purtându-se omenésce cu ceĭ prinșĭ, partea cea maĭ tare a oștilor luĭ Theodor a aŭ slobodit, saŭ din omenie, saŭ pentru că prin acésta îșĭ cerca maĭ marĭ folosurĭ și dobândzĭ, căcĭ vrea să'șĭ căștige șieșĭ domnia lor, precum aŭ și făcut: pentru că pre carĭĭ îĭ gonia fără de vărsare de sânge, toțĭ să supunea luĭ. Așa i s'aŭ supus Odriul, Didimoticul, Bolerul, Serra, Pelagonia, Prilapul, și locurile de prin pregĭur: năvălit'aŭ și în Vlahia cea mare, și luând Elbanul, până în Illyric tóte le-aŭ prădat. Iară după ce aŭ plinit câte'ș băgase în cap, și tóte le-aŭ orânduit după plăcérea sa, s'aŭ înturnat a casă, lăsând unele cetățĭ supt ocârmuirea romeilor, dară célea maĭ multe ținêndu-le pentru sine, aŭ aședat ostașĭ, și povățuitorĭ într'ênsele: și s'aŭ judecat de toțĭ minunat și fără vre o îndoială norocos; n'aŭ tăiet, nicĭ aŭ omorât pre nemiciĭ sĕĭ, și pentru acéia de romeĭ încă să iubea.»

Tot Acropolitul[1] scrie maĭ încolo așa: «Theodor Angel să ținea omenésce de Ioann Asan, ci vrênd el să facă

[1] Idem Acropolita cap. 26.

rĕscólă, i s'aŭ scos ochiĭ, fratele luĭ Theodor Emanuil Angel, carele fusése făcut despot de frate-sĕŭ, aŭ fugit în Thessalonica, și chemându-se despot, — domnea preste cetățile de la apus, nebântuindu-se de bulgarĭ, pentru că să culca cu fata cea de căpătat a luĭ Ioann Asan.»

Despre Vlahia cea mare, carea s'aŭ pomenit aci, așa scrie Nichita[1]: «Preste acéstea alt popor ținea célea de la munțiĭ Thessalieĭ, care se numesce acuma Vlahia cea mare.»

Anul 1232. Andreiŭ al II-lea craiul Ungarieĭ, afară de sasĭ, al cărora privileghion l'am adus întreg la anul 1224, aŭ maĭ dat și alt privileghion teutonilor, pre carĭ i-aŭ aședat în țara Bârseĭ la Brașeŭ, și despre care Haner[2] cel învățat nu face vre o pomenire, ci tot jarul îl traje la óla sasilor lor. Privileghionul teutonilor din țara Bârseĭ dat prin Andreiŭ al II-lea să culége din epistola luĭ Grigorie al nooălea papeĭ de la Roma[3], care sună așa:

«Grigorie episcopul șerbul șerbilor luĭ Dumnedeŭ celuĭ maĭ creștin în Hristos fiiul Beli, celuĭ maĭ întâiŭ născut al prea iubituluĭ nostru în Hristos fiiŭ, al luĭ Andreiŭ, prea luminatuluĭ craiuluĭ Ungarieĭ, sănătate și apostolicéscă binecuvîntare!

«Iubițiĭ fiĭ magistrul și frațiĭ căsiĭ ceĭ de óspețĭ a sfinteĭ Mărĭ teutonilor din Ierusalim cu umilință, și rugare ne-aŭ arătat, că, după ce aŭ dăruit tatăl tĕŭ cel prea iubit în Hristos fiiul nostru Andreiŭ, luminatul craiul Ungarieĭ din osebită evlavie căsilor țéra Bârseĭ, precum am vĕdut în priveleghione, eĭ ca să lucre, și ca să întăréscă țéra acéia, prin carea întra și eșia comaniĭ, când adése orĭ turbura crăimea unguréscă, mulțĭ banĭ aŭ cheltuit, făcênd acolo cu mare trudă, și vărsare de sânge cincĭ cetățuĭcĭ,

[1] Nicetas Choniates de Balduino Flandro cap. 9.

[2] Georgius Ieremias Haner Reg. Hung. Periodi 8. § 153. nota u.

[3] Exstat in Diplomatorii bibliothecae regnicolaris tomo 3.

dară măcar că acelaș craiŭ țara o aŭ luat de la dênșiĭ, totușĭ iarășĭ li o aŭ întors, precum trebuia, ba încă le-aŭ maĭ dăruit dincolo de munțĭ o țară neumblată din Cumania, pentru ca să se întórcă pagubele, în carea parte după ce aŭ făcut numițiĭ magistrul, și frațiĭ o cetățuĭcă fórte tare. Cumaniĭ spăriindu-se, și părêndu-le rĕŭ, că li s'aŭ luat tot prilegiul de a putea întra și eși, strângênd nenumĕrată óste aŭ năvălit preste frațiĭ, cariĭ era acolo, ci cu ajutoriul celuĭ de sus, s'aŭ mântuit, și s'aŭ învins; ba încă uniĭ cariĭ s'aŭ supus numiților frațĭ, s'aŭ și botezat cu muerile și pruncii sĕĭ. Ci numitul craiŭ întrând în țara acéia, și vĕdêndu-o lucrată, pe frațiĭ din țara, carea li o aŭ întărit lor scaunul apostolicesc, și o aŭ primit supt apărarea sa, i-aŭ alungat cu putérea, carea o țiĭ tu cuprinsă nu fără paguba besĕriciĭ Romeĭ, iĭ plătea pe an doao marce de aur, și măcar că și numituluĭ tatăluĭ tĕŭ, și ție maĭ adése orĭ ne-am rugat, ca să întórceți acelora țéra acéia, tătușĭ nu ne-aț ascultat, ba ce e maĭ mult, mergênd magistrul acela la curtea crăiască, nu numaĭ nu și-aŭ dobândit cérerea, ci încă s'aŭ și păgubit fórte tare: drept acéia ca să nu te veḑĭ neplecat, de nu o veĭ întórce, ce să nu fie, aț îțat fiind de sfétniciĭ ceĭ rĕĭ, pre mărimea ta te rugăm și te dojenim în Domnul, poruncindu'țĭ întru ertarea păcatelor, ca avênd bună grije de cunoscința sufletuluĭ, și de véstea ta, fiind că nu se iartă păcatul, de nu se va înturna furatul, numiților magistru și frațĭ să întorcĭ țara acéia, și să le facĭ destul pentru tóte pagubele. — Dat în Lateran 6 calende ale luĭ Maiŭ, întru al șéselea an al Patriarcieĭ nóstre.»

Epistola acésta să aduce și de Catona [1]. Tu ia sama, că prin comaniĭ acéia să înțeleg moldoveniĭ saŭ romăniĭ ceĭ din Moldova, cariĭ nu s'aŭ botezat prin frațiĭ teutonicescĭ, căcĭ era creștiniĭ, de nu cum-va i-aŭ botezat adoao óră,

[1] Catona Historiae criticae tomo 5. p. 604.

cum aŭ maĭ făcut uniĭ dintre apuséniĭ cu creștiniĭ de la rĕsărit, după cum să va arăta și la aniĭ viitorĭ.

Anul 1233. După ce s'aŭ alungat comaniĭ și patinachiĭ, cariĭ maĭ rĕmăsése, din partea Dachieĭ ceĭ vechĭ, cum s'aŭ arătat la anul 1152, coloniĭ luĭ Traian cariĭ aŭ rămas în partea acésta supt numĕ de comanĭ și de schythe, nu mult s'aŭ asuprit de némurile de prin pregiur, până ce nu s'aŭ ivit tătariĭ în Evropa. Iară după ivirea acestora, destule réle aŭ pătimit de la dênșiĭ, după cum să va arăta la aniĭ viitorĭ; începênd de la anul de acum, în carele întăieșĭ-dată aŭ prădat nu numaĭ Bessarabia, Moldova și Valahia, ci și Ardéliul cu o parte a Ungarieĭ, precum mărturisesc annaliĭ bisériciĭ Brașeuluĭ [1], Sigler [2] și Timon [3].

De unde aŭ venit tătariĭ în Evropa, avtoriĭ nu se nărăvesc între sine. Împĕratul Frideric [4] în epistola craiuluĭ Angliеĭ trimisă dice, că aŭ venit de supt zona cea aprinsă spre méză nópte; Thoma din Spalat [5] Turoție [6] și Bonfinie [7] dic, că sunt mongolĭ saŭ mangolĭ.

Tot întru acela an aŭ dăruit Bela IV țéra Loista chemată comitului Corlard, fiiuluĭ luĭ Ipan din Tălmaciŭ, precum arată hrisovul ce se află la Lachicĭ [8].

Anul 1234. Grigorie al IX papa de la Roma, carele ca un prea bun păstoriŭ alta nu dorea, fără numaĭ să pótă trage supt stăpânirea sa pre românĭ și pre bulgarĭ, așa aŭ scris în anul de acum cătră Bela IV, cel întâiŭ născut fiiŭ al luĭ Andreiŭ al II, craiuluĭ Ungarieĭ, dicênd: «În episcopia comanilor, precum am înțeles, sânt nisce ómenĭ cariĭ să numesc vlahĭ (adecă românĭ), cariĭ măcar că să socotesc supt nume creștinesc, totușĭ supt o credință avênd alte obicéiurĭ,

[1] Annales Templi Coronensis.
[2] Sigler f. 53.
[3] Timon f. 29.
[4] Imperator Fridericus apud Pray part. 1. p. 263.
[5] Thomas Spalatensis f. 608.
[6] Thuroczius f. 150.
[7] Bonfinius f. 286 seqq.
[8] Georgius Lakits in Mss. Adversariis.

și năravurĭ, acélea lucrurĭ pentru care să împrotivesc numeluĭ creștinesc. Căcĭ nebăgând în sémă bisérica Romeĭ, nu de la cinstitul fratele nostru episcopul cumanilor, carele este episcopul loculuĭ, ci de la alțĭ pseudo-episcopĭ, carĭĭ țin obiceiurile grecilor, primesc tóte taĭnele bisericescĭ: și unĭĭ din crăimea unguréscă, așa unguri, ca și teutonĭĭ și alțĭ orthodoxĭ trecênd la dênșĭ, și făcêndu-se maĭ un popor cu vlahiĭ acéia, nebăgând sémă tóte taĭnele le priimesc la olaltă, spre grea scândală a orthodoxilor, și nu puțină scădére a credințeĭ ceĭ creștinescĭ. Drept acéia, ca nu cumva să se nască primejdie sufletelor din osăbirea obicéiurilor, vrênd să împedecăm vlahilor prilej de a mérge la episcopiĭ shismaticĭ pentru taĭne, episcopuluĭ cumanilor ĭĭ poruncim prin cartea acésta, ca némuluĭ aceluia să'ĭ dée episcop catholic după légea lor, carele să'ĭ fie luĭ ca un vicariŭ, și după aședarea soboruluĭ celuĭ general în tóte supus și ascultătoriŭ ș. c. l. Dat în Perusiŭ în 18 calende ale luĭ Dechemvrie în anul 8 al patriarcieĭ nóstre.»

Din epistola acésta, carea e din cartea 8 epist. 313, și să aduce de Asseman [1], de Rainald [2] și de Gvera [3], poțĭ culége că pre comaniĭ, carĭĭ aŭ fost românĭĭ ceĭ din Moldova, i-aŭ fost despărțit légea în doao părțĭ, în latinĭ și în grecĭ, și ceĭ de lége latinéscă s'aŭ numit numaĭ comanĭ, saŭ cumanĭ, iară ceĭ de légea grecéscă, s'aŭ ḑis vlahĭ. A doao tot din epistola acésta poțĭ pricépe, că cu dreptate am scris, care le-am însemnat la anul 1232.

Tot la acesta an scrie Acropolitul [4]: «Că împĕratul rĕsărituluĭ Ioann Duca, ginerele luĭ Theodor, carele s'aŭ numit și Vatațe, din împĕrătésa Irina aŭ avut un fecior, pre carele l'aŭ numit Theodor, de pre numele unchiuluĭ sĕŭ, de unsprĕ-ḑéce anĭ în vêrstă, în anul de acum, Ioann a luĭ Asan încă aŭ avut o fetișóră de noao anĭ, anume Ilina, carea o aŭ avut din unguroïca. Împĕratul aŭ trimes la acesta solĭ

(NB. Notele lipsesc din Manuscript.)

pentru logodna pruncilor, și Ioann al luĭ Asan (craiul Ungarieĭ) încă bucuros aŭ primit solia.»

Despre unguroĭca muérea luĭ Ioann II, craiuluĭ Ungarieĭ veḑĭ și acélea care le-am scris la anul 1222.

Anul 1235. Despre împĕratul Ioann Duca și craiul Bulgarieĭ Ioann II, fiiul luĭ Asan, așa scrie Acropolitul[1]: «Făcênd legătură împĕratul din Lamsac aŭ trecut cu oștile în Calliopoiŭ, și aducênd mahinele, aŭ început a bate cetățuĭca, carea o aŭ și luat în scurtă vréme de la venețianĭ. Ioann al luĭ Asan cu muérea și fetișóra sa încă aŭ venit în Calliopoiŭ, unde aŭ vorbit cu împĕratul, și aŭ întărit pretensugul. Apoĭ Ioann al luĭ Asan cu muérea și cu fata s'aŭ înturnat în Lamsac, unde era împĕrătésa Irina, aŭ gătit nunta pruncilor, isprăvindu-o patriarhul German.

«Atuncea și arhiereul Trinovuluĭ, carele era supt cel din Țarigrad, aŭ dobândit prin decretul împĕrătesc și al soboruluĭ să aibă cădința sa, și să nu maĭ fie supt altul.

«Isprăvindu-se acéstea, Irina și feciorul noru-sa aŭ remas în părțile resărituluĭ, muérea luĭ Ioann al luĭ Asan s'aŭ înturnat a casă; iară împĕratul Ioann cu craiul Bulgarieĭ adunând oștĭ, partea de la apus, carea slujea latinilor, o aŭ făcut pustietate, după cum iaste ḑicala schythicéscă, împărțind cetățile și țerile între sine.»

Așișderea scrie și Nichifor Gregora[2]; iară Lecvien[3] scrie: «Următoriul luĭ Vasilie primatuluĭ Trinovuluĭ aŭ fost German, carele lăsându-se de unirea cu Roma făcută, aŭ trecut la patriarhul din Țarigrad, de la care aŭ și dobândit, ca scaunul sĕŭ să fiă αυτοκεφαλος, ba ce e maĭ mult, el să se cheme patriarh.» German îl numésce pre el Efremie hronograful grecesc, unde scrie nunta feciorulуĭ împĕratuluĭ

[1] Georgius Acropolita in Chronico compendiario cap. 33.

[2] Nicephorus Grergoras tomo 1. p. 16.

[3] Michael Lequien in Oriente christiano tom 1. p. 1234.

Ioann Vatațe cu Ilina fata luĭ Ioann al luĭ Asan craiul Bulgarieĭ, a cărora cununie o aŭ bine-cuvîntat German al Trinovuluĭ. — — Adaogă numitul Efremie, că el nu scie, din ce pricină s'aŭ făcut, de el aŭ dobândit cinste de patriarh și prin cel săbornicesc și prin cel împĕrătesc decret, totuși judecă, că pentru încuscrire aŭ făcut acésta împĕrații. Dară Nichifor Gregora în cartea 2-a ,dice, că cinstea acéstea s'aŭ dat Trinovitanuluĭ, ca bulgariĭ și românii ceĭ dea drépta Dunării să'și întórcă armele în contra latinilor.

Întru acest an aŭ murit și Andreiŭ al II-ea craiul Ungarieĭ, precum mărturisesc toți istoricii unguresci, veḑĭ pre Haner [1], după ce aŭ ocărmuit Ungaria nu 30 de anĭ, cum scrie Turoție [2], și Ranzan [3], ci maĭ mult de 30 de anĭ, pentru că însuși ḑice în diplomatul ce să aduce de Catona [4]. «Dat în anul Domnuluĭ 1234, iară al crăimeĭ nóstre 30.» Luĭ Andreiŭ al II-lea îndată i-aŭ urmat Bela al IV-lea fiiul luĭ cel întâiŭ născut, carele măcar că aŭ fost cu mult maĭ nainte încoronat, totuși în anul de acum s'aŭ încoronot a doao óră [5].

Anul 1236. Creștinii în tîmpurile de acum să mânca unul pre altul, și acésta o făcea din îndemnul arhiereilor celor maĭ marĭ, carii numaĭ întru acéia să sârguia, ca să'și lățéscă domniile, iară nu adevărul, nicĭ credința și dragostea creștinéscă. De aci aŭ urmat de latinii vârsa sângele grecilor, și greciĭ al latinilor; românii ceĭ de a drépta Dunării și de a stânga Dunării dimpreună cu bulgariĭ avea grige de la carii vor putea maĭ mult răpi, de la grecĭ, saŭ de la latinĭ; iară ungurii, îndemnați de Grigorie al IX-lea Papa de la Roma, numaĭ de acéia să grija, cum ar putea supune șieși pre românĭ și pre bulgarĭ; drept acéia Bela al IV-lea încă din

[1] Georgius Ieremias Haner Reg. Hung. Periodi 8. § 158. notis c. et d.

[2] Thuroczius f. 149.

[3] Ranzanus f. 366.

[4] Catona Hist. Crit. tomo 5. p. 703.

[5] Rogerius f. 295.

anul 1233 şĭ-aŭ dat şie titulul acesta: «Bela din mila luĭ Dumneḑeŭ întâiul născut al craiuluĭ Ungarieĭ, Dalmaţieĭ, Croaţieĭ, Rameĭ, Serbieĭ, Galiţieĭ, Lodomerieĭ, Bulgarieĭ şi Cumanieĭ[1],» negândind despre acéia, ce i s'aŭ întâmplat după acéia maĭ de multe orĭ prin tătarĭ, despre carĭĭ ḑic Annaliĭ bisericiĭ Braşeuluĭ[2]: «1236, tătariĭ de noŭ aŭ prădat Ungaria, şi în Ardél aŭ zăbovit şépte anĭ». Aşişderea scrie Timon[3]; iară Bonfinie[4] ḑice: «Cadan, unul dintre craiĭ luĭ Bat supuşĭ, venind între Comania şi Rutenia, în treĭ ḑile aŭ călătorit prin pădurĭ, şi aŭ venit la Rodna cea aşeḑată pre munţĭ, unde sunt băĭ de aur şi de argint, pre carele l'aŭ întâmpinat teutoniĭ, carĭĭ lăcuia pre munţĭ în pădurĭ, gândind că se vor încărca de dobânḑĭ; ci Cadan i-aŭ asuprit fără de véste, şi pre mulţĭ aŭ tăiat. Iară luĭ Aristald comituluĭ ţînutuluĭ aceluia varvarul i-aŭ dat parolă, şi pre şése sute de ostaşĭ aĭ luĭ i-aŭ amestecat între ostaşiĭ sĕĭ».

«Iară Bochetor prefectul ostaşilor luĭ Bat, cu ceia-l'alţĭ craĭ tătărescĭ trecênd Seretul, aŭ venit la ţînutul episcopieĭ cumanilor, pre carea, după ce aŭ bătut fugărit pre lăcuitorĭ, o aŭ cuprins şi ars».

Rogerie[5], carele aŭ vĕḑut maĭ tóte cu ochiĭ sĕĭ, scrie, că Bălgradul din Ardéliŭ încă întru aceĭ şépte anĭ l'aŭ jefuit Cadan. Óre cuprins'aŭ atunci tot Ardélul Cadan? cum scrie Thoma din Spalat[6]. Ce eŭ din célea ce voiŭ arăta la anul 1238 nu pociŭ créde că şépte anĭ ar fi zăbovit tătariĭ în Ardél.

Cum că nu numaĭ Ardélul şi Moldova le-aŭ jefuit tătariĭ în anul acesta, ci şi Ţara Muntenéscă cu Bessarabia, a-

[1] Donatio Belae quarti facta comiti Corlardo anno 1233 super terra Loysta, quae exstat in Adversariis Georgii Lakits.

[2] Annales templi Coronensis.

[3] Timon in Epitome chronol. f. 30.

[4] Bonfinius decad. 2. Lib. 8.

[5] Rogerius f. 320.

[6] Thomas Spalatensis f. 608.

rată și Acropolitul[1] scriind: «Tot întru acela timp schythele (românii), carii mai remăsése din uciderile tătarilor, cu pruncii și cu muierile lor, măcar că să împrotivea bulgarii, înotând preste Dunăre cu foi, și trecênd Hemul, fiind mulți fără de sémă, aŭ cuprins locurile din Machidonia». Așișderea scrie și Gregora[2].

Iară în cât iaste pentru lucrurile luĭ Iónn II, al luĭ Asan cu împĕratul Iónn Vatațe așa scrie Acropolitul[3]: «Iónn al luĭ Asan urând legăturile care le făcuse cu împĕratul Iónn, cerca, cum și-ar putea trage fata de la bărbat, pentru că să înfricoșasă de sporiul romeilor. Aŭ gândit așa dară pricină, și aŭ trimis la împĕrătésa să'ĭ spună, că venind el cu muérea sa până în Odriŭ, ar pofti să'și vadă și să'și sărute fata. Împĕrații măcar că pricepea înșelăciunea, totuși aŭ trimis fata la Iónn Asan ḑicênd acésta, că de va opri el fata, iaste Dumneḑeŭ carele va resplăti și va izbândi. Ci Iónn Asan primindu'și fata s'aŭ dus, trimițênd îndărăpt pre ceĭ de lângă dênsa, și trecênd Hemul mergea în Trinov, și iaste véste, că Iónn Asan când lăcrăma și să văera fata, o ar fi lovit preste obraz, și i s'ar fi fórte lăudat».

Anul 1237. Acropolitul[4] scrie la anul acesta, că vĕḑênd latinii sporiul ce'l făcea împĕratul Iónn Duca saŭ Vatațe asupra lor: «mai nainte aŭ tras în partea sa pre Iaann II, cu carele aŭ făcut pace, apoi pre schythe, pre carii varvari, pre cobârlăi, pre streini și pre veneticĭ, cu puține daruri, ci cu mai multe făgăduințe însoțîndu-i șie, cu mari oști de ajutoriŭ aŭ pornit în cóntra împĕratuluĭ Ioann, și fiindu-le mai aprópe Zurulul, împrotiva cetățeĭ acéștia și-aŭ întors tótă putérea, fiind de față și Iónn Asan cu mii de români

[1] Georgius Acropolita in chronico compendiario cap. 35.

[2] Nicephorus Gregoras Tom. 1. p. 20.

[3] Idem Acropolita cap. 34.

[4] Georgius Acropolita in Chronico compend. cap. 36.

și de bulgarĭ, și cu mahine itălienescĭ. — —Până când aŭ bătut Zurulul luĭ Ioann Asan în pripă i-aŭ venit véste, că i-aŭ murit muérea cea dintre ungurĭ, și că tot întru acel timp au murit și feciorașul, și episcopul Trinovuluĭ. Pentru acéia gândind că iaste pedépsă Dumnedeiască, mahinele le-aŭ ars, și el cât maĭ curênd s'aŭ înturnat în Trinov. Drept acéia italienii neputênd sînguri a bate cetatea acéia, s'aŭ mântuit de baterea nemicilor. — — Ioann al luĭ Asan prea cucernicésce socotind, că pedépsa acéia i s'aŭ întâmplat pentru călcarea jurămîntuluĭ, s'aŭ căit din inimă, și trimițênd solĭ, el însușĭ s'aŭ pârât pre sine de nelegiuire, și de fapta cea rea. Iară împerații, ca ceĭ maĭ înțelepți, pre solĭ i-aŭ primit cu dragoste și aŭ poftit logodnica îndărăpt, carea s'aŭ și înturnat la bărbat, și iarăși s'aŭ făcut pace între dênșiĭ».

Cum că Lecvien[1] greșésce, când scrie, că Anna muérea luĭ Ioann II-lea al luĭ Asan, aŭ murit pe la anul 1245, poți culége din epistola craiuluĭ Beliĭ al IV-lea, carea o voiŭ aduce la anul îndată următoriŭ, în carea Bela chiar scrie, că soră-sa aŭ răposat.

Anul 1238. Ioannichie saŭ Calo-Iónn împĕratul românilor și al bulgarilor, și unchiul luĭ Ioann fiiul luĭ Asan, carele maĭ cu samă să numésce numaĭ Asan de pe numele tătâne-sĕŭ, unise maĭ nainte de 30 de anĭ pre românĭ și pre bulgarĭ cu bisérica Romeĭ, pentru că el atuncĭ să bătea cu grecii și cu romeiĭ, al cărora jug nu de mult îl scuturasă românii și bulgarii; ci împuternicindu-se după acéia latinii asupra grecilor, și pre aĭ noștriĭ încă nebăgêndu'ĭ în sémă însușĭ Ioannichie s'aŭ sculat asupra latinilor, măcar că unirea cu bisérica Romeĭ apriat nu o aŭ stricat, precum s'aŭ arătat la aniĭ trecuți. Iară nepotul sĕŭ de frate Iónn II-lea, s'aŭ cum îl chémă în commun Asan, măritându'și fata după fiiul împĕratuluĭ Ioann Vatațe, și dobândind Trinoviténul

[1] Michael Lequien in Oriente christiano tom. 1. p. 1234.

cinste de patriarh, de unirea acésta cu totul s'aŭ lăsat, împrotiva căruia așa scrie Grigorie al IX-lea Papa de la Roma cătră Bela al IV-lea craiul Ungarieĭ, carea epistolă să află la Raĭnald [1], și la Gverra [2]. Eŭ numaĭ închiderea epistoliĭ o aduc, carea sună așa: «Dintru al cărora numer este și Asan cel fără de lége, carele lăsându-se de unirea bisériciĭ, și ne vrênd a fi dintre oile luĭ Hristos, nicĭ îngăduind să se pască cu cuvêntul învĕțăturiĭ, cu pilda lucrăriĭ, și cu împărtășirea trupuluĭ Domnuluĭ Hristos, primésce în țara sa ereticĭ, și'ĭ apără, de care tótă țara luĭ să dice a fi plină».

«Așa dară fiind lucru vrédnic, ca sângele lor să vină preste dênșiĭ, ca și al Ammoreilor, am poruncit fraților noștriĭ cinstiților arhiepiscopĭ de la Strigon și de la Calocĭa, episcopuluĭ din Perusia soluluĭ scaunuluĭ apostolicesc, și tuturor episcopilor prin Ungaria, ca împrotiva ḑisuluĭ Assan, și a țeriĭ luĭ să vestéscă cuvêntul crucii dând tóte părtinirile (indulgentias), carele să daŭ tuturor, carii trec la Palestina, acelora carii saŭ în persóna sa, saŭ cu ajutoriŭ vor mérge împrotiva luĭ Asan».

«Iară fiind că între lucrurile de evlavie, prin care vrea mărimea cea crăiască împĕratuluĭ împĕraților, acesta e cel maĭ de frunte, de te veĭ apuca din râvna legiĭ Dumnedeescĭ în contra acelora. Asupra acelora să se aprindă mâna ta, carii sânt saŭ mergĕtorĭ înainte aĭ luĭ Antihârț, saŭ înșușĭ sânt Antihârțĭ, carii ne gonesc légea fără de samă: pre exțellența ta o rugăm cu deadinsul, și de la tine cel maĭ creștin între prinți cu rugăminte cérem, rugându-te pentru Tatăl, Fiiul și Duhul sfânt, pentru vĕrsarea sângeluĭ luĭ Hristosuluĭ tĕŭ, scólă-te spre stricarea némuluĭ celuĭ rĕŭ și întors, carele mult bârfésce împrotiva numeluĭ creștinesc. Aprindă-te pre tine râvna credințiĭ ceĭ pravoslavnice, și așa

[1] Raynaldus ad annum 1238 § 7.
[2] Aloysius Gverra in Epitome constitutionum Pontif. T. 2. p. 272. Nro. 18.

te într'arméză în mână tare, și arc întins, ca fugărind pre ceĭ ciumașĭ, ca și cum fugărésce Acvilonul noriĭ din naintea féțiĭ tale, să punĭ în locul lor pre unșiĭ Domnuluĭ. Pentru că noĭ din mila a tot-putérniculuĭ Dumnedeŭ, cu putérea sânților Petru și Pavel apostolilor luĭ, ție, și tuturor, cariĭ s'aŭ căit adevĕrat, și s'aŭ mărturisit, și cu tine se vor duce în persona sa, saŭ te vor ajuta, le dăm părtinirea deplin, și țarea acéia ță-o închinăm ție; după soborul general, și altor catholicĭ să o cuprindeți. Dat în Lateran 6 calende ale luĭ Fevruarie, în anul patriarcieĭ nóstre al 11-le».

Vedĭ pizma cât e de mare,
Și câtă face stricare!
Tătariĭ creștinĭ robesc
Pre ungurĭ maĭ sodomesc!
Rommâniĭ supt grea uninţă
Rămân fără de credinţă!

Ci Bela al IV-lea maĭ înțelepțésce aŭ răspuns luĭ Grigorie al IX-lea scriindu'ĭ așa:

«Preaosfințitulnĭ în Hristos părinteluĭ Grigorie, din mila luĭ Dumnedeŭ patriarhuluĭ S. biséreceĭ Romeĭ, Bela dintru acéiaș milă craiul Ungarieĭ, cinste și închinăciune întru tóte.

«Porniți fiind din îndemnările Sfinții Tale pre Vatațe împĕratul grecilor a'l îndemna, ca de scaunul apostolicesc să fie ascultătoriŭ, în tot typul ne-am sârguit și când cu maĭ mare nădéjde lucram, iată am trântit a douo-óră cartea de pământ, și pre cinstitul episcopul din Perusiŭ solul scaunuluĭ apostolicesc, carele după modrul solieĭ sale cu osârdie, și cu înțelepciune, nelăsând ceva din célea viitóre, aŭ lucrat la noĭ, ca țĕrile luĭ Asan, ca ale unuĭ șismatic, să ne milostivim a le cuprinde cu putérea scaunuluĭ apostolicesc întru ertarea păcatelor nóstre. Ci fiind că pre noĭ ne-aŭ înpreunat legăturile pretensugurilor și ale cumnăției; pentru că din rĕposata sóra nóstră are fiiŭ și moștén, și de poruncile nóstre așa ascultă, cât se véde a fi, un prétinŭ, ci supus noao, pentru a căruia vătămare

să vor supăra toți prétenii și cumnații, câți am avut până acuma în părțile Romanieĭ. Pentru că Vatațe pre nepóta nóstră o aŭ măritat după fiiul săŭ, și fiind frate cu prea iubita muérea nóstră crăiasa Ungarieĭ, cu atâta dragoste iaste cătră noĭ, cât e gata să se dea pre sine, și ale sale pentru noĭ, carele va ținea a fi a sa vătămarea luĭ Asan, pentru carele totuși cu umilință ne rugăm miliĭ Sfinții vóstre, ca să vĕ milostiviți a'l primi cu obicĭnuita bunătate, de să va înturna după dojenirea nóstră la unimea Sfinteĭ maĭciĭ beséreciĭ, carea nu numaĭ de șépte orĭ, ci și de șépte-dečĭ și șépte de orĭ e datóre a erta pre cel greșit, ș.c.l. : — — — Dat în Zolom 7, idus Iunie, în anul graței 1238, iară al crăimeĭ nóstre 3».

Cartea acésta să află la Praĭ [1], unde poți ceti și célea ce sânt afară pentru acéia lăsate, pentru că nu să țin de istoria românilor, fără numaĭ cuvintele acéstea:

«Afară de acésta, fiind că de cătră părțile Bulgarieĭ, în pământul ce să numésce Zemram, carele maĭ de de mult era deșert, s'aŭ înmulțit cu lăcuitoriĭ, cariĭ încă nu s'aŭ supus vre uneĭ episcopiĭ, ca pre aceștea să'ĭ putem da órecăriĭ episcopiĭ după plăcérea nóstră, poftim slobodenie de la Sfinția ta».

Pământul Zemram mi se véde a fi Bănatul Severinuluĭ, adecă al Craioveĭ, despre carele maĭ multe voiŭ arăta la anul..... Nicĭ s'aŭ îndestulat papa Grigorie IX numaĭ cu ațâțarea Beleĭ, ci pre Balduin carele era împĕrat preste latiniĭ de la Țarigrad, încă l'aŭ ațâțat asupra luĭ Asan, după cum arată Gverra [2].

Dară Asan nu mult gândea cu tóte acéstea, pentru că în anul de acum, precum scrie Acropolitul [3]: «s'aŭ însurat a doa óră, luând pre Irina fata luĭ Theodor Angel, neuĭtându-se la cumnăția, carea o avea cu fratele tatăluĭ eiĭ,

[1] Pray Annalium Part. 1. p. 248.
[2] Idem Gverra l. c.
[3] Georgius Acropolita in Chronico comp.cap. 38.

carele să culca cu fata luĭ cea din ţiitóre născută. Àvea Theodor Angel fecĭorĭ pre Ioann, şi pre Dimitrie, şi féte pre Anna şi pre Irina, cu carea Asan aŭ avut treĭ prunci, pre Mihail, pre Theodora, şi pre Maria. Pentru acéia slobodîndu-se din prinsóre Theodor Angel prin voinţa ginereluĭ sĕŭ, şĭ-aŭ pus în inimă, ca să cuprindă Thessalonica, cu tóte ţerile, câte le avuse maĭ nainte». Veḑĭ şi acélea, care le-am scris la anul 1231.

Anul 1239. Vĕḑênd comaniĭ, saŭ să ḑic maĭ bine româniĭ ceĭ din Moldova, că nu aŭ vre o tihnélă de tătariĭ cariĭ să prea apropiésă de dênşiĭ, fiind că cuprinsése pe vrémea acéia Crimul şi Oţacovul, şi de acolo din an în an prăda pre némurile vecine, precum aŭ lucrat româniĭ ceĭ din Valahia de acum şi din Bessarabia, de aŭ trecut Dunărea, cum s'aŭ arătat la anul 1236, aşa aŭ lucrat şi românii din Moldova, de o parte dintre dênşiĭ aŭ trecut în Ungaria supt povăţuirea luĭ Cuten: ca 40,000 din îngăduinţa luĭ Bela IV. Cum că atâţa aŭ fost cu numerul comaniĭ, cariĭ aŭ trecut în Ungaria, arată Rogerie [1], Bonfinie [2] şi Reva [3]; dară în ce an aŭ trecut, nu se zăbovesc istoriciĭ între sine, căcĭ Han [4] pune anul 1237, Chemeni [5] anul 1239, iară Rogerie [6] 1242. Eŭ ţîn cu Haner [7], şi pun anul 1239 cel de Chemeni pus, că şi după Rogerie [8], când aŭ venit tătariĭ supt povăţuirea luĭ Bat în Ungaria la anul 1241, comaniĭ era aci. La aniĭ trecuţĭ am arătat, că comaniĭ de pe vrémea de acum aŭ fost o parte a colonilor celor prin împĕratul Traian duşĭ în Dachia. Drept acéia în zădar vreaŭ Reva [9], Anonimul [10], şi Timon [11] a'ĭ face rămăşiţele hunnilor; pentru

[1] Rogerius f. 294.
[2] Bonfinius f. 290. seq.
[3] Petrus de Reva Centur. f. 15.
[4] Han. p. 123.
[5] Chemény pag. 57.
[6] Rogerius l. c.
[7] Georgius Ieremias Haner Reg. Hung. Periodi 9. § 165. nota m.
[8] Rogerius f. 305.
[9] Reva l. c.
[10] Anonymus in Decretis et vitis Reg. Hung. part. 2. p. 82. § 4.
[11] Timon in Epitome Chronol. f. 162.

că de iaste așa, eŭ întreb, comaniĭ cariĭ s'aŭ aședat după toți istoriciĭ ungurescĭ lângă Criș și lângă Murâș, pentru ce vorbesc numaĭ românesce? Mĕ va întreba dóră nescine și pre mine dicêndu'mĭ: dară comaniĭ cariĭ s'aŭ aședat în amândoao Comaniile în cea mare și în cea mică, pentru ce vorbesc numaĭ ungurésce? Eŭ respund la întrebarea mie pusă: că comaniĭ din Comania cea mare și cea mică fiind amestecați cu ungurii, aŭ uitat limba cea românéscă, pre cum o aŭ uitat și românii din Olafalăŭ și ceĭ din Chirț fiind amestecați cu săcuiĭ, cum să va arăta la aniĭ viitorĭ. Dară eĭ ce vor rĕspunde la întrebarea de mine pusă? Dóră îmĭ vor dice cu anonymul aci adus, că multe târgurĭ și sate din Moldova aŭ nume unguresc până astădĭ, ci acésta e numaĭ bârfélă; pentru că Iașiĭ, Tămășescĭ ș. c. l. numaĭ de secuĭ să numesc Isvașar, Tamașfalva ș. c. l. iară nu și de Moldovénĭ. Apoĭ ungurii, cari nu sciŭ vre un cuvênt românésce de unde aŭ dicala acésta: «Cât e țara unguréscă, nu e ca fata românéscă.» Aŭ nu de la craiul lor Ladislav IV? pre carele l'aŭ prăpădit dragostea cumanilor saŭ a românilor, cum să va arăta la locul sĕŭ.

Tot la acesta an pune anonymul cel românesc[1] mórtea luĭ Radul vodă Negru, și dice că acestuia i-aŭ urmat în scaunul Valahieĭ întru acesta an Mihail cel dintâiŭ, carele ar fi domnit până la anul 1258. Greșésce așa dară Hornie[2], când scrie, că luĭ Radul vodă Negrul i-aŭ urmat Vailad vodă.

Anul 1241. Acropolitul la anul acesta scrie[3] întâie mórtea împĕrătésiĭ Irineĭ a mueriĭ luĭ Ioann Duca saŭ Vatațe, apoĭ dice: «Nu mult după acéia aŭ murit și Ioann Asan craiul Bulgarieĭ, bărbat ca acela dintre varvarĭ, carele nu numaĭ cu aĭ sĕĭ, ce și cu ceĭ streinĭ aŭ fost prea bun;

[1] Anonymus valachicus in Ms. cap. 44.

[2] Hornius in Arca Noe p. 309.

[3] Georgius Acropolita in Hist. Cap. 39.

pentru că celor ce venea la dênsul, și mai ales romeilor, prea bine și omenésce le plătea léfa. Murind el, i-aŭ urmat în domnie feciorul luĭ cel din unguroica născut, Calliman, carele avea o soră ce să numea Thamar. Iară din fata luĭ Theodor Angel avea Ioann al luĭ Asan, precum am dis, treĭ pruncĭ, pre Mihail, pre Theodora și pre Maria. Caliman moștenind crăimea părintéscă, aŭ înoit pacea cu împĕratul Ioann, și așa era tóte în linisce.»

Ci nu era în liniște Moldova, Ardélul și Ungaria cu țerile de prin pregĭur; pentru că în anul de acum, cum scrie Turoție[1] și Thoma din Spalat[2], iară nu în anul 1242, cum vrea Timon[3], aŭ venit Bat cu 580,000 de tătarĭ după dișa luĭ Rogerie[4], și țerile aci numite așa le-aŭ jefuit și stricat, precum scrie împĕratul apusuluĭ Frideric cătră craiul Angliei[5] dicênd: «După ce aŭ venit la cea împoporâtă colonia a comanilor, ad populosam cumanorum coloniam, numiții tătarĭ, — pre eĭ cu totul împrăștiindu'ĭ i-aŭ învins, și pre carii nu i-aŭ mântuit fuga, i-aŭ tăet sabia cea încruntată, a cărora vecinătate pre ruteniĭ, ceĭ ce nu sânt departe de eĭ, nu i-aŭ înțelepțit să se păzéscă de némul necunoscut, — ci bătênd tătariĭ Chieva cetatea lor cea mai mare, crăimea acea vestită a lor încă s'aŭ sodomit, tăindu-se lăcuitoriĭ.»

«Perirea ruteniler ar fi trebuit să deștépte pre ungurii ceĭ din vecinĭ, ca să se păzéscă, și să se întăréscă, ce n'aŭ făcut, căcĭ craiul lor aŭ fost léneș, și prea sărac, până când i-aŭ venit solĭ și cărți de la tătarĭ, ca de vrea să trăiască el și aĭ sĕĭ, prin închinarea sa și a țĕriĭ sale, să grăbéscă a-și câștiga grație. Dară nicĭ așa înfricoșat aŭ voit a da pildă la aĭ sĕĭ și la alții, ca tîmpuriŭ să se gătéscă a sta în contra nemicilor; ci ne băgând samă pre protiv-

[1] Thuroczius f. 149.

[2] Thomas Spalatensis f. 610.

[3] Timon in Epitome chronol. f. 31.

[4] Rogerius f. 294.

[5] Imperator Fridericus in Epist ad regem Angliae data quae exstat apud Pray in Annalibus p. 263.

nicĭ, și bizuindu-se locurilor, cu sumeție saŭ cu nepricépere aŭ dormitat, până când ĭ-aŭ împresurat tătarĭ de tóte părțile. Vĕdêndu-se ungurĭ fără de véste împresurați, ca ceĭ ce nu era gătiți, aŭ vrut să pună tabără împrotiva lor, și fiind oștile numaĭ cincĭ milurĭ departe de la olaltă, tătarĭi, carĭi umbla înainte, în revĕrsatul ḑorilor aŭ năvălit în grabă preste tabăra ungurilor, și omorând întâiŭ pre episcopĭ, pre maĭ marĭi țerĭi, carĭi stătusă împrotivă, nespusă mulțime de ungurĭ aŭ tăiat, făcênd ucidere neauḑită, carea nu s'aŭ făcut într'o bătaie din véc. Craiul avênd cal fórte bun, de abde aŭ scăpat cu fuga, și aŭ mers la cea frățéscă din Illyric cu puțineĭ ostași, ca barem acolo să se mântuiască. Biruitoriĭ drept acéia aŭ cuprins tabăra și tótă bogagia ungurilor, și cuprinḑênd partea cea maĭ bună a Ungarieĭ, carea e de-a stinga Dunării, pre lăcuitorĭ i-aŭ tăet, tóte prădând și arḑênd, îngrozînd și pre ceĭ rămași, că tóte le vor sodomi, precum ne-aŭ spus episcopul Vațuluĭ, solul numituluĭ craiuluĭ Ungarieĭ la curtea nóstră, apoĭ la cea din Roma trimis. Acesta trecênd întâiŭ pre la noĭ, așa aŭ mărturisit despre acéstea, carele aŭ vĕḑut cu ochiĭ sĕĭ, și mărturisirea luĭ este fórte adevĕrată.»

Perirea acésta de tătarĭ niminea o aŭ putut maĭ chiar și maĭ pe scurt scrie, de cât cum o aŭ scris împĕratul Frideric, ale cărue cuvinte: «împoporâtă coloniă a comanilor» bine le însamnă, pentru că în Dachia véche de la urzirea eiĭ, n'am cetit să fie altă colonie, fără numaĭ colonia luĭ Traian; așa dară când aŭ scris așa Frideric, prin comanĭ aŭ trebuit să înțelégă pe romanĭ saŭ dóră așa aŭ și scris el, pentru că originalul (isvodul) nu l'am vĕḑut cu ochi mieĭ. Care lucru de cumva iaste așa, tóte bârfélele despre comanĭ și despre românĭ ce ciuntă odată.

Cum că tătarii treĭ anĭ întregĭ aŭ petrecut în Ungaria, mărturisesc Turoție [1] Ranzan [2], Bonfinie [3] și Reva [4].

[1] Thuroczius f. 150.
[2] Ranzanus f. 367.
[3] Bonfinius f. 301.
[4] Petrus de Réva centur. f. 15.

Anul 1243. La anul acesta alta n'am aflat, fără numaĭ hrisovul acesta al luĭ Bela IV:

«Bela din mila luĭ Dumneḑeŭ craiul Ungarieĭ, Dalmaţieĭ, Croaţieĭ, Rameĭ, Serbieĭ, Galiţieĭ, Lodomerieĭ și al Comanieĭ, tuturor creștinilor, cariĭ vor ceti cartea acésta sănătate în Măntuitoriul cel adevĕrat. Mărimea crăiască poftele céle drépte ale supușilor trebue să le priméscă, ca plinindu-le cérerile, cu atâta maĭ ascultătorĭ să'ĭ facă. Pentru acésta însciinţăm pre toţĭ ceĭ de acum și ceĭ viitorĭ, că după ce am trimis noĭ pre credincĭosul nostru Lavrentie voĭvodul după bătaia cu tătari către părţile Ardéluluĭ, ca să adune popórele céle răsipite, și să îndrépte în locul și cu putérea nóstră tóte, câte va judeca că sânt spre folosul nostru și al ţeriĭ; numitul Lavrentie voĭvodul socotind slujba și credinţa spre noĭ arătată prin uniĭ solĭ, adecă prin comitul Lintec, și fratele luĭ Herman, acestora le-aŭ dăruit de uric nisce sate, din ţînutul cetăţuĭciĭ nóstre din Dăbâca, adecă Fatateleche, Bacĭunateleche, Cegheteleche; iară cumnatuluĭ numiţilor Lentec și Herman, luĭ Hristian, un pămênt din satul Noșfalăŭ, ca de 20 de plugurĭ, iarăș [.....] credinţa luĭ, care pămênt să ţinea de noĭ. Și acésta ne-aŭ spus cu graiul luĭ acelaș Lavrentie, când aŭ venit după acéia la noĭ. Iară numiţiĭ Lentec și Herman cu Hristian cumnatul lor venind la noĭ aŭ cerut, ca să ne milostivim a întări darul de numitul credincĭosul Lavrentie voĭvodul lor făcut. Noĭ drept acéia primind dréptă cérerea lor, dăruirea numituluĭ credincĭosuluĭ nostru, a luĭ Lavrentie voĭvodul, avêndu-o plăcută și stătornică, o întărim prin scrisórea acésta, carea o pecetluim cu îndoit pecetnic. Dat în anul domnuluĭ 1243, 16 calende ale luĭ Fevruarie în al ḑécelea an al crăimeĭ nóstre.»

Ci anul crăimeĭ trebuea să fie al optulea, așa să va lovi cu aniĭ crăimeĭ luĭ Bela în alte hrisóve pușĭ. Iară hrisovul să află și la Catona[1], și la comitul Sécény[2]. Mie să véde

[1] Stephanus Catona in Historia critica Tom. 5. p. 10.

[2] Diplomatum C. Francisci Szétsenyi, Tom. 2.

a fi dat din Dalmația, căcĭ Bela în anul acesta încă nu se înturnase în Ungaria.

Anul 1244. Plinind tătariĭ treĭ anĭ în Ungaria, în anul de acum o aŭ lăsat deșartă și năcăjită; iară Bela IV craiul Ungarieĭ prin ajutoriul hospitalilor din Rod saŭ al Ioannitelor, și prin strădania comitilor de Franghepan s'aŭ înturnat a casă și aŭ început a lecui célea stricate [1].

Anul 1245. Sciind Calliman că Ioannichie împĕratul românilor și al bulgarilor, carele aŭ fost fórte bun cu moșul sĕŭ Asan, s'aŭ fost unit cu Innochentie III Papa de la Roma; el încă și-aŭ pus în inimă, ca să se unéscă cu Innochentie IV, macar că Grigorie IX prea multe făcuse împrotiva tătâne-sĕŭ al luĭ Ioann II, al luĭ Asan, cum s'aŭ arătat la anul 1238.

Cugetul luĭ Calliman înțelegêndu'l Innochentie IV carele n'au fost așa de înfocat la fire, cum era Grigorie IX antecessorul luĭ, îndată aŭ trimis la Calliman, și l'aŭ îndemnat să se unéscă cu bisérica Romeĭ, fără de săbor. Săbor încă va strânge pentru Calliman, numaĭ să trimită Calliman soliĭ sĕĭ.

Maĭ pre urmă scrie acelaș Innochentie cătră Caliman, pre carele îl numésce «împĕrat Bulgarieĭ» că trimite la dênsul nisce minoriți ómenĭ învățați și cucérnicĭ, pre cariĭ ca sĕĭ asculte, și să le dée diplomatul sĕŭ, când să vor duce la tătarĭ, și alte némurĭ maĭ de departe, să rógă din Lugdun în 12 calende ale luĭ Aprilie, anul patriarcieĭ sale al 2-lea, al domnuluĭ 1245, precum se véde din bula luĭ, carea se află la Raĭnald [2].

Iară Aloisie Gverra [3] scrie că nimica aŭ isprăvit Inno-

[1] Parschitius pag. 44. Feinyerus p. 665. nota d. Rogerius f. 321. Bonfinius f. 301. Petrus de Reva centur. f. 16.

[2] Raynaldus ad ann. 1245. § 11.

[3] Aloysius Gverra in Epitome Constit. Pontif. tom. 2. p. 530. Nr. 6.

chentie IV, pentru că Calliman craiul Bulgarieĭ aŭ răposat în anul de acum în vêrstă de 18 anĭ.

Acropolitul[1] încă așa scrie la anul acesta: «Oblăduind Bulgaria Calliman fiĭul luĭ Ioann al luĭ Asan în vêrstă de 18 anĭ, împĕratul Ioann Vatațe aŭ venit la Hebru, carele cură pe lângă mănăstirea Beris chemată, și să numésce Morița, acolo s'aŭ înșciințat de ocărmuitoriul Ahrideĭ, cum că Caliman aŭ murit. De acolo grăbindu-se în Filippi, s'aŭ sfătuit: năvăli-vor preste bulgarĭ? Și fi-le-va lesne a'ĭ [sic] bate Serra? Unĭĭ se împrotivea; dară marele domestic Paleolog dicea că trebue cercată Serra. — Sfatul acestuia i-aŭ plăcut împĕratuluĭ, și mergênd la Serra, aŭ aflat cetatea stricată până în pămênt, și deschisă; iară cetățuĭca păzită de Dragada. — Cetatea o aŭ cuprins după câte-va césurĭ, și o aŭ jefuit. — Dragota încă aŭ închinat cetățuĭca împeratuluĭ, și dobândind banĭ și haĭne, aŭ făgăduit că și Melenicul încă'l va da.»

«Și aflând pe Litobul prefectul cetățiĭ bolnav de picĭóre, și zăcênd în pat, — — aŭ venit lăcuitoriĭ, și aŭ dat Melenicul de bună voie. Afară de acéstea aŭ luoat Stenimahul, Țepena, și tóte târgnrile și satele de supt muntele Rodopeĭ, și aŭ remas otarul Hebruluĭ, aŭ cuprins și despre méđă nópte Stumpiul, Hittobul, Belesbudiul, Scopiul, Belesul, pămênturile până în Prilap și Pelagonia, Neostapoiul și Prosacul, apoĭ făcênd legătură cu bulgariĭ că preste acélea nu vor tréce, maĭ multe n'aŭ cercat.»

Iară în locul luĭ Caliman aŭ stătut craiŭ Bulgarieĭ Mihail, fratele luĭ cel din Irina, fata luĭ Theodor Angel născut, cum s'aŭ ḑis la anĭĭ 1238 și 1241.

Anul 1246. Fiind că la anul de acum alta n'am de a scrie, voiŭ întórce diplomatul luĭ Bela al IV-lea pe românie, ca să poțĭ vedea câtă pagubă aŭ făcut tătariĭ în Ardél, și

[1] Georgius Acropolita in Chronico comp. capp. 43, 44.

câte, și ce sate aŭ avut episcopul cel lătinesc din Ardél pe vrémea acésta, care diplomat așa sună:

«Bela din mila luĭ Dumnedeŭ craiul Ungarieĭ, Dalmațieĭ, Croațieĭ, Rameĭ, Serbieĭ, Galițieĭ, Lodomerieĭ și al Cumanieĭ tuturor creștinilor, cariĭ vor vedea cartea acésta sănătate și tot binele. Luarea cea bună de samă a crailor din diregătoria ocărmuitorilor aduce cu sine, ca cérerile célea drépte a credincioșilor să le primésca și să le plinésca. Drept acéia prin rândul acestora voim să vină la înscințare celor de acum și celor viitorĭ, cum că venind înaintea nóstră cinstitul părintele Gall episcopul Ardéluluĭ, cu umilință și cu plecare ne-aŭ arătat, că pustiindu-se eparhia prin protivnica gonire a tătarilor, la atâta rărime de lăcuitorĭ aŭ venit, cât de pe vrémea goniriĭ, până la vrémea luĭ, saŭ nicĭ uniĭ, saŭ tocma puținiĭ lăcuitorĭ sânt în Alba, scaunul episcopieĭ sale, și în céle-lalte curțĭ episcopescĭ, care să chémă: Herina, Bilégul din varmegea Dăbăceĭ, Gilăul din varmegea Solnoculuĭ (de mișloc); nicĭ să adună într'ênsĕle, de nu ne vom milostivi a le da maĭ marĭ slobodeniĭ. Noĭ drept acéia gândind, că din créscerea cinsteĭ episcopescĭ mărimea crăiască încă să înalță, ca bisérica acéia să se pótă rĕduce la starea eiĭ cea maĭ din nainte, din osebită milă crăiască grația acéstea o facem, ca și ceĭ maĭ din nainte lăcuitorĭ din numitele sate de cumva încă maĭ custă, și colonii ceĭ slobodĭ, carĭ să vor aduna de noŭ, de judecata voivoduluĭ carele va fi, a ispravnicilor și a tuturor judecătorilor cu totul să fie scutiți, și [numaĭ] înaintea episcopuluĭ și a diregătoriuluĭ, pre carele îl va pune el [să se judece]. Și de cumva epescopul saŭ diregătoriul luĭ, aŭ n'ar vrea să le facă dreptate, aŭ n'ar putea face puntru greotatea lucruluĭ, cauza acéia numaĭ mărimeĭ crăescĭ să se trimită pentru judecată. Și ca grația îngăduinței aceștia să fie depururea, cartea acésta o dăm cu înduplecată pecétea nóstră întărită. Dat în anul Domnulu 1246, 2 none ale luĭ Maiŭ, al crăimeĭ nóstre 11.»

Precum arată Feiervari [1], la carele să și afle, diplomatul acela s'aŭ întărit de Stefan al cincilea în anul 1279.

Anul 1247. Craiul Ungarieĭ Bela al IV-lea vrênd să rĕsplătéscă facerea de bine a Ioannitelor, cu al cărora ajutoriŭ s'aŭ înturnat a casă în anul 1244, în anul acum curgĕtoriŭ le-aŭ dăruit mare parte a Banatuluĭ Craioveĭ prin Hrisovul carele sunt așa :

«În numele sfinteĭ Troițe și al nedăspărțiteĭ Unimĭ Amin.

«Bela din mila luĭ Dumnedeŭ craiul Ungarieĭ, Dalmațieĭ, Croațieĭ, Rameĭ, Serbieĭ, Gallițieĭ, Lodomerieĭ și al Cumanieĭ pururea.

«Mărimeĭ crailor, și diregătorieĭ celor învățațĭ să cuvine, ca între célea-lalte cu atâta maĭ mare râvnă să se siléscă a'șĭ îmulți supușiĭ, cu cât maĭ mult li să înalță vâlva cu mulțimea noródelor celor de supt dênșiĭ, maĭ vârtos sciindu-să, că pururea pacea și securitatea crailor și a crăimilor stă în tărimea supușilor lor. La acésta maĭ vine încă, și cuprinde în sine partea cea maĭ mare a griji crăescĭ, ca pre acéia cu milostivĭ ochĭ să'ĭ vadă, și cu maĭ marĭ facerĭ de bine să'ĭ încarce, de la carĭi și folos vremélnic se aștéptă, și împĕratul împĕraților maĭ mult să cinstésce.

«Drept acéia așa cugetând, și îndelung sfătuindu-ne cu cinstitul bărbat, fratele Rembald, marele magistru al căsilor hospitaluluĭ din Ierusalim, celor dincóce de mare, iubit pretinul nostru, și cu prințiĭ și baroniĭ țerĭi nóstre cum am putea împoporâ crăimea nóstră, carea mare pagubă aŭ suferit prin protivnica năvălire a némuluĭ varvar, ce să numésce tătarĭ, nu numaĭ în pérderea averilor, ci și în uciderea lăcuitorilor ; cu toțĭ în commun întru acésta ne-am vorbit, ca (Pentru că acelașĭ magistru cu numele casiĭ hospitaluluĭ s'aŭ legat pre sine și casa hospitaluluĭ din bună voința sa, că întru ajutoriul crăimeĭ nóstre, spre apărarea credințeĭ creștinescĭ va prinde arme după forma maĭ gĭos adusă,

[1] Carolus Fejérváry in Annalibus tomo 2. Nr. 367.

și că întru împororârea țerii nóstre ne va ajuta cu sfatul, și cu credincĭósă împreună lucrare, nicĭ să va trage de la condițiile ce se vor pune acușĭ în cartea acésta). «Se'ĭ dăruim și dăm luĭ și printr'ênsul numitcĭ căsĭ tot pământul Zevrinului cu munțiĭ ce să țin de dênsul, așișderea cu chenezaturile luĭ Ivan și al luĭ Farcaș, până în rîul Oltuluĭ, luând afară pământul chenezatuluĭ voivoduluĭ Limoiu, carele îl lăsăm olakilor (adecă românilor), precum l'aŭ avut aceștea și până acuma.

«Totușĭ așa le dăm, cât ținem pentru noĭ și pentru următoriĭ noștriĭ, gĭumătatea din tóte folosurile, veniturile și slujbele din tot pământul Zevrinuluĭ și al chenezaturilor ce s'aŭ numit; numaĭ céia-laltă gĭumătate dând'o spre traiul căsiĭ, și de aci luând afară beserecile céle făcute, și care se vor face în tóte pământurile maĭ sus dise, dintru ale cărora venituri nimica ținem pentru noĭ, remânênd în loc cinstea și cădințele arhiepiscopilor, și ale episcopilor, carea le-aŭ avut maĭ nainte.

«Luându-se afară și tóte morile împregĭurul otarelor acelora făcute, și céle de a să face macar unde, afară de célea dintră Litva cu olatele și sămănăturile, făcute cu cheltuelele fraților căsiĭ acéia, cu fânațele și pășunile pentru dobitócele lor, așișderea cu pescăriile, care sânt acuma, saŭ să vor face pentru dênșiĭ, care tóte le lăsăm spre folosul fraților acestora.

«Pescuitul din Dunăre, si pescăriile din Celeg, le ținem noĭ și dișilor frați de commun. Așișderea și jumătatea tuturor veniturilor și a folosurilor, care să vor culége craiuluĭ de la româniĭ cariĭ lăcuesc în Litva, cu ținutul Harșaculuĭ, va fi a craiuluĭ, casa hospitaluluĭ va lua ca maĭ în sus.

«Acésta încă o voim, ca numițiĭ românĭ să fie dătorĭ a sta întru ajutoriul dișilor frați bine gătiți de óste spre apărarea țerii, și spre izbânda necuviințelor, ce ni s'ar face prin streinĭ, și în asémenea întâmplare frațiĭ încă să fie datorĭ a ajuta pre olachĭ saŭ românĭ, cât le va fi cu putință.

«La acéstea din sările, care să vor putea duce din macar care ocnă din Ardéliŭ, cu cheltuelele de commun, adecă cu ale nóstre și ale fraților numituluĭ pământ saŭ ținut, și al părților celor de cătră Bulgaria, Grecia și Cumania, rămâind în locul sĕŭ cădința episcopéscă. Așișderea și din banĭ, carii vor cură acolo din voința crăiască și sfatul magistruluĭ căsiĭ, carele va fi, gĭumătate o ținem noao, precum s'aŭ dis și despre célea-lalte venitурĭ, iară ceia-laltă giumătate să va da spre folosul numiteĭ căsĭ, rĕmâind întregĭ cădințele besérecilor.

«Orânduialile, care le va face și magistrul despre scutințele și judecățile boérilor și ale altora care li s'aŭ dat lor, pentru că de airea aŭ venit să lăcuiască acolo, încă le vom avea plăcute și stătornice, remăind întrégă partea noastră din venitурĭ și din folosurĭ. Adăogând acésta, că de să va da sententție de vĕrsare de sânge împrotiva maĭ marilor țerĭ acéia, și să vor sîmți îngreoețĭ, pot face recurs la curtea nóstră.

«Adăugăm și acésta, că de ar veni ceva óste asupra crăimeĭ nóstre, de ce să ne ferésca Dumnedeŭ, atuncĭ a cincea parte din ostașiĭ țerĭ să fie datorĭ a veni, și a să bate pentru crăimea nóstră. Iară de vom porni noĭ cu óstea nóstră asupra bulgarilor, grecilor și a comanilor, a tria parte din ceĭ harnicĭ va eși, și din dobânda și cea mișcătóre și cea nemiscătóre numita casă va lua parte după numerul ostașilor din Zevrin, și după armele lor.

«Lângă acésta am dăruit numituluĭ magistru, și prin munțiĭ Ardéluluĭ tótă Cumania supt acélea condițiĭ, care s'aŭ dis maĭ în sus despre Zevrin : luând afară țéra luĭ Seneslav voivoduluĭ olachilor (românilor), carea o lăsăm aceloraș precum și până acuma o aŭ ținut, și tocma supt condițiile acélea care s'aŭ orânduit maĭ în sus despre țara Litva.

«Iară acésta nu vrem a o tréce, că de la întrarea cea dintâiŭ a maĭ adése-orĭ numiților frați, până la 25 de anĭ tóte

veniturile Cumanieĭ întregĭ le va avea numita casă, afară de ţara luĭ Seneslav cea maĭ nainte ḑisă, din carea numaĭ gĭumătatea veniturilor şi a folosurilor o va dobândi.

«Iară după ce vor tréce aceĭ 25 de anĭ, gĭumătate tuturor veniturilor, folosurilor şi a slujbelor, prin fraţiĭ numiteĭ căsĭ, pre carĭĭ îĭ va primi şi jura mărimea crăiască, se va plăti fisculuĭ, ci aşa, ca tot al cincilea an să se socotéscă prin trimisul nostru tóte veniturile, slujbele şi folosurile, care vin de acolo.

Iară cheltuelele care să vor face în paza cetăţilor saŭ a tărimilor, precum noao, aşa şi fraţilor să fie commune, remâind alte condiţiĭ pentru noĭ, şi luările afară pentru casa hospitaluluĭ în Cumania, precum despre beserecĭ, morĭ şi altele, care tóte s'aŭ însemnat maĭ în sus despre Zevrin.

«La zidirea cetăţilor în Cumania, şi la apĕrarea eiĭ împrotiva or cărora nemicĭ, vom fi întru ajutoriŭ fraţilor cu sfatul şi cu putérea, când va fi de lipsă şi vom fi poftiţĭ, încă şi în persona nóstră mergênd acolo, de nu vom fi împedecaţĭ cu altele.

«Le-am maĭ dăruit acelor fraţĭ pământ de 400 de pluguri în Felcetig, saŭ airelea în Ardél vom umplea numĕrul acesta, unde ni s'a părea că este maĭ de folos fraţilor la întrarea în Cumania saŭ în Zevrin, despre care dăruire vom da carte osăbită.

«Decĭ casa hospitaluluĭ maĭ pre uşor să pótă aduce pre mare de ce va avea op spre folosul ţerĭĭ nóstre şi a lor, le-am dăruit cetatea Scardoca de lângă mare, cu tóte cădinţĕle câte să ţîn de dênsa, şi prediul Teisat, cu otarele şi folosurile, cu care l'aŭ ţînut prea iubitul nostru frate, reposatul craiul Coloman, rĕmâind cădinţele beserecilor întregĭ.

«Preste acétea am dăruit maĭ sus numiţilor fraţĭ pământul Vaĭla chemat de lângă Dunăre, nu departe de Zemlin, scoţêndu'l de sub cetăţuĭca Crişşeuluĭ, cu tóte cădinţĕle şi folosurile luĭ, cum l'aŭ fost ţînut Nicolae, fratele luĭ Hughelin.»

«Mai încolo, magistrul adése-orĭ dis, mai nainte pentru darurile nóstre, care le facem, saŭ le-am făcut, pentru pricinile mai gios scrise, aŭ făgăduit cu numele căsiĭ, că va prinde arme asupra tuturor păgânilor, orĭ de ce ném vor fi, așișderea și împrotiva bulgarilor; iară în contra altor Șismaticĭ numaĭ atuncĭ, când vor vrea să se apuce de crăimea nóstră va da ajutoriŭ; și acuma va aduce spre slujba țeriĭ nóstre 100 de frați bine întrarmați, și cu caĭ bunĭ gătiți; iară în cóntra ósteĭ creștinescĭ, carea ar vrea să între în țara nóstră, s'aŭ legat cu numele căsiĭ, că va da 50 de frați întrarmați spre paza și apĕrarea cetăților și tărimilor celor din marginĭ, precum sânt Pojonul, Moșonul, Șopronul, Cetatea de ferr, cetatea Albă, și și maĭ în gios unde va vrea craiul să i așéde; și 60 împrotiva tătarilor, de se va întâmpla ca eĭ se între în țara nóstră, ce să nu dea cel de sus, cărora tuturor, până ce vor fi în paza cetăților și al tărimilor, craiul le va da léfă.

«S'aŭ adăogat și acésta cu numele căsiĭ, că magistrul carele să va trimite de preste mare saŭ de airilea spre ocărmuirea căsilor din crăimea nóstră, în întrarea sa va fi datoriŭ a făgădui supt jurămîntul cel în cinul sĕŭ obicĭnuit, că va fi credincios craiuluĭ și țeriĭ; că va ținea el, și pre aĭ sĕĭ încă'ĭ va sili să țină fără de înșelăciune tóte câte s'aŭ dis maĭ sus; că va avea grije, și să va sîrgui, ca să se împoporéscă disele țerĭ, ale crăimeĭ nóstre; și că pre proștiĭ din crăimea nóstră, orĭ de ce condiție saŭ ném vor fi, și pre sasĭ saŭ teutonĭ din crăimea nóstră, nu'ĭ vor primi să lăcuiască în țerile maĭ sus dise, fără de osebită crăiască îngăduință.

«Preste acéstea am adăugat noĭ, și aŭ primit disul magistru cu numele numiteĭ căsĭ, că de s'ar întâmpla, ca magistrul carele va fi, prin sine saŭ prin aĭ sĕĭ să calce vr'una saŭ maĭ multe din condițiile, la care s'aŭ legat maĭ sus, și a treia óră dojenindu'ĭ, n'ar băga de samă; și marele magistru cel de preste mare, cercat fiind despre

partea craiului după cuviință, încă n'ar îndrepta smintéla supt cursul unuĭ an, după ce s'aŭ însciințat smintéla să o îndrépte judecata după plăcérea sa, luând veniturile numiteĭ căsĭ, saŭ almintrelea, cum va fi și smintéla.

«Așa dară, ca tóte și fiesce-care dintre célea ce s'aŭ cetit acuma în auḑul nostru și al baronilor noștriĭ să aibă tărime de pururea, în cât iaste de persona nóstră, am dat drépta cea crăiască, și am făgăduit, că până când să vor ținea legăturile céle despre partea căsiĭ făcute, noĭ încă tóte câte s'aŭ scris măĭ în sus le vom ținea, și vom face ca să se țină și de alțiĭ, dând cartea acésta întărită cu bula nóstră cea de aur, și pre maĭ adése orĭ ḑisul magistru în numele căsiĭ hospitaluluĭ ceĭ numite am poruncit, să le stătorésca credinciosul și iubitul nostru magistrul Ahil, prepositul din Alba, și supt canțellariul curțiĭ nóstre.

«Dat prin mânile cinstituluĭ părinteluĭ Benedict, arhiepiscopuluĭ Colociĭ, și cănțellariuluĭ curțiĭ nóstre fiind c. p. Stefan arhiepiscop Strigonuluĭ iară episcopĭ — — In anul de la întruparea domnuluĭ 1247, 3 none Iunie, în anul crăimeĭ nóstre 12».

Din diplomatul acela, carele să află la comitul Franțisc Seceni [1] poțĭ vedea, că românĭ după ce aŭ perit paținachi și s'aŭ alungat comaniĭ ceĭ adevărațĭ din Dachia véche, cum s'aŭ arătat la aniĭ 1122, 1152, 1186, nu numaĭ numele varvarilor acestora l'aŭ primit dându-li-se lor de alțiĭ, ce forma împĕrățieĭ lor încă o aŭ ținut; pentru acéia aŭ avut atâtea chenezaturĭ, câte veḑĭ în hrisovul acesta: ba încă și maĭ multe; căcĭ cine scie câte chenezaturĭ aŭ fost în tótă Cumania, tot pământul cât iaste de la Olt, și muțiĭ Ardéluluĭ între Nistru și Dunăre, până în marea Négră; cum face [pomenire] Bela, craiul carele Cumania așa luată nu o aŭ avut supt sine vre-odată fără numaĭ aŭ dorit să o aibă, și

[1] Comes Franciscus Szétsenyi Diplomatum t. 2.

pentru acéia o aŭ și dăruit Ioannitelor, despre carea așa scrie Enghel [1].

«Mi se véde că Ioannitele s'aŭ n'aŭ întrat la stăpănirea Zevrinuluĭ, saŭ de aŭ întrat, aŭ trebuit curând să iasă pentru putérea protivnicilor din vecinĭ, s'aŭ că dóră s'aŭ chemat de însușĭ Bela al IV-lea la războiul din Știria, care l'aŭ început la anul 1249.»

Anul 1252. Daniil Cornides [2] omul cel maĭ învĕțat pe vrémea mea, la anul de acum aduce diplomatul acesta:

«Bela din mila luĭ Dumnedeŭ craiul Ungarieĭ, Dalmațieĭ, Croațieĭ, Rameĭ, Serbieĭ, Galițieĭ, Lodomerieĭ și al Cumanieĭ, tuturor, cariĭ vor vedea cartea acésta sânătate în mântuitoriul cel adevĕrat. Purtarea bună de grije a craiuluĭ trebue să întâmpine cu cuvióse daruri pre ceĭ ce'l asculta pre el, ca și alțiĭ dintru pildă ca acésta să se aprindă spre faptele credințiĭ: drept acéia, voim ca prin rândul acestora la a tuturor însciințare să vină, că venind la noĭ Vinchentie comitul, fiiul secuiuluĭ Acadaș din Sebuș, aŭ poftit de la noĭ, ca să ne milostivim a'ĭ dărui luĭ pământul Zek, carele fusése óre-când al sasuluĭ Fulcum, ce remăsése gol și fără de lăcuitorĭ, prin jefuirile tătarilor, carele iaste între ținuturile olahilor (românilor) din Cherț, sasilor din Barașșu, și ținutul Săcuilor din Sebuș. Și noĭ plecându-ne cererilor celor drépte, socotind vredniciile, care din pruncia luĭ și în țară și afară de țara nóstră în ducerea solilor s'aŭ sârguit a le arăta cu îndestulare, pământul numit cu folosurile și cădințele luĭ l'am dăruit luĭ, și prin el moștenilor și strămoșténilor luĭ de pururea, carea pământ i l'am și dat în mână prin credinciosul și iubitorul nostru Ladislav voivodul Ardéluluĭ, și comitul din Valcu. Iară metele saŭ terminiĭ pământuluĭ aceluia, precum ne-aŭ însciințat însușĭ Vinchentie, așa să osebesc: Meta dintâiŭ începe de la răsărit preste un dél anume Vecul,

[1] Ioannes Christ. Engel in ant. Hist. Valah. part. 1. p. 146.

[2] Daniel Cornides Diplomatum Mss. tom. 2. p. 82.

și vine la Olt, până în partea de cătră amédă-di, și prin numita apa Oltuluĭ să pogóră la nisce râpe până la médă-nóptea, și mérge mult pre un rîușor până la capul rîușoruluĭ, și de acolo să sue la o dâlmă, carea să chiamă Berc, și de acolo apropiindu-se de disul dél Vecul de cătră rĕsărit, și așa să otărésce. Iară pentru ca disa dăruire să aĭbă tărime de pururea, i-am dat cartea acésta întăriră cu duplicată pecétea nóstră, în anul Domnuluĭ 1252. 13 cal. Sept. al crăimiĭ nóstre 17.»

Lăudatul Cornides, după ce aŭ adus înainte hrisovul acesta, carele este a grofilor Nemeș de Hidveg, dice: că pământul Zec aŭ fost, unde iaste acuma Hidvegul și Arapataca; că Săbușul iaste scaunul Șépși și că locurile românilor din Chirț le-aŭ cuprins săcuiĭ.

Anul 1253. Innochentie IV papa de la Roma, vĕdênd că antecesorul luĭ Grigorie IX l'aŭ răzbit cu iuțimea, cât s'aŭ făcut patriarh Romeĭ, îndată almintrelea aŭ început a lucra cu ceĭ rătăciți, pentru că pe bulgarĭ și pre românĭ ceĭ de a drépta Dunăriĭ în anul 1245 cu blândéțe îĭ chemasă la unire, făgăduindu-le, că săbor încă va strînge pentru eĭ. Veḑĭ pre Gverra [1]. Iară în anul de acum românilor celor de-a stânga Dunăriĭ, cariĭ vin aci supt nume de comanĭ, multe deslegărĭ [2], și maĭ multe părtinirĭ le făgăduesce, numaĭ să'ĭ pótă uni cu besérica Romeĭ [3].

Anul 1255. S'aŭ arĕtat la anul 1245 că murind Calliman craiul românilor și al bulgarilor, împĕratul Ioann Vatațe nemica aŭ socotit pre Mihail următoriul luĭ Caliman, pentru că era prunc ca de șése anĭ, și rădicându-se cu óste asupra Bulgarieĭ, aŭ luat Serra și Melenicul cu maĭ multe alte cetățĭ, ne-băgând în sémă legăturile, care le făcuse cu Caliman. Nedreptatea acésta a romeilor, precum scrie A-

[1] Aloysius Gverra in Epitome constit. Pontificiarum Tomo 1. p. 530. Nro. 6.

[2] Regest umanno 10. Litt. Apost. Innocentii quartii Epist. 418

[3] Idem Regestum Epist. 416.

cropolitul[1] s'aŭ răsplătit în anul de acum: «Căcĭ Mihail craiul Bulgarieĭ, fratele mueriĭ împĕratuluĭ Theodor audĭnd mórtea împĕratuluĭ Vatațe, și vĕdĕnd că în părțile de cătră apus nu sânt oștĭ împĕrătescĭ, și-aŭ băgat în inimă, ca cetățile, care le luase romeiĭ de la românĭ și bulgarĭ, să le cuprindă iarăș spre Bulgaria; așa trecênd Hebrul, multe aŭ și cuprins. Așa dară bătutu-s'aŭ: Stenimahul, Peristița, Critimul, Țepena, și tóte cetățile Ahrideĭ, luând afară Mniacul, carele aŭ rĕmas credincĭos romeilor. Preste acéia s'aŭ maĭ luat prin bulgarĭ: Ustra, Perperachiul, Crevul, și Efrem de lângă Odriŭ.»

Maĭ încolo scrie Acropolitul[2]: că venind împĕratul Theodor de la rĕsărit în Odriŭ, bulgariĭ și româniĭ, cu Mihail craiul lor de lângă rîul Hebruluĭ, unde să aședasă cu tabăra, s'aŭ tras maĭ în lăuntru în Bulgaria, iară împĕratul Theodor eșind aŭ luat și prădat Berrea, apoĭ pre iarnă iarăș s'aŭ înturnat în Odriŭ.

Anul 1256. Tot Acropolitul[3] scrie că împĕratul Theodor aŭ luat înapoĭ de la bulgarĭ multe cetățĭ din céle în anul trecut de eĭ cuprinse, și că Dragota, despre carele s'aŭ făcut cuvînt și la anul 1245, în anul de acum ca un prefect al oștilor din Melenic, s'aŭ lăsat de grecĭ și iarăș aŭ trecut în partea craiuluĭ Mihail, ci n'aŭ avut noroc, pentru că, căděnd în bătae, l'aŭ sfîrticat caiĭ, și aŭ murit a treia-dĭ.

Anul 1257. Împĕratul Theodor, carele ernasă în Lamsac preste mare, precum scrie Acropolitul[4]: «Începênd primăvara aŭ venit oblu la apus, nădăjduind, că pre carĭĭ îĭ lăsase în Didomotic, îĭ va afla sănătoșĭ; ci pre acéia îĭ perduse sfaturile céle réle; pentru că craiul Bulgarieĭ Mihail înțelegênd că s'aŭ depărtat împĕratul, aŭ trimis la românĭĭ

[1] Georgius Acropolita in Chronico compendiario c. 5.

[2] Idem ibidem cap. 56.

[3] Georgius Acropolita in Chronico comp. capp. 58. 60.

[4] Georgius Acropolita in Chronico compendiario capp. 61. 62.

de preste Dunăre pentru ajutoriŭ, carii i-aŭ și trimis ca la 4000 de ostași, carii slobodîndu-se în Machidonia, și trecênd Odriul, târgurile, care sânt pre lângă rîul Regina și pre lângă Didomotic, le prăda, și jefue, când povățuitorii oștilor nebăgând în sémă poruncile împĕratuluĭ, aŭ năvălit preste românĭ, fiind eĭ cu arme gréle încinșĭ, iară românii cu ușóre, și cu săgețĭ, românii de departe săgeta pre romeĭ, și din călărași făcea pedestrași, până când i-aŭ fugărit. Așa dară Lascare cu cal prea bun de abea aŭ scăpat în Odriŭ, Mărgărit cu alții mai mulți s'aŭ prins și s'aŭ vîndut la bulgarĭ. Însciințându-se despre acéstea împĕratul, aŭ grăbit la locul ce să dice Bulgarofog. Bulgarii înțelegênd venirea împĕratuluĭ, aŭ fugit, și mulți dintră dênșii s'aŭ tăiat lângă Bizia, iară împĕratul s'aŭ tăbărît la rîul Regina dis.»

Iară craiul Bulgarieĭ Mihail înfricoșindu-se, aŭ cerut pace, la a cărue tocmélă aŭ trimis pre socrulŭ sĕŭ Rosul Urul, ginerile craiuluĭ Ungarieĭ — τὸν πενθερὸν αὐτοῦ τὸν Ῥώσον Οὐρως, τοῦ ῥηγὸς Οὐγγρίας γαμβρὸν, carele mergênd la împĕratul, s'aŭ primit precum s'aŭ cuvenit, și întărind pacea, cu jurămînt aŭ făgăduit, că cetatea Țepena să va da înapoĭ împĕratuluĭ, și vor rĕmânea otarĕle célea mai de demult: și așa luând Urul daruri ca de 20,000 galbenĭ saŭ ducați, s'aŭ înturnat, iară împĕratul aŭ mai zăbăvit așteptând întórcerea Țepeniĭ.»

Anul 1258. Anonimul românesc[1] așa scrie la anul de acum: «Al treilea vodă aŭ fost Dan, fiiul luĭ Radul vodă Negru 1258—1300. — La mănăstirea Câmpu-lunguluĭ, unde este zugrăvit, să numésce fiiul Raduluĭ vodă Negru; iară la létopiseți iaste pus cu greșală anul 1333, de unde să numésce, că fiiul Raduluĭ vodă Negru nu putea fi la acest vĕlét. Acești treĭ domnĭ (Radul Negru, Mihail și Dan) aŭ pomnit anĭ 85.» Așa anonymul: ce tocma de și este adevărat, că la anii de el însĕmnați aŭ domnit Radul Negru,

[1] Anonymus Valachicus in Ms. cap. 44.

Mihail și Dan vodă, dară n'aŭ domnit peste tótă ţara muntenéscă, ci numaĭ preste o parte a eĭ, precum s'aŭ arĕtat la anul 1247.

În cât iaste despre românii ceĭ de-a drépta Dunării, carii cu bulgarii la olaltă aŭ făcut crăimea cea vestită, s'aŭ arĕtat la anul 1186, și la anii acolo aduși, cum-că craiĭ lor maĭ pre urmă aŭ fost diaoși români, din viţa și sămînţa craiuluĭ Samoil, al căruia ném în partea bărbătéscă la anul de acum s'aŭ stîns, căcĭ scrie Acropolitul [1] dicênd: «Iară împĕratul Theodor așa i s'aŭ întâmplat: craiul Bulgarieĭ Mihail, fratele mueriĭ sale, carele multe făcuse asupra împĕratuluĭ, și asupra romeilor, de vĕrul-sĕŭ cel primariŭ Calliman, παρὰ τοῦ πρωτεξαδέλφου αὐτοῦ Καλλιμαν, sciind uniĭ dintre cetăţéniĭ Trinovuluĭ, afară de numita cetate lăcuind, s'aŭ străpuns de mórte și îndată aŭ și murit. Calliman, carele l'aŭ străpuns, căsătorindu-se cu muérea luĭ, despre o parte să ţînea a fi craiŭ al Bulgarieĭ: ce Rosul Urul venind cu óstea asupra Trinovuluĭ pre fata sa muérea craiuluĭ Mihail o aŭ luat înapoĭ. Pentru că pre Calliman carele fugea din loc în loc, maĭ nainte óre-care îl omorîsă.» Nerĕmâind din partea bărbătéscă, cine să domnéscă peste români și peste bulgarĭ, cum scrie Grigore [2] și Pahimer [3] — boériĭ s'aŭ adunat, și aŭ pus craiŭ pre Miţe, carele avea muére pre una dintre sororile craiuluĭ Mihail, ci Miţe n'aŭ fost harnic de crăime, drept acéia l'aŭ lepădat o parte de ţară, și și-aŭ pus craiŭ pe Constantin I, fiĭul luĭ Tih, υἱὸν τοῦ Τόιχου, carele, ca să aĭbă cădinţă de a împĕrăţi, și-aŭ lepădat muérea, cu carea avea pruncĭ, și aŭ luat pre o fată a împĕratuluĭ Theodor Lascare, trimiţênd pre muérea cea dintâiŭ în Nichea, la împĕratul. «Și Constantin dice Pahimer [4], ţînea Trinovul cetatea cea crăiască a Bulgarieĭ, și

[1] Georgius Acropolita in Historia cap. 73.

[2] Nicephorus. Gregoras tom. 1. p. 34, 35.

[3] Georgius Pachimer lib. 5. c. 5.

[4] Idem Pachimer. l. c.

împodobit fiind cu tóte stemmele crăescĭ, să purta ca un adevĕrat craiŭ al Bulgarieĭ. Iară Mițe ținând célea de prin pregĭur, câte odată să îndestula, iară altă dată să bătea cu Constantin, și aŭ fost vréme, când aŭ bătut pre Constantin, și l'aŭ închis în Stenimah, de unde numaĭ prin ajutoriul alor nostri s'aŭ mântuit de nu s'aŭ prins și tăet.» Ci nu îndelung aŭ ținut norocul luĭ Mițe, cum să va arăta la aniĭ viitorĭ.

Anul 1259. Mițe, despre carele am vorbit la anul trecut, cu ajutoriul de la ungurĭ mult năcăjea pre Gonstantin craiul Bulgarieĭ, ce în anul de acum întorcêndu-se norocul, Mițe s'aŭ biruit de Constantin, și fugênd la împĕratul Theodor la care aŭ închinat Mesemvria, pentru care împĕratul l'aŭ dăruit cu multe venitură lângă Troia, nu departe de Scamandru[1].

Din ajuloriul luĭ Mițe dat aŭ început Stefan al V a se chema craiŭ Bulgarieĭ, măcar că Bulgaria întrégă, când o aŭ stăpânit ungurii? dice Enghel[2], că la anul 1263 Stefan ar fi bătut Vidinul, fie așa, ci Vidinul încă nu face o țară.

Anul 1260. Scrie Enghel[3] că în anul acesta s'aŭ împăcat Bela IV cu Ottocar craiul Bohemieĭ, și bine scrie, pentru că Ottocar încă așa scrie cătră Alexandru papa de la Roma[4], dicênd: «Fiind că pre păstoriul cel bun îl desfătéză mântuirea oilor de lupĭ, și pre părintele cel milostiv îl veselésce norocul fiilor celor de spăsănie, am vrut să te însciințăm despre războiul, care l'am avut asupra luminaților craĭ aĭ Ungarieĭ a luĭ Bela, și a fiiuluĭ luĭ, a luĭ Stefan, a luĭ Daniil craiuluĭ rutenilor, și a fiilor luĭ și acelora-lalți ruteni, și a tătarilor, cariĭ i-aŭ fost venit întru a-

[1] Nicephorus Gregoras et Georgius Pachymer ll. cc.

[2] Ioannes Christianus Engel in antiq. Hist. Valachiae part. 1. p. 146.

[3] Ioannes Christianus Engel l. c.

[4] Ottocarus apud Pray annal. p. 1. p. 307.

jutoriŭ, și a luĭ Boleslaŭ din Cracovia, și a tinĕruluĭ Leston din Lansachie, și asupra nenumĕrateĭ mulțimeĭ a ómenilor, celor fără de omenie a comanilor, ungurilor, sclavilor, secuilor, șismaticilor, adecă a grecilor, bulgarilor, rașțianilor, bosnénilor ș. c. l. Veḑĭ câte némurĭ aŭ fost dus Bela asupra luĭ Ottocar, de aci tătușĭ rĕŭ aĭ închide, că tóte némurile acéstea aŭ fost supuse ungurilor.

Anul 1261. Impĕratul Theodor Lascare din fata luĭ Ioann II, al luĭ Asan craiuluĭ Bulgarieĭ aŭ avut treĭ féte și un fecior, a nume Ioann. Pre fata cea maĭ mare, carea o aŭ chemat Irina, o aŭ mĕritat după Constantin fiiul luĭ Tih craiul Bulgarieĭ, pre Theodora o aŭ dat luĭ Ioann fiiul luĭ Miț[1] iară pe a trea fată o aŭ mĕritat împĕratul Mihail Paleologul în anul de acum, după ce aŭ scos ochiĭ prunculuĭ Ioann, după Sfentistlav, carele era prinț̦ip preste muntele Hemuluĭ în partea Bulgarieĭ[2].

Anul 1263. Despre împĕratul Mihail Paleologul așa scrie Pahimer[3] la anul de acum: «In cât e despre bulgarĭ, pre aceștea încă nu'ĭ lăsa să se odihnéscă, ce cât de cât îĭ năcăja. Căcĭ să scia ura luĭ Constantin bulgaruluĭ asupra împĕratuluĭ pentru orbirea prunculuĭ Ioann, la care ură pururea să aț̦îț̦a de Irina muérea sa, și sora prunculuĭ. —— Așa dară sfîrșindu-se ț̦înutul romeilor în Orăstiață, nicĭ lungindu-se maĭ încolo, căcĭ celea-lalte le ț̦inea bulgariĭ, mulț̦ĭ ostașĭ aŭ trimis acolo. —— Așa trimițĕnd óstea, maĭ tóte le aŭ supus șie, pentru că aŭ luat Filippopoiul, aŭ cuprins Stenimahul, și tot muntele afară de Hem s'aŭ adăugat cătră ț̦înutul romeilor, s'aŭ luat, precum s'aŭ ḑis, dând'o Miț̦e Mesemvria, cetatea cea mare, și cu dĕnsa Anhialul.—— Il ardea acéstea pre Constantin, și cerca modru de a să isbândi».

[1] Georgius Acropolita in Historia cap. 73.

[2] Georgius Pachymer in Historia Lib. 3. cap. 6.

[3] Georgius Pachymer Hist. lib. 3. cap. 18.

Tot întru acesta an aŭ dăruit Stefan al V-lea craiul cel maĭ tînĕr, povățuitoriul Ardéluluĭ și domnul comanilor luĭ Iola, fiiuluĭ banuluĭ Ladislav, pentru multe vredniciĭ ale luĭ, Vizocna, Mănăradea, Hașagul și Noțigul [1].

Anul 1264. Nichifor Gregora [2] așa scrie la anul de acum: «Am dic, că fata împĕratuluĭ Lascare s'aŭ fost măritat după Constantin craiul Bulgarieĭ; acésta audind că împĕratul Mihail Paleologul aŭ scos ochiĭ prunculuĭ Ioann, aĭ fratesĕŭ, nu înceta a îndemna pre bărbat, ca să izbândéscă fata, și bărbatu încă cerca modru și prilej la acéia. Acéstea gândind Constantin, i-aŭ dat prilej sultanul Azatin. Pentru că nefiind acasă împĕratnl Mihail Paleolog, pre Azatin l'aŭ trimis în cetatea Enos, cea de lângă mare, și i-aŭ pus strĕjĭ, ca nu cumva să fugă. Carea faptă neputând'o suferi Azatin, aŭ îndemnat pre Constantin, să se scóle cu arme în cóntra romeilor, și i-aŭ făgăduit mulți banĭ de va putea scăpa prin mijlocirea luĭ. Prilejul acesta Constantin bucuros l'aŭ primit, și înțelegênd, că împĕratul va să se întórne din Thessalia în Țarigrad, aŭ chemat maĭ bine de doao-dĕcĭ de miĭ de schythe (românĭ) de lângă Dunăre, cu carĭ în grabă năvălind în țînutul romeilor, nădăjduie că pre împĕratul încă'l va prinde din cale. Drept acéia româniĭ întinzêndu-să prin tótă Thrachia ca și o mréje, aŭ mers până în țermurile măriĭ, cât nicĭ dobitoc, nicĭ om, nicĭ împĕratul putea să răzbată. Nicĭ s'aŭ înșelat româniĭ, fără numaĭ împĕratul aŭ scăpat sănătos. Pentru că înțelegênd năvălirea românilor, prin munțiĭ carĭ sunt lângă Ganĭ, pe ascuns s'aŭ slobodit la mare, și după doao dile aŭ ajuns în Țarigrad. Iară româniĭ, carĭ perduse prilejul de a prinde pre împĕratul, întru acéia s'aŭ sârguit ca să nu pérdă și pre sultanul Azatin. Pentru acéia s'au pădit la Enos,—și dându-li'l cetățéniĭ, s'aŭ înturnat cu pace românii.»

[1] Mss. Hevenesianorum tom. 68. p. 212.

[2] Nicephorus Gregoras tom. 1. p. 59. 60.

Nichifor Gregora în tótă povéstea acésta scrie schythe, nu romăni, ci eŭ am arătat la anii trecuți, mai ales la anii 1122 și 1152, că după anii aceștea prin comani, paținachi saŭ schythe, tot deauna trebue înțeleși românii ceĭ de-a stînga Dunării. Ḍisa mea o întărésce și Gheorghie Pahimer [1], când mărturisésce, că schythele de lângă Dunăre sânt un ném cu vlachii ceĭ de la Bizoa.

Anul 1267. Craiul Ungarieĭ Stefan al cincelea în anul de acum aŭ dăruit luĭ Andreiŭ, fiuluĭ luĭ Ioann, portariuluĭ sĕŭ, satul Aranifalău, ce să chémă Barth, care sat aŭ fost maĭ nainte al necredinciosuluĭ Petru, fiiuluĭ luĭ Turoĭ. Din partea hrisovuluĭ, carea să află la Cornides [2], multe să pot învĕța, căcĭ ḍice craiul: «Când pătimeam marĭ izgonirĭ prin părinții nostri nevinovați fiind, același Andreiŭ Ianitorul nostru să punea pe sine în tótă primejdia, și când aŭ venit voivodul Ladislav, și fratele luĭ Giula, [și] comaniĭ asupra nóstră la Ardél, carii totuși din mila luĭ Dumnedeŭ s'aŭ fugărit, vitejésce aŭ prins armele pentru noĭ, — și când am mers la Fechete Holm, și ne-aŭ lăsat ceĭ maĭ mulți dintre baroni, ostași și toți boériĭ țériĭ nóstre de fricĭ, că nu vor putea sta împrotiva dujmanilor cariĭ ne gonea, el sîngurnu s'aŭ depărtat de noĭ, ci ḍioa și nóptea aŭ străjuit pentru noĭ în numita cetățuică, și slujbe ne-aŭ făcut, care nu le putem tóte spune. Afară de acéstea, când ne-am bătut cu Lavrentie fiiul luĭ Cheménni, stând înaintea tuturor ostașilor pre stegariul oști acéia, și pre alți doĭ vitégi el însuș i-aŭ oborât cu lancea sa, și pre Lavrentie fiiul luĭ Cheméni povățuitoriul, în armele sale l'aŭ adus la noĭ. Când ne-am bătut și la Tysă cu Erchei banul, câți ostași n'aŭ tăiat cu mâna sa? La Ilșvaseg, în bătae cea înainte de anul 1259, unde s'aŭ prins Henric Pal cu doĭ feciorĭ aĭ luĭ, încă treĭ ostași aŭ tăiat înaintea ochilor nostri.»

[1] Georgius Pachymer lib. 1 de Andronico seniore cap. 37.

[2] Daniel Cornides Diplomat. Ms. tomo 4. p. 31.

Anul 1270. Istoriciĭ ungurescĭ tocma rĕŭ se nărăvesc despre anul în care aŭ murit Bela al IV-lea, ci eŭ ţin cu Haner [1], carele bine arată, că Bela aŭ murit în anul de acum în 7 ḑile ale luĭ Maiŭ, după ce aŭ stăpânit 35 de anĭ, şi că îndată i-aŭ urmat Ştefan al cincilea fiiul luĭ, carele fusése încoronat maĭ nainte de a muri Bela al IV-lea.

Întru acesta an aŭ murit şi Irina fata împĕratuluĭ Theodor Lascare şi muérea luĭ Constantin craiuluĭ bulgarilor şi al românilor celor ce sânt de-a drépta Dunăriĭ [2].

Anul 1271. Murind Irina muérea craiuluĭ Constantin, cum s'aŭ ḑis la anul trecut, împĕratul Mihail Paleologul întru acéia îşĭ sfărâma capul, cum ar putea trage în partea sa pre Constantin fiiul luĭ Tih. Drept acéia aŭ trimis solĭ, şi l'aŭ îmbiat cu Maria a doua fată a Evloghieĭ surorĭĭ sale, carea fusése maĭ nainte măritată după Alexie Files marele domestic. Nicĭ s'aŭ lepădat de însurăciune Constantin: pentru acéia împĕratul luând cu sine pe patriarhul din Ţarigrad, aŭ dus pre Maria până în Selibria, şi de acolo cu fórte mare pompă o aŭ trimis la mire, făgăduind luĭ Constantin, că în loc de zestre cu Maria îĭ va da Mesemvria şi Anhialul, care le dăduse Miţe romeilor. Dară nu s'aŭ ţinut de cuvint, pentru că întórcerea numitelor cetăţĭ o aŭ tămăduit cu minciunĭ, până când aŭ născut Maria pre Mihail fiiul eiĭ. Născênd dênsa, şi vĕḑênd că unchiul sĕŭ împĕratul aşa încă nu dă înapoĭ cetăţile, aŭ îndemnat pe Constantin bărbatul sĕŭ, să le e cu războiŭ. Ci împĕratul Mihail Paleologul aŭ măritat pre Evfrosina fata sa cea din ţiitóre după Noga hanul tătarilor, de a cărue frică Constantin n'aŭ cutezat una să cărnésccă; aşa scrie acêstea Pahimer [3].

Tot la acesta an acéstă scrisóre să aduce de Catona [4]:

[1] Georgius Ieremias Haner Reg. Hung. Period. 9. §§ 173. 174.

[2] Georgius Pachymer Hist. lib. 5. c. 3.

[3] Georgius Pachymer lib. 5. cap. 3.

[4] Catoua in Hist. crit. tom. 6. p. 573.

«Noĭ Matheŭ voivodul Ardéluluĭ, comitul Solnoculuĭ, înscințăm pre toțĭ, cum că pământul Abruth chemat, carele este lângă Ampoiŭ —— al capitululuĭ beséricii S. Mihail, luminatul craiul Ungarieĭ Stefan domnul nostru cel firesc, l'aŭ dat și dăruit episcopieĭ, capitululuĭ, și beséricii S. Mihail, ca cu cădință véčnică și nechemată să'l aibă, care pământ, maĭ nainte l'aŭ ținut Giula banul din dăruire crăiască, iară maĭ pre urmă secuiul Buluz. —— Dat în Alba la anul Domnuluĭ 1271.»

Anul 1272. Nu s'aŭ putut nărăvi istoriciĭ ungurescĭ despre mórtea luĭ Bela al IV-lea la anul 1270, nu se pot și la anul de acum nărăvi despre mórtea luĭ Stefan al V-lea. Eŭ, ca să nu'mĭ stric vrémea în zădar, despre mórtea luĭ Stefan al V-lea iarăși țin cu Haner [1], la carele veĭ afla, că în anul de acum s'aŭ întâmplat, și în anul de acum i-aŭ și urmat fiiul luĭ Ladislav al IV-lea, carele s'aŭ poreclit Coman saŭ Cun, pentru fétele de român, cum s'aŭ arétat la anul 1239.

Dice Haner [2], că Stefan al V-lea aŭ învins întâeș dată Bulgaria, și el s'aŭ și numit maĭ întâiŭ pre sine craiŭ Bulgarieĭ, ce dișa cinstituluĭ Haner, măcar că chémă întru ajutoriŭ pre Turoție [3], Bonfinie [4], și pre Reva [5], nu e de a să créde: pentru că Bulgaria întrégă, cum am arétat la anul 1259 ungurii nu o aŭ avut supt sine vre odată, și craiŭ Bulgarieĭ încă nu Stefan al V-lea s'aŭ numit pre sine întâeș dată, ci tatăl săŭ Bela al IV-lea, cum s'aŭ arétat la anul 1236.

Maĭ de a să créde ar fi, ce scrie Engel [6]: «Că în aniĭ din pruncia luĭ Ladislav al IV-lea, dóră în anul 1272, che-

[1] Georgius Ieremias Haner Reg. Hung. period. 9. et 10. §§ 177. 181.

[2] Idem Haner ibidem § 176. nota Z.

[3] Thuroczius f. 151.

[4] Bonfinius f. 303.

[5] Petrus de Reva centur. f. 16. seq.

[6] Ioannes Christianus Engel in antiq. Hist. Valachiae part. 1. p. 147.

nezul românilor celor din partea țĕriĭ de peste munțĭ, Lithen, s'aŭ lăsat de ascultare de corona unguréscă, și de banul Zeverinuluĭ, și ne dând vre un tribut, să purta ca unul, cum nu'ĭ poruncésce altul; ce óre-care generariŭ unguresc, anume magistrul Georgie, aŭ bătut pre Lithen, și pre Bărbat fratele luĭ l'aŭ prins, și așa i-aŭ făcut pre amêndoĭ iarăși tributarĭ». Până aci Enghel, și i-așĭ créde ca la un préten, de n'așĭ fi cetit în hrisovul luĭ Stefan al V-lea, cu carele aŭ întărit în anul 1272, 10 calende ale luĭ Iunie, alt privileghion al mănăstiriĭ din Cherț, că în anul de acum Lavrentie aŭ fost ban Severinuluĭ saŭ Craioveĭ, iară nu Gheorghie, precum arată Cornides [1].

Anul 1273. Stefan Catona [2] dice, că episcopul din Olomuț așa aŭ scris în anul de acum luĭ Grigorie al X-lea Papeĭ de la Roma: «Iară primejdiile, care pot veni creștinătățiĭ din Ungaria sânt acéstea, întâiŭ că în crăimea acéia să țîn comaniĭ (saŭ româniĭ) cariĭ nu numaĭ strĕinilor, ci și țerénilor le sânt gróznicĭ, pentru că nu se bat ca alțiĭ, ce nepărtinind pruncilor și bătrânilor, pre tinere și tinerĭ prinḑêndu-ĭ, ĭĭ fac de légea lor cea rea, întru atâta, cât așa fórte și-aŭ înmulțit putérea sa, de unde Ungaria, cu tóte țerile vecine stă în primejdie: Tot întru acéia crăime să sufere aiave ereticiĭ și șismaticiĭ, cariĭ fug din alte țerĭ. Iată însă crăiasa Ungarieĭ e română, ale cărie frățiĭ sânt și aŭ fost păgâne. Doao féte ale craiuluĭ s'aŭ măritat după rutenĭ, cariĭ sânt șismaticĭ. Sora craiuluĭ acestuĭ tînĕr s'aŭ dat protivniculuĭ bisérecĭĭ.»

Româna carea aŭ fost crăiasă Ungarieĭ, aŭ fost Elisabeta fata luĭ Cutén, muérea luĭ Stefan al V-lea, și muma luĭ Ladislav al IV-lea, după cum scrie Deserichie [3]. Iară prin protivnicul besériciĭ să înțelége Andronic Paleologul [4].

[1] Daniel Cornides Diplom. Mss. t. 2. p. 94.

[2] Steph. Catona Hist. crit. tom. 6. p. 637.

[3] Desericius part 2. f. 127.

[4] Catona l. c.

Mai pre urmă însemă, că frăţiile Elisaveteĭ, pentru acéia să ḑic păgâne, pentru că n'aŭ fost latine.

Anul 1274. Judecata luĭ Matheŭ voivoduluĭ Ardéluluĭ, carea se află la Catona [1], nu pentru alta aduc aci, fără numaĭ ca să se scie a cuĭ aŭ fost Mirislăul maĭ de demult. Judecata acéia sună aşa: «Noĭ magistrul Matheŭ voevodul Ardéluluĭ, comitul Solnoculuĭ, facem însciinţare prin rândul acestora tuturor, că — Dómna vĕduva luĭ Urban, şi Mihail feciorul eĭ, prin Paul comitul din Diog, fratele comituluĭ Andreiŭ, procuratorul eĭ, sorocind înaintea nóstră la lége pe Petru, fiiul luĭ Petru celuĭ mare din Mirislăŭ, pentru uciderea numituluĭ Urban, — Vartholomeiŭ protopopul din Turda, diaconul atunce al bisériciĭ din Alba, în locul şi cu numele aŭ respuns, — — după forma cărţilor cinstituluĭ părinteluĭ Petru, din mila luĭ Dumneḑeŭ episcopuluĭ Ardéluluĭ, — pentru numitul Mirislăŭ, şi pământul în carele Urban numaĭ din îngăduinţa luĭ Petru celuĭ mare lăcuia, am judecat ca să se stătuiască într'ênsul capitulul din Alba. Şi fiind că capitulul pentru starea păciĭ trebue să se împace şi cu judecătoriul, cu noĭ încă s'aŭ împăcat plătindu-ne 15 marce, şi aşa s'aŭ potolit şi stîns tótă mânia şi pizma de apururea între âmbe părţile. Dat în Alba Giuleĭ în ajunul botezătoriuluĭ Ioann, anul Domnuluĭ 1274.

Anul 1276. Lăudatul Catona [2] la anul de acum maĭ aduce hrisovul acesta: «Capitulul fericituluĭ Mihail din Ardél! Voim să vină la însciinţarea tuturor celor de acum şi celor viitorĭ, că un pământ ce să chiamă Crişfăŭ din comitatul Bihăriĭ, carele e otărâş cu pământurile fiilor luĭ Micula, şi cu pământul Giniiŭ, supt sciute şi bătrâne mete l'am dat cinstituluĭ părinteluĭ Petru, din mila luĭ Dumneḑeŭ episcopuluĭ Ardéluluĭ, prelatuluĭ nostru, şi episcopieĭ luĭ în schimb

[1] Catona Hist. crit. tom. 6. p. 663.

[2] Catona Historia crit. tom. 6. p. 701.

pentru pămênturile episcopescĭ unul din comitatul de Hunod, ce să chiamă Pispuchi, și iaste lângă Streiŭ, altul din comitatul Albeĭ, de lângă Morâș, ce să chiamă Otmar, căcĭ sânt vecine cu célea-lalte prediurĭ ale nóstre, ca ḑisul Crișfeŭ numitul episcop s'aŭ episcopia luĭ pururea să'l aĭbă, cu tóte veniturile și folosurile luĭ. Dat în ḑiua S. Ecaterineĭ vergureĭ din anul Domnuluĭ 1276.»

Crișfeul e lângă satul Oșorheiŭ carele și acum iaste al fecĭorilor luĭ Micula, adecă al Cheminescilor și al Cobușescilor, dară nu este în comitatul Bihărieĭ, ci întru al Clujuluĭ. — Pispuchi mi să véde a fi Pișchi saŭ Simerea.

Maria fata Evloghieĭ a sororiĭ împĕratuluĭ Mihail Paleologuluĭ și crăiasa Bulgarieĭ încă nu înceta a aṭiṭa pre Constantin bărbatul sĕŭ asurpa unchiu-sĕŭ pentru Mesemvria, și a apĕra pre șismaticĭ asupra patriarhuluĭ din Ṭarigrad, a luĭ Ioann Becc[1].

Anul 1277. Maria crăiasa Bulgarieĭ în anul de acum încoronând pre Mihail fiiul eĭ, aŭ început a'l cresce ca pre un craiŭ, și aŭ poruncit ca așa să'l și cinstéscă, adecă îndată după părinṭiĭ luĭ. Numaĭ pentru acéstea să supăra Măria, că craiul Constantin bărbatul eĭ îșĭ frânsése un picĭor, și zăcea; și că maĭ custa încă Sfentistlav, despre carele am cuvîntat la anul 1261. De Sfentistlav acesta fórte se temea Maria, ca nu cum-va murindu-ĭ bărbatul, să răpéscă crăimea de la Mihail pruncul eĭ, căcĭ avea maĭ mare cădinṭă la crăime, nicĭ putérea ĭĭ lipsea, fiind el despot. Drept acéia Maria aŭ trimis solĭ la Sfentistlav; și cu multe jurămînturĭ înșelându'l să vină la dênsa, și maĭ tare l'aŭ înșelat când l'aŭ primit fiiŭ șie, dară al doilea, adecă maĭ mic de cât Mihail, și apoĭ l'aŭ omorât. Ce Dumneḑeŭ n'aŭ lăsat nepedepsită o vêrsare de sânge ca acésta, pentru că aŭ rădicat pre un Cordocuva saŭ Lahana, carele aŭ făcut izbânda, precum urméză:

[1] Georgius Paschymer lib. 6. c. 1. Mihael Lequien in Oriente christ. tom. 1. p. 1230.

Cordocuva, fiind că însemnéză ceva legumă, de grecĭ maĭ pre urmă s'aŭ chemat Lahana. Acesta aŭ fost purcariŭ, și însoțindu-se cu șie asémenea, se fălea că el cu vréme va fi craiŭ. Dintâiŭ ómenii nu'l credea, dară apoĭ aŭ început a'l créde. Pentru că neputênd umbla craiul Constantin pentru frângerea picioruluĭ cum s'aŭ ḑis, fără numaĭ cu carul, de mulțĭ nu se băga în vre o samă, și maĭ vârtos de tătarĭ, carii acușĭ acușĭ prăda Bulgaria. Lahana odinĕóră dând preste o mână de tătarĭ, pre aceștea i-aŭ tăiat cu soțiĭ luĭ, și acésta maĭ adése-orĭ o aŭ făcut: de unde din ḑi în ḑi i-aŭ crescut putérea, întru atâta, cât nicĭ gândea cu craiul Constantin. Drept acéia Constantin bolnav cum era, s'aŭ rădicat cu óste asupra luĭ Lahana; ci Lahana l'aŭ învins și l'aŭ și omorât, adăogând ostașiĭ câțĭ maĭ rĕmăsésă la aĭ sĕĭ, și cuprinḑênd cetățile. Așa să scriŭ acéstea de Pahimer [1].

Anul 1278. Perind craiul Bulgarieĭ Constantin, cum s'aŭ ḑis la anul trecut, împĕratul Mihail Paleologul aŭ ținut sfat, după cine să mărite pe Irina fata sa cea maĭ mare, după Ioann cel întâiŭ născut a luĭ Miță, aŭ după Lahana? Și toțĭ l'aŭ sfătuit ca să o mărite după Ioann. Drept acéia aŭ adus pre Ioann din Scamandru de lângă Troia; i-aŭ strămutat numele în Asan de pe numele strămoșu-sĕŭ; l'aŭ numit craiŭ Bulgarieĭ; și aŭ dat poruncă ca supt grea pedépsă almintrelea să nu se chéme, fără numaĭ Asan, și craiŭ Bulgarieĭ; apoĭ cununându'ĭ aŭ făgăduit împĕratul ginereluĭ sĕŭ, că de nu'l va putea așeḑa craiŭ în Bulgaria, îl va face despot.

Iară crăiasa Maria vĕḑêndu-se strînsă și de Lahana, și de unchiul sĕŭ împĕratul Mihail Paleologul, s'aŭ măritat după Lahana, prin carele destul de aspru s'aŭ purtat de multe orĭ, fiind el năcăjit și de grecĭ și de tătarĭ. Așa scrie Pahimer [2].

[1] Georgius Pachymer Hist. lib. 6. cap. 2 et 3.

[2] Georgius Pachymer Hist. Lib. 6. cap. 5. 6 et 7.

Anul 1279. Sfârșitul războiului cu bulgarii de airelea nu să putea aștepta, fără numai din pérderea lui Lahana, carea s'aŭ și întâmplat în anul de acum; pentru că s'aŭ biruit de tătarĭ Lahama; care lucru înțelegêndu'l cetățénii dîn Trinov, pre Maria îngrecată de Lahana, și pre Mihail pruncul eĭ i-aŭ trimis la împĕratul. Iară pre Ioann fiiul luĭ Miță, carele să ḑicea Asan, cu Irina muérea luĭ ĭ-aŭ primit craiŭ în Trinov, numai atâta lipsindu-le, ca pre Gheorghie Tertere să'l tragă în partea lor, precum l'aŭ și tras; căcĭ la atâta l'aŭ adus, cât și-aŭ lepădat muérea și pre Osîentistlav fiiul sĕŭ, și aŭ luat pre fata luĭ Miță. [1]

Enghel [2] ḑice că Cordocuva saŭ Lahana în Moldova de acum s'aŭ învins de tătarĭ, dară eŭ aș maĭ ḑice că în Bessarabia saŭ Bugécul de acum; pentru că în Moldova în timpul acela lăcuia românĭ, nu tătarĭ.

Anul 1280. «Lahana, scrie Pahimer [3] despre carele nu era nedejde că să va așeḑa, luându-să de la el Trinovul, și crăiasa muérea sa, încă întru acela an aŭ încungiurat pre trinoviténĭ cu mare óste până a nu să duce de la eĭ Asan (adecă Ioann III, fiiul luĭ Miță), avêndu lângă Lahana pre Țasimpax, ca pre un protostrator, cu care cinste dăruise împeratul pre Țasimpax, până a fi el încă voitoriŭ de bine luĭ Asan. Prin încungiurarea acéia maĭ multă mórte s'aŭ făcut între romeĭ de Lahana. Pentru că mergênd aĭ nostrii ca la ḑéce miĭ supt povățuirea protovestiarituluĭ Murin întru ajutoriul celor încungiurați, Lahana la locul ce să chiamă Diabena, unde se tăbărâsă, pre aceștea în 17 ḑile ale luĭ Iulie i-aŭ prăpădit cu totul, și iarăș puțin după acéia în 15 Avgust același Lahana afară de munte năvălind preste protovestiaritul Apren, carele povățuie ca la 5000 de ostași, i-aŭ prăpădit, iară pre povățuitoriŭ l'aŭ tăiat cu

[1] Georgius Pachymer Hist. lib. 6 c. 8.

[2] Ioannes Christianus Engel in antiq. Hist. Valachiae p. 1. p. 147.

[3] Georgius Pachymer de Michaele Palaeologo lib. 6. c. 19.

sabia. Și și mai multe aŭ făcut ca acestea, până când aŭ eșit Asan din Trinov, și aŭ remas numai Tertere.»

Mai nainte scrisése Pahimer[1], că cumnăția luĭ Tertere mai mult aŭ stricat, de cât aŭ folosit luĭ Asan celuĭ noŭ; pentru că Tertere pentru cădința mueriĭ ceĭ noao a fétiĭ luĭ Mițe, mai tare răvnia la crăimea Bulgarieĭ, pentru acéia temêndu-să Asan, ca nu cumva să se asupréscă fără de véste, aŭ încârcat tóte avuțiile crailor Bulgarieĭ, care era mai cu sémă culése și luate de la grecĭ, și nóptea le-aŭ străcurat din Trinov, apoĭ el încă aŭ eșit cu muérea ḑioa și făcêndu-se că mérge în preâmblare, cu mare pompă s'aŭ dus până în Mesemvria, iară de acolo suindu-se într'o corabie, aŭ fugit în Țarigrad. Și așa aŭ dobândit Tertere schiptrul Bulgarieĭ.

Anul 1281. După ce s'aŭ dus la Noga hanul tătarilor Lahana cu Țasimpax protostratorul sĕŭ, pentru ajutoriŭ asupra luĭ Gheorghie Tertere, nu mult aŭ zăbăvit Asan cel noŭ, și el încă aŭ mers, ducênd cumnatuluĭ sĕŭ luĭ Noga marĭ daruri de la împĕratul Mihail Paleologul socrul amândurora, cu rugăminte, ca pre el să'l ajute să pótă dobândi Bulgaria. Noga pre amândoĭ i-aŭ primit cu mare cinste, ce odinăóră cand să ospăta mai bine, aŭ poruncit de aŭ omorât pre Lahana și pre Țasimpax; pre când Asan cel noŭ Evfrosina cumnată-sa muérea Nogiĭ, l'aŭ mântuit de perire[2].

Anul 1282. Ladislav al IV-lea craiul Ungarieĭ în anul de acum tocma acela privileghion l'aŭ dat luĭ Petru episcopuluĭ celuĭ lătinesc din Ardéliŭ, care l'aŭ fost dat și moșusĕŭ Bela al IV-lea episcopuluĭ Gall în anul 1246, numai cât ḑice, că Bălgradul din Ardél, și célea-lalte curți episcopescĭ acum de curînd s'aŭ jefuit prin sasĭ, până a fi el mai tînĕr; și că episcopul Petru aŭ stricat multe cetățuicĭ de lângă Someș și calea care duce în Ardél, ca să nu se țină

[1] Idem ibidem c. 9.

[2] Georgius Pachymer de Michaele Palaeologo lib. 6. c. 19.

într'ênsele hoți și tâlhari: Se află privileghionul întreg la Catona [1].

Turoție [2] și Timon [3] încă scriu că comani în anul de acum supt povățuirea luĭ Oldamur s'ar fi sloboḍit în Ungaria, ci s'aŭ bătut în dărăpt.

Anul 1283. Murind împĕratul Mihail Paleologul, i-aŭ urmat feciorul Andronic cel maĭ bătrân, despre carele, și despre Gheorghie Tertere scrie Pahimer [4] ḍicênd: «Tertere după fuga luĭ Asan celuĭ noŭ făcêndu-să craiŭ Bulgarieĭ, precum s'aŭ ḍis airelea, s'aŭ căit, că lepădându'și muérea cea pe lége avută, aŭ luoat pe sora luĭ Asan, și pentru acéia s'aŭ afurisit de besérica sa. Drept aceia aŭ trimis la împĕratul solĭ, carii sĕĭ spună tóte acéstea, și că el iaste gata a face pace, de va da înapoĭ împĕratul pre muérea cea pre lége, carea se ținea în Nichea. Carea primindu-le împĕratul, aŭ scos fĕmee de la închisóre, și o aŭ trimis la Tertere, poftind, ca Tertere încă să trimită la dênsul pre sora luĭ Asan, precum s'aŭ și făcut. După acéia vḕḍênd împĕratul că nu maĭ iaste vre o nădéjde de a pune pre Asan craiŭ Bulgarieĭ, așa să înrădăcinase Tertere, cu acesta aŭ făcut pace, și pre Asan după tocméla cu tatăl sĕŭ făcută, în resplătirea crăimeĭ ceĭ perdute, l'aŭ făcut despot Romanieĭ.»

Pe vrémea acésta să libovea și craiul Ladislav IV cu românele din țara ungurească, precum mărturisesc Turoție [5], Riție [6], Nadani [7], și Ens [8].

Anul 1284. La aniĭ trecuți maĭ adése orĭ am arĕtat, că după anul 1152, prin comanĭ și prin schythe, istoriciĭ, maĭ

[1] Catona Hist. crit. tom. 6. p. 863.

[2] Thuroczius f. 151.

[3] Timon in Epit. Chronolog. f. 39.

[4] Georgius Pachymer de Andronico Palaeologo lib. 1. c. 2

[5] Turoczius f. 152.

[6] Ritius f. 845.

[7] Nadányi p. 120.

[8] Ens p. 70.

ales ceĭ gcecescĭ pururea aŭ înțeles pre românii ceĭ din Moldova și ceĭ din Valahia. Așișderea am arĕtat la anul 1236, că schythele, carii aŭ trecut atuncĭ Dunărea de frica tătarilor, și preste voe bulgarilor aŭ trecut Hemul, aŭ fost vlahĭ saŭ românĭ, despre carii la anul de acum Pahimer [1] așa scrie: «Pre împĕratul Andronic cel maĭ bătrân tot acelaș prilej l'aŭ îngrijat pentru vlahĭ. Némul acesta era cobârlăŭ și nestătornic cu lăcașul, dară pe vrémea acéia lățit prin tracturile, ce să înting de la oștézele Țarigraduluĭ până la Bizia și maĭ departe, prin care locurĭ îmmulțîndu-se fără sémă, să putea avea prepus despre dênșiĭ, ca nu cumva să adauge mare putére schythelor, cariĭ să ḑicea, că acuș vor să năvăléscă, fiind trași în partea lor prin asămănarea viețuiriĭ, și dóră și prin cuminecarea sângeluĭ și a urzireĭ: pentru că să ḑicea a fi atâța, câțĭ nu să pot lesne numĕra, toțĭ din tinerépte învĕțațĭ a suferi tóte greotățile și mișelătățile, ca uniĭ cariĭ s'aŭ născut și crescut în locurĭ aspre, și cu asprime; nicĭ averile le lipsea din venitul turmelor și al ciurdzilor, care le hrănea în pășunile céle maĭ bune: maĭ pre urmă în meșteșugurile de óste încă nu era nedeprinșĭ, fiind că nu numaĭ în tóte ḑilele vêna, ci adése-orĭ cu bărbațĭ într'armațĭ încă așa să lupta, cât maĭ tot-déuna era biruitorĭ. Ca să împédece primejdia acésta, împĕratul aŭ judecat a fi bine, ca pre némul acesta să'l trécă din partea cea de cătră apus, în cea de cătră rĕsărit, și să'l așeḑe preste mare în direptul Țarigraduluĭ, și afară de acésta să le stórcă tóte avuțiile, ca nu cumva sciindu'șĭ eĭ putérea sa, cu numerul lor să se mândréscă, și cu biușigul bucatelor să se îmbuecéscă. Amândoao s'aŭ făcut cu tótă sîrguința, pentru că nu numaĭ dărĭ aŭ stors de la eĭ nespuse, ci și preste Helespont a tréce i-aŭ silit fără milă, ce lor cu mult maĭ greŭ le-aŭ căḑut, de cât orĭ ce dare. Pentru că cu prilejul mutăriĭ ceĭ în grabă făcute, pentru

[1] Georgius Pachymer lib. 1. de Andronico seniore Paleologo c. 37.

cruḍimea ostaşilor, carii fără de milă îi îndiţea, lucrurile sale céle cu mare preţ cumpărate acolo şeḍuse care nu se putea lesne purta, saŭ trebuia să le pérdă lăsându-le eï de bună voe, saŭ furându-le tălharii, saŭ să silea a le vinde fără nicï un preţ. Lângă acéstea, mutarea s'aŭ făcut când era iarna maï grea, pentru care mulţi ómeni, şi multe dobitóce, maï ales din céle tinere, aŭ perit, de unde fórte mare pagubă li s'aŭ întâmplat. Şi ne fiind dedaţi cu aerul nicï ómenii, dobitócele, murea cu glóta, pentru care întâmplare aŭ fost siliţi, să'şi cumpere pe banï slobodenie de a se putea înturna la locul nascerii lor, almintrelea vedea, că anevoe vor putea scăpa de perire, şi eï şi familiile lor.»

Gândeam că prea vestitul Enghel, din célea ce scrie aci Pahimer, să va sili a descurca céle încâlcite, dară după mare bătae de cap, am priceput, că necum să fie descâlcit céle încurcate, ci încă maï tare le-aŭ încurcat; pentru că ḍice în istoria Valahieï[1]: «În anul 1284, aŭ venit mulţime de românï din Thrachia în Ungaria supt apĕrare craiuluï Ladislav, carii după cum arată bulele patriarhuluï de la Roma din anul de acum, s'aŭ aşeḍat nu numaï în Maramoroş, ce şi într'alte părţi ale crăimeï ungurescï, maï ales în Ardél. Dóră li s'aŭ dat lor pădurea blahilor, adecă ţara Oltuluï de acum; pentru că maï cu o sută de anï după acéia să află la anul 1372, Dux novae plantationis in Fogaras, povăţuitoriŭ împlântăriï ceï noao în Făgăraş, ca să se vadă că eï aŭ împoporât ţara acésta.»

Apoï în istoria Moldoveï[2] iarăşi scrie: «Ca să nu'mï scriŭ munca de doă orï, care am scris despre împoporârea Maramurăşuluï în anul 1284, ş. c. l. prin românï în istoria Ungarieï partea I, pagina 430, nu le maï aduc înainte. Sfărmitura, carea o aduce domnul consiliariŭ Şleţer în is-

[1] Ioannes Christianus Engel in antiq. Historia Valachiae part. 1. p. 147.

[2] Idem Engel in antiq. Hist. Valachiae 4. c. 6.

toria lumeĭ, cartea 50, pag. 94, din patru analiștĭ rusĕscĭ, sună așa: «Craiul Ladislav aŭ dat românilor țara dintre rîurile Mores și Tisia, locul să numésce Criș, să aduna românĭ, și acolo trăe, luându'șĭ mueri de unguri, pre care le-aŭ trecut de la légea lătinéscă în credința sa cea creștinéscă până astădĭ.»

«După Miron, Cantimir, Filștic, și mai toțĭ istoricĭ, moldovénĭ din auḑul de la ceĭ mai bătrânĭ luoat de obște țîn, cum că eĭ sânt prăsițĭ din Maramorăș, și tradiția saŭ predania acésta a lor e tocma adevĕrată.»

Până aci prea vestitul Enghel, carele apoĭ îndată aduce povéstea despre Dragoș, despre cățaoa luĭ ce s'aŭ chemat Molda, și despre Zimbru, carea povéste nu e vrédnică de a se scrie, fiind că iaste numaĭ bârfélă și nu istorie adevĕrată, precum voĭ aț arĕtat, începênd de la céle dintâiŭ ḑise ale prea vestituluĭ Enghel.

Așa dară ḑice însuși el, că pădurea vlahilor, Silva blachorum, despre carea am vorbit la anul 1224, aŭ fost țara Oltuluĭ, ci cum aŭ putut fi acésta pădure, când la anul 1215, cum s'aŭ arĕtat acolo, aŭ fost împoporâtă? ḑice mai încolo, că pe la anul 1372, Ladislav domnul țerĭ muntenescĭ s'aŭ numit pre sine Dux novae plantationis in Fogaras, de unde închide, că românĭ carĭ aŭ venit din Thrachia, dóră iarăș aŭ împoporât țara Oltuluĭ, ce eŭ întreb: óre venit'aŭ în anul 1284 românĭ din Thrachia în Ardél, saŭ nu? Pentru că Pahimer despre acésta tace, și eŭ am arĕtat la anĭ trecuțĭ, cum că pre românĭ unguriĭ i-aŭ aflat în Ardél, în Bănat și în partea țerĭ ungurescĭ, câtă iaste între Ardél și între Tisă, adecă și în Maramurăș. Așa dară nu era op, ca țerile acéstea să se împoporéscă de noŭ prin românĭ veniți din Thrachia, de aŭ și venit vr'unĭ la românĭ ceĭ vechĭ de aicea. Ce vrea Enghel să arate din bulele papeĭ și din sfărmitura prin Șleț̆er adusă, tocma face pentru mine; căcĭ am arĕtat la anul 1239, că comanĭ, carĭ aŭ venit atuncĭ supt Cuten în Ungaria, aŭ

fost românĭ din Moldova, și despre acéstea vorbesc și bulele și fărmitura, nu despre românii ceĭ din Thrachia veniți, precum însuți poți judeca din cuvintele sfărmiturii.

Acéstea încă am arĕtat la anul 1241, cum că nu toți românii aŭ trecut cu Cuten în Ungaria. Ba ce e maĭ mult, în anul 1282, încă am arĕtat, că Oldamur povățuitoriul cumanilor adecă al moldovénilor, în anul acela s'aŭ bătut cu ungurii. Cum póte fi dară, ca Dragoș din Maramurăș să fie împoporât Moldova? Pentru că tocma de aĭ dice, că comanii nu sânt tot una cu românii, tătușĭ te voiŭ întreba, dară colonia cea vestită, despre carea vorbesce împĕratul Frideric la anul 1241, ce s'aŭ făcut din Moldova?

În cât iaste pentru cățaoa și Zîmbrul luĭ Dragoș, numaĭ atâta dic, că sânt poveștĭ, ce nu trebue luate în samă; căcĭ rîul Molduva, de la carele s'aŭ numit maĭ pre urmă tótă țara, și maĭ nainte tot așa s'aŭ chemat; iară capul cel de boŭ, nu de la zimbru l'aŭ primit țara Moldoveĭ în țimiriul sĕŭ, ci de la cetatea, carea o aŭ zidit împĕratul Traian în Dachia cea véche, și s'aŭ chemat Caput Bovis, capul-bouluĭ, precum s'aŭ arĕtat la anul 106, din Procopie [1].

Anul 1285. Nicolae III papa de la Roma, precum arată Peterfi [2], destul s'aŭ sârguit în aniĭ trecuți să pótă desbăra pre Ladislav IV craiul Ungarieĭ de la dragostea românilor, ci nimica aŭ isprăvit, sugênd acesta dragostea acéia de la muma sa, carea și dênsa aŭ fost română, cum s'aŭ dis la anul 1273. Drept acéia în anul de acum pre Ladislav l'aŭ certat Dumnedeŭ; pentru că comanif saŭ moldovénii, după ce s'aŭ învins de ungurĭ în anul 1282, s'aŭ însoțit cu tătariĭ, și în anul acesta fórte rĕŭ aŭ prădat ținutul ungurilor [3], maĭ ales Ardélul, cum se va vedea din hrisovul luĭ Ladislav IV, cel în anul 1289, dat secuilor din scaunul Arieșuluĭ.

[1] [Nota lipsesce din manuscris].

[2] Péterfi Concil. Hung. part. 1. pag. 93. seqq.

[3] Thuroczius f. 152. Bonfinius f. 305. Nadányi pag. 120. Timon in Epit. chronol. f. 39.

Anul 1288. Ladislav vițe-voivodul din Ardél în anul acesta aŭ ținut judecată în satul cruțiferilor din Turda, împrotiva [luĭ] Chémini și a luĭ Ioann fiilor luĭ Micula din Oșorheiŭ, în care s'aŭ osândit, ca să pérdă treĭ sate ale sale: Oșorheiŭ, Ztara, și Zalonnatelche, de nu vor plăti până la anul 160 de marce, pentru pagubele făcute luĭ Petru episcopuluĭ celuĭ lătinesc din Ardél [1].

Anul 1289. Ladislav al IV-lea craiul Ungarieĭ în anul acesta aŭ dăruit tot scaunul Ariéșuluĭ secuilor pentru maĭ multe slujbe ale lor, dară maĭ vârtos pentru că în anul 1285 aŭ bătut pre moldovénĭ la Hood, pre tătarĭ la Trăscăŭ, scoțênd de la eĭ maĭ mulțĭ de o mie de robĭ, și pentru că în lipsă fiind craiul i-aŭ dat 80 de caĭ. Dat'aŭ Ladislav hrisovul acesta în anul Domnuluĭ 1289, 14 calende ale luĭ Octomvrie, în anul crăimeĭ sale 18, și s'aŭ întărit de Andreiŭ al IV-lea în anul 1291, prin Carol Robert în anul 1313 [2].

Anul 1290. Pre Ladislav al IV-lea craiul Ungarieĭ întru atâta îl lăsase acuma norocul, cât uniĭ dintre maĭ marii țeriĭ, maĭ nainte de a muri el, aŭ trimis de aŭ chemat pre Andreiŭ al III-lea din Veneția să'l pună craiŭ [3], și pre Ladislav numaĭ herțog vrea să'l lasă [4], ci nu și-aŭ dobândit scopul, pentru că în anul de acum [5] Ladislav fu omorât în cortul sĕŭ nóptea de comanĭ [6], după ce aŭ domnit 18 anĭ [7], și i-aŭ urmat Andreiŭ al IV-lea, carele s'aŭ și încoronat în Septemvrie al anuluĭ de acum [8].

Anul 1291. Nicolae al IV-lea papa de la Roma, când trăe încă împĕratul Mihail Paleologul, fusése trimis de antece-

[1] Catona Hist. crit. tom. 6, pag. 981.

[2] Daniel Cornides in Mss. dipl. tom. 7. pag. 542.

[3] Thuroczius f. 153. Bonfinius f. 306. Réva f. 18.

[4] Ranzanus f. 374.

[5] Madius f. 637. Thuroczius et Ranzanus ll. cc.

[6] Réva l. c.

[7] Haner Reg. Hung. Period. 10. § 188. nota z.

[8] Madius l. c.

soriul sĕŭ numaĭ ca un sol la Ţarigrad, ca să lucre pentru unirea bisericiĭ. Acolo în polata de la Vlaherne odinăóră s'aŭ întâlnit cu Ioahim arhiepiscopul Bulgarieĭ, carele i-aŭ făgăduit înaintea împĕratuluĭ, că el nu se va trage de la unire. Drept acéia făcêndu-se Nicolae patriarh după acéia, şĭ-aŭ adus aminte de făgăduinţa arhiepiscopuluĭ, şi în anul de acum treĭ cărţĭ aŭ scris, una craiuluĭ Gheorghie Tertere, pre carele îl numésce împĕrat, alta arhiepiscopuluĭ, şi a treia Ilineĭ crăeseĭ Serbieĭ, celor doĭ îndemnându'ĭ la unire, iară aceştea dojenind'o, ca să stea de dênşiĭ. Tute tréle cărţile acestea să află la Raĭnald[1] şi la Aloisie Gverra[2]. Iară craiul Ungarieĭ Andreiŭ al III-lea încă aŭ dat treĭ hrisóve în anul de acum, unul luĭ Ugrin, altul faurilor din Trăscăŭ, at treilea ocnénilor din Turda. A luĭ Ugrin sună aşa:

«Noĭ Andreiŭ din mila luĭ Dumnedeŭ craiul Ungarieĭ, însciinţăm pre toţĭ, cărora se cuvine, a sci, cum că, făcênd noĭ tuturor boerilor, (némeşilor), sasilor, secuilor, şi vlahilor, în părţile Ardéluluĭ cu însuşĭ eĭ adunare la Alba Iulia, pentru îndreptarea statuluĭ lor, din sfatul tuturor maĭ marilor bisericescĭ şi al baronilor, carĭĭ ne sta întru ajutoriŭ. Magistrul Ugrin iubitul, şi credinciosul nostru, sculându-se în adunarea acéia, aŭ poftit ca prin noĭ să i să întórcă, şi dea îndărăpt nisce sate ce sânt lângă Olt, să chémă Făgăraş, şi Sombothelĭ (Sâmbătă), şi sânt luate cu nedreptul de la dênsul, arătând despre dênsele hrisóvele şi privileghiónele sale, şi noĭ încă vrênd a ne maĭ însciinţa despre numitele sate, óre fost'aŭ ale magistruluĭ Ugrin, saŭ nu? Cu aceiaşĭ némeşĭ (nobilĭ saŭ boérĭ), sasĭ, săcuĭ, şi olahĭ (saŭ romănĭ), cu deadinsul am făcut să se cérce, óre dişele sate sânt cu direptul, şi după lége ale magistruluĭ Ugrin? Carĭĭ toţĭ şi fiesce care ne-aŭ spus, că maĭ sus dişele sate Făgăraşul şi Zumbatheiul sânt, şi aŭ fost ale magis-

[1] Rainaldus ad. ann. 1291, §§. 37. 38. 40.

[2] Aloysius Guerra in epit const. Pontif. tom. 2. pag. 350. 351.

trului Ugrin, și ale mai marilor lui. Noi drept acéia, fiind, că am cunoscut, și scim, că satele acélea cu dreptul, și după lége să țin de magistrul Ugrin, cu tóte folosurile, și veniturile lor le-am dat, și întors îndărăpt acelueași magistru Ugrin, și prin dênsul moșténilor lui, ca să le aibă cu cădință de a pururea, și neputinciósă de a să chema îndărăpt, cu acela modru și deplinire, cu care le-aŭ avut, și ținut mai marii lui. Dat în Alba Giulei, în dumineca Invocavit, anul domnului 1291.»

Hrisovul acesta să ține în capitulul Bălgradului din Ardél, și din poruncă împerătéscă s'aŭ dat afară în anul 1768 satului Brulia din scaunul Șinculuĭ. Despre carele așa scrie Enghel[1]: «La anul 1290 era un născut român, anume Ugrin, domn și stăpân Făgărașului, și Sombatheiului. Familia Văcăresculuĭ ține stemma saŭ țimirul Făgărașului până astădĭ, întru aducerea aminte, că l'aŭ stăpânit óre-când, precum scrie Eder[2].»

Tocma bine, că Eder collega mieŭ când și eŭ eram director preste școle, îmĭ vine aci înainte; pentru că el iaste acela, carele încă aŭ cutezat scrie în hrisul instanției românilor din Ardél, că aceștea pururea aŭ fost numaĭ sufériți în numita țară, iară nu primiți. Eŭ în Antihrisul mieŭ am fost răspuns în tóte bârfélele lui, ci décă nu s'aŭ putul tipări pentru telégă, îl întreb acum din căruță aŭ nu e primit un ném în țara acéia, în care mérge și judecă dimpreună cu craiul sĕŭ? — Ci tu maĭ cetésce, care le-am scris la anii 1215 și 1224.

Faurii ceĭ de ferr din Trăscăŭ, precum arată hrisovul iarăși al lui Andreiŭ al III-lea din anul de acum, carele să află la Cornides[3], aŭ fost chemați din Austria de sus în Ardél, ca să aĭbă acélea cădință, scutințe și slobodenii

[1] Ioannes Christianus Engel in antiq. Hist. Valachiae part. 1. p. 147.

[2] Jos. Carolus Eder obss. crit. et pragm. p. 53.

[3] Daniel Cornides Mss. dipl. tom. 7. p. 368.

și aicĭ, care le-aŭ avut în patria sa; ce năvălind tătariĭ în Ardél, le-aŭ ars tóte dreptățile. Drept acéia numitul craiŭ iarăș li le-aŭ înnoit.

Așișderea aŭ făcut și cu ocnéniĭ din Turda, cariĭ iarăș așa aŭ fost lucrat aceeș tătarĭ. Hrisovul pentru acestea dat, la acelașĭ Cornides se află [1].

Anul 1292. La anul 1279 am fost dis, că Noga cu tătariĭ luĭ atuncea să lățise până în Bugécul de acum. Noga acesta după acéia ătâta de înfricoșat să făcusă vecinilor, cât luĭ Gheorghie Tertere craiul Bulgarieĭ în anul de acum, saŭ în cel trecut, i-aŭ căutat să fugă la împĕratul Andronic cel maĭ bătrân, de carele pentru frica luĭ Noga nu fu primit, ce aŭ trebuit mișelul să se ascundă pre lângă Odriŭ. Noga drept acéia aŭ dat crăimea Bulgarieĭ luĭ Smilț; ce nu îndelung s'aŭ putut veseli și Noga: pentru că în anul acesta aŭ venit asupra luĭ alt han tătăresc, anume Tuctaĭ, și învingênd pre Noga, l'aŭ omorât și i-aŭ luat țara cu tótă tătărimea, numaĭ puținiĭ tătarĭ aŭ scăpat cu Țaca feciorul luĭ Noga din muérea Alacca chemată [2].

Anul 1294. Țaca carele avea muére pre fata luĭ Tertere, cu tătariĭ sĕĭ și-aŭ băgat în cap, să cuprindă Bulgaria din cădința mueriĭ sale, pentru acéia aŭ luat cu sine și pre Osfentistlav fratele mueriĭ carele venisă la fórte mare sărăcie după măzălirea tătâne-sĕŭ, ce norocul l'aŭ făcut fórte bogat: pentru că aŭ dat de un om prost, anume Pantoleon, carele neavênd pruncĭ, și avênd bogăție nespusă, primise fată de suflet. și moșténă pre o fetișóră frăție a sa, annme Encone, născuta din Mancus, și botezată de Evfrosina muérea Nogiĭ. Pre fetișóra acésta ca un fecior de craiŭ lesne o aŭ căpătat muére cu tótă avuție de la Panteleon. Îmbogățindu-se așa Osfentistlav aŭ mers cu cumnatul sĕŭ

[1] Idem Cornides ibidem tom. 2. p. 465.

[2] Georgius Pachymer lib. 3. de Andronico seniore Palaeologo c. 26. Petrus Possinus in indice chronologico Pachymeriano.

Ţaca în Bulgaria, şi lesne l'aŭ aşedat în Trinov; pentru că Smilţ craiul cel de Noga pus încă lesne aŭ lăsat schiptrul luĭ Ţaca [1].

În anul acesta aŭ murit şi Fennena crăiasa Ungarieĭ şi muérea luĭ Andreiŭ al III-lea [2].

Anul 1295. Fiind acuma Osfentistlav şi bogat şi în mare cinste la cumnatul sĕu Ţaca, din zéstrea mueriĭ din atâta maĭ lezne aŭ putut trage la sine pre maĭ mulţĭ din lăcuitoriĭ Bulgarieĭ, cu cât era el maĭ aprópe de dênşiĭ cu amestecarea sângeluĭ; căcĭ tatăl sĕŭ Gheorghie Tertere era coman, adecă român din Moldova de acum, iară mumă-sa bulgară, şi lăcuitoriĭ Bulgarieĭ era, cum am ḑis la aniĭ trecuţĭ, bulgarĭ saŭ românĭ. Pre aceştea aşa dară lezne i-aŭ şi tras în partea sa: carea făcêndu-o, pre Ţaca l'aŭ prins, şi l'aŭ pus la încisóre până la o vréme, iară pre tătariĭ luĭ aŭ început a'ĭ tăia [3].

Carol Martel, tatăl luĭ Carol Robert, carele din îndemnul patriarhuluĭ Romeĭ se încoronase craiŭ Ungarieĭ, ci afară de Ungaria, împrotiva craiuluĭ celuĭ adevĕrat a luĭ Andreiŭ al III-lea, încă în anul de acum aŭ murit [4].

Anul 1296. Osfentistlav în anul de acum aŭ trimis nisce jidovĭ de a sugrumat pre Ţaca în temniţă, unde era închis, şi pre Ioahim patriarhul Trinovuluĭ încă l'aŭ aruncat, de aŭ murit, pentru că era prepus despre dênsul, că vrea să închine ţéra tătarilor. Cu acéstea s'aŭ făcut deplin craiŭ Ungarieĭ,

Iară împĕratul Andronic Paleologul cel maĭ bătrân, vĕḑêndu cum cură lucrurile în Bulgaria, întru acéia să sârguia, cum ar putea da craiŭ Bulgarilor pre Mihail fiiul Ma-

[1] Pachymer et Possinus ll. cc.

[2] Timon in epitome chronol. f. 41.

[3] Georgius Pachymer lib. 3. de Andronico seniore Palaologo Aug. cap. 26.

[4] Madius f. 637. Lucius Dalmata f. 303.

rieĭ și al luĭ Constantin craiuluĭ celuĭ înainte de Lahana, că și unii despre bulgarĭ voia acésta, dară prea slăbisă óstea luĭ Tuctaĭ în bătaia cu Noga, în carele avea tótă nădéjdea, ca în cel ce era maĭ mare protivnic luĭ Osfentistlav [1].

Andreiŭ al III-lea craiul Ungarieĭ tot întru acesta an s'aŭ însurat a doao-óră, luând pre Agnes [2]. Prea vestitul Cornides [3] încă aduce un hrisov al craiuluĭ Andreiŭ al III-lea, carele sunt așa:

«Noĭ Andreiŭ din mila luĭ Dumnedeŭ craiul Ungarieĭ, facem însciințare tuturor, cărora să cuvine, prin rândul acestora, cum că noĭ socotind credința și vrednicia șerbiriĭ luĭ Ioann, fiiuluĭ luĭ Micola din Călata, tributul, carele s'aŭ obicĭnuit a se lua din vechime în satul luĭ, ce să chémă Oșorhéiŭ, care tribut până acuma l'aŭ luat cu putérea voevodul Rorand precum să dice, i-l întórcem, și dăm îndărăpt aceluia Ioann, luându'l de la numitul Rorand voevodul, ca să'l aibă cu plină cădință acelaș Ioann, precum să cunósce, că l'aŭ avut din vechime; și voim ca acesta să se véstéscă prin târgurile de țară. Dată în Buda, Joĭ înaintea Săngeorzuluĭ, în anul domnuluĭ 1296.»

Cum că Micula aŭ fost român de ném, numele încă'l arată; așa dară ceĭ dintr'ênsul prăsiți n'aŭ la ce se lepăda de românĭ.

Anul 1297. Impĕratul Andronic cel maĭ bătrân în anul acesta aŭ trimis pre Mihail III. fiiul craiuluĭ Constantin în Bulgaria, dară ceĭ ce'l chemase, nu l'àŭ putut aședa în Trinov, fiind acolo craiŭ Osfentistlav, ci numaĭ pre din afară âmbla, ca și un privat [4]

Luĭ Andreiŭ al III-lea încă nu bine i-aŭ curs lucrurile în Ungaria în anul de acum; pentru că uniĭ dintre boérii țeriĭ

[1] Pachymer l. c.

[2] Han p. 127. Timon in epitome chronol. f. 41.

[3] Daniel Cornides. Mss. dipl. Tom. 1. p. 231.

[4] Pachymer l. c.

aŭ născuit la Bonyfatie al VIII-le papa de la Roma, și și-aŭ cerut alt craiŭ [1].

Anul 1298. Smilț, despre carele am dis la anul 1292 că s'aŭ pus de Noga craiŭ Bulgarieĭ în locul luĭ Tertere, era în timpul acesta cel maĭ de frunte om în Bulgaria, căcĭ avea ginere pre Eltimir, avea cumnațĭ din doao surorĭ ale sale, pre Gheorghie Tertere craiul, tatâl craiuluĭ Osfentistlav, și pre Radostlav, carele fusése ca un sevastocrator în Bulgaria, maĭ nainte de a cuprinde Țaca, și Osféntistlav Bulgaria, dară apoĭ s'aŭ stricat cu totul, și aŭ fugit la împĕratul Andronic cel maĭ bătrân, vrênd acuma împĕratul se așéde pre Mihail fiiul luĭ Constantin craiŭ în Bulgaria, cum s'aŭ dis la anul trecut, pre Rodostlav acesta l'aŭ trimis cu óste asupra luĭ Osfentistlav, dându'ĭ povățuitorĭ pre maĭ mulțĭ dintre curténiĭ sĕĭ. Mergênd aceștea, Eltimer despotul Crunuluĭ, care loc se ținea de Bulgaria, le-aŭ eșit înainte, și învingêndu'ĭ, aŭ prins pre Radostlav, cu 13 curtenĭ împĕrătescĭ, și scoțênd ochiĭ luĭ Radostlav, l'aŭ trimis la soru-sa, muérea luĭ în Thessalonica. Iară pre ceĭ 13 curténĭ i-aŭ dus la craiul Osfentistlav în Trinov [2].

Iară Andreiŭ al III-lea din boériĭ, cariĭ născuise la papa de la Roma, cum s'aŭ arătat la anul trecut, pre vre-o câțĭ-va ĭ-aŭ sângunit în anul de acum din Uugaria, cum mărturisesc Ens [3], și Deserichie [4]; căcĭ ce scrie Bonfinie [5], că craiul Andreiŭ, aŭ prădat și înghițit tóte, un e de a se créde.

Anul 1299. Pe craiul Bulgarieĭ Gheorghie Tertere, împĕratul Andronic cel maĭ bătrân, după ce aŭ vĕdut, cum merg lucrurile în Bulgaria, aŭ fost puse supt pază. Drept acéia Osféntistlav în anul de acum înturnând împĕratuluĭ pre ceĭ 13 curténĭ, cariĭ era prinșĭ, aŭ rescumpĕrat pre

[1] Thuroczius f. 154. Ranzanus f. 374. Bonfinius f. 307.

[2] Georgius Pachymer lib. 3. de Andronico seniore cap. 26.

[3] Ens 72.

[4] Desericius part. 2 f. 128. seq.

[5] Bonfinius f. 307.

tatăl sĕŭ, dară crăimea nu i-aŭ datu'o, fără numaĭ o cetate, ca să pótă trăi domnésce într'ênsa [1].

Despre Stefan craiul Serbieĭ iarăşĭ la acesta an aşa scrie Nichifor Gregora [2] «Craiul Serbieĭ prin soliĭ sĕĭ cerea pre Evdochia (sora împĕratuluĭ Andronic celuĭ maĭ bătrân) muére şie, ca se facă pace véčinică cu romeiĭ. Pentru că era putérnic, şi nu înceta a turbura lucrul Romeilor, despre o parte cuprinḑêndu-le cetăţile, despre alta prădându-le ţînutul. Lucrul acela în mare grije aŭ băgat pre împĕratul, întâiŭ, că preteşugul craiuluĭ îĭ era de mare folos; a doaoa, că Evdochia nicĭ a auḑi nu vrea despre tréba acéia; a treia, că căsătoria acéia ar fi a patra: pentru că craiul cu muérea cea dintâiŭ, fata prinţuluĭ Vlahieĭ, trăise vre-o câţĭ va anĭ, apoĭ trimiţêndu-o în patria eĭ, să căsătorise cu sora mulerii fratelui sĕŭ, desbrăcându-o maĭ nainte de hainele călugărescĭ, dară împrotivindu-se bisérica triballilor aceiĭ fără de lége căsătoriĭ, după multă vréme pre acéia încă o lĕpădase, şi-şĭ luase a treia muére pre sora luĭ Osfentistlav prinţuluĭ Bulgarieĭ, şi nu avusése pruncĭ din tute trele muerile acéstea, ci potolindu-se dragostea şi către acésta, maĭ luminată cumnăţie cerca Decĭ neprimind Evdochia căsătoria acéia, iară el în tot chipul răvnindu-o, şi cu rĕŭ încă lăudându-se, împĕratul de silă l'aŭ însciinţat despre Simonida fata sa, carea umbla întru al cincile an, ca să o ducă şi să o créscă la el, până când va fi de măritat.»

Aşişderea scrie Pahymer [3] numaĭ cam pre larg, ci eŭ nu pociŭ otără prin Vlahia de Gregora adusă înainte, carea trebue să se înţelégă, cea de acuma, carea se chiamă şi ţéra Muntenéscă, aŭ Vlahia cea mare, ce să ḑice şi Moglena? Pentru că după 24 de anĭ, adecă la anul 1323 ţéra muntenéscă de Ioann Cantacuzen [4] se chiamă Ungro-

[1] Georgius Pachymer lib 3. de Andronico seniore Palaeologo Aug. cap. 26. Petrus Possinus in indice Chronologico Pachymeriano.

[2] Nicephorus Gregoras tom. 1. p. 124. seq.

[3] Pachymer tom. 2. p. 185. seqq.

[4] Ioannes Cantacuzenus tom. 1. p. 109.

vlahia. De cum-va prin Vlahia luĭ Gregora se înțĕlége țéra Muntenéscă, prinț întru acésta pre acéle vremĭ aŭ fost Dan I, fiiul luĭ Radul Negru vodă. Veḑĭ anul 1238.

Bonifatie al VIII-le papa de la Roma încă nu ș'aŭ așeḑat, până ce n'aŭ numit în anul de acum în locul luĭ Andreiŭ al III-le craiŭ Ungarieĭ pre Carol Robert în vârstă numaĭ de 11 anĭ[1].

Anul 1300. La anul acesta așa scrie anonymul românesc[2] «4. Stefan vodă Mailat lét 1300, la létopiseț nu iaste, iară la hronica stăpânitorilor sêrbescĭ îl arată, că la acest vĕlét domnind aŭ făcut cetatea Făgărașulnĭ.» Ci Haner[3] ḑice, că cetatea Făgărașuluĭ s'aŭ făcut prin orânduiala luĭ Ladislav voivoduluĭ din Ardél, la anul 1308.

Anul 1301. La anul de acum așa scrie Pahymer[4] despre despotul Mihail Angel ginerele împĕratuluĭ Mihail Paleologul, tatăluĭ luĭ Andronic celuĭ maĭ bătrân: «Întru acéia Mihail, murindu'ĭ muérea cea dintâiŭ, carea fusése soră împĕratuluĭ (Andronic celuĭ maĭ bătrân), șĭ-aŭ aruncat ochiĭ la fata luĭ Tertere, carea precum am ḑis, se despărțise de craiul Serbieĭ, și învoindu-se la olaltă, o aŭ luat șie muére, neîmprotivindu-se împĕratul, și bisérica după acéia întărind căsătoria. Ba, după ce o-aŭ luat și aŭ avut pruncĭ cu dênsa, maĭ târḑiŭ despină încă o aŭ făcut, căcĭ el maĭ de demult era despot.»

Carol Robert încă venind în Dalmația în anul de acum, numaĭ cât s'aŭ uns craiŭ Ungarieĭ prin mitropolitul din Strigon din porunca papeĭ Bonifatie al VIII-lea, ce să să încoronéze n'aŭ îngăduit craiul Andreiŭ al III-lea, iară pre Andreiŭ al III-lea l'aŭ otrăvit duș manii, și așa s'aŭ stâns

[1] Thuroczius f. 154. Ranzanus f. 374. Bonfinius f. 307. Sigler f. 54

[2] Anonymus valachicus cap. 44.

[3] Georgius Ieremias Haner Reg. Hung. period. 11. § 203.

[4] Georgius Pachymer lib. 4. de Andronico seniore cap. 13.

cu dênsul și în dênsul tótă partea bărbătéscă din némul luĭ Arpad [1].

Anul 1302. După mórtea luĭ Andreiŭ al III-lea, ungurii carii nu ținea cu Carol Robert, aŭ agĭuns la Vențeslav craiul Bohemieĭ, strănepotul luĭ Bela al IV-lea, și l'aŭ chemat să le fie craiŭ, dară acesta n'aŭ primit crăimea [2], ci le-aŭ dat pre fiĭul sĕŭ Ladislav al V-lea, pre carele l'aŭ și încoronat în anul acesta arhiepiscopul din Calocĭa în Alba-crăiască [3] în vêrstă de 13 anĭ [4].

Anul 1303. Ladislav al V-lea bine că să încoronase craiŭ Ungarieĭ, ci acéia nimica aŭ folosit, pentru că pentru pruncia luĭ nu era băgat în samă, și pentru ceĭ ce ținea cu Carol Robert încă era în mare primejdie. Drept acéia aŭ venit tatăl sĕŭ în anul de acum cu mare óste în Ungaria, și l'aŭ dus a casă, ducênd și corona Ungarieĭ cu sine în Bohemia [5].

Anul 1304. Vĕdêndu-se ceĭ ce ținuse cu Ladislav al V-lea înșelațĭ de Vențeslav craiul Bohemieĭ, tatăl luĭ Ladislav, aŭ trimis solĭ în anul de acum la Oton prințul Bavarieĭ și nepotul luĭ Bela al IV-lea, să'l chéme, se le fie craiŭ, carele aŭ și primit chiemarea. Iară papa Benedict al XI-lea, aŭ afurisit pre toțĭ, carii nu vor ținea cu Carol Robert, ci aceștea încă aŭ afurisit pre papa, și pre toțĭ, carii vor asculta de el [6].

Anul 1305. «Întru acéia, dice Pahymer [7] la anul de acum, Osfĕntistlav craiul bulgarilor, saŭ izbânda sororeĭ sale, feteĭ

[1] Thuroczius f. 154. Bonfinius f. 313 seq. Ranzanus f. 374. Timon in epit. chronol. f. 42.

[2] Ranzanus f. 375. Reva Centur. f. 19. Timon in epit. chronol. f. 42.

[3] Bonfinius f. 314. Ranzanus l. c. Thuroczius f. 155.

[4] Bonfinius l. c.

[5] Thuroczius f. 156. Bonfinius f. 314. et Pistorius f. 765.

[6] Thuroczius f. 156. seq. Bonfinius f. 315. Ranzanus f. 375. Timon in epitome chronol. f. 43.

[7] Georgius Pachymer lib. 5. de Andronico seniore Aug. cap. 28.

luĭ Tertere, pre carea o lepădase craiul Serbieĭ, și luase în locul eĭ pre fata împĕratuluĭ, saŭ pentru că să scârbise, pentru prinderea iubituluĭ sĕŭ cumnat a despotuluĭ Mihail (Angel), bărbatul aceiașĭ sororĭ, și ținérea supt pază de împĕratul Andronic cel maĭ bătrân, pentru prepusul, că vrea să facă rescólă, saŭ în batjocura împĕrățieĭ, pentru slăbirea oștilor nóstre, înflându-se cu nădéjdea, aŭ năvălit cu arme asupra cetăților romeilor, care sânt în margine de cătră Hem, și pre acélea, puține luând afară, saŭ le-aŭ luat cu putérea, saŭ le-aŭ întețit, să se supună cu condițiĭ, și cu atăta nu se vedea a fi îndestuluit. — — Drept acéia împĕratul s'aŭ grăbit a întări țerile, asupra cărora socotea, că va mérge. Afară de acéstea pre fiĭul sĕŭ avgustul Mihail l'aŭ trimis în părțile de cătră apus, și până a se face acéstea, temêndu-se ca nu cumva să se însoțască cu Osféntistlav Eltimer ginerele luĭ Smilț și Exarhul Crunuluĭ, — — pre acesta s'aŭ silit a'l trage la sine cu orĭ ce féliŭ de daruri, nădăjduind că nu numaĭ nu se va însoți cu nepotul mueriĭ luĭ, ci încă va apĕra pre romeĭ, — Afară de daruri luĭ Eltimer i-aŭ dat din fiscul sĕŭ simbrie pe an: și aŭ pus, carea se'l îndémne, pe sócra luĭ, muérea Smilțuluĭ, și nepóta sa din frate.» Veḑĭ și acélea care le-am scris la anul 1298.

Oton prințul Bavarieĭ încă atâta s'aŭ lingărit luĭ Ventțeslav craiuluĭ Bohemieĭ, până ce aŭ scos de la dênsul corona Ungarieĭ, cu carea s'aŭ și încoronat în anul de acum în Alba crăiască [1].

Anul 1306. Precum scrie Pahimer [2], Eltimer n'aŭ ținut făgăduința cea în anul trecut făcută împĕratuluĭ Andronic celuĭ maĭ bătrân; ci în anul de acum s'aŭ însoțit cu Osféntistlav craiul Bulgarieĭ și nepotul mueriĭ sale, și amên-

[1] Thuroczius f. 157. Ranzanus f. 375. Bonfinius f. 315. Timon in epit. chronol. f. 43. Lucius Dalmata f. 304.

[2] Georgius Pachymer lib. 5. de Andronico seniore cap. 28.

doĭ multe cetățĭ grecescĭ aŭ prădat, și unele le-aŭ cuprins; nicĭ aŭ încetat de la mersiĭ lor, până ce n'aŭ întrat în 23 de ḑile ale luĭ Avgust în ținutul bulgarilor, cel dincolo de Hem împĕratul Mihail, fiĭul luĭ Andronic celuĭ maĭ bătrân, și tatăl celuĭ maĭ tinĕr, și l'aŭ prădat, bătênd maĭ adéseorĭ pre bulgarĭ.

Anul 1307. Împĕratul Mihail Paleologul făcênd pace, cum aŭ putut, cu bulgariĭ, pre primicherul cel mare l'aŭ trimis cu oștile de supt el, să bată cetatea Callipoiuluĭ [1]. Iară Osfentistlav craiul Bulgarieĭ, murindu'ĭ muérea cea dintâiŭ, despre carea am cuvîntat la anul 1294, vrea să se căsătoréscă în casa cea împĕrătéscă, ci nu șĭ-aŭ dobândit scopul până maĭ târḑiŭ. Drept acéia avênd prepus de Eltimer pentru sócra luĭ, carea mersése în Țarigrad, și dóră și lucra împrotiva căsătorieĭ ceĭ dorite, că și el ține cu împĕratul, aŭ luat de la dênsul doao cetățĭ prea bune, Iampoiul și Lardea, care el le dăruise maĭ nainte luĭ Eltimer [2].

Oton craiul Ungarieĭ încă vrênd să'șĭ cunóscă țerile, aŭ mers în Ardél, ducênd cu sine și corona țerĭĭ, unde fu prins de voevodul din Ardél Ladislav, și până atunci ținut, până când i-aŭ făgăduit în anul 1308, că să va lăsa de crăime [3]. Corona încă aŭ rĕmas în mânile voivoduluĭ Ladislav, cum să va arĕta la anul 1310.

«**Anul 1308.** La anul acesta, scrie Pahimer [4] ḑicênd: «Saŭ întâmplat de la amândoĭ împĕrațiĭ li s'aŭ plinit aniĭ domnieĭ, la cel maĭ bătrân (adecă Andronic) 23, la cel maĭ tinĕr (adecă Mihail) 12. Când — în partea apusuluĭ Osféntistlav numaĭ acésta vină băgând luĭ Eltimer, că e plecat spre partea împĕratuluĭ, îĭ prăda și lua tóte țerile câte avea supt sine, nicĭ marginilor romeilor pàrtinind ceva.»

[1] Georgius Pachymer tom. 2. p. 376.

[2] Idem Pachymer ibidem pag. 387. seq.

[3] Thuroczius f. 157. seq. Bonfinius f. 316. Timon in epit. Chron f. 43. Sigler f. 54.

[4] Pachymer tom. 2. p. 393.

De abea sosise véstea la Roma despre nenorocirea craiuluĭ Oton, și papa Climent al V-lea tótă sârguința sa întru acéia o aŭ pus, ca pre Carol Robert carele de la anul 1299, numaĭ cu numele fusése craiŭ Ungarieĭ, se'l facă craiŭ deplin [1]. Drept acéia îndată aŭ și trimis pre cardinalul Gentil la ungurĭ, carele aŭ ajuns în Ungaria în 27 Noemvrie al anuluĭ de acum [2].

Anul 1309. După ce aŭ venit în Ungaria în anul trecut cardinalul Gentil, în tot typul s'aŭ sârguit, ca să aducă pre țerénĭ la acéia, ca se priméseă pre Carol Robert șie craiŭ, ci la puțin aŭ mers cu frumosul, așa să împărĕchése între sine supușiĭ coroneĭ Ungarieĭ. Pentru acéia aŭ fost silit Gentil a'ĭ afurisi pre toțĭ, cariĭ nu vor asculta, carea afurisanie s'aŭ vestit în Buda în 8 Maiŭ al anuluĭ de acum [3].

Tot la acesta an scrie și prea vestitul Enghel [4], precum urméză: «Domnul Ghebhardi în istoria românilor pretutindenea, dar maĭ ales în cartea 4, pagina 284, (vorbind despre Bessarab Vodă) n'ar fi trebuit să urméză pre Luccari din Ragusa. Ce scie necriticul Ragusan despre lucrurile românilor? Vlaico fiiul luĭ Radul, ca un prinț al Valahieĭ, și fata luĭ Sllava, ca muérea luĭ Stefan Uroș, nicĭ aŭ viețuit pre pămênt. Vlaĭco luĭ Luccari iaste Ladislav voidodul Ardéluluĭ, pre a căruia fată la anul 1309 o aŭ avut muére Stefan Milutin. Veḑĭ istoria Ungarieĭ cartea 3, pag. 244. Mutărĭ ca acéstea, și anahronismurĭ nu sânt lucrurĭ noao la Luccari.» Până aci prea vestitul Enghel, despre carele bine am scrie la anul 1284, că nu descurcă, ci încurcă tóte; pentru că și aci vrênd să aréte, că Luccari iaste necritic și anahronist pre sine a fi așa, cum vorbésce despre alțiĭ, chiar să arată; ba ce e maĭ mult, se arată pre sine

[1] Thuroczius f. 158. Bonfinius f. 316.

[2] Péterfi concil. hung. p. 1. f. 150.

[3] Turoc. f. 158. Bonf. f. 316 Péterfius concil. hung. part. 1. f. 156.

[4] Ioan. Christ. Engel. in antiq. hist. Valachiae parf. 1. pag. 151.

că nu'şĭ aduce aminte, ce aŭ scris de la o pagină până la alta; căcĭ ḑice aci, că Vlaico ca prinţ Valahieĭ, şi fata luĭ Slava ca muérea luĭ Stefan Uroş, nicĭ aŭ trăit pre pământ, tătuş cu doao pagine după acéia el însuşĭ mărturisésce că Vlaico prinţul Valahieĭ aŭ fost socru luĭ Stefan Uroş de pe fata sa Ilina, pre carea nu trebuia să o numéscă Ilină, ci Slavă, pentru că aşa o numésce şi Dufresne[1], precum se va arĕta la anul 1360. Nu trebuia aşa dară judecat Luccari, ci maĭ bine urmat.

Anul 1310. La atâta ajunsése în anul de acum Carol Robert, cât alta nu'ĭ lipsea, fără numaĭ să se încoronéze, ci corona Ungarieĭ se ţinea oprită de Ladislav voivodul Ardéluluĭ, ca şi acésta să se pótă căpăta la mână, cardinalul Gentil aŭ afurisit pre Ladislav voivodul, de nu o va da[2], carele drept acéia o aŭ dat supt forma care urméză, şi se aduce de Cornides[3], aşa sunând:

«Noĭ Ladislav voivodul Ardéluluĭ şi comitul de Zonuc, prin rândul acestora facem însciinţare tuturor cărora se cuvine, că din césul şi ḑiua acésta mare, pre domnul Carol din mila luĭ Dnmneḑeŭ craiŭ Ungarieĭ, îl cunóscem, şi'l primim în firesc, şi lejuit domnul nostru, şi primim ca luĭ cu credinţă să'ĭ slujim, ca unuĭ domn al nostru în propria persoană, şi în tóte frăţiile nóstre, care vor voi, se priiméscă sfatul nostru, şi să stăm lângă dênsul, întru tóte cu ajutoriul şi cu putérea, câtă vom avea şi avem; şi atingênd lemnul făcĕtóreĭ de viaţă crucĭĭ Domnuluĭ, în mânile cinstituluĭ părinteluĭ, domnuluĭ Thomeĭ arhiepiscopuluĭ Strigonuluĭ, am făgăduit pe credinţă, că măcar când va vrea, domnul nostru craiul să vină la părţile acélea, unde vom fi noĭ, cu tótă cinstea şi sfiala, precum să cuvine domnuluĭ nostru, îl vom primi, şi fără de o primejdie

[1] Carolus Dufresne seu Ducangius de familiis Serbicis, et Dalm. Nr. 63.

[2] Thuroczius f. 158. Bonfinius f. 316. seq.

[3] Daniel Cornides Mss. Dipl. tom. 7, p. 520.

i-om sluji cu credință, și corona crăimeĭ luĭ la ḍioa puse pe opt ḍile ale sântuluĭ Ioann Botezătoriuluĭ i-o vom duce îndărăpt, saŭ de cum-va acelaș domn al nostru maĭ nainte de términul ḍis, măcar când ar veni cătră părțile Ardéluluĭ, însușĭ luĭ i-o vom da, și întórce, ci așa, ca în ḍiua acéia să'ĭ dăm cérerile nóstre, și să cérem prin darul crăesc ca pre noĭ să ne iubéscă, și să ne dăruiască, precum să cuvine mărireĭ crăescĭ. Iarăș i-am făgăduit, că-ĭ vom întórce, și lăsa baia de argint din Rodna, — — comitatul de Scubun, comitatul secuilor, satele Deej, Cluș și Zeheli (dóră Zlacna), cu diregătoria cămărĭĭ carea aŭ obicĭnuit a se ținea în numitele sate. La care, că se vor tare ținea și face prin numitul Ladislav voivodul, ne legăm Omodeŭ palatinul, magistrul Dominic, supt pedépsa jurămîntuluĭ strîmb, supt făcătoriul de viață lemn al crucĭĭ Domnuluĭ, împreună cu numitul Ladislav voivodul, cinstituluĭ părinteluĭ domnuluĭ Thomeĭ arhiepiscopuluĭ din Strigon, și cucérniculuĭ bărbat frateluĭ Dionysie, lectorul din cinul fraților Minoriți, penitențiariuluĭ, și capellanuluĭ cinstituluĭ părinteluĭ și domnuluĭ frateluĭ Gentil, din mila luĭ Dumneḍeŭ. cardinaluluĭ dintre preoțiĭ aĭ biséreciĭ sântuluĭ Martin din munțĭ, soluluĭ apostolicesc, jurând de față. Intru a căruia lucru mărturie, și tărime de pururea am făcut, să se întărească cartea acésta cu pecețile, a mea, și ale numiților palatinuluĭ Omodeŭ, și magistruluĭ Dominic. Dat în Seghedin joĭ după dumineca Iudica, în anul Domnuluĭ 1310.»

Așa căpătând corona Carol Robert s'aŭ și încoronat în Alba crăiască în 28 Avgust al anuluĭ de acum [1]. Câte smintésce Bonfinie vorbind despre încoronarea luĭ Carol Robert, le arată Haner [2]; nicĭ nu e minune, că greșésce Bonfinie, căcĭ aŭ fost strein, și aŭ scris despre Ungaria maĭ mult pentru banĭ de cât pentru adevĕr.

[1] Bonfinius f. 317. Thuroczius l. c.

[2] Georg. Ier. Haner, Reg. hung. Per. 11, § 206, nota h.

Anul 1311. În anul acesta aŭ dat craiul Carol Robert hrisovul, care va urma, luĭ Ioann fiiuluĭ luĭ Geubul, din carele s'aŭ prăsit Betlenescii. Cum că Geubul aŭ fost român, numele luĭ încă'l arată; iară hrisovul la Cornides[1], sună așa: «Noĭ Carol din mila luĭ Dumnedeŭ craiul Ungarieĭ ș. c. l., prin acéstea însciințăm pre toți, cărora se cuvine, că noĭ pentru credința, și vrédnicele șerbirĭ ale luĭ Ioann fiiuluĭ luĭ Geubul din Bistrița, care ne-aŭ arătat cu tótă căldura credinței în multe fapte, și ne arată, satul ce să chiamă Petendorf, și iaste între Iiud, și între munți în comitatul Bistriței, care sat iaste crăesc, și să ține de dăruirea crăiască, l'am dat, cinstit și dăruit numituluĭ Ioann cu tóte veniturile, și folosurile, și prin dênsul moșténilor luĭ, și următorilor moșténilor luĭ, ca cu cădință de pururea și cu pace, se'l țină, aibă, și moștenéscă. Făgăduindu-l, că cât se va aduce scrisórea acésta la noĭ, îndată vom întări dăruirea a nóstră cu privileghionul nostru. Dat în Buda, la începutul părésimeĭ, în anul Domnuluĭ 1311.»

Anul 1312. Măcar că Carol Robert era încoronat craiŭ Ungarieĭ, tătușĭ avea destuĭ vrăjmașĭ ascunșĭ, și aprinșĭ, pentru că fusése cu sila dat craiŭ prin papa de la Roma, între ceĭ apriațĭ cel maĭ cumplit dujman al luĭ era Matheŭ din Trencin, pentru că avea fórte mulțĭ cu sine; ci pre acesta încă l'aŭ învins și aședat în anul de acum[2].

Anul 1315. La anul acesta iarăși frumos hrisov vine despre prea luminațiĭ comitiĭ Vaș, despre cariĭ am scris și la anul 1230. Hrisovul acesta se află la Copi[3], și sună așa: «Noĭ fratele Nicolae, din mila luĭ Dumnedeŭ arhimandritul mânăstiriĭ din Cluș, și tot conventul loculuĭ aceluia, facem însciințare prin rândul acestora tuturor, cărora se cuvine, pentru aducerea aminte, cum că Ioann fiiul luĭ Toșnacĭ

[1] Daniel Cornides Mss. dipl. tom. 2. pag. 40.

[2] Thuroczius f. 159 seq. Bonfinius f. 317. Reva centur f. 21.

[3] Copi Mss. tomul. 31. pagina 101.

(Tosnach) despre o parte, Ioann fiiul luĭ Emic, și Iacob fiiul luĭ Cĭama (Chama) pentru sine și pentru comitul Nicolae castellanul din Ciceŭ, despre altă parte, din preună cu omul nostru, carele aŭ fost trimis mărturie ne-aŭ spus cu gura, că într'un sat al lor, carele se chiamă Vașuntelche și iaste în comitatul Dăbâceĭ, din commun sfatul și voința lor așa s'aŭ împărțit între sine: că tot satul Vașuntelche, fiind de față mărturia nóstră și ómeniĭ mărituluĭ bărbat Nicolae voivoduluĭ Ardéluluĭ și comituluĭ de Zonuc, Lorand fiiul luĭ Artolf, și Giula fratele luĭ, și Ioann fiiul luĭ Martin solgăbiraele din comitatul Dăbâceĭ, l'ar fi împărțit în treĭ părțĭ asémenea, deschilinindu-le de la olaltă prin metele și marginile maĭ în jos scrise. Din care doao părțĭ de cătră rĕsărit cu tóte folosurile și veniturile lor ar fi venit și rămas luĭ Ioann fiiuluĭ luĭ Toșnacĭ și moșténilor luĭ, ca să le țină și aĭbă de pururea; iară céia-laltă a triea parte, carea iaste de cătră apus, așișderea cu tóte folosurile și veniturile eĭ, ar fi venit fiilor luĭ Emic, și luĭ Iacob și moșténilor lor, ca se o moștenéscă, țină și aĭbă cu cădință de pururea. Iară metele, cu care se osebesc părțile de olaltă, precum ne-aŭ spus numiții părtași și omul nostru, în rând așa se osebesc: că începe întâiŭ de la partea de cătră apus preste treĭ mete marĭ, de demult și căpetenescĭ, dintre care una osebésce de la satul ce să chiamă Șucolna (Sec), alta de la Buziaș, și a treia iaste meta lor; de acolo iase cătră rĕsărit oblu, și vine la o metă de pământ, ce iaste într'un berc, de aci să slobóde oblu, și începe așișderea o metă, ce iaste pusă într'un deluț: de unde pogorând tot într'acolo, vine la o metă ce iaste în pământurile célea de arat, și tot oblu se maĭ pogóră, și vine la un izvor, lângă care sânt doao mete, una véche, și alta noao, prin părăul acela mergênd, împreună alte doao mete în capul satuluĭ, de acolo întórce spre amédĭ și în mijlocul satuluĭ împreună o metă, și din metă în metă mergênd în mijlocul satuluĭ împreună treĭ mete, și încă mergênd într'acolo vine la o metă,

carea iaste înaintea căsiĭ preotuluĭ; de acolo se sue la dâlmă, și vine la o metă, carea iaste pusă la arburĭ, de unde maĭ suindu-se până la vêrful dâlmeĭ, vine la treĭ mete căpetenescĭ, dintre care una să numésce Lucașar, carea desparte de la pământul Pulin, și acolo se sfârșésce. Afară de acétea s'aŭ legat numiții părtași, ca nicĭ odată se trebue, saŭ se póte ḑisa împărțire vre unul dintr'ênșiĭ a o strica, saŭ a o chema înapoĭ; iară de cum-va o ar strica, și chema înapoĭ, numitul comitul Nicolae Vaș, numiții sĕĭ Ioann și Iacob se fie datorĭ a'l sili, și a'l stringe, ca se o țină. Maĭ încolo numiții Ioann și Iacob și despre partea sa, și despre partea comituluĭ Nicolae s'aŭ legat, că luĭ Andeca și luĭ Petru fiilor luĭ Ioob, în pâra, care o aŭ împrotiva numituluĭ Ioann fiiuluĭ luĭ Toșnacĭ, nu le vor fi întru ajutoriŭ nicĭ cu sfatul, nicĭ cu părtinirea, nicĭ cu baniĭ lor. Încă ne-aŭ maĭ spus acelaș om al nostru, că fiesce carele dintre numiții părtași, partea sa, care o aŭ avut maĭ nainte, aŭ făcut, se o reâmble de la părțile pământurilor celor vecine, prin metele céle maĭ de demult, fiind de față omul nostru și ómeniĭ domnuluĭ voivod ceĭ maĭ în sus numiți, cu uniĭ dintre lăcuitoriĭ satelor Țaga și Sântiona, și cu alțiĭ vecinĭ și cometanĭ; și despre reâmblare și îndreptare nu s'aŭ aflat vre un contradictor (împrotivitoriŭ); maĭ ales ne-aĭ spus noao omul nostru, că numiții ómenĭ aĭ domnuluĭ voivod fiind el de față, pre toți vecinii și cometanii i-aŭ oprit după legĭ de la cuprinderea și luarea ródelor și folosurile numitelor porții. Dat în Clușmonostra, a treia ḑi după sĕrbătórea sântul mărturisitoriuluĭ Martin în anul Domnuluĭ 1315.»

Iară Osfentistlav craiul Bulgarieĭ, carele pururea ziderea și năcăjea pre romeĭ, pentru că nu vrea împĕratul Andronic Paleologul cel maĭ bătrân să'ĭ dea muére pre vr'una din semința cea împĕrătéscă, voind acuma pace, pre Ioann patriarhul Țarigraduluĭ cel măzălit, pre carele îl robise, împreună cu ceĭ din Sozopoiŭ, l'aŭ trimis iarăș pentru acela

lucru la împĕratul, ci acuma încă n'aŭ dobândit ce poftea, tătuși aŭ dobândit nădéjdea carea s'aŭ plinit la anul 1318; și el încă aŭ îngăduit romeilor, de aŭ purtat atâtea bucate din Bulgaria în Țarigrad, unde era mare fómete, de câte aŭ avut op [1].

Anul 1318. Încă în anul 1315 murise Maria muérea cea dintâiŭ a craiuluĭ Ungarieĭ Carol Robert, în locul căria în anul de acum aŭ luat pe Beatrix [2].

Osféntistlav craiul Bulgarieĭ după multă râvnă și așteptare încă și-aŭ dobândit pofta în anul acesta, să se însóre în sĕmînța Paleologilor, căcĭ scrie Pahimer [3]: «Împĕratul Mihail din Maria muérea sa, carea era arméncă, aŭ avut doao féte, pre Anna și pre Theodora: pre Anna o aŭ măritat după Thoma prințul Epiruluĭ și Etolieĭ. Theodora s'aŭ măritat după Osféntistlav craiul Bulgarieĭ». Așișderea scrie Ioann Cantacuzenul [4].

Și craiul Ungarieĭ Carol Robert aŭ dat un privileghion sasilor din scaunele Mediașuluĭ și ale Șeicilor, carele se află la Cornides [5], și sună așa:

«Carol din mila luĭ Dumnedĕŭ craiul Ungarieĭ ș. c. l., tuturor creștinilor, așa celor de acum, ca și celor viitorĭ, carĭĭ vor vedea scrisórea acésta, sănătate în cel ce dă sănătatea. Mărimea crăiască așa trebue să ia sama la tóte trebile și folosul crăimeĭ sale, ca némurile eĭ supuse se créscă cu numĕrul și credința și să se mângâe cu darurile maĭ marilor sĕĭ. Drept acéia voim să vină la însciințarea tuturor prin rândul acestora cărți, că vrênd noĭ folosul iubiților noștri sasĭ din Mediaș, Șéĭca și Șédșéĭca, și acelora ce să țin de dênsele. voim ca eĭ în vremile nóstre cu nume-

[1] Georgius Pachymer tom. 2. pag. 438.

[2] Thuroczius f. 160. Pistorius f. 766. Bonfinius f. 318.

[3] Nicephorus Gregoras tom. 1. pag. 174.

[4] Ioannes Cantacuzenus tom. 1. pag. 10.

[5] Daniel Cornides Mss. dipl. tom. 3. pag. 3.

rul poporul să se înmulțéscă și se trăiască în pace și liniște; drept acéia din sfatul prelaților, și al baronilor crăimeĭ nóstre rânduim, ca acéstea daruri și slobodenii se aĭbă adecă, ca sasii din scaunul Mediașului, al Șéiceĭ și al Șadșéiceĭ, și toți carii se țin de scaunele acélea, să fie mântuiți și slobodi de a se ósti împreună cu noi, iarăși îi scutim de darea zăhăréleĭ, și sălașurilor, și totuși supt acésta condițiă, ca aceiași sasi din Mediaș, Șéica și Șadșéica, și toți carii ori cum se țin de scaunele acélea, în fiesce care an pre la sărbătórea S. Martin mărturisitoriului se fie datori a ne da 400 de marce de argint de cel bun și fin, cu măsura Sibiiului fără de vre o mântuință. Voim și acésta, ca în judecăți și pâri, acela obicéiu și cădință să aĭbă, care le aŭ sasii din Sibiiŭ. Întru ale cărora aducere aminte, și tărime de pururea acéstea cărți le-am dat pecetluite cu duplicată pecétea nóstră. Dat prin mânile cucérniculuĭ bărbat magistruluĭ Ioann prepositului bisériciĭ din Alba, vițe-cantelariului curții nóstre și protopopului de Chicheleŭ. iubitului și credinciosului nostru, în anul Domnului 1318 ș. c.».

Anul 1320. Murind și a doao muére a craiuluĭ Carol Robert în anuĭ de acum aŭ luat a trea, pre Elisaveta, carea aŭ fost de ném, după Madie[1] și Turoție[2] polonă, iară după Ritie[3] bohemă. Elisabeta acésta aŭ fost muma luĭ Ludovic celuĭ dintâiŭ, și aŭ trăit până la anul 1380, precum scrie Paul de la Paul[4].

Ioann Filștih[5] despre Valahia așa scrie: «I-aŭ urmat luĭ Negru vodă în anul 1320 Vailado, precum dice Hornie în arca luĭ Noe pag. 428. După acesta aŭ domnit Radul cel maĭ bătrân, și fiiul luĭ, Radul cel maĭ tiner, pre carele l'aŭ scos din domnie Mircea vodă». Ci precum am arĕtat

[1] Madius f. 644.
[2] Thuroczius f. 160.
[3] Ritius f. 846.
[4] Paulus a Paulo f. 723.
[5] Ioannes Filstich in schediasmate historico.

la anii 1215 și 1239, și se va mai arĕta la anii 1329 și 1330, acésta e numai bârfélă.

Gheorghie Ieremia Haner în cartea despre craii Ungariei fórte multe hrisóve aduce, care la alți avtori la olaltă nu se află, totuși hrisovul voivoduluĭ Thoma din anul de acum nu'l pomenésce; pentru ce? El aŭ sciut. Ci eŭ nu'i pociŭ tréce, pentru că cuprinde în sine o întâmplare, cal rea nu e de a se tăcea. Hrisovul acesta sună așa:

«Noi Thoma voivodul Ardéluluĭ și comitul de Zonuc, prin rândul acestora facem însciințare tuturor, cărora se cuvine, că după ce s'ar fi rădicat toți sasii din țéra Ardéluluĭ orbésce și dușmănésce în cóntra puteriĭ Domnuluĭ craiuluĭ nostru, și prin acéia ar fi căḑut în necredință, comitul Henninghie din satul luĭ Petru, rădicând stég, și adunând mulțime de sași, ca un prințipulariŭ al lor, ar fi cercat pre comaniĭ domnuluĭ craiuluĭ nostru întru ajutoriul nostru, și s'ar fi bătut cu dênșiĭ, și vrênd Dumneḑeŭ și cu ajutoriul sânteĭ coroneĭ, aceiași comani ar fi dobândit biruință împrotiva lor, și numitul comitul Henninghie în bătaia acéia ar fi fost ucis cu sabia, și prin acéia ar fi căḑut în necredință împrotiva maiestațeĭ crăescĭ, și pentru o necredință așa de mare a luĭ tóte moșiile luĭ, așa satele, ca și pământurile arĕtóre, fênațele, râturile, morile, căsile, și bunurile mișcătóre și nemișcătóre, ni le-ar fi dăruit noao, ca pururea să le moștenim, ținem, și avem, noi vĕḑênd credința și șerbirile luĭ Nicolae fiiuluĭ luĭ Salamon și ale luĭ Nicolae fiiuluĭ luĭ Daniil ale frățiilor mai adésea-orĭ numituluĭ comituluĭ Henninghie, care ni le-aŭ arătat până acuma, și ni le vor arăta de aci înainte, moșiile mai sus ḑise, satele, pământurile arĕtóre, fênațele, râturile, morile, căsile și bunurile mișcătóre și nemișcătóre, care ni s'aŭ dat prin numitul craiul nostru și dăruit de pururea, numiților nepoților numituluĭ comituluĭ Henninghie pentru 200 de marce de argint curat, le întórcem, ca cu plină căḑință să le moștenéscă, țină și aibă, precum le-aŭ moștenit mai

nainte mai sus numitul comitul Henninghie, împunênd tăcére tuturor frăţiilor numituluĭ comituluĭ Henninghie, şi altora carii măcar cum ar vrea să se păréscă şi leguiască pentru moşiile acélea; fiind că numiţiĭ nepoţi moşiile acélea le-aŭ cumpărat cu baniĭ de la noĭ, precum am ḑis. Întru a căruia lucru pomenire şi tărime de pururea dăm acéstea întărite cu pecétea nóstră. Dat în Deva sâmbătă după Paşti în anul Domn. 1320 [1].»

Anul 1321. La aniĭ 1230 şi 1315 am adus doao hrisóve, ce se ţin de prea luminată familia comitilor Vaş. La anul acesta aduc alte doao, din care fórte mult se reschiră istoria Ardéluluĭ de pre tîmpurile acéstea, cel dintâiŭ hrisov se află la Cornides [2], şi sună aşa:

«Noĭ Thoma voĭvodul Ardéluluĭ şi comitul de Zonuc, facem însciinţare tuturor cărora se cuvine, că pentru că comitul Nicolae fiĭul luĭ Emic maĭ nainte castellanul Ciceuluĭ, în semnul credinţeĭ sale, ca se dobândéscă graţia domnuluĭ craiuluĭ nostru, castelul Ciceŭ numit, carele până acuma l'aŭ ţinut pentru fiiĭ voivoduluĭ Ladislav, acum domnuluĭ craiuluĭ nostru i l'aŭ întors în persóna nóstră; pentru acéia sciind voia domnuluĭ craiuluĭ nostru despre partea acésta, şi urmând orânduélelor nóstre, care le-am avut cu dênsul, nisce moşiĭ saŭ sate Sehutard, Ţéga şi Sas-Silvaş chiemate, însuş comituluĭ Nicolae, şi printr'ênsul moşténilor luĭ, le dăm de pururea, şi făgăduim că vom lucra la domnul craiul nostru, ca printr'însul încă să se întăréscă dăruirea acésta, ca să fie de pururea şi nechemăcĭósă înapoĭ, ce de n'am putea dobândi în persóna domnuluĭ nostru, îĭ vom da atâtea, şi asémenea moşiĭ din moşiile nóstre céle de uric. Iarăşĭ încredinţându-ne domnuluĭ nostru, tóte moşiile comituluĭ Nicolae şi céle de uric şi céle căştigate i le întórcem, şi dăm înapoĭ, şi de ar fi măcar de cine cuprinse, om face, ca să se chéme înapoĭ prin domnul craiŭ,

[1] Daiel Cornides. mss. Dipl. T. I, p. 236.

[2] Daniel Cornides Mss. dipl. tom. 1. p. 301—303.

și să se țină pentru el și moșteniĭ luĭ pururea. Iarăș o parte a moșieĭ sale, ce să chiamă sântul Jude, carea acuma nu iaste a luĭ ci a altora, în persóna domnuluĭ craiuluĭ nostru am vrut se o dobândim comituluĭ Nicolae, și se i se dăruiască de pururea: totuși ca se nu se facă cu paguba altuia, ceia-lalte părți domnul craiul nostru îĭ va da schimb [saŭ altă parte] saŭ banĭ, câți i se vor cuveni.»

«Iarăși dăm satul Bonțida cu morile, tributul, și tóte folosurile comituluĭ Nicolae, ca de la [datul] (*) acestora într'un an să lăcuiască într'ênsul: și orânduim cu putérea domnuluĭ craiŭ ca se fie ertate tóte reutățile, care le-aŭ pătrat același comit Nicolae pentru ținérea castelluluĭ în uciderĭ, facerĭ de reŭ, aprinderĭ, stricărĭ de moșiĭ, luărĭ de orĭ ce averĭ până acum fără de pâra și asuprirea saŭ a luĭ, saŭ a ortacilor luĭ pentru iale.

«I-am dat și acésta, ca pre șerbiĭ și iobagiĭ luĭ să nu'ĭ pótă altul judeca, fără numaĭ însuși comitul Nicolae, se fie datoriŭ a face destul după direptate celor ce se vor jelui. Iară de se va jelui nescine asupra comituluĭ Nicolae, domnul craiul nostru, saŭ noĭ vom face dreptate, și nu altul cineva, carele va fi judecătoriŭ până la o vréme.

«Acésta încă să nu o lăsăm, ca pre fecĭoriĭ și următoriĭ comituluĭ Nicolae pentru reutățile tatăluĭ lor se nu se pótă osândi nicĭ prin noĭ, nicĭ prin alți judecătorĭ, de vor fi întru acélea vinovați, care s'aŭ ertat tatăluĭ lor.

«Acésta să nu o lăsăm, că acéstea sânt mosiile acélea, care le dice numitul comitul Nicolae ale sale de uric; Săntióna, Bicioul, Coudumatul și Săntul-Judele. Iarăși dice, că are în satul Bonțireș o parte cumpărată, care am făgăduit, precum am dis, că prin mijlocirea craiuluĭ nostru i le vom face de uric, de vor fi chiar ale luĭ.

«Maĭ pre urmă am făgăduit, că tóte și fiesce care din céle maĭ sus dise vom face ca să se dea și să se întărească comituluĭ Nicolae — pre credința nóstră, și credința

(*) In ms. *domnul.*

magistrului Simon, fiiul lui Mihail — Dat supt castellul Ciceu, în serbătórea tutulor sânților din anul domnului 1321.»

Al doilea hrisov iarăși la Cornides [1] se află și sună așa: «Capitulul bisericei Ardélului tuturor credincioșilor nostrii, carii vor vedea pagina acésta, sănătate în Mântuitoriul tuturor! Voim să vină în sciințarea tuturor și celor de acum și celor viitori, că venind de față magistrul Nicolae fiiul lui Emic, ne-au dat privileghionul domnului Carol luminatului craiului Ungariei, despre moșiile sale de uric făcut, rugându-se ca se'l scriem de nou, și se il dăm întărit cu pecétea nóstră, pentru paza viitóre, care privileghion sună așa:

«Carol, din mila lui Dumnedeu craiul Ungariei, Dalmației, Croației, Rameĭ, Serbieĭ, Galliției, Lodomerieĭ, Cumanieĭ și al Bulgarieĭ, tuturor credincioșilor nostrii, celor de acum și celor viitori, carii vor vedea pagina acésta sănătate în Mântuitoriul tuturor! Se cuvine maiestatei crăescĭ, ca se privéscă cu ochi milostivi la șerbirile céle credincióse ale supușilor sĕi și să'i aprindă, și pre ceĭ ce ascultă cu credință să'i înzestréză cu moșii, înalță cu diregătorii și îmbogățască cu daruri crăescĭ, ca alții prin pilda lor mai lesne să se îndémne la lucruri de vârtute. Décĭ iaste, că voim, să vină la însciințarea tuturor: că comitul Nicolae fiiul lui Emic, óre-când castellanul din Ciceu, credincíosul nostru, lăsând calea necredinței, pre carea âmblase în anii trecuți împrotiva nóstră, și înturnându-se la cărarea credinței din râvna dreptății, în multe slujbe s'au cunoscut a fi cu cea mai mare dorire a supunereĭ, și pentru acéia maiestatei nóstre fórte au plăcut. Noi, carii din diregătoria primitei oblăduiri trebue se căutăm cu milostivi ochi la vredniciile fiesce cărora, vrênd se facem pre numitul comitul Nicolae părtaș dăruireĭ nóstre, și se'l cinstim cu cinstirea dragosteĭ nóstre, nisce moșii sau sate, ce se chiamă Suhutard, Țéga și Sas-Silvaș, cu cădința, cu carea se țin de dăruirea

[1] Idem Cornides ibidem tom. 2. pag. 369.

nóstră, cu tóte folosurile și veniturile lor, supt metele céle mai de demult și adevărate întorcênd și dând înapoi luĭ, moștenilor luĭ, și următorilor moștenilor luĭ, tóte moșiile céle de uric și céle cu dreptate câștigate, i le-am dat, cinstit și dăruit, ca se le moștenésca, ținâ și aĭbă.

«Afară de acésta ertăm și slăvim pururea din osăbită grație tóte stricările și rélele care le-aŭ făcut numitul Nicolae în uciderĭ și răpirĭ, până când aŭ ținut castelul Ciceuluĭ, întru a căruia lucru pomenire și tărime de pururea dăm acéstea întărite cu înduplicată pecétea nóstră. Dat prin mânile alesuluĭ bărbat Ioann prepositului biséricĭĭ din Alba, sub-cancelariuluĭ curțiĭ nóstre și protopopuluĭ de Chicheleŭ, iubituluĭ și credincĭosulu nostru, în anul Domnuluĭ 1321, al crăimeĭ nóstre așișderea 21.

«Noĭ drept acéia ascultând cérerile luĭ céle drépte pe cale și pe lége făcute, și aflând privileghionul întreg, cu grația și pecétea, nu mânjit, nu ras, nu în vr'o parte stricat, cuprinderea luĭ am făcut'o să se scrie și să se întăréscă cu pecétea nóstră. Dat în serbătórea tăierĭĭ-împregiur a D. N. Iisus Hristos în anul Domnuluĭ 1322, fiind preposit Nicolae, cantor Sanct, custod Thoma, protopop de Dăbâca Dominic și decan beséricĭĭ nóstre.»

Din diplomatul acesta, precum și din altele, se véde, că Carol Robert n'aŭ numerat anĭĭ crăimeĭ sale de la anul 1310, când s'aŭ încoronat, ci de la anul 1300, când s'aŭ uns craiŭ Ungarieĭ, măcar că în déce anĭ mai din nainte n'aŭ domnit în Ungaria.

Până când ținea închis în Țarigrad pre mosul sĕŭ împĕratul Andronic cel mai tiner, Boesila fratele luĭ Osfentistlav craiuluĭ Bulgarieĭ, precum scrie Cantacuzenul [1], aŭ fugit de la dênsul la împĕratul Andronic cel mai bătrân.

Anul 1322. Lucrându-se de pace între împĕratul Andronic cel mai bătrân și cel mai tinĕr Paleologĭ, precum scrie

[1] Ioannes Cantacuzenus tom. 1. p. 84.

Cantacuzenul[1], «Osfentistlav craiul mesilor (bulgarilor), după carele era măritată sora luĭ Andronic celuĭ maĭ mic, aŭ murit de bólă, întru al căruia loc aŭ stătut craiŭ fiiul luĭ, Gheorghie Tertere.» Așișderea scrie și Gregora[2]. Iară Stritter[3] ḑice: «Ducange în familiile din Dalmația pune mórtea luĭ Osfentistlav la anul 1323.» Gheorghie Tertere al II-lea, cât s'aŭ făcut craiŭ, cum scrie iarăși Cantacuzenul[4], îndată aŭ început a bate cetățile romeilor, care era supt muntele Rodope, și aŭ cuprins Filippopoiul fără de véste, și tocma lesne, fiind unii dintre cetățéni duși cu Andronic cel maĭ tiner asupra celuĭ maĭ bătrân, alții, culegêndu-și bucatele de pe câmp.

Craiul Ungarieĭ Carol Robert încă aŭ dat în anul de acum, precum arată Cornides[5] un diplomat arhimandritului și mănăstireĭ din Cherț, prin carele dă putére, să se ia tóte bunurile céle mișcătóre ale lăcuitorilor celor neascultători de arhimandritul din Cherț, din Cheurț, din Meșendorf, din satul sântuluĭ Nicolae, din satuĭ arhimandritului, din muntele sântuluĭ Mihail, din Feldióră, din Colonia, din Harrabacĭ, și din Cherțul românilor, și să se împartă în treĭ, dându-se o parte arhimandritului, alta mănăstireĭ, a treia comitului din Sibiiŭ, ca acesta, saŭ carele va fi în locul luĭ, se fie datoriŭ a apĕra mănăstirea în tóte trebile eĭ.

Anul 1323. La anul de acum Cantacuzenul[6] scrie așa: «După ce aŭ făcut pacea, împĕratul cel maĭ tiner aŭ mers în Dadimothic, iară Tertere (Gheorghie al II-lea) aŭ prădat târgurile de lângă Odriŭ. Gonind împĕratul pe prădători, și ajungêndu-i în marginea Mesieĭ, aŭ năvălit fără de véste, și tăind pre unii, pre ceia-lalți i-aŭ prins vii, puțini aŭ fugit, ajutându-le nóptea, tabăra încă o aŭ jefuit, și aŭ în-

[1] Ioannes Cantacuzenus tom. 1. p. 105.

[2] Nicephorus Gregoras tom. 1. p. 196.

[3] Stritterus Bulgaricorum § 394.

[4] Cantacuzenus l. c.

[5] Cornides Mss. dipl. tom. 3. p. 130.

[6] Ioannes Catacuzenus tom. 1. p. 106—108.

tors prada. — Apoĭ s'aŭ dus împĕratul în Ţarigrad se spună véstea bună moşuluĭ sĕŭ.

«Incă în Ţarigrad zăbăvea împĕratul cel maĭ tinĕr, când aŭ murit Gheorghie Tertere cel maĭ tiner craiul Bulgarieĭ, după a căruia mórte cetăţile Mesilor, de la Mesemvria până la Stilbnu de bună voia sa s'aŭ supus împĕraţilor romeilor, cărora Andronic cel maĭ bătrân le-aŭ dat prefectĭ aleşĭ de sine. Boesila, după mórtea craiuluĭ, céle-lalte cetăţĭ ale Mesieĭ, de la Stilbnu până la Copsin le-aŭ luat fără de bătaie, dându-se însele pentru némul luĭ, apoĭ trimeţind la împĕraţĭ aŭ făgăduit, că împreună cu cetăţile şi cu oştile sale va fi ascultătoriŭ de dênşiĭ, drept acéia i s'aŭ îngăduit să se chéme despotul Mesieĭ.

«Nepotul din porunca moşuluĭ sĕŭ strângênd oştile din Vizantia şi din Thrachia, s'aŭ dus se bată Filippopoiul. Acolo aŭ mers şi Boesila cu ostaşiĭ sĕĭ întru ajutoriul romeilor. Incunjurând cetatea aŭ isprăvit o nimica, apĕrându-se vitejésce ceĭ din lăuntru. Pentru că Tertere după ce aŭ cuprins Filippopoiul temêndu-se, ca nu cumva se o ia înapoĭ romeiĭ cu acéiaş înşĕlăciune, că era în marjinea amênduror împĕrăţiilor, aşedase într'ênsa o mie de călăreţĭ de ceĭ aleşĭ dintre Alanĭ şi Mesĭ, şi doao miĭ de pedestraşĭ — ca se o apere, aĭ cărora povăţuitorĭ era Itile şi Temere prăsiţĭ din Alanĭ, şi Icaş dintre ungurĭ, şi era maĭ mare preste dênşiĭ Ivan Rusul, carele era mare vitéz, şi prea învĕţat în lucrurile de războiŭ. Aceştia, măcar că murise craiul, apĕra cetatea.»

Mérge maĭ încolo Cantacuzenul[1] şi dice: «Până a bate Andronic cel maĭ tiner Filippopoiul, ceĭ maĭ de frunte aĭ mesilor (bulgarilor şi ţinţarilor), murind craiul Gheorghie Tertere al II-lea fără de moşténĭ, aŭ chiemat pre Mihail al IV-lea fiiul luĭ Streanţimer despotuluĭ prefectul Vidinuluĭ, carele era prăsit din mesĭ, şi din comanĭ (moldovénĭ), şi

[1] Idem ibidem p. 109.

l'aŭ rădicat craiŭ, dându'i Trinovul și tótă țéra. Acesta strângêndu-și la olaltă oștile, și luându-și ajutoriŭ de la ungrovlahĭ și de la Schythe (moldovénĭ), împĕratul romeilor carele bătea Filippopoiul (gândind că iaste maĭ slab de cât el), nu s'aŭ apucat; ci bătea cetățile, carele se închinase romeilor și era la munțĭ, prădându-le ținuturile.»

Décĭ maĭ încolo mergênd Cantacuzenul[1] scrie, că împĕratul Andronic cel maĭ tiner lăsând baterea Filippopoiuluĭ aŭ mers se întimpine pe craiul Mihail Streanțimer, ci maĭ nainte aŭ făcut pre Gheorghie Briennie commendant preste Stenimah și Țepena, și pre Boesila l'aŭ slobodit se miargă pre a case, ca după treĭ dile, se vină la Potuca, óre-care castell vechiŭ și stricat, de unde era departe Mihail, cale numaĭ de o di.

Tăbărându-se împĕratul lângă Potuca i-aŭ venit véste, că aŭ murit Boesila în cetatea Copsin. Drept acéia desnădéjduind despre venirea ostașilor luĭ Boesila, și afară de acéia împuținându-se óstea prin ceĭ răniți la Filippopoiŭ, și prin ceĭ lăsați cu Briennie, n'aŭ cutezat a se bate cu Mihail al IV-lea, ci s'aŭ înturnat în Odriŭ, unde ajungênd aŭ înțeles că Boesila n'aŭ fost murit, numaĭ cât aŭ fost leșinat mâncând niște bureți.

Craiul Mihail al IV-lea încă aŭ supus după acéia cetățile, care se închinase grecilor, și trimețênd aĭtă óste se schimbe pre cea din Filippopoiŭ, Ivan Rusul aŭ eșit întru ajutoriŭ saŭ întru întimpinarea oștieĭ ceĭ noao cu tótă óstea sa din cetate, și aŭ rămas în nóptea acéia afară de cetate, ca se o dea a doaoa-di celor ce venise. Dară nebunésce aŭ lucrat, pentru că Gheorghie Briennie commendantul Stenimahuluĭ mèrsése cu ostașiĭ luĭ nóptea se fure dobitóce și aflând cetatea deșartă, o aŭ cuprins întru acéia nópte. Diminéța vĕdênd acésta oștile craiuluĭ Mihail al IV-lea s'aŭ înturnat în Bulgaria cu buzele drâmboiate.

[1] Idem ibidem p. 110 seq.

Enghel [1] pune datul ajutoriului de la românii cei din Dachia véche lui Mihail craiului Bulgariei la anul 1324, dicênd: «Mihail Bessarab întru atâta își întărise țéra, cât în anul 1324 aŭ trimis ajutoriŭ luĭ Mihail Strașimirovicĭ prințul Bulgarieĭ. Óstea acésta o numésce Cantacuzenul a ungro-vlahilor, ca se arate că și grecii aŭ ținut Valachia ca o provinciă ungurésca.» Ci disa luĭ Enghel nu iaste adevêrată; căcĭ grecii nu pentru acéia numesc țéra muntenéscă Ungrovlahiă, pentru că ar întări, că iaste provinciă unguréscă, ci pentru ca se o osebéscă de la Vlahia cea mare saŭ Moglena, despre carea am cuvîntat la anii 1092 și 1299. Mihail al IV-lea încă n'aŭ fost firșt, ci craiŭ Bulgarieĭ, carea nu o aŭ avut vre odată întrégă. După anonymul românesc [2] încă n'aŭ fost Mihail Bessarab ci Stefan Mailat voivod Țereĭ Muntenescĭ pe vrémea acésta.

Anul 1324. Carol Robert craiul Ungarieĭ până s'aŭ aședat bine în crăime fórte multe scutințe dăduse unora, maĭ ales lăcuitorilor din Ardél; scutințele acéstea, maĭ vârtos care era, ca se nu'ĭ pótă judeca altul fără numaĭ craiul, în anul de acum prin decretul carele se află la Lachicĭ [3] tóte le-aŭ tras înapoĭ și putérea voivoților din Ardél o aŭ pus la trépta în care fusése maĭ de demult.

Despre Mihail al IV-lea craiul Bulgarieĭ scrie Cantacuzenul [4] la anul acesta, precum urmézĕ: «După acéia Mihail pre Boesila, carele avea Copsin și alte patru târgurĭ, fórte l'aŭ strîns și trimețênd ostașĭ l'aŭ încunjurat, carele maĭ mult de un an s'aŭ apĕrat bărbătésce, fiind ajutat și de împĕratul cu călărețĭ și cu pedestrașĭ. Maĭ pre urmă vĕdênd că aĭ sĕĭ pentru năvălirile célea multe și oprirea celor de lipsă spre traiul vieții, se plécă cătră Mihail, i-aŭ

[1] Ioannes Christianus Enghel in antiq. Historia Valachiae tom. 1. p. 150.

[2] Anonymus Valachicus cap 44.

[3] Georgius Lakits in suis Adversariis.

[4] Ioannes Cantacuzenus tom. 1. p. 111.

lăsat și aŭ fugit la împĕratul: atunci târgurile acélea îndată s'aŭ închinat luĭ Mihail, care ținut dobândindu-l cu tótă óstea aŭ pornit asupra grecilor, și Thrachia de sus până la Bera, cale de doao-sprĕ-dĕce dile, o aŭ prădat, măcar că nu marĭ prădzĭ aŭ dobândit; pentru că lucrătoriĭ de pământ, simțind acésta, se trăsése la cetățĭ și la castelluri.

«Împĕratul din Didymotih pentru nedestule oștĭ nu cuteza să iase asupra messilor, și părându'ĭ reŭ că nu póte rĕsplăti nemicilor câte făcuse, dând în pământ cu piciorul mănios aŭ însciințat pre Mihail, când se înturna, că — — neputêndu-se bate cu tótă óstea luĭ, bucuros s'ar bate numaĭ el cu Mihail sîngur. I-aŭ rĕspuns messul, că faurul acela nu are crierĭ, carele avênd clĕște, prinde ferrul ars cu mâna gólă. — — — Drept acéia, că el nu va face la ce îl îndémnă împĕratul, și împĕratul încă numaĭ din mânie poftésce acésta: dară va sosi vrémea, când însoțindu-se la olaltă, la olaltă se vor și oști în contra nemicilor sĕĭ. Dând răspunsul acesta Mihail s'aŭ înturnat în Mesia.»

După acéia scrie acelaș Cantacuzen[1] așa: «Iară cumpănind vorbele, care le dișése Mihail craiul mesilor, când aŭ rĕspuns împĕratuluĭ Andronic celuĭ maĭ tiner, — — alta n'aŭ putut gâci, fără că Mihail vrea să ia muére șie pre Theodora sora luĭ Andronic celuĭ maĭ tiner, carea fusése măritată după craiul Osfentistlav; și s'aŭ sfătuit, ca [împĕratul] cel maĭ tiner afară de Țarigrad se strîngă oștĭ, ca se năvăléscă în Bulgaria; iară de cumva ar trimite mesul se facă pace ca se ia pre sora sa, ostașiĭ se se lase a case; de nu ar face acésta, să se țină de ce s'aŭ apucat. După acéstea eșind împĕratul cel maĭ tiner strinjea ostașĭ.

«Când se strinjea óstea, iată vin solĭ din Mesia, Grid și Panț, a cărora cuvîntare acéstea cuprindea în sine: Că craiul lor poftind pretensugul împĕraților romeescĭ, aŭ luat

[1] Idem Cantacuzenus p. 115. seq.

pre sora împĕratuluĭ muére, și nunta s'aŭ isprăvit; pentru acéia se cuvine, ca tóte sfeḍile și pricinile de rĕzbóe să se aşéḍe și romeiĭ făcênd legătură de pace cu mesiĭ să se împreune, și ferindu-se de a scârbi uniĭ pre alțiĭ se trăiască ca și cum ar fi supt o împĕrăție.»

«Bucuros i-aŭ primit împĕratul, și i-aŭ dăruit împĕrătésce, și aŭ mărturisit, că pre voia luĭ s'aŭ întâmplat cumnăția acésta. Apoĭ aŭ trimis la acelaș craiŭ, acuma ca la un cumnat cu numiții solĭ pre Andronic Paleolog stratopedyrhul și pre Ioann Aplesfare, ca se facă pace, și aŭ remas romeiĭ și mesiĭ îndelung în pacea acéia.»

Până aci Cantacuzenul, carele pre Mihail al IV-lea nu'l chémă firșt, ci craiŭ, și pre lăcuitoriĭ Mesieĭ ceiĭ de demult încă nu'ĭ ḍice bulgarĭ, ci mesĭ, ca se arate, că o parte a lăcuitorilor Bulgarieĭ de acum aŭ fost românĭ.

Anul 1327. La anul acesta așa scrie Gregora[1]: «Cariĭ ținea cu Andronic cel maĭ tiner vĕḍênd îndelungata viață a celuĭ maĭ bătrân,— — — aŭ trimis solĭ la Mihail, carele domnea în Bulgaria între Dunăre după mórtea luĭ Osfentistlav, ca se facă unire tare și necurmată la olaltă. Pentru că vĕḍênd Andronic cel maĭ tiner, că craiul Serbieĭ prea ține cu cel maĭ bătrân pentru căsătoria, care nu demult o făcuse cu (Simonyda) fata împĕratuluĭ, să temea ca nu cumva se'ĭ stea împrotivă, ca se nu pótă face ce vrea; el aŭ năzuit la Mihail, după carele nu demult se măritase soru-sa muérea luĭ Osfentistlav. Căcĭ făcêndu-se craiŭ Mihail, aŭ lĕpădat pre muérea sa cea dintâiŭ, pre Nedea sora luĭ Stefan craiuluĭ Serbieĭ, din carea avusése pruncĭ, și în locul eiĭ, luase pre Theodora sora împĕratuluĭ (celuĭ maĭ tiner), pre carea o aflase vĕḍuvă în Trinov.

«Drept acéia în timpul acesta fiind și mama împĕratuluĭ în Didimotih, s'aŭ trimis solĭ la Mihail, ca se'l chéme dinpreună cu muérea la împĕratul, și sócră-sa împĕrătésa

[1] Nicephorus Gregoras tom. 1. p. 238, 239.

pentru multe pricini. Căci împĕrătésa de mulți ani prea dorésce se'și vadă fata, fiind 23 de ani, de când nu o aŭ vĕdut, împĕratul încă poftésce se vadă și pre soru-sa, pe carea nu o aŭ vĕdut vre odată, și pre bărbatul eĭ, și pentru acéia, că'ĭ iaste cumnat, și pentru ca să se sfătuiască la olaltă despre lucrurĭ ascunse. Care fiind așa, și Mahail cu muérea mergênd în Didimotih, multe dile s'aŭ ospătat împĕrătésce.

«Maĭ pre urmă așa s'aŭ întocmit la olaltă, ca Mihail se ajute pre împĕratul asupra moșuluĭ sĕŭ împĕratuluĭ celuĭ maĭ bĕtrân; iară împĕratul se ajute pre Mihail asupra craiuluĭ Serbieĭ: făgăduind luĭ Mihail, că de va putea măzăli pre moșul sĕŭ, și lua tótă împĕrăția, îĭ va da mulți banĭ, multe pămênturĭ, și multe cetăți din împĕrăția romeilor și ca la un cumnat în loc de zéstre, și ca la un soț. Făcêndu-se acéstea așa, Mihail cu muérea s'aŭ înturnat a casă, ducênd multe darurĭ și așteptând maĭ multe în timpul viitoriŭ.»

Așișderea scrie și Cantacuzenul[1]; ci eŭ nu înțeleg cum aŭ fost, de pre Theodora frate-sĕŭ Andronic cel maĭ tiner până acuma nu o vĕduse vre odată, și mumă-sa de 23 de anĭ; când dênsa s'aŭ măritat după Osfentistlav în anul 1318. Dóră aŭ fost crescută de moșul sĕŭ împĕratul Andronic cel maĭ bĕtrân?

Anul 1328. Mihail al IV-lea craiul Bulgarieĭ, după tocméla în anul trecut făcută cu Andronic împĕratul cel maĭ tiner, aŭ trimis pre Ivan Rusul cu treĭ miĭ de călăreți întru ajutoriŭ, dară nu luĭ, ci după cum se făcea, celuĭ maĭ bătrân Andronic. Ajutoriul acesta mergênd până la Țarigrad nu s'aŭ slobodit în cetate, ci le-aŭ căutat să se tragă în dărăpt și să se tăbăréscă lângă marea Négră, căcĭ amândoĭ împĕrațiĭ se temea de înșĕlaciune. Drept acéia Andronic cel maĭ tiner, după ce bătuse oștile luĭ pre oștile celuĭ

[1] Ioannes Cantacuzenus tom. 1. p. 128. seqq.

mai bătrân, aŭ grăbit se între în Țarigrad, ci aŭ fost oprit de străjarĭ. Pentru acéia el încă s'aŭ tras la cetățuĭca ce s'aŭ chemat Logos, nu departe de acolo, unde se tăbărâse Ivan Rusul cu aĭ sĕĭ, și tremețênd la dênsul cu darurĭ, l'aŭ făcut de s'aŭ înturnat acasă [1].

După acéia în 24 ale luĭ Maiŭ aŭ luat împĕratul cel maĭ tiner Țarigradul, și: «audĭnd, dice Gregora [2] că Mihail craiul Bulgarieĭ bate cetățile și țerile romeilor céle din marjinĭ, și se va duce cât maĭ curând la Didymotih și la Odriŭ, avênd cu sine pe plată óste nu mică din schythele (romănĭĭ) carĭĭ lăcuesc la Dunăre, el însuși cât maĭ în grabă aŭ mers la Odriŭ, și trimețênd solĭ la Mihail, l'aŭ întrebat, pentru ce aŭ stricat pacea. Cuĭ i-aŭ răspuns acesta: Tu nu aĭ fi întrat în Țarigrad, nicĭ aĭ fi cuprins tótă împĕrăția, de aș fi vrut eŭ se ajut pre moșu-tĕŭ, carele mi-aŭ făgăduit mie și banĭ și țéra din marginĭ, care le-am perdut pentru tine. Căcĭ cu câte făgăduințe m'aĭ încărcat, tu sciĭ, și cu maĭ marĭ, de cât moșul tĕŭ, nu numaĭ ca se nu'l ajut pre el, ci pentru căsătoria cu soru-ta, și cumnăția cu tine?» Ci împĕratul, ca se nu se vadă fricos, măcar că nu era în stat de a putea sta în contra luĭ Mihail, totușĭ aŭ voit se cérce norocul. Căcĭ maĭ mult lucra după firea sa, de cât după sfat și înțelepciune, or-ce s'ar fi întâmplat, decĭ tare să găta oștile de âmbe părțile; iară împĕrăția romeilor sta în mare primejdie și fricĭ, când muma și dómna chemând pre fiiul sĕŭ, aŭ trimis la amêndoĭ solĭ de pace, și i-aŭ împăcat ca o mumă amênduror, carea nu se îndoia a dojeni pre amêndoĭ. Așa făcêndu-se pacea, Mihail dobândind fórte mulțĭ banĭ, s'aŭ înturnat a case.» Așișderea scrie și Cantacuzenul [3].

Daniil Cornides [4] aduce un hrisov al luĭ Thoma Voivo-

[1] Nicephorus Gregoras tom. 1. p. 256, seqq. Ioannes Cantacuzenus tom, 1. p. 181.

[2] Idem Gregoras tom. 1, p. 264.

[3] Idem Cantacuzenus tom. 1. p. 200. seqq.

[4] Daniel Cornides Mss. dipl. tom. 2, p. 161.

duluĭ din Ardél, dat în Deva, în ḑioa luĭ Ilie proroc în anul 1328, cu carele Thoma, îmbucură pre lăcuitoriĭ Ependorfuluĭ și aĭ Bâgăuluĭ, care era supușiĭ luĭ Ioann Hennul, fiiuluĭ luĭ Ioann, al fiiuluĭ luĭ Geubul, din carele s'aŭ prăsit familia comitilor Betlen din Ardél, ca se nu se témă de vre o rĕsmiriță, nicĭ se fugă din numitele sate, că el îĭ va apĕra pe credința sa și pre eiĭ și pre acéia, carii de aciĭ înainte vor mérge să lăcuiască acolo.

Anul 1329. La anul de acum scrie anonymul românesc [1] ḑicênd: «Al cincilea Bessarab vodă de la anul 1329 până la anul 1340 la létopiseț nu iaste, dară în hronica sêrbilor și în hronologhia ungurilor scrie, că la acest vĕlét aŭ avut rĕzboiŭ cu Carol Neapolitanul craiul ungurilor, și s'aŭ biruit craiul. Se găsésce acesta Bessarab vodă cu dómna luĭ Marghita la pomélnicul mânăstireĭ Câmpu-lungului.» Enghel, cum s'aŭ arĕtat la anul 1323, ḑice că Bessarab acesta s'aŭ numit Mihail. In cât iaste pentru rĕzboiul luĭ Carol Robert cu Bessarab vodă, rĕzboiul acesta toți istoriciĭ îl pun la anul 1330, și eŭ încă acolo, adecă la anul viitoriŭ voiŭ cuvînta despre dênsul, numaĭ Haner ḑice [2], că s'ar fi întâmplat la anul de acum, pentru un hrisov, care l'aŭ dat Carol arhimandrieĭ din Cherț în 6 Dechemvrie al anuluĭ 1329; și încă îndoindu-se ḑice acésta.

Anul 1330. «Vĕḑênd Mihail craiul Bulgarieĭ ḑice Gregora [3], că Stefan craiul Serbieĭ nu se va așeḑa, până când nu se va izbândi despre dênsul, căcĭ aŭ lĕpădat pre soru-sa, din carea avea pruncĭ, de a urma în crăime, și s'aŭ căsătorit cu sora împĕratuluĭ, aŭ trimis solĭ la împĕratul și l'aŭ îndemnat, ca se năvăléscă în Serbia prin ținutul romeilor: pentru că el încă va năvăli cu mare óste pre de altă parte, ca strângêndu'l de doao laturĭ se nu se pótă apĕra, ci per-

[1] Anonymus Valachicus cap. 44.
[2] Georgius Ieremias Haner Reg. Hung. Periodi 11. § 212. n. 6.
[3] Nicephorus Gregoras tom. 1. p. 279 seq.

dênd mult din ținutu'și se slăbéscă. Drept acéia până la sfârșitul primăverei s'aŭ gătit de óste, și cu începutul verei împĕratul, carele nu avea oștĭ de ajuns în protiva sêrbilor, s'aŭ tăberit în șesul Pelagonieĭ, lângă cetățuile ce era supuse romeilor, și acolo aștepta, până va audi, ce s'aŭ întâmplat cu năvălirea cea maĭ mare a luĭ Mihail, ca el apoĭ se facă cum i s'a vedea maĭ bine. Iară Mihail adunând óste mare (căcĭ avea din țéra sa 12,000, și treĭ miĭ de românĭ pe plată), prin partea cea de cătră méḑă-nópte a Hemuluĭ aŭ năvălit în Serbia, maĭ pre acolo, de unde încépe rîul Strimonuluĭ. Decĭ patru ḑile după olaltă tóte leaŭ prădat și ars, câte i-aŭ venit înainte, tăind și arboriĭ, nicĭ stându'ĭ cineva înainte. A cincea ḑi s'aŭ ivit craiul Serbieĭ în rĕsăritul sóreluĭ aducênd marĭ oștĭ cu sine, ale cărora arme cu strălucirea lua vederea ochilor, stând oștile gata de a se bate, și rădicându-se stégurile, Stefan craiul pre aĭ sĕĭ i-aŭ îndemnat, să se bată cu inimă, el cu o mie de călărețĭ frâncescĭ, carĭĭ era marĭ în trup, tarĭ și fórte învĕțațĭ la bătae, s'aŭ sloboḑit la stégul luĭ Mihail, și tăind saŭ călcând mare parte dintr'ênșiĭ, pre ênsușĭ Mihail l'aŭ prins viŭ, ci rănit, céia-laltă óste a luĭ Mihail maĭ tótă aŭ perit acolo; câțĭ aŭ maĭ remas, li s'aŭ luat armele și haĭnele, și golĭ s'aŭ lăsat a casă. Iară Mihail după acéia aŭ maĭ trăit treĭ ḑile, dară așa de rănit, cât nu'șĭ cunoscea pérderea sa, apoĭ ne maĭ putênd răbda ranele, aŭ murit a patra ḑi, și împĕratul audind acésta, nicĭ făcênd saŭ perḑênd ceva, s'aŭ înturnat în Țarigrad.»

Așișderea scrie Cantacuzenul[1], numaĭ cât ḑice, că Stefan cu treĭ sute de alemanĭ s'aŭ repeḑit de aŭ luat stégul de la Mihail IV, și că pre bulgariĭ ceĭ prinșĭ pentru acéia nu i-aŭ ținut sârbiĭ robĭ, pentru că sânt omofilĭ, și aŭ gândit a fi păcat a'ĭ ținea robĭ.

Iară despre Bessarab vodă așa scrie Turoție[2]: «În anul

[1] Joannes Cantacuzeuus tom. 1. p. 262.

[2] Joannes Thuroczius in chronica. Hung. part. 2. cap. 97.

acela, când aŭ perit Felician cel nevrédnic de pomenire, adecă în anul domnuluĭ 1330, după ce aŭ strâns craiul Carol Robert mare óste, dară nu tótă putérea sa, — — prin Zevrin aŭ trecut în ţéra luĭ Bassarab Vodă (adecă voĭvoduluĭ românilor) în luna luĭ Septemvrie, îndemnat fiind de Thoma voĭvodul Ardéluluí, şi de Dionysie fiĭul luĭ Nicolae, al fiĭuluĭ luĭ Anha, carea ţéră nu e de a se lăcui de ném strein: ca din ţéra acéia se scótă craiul pre Bessarab, saŭ se o dea vr'unuia dintre aceĭ doĭ îndemnătorĭ, ca se o moştenéscă, măcar că prinţul (Bessarab) tributul saŭ haraciul tot-déuna l'ar fi cu credinţă plătit maiestateĭ crăescĭ. Iară după ce aŭ cuprins craiul Zevrinul şi castelul luĭ, tóte le-aŭ dat numituluĭ Dionisie cu cinste de ban. Carea făcêndusă Bessarab aşa aŭ vorbit cu craiul prin solĭ de omenie: «Pentru că voĭ, domnule al mieŭ craiŭ! aţĭ lucrat în strângerea oştilor, munca vóstră vi oiŭ plăti cu şépte miĭ de marce de argint: Zevrinul încă l'aţĭ luat cu putérea, şi'l aveţĭ în mânĭ, vi l'oiŭ lăsa de bună voie, preste acéstea haraciul cu care sânt datoriŭ coroneĭ vóstre, vi l'oiŭ plăti cu credinţă în tot anul. Şi totuşĭ pre unul din fiĭ nostrĭĭ l'oiŭ da curţiĭ vóstre se slujéscă cu cheltuélile nóstre, numaĭ vĕ înturnaţĭ cu pace şi vĕ feriţĭ de primejdiĭ, că de veţĭ veni maĭ încóce, nu veţĭ scăpa de dênsele.» Care audindu-le craiul, cu sumeţie aŭ grăit cătră solĭ dicênd: «Aşa spuneţĭ luĭ Bessarab: că el iaste păstoriul oilor méle, de barbe îl voiŭ scóte din bărlógele sale.» Atuncĭ un baron credincĭos comitul Zoliuluĭ şi al Liptouluĭ, anume Doncĭ, aşa aŭ grăit craiuluĭ: «Dómne! cu mare umilinţă şi spre cinstea vóstră vorbésce Bessarab, pentru acéia scrieţi'ĭ îndărăpt cu milă crăiască şi cu dragoste.» «Atuncĭ craiul aŭ poftorit cuvintele maĭ sus aduse, şi lăsând sfatul cel maĭ înţelept, îndată aŭ purces maĭ încolo să se bată, şi neputênd afla zăhărea pre sama sa şi alor sĕĭ, în ţéră necunoscută, între munţĭ şi între păduri, în scurt tîmp aŭ început a flămândi ênsuş craiul, ostaşiĭ luĭ şi caiĭ lor. Ca-

rea întâmplându-se s'aŭ făcut trevgă saŭ încetare de la arme cu Bessarab, și făgăduind că va fi ascultătoriŭ, și craiuluĭ îĭ va da securitate de a se înturna cu aĭ sĕĭ, și le va arĕta calea dréptă. Craiul se înturna secur, și încredințat în făgăduința necredincĭosuluĭ șismatic, aŭ venit într'o cale cu tótă óstea, carea cale încunjura și de âmbe părțile se închidea cu rîpe prea înalte, și maĭ nainte unde era calea maĭ largă, era umplută tare de românĭ pre maĭ multe locurĭ. Nesciind acéstea craiul și băgându-se cu aĭ sĕĭ în calea acéia, mulțime nenumĕrată de românĭ umblând pre țermurĭĭ căeĭ, arunca săgețĭ în óstea craiuluĭ, carea era în fundul căiĭ, ci nicĭ cale se póte dice, ci ca o corabie strămtă, unde pentru strămtóre cădea caiĭ ceĭ maĭ tarĭ cu călărețiĭ de tóte părțile, pentru că nicĭ se putea sui împrotiva românilor pentru țepișul de âmbe părțile, nicĭ putea fugi pentru umplăturĭ, ci sta ca și pesciĭ în veise saŭ în mréjă; cădea tinerĭĭ și bătrânĭĭ, prinții și ceĭ putérnicĭ fără de alégere, ținênd mișaoa întîmplare de sâmbătă până marți. — — Și s'aŭ făcut acolo ucidere prea mare, și aŭ căḑut mulțime nespusă de ostași, de prinți și de boérĭ, sâmbătă în ajunul sântuluĭ Martin și duminecă. Acolo aŭ perit și treĭ prepositĭ adecă Andreiŭ prepositul Albeĭ-crăescĭ, bărbat fórte de cinste și sub-cancellariul maiestateĭ crăescĭ, cu pecétea craiuluĭ aŭ perit; iară Mihail prepositul din Poșega, și Nicolae prepositul din Alba Ardéluluĭ; iarăși Andreiŭ plebanul din Șarub, și fratele Petru dintre dominicanĭ, bărbat de omenie aŭ primit păharul morțiĭ cel amar: pentru că în capetele lor aŭ bătut cuie de lemn. Omorâtu-s'aŭ și nisce preoțĭ, carĭĭ era capelaniĭ craiuiuĭ, căḑu-t'aŭ și dintre comanĭ mulțime nespuse. — — Du-s'aŭ românĭĭ așa dară mulțĭ prinșĭ vătămațĭ și citovĭ, luatu-s'aŭ multe arme și veșmînturĭ scumpe, aurul și argintul, și vasele célea scumpe, multe punjĭ de banĭ și mulțĭ caĭ înșelațĭ, înfrânațĭ, care tóte leaŭ dat luĭ Bessarab. Craiul mutându'și armele și hainele aŭ îmbrăcat cu iale pre Dejeŭ feciorul luĭ Dionysie, pre ca-

rele socotindu'l a fi craiul, amar l'aŭ omorât. Iară craiul cu puțineĭ prin apărarea unor credincioșĭ de abia aŭ scăpat. —— Cădea prin prejurul oștilor și din cânésca mulțime a românilor ca muscele. —— Numerul românilor, cariĭ s'aŭ ucis acolo prin ungurĭ, numaĭ computista din iad l'aŭ cules. Craiul după întâmplarea acésta aŭ venit la Temișóra, și de acolo la Vissegrad».

De veĭ lua afară slăbiciunea inimiĭ, carea o arată Turoție în sfârșit asupra românilor, așișderea scrie Bonfinie[1], Dlugoș[2], Petru de Reva[3], Spondan[4], și alțiĭ maĭ mulțĭ.

Cum că pecétea carea aŭ perit cu Andreiŭ prepositul Albeĭ-crăiescĭ, aŭ fost pecétea cea noao a craiuluĭ Carol Robert, se véde din hrisovul ce s'aŭ dat luĭ Dejeŭ din Elefant tot întru acesta an maĭ nainte de a peri Andreiŭ, care hrisov se află la Feiervari[5], și să închide așa: «Am dat cartea acésta întărită cu pecétea nóstră cea înduplecată, noao și avtentică. Dat prin mânile cucérniculuĭ bărbat Andreiŭ preposituluĭ beséricĭ Albeĭ sub-cancellariuluĭ curțeĭ nóstre, în anul Domnuluĭ 1330, al crăimeĭ nóstre iarăși 30».

Anul 1331. Cum s'aŭ purtat împĕratul Andronic cel maĭ tiner, după ce aŭ murit cumnatul sĕŭ Mihail IV craiul Bulgarieĭ, Cantacuzenul[6] pre scurt scrie ḑicênd: «Cu puțin după acéia însciințându-se împĕratul, că maĭ marĭĭ mesilor, după ce aŭ murit craiul, saŭ ca se îmbunéze pre Stefan craiul Serbieĭ, saŭ pentru altă ceva, pre Theodora muérea luĭ Mihail și sora împĕratuluĭ cu pruncĭĭ eĭĭ o aŭ lĕpădat din Mesia, și crăimea cu curtea cea crăiască o aŭ dat suroreĭ luĭ Stefan, carea fusése maĭ nainte măritată după Mihail, și pruncilor eĭ, —— și-aŭ strâns oștile, și năvă-

[1] Antonius Bonfinius rer. Hung. decad. 2. lib. 9.

[2] Ioannes Dlugossius in hist. pol. lib. 9.

[3] Petrus de Reva centuria 4.

[4] Spondanus ad anum 1330. Nr. 13.

[5] Carolus Fejérvári in analectis tom. 2. Nr. 310.

[6] Ioannes Cantacuzenus tom. 1. p. 263. seq.

lind în Mesia aŭ prădat multe și prin închinarea de bună voe aŭ cuprins Anhialul, Mesemvria, Emul, Cmenia, Rosocastrul și Deampoiul, apoĭ s'aŭ înturnat în Țarigrad».

Așișderea scrie și Gregora [1], Cantacuzenul [2] maĭ pre urmă așa scrie despre Theodora: «Sora împĕratuluĭ Andronic muérea luĭ Mihail craiuluĭ Bulgarieĭ, după ce aŭ murit bărbatul, și s'aŭ înturnat la frate-sĕŭ, urând viața de curte s'aŭ călugărit, și din Theodora s'aŭ numit Theodosia».

Ioannichie Basilovicĭ [3] proto-egumenul din Muncacĭ încă așa scrie la anul trecut și cel de acum: «Coriat prințul Novogroduluĭ aŭ avut patru feciorĭ: pre Alexandru, Constantin, Gheorghie și Theodor, pre carĭi luându'ĭ întru ajutoriŭ Oligherd în anul 1330 s'aŭ dus asupra curuților, carĭi luase Samoghiția, și omorâse pre tatăl luĭ, luând înnapoĭ Samoghiția, al doilea an s'aŭ sculat asupra tătarilor, carĭi de la anul 1241, când aŭ venit Bat cu 600,000 în Polonia, Silesia, Moravia, Ungaria, ș. c. ținea Ucraina și tótă Podolia, și mult năcăjea pre litvanĭ vecinĭi Podolieĭ, și i-aŭ bătut în anul 1331 tăind și treĭ craĭ aĭ lor, pre Catlubah, Cațabeiŭ și Dimeiter, și curățînd de dênșiĭ tótă Ucraina și Podolia, Oligherd, după ce aŭ curățit Podolia de tătarĭ, o aŭ dat nepoților sĕĭ: luĭ Alexandru, Constantin, Gheorghie și Theodor Coriatovicĭ, dându-le și óste spre paza și apĕrarea eĭ. Scrie Coialovicĭ pag. 290, că afară de Becota și Smotrica, Camenecul încă pre vrémea acestor patru frați s'aŭ zidit. Ci preste puțin tîmp chiemându-se Gheorghie să domnéscă în Valahia și Moldova, și murind otrăvit în Sucéva, Theodor încă mergênd după mórtea tătână-sĕŭ să domnéscă în Novogrod din Litvania, Podolia tótă aŭ rĕmas luĭ Alexandru și luĭ Constantin».

Se fie fost chiemat Gheorghie Coriatovicĭ se domnéscă în

[1] Nicephorus Gregoras tom. 1. p. 281, seq.

[2] Idem Cantacuzenus tom. 2. p. 469

[3] Ioannicus Basilovits de fondatione Coriatovitsiana part. 1 cap. 2.

Moldova, póte fi, dară în Valahia n'ar fi încăput de Bessarab vodă. Mie mi-ar plăcea a sci, de unde aŭ scris acéstea Basilovicĭ carele almintrelea nu scrie minciunĭ.

Întru acest an aŭ cumpĕrat și comitiĭ Vaș partea din Sântul Jude, carea maĭ nainte n'aŭ fost a lor, precum arată hrisovul carele se află la Copi [1], și sună așa: — — «Capitulul besériciĭ Ardéluluĭ tuturor creștinilor, cariĭ vor vedea pagina acésta, sănătate în mântuitoriul tuturor! Voim să vină la însciințarea tuturor și celor de acum, și celor viitorĭ, că venind de față înaintea nóstră Ladislav Bencĭ, Ioann și Paul, feciorii luĭ Ioann boériuluĭ de Ceamafaia din comitatul Dăbâceĭ despre o parte, și Nicolae Vaș cel maĭ mare fecior a luĭ Emic, Iacob fiiul luĭ Ciama și Nicolae fiiul luĭ Ioann al fiiuluĭ numituluĭ Emic pentru sine și pentru frații sĕĭ ceĭ ce nu sânt de față, despre altă parte, acelașĭ Ladislav Bencĭ, Ioann și Paul, feciorĭ numituluĭ Ioann boériuluĭ din Cémafaia, ne-aŭ mărturisit cu gura lor, cum că partea lor, carea o aŭ în satul Vașuntelec, unde iaste bisérica S. Egidie în comitatul Dăbâceĭ, și o aŭ căpătat de moșie, pentru 15 marce de argint, măsurate cu greutate de pământ deplin o aŭ dat, vîndut ș istătuit numituluĭ Nicolae Vaș, celuĭ maĭ mare fecior a luĭ Emic, luĭ Iacob feciorului luĭ Céma și luĭ Nicolae fiiuluĭ luĭ Ioann al fiiuluĭ luĭ Emic, cu tóte folosurile, și ce se țin de dênsa, precum am dis, și înaintea nóstră o aŭ dat, vîndut și stătuit, ca de pururea și de a nu se chiema înapoĭ se o țină și moștenéscă cu pace, și se o aibă eiĭ, moșténiĭ lor, și următoriĭ moșténilor lor, legându-se preste acésta numiții Ladislav Bencĭ, Ioann și Paul, fiiĭ luĭ Ioann boériuluĭ din Cémafaia, că vor mântui cu munca și cu cheltuelile lor pre Nicolae fiiul luĭ Emic, Iacov fiiul luĭ Céma și pre Nicolae fiiul luĭ Ioann, saŭ pre moșténiĭ lor, saŭ pre următoriĭ moșténilor lor de tótă pâra, carea cu vréme s'ar putea face

[1] Copi tom. 31, p. 98.

de măcar cine. Intru a căruia lucru mărturie și tărime de pururea, la rugăciunea âmbe părților am dat acéstea în tărite cu pecétea nóstră. Dat Sâmbătă înaintea Rusalilor în anul Domnului 1331 fiind preposit Dominic bisericeĭ nóstre.»

Anul 1332. Rĕŭ destul, când cine-va nu se ține de cuvînt, căcĭ ómenĭĭ se légă cu cuvîntul, dobitócele cu funea. Cantacuzenul maĭ nainte dișése, că muérea cea dintâiŭ a luĭ Mihail al IV-lea craiuluĭ Bulgarieĭ aŭ fost soră luĭ Stefan craiuluĭ Serbieĭ, acum dice că i-aŭ fost mătușe. Eŭ nu cerc némurile, ci numaĭ istoria Bulgarieĭ, încât aŭ fost bulgariĭ una cu româniĭ, precum am arĕtat la aniĭ maĭ din nainte. Așa dară scrie Cantacuzenul [1] la anul de acum dicênd: «Incepênd primăvara din Țarigrad s'aŭ luat cărți, că doĭ maĭ marĭ aĭ mesilor Raxina protovéstiariul, și Filip logofĕtul pe crăiasa sa muérea reposatuluĭ Mihail și mătușa craiuluĭ Stefan, o aŭ lĕpădat din crăime, carea cu pruncĭĭ sĕĭ s'aŭ dus la craiul Stefan fiiul sororeĭ sale. Aceia trăgênd în partea sa și pre alți mesĭ și-aŭ pus craiŭ pre Alexandru vĕrul luĭ Mihail și fiiul luĭ Streanțimer, carele, cât s'aŭ făcut craiŭ, aŭ strâns tóte oștile mesilor, și chemând mulți românĭ întru ajutoriŭ, aŭ purces împrotiva cetăților, care se închinase romeilor, și tóte le-aŭ luat îndărăpt afară de Mesemvria.»

Așișderea scrie și Gregora [2], luând afară rudenia craiuluĭ Stefan cu muérea luĭ Mihail al IV-lea.

Stritter [3] scrie, că numaĭ Halcocondyla dice, că pre Alexandru l'aŭ pus craiŭ Bulgarieĭ Stefan craiul Serbieĭ.

Până a face, care s'aŭ dis maĭ în sus, Alexandru craiul Bulgarieĭ, împĕratuluĭ Andronic celuĭ maĭ tiner în 18 Iunie al anuluĭ de acum i s'aŭ născut fiiŭ din împĕrătésa Anna,

[1] Ioannes Cantacuzenus tom. 1. p. 280.

[2] Nicephorus Gregoras tom. 1. p. 282.

[3] Strittlerus Bulgaricorum § 440.

al căruia botez cu mare pompă s'aŭ ținut în Didymotih și de abea isprăvindu-se, împĕratul, precum scrie Gregora[1], maĭ nainte de a'ĭ spune, s'aŭ rădicat cu óste asupra luĭ Alexandru, ca se cuprindă iarăș cetățile, care se închinase luĭ Alexandru cu puțin maĭ nainte. Drept acéia întrând în țéra nemiculuĭ tóte le-aŭ prădat și ars, încă și bucatele, care era strânse de pre câmp, și âmblând cu îngrozire pre la cetățĭ, unele i s'aŭ închinat, din carele păzitorĭ de Alexandru pușĭ cu tocmélele aŭ eșit. Acéstea înțelegêndu-le Alexandru și supărându-se, aŭ trimis solĭ de pace. Căcĭ nu se cuvine creștinilor ca să se mânce unul pre altul, putêndu-se face pace între dênșiĭ și almintrelea, ci armele maĭ bine să le întórcă asupra necredincioșilor. La care împĕratul aŭ răspuns: că drept iaste, ca cetățile céle de romeĭ făcute se fie supuse romeilor, și aŭ slobodit soliĭ fără de ispravă. Pentru că moșul sĕŭ împĕratul Andronic prin Glaba, carele ocârmuia atuncĭ Thrachia, zidise saŭ diresése maĭ bine de 15 cetățuĭcĭ în vêrfurile și staniĭ Hemuluĭ, ca se opréscă năvălirile Schythelor ca cu un părété. Care audindu-le Alexandru, nicĭ putêndu le suferi, și-aŭ strâns oștile ca la 8000, și aŭ chiemat pe plată ca la 2000 de Schythe (moldovénĭ), și pornind din Trinov, a 5-a dĭ aŭ sosit la Rosocastru, și acolo s'aŭ tăbărât, căcĭ audise că acolo e și împĕratul.»

Acéstea așa le scrie și Cantacuzenul[2], numaĭ despre solia luĭ Alexandru scrie așa: «Solieĭ i-aŭ dat loc, și pacea o aŭ făcut supt acéstea condițiĭ, ca între romeĭ și mesĭ se fie legătură de pace, și uniĭ altora se nu se împrotivéscă: mesiĭ se ia înapoĭ Anhialul, și Diampoiul se'l dea îndărăpt, și despre céla-lalte se fie în pace. Așa s'aŭ făcut legătura între oblăduitorĭ în 16 calende ale luĭ Sextil, orânduind amêndoĭ și cetatea și ómeniĭ sĕĭ, unde se jóre.

În nóptea acéia, când trebuia se jóre a doao dĭ, Schy-

[1] Idem Gregoras tom. 1. p. 297.

[2] Idem Cantacuzenus tom. 1. p. 281. seq.

thele aŭ venit întru ajutoriŭ luĭ Alexandru împrotiva unchiuluĭ sĕŭ Bălaur, ἐπὶ Μπελαδρον τὸν θειον, chemaţĭ de dênsul, care Bălaur stropsise ţéra, şi trăgênd o parte a ţereĭ spre sine, pustia tóte. Gândind Alexandru că cu prilejul acesta va avea ceva folos, de va sloboḑi pre Scythe asupra împĕratuluĭ, aŭ ḑis, că unchiul sĕŭ iaste aprópe, şi trebuie să dea preste dênsul — — Aşa aŭ înşelat pre varvarĭ,— — Drept acéia în reversatul ḑorilor într'armaţĭ pre o cale strâmptă aŭ purces asupra romeilor. Privedoriĭ îndată aŭ vestit nemicilor, şi împĕratul aŭ într'armat pre aĭ sĕĭ,— — şi iată când mergea, aŭ auḑit bucinul Schythicesc, carele nu sună ca célea-lalte bucine, ci gróznic, carea e destul varvarilor să se aprindă la bătae. Pentru carea cât de departe se cunósce. Totuşĭ gândind împĕratul, că nu sânt schythe, ci că sânt gete de preste Dunăre, cariĭ tot acélea arme aŭ, care le aŭ şi schythele, fiind maĭ toţĭ săgiătătorĭ gete, cariĭ venise întru ajutoriŭ mesilor, şi ca se facă maĭ mare spaĭmă, sufla cu bucin schythicesc, în cariĭ nădăjduind Alexandru bucuros ar eşi la bătae: — — După ce s'aŭ apropiat, s'aŭ cunoscut că sânt schythe, căcĭ nu s'aŭ amestecat cu mesiĭ, — — Biruinţa fără nicĭ o îndoială aŭ fost a mesilor, pentru că romeiĭ aŭ fujit în Rosocastru. Alelexandru craiul mesilor pre la amédĭ aŭ trimis pre Ivan unul dintre boérĭ sĕĭ la împĕratul, şi aŭ poftit, ca pacea de erĭ se fie statornică, şi pentru maĭ mare întărire se dea împĕratul pre fata sa după feciorul luĭ.»

Aşişderea scrie şi Gregora[1], ci destul de încâlcit şi reŭ, că n'aŭ scris apriat, pre cine înţeleg prin schythe şi gete. Eŭ cu Stritter[2] înţeleg prin schythe pre moldovénĭ; prin gete pre românĭĭ din Ţéra Muntenéscă.

Anul 1334. Prea vestitul Daniil Cornides[3] aduce la anul

[1] Idem Gregoras tom. 1. p. 298—300.

[2] Idem Stritterus Bulgaricorum § 440.

[3] Daniel Cornides Mss. dipl. tom. 2. p. 162. 163.

acesta treĭ diplomaturĭ ale comitilor Betlén, tute tréle date în partea luĭ Ioann Henul împrotiva sasilor din Iad, carii cuprinsése cu putérea Ependorful de la Ioann Henul.

Anul 1337. Murind Ioann Henul, și rĕmânênd de dênsul un fecior, a nume Martin, pentru slujbele tătâne-sĕŭ craiul Carol Robert pre Martin l'aŭ priimit supt apĕrarea sa, poruncind luĭ Ladislav comituluĭ secuilor și al Bistriței, și luĭ Stefan Pogan în locul luĭ Thoma voivoduluĭ din Ardél, carele era lângă craiŭ, așișderea și luĭ Ioann Horvat să'l apere de sasiĭ din Iad, cariĭ îl năcăjea pentru Ependorf. Dat'aŭ craiul hrisóvele acéstea unul la numițiĭ bărbați, altul la sasiĭ din Bistriță, din Vissegrad în anul 1337, și se află la Cornides [1].

Aniĭ 1339 și 1340. «Impĕratul Andronic cel maĭ tiner, ḑice Cantacuzenul [2], gătind tóte, câte era de lipsă la nunta féteĭ sale, din Țarigrad s'aŭ dus în Odriŭ, ca acolo se țină nunta. Acolo aŭ mers și Alexandru craiul messilor cu fiiul sĕŭ Mihail Asan, pre carele îl numise craiŭ. Și binecuvîntările nunțiĭ după legĭ se făcea în cetate, iară ospățul era în râturile ce se ḑic Comneni, nu departe de cetate, lângă rîul Tunța. Opt ḑile s'aŭ ospĕtat, și a noao ḑi craiul Alexandru cu mesiĭ luând pre fata împĕratulul pre Maria crăiasa sa din némul Paleologilor, o aŭ dus în Mesia, petrecêndu-o mulți dintre romeĭ până în Trinov, unde remâind aceia, pre care iĭ dăduse tatăl sĕŭ spre slujba eĭ, ceia-lalți s'aŭ înturnat.»

Gregora încă ḑice [3]: «Împĕratul cu muérea sa dómna mergênd în Odriŭ, aŭ făcut căsătoria cea maĭ de demult făgăduită, dând pe fata sa, carea umpluse 9 anĭ, feciorului luĭ Alexandru, carele âmbla în 15 anĭ. De unde s'aŭ făcut tare pace între mesĭ și între romeĭ.»

[1] Daniel Cornides Mss. dipl. tom. 2. p. 163. seq.

[2] Ioannes Cantacuzenus tom. 1. p. 307.

[3] Nicephorus Gregoras tom. 1. p. 337.

Iară Basilovicĭ[1] așa scrie la anii aceștea: «Theodor Coriatovicĭ povățuitoriul Novogroduluĭ murind frate-sĕŭ Constantin, din voința luĭ Olgherd aŭ urmat în tótă Podolia; ci dobândind și Podolia Theodor, aŭ început a se împrotivi unchiuluĭ sĕŭ Oligherd povățuitoriuluĭ Litvanieĭ, ne vrênd a'ĭ da tributul, carele îl poftea. Drept acéia mâniindu-se Oligherd s'aŭ sculat cu rĕzboiŭ asupra nepotuluĭ sĕŭ. Acesta ca să se pótă apĕra, aŭ venit în Ungaria la craiul Carol Robert pentru ajutoriŭ asupra unchiuluĭ sĕŭ, luând cu sine tóte avuțiile, și întărind cetățile Podolieĭ, Camenecul, Scala și Socolecul cu străjarĭ de românĭ. Venirea acésta în Ungaria a prinţuluĭ Theodor Coriatovicĭ s'aŭ întâmplat în anul 1339. Iară al crăiměl luĭ Carol (nu 31, ci 39). Stricovsc cartea 12, cap. 4, Ocolschi, pag. 541.»

«Întru acéia zăbovind Theodor Coriatovicĭ în Ungaria, Olgherd aŭ cuprins tóte cetățile din Podolia tăind pre românĭ, și prinḑênd pre Niestah generariul luĭ Theodor Coriatovicĭ, aŭ pus în locul luĭ preste Podolia pre Gastold Litvanul în anul 1340.»

In anul 1339 aŭ dat craiul Carol Robert un hrisov, prin carele aŭ poruncit capitululuĭ din Iaurin, ca se reâmble Cratca saŭ Banifeuldea din comitatul Iaurinuluĭ pentru 8 fecioriĭ aĭ luĭ Ioann fiiuluĭ luĭ Emic Vaș, carii se strămutase din Ardél în Ungaria, pentru gróza comituluĭ Nicolae Vaș a celuĭ maĭ mare fecior al luĭ Emic, carele la atâta aŭ venit în anul 1340, când era comit de Cluș, cât aŭ dobândit un hrisov iarăș de la Carol, ca tot Suhutardul, Țéga, Sas-Silvașul și Sântióna se fie numaĭ ale luĭ, și alțĭ Vașeștĭ, de vor pofti ceva din satele acélea, să se judece cauza numaĭ prin craiul Ungarieĭ, carele va fi. Hrisóvele acéstea se află la Copi[2].

Anonymul românesc[3] la anul 1340 iarăș așa scrie: «Al

[1] Ioannicius Basilovits de fundatione Koriatovitsiana part. 1. cap. 3.

[2] Copi Mss. tom. 31. p. 104. 127. 130.

[3] Anonymus valachicus cap. 44.

șéselea, Ladislav vodă Bessarab de la anul 1340 până la anul 1345 la létopiseț nu iaste, dară se dovedésce dintr'un hrisov al luĭ Mircea vodă, ce iaste la mănăstirea Tismana, întru carea ḑice, că la acest vĕlét domnea unchiul sĕŭ Vladislav vodă Bessarab. La istoria unguréscă scrie, că la acest vĕlét Ludovic craiul Ungarieĭ aŭ supus pre Laiot vodă domnul ţereĭ Moldoveĭ supt haracĭ, și bătêndu-se și cu domnul Ţereĭ Românescĭ la Bran la Aputurţu, și s'aŭ biruit craiul, ci după vĕlét se véde că nu acest domn aŭ avut războiŭ. Aceștĭ treĭ domnĭ aŭ domnit 45 de anĭ.»

Până aci anonymul, ale căruia ḑise nu mi se vĕd a fi adevărate; pentru că istoriciĭ ungurescĭ la anul 1342 ḑic, că la anul acela în Ţéra Românéscă domnea Alexandru Bessarab, apoĭ Laiot din Moldova aŭ domnit pre la anul 1370.

Anul 1341. De Ioann Henul strămoșul comitilor Betlén aŭ remas treĭ feciorĭ: Martin, Ladislav și Nicolae, de la aceștea iarăș cuprinsése sasiĭ din Iad Ependorfu[1], pentru acéia craiul Carol Robert înfruntă pre comitiĭ din Brașăŭ și Bistriță Ioann și Iacob fiiĭ luĭ Nicolae, și poruncésce în anul de acum, ca Ependorful să li'l dea îndărăpt, precum arată Cornides[1].

Cantacuzenul[2] încă așa scrie după mórtea împĕratuluĭ Andronic celuĭ maĭ tiner, când el încă nu răpise împĕrăția ḑicênd: «Craiul mesilor Alexandru cerea prin solĭ de la împĕrătésa și de la romeĭ pre Sisman fiiul luĭ Mihail, cuĭ îĭ urmase, cel ce era ca un sârgunit în Ţarigrad, și era născut din sora luĭ Stefan craiuluĭ Serbieĭ, carea fusése lepădată de bărbat, după ce s'aŭ căsătorit acesta cu sora luĭ Andronic celuĭ maĭ tiner, iară după mórtea luĭ aŭ domnit puţintel în Mesia, până ce iarăș s'aŭ pus jos din crăime prin uniĭ din ceĭ putérnicĭ, și atuncĭ cu Ioann unul

[1] Daniel Cornides Mss. dipl. tom. 2. p. 158.

[2] Ioannes Cantacuzenus tom. 1. p. 352.

dintre fiiĭ sĕĭ s'aŭ dus la fratele sĕŭ craiul Serbieĭ. Sisman celalalt fecior al eĭ s'aŭ fost dus în sârgunire la Schythe, (adecă la comanĭ saŭ moldovénĭ, din carii se prăsise tată-sĕŭ Mihail, vedĭ anul 1323), și nu mult zăbăvind acolo, după mórtea împĕratuluĭ de bună voia sa se trăsese la romeĭ. Pre acesta îl cerea așa dară Alexandru, ca pre un maĭ mare nemic al sĕŭ, dând aléjere romeilor, ca saŭ se'ĭ dea pre Sisman se'l giunghie, saŭ să se gate la războiŭ; căcĭ nu póte fi préten romeilor, până când vor ținea aceștea pre nemicul luĭ la sine.»

Așișderea scrie Gregora[1], apoĭ amêndoĭ scriŭ, că Cantacuzenul ca mare domestic aŭ venit până la marginea Bulgarieĭ cu oștile grecescĭ, și ne dând pre Sisman s'aŭ împĕcat cu Alexandru.

Anul 1342. Ioann Cantacuzenul marele domestic după mórtea împĕratuluĭ Andronic celuĭ maĭ tiner s'aŭ rădicat asupra împĕrătéseĭ Anneĭ, și a fiiuluĭ eĭ a luĭ Ioann Paleologul, și aŭ răpit împĕrăția. Iară odrianiĭ cariĭ ținea cu împĕrătésa, aŭ chiemat întru ajutoriŭ pre Alexandru craiul Bulgarieĭ, carele aŭ și mers, gândind că va putea supune șie Odriul, ci odrianiĭ nu l'aŭ primit în cetate, dicênd că lor nu le trebue domn, ci soț. Drept acéia Alexandru s'aŭ tras la Didymotih, și de acolo aŭ trimis se prade Thrachia, dară aŭ perdut mulți prin grecĭ și turcĭ cariĭ venise întru ajutoriŭ Cantacuzenuluĭ, pentru acéia aŭ trimis solĭ de pace la Cantacuzenul[2].

Carol Robert, craiul Ungarieĭ avênd patru fecĭorĭ pre Carol, Ladistlav, Ludovic și Andreiŭ, ceĭ dintâiŭ Carol și Ladistlav aŭ murit în vêrstă tinĕră, pre Ludovic l'aŭ numit craiŭ Ungarieĭ, iară pre Andreiŭ, craiŭ Neapoiuluĭ, apoĭ aŭ murit în anul de acum în 16 Iulie, după ce aŭ dom-

[1] Nicephorus Gregoras tom. 1. p. 370.

[2] Ioann. Cantacuzenus tom. 2. p. 444. seq.

nit de la ungerea sa în craiŭ 42 de anĭ, iară de la încoronarea sa 32 de anĭ [1].

În locul tătâne-sĕŭ a luĭ Carol Robert, fu încoronat craiŭ Ludovic cel dintâiŭ în vârstă de 16 saŭ 17 anĭ [2], fiind de față și Thoma voivodul Ardéluluĭ în Alba-crăiască [3].

Anul 1343. Ioann Cantacuzenul din ḍi în ḍi întărindu-se în împĕrăție, în anul de acum aŭ dat un hrisov cu slove de aur scrise luĭ Ioann Angel prefécteluĭ Thessalieĭ, în carele scrie [4]: «Putérea nóstră poruncésce, orănduésce și pune pre iubit fratele măiestăteĭ nóstre domnul Ioann Angel cap saŭ prefect cetăților și țereĭ Vlahieĭ până când va trăi. — Ca prefectura Vlahieĭ se o țină până la sfârșitul vieții sale; ci se nu-ĭ fie slobod a o da fiiuluĭ sĕŭ, de nu va îngădui aceste de noŭ mărimea nóstră. — Se vestéscă acésta prin tótă Vlahia, și se facă pomenire și de dómna Anna Paleologa și de fiiul el împĕratul Ioann ș. c. l.»

Din hrisovul acesta doao poți culége: întâiŭ, că Valahia de acum se numésce Ungrovlahia, ca să se osebéscă de cea din Thessalia, adecă de Moglena; a doao, că Cantacuzenul tot ținea în cinstea lor pre împĕrătésa Anna și pre Ioann fiiul eĭ, măcar că aceștea nu vrea se'l cunóscă împĕrat pre Ioann Cantacuzenul. Căcĭ și în anul de acum, precum însuș mărturisésce [5], așa de tare aŭ fost bătut Cantacuzenul de óstea împĕrătésiĭ, cât i-aŭ căutat a fugi la craiul Serbieĭ, carele ținea pre sora luĭ Alexandru craiuluĭ Bulgarieĭ. Pre Alexandru iarăș îl trăsése în partea sa ceĭ ce ținea cu împĕrătésa, și'ĭ făgăduise Didymotihul, de nu se va maĭ înturna Cantacuzenul; pentru acéia Alexandru aŭ și lucrat la cumnatu-sĕŭ se potópă pre Cantacuzenul, ci împrotivindu-se maĭ ales soru-sa crăiasa Serbieĭ, n'aŭ

[1] Thuroczius f. 165. seq. Bonfinius f. 322. seq.

[2] De Cücüllö f. 173. Chronicon Budense apud Thuroczium.

[3] [Nota lipsește în mscr:]

[4] Ioannes Cantacuzenus tom. 2. p. 491.

[5] Idem Cantacuzenus tom. 2. p. 536.

dobândit plinirea voiĭ sale; apoĭ înțelegênd că turciĭ vin întru ajutoriul Cantacuzenuluĭ, el s'aŭ întornat în Bulgaria.

Cum că Ludovic cel dintâiŭ craiul Ungarieĭ, curând după încoronarea sa ar fi aședat larma sasilor din Ardél, precum scriŭ Turoție[1], Bonfinie[2], de Reva[3], și maĭ toți istoricĭ ungurescĭ, e de a se créde; pentru că Peteŭ[4] pricina încă o spune, pentru carea s'aŭ fost lărmuit sasiĭ, adecă pentru nedreptățile, care suferise supt Carol Robert. Dară că Alexandru Bessarab oblăduitoriul Țereĭ Românescĭ ar fi venit la marginea Ardéluluĭ, și s'ar fi închinat și supus craiuluĭ, precum dic tot aceiașĭ istoricĭ, eŭ unul nu pociŭ créde, și din acélea, care le voiŭ arĕta la anĭ viitorĭ, tu încă veĭ vedea, că iaste numaĭ bârfélă. Însă aŭ putut fi, că Alexandru Bessarab s'aŭ întâlnit cu Ludovic cel dintâiŭ, ca cu un bun vecin, nu ca cu un stăpân. Și dintru acéia aŭ iscodit după acéia că s'aŭ supus luĭ Ludovic.

Anul 1344. În anul acesta saŭ în cel îndată viitoriŭ s'aŭ căsătorit Ludovic craiul Ungarieĭ cu Margareta fata împĕratuluĭ apusuluĭ Carol al VI-lea, din carea n'aŭ avutpruncĭ, și dênsa stérpă aŭ și murit în anul 1349[5].

Tot întru acesta an s'aŭ dat hrisovul acesta familieĭ comitilor Vașĭ, carele se află la Feiervari[6], și sună așa: «Ludovic din mila luĭ Dumnedeŭ craiul Ungarieĭ credincĭoșilor sĕĭ, mărituluĭ bărbat luĭ Nicolae voivoduluĭ Ardéluluĭ, și celor ce sânt în locul luĭ, sănătate și grație. Fiind că Nicolae și Ladistlav Vașĭ, fiiĭ luĭ Ioann al fiiuluĭ luĭ Emic, sânt în cetățuĭca nóstră, ce se chiamă Holevem, lângă Brașeŭ în marginea crăimeĭ nóstre, de țin și apĕră cetățuĭca acéia, și Petru Ruf e cuprins în diregătoria agazonieĭ lângă noĭ, și pentru acéia, în pâra, carea eĭ și Nicolae cel maĭ bătrân

[1] Thuroczius part 3. cap. 3.
[2] Bonfinius decad. 2. lib. 10.
[3] Petrus de Reva centur. 4.
[4] Pethö G. 6.
[5] De Cücülö f. 176. Bonfinius f. 329. Pistorius f. 767. Timon in epit. Chron. f. 49.
[6] Carolus Féjérvári in analectis tom. 2. Nr. 364.

Vaș cu fiiĭ sĕĭ Ioann și Ladislav, iarăș Laurentie, Ioann carele se chiamă Aţel, Deșĕŭ și Thoma Ruf fecĭoriĭ numituluĭ Ioann al fiiuluĭ luĭ Emic, ar avea împrotiva altora, saŭ alţiĭ orĭ cine împrotiva lor în măcar ce termin înaintea vóstră de faţă a veni cu anevoe pot; vrem și tare vĕ poruncim prin acéstea, ca până la venirea nóstră în părţile acélea, cu nicĭ o greotate se încărcaţĭ bunurile lor, ci să le lăsaţĭ în statul în care sânt — — Dat în Vissegrad — în anul dom. 1344.»

Iarăș întru acest an aŭ făcut pace Ludovic între Andreiŭ episcopul Ardéluluĭ, între némeșĭ, sĕcuĭ și sasĭ, și hrisovul l'aŭ dat în Alba Ardéluluĭ a treia ḍi după sĕrbătórea sântuluĭ Iacob din anul 1344, care hrisov se află la Cornides[1].

Anul 1345. Anonymul românesc[2] așa scrie la anul de acum, ḍicênd: «Al șéptelea, Alexandru vodă lét 1345—1360. După létopiseţ la acest vĕlét aŭ avut rĕzboiŭ cu Ludovic craiul Ungarieĭ. La lét 1346 întrând tătariĭ în Ardél aŭ mers și el întru ajutoriul tătarilor: iară la hronologhia cea véche se véde a fi pus anul 1356, când aŭ întrat tătariĭ.»

Anonymul nostru bine ḍice, că Alexandru domnul Ţereĭ Românescĭ aŭ bătut pre Ludovic craiul Ungarieĭ, că și Petru de Reva încă mărturisésce acésta, cum voiŭ arĕta la anul 1380, măcar că nu spune anul în care s'aŭ întâmplat războiul acesta. Cum s'aŭ supus așa dară luĭ Ludovic în anul 1343? Întrarea tătarilor în Ardél eŭ oiŭ aduce la anul 1352, veḍĭ și anul 1360.

Andreiŭ craiul Neapoiuluĭ, fratele luĭ Ludovic craiuluĭ Ungarieĭ încă nu bine aŭ umblat în anul de acum; pentru că din îndemnul Ioanneĭ mueriĭ sale fu sugrumat, din carea faptă mare războiŭ s'aŭ stârnit la aniĭ viitorĭ[3].

Din hrisovul luĭ Stefan voĭvoduluĭ din Ardél, carele l'aŭ

[1] Daniel Cornides Mss. dipl. tom. 3. p 84.

[2] Anonymus valachicus cap. 44.

[3] De Kükülö f. 179. Bonfinius f. 333. Pistorius f. 767. Timon in epit. chron. f. 49.

dat în octavele sântului Mihail din Turda în anul 1345, și se află la Copi [1], acéstea se culeg: în anul 1291 Petru fiiul luĭ Farcaș aŭ mers în fața capitulului din Ardél cu Petru fiiul luĭ Pousa, cu Bofa secuiul fiiul luĭ Petus, și cu Emeric fiiul luĭ Batus, și aŭ mărturisit, că el aŭ vîndut gĭumĕtatea din Țéga, și din Sântul-Jude numiților treĭ bărbați, luĭ Petru al Pouseĭ, luĭ Bofa Secuiului, și luĭ Emeric pentru 15 marce, și despre acésta aŭ dat carte capitulul, cu carea carte în anul de acum în adunarea din Turda Stefan cel mare fiiul luĭ Thoma al fiiului luĭ Pousa, ca un nepot al luĭ Petru al Pouseĭ, aŭ cercat se ia gimĕtatea Țegeĭ și a Sântul-Judelui de la comitul Nicolae Vaș cel maĭ bătrân, și de la doĭ fecĭorĭ aĭ luĭ Ioann și Ladislav; ci arĕtând aceștea dreptățile sale, Stefan cel maĭ mare aŭ perdut pîra, și i s'aŭ poruncit tăcére de pururea, făcêndu-se mincinósă cartea capitului.

Anul 1346. Ludovic craiul Ungarieĭ cu hrisovul cel în Visegrad dat a șésa-ḑi după sĕrbătórea sântului Martin din anul de acum, întărésce hrisovul tătâne-sĕŭ, cel în anul 1321 dat comitului Nicolae Vaș castellanului din Ciceŭ, și hrisovul acesta al luĭ Ludovic se află la Feĭérvari [2].

Anul 1347. După cum arată hrisovul craiului Ludovic cel de la Cornides [3], Iordan arhimandritul mănăstireĭ din Mănăsturul Crușului s'aŭ fost jĕluit craiului, că Deme șerbul luĭ Stefan Pogan aŭ cuprins și ține cu putérea prediul Tiburtélchea din otarul Caĭantăului, ḑicênd: că luĭ i s'aŭ dăruit de craiul Carol Robert. Pentru acéia Ludovic poruncésce din Buda în părésima anului 1347 luĭ Stefan voĭvodului Ardélului, ca se cérce lucrul și de va judeca, că Tiburtélchea s'aŭ ținut de Caĭantăŭ prediul acela se'l dea mănăstireĭ, precum aŭ și făcut.

[1] Kopi Mss. tom. 31. p. 121.
[2] Carolus Fejérvari in analectis tom. 2. Nr. 360.
[3] Daniel Cornides Mss. dipl. tom. 1. p. 28.

Acelaşĭ Cornides[1] maĭ aduce un hrisov al capituluĭ din Bălgradul Ardéluluĭ, prin carele se arată, că Devecériul cu cădinţă s'aŭ luat de Nicolae fiĭul luĭ Andreiŭ pentru multe furtişagurĭ şi tâlhărĭĭ, şi s'aŭ dat în mânile voĭvoduluĭ Ştefan, nefolosind ceva punerea în protivă a luĭ Lavrentie fiĭuluĭ luĭ Avel şi vĕruluĭ numituluĭ Nicolae.

Lambechie[2] încă arată, că în soborul palamitelor din anul 1347, în carele s'aŭ măzălit Ioann Caleca patriarhul din Ţarigrad, s'aŭ iscălit şi Methodie mitropolitul din Varna.

Anul 1348. Vrênd Ludovic craiul Ungarieĭ se izbândéscă mórtea fratéluĭ sĕŭ a luĭ Andreiŭ craiuluĭ Neapoiuluĭ, încă în anul trecut s'aŭ gătit asupra neapolitanilor şi în anul de acum în luna luĭ Ianuarie aŭ agĭuns la eĭ. Crăiasa Ioanna aŭ scăpat maĭ nainte cu fuga, iară pre ceia-lalţĭ vinovaţĭ i-aŭ prins, şi pre unĭĭ i-aŭ potopit, pre alţiĭ i-aŭ pus la închisóre. Pe pruncul Carol nepotul sĕŭ l'aŭ trimis în Ungaria, şi el maĭ zăbăvind acolo, aŭ chiemat pre Stefan voĭvodul din Ardél, şi punêndu'l se ocârmuiască ţéra, s'aŭ înturnat în ţara sa, luând întră titulĭĭ ceĭ maĭ vechĭ şi titulul craiuluĭ din Neapoiŭ, supt carele şi banĭ aŭ bătut[3].

Ḍiseiŭ că aŭ chiemat pre Stefan voĭvodul din Ardél, şi l'aŭ pus se ocărmuiască ţéra; căcĭ Cornides[4] aduce un hrisov al luĭ Stefan, carele l'aŭ dat în Turda, pre la Sângĭorz în anul de acum, din care hrisov chiar se véde, că Stefan n'aŭ mers de odată cu craiul în Italia.

Anul 1349. De s'aŭ fost şi strămutat ceĭ opt nepoţĭ aĭ luĭ Emic în Ungaria de gróza unchiu-sĕŭ comituluĭ Nicolae Vaş celuĭ maĭ bătrân, cum s'aŭ arĕtat la anul 1339, dară Iosagul din Ardél nu l'aŭ părăsit; pentru că se află la Copi[5] hrisovul acesta:

[1] Idem Cornides ibidem pag. 240.

[2] Lambecius libr. 8. c. 6.

[3] Lucius f. 366. de Kükülö f. 180. Bonfinius f. 335.

[4] Daniel Cornides Mss. dipl. tom. 1. p. 239.

[5] Copi Mss. tom. 31. p. 114.

«Noĭ capitulul beséricĭĭ Ardéluluĭ facem însciințare tuturor cărora se cuvine cum că venind înaintea nóstră boériĭ, adecă magistrul Nicolae ḑisul Vaș cu fraților sĕĭ Ladislav ḑisul Vaș, Ioann ḑisul Aţel, Laurentie, Petru Ruf, Thoma Ruf, și Deșĕŭ ḑisul Vaș despre o parte, iară despre alta Mihail, Nicolae, Thoma și Iacob fecĭoriĭ luĭ Iacob aĭ fiĭuluĭ Cĭama, ne-aŭ spus, că eĭ, ca se se dezrădăcinéze tótă scârba svedzeĭ din mijlocul lor, și frumséța păceĭ se înfloréscă, și uniĭ pre alțiĭ să se pótă îmbrățoșa cu dragoste frățéscă, lăsând tóte pârîle, care fusése între dênșiĭ, prin ómenĭ bunĭ și némeșĭ saŭ boérĭ așa s'ar fi întocmit între sine și s'aŭ întocmit înaintea nóstră: ca numiții fiĭ luĭ Iacob aĭ fiĭuluĭ luĭ Cĭama, Mihail, Nicolae, Thoma și Iacob se vîndă partea sa din patru sate, adecă din Suhutard, din Țéga, din Sântioana și din Silvaș, care sânt în comitatul Dăbâceĭ, pentru patru-ḑecĭ de marce de argint de cel curat, numiților verilor sĕĭ luĭ Nicolae, Ladislav, Ioan, Laurentie, Petru, Thoma, și luĭ Deșeŭ; și o aŭ vîndut înaintea nóstră, luând și priimind baniĭ deplin supt legătura acésta, ca de cum-va cu vréme ar veni numițiĭ Mihail, Nicolae, Thoma și Iacob, saŭ moșténiĭ lor 'să se legiuiască cu céia-laltă parte pentru numitele sate înaintea orĭ căruia judecătoriŭ, se fie pedepsiți ca și cariĭ fac duell. Dat pe la bobotéză în anul Domnuluĭ 1349».

Am ḑis maĭ nainte că nepoțiĭ luĭ Emic, din Ioann al doilea fecior, aŭ fost opt; pentru că atâța am aflat în hrisovul la anul 1339 adus, ci în hrisovul acesta Mihail al optulea nu se pomenésce, dóră aŭ fost murit.

Tot la acesta an se aduce un hrisov și de Cornides[1] și de Feiervari[2], care l'aŭ dat în Bistriță pre la Săn-Nicóră în anul 1349, în partea luĭ Ioann fiiuluĭ luĭ Țegul asupra sasilor din Căpuș și Valdhid: «Andreiŭ comitul secuilor, al Brașĕuluĭ, Sătmariuluĭ și Maramurășuluĭ».

[1] Dan. Corn. Mss. dipl. tom. 1. p. 243.

[2] Car. Fejérvári in analectis tom. 2. Nr. 342.

Anul 1350. Stefan Laţcfi voivodul din Ardél lăsat fiind se ocărmuiască crăimea din Neapoiŭ, fórte multă gâlcévă aŭ avut cu ceĭ ce ţinea cu crăiasa Ioanna, pentru acéia Ludovic craiul Ungarieĭ în anul de acum iarăş aŭ trecut în Italia, unde aŭ lăsat în locul luĭ Stefan, întâiŭ pre Nicolae, apoĭ pre Andreiŭ Laţc iarăşĭ voĭvodiĭ din Ardél, ci fără de noroc, măcar că Andreiŭ bine s'aŭ purtat în treĭ anĭ[1].

Halcocondylla[2] la anul de acum aşa scrie: «Alexandru aŭ oblăduit Bulgaria, până ce aŭ murit, trăindu'ĭ feciorul Sisman, carele aŭ urmat în crăimea părintéscă. Împrotiva acestuia s'aŭ sculat Amurat fiiul luĭ Orcane (căcĭ bătênd pre sêrbĭ), aŭ prins arme în contra luĭ Susman craiuluĭ Mesieĭ, şi bătêndu-se cu mesiĭ nu mulţĭ aŭ tăiat dintr'ênşiĭ, căcĭ aŭ scăpat nevătămaţĭ spre Dunăre. Susman de acolo aŭ trimis solĭ la Amurat, şi făcênd pace, s'aŭ priimit, ca de aci înainte se fie între priéteniĭ luĭ Amurat. Decĭ şi în cumnăţie aŭ păşit cu Amurat, luând muiare pre fata luĭ cea din Braida născută, pre carea o luase Amurat, când aŭ fost rănit. Pre céia-l'altă fată o dăduse Amurat craiuluĭ grecesc luĭ Andronic, fiiuluĭ împĕratuluĭ Ioann Paleolog, căcĭ acuma alungase Ioann din împĕrăţie pre Cantacuzenul».

La anul 1339 am arĕtat că Alexandru craiul Bulgarieĭ aŭ avut fiiŭ pre Mihail V, Asan, pre carele maĭ nainte de a'l însura, l'aŭ fost numit craiŭ Bulgarieĭ. La anul 1341 iarăş am arĕtat că acelaş Alexandru aŭ cerut la mórte pre Sisman fiiul craiuluĭ Mihail IV, Streanţimer. Cum póte fi aşa dară ca Susman, despre carele vorbésce aci Halcocondyla, se fie fost fecior luĭ Alexandru? Veḑĭ şi acélea, care le voiŭ scrie la anul 1358, şi am scris la anul 1332.

Anul 1351. În anul acesta Ludovic craiul Ungarieĭ aŭ întărit privileghionul, carele l'aŭ dat boérilor Andreiŭ al II-lea

[1] De Cükullö f. 181. seqq. Bonfinius f. 336. Timon in epitome chronologica f. 48.

[2] Chalcocondylas p. 18.

în anul 1222, și aŭ maĭ adăogat 25 de închieturĭ, care tóte se pot vedea în legile Țĕrĭĭ ungurescĭ [1].

Iară magistrul Thoma Vaș, precum arată Copi [2], acest contract aŭ făcut cu verĭĭ sĕĭ doĭ feciorĭ aĭ comituluĭ Nicolae Vaș castellanuluĭ óre-când din Ciceŭ prin hrisovul conventuluĭ din Cluș-Mânăștur, care hrisov după acéia s'aŭ înnoit prin capitulul din Bălgrad, și sună așa:

«Noĭ capitulul besericeĭ Ardéluluĭ facem însciințare tuturor, cărora se cuvine, cum că boériul măritul Thoma, fĭĭul luĭ Ioann, al fĭĭuluĭ luĭ Emic castellanul din Cereng, Cherengh, venind înaintea nóstră de față, ne-aŭ dat nisce cărți deschise ale cinstituluĭ Convent al prea-curateĭ vergureĭ Marieĭ din Cluș-Mânăștur rugându se, ca noĭ cărțile acélea se le înoim, care sună așa:

«Noĭ Conventul prea-curateĭ vergureĭ Marieĭ din Cluș-Mânăștur facem însciințare tuturor cărora se cuvine, că venind de față înaintea nóstră Ioann și Ladislav feciorĭĭ luĭ Nicolae Vaș despre o parte, iară despre alta magistrul Thoma, fĭĭul luĭ Ioann, al fĭĭuluĭ luĭ Emic, prin numițiĭ Ioann și Ladislav ni s'aŭ spus cu gura, că eĭ de mare lipsă fiind asupriți, gimătatea lor din satul Sântioana chiemat, din comitatut Dăbâceĭ, carea începe de la un izvor din partea de cătră méḑă-nópte, și mérge pre curgerea izvoruluĭ cătră rĕsărit pre supt râtul cel mare despre partea Bissaruluĭ, cu tóte folosurile și veniturile eĭĭ de la datul acestora într'un an, o ar fi zălogit numituluĭ măritului Thomeĭ, fĭĭuluĭ luĭ Ioann, al fĭĭuluĭ luĭ Emic pentru 100 de florinți de aur, și o aŭ zălogit înaintea nóstră deplin și întrégă, plătind și primind baniĭ întru acesta typ: ca, de n'ar rescumpĕra, s'aŭ n'ar putea rĕscumpera numițiĭ Ioann și Ladislav gimătatea lor din Sântioana de la magistrul Thoma la terminul pus, înaintea nóstră se se învingă în îndoită sumă de banĭ; iară de vor vrea saŭ putea rescumpĕra numițiĭ Ioann și

[1] Corpus Juris hung. tom. 2. p. 53—59.

[2] Copi Mss. tom. 31. p. 139.

Ladislav ḑisa gimătate în terminul pus, magistrul Thoma va fi datoriŭ a li-o da îndărăpt pentru summa acéia. Despre carea întărim acéstea cu pecétea nóstră. Dat a șésa-ḑi după serbătórea apostoluluĭ Thomeĭ în anul 1351».

«Noĭ drept acéia vĕḑênd, că magistrul Thoma, fiĭul luĭ Ioann, al fiĭuluĭ luĭ Emic, castellanul de Cereng are drept, numitul contract, carele fără de vre o îndoială iaste adevĕrat, l'am scris de noŭ în acéstea, care le dăm întărite cu pecétea nóstră aceluiaș magistru Thoma castellanuluĭ de Cereng. Dat în serbătórea sântuluĭ Lavrentie, din anul Domnuluĭ 1354».

Precum se véde din înoirea hrisovuluĭ acestuia, fecioriĭ comituluĭ Nicolae Vaș celuĭ maĭ bătrân Ioann și Ladislav, nu s'aŭ ținut de termin, și pentru acéia gimătatea lor din Sântioana aŭ remas la Thoma Vaș.

Anul 1352. Clement al VI-lea papa de la Roma, ca un bun păstoriŭ dorind se'și îmulțéscă turma, în anul de acum în luna luĭ Iulie, din Avenion aŭ îndemnat pre Ludovic craiul Ungarieĭ, ca se cuprindă tóte țerile de prin pregiur, în care lăcuesc shismaticĭ, numaĭ se'ĭ unéscă cu besérica Romeĭ [1].

Cum că Andreiŭ Lațc voivodul Ardéluluĭ aŭ bătut pre tătarĭ carii jefuiaŭ țéra secuenéscă, omorând pre Athlam povățuitoriul lor, și prinḑênd mulțĭ dintr'ênșiĭ, pre carii i-aŭ trimis craiuluĭ Ludovic la Vissegrad, mărturisesc Ioann de Chicheleŭ [2], Ranzan [3], Bonfinie [4] și Petru de Reva [5]; dară anul în carele s'aŭ întâmplat nu'l otăresc: drept acéia Timon [6] pune anul 1352, Sigler [7] 1353, Hartnacchie [8] 1344, Han [9] anul 1346 ș.c. l. Eŭ țin cu Timon; tu poftorésce acélea, care le-am scris la anul 1345.

[1] Raynaldus ad an 1352. Aloysius Gverra in epit. Constit. pontif. tom. 2. p. 278.
[2] Ioannes de Chüküllö f. 177.
[3] Ranzanus f. 377.
[4] Bonfinius f. 329.
[5] Petrus de Réva centur. 4. f. 24.
[6] Timon in epitome chron. f. 49.
[7] Sigler f. 55.
[8] Hartnacius p. 4.
[9] Han, p. 131.

Anul 1353. Daniil Cornides [1] aduce un hrisov al Conventului din Cluș-Mânăștur, din carele se véde, că în anul de acum s'aŭ reâmblat otarul Noșfalăului și al Deceĭ de cătră otarul Ungurașului în partea magistruluĭ Thomeĭ, și al luĭ Nicolae, feciorilor luĭ Paul, castellanuluĭ din Balvanios saŭ Unguraș,

Anul 1354. La anul acesta mi-aŭ venit înainte un hrisov al prea luminateĭ familieĭ comitilor Vaș, carele astădĭ în 28 Fevruarie al anuluĭ 1809, când tocma am plinit 56 de anĭ de când m'am născut pre lume, îl scriŭ în Sinnea satul comitatuluĭ Aba-uĭvar din Ungaria, în curtea măririlor sale ca se le arĕt mulțămita, carea li se cuvine nu numaĭ de la mine, carele scriŭ, ci și de la aceia, pentru al cărora folos scriŭ acéstea. Hrisovul se află la Copi [2] și sună așa:

«Noĭ capitulul besérieceĭ Ardéluluĭ facem însciințare tuturor cărora se cuvine, că am priimit cartea boériuluĭ Dominic, vițe-voivoduluĭ din Ardél noao scrisă cu cuvintele următóre:

«Înțelepților și cucérnicilor bărbați, cinstituluĭ capitului besériceĭ din Ardél domnilor și prétenilor sĕĭ, Domninic vițe-voivodul din Ardél poftésce întărirea pretețuguluĭ și a cinsteĭ! De la pretențugul vostru poftim prin acéstea cu cuviință, ca cărțile, care vi le-a da magistrul Nicolee Vaș, căstellanul din Cohalm, închise și supt pecétea vóstră, să le deschideți, și făcênd să se înoiască, supt pecétea vóstră în formă de transcript deschise se le dați numituluĭ magistruluĭ Nicolae după obicéiŭ, și precum poftésce dreptatea acéleași cărți nerase și deschise însemnându-le cu vêrful pecețeĭ vóstre. Dat în Sintimbru a treia dĭ, a octavelor serbătóreĭ apostoluluĭ Iacob în anul D. 1354.

«Iară cărțile, care ni le-aŭ dat numitul magistru Nicolae Vaș închise supt pecétea nóstră sună așa:

«Noĭ capitulul bisériceĭ Ardéluluĭ facem însciințare, că

[1] Daniel Cornides Mss. dipl. tom. 2. p. 68.

[2] Copi Mss. tom. 31. p. 131.

boériul Nicolae Vaș din Sântul Jude venind înaintea nóstră, cu numele sĕŭ și al fraților sĕĭ Ioann și Ladislav ne-aŭ făcut protestație, că Benedict Textor deregătoriul magistriuluĭ Mihail camerariuluĭ domnuluĭ nostru craiŭ din Sec, între metele satuluĭ Sântul Jude în locul chemat Fiuzéș și Senegheteŭ, ar fi luat de la un iobagĭu al lor românul Christian 200 de oĭ, doĭ caĭ, doĭ boĭ, și 36 de porcĭ, împrotiva căruia Benedict Textor, pentru luarea numitelor dobitóce, el s'ar fi făluit adunărĭĭ némeșilor ceĭ ținute în Turda în anul de acum în Dumineca din naintea Ispasuluĭ, care Benedict Textor ar fi rĕspuns, că el n'ar fi luat numitele dobitóce în locul ce se ține de Sântul Jude, ci în locul ce se ține de Sec; iară adunarea némeșilor din partea Ardéluluĭ cu un cuvînt ar fi mărturisit și dis, că locurile acélea, adecă Fiuzéș și Senegheteŭ nu s'aŭ ținut vre odată de Sec, ci pururea ar fi fost ale boérilor din Sântul Jude, și de satul acela s'ar fi ținut. Carea mărturisire cum că așa s'aŭ făcut prin toțĭ boérĭĭ din adunarea acéia în cărțile craiuluĭ închise, ne-aŭ spus de față magistrul Mihail protopopul din Dăbâca soțul și concanonicul nostru, carele aŭ fost trimis în locul nostru la numita adunare, și Gheorghie fiiul luĭ Iacob unul dintre judecătorĭ, despre care aŭ poftit să'ĭ dăm cărțile nóstre de protestație, care le-am și dat, aducênd cu sine dreptatea de obște. Dat în agĭunul Rusalilor în anul domnuluĭ 1354.

«Noĭ drept acéia priimind cérerea cea diréptă și legiuită a domnuluĭ vițe-voevod, cărțile nóstre céle închise am făcut să se taie și să se deschidă, și deschise și tăiate să se scrie în formă de patent din cuvînt în cuvînt, și întărindu-le cu pecétea numituluĭ Nicolae Vaș le-am dat, cărțile nóstre céle maĭ denainte tăiate și deschise, cu vêrful peceței nóstre însemnându-le. Dat a treia ḑi din octavele serbătóreĭ apostoluluĭ Iacob în anul maĭ sus însemat.»

Anul 1356. La anul acesta aduce Cornides[1] un hrisov al

[1] Daniel Cornides Mss. dipl. tom. 1. p. 30.

luĭ Andreiŭ voivoduluĭ diń Ardél dat din adunarea tuturor némeșilor în Turda ținut pre la ḍioa tuturor sfinților, în care hrisov satul Bevna din comitatul Clușuluĭ s'aŭ judecat a fi al luĭ Martin fiiul luĭ Ioann din Calian, împrotiva mânăstiriĭ din Cluș-Mânăștur.

Anul 1357. Precum se dovedésce din hrisovul, carele se aduce de Copi[1], Petru Ruf, feciorul luĭ Ioann fiiuluĭ luĭ Emic Vaș, în anul de auum era castellan în Ciceŭ.

Anul 1358. La anul 1350 am arĕtat ce scrie Halcocondyla despre bătaia sultanuluĭ Amurat celuĭ dintâiŭ cu bulgariĭ. Aci voiŭ înturna de pre tălienie în românie, care le serie Foresti[2] tot despre acéia bătaie ḍicênd: «Amurat cât aŭ dobândit schiptrul împĕrăției turcescĭ, ca se întrécă pre maĭ mariĭ sĕĭ, cariĭ nu mult s'aŭ norocit împrotiva împĕraților din Țarigrad, pentru ajutoriul bulgarilor, îndată și-aŭ pus în inimă, sá se izbândéscă despre bulgarĭ, apucându-se de Alexandru craiul lor. Numaĭ acéia împedica pre Amurat de la trécerea în Evropa, că nu avea corăbiĭ; drept acéia aŭ năzuit la genovezĭ, și i-aŭ adus la atâta, cât i-aŭ trecut óstea, plătindu-le câte un galben pentru fiesce-care ostaș, și genovezilor maĭ plăcêndu-le baniĭ, de cât légea creștinéscă. Așa dară aŭ întrat în părțile Bulgarieĭ, și rĕmânênd într'ênsele s'aŭ îndrăgit într'o fată a luĭ Uroș craiuluĭ Serbieĭ. Pentru acéia aŭ întrat în Serbia, și aŭ luat'o muére ție cu putérea de la tată-sĕŭ. Îmbucurându-se de învingerea acésta, vrea se cérce maĭ marĭ triumfurĭ în Bulgaria, ci óre ce rĕscólă din Asia l'aŭ chiemat a case pre Amurat. Dară fiind că pomenirăm de bătăile luĭ Amurat cu bulgariĭ, de lipsă iaste ca se spunem și pricina, pentru carea s'aŭ pornit acéstea. Supt povățuirea luĭ Marco Caiovicĭ a despotuluĭ Bulgarieĭ se sculase cea maĭ mare parte

[4] Copi Mss. tom. 31. p. 132.
[5] Antonio Foresti nel Mappamondo istorico tom. 6. lib. 2. cap. 2

a grecilor împrotiva împĕratuluĭ Ioann Paleolog, și el era aprópe de a'șĭ pérde împĕrăția. Vĕdênd așa dară împĕratul Ioann că nu iaste în stat, de a putea răzbi și pre bulgarĭ și pre grecĭ, aŭ năzuit la Amurat, carele îndată aŭ trimis întru ajutorĭul luĭ 12,000 de turcĭ, pre carĭĭ împreunându'ĭ cu óstea sa, lesne aŭ bătut pre ceĭ ce se sculase asupra sa. Unĭĭ dic, că Amurat însuș ar fi trecut în Thrachia cu acéstea 12,000 de ostașĭ.»

Calvisie[1] nu mult schimbă istoria, numaĭ anul îl mută dicênd: «În anul 1360 Ioann împĕratul Țarigraduluĭ, fiind încungĭurat de Marco despotul Bulgarieĭ, aŭ cerut ajutoriŭ de la turcĭ, carĭĭ prea bucuroșĭ aŭ mers întru ajutoriŭ, și pre Marco l'aŭ fugărit; pentru acéia Amurat din învoirea împĕratuluĭ aŭ ținut Calipoiul, și cu puțin după acéia, după ce aŭ fugit prefĕctul Odriuluĭ în Ost, și aŭ lăsat cetatea fără povățuitoriŭ, Odriul încă l'aŭ cuprins, și și-aŭ pus scaunul într'ênsul în anul Heghireĭ 761.»

Ioann Baptista Egnatie[2] încă dice despre Amurat: «După acéia fiind chiemat de împĕratul Paleolog asupra bulgarilor și a frate-sĕŭ prințuluĭ Morieĭ, carĭĭ se sculase cu arme în contră'ĭ, aŭ trecut în Evropa cu doao-sprĕ-dĕce miĭ de ostașĭ, și aŭ luat izbândă despre bulgarĭ, și alțĭ nemicĭ aĭ împĕratuluĭ. Decĭ îndulcindu-se cu avuțiile Evropeĭ, făcêndu-se că vrea se așĕdĕ pre dușmaniĭ împĕrățieĭ, aŭ trecut Hellespontul pre la Avod cu corăbiile genovezilor, și aŭ cuprins Caliopoiul cu alte cetățĭ. Acela aŭ fost anul 1363. După ce aŭ cuprins Odriul, puțin timp aŭ trecut, și aŭ bătut pre sêrbĭ. și pre bulgarĭ, tăind pre Lazar prințul Serbieĭ în bătaie, ci după acéia Amurat încă fu omorît de un șerb al luĭ Lazar în izbânda domnuluĭ sĕŭ.»

Vedĭ cum schimbă Halcocondyla, Forest, Calvisie și Egnatie nu numaĭ anĭĭ, ci și oblăduitoriĭ Serbieĭ și aĭ Bulga-

[1] Sethus Calvisius in opere chronologico.

[2] Ioannes Baptista Egnatius de romanibus principibus lib. 2.

rieĭ de pe vrémea acéia, când s'aŭ întâmplat acéstea, și gâcésce, care are mai drept.

Anul 1359. «Murind Stefan voĭvodul Moldoveĭ, ḑice Dlugoș [1], la românĭ, maĭ mariĭ cărora fugăriți fiind din Italia, se cred a fi fost din némul volschilor. Aceștea fugărind pre rutenĭ saŭ ruși din Moldova întâiŭ cu înșelăcĭunĭ apoĭ cu putérea, maĭ pre urmă aŭ priimit légea și obicéiurile rutenilor, ca cu atâta maĭ lesne se pótă cuprinde Moldova de la dênșiĭ. Grea price s'aŭ stârnit între doĭ fecĭorĭ aĭ reposatuluĭ voevod, adecă între Stefan și Petru, pentru stăpânirea Moldoveĭ. Pentru că cu Petru, măcar că era maĭ tiner în vêrstă, ținea cea maĭ mare parte a boérilor pentru istețimea minții luĭ: și el cu sîrguința sa și cu ajutorința ungurilor fugărind pre Stefan și pre boérii, pre carii nu i-aŭ putut trage în partea sa, aŭ cuprins tótă Moldova. Iară Stefan cu boérii sĕĭ neputênd răbda nedreptatea ce i se făcuse, și temêndu-se, ca nu cumva Petru dobândind domnia se'ĭ facă ceva maĭ reŭ, aŭ năzuit la Cazimir craiul Poloniei, carele avea și banĭ și óste destulă, rugându-se ca se'l ajute, și legându-se, că de va dobândi domnia Moldoveĭ, tótă țéra, el și următoriĭ sĕĭ vor fi credincĭoși supuși aĭ craiuluĭ Cazimir, și aĭ următorilor luĭ. Carea condiție primindu-o Cazimir din sfatul divanuluĭ sĕŭ, aŭ trimis óste din Cracoŭ, Sandomir, Lublin și din Russia, cu Stefan, ca se'l pună în scaunul Moldoveĭ. Óstea acésta pornind îndată după Sânt-Petru, și ajungênd la pământul nemicilor, vr'o câte-va bătăĭ micĭ aŭ și sprijinit cu noroc de la nemicĭ, carii se ferea de vr'o bătaie de plin. Iară Petru încungĭurând bătaia de plin cu Stefan și cu léșiĭ, s'aŭ întors la înșĕlăcĭunĭ. Era în ținutul Sepeniculuĭ nisce păduri fórte marĭ, și neagonisite, ce se chiema Ploninĭ de românĭ, prin cariĭ trebuia se trécă Stefan cu óstea leșéscă, ca se străbată în Moldova. Pădurile acéstea, ceĭ despre partea luĭ

[1] Ioannes Dlugossius in historia polon. lib. 9. ad ann. Chr. 1359.

Petru pre lângă căĭ le-aŭ tăiat cu firezurĭ așa, cât copacĭĭ de âmbe părțile, și dea drépta și dea stânga aŭ stat numaĭ înțînațĭ, ca împingêndu'ĭ de amândoao părțile unul să obóră pre altul spre drum. Întrând așa dară polonĭĭ saŭ lésiĭ în pădure, românĭĭ aŭ împins copacĭĭ ceĭ din capete, și copacĭĭ căḑênd unĭĭ pre alțiĭ, aŭ oborât preste drum, și sdrobit și încurcat nu numaĭ pre voĭnicĭ, ci și pre caĭ, și armele, fără de războiŭ. Pentru că trupinile și ramurile pre ceĭ maĭ vitéjĭ voĭnicĭ încă i-aŭ turtit, și le-aŭ vătămat la unĭĭ mânile, la alțiĭ picĭórele și la maĭ mulțĭ alte părțĭ ale trupuluĭ. Céia-laltă mulțime spăimântându-se aŭ primit jugul supunerĭĭ, și cu ceva maĭ mulțĭ s'aŭ prins de cât s'aŭ tăiat. Prada carea o aŭ dobândit, cu atâta aŭ fost maĭ plăcută nemicilor, cu cât aŭ fost maĭ întrégă. Căcĭ măcar că caiĭ maĭ mare parte era stujițĭ de arborĭ, tătușĭ armele, veșmintele și unéltele, fiind că nimenea aŭ putut scăpa saŭ aduce ceva îndărăpt, s'aŭ cuprins de biruitorĭ. — — Audind Cazimir craiul de pérderea acésta, aŭ trimis pre unĭĭ dintre aĭ sĕĭ se rescumpere pre ceĭ prinșĭ, și dându'ĭ românĭĭ pre ușor, cu mic preț aŭ rescumpărat și pre ostașĭ și pre cela-lalt norod. S'aŭ fost prins în perirea acésta Sbigneiŭ din Oleșnica și casa luĭ Dambno, moșul cardinalului și episcopuluĭ Cracovieĭ Sbigneiŭ, carele până la mórtea sa aŭ șcĭopătat pentru vătămarea fluerilor picĭórelor, carea atuncĭ o aŭ căpătat. Navogie din Tațin, fecĭorul luĭ Andreiŭ din Tațin palatinuluĭ din Cracovia, fugind din primejdia acéia s'aŭ rușinat a se maĭ întâlni cu tatăl sĕŭ și cu prétenĭĭ, și din locul, în carele s'aŭ întâmplat perirea, aŭ mers la Roma, și s'aŭ hirotonit preot. — — — Pădurile acéstea cu vréme lucrându-se s'aŭ făcut câmpurĭ. Doao-sprĕ-ḑéce stéguri s'aŭ prins de la Polonĭ, treĭ crăescĭ, și noao șlectcescĭ.»

Așișderea scriŭ Cromer[1], Brietie[2]. Albin[3], Sarnichie[4],

[1] Martinus Cromerus de origine et rebus gestis polonor. lib. 12.

[2] Philippus Brietius in chron. universali ad ann. Christi 1359.

[3] Petrus Albinus in commentatiuncula de Valahia pag. 160.

[4] Stanislaus Sarnitius in annalibus polonicis lib. 7. cap. 1.

Spondan[1], Mihovicĭ[2], Stricovschi[3], Calvisie[4] pune întâmplarerea acésta la anul 1360, iară Hofman[5] la anul 1369.

Iară prea vestitul Enghel, după obicéiul sĕŭ așa încâlcésce tótă istoria acésta: «Întâiŭ[6] aduce cuvintele luĭ Stricovschi, carele așa scrie, ca și Dlugoș, precum scriseiŭ maĭ nainte, apoĭ scrie așa: «Se véde a fi adevĕrat, că aci se améstecă doĭ Cazimirĭ, unul din anul 1359, și altul din anul 1450.» A doao[7] la anul, cum i se pare 1361, scrie: «§ 8. Sas, fiiul și următoriul luĭ Dragoș, aŭ domnit 4 anĭ, de la anul 1361 până la 1365. Maĭ mult nu scim despre dênsul. Îmĭ aduc aminte, că din numele Sas, óre unde s'aŭ închis, că Sas vodă aŭ fost de ném Sas, saŭ că mumă-sa aŭ fost sască saŭ săsóică. Istoria Moldoveĭ întru început nu bine mérge. De aŭ stăpânit așa de puțin domniĭ ceĭ dintâiŭ, după cum scrie Miron, adecă: Dragoș 2 anĭ, fecĭorul luĭ, Sas 4 anĭ, despre ale căruia fapte nimica se scrie; Lațco, fiiul luĭ Sas, 8 anĭ. Dragoș aŭ trebuit să fie bine bătrân, când s'aŭ strămutat româniĭ din Maramurăș, și nu numaĭ pre fecĭor, ci și pre nepot seĭ ducă cu sine.»

Maĭ pre urmă acelaș Enghel[8] aduce cuvintele luĭ Peissonel din pagina 216, care întorcêndu-le de pre frâncie pre românie sună așa: «După cum scrie Uréche vornicul:

Dragoș.	aŭ domnit	2 anĭ.
Sas vodă.	—	4 »
Lațco vodă	—	8 »
Bogdan vodă	—	6 »
Petru Vodă	—	16 »
Roman vodă și Stefan vodă	—	7 »

Carĭi fac la olaltă 43 de anĭ.

[1] Henricus Spondanus in continuatione Baronii ad ann. 1359. Nr. 10.

[2] Michovius lib 4. cap. 10.

[3] Strjicovschi editi Könniberg p. 440.

[4] Sethus Calvisius in opere chronologico.

[5] Ioannes Iacobus Hofmanus in lexico universali.

[6] Ioann. Christ. Engel in antiq. Historia Moldaviae pag. 106. 107.

[7] Idem Engel ibidem p. 107 108.

[8] Idem Engel l. c.

Îndată după acéstea, care le aduseiŭ aci maĭ sus, iarăș scrie Enghel[1] precum urméză: «§ 9. Fiiul luĭ Sas, Lațco aŭ domnit 8 anĭ, de la 1365 până la 1373.» De aci pășind maĭ nainte tot acelaș Enghel[2] scrie: «§ 10. Bogdan aŭ domnit 6 anĭ, de la 1373 până la 1379. — — Pre acesta îl numésce Cantemir fiiul luĭ Lațco și'l poreclésce: Mușat. Despre acéstea tac annaliĭ rusescĭ și hronica Iașilor. Însemnarea luĭ Scarlat vodă, nicĭ pomenésce pre Bogdan vodă. Miron ḑice, că Bogdan vodă aŭ fost următoriŭ, iară nu fecĭor luĭ Lațco vodă.»

Acéstea scrie prea vestitul Enghel, adevĕrat urmând pre Miron, pre Peissonel, pre Cantemir, și pre Annalistul russesc; ci eŭ avtorilor, pre carii i-aŭ urmat prea vestitul Enghel, cum am ḑis și la aniĭ 1284 și 1309, nu pociŭ créde, pentru hrisovul luĭ Ludovic celuĭ dintâiŭ craiuluĭ Ungarieĭ, care hrisov se află la Vagner[3] scris din avtentică copie a conventuluĭ din Leles, și sună așa:

«Ludovic din mila luĭ Dumneḑeŭ craiul Ungarieĭ ș. c. l., întorcêndu-ne cugetul inimiĭ nóstre spre sârguitoriul bărbat Balc, fiiul luĭ Saaz voivodul nostru din Maramurăș, iubitul și credinciosul nostru, și aducêndu-ne aminte de prea nemăsurate slujbele luĭ, care ni le-aŭ făcut de atuncĭ, de când cu așa de ferbinte dragoste s'aŭ lipit de maiestatea nóstră, cât din ța̧ra nóstră cea moldovenéscă, lăsând și punênd după spate pre iubiții părinții sĕĭ, și pre maĭ multe frății saŭ rudeniĭ ale sale, așișderea și tóte bunurile sale, câte aŭ avut în ța̧ra acéia a nóstră, aŭ venit în crăimea nóstră a Ungarieĭ supt sinul dragosteĭ nóstre, ca se plinéscă slujbele, care din sârguința cu el născută le cunoscuse a ne fi spre créscerea cinste și a puteriĭ nóstre, făcêndu-se plăcut maiestateĭ nóstre; iar noĭ socotind acéstea și alte prea marĭ vredniciĭ ale slujbelor luĭ, care cunoscêndu-le că le-aŭ făcut cu cea maĭ mare

[1] Idem Engel l. c.
[2] Idem Engel ibidem pag. 109.
[3] Carolus Vagner in Dissertatione de Cumania Nr. 4.

râvnă a sârguinţeĭ prétutindenea, și maĭ ales în ḑisa ţéra nóstră cea Moldovenéscă, nu fără de vêrsarea propriuluĭ sĕŭ sânge, și suferirea ranelor celor de mórte, cu omorârea cea tyrănéscă a fraţilor luĭ și a maĭ multorĭ slujitorĭ, cu deadinsul crédem că le va face și de aci înainte, și așa judecând a fi drept, ca celor vrédnicĭ, vrédnice, celor marĭ, marĭ darurĭ să se dea, și sudorile cu ostenélele bogată sîmbrie se le ștérgă, și se le resplătéscă ; în semnul maĭ aléseĭ nóstre iubirĭ și arătarea dragosteĭ, un sat, ce se chiamă Cuhnia (Kuhnya) din ţéra nóstră a Maramurășuluĭ, cu alte sate chiemate Iwod, Bacĭcoŭ, doao Bizoŭ, Monze, Boroș, și doao Seliște din numita ţéră a Maramurășuluĭ, care se ţine de acelașĭ sat Cuhnia, cu tóte folosurile lor, adecă cu apele, pădurile și munţiĭ, și cu tóte câte se ţin de dênsele măcar cum se chiamă, care aŭ venit la mânile nóstre céle crăescĭ de la voivodul Bogdan, și de la fiiĭ luĭ, adecă de la cunoscuţiĭ necredincioșiĭ nostriĭ, pentru blăstămată însemnarea necredinţeĭ lor, drept acéia, cu acelaș Bogdan și fecioriĭ luĭ, fulgerându'ĭ diavolul, nemicul némuluĭ omenesc, carele tare rănind inima lor cu săgéta reutăţiĭ și cu veninul înșĕlăciuniĭ, la acéia ĭ-aŭ îndemnat, ca să se lase de calea dreptăţiĭ, și maĭ adése-orĭ rătăcind de la stătornicia datorinţeĭ ceĭ credincióse, se trécă pre ascunc din crăimea nóstră a Ungarieĭ în ḑisa ţéra nóstră cea moldovenéscă, și să se siléscă a o ţinea spre rușinea maiestateĭ nóstre, supt acéleașĭ mete dirépte și vechĭ, supt care s'aŭ avut și ţinut până acuma, din bună voinţa și învoirea prea nălţateĭ prinţipesseĭ dómneĭ Elisavet crăésseĭ Ungarieĭ maiceĭ nóstre, ceĭ prea iubite, și din sfatul cel rĕscopt al prelaţilor și baronilor crăimeĭ nóstre, luându-se de tot numitele sate de la acelașĭ Bogdan și de la fiiĭ luĭ, ca de la nisce nevrédnicĭ spre pilda altora, ca se nu patre și alţiĭ unele ca acéstea, strîcându-se și chemându-se îndărăpt și tóte cărţile câte aŭ, fost avut numitul Bogdan și fecioriĭ luĭ despre ḑisele sate le-am dat, dăruit, și cinstit numituluĭ voivoduluĭ Balc, și

printr'ênsul luĭ Drag, Dragriner și Stefan fraților luĭ celor de un pântece, moșténilor lor, și următorilor tuturor cu cădință de pururea și nechiemăciósă îndărăpt, ca se le moștenéscă, țină și aĭbă, mântuite remânênd cădințele altora. Întru a căruia lucru pomenire și tărime de pururea, am dat acest privileghion întărit cu avtentica și înduplicata pecétea nóstră, ce spânzură de dênsul. Dat prin mănile cinstituluĭ în Hristos părinteluĭ domnuluĭ Nicolae arhiepiscopuluĭ din Strigon, și al loculuĭ aceluia comituluĭ de pururea, cantellariuluĭ curțeĭ nóstre, iubituluĭ și credinciosuluĭ nostru, a patra none ale luĭ Fevruarie în anul Domnuluĭ 1365, iară al crăimeĭ nóstre 24, fiind arhiepiscopĭ cinstițiĭ în Hristos părinți și domnĭ acelaș Nicolae al Strigonuluĭ, Thoma al Coloceĭ, Ugolin al Spalatuluĭ, Nicolae al Iadreĭ, și Elia al Roguzeĭ; episcopĭ Dimitrie al Orădziĭ, Dominic al Ardéluluĭ ș. c. l.; mărițiĭ bărbați Nicolae Cont Palatinul, Dionysie voivod Ardéluluĭ ș. c. l.»

Diplomatul saŭ hrisovul acesta, împrotiva căruia numaĭ acela va grăi, carele nu scie critica, chiarŭ arată, că tóte disele prea vestituluĭ Enghel, câte aduseiŭ maĭ nainte la anul acesta, sânt tocma bârféle, de veĭ lua afară, ce scrie despre mama luĭ Sas Vodă, carea aŭ putut fi sască din comitatul Scepusiuluĭ, saŭ din ținutul Bistrițeĭ, de unde o aŭ putut lua șie muére Dragoș, care, óre eșit'aŭ din Maramurăș în Moldova? și în ce timp? Căcĭ pe vrémea carea o otărésce prea vestitul Enghel cu avtoriĭ de el aduși, se fie eșit, nu lasă hrisovul, pentru că arată, că bunurile luĭ Bogdan și ale feciorilor luĭ céle din Maramurăș, craiul Ungarieĭ Ludovic cel dintâiŭ pentru acéia le-aŭ dat și dăruit în anul 1365 feciorilor luĭ Sas vodă, luĭ Balc, Drag, Dragmer și Stefan, pentru că aceștea, după ce aŭ omorât Bogdan cu feciorĭ sĕĭ pre Sas Vodă tatăl lor, și aŭ cuprins Moldova, aŭ venit în slujba luĭ Ludovic, închinându'ĭ și Moldova, carea o perduse. Așa dară cu fundămênt închid eŭ: întâiŭ, că Bogdan nu după Latco de la anul 1373

până la anul 1379 aŭ domnit în Moldova, ci cu mult maĭ înainte de anul 1365; căcĭ ḑice Ludovic craiul în hrisovul sĕŭ, că Bogdan aŭ cuprins Moldova, se o ţină pururea. A doao: că Laţco n'aŭ putut fi fecior luĭ Sas vodă, aĭ căruia fecioriĭ aŭ trecut în Ungaria. A treia, că istoriciĭ leşescĭ nu améstecă pre doĭ Cazimiriĭ, cum scrie prea vestitul Enghel, ci scriŭ adevĕrul, luând afară ce scriŭ despre urzirea românilor, despre carea maĭ multe am cuvîntat la aniĭ trecuţi. Pentru că după hrisovul acesta se póte ḑice, că Stefan, aĭ căruia fecioriĭ Stefan şi Petru s'aŭ sfădit în anul de acum pentru domnia Moldoveĭ, aŭ fost fecior luĭ Bogdan vodă. Părérea acésta a mea, de li se va părea şi altora, precum trebue se li se pară, după putérea hrisovuluĭ celuĭ adus, carele se ţine în original în arhivul prea înălţateĭ cămăreĭ ungurescĭ de curte din Buda. Tótă siréoa domnilor din Moldova, începênd de la Dragoş Vodă până la Petru Muşat vodă, va mérge aşa:

1. Dragoş.
2. Sas, fiiul luĭ Dragoş.
3. Bogdan, ucigătoriul luĭ Sas.
4. Stefan I, fiiul luĭ Bogdan.
5. Petru I, fiiul luĭ Stefan celuĭ dintâiŭ, despre carele scriŭ istoriciĭ leşescĭ la anul de acum.
6. Laţco, fiiul luĭ Petru celuĭ dintâiŭ.
7. Petru Muşat, despre carele voiŭ cuvînta maĭ multe la locul sĕŭ.

Ci aşa întocmind siréoa domnilor din Moldova, avtoriĭ de prea vestitul Enghel aduşĭ remân de scădére, din preună cu dênsul. Tu cetitoriule! gâcésce dintre domniĭ Moldoveĭ ceĭ aci numeraţi, care când, şi cât aŭ domnit? Dară maĭ almintrelea gâcésce, de cât cum aŭ gâcit ceĭ ce n'aŭ cetit hrisovul maĭ sus adus. Veḑi şi anul 1387.

Anul 1360. Am făgăduit la anul 1309 că la anul de acum voiŭ aduce ḑisele luĭ Ducangie[1]; iată acélea, vordind el

[1] Carolus Ducangius de familiis servicis et dalmaticis Nr. 63.

despre Stefan Uroș craiul Serbieĭ, sună așa: «În curtea luĭ era atuncĭ ceĭ maĭ de frunte, cariĭ era prăsițĭ din comitatul Helmeĭ, despotul Vucascin și fratele luĭ Ugliesca Margnaucihul, și comitul Voisav din Uscia fiiul luĭ Voin, cariĭ atâta putea la Uroș, cât el pre despotul Vucascin l'aŭ numit craiŭ, ținêndu-șĭ șie numele de Împĕrat, și lepădând după acéia pre Slava muérea sa, fata luĭ Vulcaic voivoduluĭ Valahieĭ, au luat pre Elisaveta fata comituluĭ Voisav.»

Cuvintele acéstea ale luĭ Ducangie sânt destul de chiar, totușĭ prea vestitul Enghel [1] scrie așa: «Despre Vlaic scim, că Ilina fata luĭ s'aŭ măritat după Stefan Uroș al V-lea în anul 1355, și prin acesta s'aŭ lepădat pre la anul 1360.» Ci nu avea, căcĭ numi pre fata luĭ Vlaico saŭ Lațco din Țéra Muntenéscă Ilină, cum am ḑis la anul 1309.

Anonymul românesc [2] încă scrie: «Al optulea Nicolae vodă sin Alexandru vodă lét 1360—1366 la létopiseț nu iaste, dar la mânăstirea Câmpu-lunguluĭ se véde zugrăvit ctitor, țiind besérica, din carea se cunósce, că în domnia luĭ s'aŭ înoit besérica, s'aŭ aŭ prefăcutu-o. Se găsesc și hrisóve ale luĭ, din care se cunósce, că aŭ domnit. Murind, s'aŭ îngropat în mânăstirea Câmpu-lunguluĭ, scrisă iaste piatra mormîntuluĭ: Leat ҂ѧт҃ѯѕ [1366] Nicolae vodă sin Alexandru vodă. Acești doĭ domnĭ aŭ domnit anĭ 21,»

Prea vestitul Enghel [3] adaogă ḑicênd: «Acest credincios crăimiĭ ungurescĭ voevod Alexandru, după bulele papeĭ (precum scrie Peiachevicĭ în istoria Serbieĭ pag. 317, numaĭ cât greșasce, că urmând pre Luccari ḑice: că Alexandru aŭ murit în anul 1350) aŭ avut întâiașĭ dată muére de légea rĕsărituluĭ cu care aŭ făcut pre fiiul și următoriul sĕŭ Ladislav saŭ Vlaic: după acéia aŭ avut altă muére catholică, a nume Clara, carea aŭ trăit și după mórtea luĭ, și a căreia o fată s'aŭ măritat după Strașimir bulgărescul

[1] Ionnes Christianus Engel in antiq. historia Valachiae part. 1. pag. 153.

[2] Anonymus valachicus cap. 44.

[3] Engel l. c.

ban din Vidin, a doao fată Anca, precum se véde, s'aŭ măritat după craiul Serbieĭ Simon Stareț pre la anul 1370.

«O scrisóre de mormînt de la Câmpu-lung arată și pre alt fecior al luĭ Alexandru vodă, a nume Nicolae, carele aŭ murit în anul 1366 (Breviario Valachico). Noĭ nu scim din carea muére s'aŭ născut Nicolae, și maĭ puțin scim domnit'aŭ în Valahia saŭ nu, tăcênd despre acésta hronicile.»

Eŭ aduc întâiŭ un hrisov al craiuluĭ Ludovic, apoĭ mi-oĭ spune judecata, care hrisov îl aduce Vagner[1] din originalul ce se ține în conventul Lelesuluĭ, și sună așa:

«Ludovic din mila luĭ Dumnedeŭ craiul (Ungarieĭ), tuturor credincioșilor sĕĭ, prelaților, arhimandriților, prepositilor, preorilor, și celora-lalte féțe biséricescĭ; așișderea baronilor, comitilor, castellanilor, némeșilor (saŭ boérilor) și olătașilor, și altor ómenĭ de măcar ce stat și tréptă vor fi, și trebue să se oștéscă, carii lăcuesc în comitatul de Ung, și vor vedea acéstea, sănătate și grație! fiind că órecând — — voevodul Țereĭ Muntenescĭ, ca un neaducătoriŭ aminte de facerile nóstre céle de bine și nemulțemitoriŭ, credința sa și cărțile care s'aŭ legat și făcut între noĭ, și el despre nisce făgăduințe, dărĭ și cădințe — — al dómneĭ nóstre ceĭ firescĭ noao cuviinciósĕ — — încă trăind pre lume, cu sumétă îndrăznire a le călca nu s'aŭ înfricoșat, și maĭ pre urmă murind el, Ladislav fiiul luĭ — — prin noĭ ca prin domnul sĕŭ cel firesc — — neîntrebându-ne, și necercându-ne pre noĭ întru acéiaș a nóstră Țéră Muntenéscă, carea se cuvine noao din cădință și rîndul nascerĭ (stemme) redicênd în (batjocura) domnuluĭ sĕŭ, de la carele ar trebui se aibă stemmele sale, întru aceiaș țerĭ a nóstre (scaun) din necredinciósa voe și înțelégere a românilor și a lăcuitorilor țereĭ aceia, în locul tătâne sĕŭ (aŭ început) a domni, — — avênd noĭ slobodenie și putére de a apĕra cădințele nóstre —— carĭ din vechiŭ obiceiulŭ sânților crai-

[1] Carolus Vagner in Mss. dissertatione de Cumania Nr. 3.

lor celor mai din naintea nóstră, și după obiceiul în crăimea nóstră sânteți detorĭ a vĕ scula la înoirea metelor, și mântuirea otarelor crăimeĭ nóstre din mânile orĭ căror resvrătitorĭ, ca se le împreunăm iarăș cu crăimea nóstră, cu tótă vârtutea se ne sculăm, și cu tótă putérea se ne silim; credincioșilor nostrĭ celor din adunarea vóstră cu nemișcată ḑisă crăiască poruncim, ca auḑind porunca acésta, cu toțiĭ în commun, și fiesce-carele de osebĭ să vĕ gătițĭ cu caĭ, cu arme, și cu altele, care sânt de lipsă la războiŭ, ca în sĕrbătórea viitóre a sântuluĭ apostol Mathia să ne agĭungeți în Timișóra fără de zăbavă, ca se sdrobim împetrirea numituluĭ nemic și rĕsvrătitoriŭ, credincióse și plăcute șerbirĭ bărbătésce făcênd pentru noĭ, și sânta corona nóstră. Carĭĭ de veți face așa, credința vóstră cu bună voință crăiască primindu-o o vom avea comândată și plăcută, iar de cum-va nescine dintre voĭ, cu iscodite prilejurĭ, și orĭ ce pretest n'ar veni la stégurile nóstre; atuncĭ voao comituluĭ și judecătorilor boerescĭ din comitatul de Ung vĕ poruncim supt luarea cinsteĭ și pérderea — — vóstre, ca pre toțĭ némeșiĭ și pre ceia-lalți ostașĭ, care se vor traje de la óstea nóstră, se ni'ĭ scrieți drept și fără de o părtinire; carĭĭ cum să se pedepsescă pentru neascultarea lor, numaĭ noĭ vom judeca, și atuncĭ n'or putea împuta maiestateĭ nóstre. Și voim ca, acéstea în numitul comitat prétutindenea să se vestéscă. Dat în Vissegrad, în ajunul bobotezii din anul domnuluĭ 1365.»

Pagubă că hrisovul acesta e mâncat de molii, și drept acéia nu pretutindenea se póte ceti și înțĕlége; totușĭ poți culége dintr'ênsul: *întâiŭ*, că anonymul românesc la anul 1360 cu totul și-aŭ perdut merșiĭ pentru inscripția mormîntuluĭ din Câmpu-lung, căcĭ hrisovul chiar arată, că Ladislav, aŭ urmat tătâne-sĕŭ, adecă luĭ Alexandru, măcar că anonymul pre Ladislav saŭ Lațco, saŭ Vlaico, cu totul îl lase din siréoa domnilor din Valahia fără de vre un fundămênt, cum voiŭ arĕta la anĭ viitorĭ. Inscripția mor-

mîntuluĭ pentru acéia totuși póte fi adevĕrată, pentru că Nicolae, ca un fecior de vodă, s'aŭ putut numi vodă, ba încă și hrisóve aŭ putut da, măcar că n'aŭ domnit el, ci frate-sĕŭ; a *doaoa* prea vestitul Enghel încă greșésce și aci scriind, că Alexandru vodă pururea aŭ fost credincios crăimeĭ ungurescĭ, căcĭ hrisovul nu ḑice așa, ci tocma împrotivă. Veḑĭ și anul 1345.

Anul 1362. Cornides[1] aduce un hrisov al craiuluĭ Ludovic dat din Chemenec, în octavele Ispasuluĭ al anuluĭ 1362, cu carele craiul dăruésce satul Zlasd din ținutul Deveĭ, românuluĭ comituluĭ Ladislav, fiiuluĭ luĭ Mușad din Almaș, și printr'ênsul fiilor sĕĭ, luĭ Petru, Ioann, Laṭco și Mușat, și'l dăruiasce din recomândarea voevoduluĭ Dionisie, pentru multe vredniciĭ ale românuluĭ comituluĭ Ladislav, împreună cu pădurea ce se chiamă Titoș.

Anul 1363. După cum arată hrisovul viṭe-voivoduluĭ Petru de la Cornides[2], în anul acesta s'aŭ sfătuit românul comitul Ladislav, cel de la anul trecut în Zlasd prin capitulul din Bălgrad. și prin Simon fiiul luĭ Paul, al fiiuluĭ luĭ Barcĭ, de la carele se trag Bărcĭăescĭ din Ardél. Zeic și Stroia încă să pomenesc în hrisovul acesta, ci numaĭ ca nisce chenezĭ între românĭ.

Tot întru acesta an aŭ poruncit viṭe-voevodul Ardéluluĭ Petru, ca omul capitululuĭ din Bălgrad cu Mihail din Șilea se reâmble pămêntul Lapuș, ce se ținea de Almacherec, de la satele Căpuș și Valdhid, în partea magistruluĭ Ioann fiiuluĭ luĭ Ghegus din Almacherec, carele era de o viṭe cu betlenescĭĭ, și strămoș prinṭuluĭ Apafi; ci n'aŭ lăsat reâmblarea sasiĭ din Căpuș și din Valdhid, cariĭ pre doĭ aŭ săgetat de mórte dintre reâmblătorĭ, precum arată hrisovul iarăș de la Cornides[3].

[1] Daniel Cornides Mss. dipl. tom. 2. p. 165.

[2] Daniel Cornides Mss. dipl. t. 2. p. 166.

[3] Idem Cornides ibidem tom. 1. p. 13.

Copi[1] încă aduce un hrisov al prea luminateĭ familieĭ comitilor Vaș, carele precum îmĭ aduc aminte, s'aŭ fost și tipărit într'o cărticea dată de comitul Daniil Vaș cel maĭ bătrân, la aĭ căruia feciorĭ mĕ și ocrotesc ca la nisce ucenicĭ aĭ mieĭ, până voiŭ săvârși munca acésta pentru folosul românilor, dintre cariĭ uniĭ maĭ vrém'ar mort, de cât se scriŭ de acéstea. Hrisovul dis sună așa:

«Noĭ Ludovic din mila luĭ Dumnedeŭ craiul Ungarieĭ facem însciințare prin rândul acestora tuturor cărora se cuvine, că noĭ —— pentru credinciósele slujbe ale némeșilor bărbațĭ magistrilor Petru Ruf și Deșeŭ fiilor luĭ Ioann din Pintic, ostașilor maiestateĭ nóstre, care ni le-aŭ făcut cu tótă sârguința în locurĭ și timpurĭ cuviincióse, și de aci înainte ne vor face cu vredniciĭ de laudă, și la umilită rugămintea lor, așișderea și pentru ștérgerea și dezrădăcinarea furilor, tâlharilor și altor făcĕtorĭ de rĕŭ, și pentru tihnéla și odihna celor credincioșĭ și bunĭ, însușĭ magistrilor Petru și Deșeŭ, iarășĭ luĭ Paul, și Stefan fiilor luĭ Nicolae, luĭ Simon și Leucuș fiilor luĭ Vladislav și Vaș, și luĭ Ioann fiiuluĭ luĭ Thoma verilor seĭ de pe tată, din plinirea putereĭ ceiĭ crăéscĭ și grația nóstră cea de osebĭ, am vrut să le îngăduim, ba le-am dat și îngăduit, ca eĭ în otarul satuluĭ lor Țéga din comitatul Dăbâceĭ, și în pământul propriŭ al lor, ce se ține de Țéga, orĭ unde vor vrea, se pótă face și rădica furcĭ și tot féliul de chinzuiturĭ, și eĭ înșiĭ împreună cu moșténiĭ și următoriĭ lor pururea să le țină, ca pre toțĭ furiĭ, tâlhariĭ, ucigătoriĭ și făcĕtoriĭ de rĕŭ, pre cariĭ îĭ vor prinde între terminiĭ și metele céle adevĕrate ale numituluĭ sat Țéga și ale tuturor satelor lor, celor din comitaturile Dăbâceĭ, Clușuluĭ și Turdeĭ, să'ĭ pótă tot-d'auna și de câte orĭ vor vrea în divanul lor din Țéga judeca, osândi, pedepsi și chinui, după cum va fi paguba și rĕutatea; ba li s'aŭ dat putére deplin de a face acéstea fără de chiemarea comitilor, saŭ a viță-comitilor, saŭ a judecă-

[1] Copi Mss. tom. 31. p. 143.

torilor celor boerescĭ din numitele comitaturĭ, numaĭ se ţină cursul legilor. Iară acéstea, după ce ni se vor aduce îndărăpt, le vom da în formă de privileghion supt pecétea nóstră cea mare. Dat în Blim în baterea cetăţuiceĭ Socol din Bosnia, în sâmbăta după octavele apostolilor Petru şi Pavel, în annl Domnuluĭ 1363».

Hrisovul acesta s'aŭ înoit prin capitulul din Bălgradul Ardéluluĭ în anul 1606, când luase putérea de la preoţĭ, rugaţĭ fiind recvisitoriĭ la acéia de Gheorghie Vaş, cel maĭ bătrân din Ţéga.

Iară Spondan [1] la anul de acum scrie aşa: «În anul 1363 împĕratul Carol al IV-lea mergênd în Cracovia, acolo aŭ făcut legătură împrotiva turcilor cu craiĭ Cazimir al Poloniеĭ, Ludovic al Ungarieĭ, Valdemar al Danieĭ, şi Petru al Chipruluĭ, dintre cariĭ acesta maĭ din urmă venise pre mare şi pre Dunăre în sus în Valahia, şi de acolo pre uscat prin Russia în Cracovia».

Anul 1364. Din privileghionul comitilor Vaş, care l'am adus la anul trecut, chiar se véde, că Ludovic craiul Ungarieĭ atuncĭ când l'aŭ dat, se bătea în Bosnia. Póte fi aşa dară că şi în anul de acum aŭ ţinut războiul acela, precum scrie Ioann de Chichiuleŭ [2]. În războiul acesta aŭ perit amândoao peceţile craiuluĭ Ludovic, drept acéia aŭ fost op ca se se înoiască tóte hrisóvele luĭ, ba încă şi ale tătâne-sĕŭ Carol Robert, câte s'aŭ dat maĭ nainte de anul acesta, precum s'aŭ şi înoit, cum arată legile Ungarieĭ [3]. Iară peceţile n'aŭ fost almintrelea perdute, fără numaĭ furate; căcĭ după acéia s'aŭ vîndut la óre-care argintariŭ din Bistriţă, de aŭ făcut altă céia dintr'ênsele, după cum arată Haner [4].

[1] Henricus Spondanus in continuatione Baronii ad ann. 1363. Nr. 3.

[2] Ioannes de Küküllö f. 190.

[3] Corpus Juris hung. tom. 2. f. 52. seq.

[4] Georgius Ieremias Haner reg. hung. period. 12. § 227. nota.

Anul 1365. În anul acesta aŭ dăruit craiul Ungarieĭ Ludovic cel dintâiŭ pre feciorii lus Sas vodă din Moldova cu tóte bunurile luĭ Bogdan vodă céle din Maramurăș, cum s'aŭ arĕtat la anul 1359.

Intru acesta an aŭ sculat Ludovic cel dintâiŭ și pre némeșĭ asupra luĭ Ladislav al II-lea saŭ Lațco domnuluĭ Valahieĭ, precum arată hrisovul cel la anul 1360 adus, măcar că cu Ladislav în anul de acum nu s'aŭ bătut, fără numaĭ cât aŭ cuprins Vidinul de la Strașimir banul bulgăresc, căcĭ scrie Turoție[1]: «După acéstea (adecă după războiul din Bosnia) aŭ întrat cu mare putére în crăimea Bulgarieĭ, carea era supusă sânteĭ coronĭ ungurescĭ, și luând cetatea Vidinuluĭ, crăimea o aŭ supus șie; prințênd pre Strahmer domnul eĭ, carele se numea pre sine împĕrat, și trimițêndu'l în Ungaria, vre-o câtă-va vréme l'aŭ ținut supt pază omenéscă și cuviinciósă în Gomneh cetățuĭca episcopieĭ din Zagrabia, apoĭ l'aŭ trimis cu bucurie îndărăpt în Vidin, ca se ocărmuiască țéra cu numele maiestateĭ sale supt unele legăturĭ și slujbe; precum aŭ și ținut după acéia prințul acela făgăduințele făcute maiestateĭ sale».

Așișderea scriŭ Petru de Reva[2] și Foresti[3], iară Enghel ție[4]: «In annul 1365 Ludovic craiul Ungarieĭ aŭ luat Vidinul din Bulgaria. In anul 1366 aŭ bătut acelașĭ Ludovic cu ajutoriul luĭ Vlaĭco pre turcĭ și pre Sisman.» Carea de aŭ fost așa, Vlaĭco saŭ Ladislav, împrotiva căruia s'aŭ fost gătit Ludovic, precum am ție, aŭ trebuit să se împace maĭ nainte de a veni la arme cu dênsul.

De aŭ venit Sisman cu turcĭ asupra craiuluĭ Ludovic, nu e de a te mira pentru că el era craiŭ Bulgarieĭ, nu Strașimir carele era numaĭ ban de Vidin. Și așa de aŭ și luat Ludovic Vidinul, n'aŭ luat tótă Bulgaria. Veți céle scrise la anĭ 1358.

[1] Ioannes de Thuroczius in chronica Hung. part. 3. cap. 34.
[2] Petrus de Reva centur. 4.
[3] Antonio Foresti nel tom. 4. del mappamondo libr. 11.
[4] Ioann. Christ. Engel in antiq. historia Valachiae part. 1. p. 153.

Precum arată hrisovul de la Cornides[1], tot întru acesta an aŭ scris Dionisie voĭvodul Ardéluluĭ din tabăra de lângă Vidin luĭ Petru din Iara viţe-voĭvoduluĭ sĕŭ, ca se apere pre Ioann fiĭul luĭ Ghegus din Almacherec împrotiva sasilor din Căpuş şi Valdhid, pentru otarul Lapuş.

Anul 1366. Îmmulţindu-se făcĕtoriĭ de reŭ în Ardél, Ludovic craiul Uugarieĭ în anul de acum şi luna luĭ Iulie aŭ trimis ardelénilor un hrisov, ce se află la Cornides[2], în carele acéstea se cuprind maĭ cu sémă:

«*Întăiŭ.* Făcĕtoriĭ de rĕŭ să se pedepsască fără de alégerea statuluĭ, arĕtându-se a fi vinovaţi cu cincĭ-dĕcĭ de mărturiĭ din féliul lor, adecă némeşiĭ saŭ boériĭ cu 50 de boérĭ, proştiĭ cu 50 de proştĭ.

A doaoa. Proştiĭ se pótă mărturisi în contra boérilor, ci aşa, ca un chenez saŭ jude dintre românĭ, carele de la craiŭ are cărţi de chenezat se ajungă ca un boériŭ; chenezul de rând să se socotéscă ca a patra parte a unuĭ boériŭ, adecă patru chenezĭ de rând, să facă cât un boériŭ; iară un prost să se socotéscă ca gimĕtate de chenez de rând, adecă opt proştĭ se facă atăta, cât un boériŭ. Aşa mergea judecăţile de atuncĭ, dară pe vremile nóstre s'aŭ schimbat, cunoscêndu-se, că în tot statul se află şi bunĭ şi rĕĭ, dreptĭ şi strâmbĭ.

A treia. Boériĭ şi supuşiĭ lor se nu se pótă prinde şi judeca prin cetăţénĭ, fără numaĭ când se vor găsi faţă făţiş în faptă rea.

A patra. Putére pre putére a face se nu fie slobod supt îndoită pedépsă, ci fiesce-cine se'şĭ cérce vătămarea cu lége.

A cincea. Supuşiĭ se nu se pótă judeca fără numaĭ de domniĭ sĕĭ cu diregătoriĭ lor, carĭ de n'ar face destul celor ce se jeluesc, să se pótă soroci înaintea voĭvoduluĭ, saŭ a viţe-voĭvoduluĭ.

[1] Daniel Cornides Mss. dipl. tom. 1. p. 2.

[2] Daniel Cornides Mss. dipl. tom. 2. p. 62.

A şésea. Castellaniĭ și alțĭ deregătorĭ, de vor face rĕŭ, din deregătoriile sale să se sorocéscă înaintea voĭvoduluĭ, saŭ a vițe-voĭvoduluĭ.

A şéptea. Proștiĭ, cariĭ se vor sârguni prin voĭvodul saŭ vițe-voĭvodul Ardéluluĭ, saŭ prin comitiĭ, cariĭ aŭ putére la acéia, de pretutindenea să se pótă prinde.

A opta. Boériĭ, cariĭ numaĭ prin divanul voĭvoduluĭ se pot sârguni, sârguniți de vor fi, măcar unde să se pótă prinde, și da voĭvoduluĭ la pedépsă.

A noàoa. Pre rebellĭ saŭ resvretitorĭ cine nu'ĭ va prinde și da în mânile craiuluĭ, el se cadă în pedépsa lor.

A ḑécea. Tóte pîrile boérilor să se isprăvéscă în divanul voĭvoduluĭ, saŭ întru al vițe-voĭvoduluĭ, numaĭ cariĭ vor fi pentru moșiĭ, și vor trebui să se arate cu mărturiĭ, să se trécă în curtea crăiască, ca și până acuma.

A unsprĕ-ḑécea. Boériĭ se fie scutițĭ de totă darea, numaĭ se fie detorĭ a se rădica cu voĭvodul asupra nemicilor țereĭ.

A doaoa-sprĕ-ḑécea. Tot din hrisovul acesta se adeveréză, că Dionysie voĭvodul Ardéluluĭ în anul 1366 era și ban de Vidin.

Ioann fiĭul luĭ Ghegus din Almacherec atâta sfadă avea cu sasiĭ din scaunul Mediașuluĭ, cât și în anul acesta doao hrisóve s'aŭ făcut în partea luĭ, unul de vițe-voĭvodul Petru din Iara pentru Hansfalăŭ, ce se află la Feiervari [1], altul de craiul Ludovic din Alba-Giuliĭ dat în 13 Iulie pentru otarul Lapuș, carele iarăș la Cornides [2] se află.

Copi [3] încă aduce un hrisov dat din Alba-Giuleĭ în sâmbăta din naintea serbătóreĭ sânteĭ Margarete, adecă în Iulie din anul 1366, prin care dăruésce craiul Ludovic magistruluĭ Deșeŭ din Țéga a cincĭ-ḑecea din Măhal pentru vitejia luĭ, carea parte se lua maĭ nainte pre samă crăiască de la româniĭ din Măhal.

[1] Carolus Fejérvári in analectis tom. 1. Nr. 343.

[2] Cornides Mss. dipl. tom. 1. p. 245.

[3] Copi Mss. tom. 31. p. 145.

Tot la anul acesta așa scrie anonymul românesc[1]: «Radul vodă de la 1366—1383, tatăl luĭ Mircea vodă, fratele luĭ Vladislav vodă la lětopiseț nu iaste, ci iarăș după un hrisov al Mirceĭ vodă de la mânăstirea Tismana în carele arată, că aŭ domnit tată-sĕŭ Radul vodă, iară nu arată la ce vĕlét; dară din cursul anilor se véde mórtea luĭ Nicolae vodă la 1366, și sciut fiind, că Mircea vodă aŭ domnit la anul 1383, se véde la mijloc lipsă anĭ 17, de aci se véde, că în anĭ aceștea aŭ domnit tatăl Mirceĭ vodă. Tot întru acel hrisov arată, că aŭ avut Mircea vodă și frate pre Dan vodă, ale căruia hrisóve găsindu-se, s'aŭ aședat după vĕlétul lor. Acesta aŭ domnit anĭ 17.»

La acéstea prea vestitul Enghel[2] bine dice scriind: «Cum că tatăl luĭ Mircea vodă s'aŭ chiemat Radul vodă, și cum că și Radul acesta, și fĭiul luĭ cel maĭ mare Dan aŭ domnit maĭ nainte de Mircea, póte fi adevĕrat, pentru că și Halcocondyla dice, că Dan aŭ fost antecessorul luĭ Mircea: apoĭ annaliĭ luĭ Grecén încă întăresc, că Dan aŭ fost frate cu Mircea, și tatăl lor aŭ fost Radul, carĭ aŭ putut domni după Vlaĭc de la 1372—1383.

Ci reŭ face anonymul, când tótă hronologhia o méstecă, căcĭ am arĕtat la anul 1360 că luĭ Alexandru vodă nu Nicolae, ci Ladislav II i-aŭ urmat în domnie, care Ladislav s'aŭ numit de unĭ Lațco, de alțiĭ Vlaĭc saŭ Vulcaic.

Luĭ Ladislav acesta i-aŭ urmat

Radul al II-lea frate-sĕŭ, luĭ Radul i-aŭ urmat

Dan al II-lea, fĭiul cel maĭ mare, și acestuia i-aŭ urmat

Mircea I, precum scrie Halcocondyla[3]:

N'aŭ trebuit așa dară anonymul nostru să améstice pre Dan al II-lea fratele Mirceĭ, cu Dan al III-lea nepotul Mirceĭ I,

[1] Anonymus Valachicus cap. 44.

[2] Iohann Christian Engel in der Litteratur der Valachischen Geschichte Nr. 85.

[3] Laonicus Chalcocondylas de rebus turcicis libr. 2.

nicĭ pre Ladislav al II-lea, fĭiul luĭ Alexandru, cu Ladislav al III-lea cel de la anul 1451.

Anul 1367. Daniil Cornides[1] aduce un hrisov chiar din original scris, prin carele craiul Ludovic, din Copronța în 15 Dechemvrie al anuluĭ 1367, tare și vârtos porunc'sce némeșilor și celora-lalțĭ ostașĭ din tot Ardélul, ca așa să se gate la războiŭ, cât fără de zăbavă se pótă porni când va mérge el între dênșiĭ, dară nu le spune încătrăŭ va se'ĭ ducă. Din alt diplomat, care l'aŭ dat familieĭ comitilor Vaș și eŭ îl voiŭ aduce la anul viitoriŭ, iarăș se dovedésce, că Ludovic în anul 1368 aŭ mers în Ardél, și totușĭ pre Ardelénĭ nu i-aŭ pornit în vre o parte la războiŭ. De unde eŭ închid a nu fi adevĕrat ce scrie prea vestitul Enghel[2], adecă: că craiul Ludovic în anul acesta s'ar fi bătut cu Ladislav domnul Valahieĭ.

Anul 1368. Diplomatul familieĭ comitilor Vaș, care l'am pomenit la anul trecut, se află la Copi[3] și sună așa:

«Noĭ Ludovic din mila luĭ Dumnedeŭ craiul Ungarieĭ ș. c. l. facem însciințare prin rândul acestora tuturor cărora se cuvine: că Deșeŭ Vaș, fiiul luĭ Ioann al fiiuluĭ luĭ Emic din Țéga, ostașul noao credincios și iubit, viind înaintea măririĭ nóstre cu jale aŭ făcut se ni se spună, că perdêndu-se din rea întâmplare cărțile nóstre céle deschise, care i le-am fost dat despre satul Măhal din comitatul Dăbâceĭ luĭ și fraților luĭ celor maĭ în jos scrișĭ în casa luĭ Nicolae, fratelui sĕŭ celuĭ de un pântece, a fiiuluĭ aceluiașĭ Ioann, carele, fiind însușĭ magistrul Deșeŭ în Bulgaria în tabăra nóstră, din judecata Dumnedeiască aŭ reposat, acuma nu aŭ vre-o scrisóre despre satul acela, și s'aŭ rugat cu umilință de culmea nóstră cea crăiască ca să ne milostivim a

[1] Daniel Cornides Mss. dipl. tom. 2. p. 38.

[2] Ioannes Christianus Engel in antiq. Historia Valachiae part. 1. pag 153.

[3] Copi Mss. tom. 31. p. 141.

găsi céva léc pentru el, și pentru frații lui. Noi drept acéia socotind credința și prea marí slujbele numitului Deșeu, care cu tótă sârguința le-aŭ făcut înălțimeí nóstre în tóte trebile nóstre și ale crăimeí nóstre, pentru care el măcar că de mai marí daruri ar fi vrédnic, totuși în óre ce resplătire, dară mai ales, pentru că scim din credinciósă însciințare a multora, că însuși Deșeu și frații lui de mai multă vréme trecută aŭ moștenit, și acuma încă moștenesc satul acela cu pace, numitul sat Măhal, din numitul comitat al Dăbâceí cu tóte folosurile și veniturile, nebăgând samă, că s'aŭ perdut cărțile despre dênsul, aceluia magistru Deșeŭ, și printr'ênsul lui Petru celui de un pântece, așișderea lui Stefan și Paul fiilor numitului Nicolae, și lui Ioann fiiului Thomeí, rudeniilor lui despre tată, și moșténilor lor, și următorilor acestora tuturor, luând afară pre ceia-lalți frați de aprópe, și rudenii ale lor, supt titul de dăruire noao de noŭ li'l dăm, cinstim și dăruim cu cădință de pururea și nechemăciósă îndărăpt, ca se'l moștenéscă, țină și aibă, mântuită remânênd cădința altora. Dat în satul Sas-halom a patra di a Sângiorzului din anul domnului 1368.»

Din diplomatul acesta poți vedea că Ludovic craiul Ungarieí în anul acesta aŭ fost în Ardél, pre ardeleni totuși nu i-aŭ dus asupra lui Ladislav al II-lea domnului muntenesc: ba, ce e mai mult, Ladislav în acesta an s'aŭ bătut cu Vucascin pentru uciderea lui Uroș, căci însuși Enghel [1] scrie: «In anul 1368 Vlaïco s'aŭ sculat cu războiŭ asupra lui Vucascin pentru uciderea ginerelui sĕŭ Stefan Uroș, chemând și pre turcí întru ajutoriŭ; ci Vucascin, precum se véde, de astă dată aŭ aședat pe Vlaïco, și pe Strașimir saŭ cu armele saŭ cu frumosul.»

Urban al V-lea papa de la Roma în anul de acum laudă pre Ludovic, că în anii trecuți cuprinḑênd el Vidinul s'aŭ

[1] Ioannes Christ. Enghel in antiq. historia Valachiae part. 1. p. 154.

nevolt a uni pre bulgarĭ cu besérica Romeĭ, și'l îndémnă se facă așa și cu céle-lalte țerĭ de prin pregiur [1].

Anul 1369. Grigorie fiiul luĭ Ioann al fiiul luĭ Iacob de Betlen se jeluise vițe-voivodului Ioann, că vițe-castellanul din Ungurași cu doĭ deregătorĭ din Vița aŭ cuprins cu putérea de la dênsul nisce pădurĭ din Bend, și nisce pămênturĭ din Malim, care sânt în comitatul Solnoculuĭ din lăuntru: drept acéia vițe-voĭvodul aŭ poruncit conventuluĭ din Cluș-Mânăștur, se trimită pre un om al sĕŭ cu Ladislav Vaș, se cerce lucrul. Hrisovul s'aŭ dat din Turda în Dumineca cea de după înălțarea crucelĭ în anul 1369, și se află la Cornides [2].

Ladislav al II domnul muntenesc încă n'aŭ perdut vrémea înzădar, ci vĕdênd că Ludovic craiul Ungarieĭ se gată asupra luĭ, în anul 1369 aŭ trecut Dunărea întru ajutoriul cumnatu-sĕŭ Streanțimer saŭ Strașimir, și scoțênd pre străjariĭ luĭ Ludovic din Vidin, aŭ aședat într'ênsul iarăș pre Strașimir. Iară pre cincĭ minoriți, carĭi propoveduia împrotiva resăriténilor obicéiurile apusénilor, i-aŭ dat pre mâna preoților și a călugărilor se'ĭ judece [3]. Cum s'aŭ chiemat minoriții acéia și cum s'aŭ judecat, arată annaliĭ cinuluĭ lor, și dintr'ênșiĭ Enghel [4], în carĭi Ladislav al II se dice craiul Bessarab. Acésta e pricina războiuluĭ, care îl voiŭ scrie la anul viitoriŭ.

Anul 1370. Neputênd suferi Ludovic cel dintâiŭ craiul Ungarieĭ rușinea și paguba, care o făcuse în anul trecut Ladislav al II Bessarab domnul Țereĭ Muntenescĭ, alungând pre ungurĭ din Bulgaria, și dând iarăș Vidinul cumnatuluĭ sĕŭ Strașimir, aŭ trimis óste, și iarăș aŭ luat Vidinul, apoĭ

[1] Aloysius Gverra in epit. Const. pontif. tom. 2. p. 531.

[2] Daniel Cornides Mss. dipl. tom. 2. p. 79.

[3] Pejachevich in Hist. Serviae p. 314.

[4] Engel in antiq. hist. Valachiae part. 1. p. 154.

s'aŭ apucat de doao laturĭ de Ladislav, cum arată Turoție [1] dicênd: «Însuș craiul în persona sa din Bulgaria s'aŭ apucat de părțile de preste munte, partes Transalpinas, care era supuse sânteĭ coronĭ, iară de altă parte din colo de țéra secuilor cu tare óste, și cu secuiĭ, și cu némeșiĭ din părțile Ardéluluĭ aŭ trimis pre Nicolae voivodul Ardéluluĭ cu Simon feciorul luĭ Mavrichie, și cu alțiĭ din ostașiĭ ceĭ maĭ zdravenĭ, ca se vadă părțile de preste munte împrotiva luĭ Laic voevodul părților acelora, rezvrătitoriul, și rebellul maiestateĭ crăescĭ, carele atuncĭ cu mare óste leșuia lângă Dunăre în dreptul Bulgarieĭ, ca se împédece trécerea oștilor domnuluĭ craiŭ. Voevodul acesta Nicolae, după ce aŭ trecut cu óstea rîul Ilumța, unde făcuse românii multe cetățuicĭ și tărimĭ, și aŭ bătut unele dintr'ênsele, s'aŭ întâlnit cu mare óste a voevoduluĭ Laic, a căria căpitan era comitul Dragmer de ném român, castellanu din Dâmbovița, și bătêndu-se fórte tare aŭ învins Nicolae, și omorând pre mulțĭ, pre căpitan l'aŭ fugărit: ci după acéia fără de băgare de samă mergênd maĭ încolo, s'aŭ închis în locurĭ strâmte, lutóse și neâmblate, și încungiurat fiind de mulțimea românilor din pădurĭ și din munțĭ, acolo s'aŭ omorât împreună cu sârguitoriul bărbat Petru vițe-voĭvodul sĕŭ, așișderea și cu Deșeŭ Vaș, și cu Petru Ruf castellanul din cetatea de baltă, și cu Petru și Ladislav secuiĭ ceĭ vitéjĭ, și cu maĭ mulțĭ ostașĭ, și cu némeșiĭ ceĭ maĭ de frunte. ——— Trupul voĭvoduluĭ Nicolae cu mare bătae l'aŭ luat din mânile românilor, și l'aŭ adus în Ungaria, se'l îngrópe în besérica précurateĭ fecĭoreĭ Marieĭ. Maĭ pre urmă înturnându-se norocul, Nicolae Gara banul din Mahăŭ, bărbatul cel sârguitoriŭ și vitéz, cu putérea aŭ trecut óstea crăiască preste Dunăre împrotiva săgetătorilor voĭvoduluĭ Laic, cariĭ arunca segețile ca plóia; și cât aŭ trecut óstea craiuluĭ cu șeĭcile, aŭ fugit și s'aŭ stîns ca fumul, iară óstea craiuluĭ aŭ cu-

[1] Thuroczius in chronica Hung. part. 3. cap. 38.

prins Zevrinul. Atuncĭ craiul aŭ zidit maĭ întâiŭ Zevrinul, apoĭ după vr'o câțĭ-va anĭ Terțul de lângă Brașĕŭ din marginile Țereĭ Muntenescĭ, și amêndoao cetățuĭcele le-aŭ întărit cu străjarĭ și cu baliste anglicescĭ».

Așișderea scriŭ Cromer[1], Petru de Reva[2], și Bonfinie[3], carele numaĭ de fală pune Terțul lângă rîul Ierașuluĭ, ca se se vadă ungurĭĭ a fi biruit Valahia până în Ieraș, ce n'aŭ fost vre-o dată, cum voiŭ arăta la anul 1377, tocma din mărturisirea craiuluĭ Ludovic; ci bănatul Craioveĭ acuș aŭ fost supt ungurĭ, acușĭ supt românĭ, după cum aŭ fost aceștea, saŭ aceia maĭ tarĭ, și maĭ norocoșĭ: așa arată hrisóvele céle bătrâne, care maĭ tot-deauna maĭ mult se prețuesc, de cât minciunile acelora, carĭĭ cu supunerea Valahieĭ întregĭ numaĭ se lingăresc ungurilor.

Cum că războiul cu Ladislav II Bessarab fiiul luĭ Alexandru și domnul Țereĭ Românescĭ nu în anul 1367, cum ḑice Enghel[4], ci în anul acesta s'aŭ întâmplat, arată și hrisovul luĭ Ludovic carele l'aŭ trimis luĭ Emeric voĭvoduluĭ Ardéluluĭ în partea luĭ Petru, fiuluĭ luĭ Petru de Chevrus, pentru Deșfalăŭ, dat din satul Geumțe, Geumche, locul tăbărâreĭ sale, întâia ḑi a luneĭ luĭ Avgust 1370. Hrisovul acesta se află la Cornides[5].

Urban al V-lea papa de la Roma, carele îndemnase pre Ludovic craiul Ungarieĭ să se bată cu toțĭ rĕsăritenĭĭ, nebăgând în samă războiul carele era să se aprindă între românĭ și ungurĭ, în anul de acum, după cum scrie Raĭnald[6], așa aŭ scris Careĭ vĕduveĭ luĭ Alexandru Bessarab:

«Urban șcl. vĕduveĭ luĭ Alexandru, reposatuluĭ voevod din Valahia, Careĭ, sânătate și mântuire!

«Ne bucurăm în domnul, iubită fiĭcă! și'ĭ mulțămim din

[1] Cromerus de originibus et gestis polonorum lib. 13.

[2] Petrus de Réva centur. 4.

[3] Bonfinius decad. 2. lib. 10.

[4] Enghel in antiq. historia Valachiae part. 1, p. 153.

[5] Cornides Mss. dipl. tom. 2. p. 167.

[6] Odoricus Raynaldus in continuatione Baronii ad. ann. 1370. Nr. 5.

inimă, că după cum am înțeles, tu luminată de duhul sânt tótă viața ți-o petreci în șerbirea dumnedeiască, și între céle-lalte fapte bune, pe prea iubita în Hs. fiica nóstră împărătésa Bulgarieĭ, fata ta, de la deșdinare și ereticescile smintéle, în care maĭ multă vréme fusése, o aĭ întors. Ci fiind că să dice că aĭ și altă fată pre Anna crăiassa Serbieĭ, carea încă remâne în deșdinare și smintéle, pre iubirea ta te dojenim, îndemnăm și rugăm cu deadinsul, ca se te nevoescĭ a întórce pre numita crăiasă, și pre alte persone maĭ multe de la deșdinarea și smintélele în care se tăvălesc, la credința cea adevĕrată, afară de carea nu iaste mântuire, pentru ca se dobândescĭ pre maĭ mulți Domnuluĭ Iis. Hs. In cât iaste că aĭ cinstit pre fericiții apostolĭ Petru și Pavel, beséricile lor, și pre noĭ cu potiriurĭ de aur, și cu odăjdiĭ scumpe spre slujba Dumnedĕiască, neputênd lăuda destul dărnicia ta, îți mulțămim. Dat în Roma la S. Petru în 11 calénde ale luĭ Fevruarie, întru al optulea an al patriarcieĭ nóstre».

Luĭ Ladislav Bessarab domnuluĭ Țereĭ Românescĭ, cum scrie maĭ încolo Raĭnald[1], încă așa i-aŭ scris acelaș patriarh:

«Urban șcl. Nobiluluĭ bărbat Ladislav voĭvoduluĭ Valahieĭ, poftim acum darul, prin carele se dobândéscă mărirea cea viitóre.

«Din ómenĭ vrédnicĭ de credință am înțeles, că măcar că mărturisescĭ credința aceluiaș păstoriŭ, adecă a Domnuluĭ nostru Iis. Hs., totuși zăbăvescĭ afară de numitul staur adecă afară de sinul și ascultarea preaosfințiteĭ catholicesciĭ și apostolicesciĭ biséreceĭ Romeĭ, maĭceĭ și magistreĭ tuturor bine credincioșilor, afară de carea nu iaste mântuire, fiind învĕluit în deșdinarea și prea multele smintéle, care le-aĭ luat de la maĭ mariĭ tĕĭ, și dóră credĕnd că eștĭ în statul mântuireĭ pre turciĭ ceĭ fără de lége, și nemiciĭ credinței

[1] Idem Raynaldus, ibidem Nr. 6.

ceĭ catholicescĭ, pentru cinstea luĭ Dumnedeŭ și a numitului scaun îĭ gonescĭ, și'ĭ țiĭ a fi nemiciĭ tĕĭ. Ci ne pare reŭ din lăuntru, de nu te oștestĭ pre lége, fiind că nu altora, fără numaĭ celor ce se oștesc după lége, se dă cununa cea după frumsĕța némurilor: și cu atâta maĭ ferbinte răvnim mântuirea ta, cu cât maĭ tare crédem, că, de te veĭ întórce din tótă inima la Domnul, cu mult maĭ vitéz ostaș al luĭ Hs. veĭ fi. Drept acéia te dojenim în Domnul și rugăm pre mărirea ta prin cea din lăuntru milă a Dumnedeului nostru, ca, lăsând desdinarea, și tóte rătăcirile, prin propoveduirea catholicilor și cucérnicilor bărbațĭ (de cariĭ se dic a fi mulțĭ în țéra ta, maĭ ales din străduirea iubiteĭ în Hs. fiiceĭ nobileĭ féteĭ Clareĭ mașteheĭ tale, carea nu numaĭ este catholică, ci și cu multe vrednicĭĭ ale credinței și dragostei și altor fapte bune împodobită), se viĭ secur la numitul staur, ca pururea se remaĭ într'ênsul cu ceialalțĭ catholicĭ, și se primescĭ rĕsplătirea cea vecĭnică. Căcĭ noĭ, de veĭ face acésta, cu credință și cu dreptate vrem să te avem pre tine prea iubit fiiŭ, și se'țĭ fim de ajutoriŭ în tóte trebile tale și ale țereĭ tale cu grațiile scaunuluĭ apostolicesc. Dat în Roma la sântul Petru VI Idus Aprilie în ar optulea an al patriarcieĭ nóstre.»

Despre Lațco domnul Moldoveĭ, precum scrie iarăși Raĭnald [1], același patriarh al Romeĭ Urban al V-lea așa scrie cătră arhiepiscopul din Praga, și episcopiĭ din Vratislavia și Cracovia:

«Urban ș. c. l. arhiepiscopuluĭ din Praga, și episcopilo din Vratislavia și Cracovia.

«Nobilul bărbat Lațco Duxul (saŭ povățuitoriul) Moldoveĭ sau al némuluĭ românesc, ne-aŭ însciințat prin iubițiĭ fiĭ Nicolae Melsat și Pavel din Svidniț din cinul minoriților, că el și poporul ducatuluĭ sĕŭ Țereĭ Moldovenescĭ, măcar că se fălesc cu numele creștinesc, tătușĭ eĭ și părinții lor

[1] Idem ibidem Nr. 7.

până acuma aŭ fost shismaticĭ, și maĭ sânt uniĭ dintrĕ dênșiĭ: ci prin propoveduirea și învĕțătura unor frați minoriți aduși, vreaŭ să se lase de deșdinare, și se priméscă credința, carea o ține, învață și propoveduésce catholica și apostolica bisérică, și se fie ascultătorĭ de noĭ, de următoriĭ nostriĭ, și de sântă bisérica Romeĭ, precum ascultă și alți prinți și némurĭ creștinescĭ: și s'aŭ rugat de noĭ cu umilință acelaș povățuitoriŭ, ca târgul sĕŭ Seret din mitropolia Hallițieĭ — carele iaste mare, plin de lăcuiturĭ, și vrédnic de a se rădica în cetate, se'l numim cetate, și se punem într'ênsul episcop catholic, carele pre acelaș povățuitoriŭ, și pre popor se'ĭ învéțe, și țină în disa credință catholică, și alte lucrurĭ de folos a face se ne milostivim. Noĭ drept acéia pentru spășĕnia numiților dux și popor, cariĭ dic că eĭ pururea se oștesc în contra nemicilor cruceĭ — frățiilor vóstre, — din sfatul fraților nostri prin scrisorĭ apostolicescĭ vĕ poruncim, ca voĭ saŭ doĭ, saŭ unul dintre voĭ, prin voĭ, saŭ prin alt saŭ alți bărbați credincioșĭ catholicĭ și înțelepți, de veți găsi, că numiții Lațco și poporul vreaŭ se priméscă credința cea catholică cu de adinsul, luminat, curat, cu umilință și cu evlavie, — numitul târg Seret și tot ducatul Moldoveĭ sĕ'l scóteți, și sĕ'l slobodiți de pururea de supt tótă putérea, domnia, stăpânirea, și cădința, și cea de rând, și cea episcopéscă a episcopuluĭ din Haliția, și de supt putérea, stăpânirea și cădința măcar căruia, carele ar vrea se aĭbă ceva cădință beserecéscă în târgul și ducatul acela; făcênd și orânduind, ca în céle biséricescĭ numaĭ scaunuluĭ apostolicesc se fie nemișlocit supus: și după acéia numitul târg se'l rĕdicați și se'l cinstiți cu nume de cetate, și tótă țéra saŭ ducatul Moldoveĭ, câtă se ține de numitul dux, se o dați și supuneți cetățeĭ aceia în céle duhovnicescĭ, otărându'ĭ marginile, ș. c. l. Dat la Munte-Flascon în 11 calende ale luĭ Avgust în anul patriarcieĭ nóstre al VIII-lea.»

Bine ḍice prea vestitul Enghel [1], că nu trebue amestecaṭĭ Laṭco din Moldova cu Ladislav din Ṭéra Muntenéscă saŭ Valahia, pentru că bulele luĭ Urban al V-lea încă acésta arată, ci greṣasce întru acéia, că ḍice, că Laṭco din Moldova aŭ fost feciorul luĭ Sas vodă, precum s'aŭ ḍis la anul 1359.

Luca Vadding [2] aduce altă bullă a luĭ Urban al V-lea, prin carea porunceśce luĭ Nicolae Melsat se trimită 25 de minoriṭĭ în părṭile Russieĭ, Litvanieĭ și Valahieĭ, ca se propoveduiască într'ênsele obicéiurile apusénilor.

Iară Lecvien [3] scrie: «În Moldova s'aŭ pus episcopĭ lătinescĭ de pe vrémea luĭ Urban al V-lea, dintre carii cel dintăiŭ aŭ fost minoritul Andreiŭ din Cracovia, bărbat fórte învĕṭat în scripturĭ, și cu evlavie, carele aŭ ṣedut în Seret, iară următorii luĭ s'aŭ pus odată din minoriṭĭ, și de altădată din dominicanĭ. Astăḍĭ (în anul 1740) iaste episcop Ioann Damaschin Lubinieschi din cinul dominicanilor.»

Tot întru acesta an aŭ murit și Cazimir craiul Polonieĭ, fratele Elisavetei mumâneĭ luĭ Ludovic craiuluĭ Ungarieĭ, în 5 Noemvrie [4], și aŭ lăsat crăimea Polonieĭ cu diată nepotuluĭ sĕŭ luĭ Ludovic [5].

Anul 1371. Precum arată hrisovul de la Cornides [6], Ioann viṭe-voivodul Ardéluluĭ în anul de acum aŭ zălogit a patra parte din Sâncraiŭ, carea o cuprinsése în glóbă de la Ioann fiiul luĭ Ghereŭ din Oṣorhéiŭ, pentru sfada cu Otton arhimandritul din Mânăsturul Cluṣuluĭ, luĭ Ioann, fiiuluĭ luĭ Nicolae din Somoṣ-falăŭ, pentru o sută de marce.

[1] Engel in antiq. hist. Moldaviae p. 108.

[2] Lucas Valdingus in annalibus Minorum ad ann. 1370. Nr. 12.

[3] Lequien in oriente christiano tom. 1. p. 1255.

[4] Engel in antiq. historia Moldav. p. 108.

[5] Ioannes de Küküllö f. 192. Ranzanus f. 378. Pistorius f. 767. Author de statu Poloniae p. 20. seq. Timon in epit. chron f. 51.

[6] Daniel Cornides ,Mss. dipl. tom. 1. p. 248.

Anul 1372. La anul acesta din Peacovicĭ[1] și Sulțers[2] așa scrie prea vestitul Enghel[3]: «Îndemnul carele aŭ adu, pre Laţco să se unéscă cu bisérica Romeĭ, se véde a fi venit așa de la Cazimir († 5 Noemvrie, 1370) craiul Poloniеĭ, precum de la Ludovic craiul Ungarieĭ, și de la mumă-sa Elisaveta. Rĕzboiul luĭ Ludovic în contra luĭ Ladislav din anul 1367 se véde a fi umplut și pre Laţco din Moldova de frica ungurilor și a polonilor. Lângă acésta Laţco aŭ maĭ avut și altă pricină de a se uni: adecă Laţco se săturase de muérea sa, și gândea, măcar că cu greșală, că de se va face catholic, maĭ pre ușor se va despărți de dênsa. Drept acéia s'aŭ lăsat de ascultarea de mitropolitul din Halicia, supt carele fusése până acuma Moldova, și aŭ rugat pre patriarhul Urban al cincilea se'ĭ pună episcop catholic în Seret la besérica mergĕtoriuluĭ în nainte și botezătoriuluĭ Ioann. Numitul partiarh i-aŭ plinit cérerea, și aŭ pus episcop în Seret pre Andreŭ din sĕmînța Acțipiter, cu porecla Vasito, din cinul minoriților, duhovnicul Elisavetеĭ în anul 1370, carele se numésce și Andreiŭ din Cracovia; ci curtea Romeĭ nu s'aŭ plecat se'ĭ despărțască de muére. Pentru despărțirea acésta Laţco aŭ agĭuns și la Grigorie al unsprĕdécelea, ci Grigorie încă nu l'aŭ ascultat.» De veĭ lua afară rĕzboiul craiuluĭ Ludovic cu Ladislav domnul Valahieĭ, la anul de acum tocma adevĕrat scrie prea vestitul Enghel; căcĭ și Aloisie Gverra[4] așa aŭ scurtat bulla luĭ Grigorie al unsprĕ-décelea: «Patriarhul laudă întórcerea luĭ Laţco la besérica cea catholică, și fórte se bucură; ci îĭ pare reŭ de împetrirea mueriĭ luĭ în deșdinare; să se siléscă Laţco a o întórce cu dojeniri de spășenie, și cu adevĕrate pilde de credință;» «tătușĭ nu vrea patriarhul se siléscă pre Laţco, ca se o lépede în orĭ ce timp:» se bage de samă Laţco, ca nu cumva trăind cu dênsa, se se dezbaere de credința

[1] Pejachovich in Historia Serviae p. 319.

[2] Sulzer tóm. 3. p. 546.

[3] Engel in antiq. Historia Moldaviae p. 108. seq.

[4] Aloysius Gverra in epit. constit. pontif. tom. 2. Nr. 14.

cea adevĕrată, și să se întórcă iarăși la deșdinare. Dat în Avenion în 8 calende ale luĭ Fevruarie, întru al 2-lea an al patriarcieĭ 1372, de la Hs.

Maĭ vrédnic iaste de a se ceti hrisovul luĭ Ladislav II Bessarab domnul Valahieĭ din anul de acum, carele se aduce de Cornides[1] și sună așa:

«Ladislav voĭvodul Țereĭ Muntenescĭ, banul de Zevrin și duxul împlăntăreĭ ceiĭ noao din țéra Făgărașuluĭ, însciințăm pre toțĭ ceĭ de acum și ceĭ viitorĭ: că magistrul Ladislav sârguitoriul ostaș, fiĭul reposatuluĭ Ianoș Meister de Dobca, nepotul banuluĭ Miched, rudenia nóstră cea iubită și credincĭósă, când s'aŭ făcut slobod de prea măritul prințul Ludovic luminat craiul Ungarieĭ, și noĭ eram încă pururea supt jug, și în grația numituluĭ craiŭ, am fi strîns tare óste împrotiva turcilor celor fără de credință, și a împĕratuluĭ de Țirna (Trinov) în Bulgaria, acelaș magistru Ladislav de Dobca, sârguitoriul maĭ sus numit ostaș, carnea nóstră, și sângele nostru din nascere, cu noĭ, și cu óstea nóstră s'aŭ grăbit împrotiva tyrannilor și necredincĭoșilor turcĭ, și a împĕratuluĭ din Tirna, și năvălind asupra lor, și făcênd acolo vitejie boerésc și de cinste pentru credința creștinésc, aŭ dobândit grația prea luminatuluĭ prințuluĭ Ludovic craiuluĭ Ungarieĭ, așa, cât Laslo meister de Dobca acesta în năvălirea asupra numiților necredincĭoșĭ pentru a tot putérnicul Dumnedeŭ, și cea maĭ sus dișă grație a craiuluĭ, nu și-aŭ întors vre odată capul sĕŭ înapoĭ de frică, și după ce am cunoscut, vĕdut și găsit tot-déuna atâta credință în acelașĭ Laslo, din partea domnuluĭ craiuluĭ nostru, și a nóstră, i-am dat și însemnat luĭ pentru unele slujbe credincĭóse ca acéstea, carea pururea ne-aŭ făcut, și pentru împărtășirea sângeluĭ cu carea sântem legați, orașul saŭ târgul Șerkkenghen, Scherkkengen (dóră Șercaia) din țara Făgărașuluĭ de lângă Olt, cu céle ce se țin de dênsul.

[1] Cornides Mss. dipl. tom. 1. pag. 43.

Aşişderea satul Veneţe, satul Coţalaḑ, satul care se chiamă Apacaldă, satul Dobca, cu tóte cădinţele şi părţile lor, precum le moştenea şi le avea óre-când fii luĭ Varnava, ca pururea se le moştenéscă. Şi pre acelaş Ladislav de Dobca rudenia nóstră cea iubită, carele împreună cu noĭ aŭ fost credincĭos şi supus prea luminatuluĭ prinţuluĭ Ludovic, luminatuluĭ craiuluĭ Ungarieĭ domnuluĭ nostru celuĭ firesc, îl îmbrăcăm, şi împururim în uricurile şi moşiile maĭ sus ḑise supt credinţa nóstră, supt acésta condiţie: De se va întâmpla, ca óre-când se móră acelaşĭ Ladislav de Dobca nepotul banuluĭ Miched, Nicolae fiĭul luĭ Ladislav Dobca, saŭ fata carea va remânea după dênsul, saŭ vor remânea, saŭ unul dintre dênşiĭ, şi cariĭ se vor nasce din dênşiĭ, de aciĭ înainte, numitul târg Şercchenghen şi maĭ nainte ḑisele sate şi moşiĭ, trebue cu cădinţă de uric să le moştenéscă pururea pre rând, carea o făgăduim supt jurământul credinţeĭ şi al capuluĭ, fără de a se muta, nicĭ se trebuim saŭ putem chiema înapoĭ cuvîntul, precum l'am dat şi întărit cu jurământul nostru. Carea donaţie saŭ dăruire atuncĭ o am făcut iubiteĭ rudenieĭ nóstre luĭ Ludovic de Dobca, şi următorilor luĭ de pururea, când eram în multă graţie la domnul nostru Ludovic craiul Ungarieĭ. Drept acéia ne rugăm prea luminatuluĭ craiuluĭ Ungarieĭ, domnuluĭ nostru celuĭ firesc, şi următorilor luĭ, ca se întăréscă acéstea cărţĭ ale nóstre, şi donaţia nóstră aşa se o întăréscă şi stătuiască iubiteĭ rudenieĭ şi fratéluĭ nostru, precum s'aŭ ḑis pentru următoriĭ nostriĭ, cariĭ vor urma în domnia voĭvodatuluĭ nostru; şi baronilor ne rugăm, şi asémenea poruncim, ca se nu vateme acéstea cărţĭ ale nóstre, nicĭ se le chiéme înapoĭ, ca se nu se rumpă jurământul nostru împrotiva spăsĕnieĭ şi în paguba sufletuluĭ nostru: şi că donaţia nóstră cea făcută iubiteĭ rudenieĭ nóstre luĭ Ladislav de Dobca, sârguitoriuluĭ oştaş — — precum se cuprinde în pagina acésta, pentru prea credincĭóse slujbe s'aŭ făcut vrédnic înaintea nóstră, şi aŭ dobândit acea donaţie, ca

pururea împreună cu următorii sĕi se moștenéscă mai sus numitele sate. Și de am vrea noi, saŭ vr'unul din următorii nostrii de acii înainte, cărțile nóstre acéstea, și mai sus scrisa donație acésta, a o chiema înapoi, a o împedeca, a o lua îndărăpt, și cărțeĭ aceștia și donațieĭ i s'ar împrotivi, se fie preste acela, saŭ aceia mânia și iuțimea mânieĭ luĭ Dumnedeŭ, a fericiteĭ verguieĭ Marieĭ, a tuturor sânților, mânia sânților craiĭ Stefan, Ladislav, Emeric, întru a cărora mai sus ḑiselor tuturor mărturisire și tărime de pururea am făcut să se scrie acéstea, și să se întăréscă cu pecétea nóstră cea mai mare. Dat în Argiș în curtea nóstră supt anul domnuluĭ 1372, în ḑioa despărțireĭ apostolilor mai de curând trecută.»

Ḑice Cornides după ce aŭ scris hrisovul acesta, că pecétea spânzură de dênsul acățată cu șinor de mătasă roșie. Pagubă că n'aŭ însemnat ce ținer aŭ fost în pecéte, și de unde aŭ scris hrisovul. Veḑi și céle de la anul 1284, care tóte mai mult se întăresc prin hrisovul acesta, din carele totuși se nu închiḑi, că dóră Țéra Muntenéscă pe vrémea acésta aŭ fost supusă luĭ Ludovic; căci Ladislav II, Bessarab numai pentru ducatul Făgărașuluĭ și banatul Craioveĭ, care le dobândise de la craiul Ludovic ca se remână pacînic și ajutătoriŭ asupra turcilor, era supus acestuia, cum se va arĕta și mai apriat la anul 1377.

Anul 1373. Câte scrie prea vestitul Enghel[1] la anul acesta despre Bogdan vodă din Moldova, tóte sânt bârféle, cum s'aŭ arĕtat la anul 1359, acélea, care le scrie Striicovschi[2] despre chiemarea luĭ Gheorghie Coriatovicĭ, la domnia Moldoveĭ, încă nu se țin de anul de acum, după cum ar vrea Enghel[3], ci de anul 1331, saŭ nu cu mult mai târḑiŭ. Veḑi pre Bazilovicĭ[4].

[1] Engel in antiq. historia Moldaviae p. 109.

[2] Strikovski p. 418.

[3] Engel l. c.

[4] Ioannicius Basilovits de Fundatione Coriatovitsiana.

BIBLIOTECA

În anul 1373 s'aŭ stătuit și Balc cu Drag feciorii luĭ Sas vodă în satul Bacĭco din Maramurăș, precum arată hrisovul, ce se ține în arhivul, prea înălțateĭ cămăreĭ ungurescĭ de curte din Buda [1], din care hrisov se véde, că maĭ multe sate aŭ dobândit atuncea Balc și Drag. Din Drag acesta s'aŭ prăsit apoĭ Dragfi cel vestit din Belteuc, pre carele cine'l va ḑice a nu fi fost Român de vițe și semînță?

Anul 1374. Prea vestitul Enghel [2] scrie: «Precum supt Lațco din Valahia se véde a se fi făcut episcopia din Milcov, tocma așa s'aŭ făcut episcopia din Seret supt Lațco cel din Moldova, și s'aŭ făcut în aniĭ 1370, 1371, 1372.» De înțelége Enghel că episcopia Seretuluĭ s'aŭ făcut la aniĭ aceștea, bine ḑice: dară de ḑice, că și episcopia Milcovuluĭ tot la acéia anĭ s'aŭ făcut, mult se înșală. Pentru că scrie Rainald [3]: «Ca se îmmulțéscă și în Valahia légea catholicéscă, vicariul luĭ Hs. aŭ socotit se facă într'însa scaun episcopesc, fiind că puținĭ preoțĭ ungurescĭ sluja taĭnele la românĭ, și aceia încă nu se lovea în limbă și în năravurĭ cu româniĭ, de unde venia, de mărirea Dumneḑeéscă în némul acela nu se putea lăți, și maĭ mult se nădějduia, de li se va da episcop împodobit cu frica luĭ Dumneḑeŭ, și cu învěțătură, și carele se scie limba românéscă. Drept acéia aŭ scris arhiepiscopilor din Strigon și din Colocea, ca înțelegêndu-se cu Ludovic craiul Ungarieĭ se cérce, în ce cetate pune scaunul episcopesc, ce otare ar trebui se aĭbă episcopia, și supt care mitropolitan se fie: iară minoritul Antonie din Spalat, carele mult se ostenise în întórcerea românilor fi-var harnic de a purta sarcina episcopieĭ.»

[1] Relatoriae statutoriae in Bochko filiorum Záz Vajvodae Bálc et Drág.

[2] Ioannes Christianus Engel in antiq. hist. Moldaviae p. 108.

[3] Raynaldus in continuatione Baronii ad ann. 1374. Nr. 9.

Așișderea scriŭ Spondan[1], și Brentan[2]; iară Vadding[3] aduce pre larg bullele luĭ Grigorie al XI-lea, care le-aŭ dat din Avenion în Octomvrie al anuluĭ 1374, și din care aŭ scris Rainald acéstea.

Drehsler[4] încă scrie: «Pre Marc Crevicĭ despotul bulgarilor cu toțĭ boériĭ luĭ l'aŭ stîns Baiazet în războiul din anul 1374.» Așișderea scriŭ Fabrichie[5] și Egnatie[6].

Anul 1375. La anul de acum, acest hrisov aduce Copi[7], carele se ține de prea luminată familia Comitilor Vaș, și sună așa:

«Noĭ Ladislav viță-voivodul Ardéluluĭ aducem aminte, că în octavele Sângiorzuluĭ acuma decurând trecute Ladislav fiiul luĭ Deșeŭ din Țéga venind înaintea nóstră, în formă de tudămană aŭ făcut se ni se spună, că româniĭ din Oșorhéiŭ mergênd la cetățuĭca ungurașuluĭ, aŭ venit la satul séŭ Suhutard nóptea cu putérea, și stricând gardul slujeĭ sale al luĭ Ianco, aŭ dus cu eiĭ patru-dĕcĭ de oĭ ale sale cu mieiĭ împreună ca nisce furĭ, din numitul Orșohéiŭ eșind, și acolo înturnându-se. Despre carea faptă aŭ poftit să'ĭ dăm cărțĭ de tudămană, care i le-am și dat, aducênd acéia direptatea cu sine. Dat în Sântimbru a opta dĭ a términuluĭ în anul 1375.»

Anul 1377. Hrisovul, carele l'am făgăduit la anul 1372, se află la prea învĕțatul Daniil Cornides[8], și sună așa:

«Noĭ Ludovic din mila luĭ Dumnedeŭ craiul Uungarieĭ, Polonieĭ, Dalmațieĭ, Croațieĭ, Rameĭ, Serbieĭ, Galliției, Lodomerieĭ, Cumanieĭ și al Bulgarieĭ ș. c. l., însciințăm pre

[1] Spondanus ad ann. Chr. 1374. Nr. 1.

[2] Ignatius Brentanus in epitome chronologica ad ann. Chr. 1374.

[3] Lucas Vaddingus in annalibus Minorum ad ann. 1374. Nr. 7. et 8.

[4] Volfgangus Drechslerus in chronico p. 82.

[5] Georgius Fabricius in volumine rerum Germaniae magnae.

[6] Ioannes Baptista Egnatius de Romanibus principibus libr. 2.

[7] Copi Mss. tom. 31. p. 135.

[8] Daniel Cornides mss. dipl. tom. 3. p. 46.

toţi carii vor vedea acéstea, că, pentru că credincioşii nostrii, bătrânii, judeţii, juraţii şi tótă communitatea sasilor din scaunul Braşĕuluĭ, noao şi sânteĭ coroneĭ nóstre pururea şi necurmat aşa de credincióse şi aşa de plăcute şerbirĭ ne-aŭ făcut, căt în plecate vrednicĭile lor inima nóstră prea lin s'aŭ odihnit, maĭ ales pentru că acum nesiliţi şi nentetiţi, ci din voia şi dărnicia lor în commun aŭ făgăduit, că în piatra luĭ Tidric vor zidi cetăţuĭcă noao cu propria sa muncă, şi o vor găti cu cheltuélele lor, şi pădurea de acolo, după voia nóstră, o vor tăia în lung şi lat, o vor lăzui, şi o vor obli, aducênd şi dând petriĭ, var, lémne, şi altele, care vor fi de lipsă la zidirea numiteĭ cetăţuĭcĭ, şi plătind eĭ zidariĭ, săpătoriĭ petrilor, şi cărăuşiĭ. Pentru acéia şi noĭ din protivă unele fapte ca acéstea vrênd să le rĕsplătim cu graţie crăiască, voim, ca satele maĭ în jos numite: Vondenoh, cetatea noao Roşnoŭ, satul Volcan, Ţidinis. Merghenburg, satul Nucilor, râpa Roşie, satul Helteven, muntele Miereĭ, muntele Sântuluĭ Petru, Brigondorf, şi Tortalen chiemate să se ţină de acéiaş cetate a sânteĭ coroni şi de aci înainte, precum s'aŭ ţinut şi până acum, şi lăcuitoriĭ satelor acelora se fie detoriĭ a sluji credincios cu acéiaşĭ cetate, şi ómeniĭ numitelor sate, pădurile, apele, vînaturile, pescuiturile, erburile, şi câmpurile, care sânt între otarele lor céle adevĕrate, după vechiŭ obicéiul lor, se le aibă în commun, câmpul Turcean, Tarchan, chiemat, care se ḑice a fi între metele ḑiseĭ cetăţi, de va fi aşa, încă se fie al lor, iarăş făgăduim, că de va veni la mânile nóstre *Ţéra Muntenéscă*, precum nădĕjduim din voia luĭ Dumneḑeŭ, atuncĭ tributul saŭ darea ce s'aŭ obicĭnuit a se da maiestateĭ nóstre la Arburea Roşie, vom porunci, ca să se culégă la cetăţuĭca acéia noao, ca credincioşiĭ nostri sasĭ respletirea numiteĭ sale şerbirĭ şi a munceĭ cu atâta maĭ bine se o simptă, făgăduind şi acésta, că pre dênşiĭ în plătirea tributuluĭ, carele ni'l plătesc noao în numita cetate, după cum vom judeca, îĭ vom ajuta. Iară în timpul,

până când va veni *Țéra Munteniască* la mânile nóstre, adése orĭ numiții credincioșiĭ sasiĭ nostri, după cădințele și obicéiurile lor céle vechĭ, și alt tribut să nu dea, fără numaĭ în numita cetate. Totușĭ răschirăm, că avem și ținem putérea de a pune în numita noao cetățuĭcă și în cetățuĭca Helteven comitĭ, județi și castellanĭ, măcar ungurĭ, măcar teutonĭ saŭ némți, măcar de alt ném, pre carii vom voi, carii vor ținea pre aceiașĭ credincioșĭ sasiĭ nostri în tóte cădințele și obicéiurile lor céle vechĭ. Adăogênd și acésta, ca, de se va întâmpla, se mérgă județii nostri la dênșiĭ, se fie detorĭ a le da în tot anul un prînz, o cină, și un cal prețuit în 20 de florinți, totușĭ după cum va aduce cu sine slobodenia lor, înțelegêndu-se acéia, că despre judecățile și cădințele lor sânt datorĭ a rĕspunde comitilor în locurĭ și'n timpurĭ cuvióse. Intru a cărora tuturor mărturisire, dăm acéstea, care le vom da supt cea mare pecéte a nóstră, când ni se vor aduce îndărăpt. Dat în Zoliŭ în serbătórea fericiteĭ Elisaveteĭ în anul Domnuluĭ 1377.»

Iată că treĭ lucrurĭ se dovedesc din hrisovul acesta :

Intâiŭ, că *Țéra Muntenéscă* saŭ Valahia până în anul de acum n'aŭ fost supt ungurĭ, fără numaĭ cât avea nădéjde craiul Ludovic, că o va dobândi; ci aŭ murit cu nădéjdea ca și ceia-lalți craĭ unguresci.

A doao, că Terțburgul nu s'aŭ zidit îndată după bătaia cu Ladislav II Bessarab domnul Valahieĭ, cum scrie Haner[1], ci maĭ târdiŭ.

A treia, că sasiĭ din vidicul Brașĕuluĭ era osebiți cu cădințele de ceia-lalți sasĭ.

Aduce Cornides[2] și alt hrisos al craiuluĭ Ludovic carele l'aŭ dat din Cașovia în Dumineca cea din naintea Sâmpetruluĭ din anul de acum, din care hrisov se dovedésce că Ludavic aŭ fost trimis în Ardél pre Dimitrie episcopul Za-

[1] [Lipsesce nota din manuscript].

[2] Idem Cornides ibidem tom. 2. p. 84.

grabieĭ și cancellariul sĕŭ, și pre Nicolae de Zecĭ banul Croațieĭ, ca se îndrépte metele între bunurile fișcușescĭ și céle beserecescĭ, cariĭ aŭ îndreptat și metele Aiudului între capitulul din Bălgrad, al căruia era Aiudul, și între boériĭ din Trăscăŭ.

Neavênd Ludovic cel dintâiŭ craiul Ungarieĭ feciorĭ, fără numaĭ doao féte, pre Maria și pre Hedviga în anul 1377 aŭ logodit pre Maria după Sigismund feciorul luĭ Carol din Brandeburg, și strîngênd țéra, aŭ făcut se jóre Marieĭ, căcĭ vor fi credincioșĭ, căria apoĭ i-aŭ dat tutor pre palatinul Nicolae Garra [1]

Anul 1378. Cornides [2] și la anul acesta aduce un hrisov, carele sună așa: «Cinstiților bărbațĭ capitululuĭ beséreceĭ din Ardél, domnilor și prétenilor sĕĭ, Ioann vițe-voivodul Ardéluluĭ pretensug cu cinste. Dice Ioann fiiul luĭ Nicolae din Vizocna în persóna dómneĭ muereĭ sale, adecă a féteĭ reposatuluĭ Mihail fiiuluĭ luĭ Henninghe de Șegușvar, că dómna muérea sa, după obicéiul cel vechiŭ și primit al țereĭ, ar vrea se între în stăpânirea satuluĭ Cund întreg, în gimătatea satuluĭ Hondorf, în a patra parte a satelor Gogan, Ibașfalĕŭ, și Diacuș, de nu'ĭ va sta cineva împrotivă. Despre carea vĕ cercăm cu dragoste, ca se trimite-țĭ omul vostru mărturie vrédnică de credință, înaintea căruia Thoma fiiul luĭ Acuș de Bolia, saŭ Dionysie fiiul luĭ Nicolae de Hidegviz, saŭ Petru fiiul luĭ Pavel din Blajul de sus saŭ Grigorie tot de acolo, nefiind alțiĭ de față, omul nostru mergênd în fața numitelor sate, chiemând acolo pre toțĭ vecinĭĭ și commetaneiĭ, acele părțĭ de moșie, care sânt în numitele sate, după privilegiónele vóstre, care le veți face despre dênsele, cu tóte folosurile lor să le stătuiți dómneĭ numite, să le moștenéscă pururea cu acéiașĭ cădință, ca-

[1] Ioannes de Küküllö f. 197. Bonfinius f. 251-360. Petrus de Reva f. 27. Thuroczius f. 200. Timon in Epitome chronologica f. 53.

[2] Daniel Cornides Mss. dipl. tom. 2. p. 50.

rea se cunósce a o avea, de nu va fi împrotivire; iară pre împrotivitorĭ, de vor fi, se'ĭ soroci̯ĭ înaintea nóstră ș. c. l. Dat în Sântimbru în octavele serbătóreĭ fericitului mărturisitoriului Martin, în anul domnului 1374.»

Anul 1379. Cine greșésce temeiul, acela casă statornică nu'și va face. Tocma așa s'aŭ întâmplat și cu prea vestitul Enghel [1], că necetind hrisovul, care l'am adus la anul 1359, pre Bogdan vodă îl pune după strănepotul sĕŭ Lațco cel din Moldova, ce de nu ar fi făcut, la anul de acum nu ar fi amestecat tótă istoria, precum o améstecă, ci ar fi lăsat avtoriĭ, pre cariĭ aduce, în ḑilele sale céle adevĕrate, adecă, că Petru Mușat, fiiul luĭ Lațco, cum mi se pare aŭ domnit 16 anĭ. Tu maĭ cetésce, care le-am scris la anul 1359, și la anul 1373.

Anul 1380. La anul acesta prea învĕ̯atul Daniil Cornides aduce doao hrisóve vrédnice de a se tipări pentru descurcarea istorieĭ Ardéluluĭ, dintre care cel dintâiŭ [2] sună așa:

«Cinstiților prétenilor sĕĭ convéntuluĭ beséreceĭ din Cluș-Mânăștur, Ioann vițe-voivodul Ardéluluĭ pretensug gata cu cinste! Se sciți, căcĭ că în octavele Sângiorzuluĭ Stefan literatul din Sânger, legiuit procatorul luĭ Iob fiiuluĭ luĭ Grigorie din Sânmărtin, pentru acelaș Iob aŭ rĕscumpĕrat jumătatea satuluĭ Miche chiemat (carea o aŭ fost zălogit Grigorie tată-sĕŭ pentru 12 marce de argint, socotind tótă marca în 72 de groșiță, reposatuluĭ Augustin din acéiaș Miche, după cum arată cărțile cinstituluĭ capitululuĭ din Ardél) acum înaintea nóstră, și înaintea luĭ Ioann fiiuluĭ aceluiași Avgustin, înaintea luĭ Petru Babo, a luĭ Mihail fiiuluĭ luĭ Blasie, al luĭ Emeric strămoșuluĭ din acéiași Miche, și înaintea luĭ Ioann fiiuluĭ luĭ Petru̯ din Silagĭseg cu acéleași 12 marce după ținérea scrisóreĭ mărituluĭ bărbat Domnului

[1] Ioannes Christianus Engel in antiq. historia Moldaviae p. 110.

[2] Daniel Cornides Mss. dipl. tom. 7. p. 532.

Ladislav voivodului Ardéluluĭ și comituluĭ de Solnoc, carea cuprinde modrul și forma judecățiĭ luĭ, și după prorogata nóstră. Drept acéia pe pretensugul vostru vĕ cercăm cu deadinsul, ca se trimiteți omul vostru pentru mărturie vrédnică de credință, înaintea căruia Ioann fĭiuluĭ luĭ Beche din Sânmărtin, saŭ Petru din Dindelég, saŭ Ioann Tout din Ciomăfaia, saŭ Gheorghie fĭiul luĭ Curtul din Corpade, saŭ Dimitrie tot de acolo, nefiind alțiĭ de față, omul nostru mergênd în fața numituluĭ sat Miche cu vecinii și commetaniĭ, și cu acelaș Iob, saŭ legĭuitul procatorul luĭ, tocma gimătatea satuluĭ cu tóte folosurile și veniturile eiĭ se o stătuiască luĭ Iob fĭiuluĭ luĭ Grigorie cu acéia cădință, cu carea se cunósce a fi a luĭ, ca se o moșteniască și aĭbă, nefolosind ceva împrotivirea numiților Ioann din Silagĭseg, Mihail fĭiuluĭ luĭ Blasie, Ioann fĭiuluĭ luĭ Avgustin, Emeric strămoșul luĭ, Petru Babo, și a altora măcar cărora, și făcêndu-se acéstea, aceiași ómenĭ al nostru și al vostru acolo iobagilor, carii vor veni în partea luĭ Iob, se le spună și poruncéscă cu cuvîntul nostru, ca de cumva ar vrea óriĭcariĭ dintre dênșiĭ a se muta de pre locul acela airilea, se se mute până a cinci-sprĕ-dĕcea dĭ de la dĭoa statuțieĭ, plătind teragiul, și alte detoriĭ maĭ nainte, și după acéstea se ne scrieți pretenésce, cum aŭ curs tótă statuția, după cum se cuvine. Dat în Sintimbru a opta dĭ a numituluĭ termin în anul domnuluĭ 1380.»

Al doilea iarăș[1] sună așa:

«Noĭ convéntul mănăstireĭ fericiteĭ Marieĭ vergureĭ din Cluș Mânăștur însciințăm, că după ținérea scrisóreĭ mărituluĭ bărbat domnuluĭ Ladislav voĭvoduluĭ Ardéluluĭ și comituluĭ de Solnoc, prin carea arată modrul și forma judecățiĭ sale, ca Ioann Ghereŭ, Grigorie și Ladislav fiiĭ luĭ Ghereŭ din Vașarhéiŭ, Ladislav și Thoma Chemen din Somoș-falĕŭ, și Nicolae fĭiul luĭ Iacob din Mânăștur, cu 14 lângă sine se

[1] Idem Cornides ibidem tom. 1. p. 250.

jóre împrotiva luĭ Nicolae fiĭuluĭ luĭ Nicolae din Valcon, și împrotiva luĭ Ilie fiĭuluĭ luĭ Gheorghie din Thomoș-faléŭ în octavele céle trecute ale Sângiorzuluĭ despre acéia, că eiĭ dinpreună cu aĭ sĕĭ în sâmbăta din naintea Sântă-Mărieĭ marĭ cea trecută într'armați și cu putérea, din Sân-Mihaitelche cu 62 de care bucate n'aŭ dus în satul lor Berind, și sânt întru acéia tocma nevinovați, pentru acéia nicĭ aŭ făcut pagubă de 600, care jurămînt l'aŭ și făcut înaintea nóstră aceiași Ioann, Ghereŭ, Grigorie și Ladislav fiĭ luĭ Ghereŭ, Ladislav și Thoma fiĭ luĭ Chemen, și Nicolae fiiul luĭ Iacob cu conjuratoriĭ lor, precum se cădea. Dat a doao ḑi a ḑisuluĭ termin în anul domnuluĭ 1380.»

Tot la acesta an așa scrie Ducangie[1] despre Maria fata luĭ Lazar despotuluĭ Serbieĭ ḑicênd: «Despina, pre carea alțiĭ o numesc Maria, s'aŭ măritat maĭ întâiŭ după Sisman, pre carele Laonic îl numésce al odrisiilor, Luccari al bulgarilor, alțiĭ al Moldoveĭ craiŭ, apoĭ s'aŭ măritat după Gheorghie Strașimir Balza, domnul amênduror zentelor.»

Sisman n'aŭ putut fi craiŭ nicĭ al sirbilor, cariĭ se înțeleg prin odrisiĭ, nicĭ al Moldoveĭ, ci aŭ fost al Bulgarieĭ, precum s'aŭ arĕtat la aniĭ trecuți, maĭ ales la anul 1350, unde și acéia s'aŭ arĕtat din acelaș Laonic, că Sisman maĭ întâiŭ aŭ fost luat pre fata Sultanuluĭ Amurat. Veḑĭ și acélea, care le voiŭ scrie la anul 1389 despre acesta.

Anul 1382. Foresti[2] scrie: «În anul 1381 muri Ludovic cel dintâiŭ, și rumeniĭ, bulgariĭ și românĭĭ, ceĭ maĭ adéseorĭ învinșĭ și supușĭ de dênsul, își tăiară barbele în semn de jélea, fără de pompe, jocurĭ și ospéțe publice.» Ci precum aŭ greșit anul, așa i se póte créde și în céle-lalte; pentru că Ludovic cel dintâiŭ, craiul Ungarieĭ, n'aŭ murit în anul 1381, ci în anul 1382, după ce aŭ trăit anĭ 55,

[1] Carolus Ducangius de stemmate Despotarum Serviae et Rasciae.

[2] Antonio Foresti nel quarto tomo del Mappamondo istorico libr. 11.

luni 4, dile 6 [1], și aŭ stăpânit aní 40, lună 1, și vrea câteva dile [2], întru al căruia loc ungurii aŭ încoronat pre Maria fata luĭ cea maĭ mare nu crăiasă, ci craiŭ [3]; iară Hedviga a doao fată a luĭ Ludovic aŭ dobândit Polonia, și s'aŭ măritat după Ladislav Iaghello duxul Litvanieĭ [4].

Anul 1383. Maria fata luĭ Ludovic celuĭ dintâiŭ, după ce s'aŭ încoronat craiŭ, și nu crăiasă Ungarieĭ, cum s'aŭ arĕtat la anul trecut, îndată aŭ început a ocărmui crăimea după plăcérea tutoruluĭ sĕŭ Nicolae Gara, și întră céle-lalte în anul de acum aŭ dat luĭ Balc și fraților luĭ hrisovul acesta, carele se află la Cornides [5], și sună așa: «Exellénții sale dómneĭ lor, dómneĭ Marieĭ din mila luĭ Dumnedeŭ crăiaseĭ Ungarieĭ, ș. c. l. Dominic prepositul și conventul biséricеĭ sânteĭ Crucĭ din Leles rugăcĭuni în Domnul pentru viața și sănătatea eĭ. Scrisórea serenitateĭ vóstre noao trimisă cu cinstea carea s'aŭ cuvinit o am priimit, precum sună:

«Maria din mila luĭ Dumnedeŭ crăiasa Ungarieĭ, Dalmațieĭ, Croațieĭ, ș. c. l. credincĭoșilor sĕĭ conventuluĭ din Leles sânătate și grație. Dic noao Balc voevodul comitul din Sătmariŭ, și Drag, și Ioann frații luĭ, că eĭ ar vrea legĭuit se între în moștenirea óre-cării cetățuĭcĭ a nóstre, ce se chiamă Araniaș, și iaste în ținutul Silagĭuluĭ, și în céle ce țin de dênsa, carea cetățuĭcă li-o am fost dăruit prin alte cărți ale nóstre supt condiția: până când vom voi a li-o lăsa. Despre carea credincĭoșieĭ vóstre tare vĕ poruncim, ca se trimiteți omul vostru mărturie vrédnică de credință, înaintea căruia Lavrentie de Bator, saŭ Dominic de Șașvar, nefiind cela-lalt de față, omul nostru, mergênd în fața nu-

[1] Georgius Ieremias Haner reg. Hung. periodi 12. § 234. nota x.

[2] Ioannes de Küküllö f. 198. Ranzanus f. 378. Paulus a Paulo f. 724.

[3] Thuroczius f. 200 seqq. Bonfinius f. 355. Paulus a Paulo l. c. Ranzanus l. c. Timon in epit. chron. f. 53.

[4] Thuroczius f. 197. Bonfinius f. 351. Author status Poloniae p. 21.

[5] Daniel Cornides Mss. dipl. tom. 1. p. 296.

miteĭ cetățuĭcĭ, și a pertinențiilor eĭ, și chiemând acolo legĭuit de față pre toțĭ vecinĭĭ și commetaneiĭ, se'ĭ bage pre eĭ în moștenirea acelora, și se stătuiască acea cetățuĭcă, și pertinențiile eĭ voĭvodului Balc și fraților luĭ, ca pururea se'l moșteniască, de nu va fi împrotivire. Iară pre împrotivitorĭ de vor fi, se'ĭ sorocéscă în contra numiților voĭvodului Balc, și fraților luĭ înaintea nóstră pre termin cuviincios, se dea pricina împrotivireĭ sale. Și după acéstea se ne scrieți cu credință tótă siréoa lucrului cu numele celor sorociți, de va fi op, și terminul lor pus. Dat în Buda la Paștile din anul 1383.

«Noĭ drept acéia vrênd să plinim porunca serenitateĭ vóstre, după cum ne iaste datorința, împreună cu Dominic din Șașvar omul maiestateĭ vóstre, am trimis pre unul dintre noĭ, adecă pre fratele Ioann preotul mărturie, ca să facă statuția cetățuĭceĭ Araniaș, și a pertinénților eĭ carĭĭ maĭ pre urmă înturnându-se la noĭ, ne-aŭ spus tot într'un typ, că eĭ în Dumineca din naintea Sângiorzuluĭ acum trecut și în alte urmate ḑile s'ar fi dus în fața numiteĭ cetățuicĭ Araniaș, și a pertinențiilor eĭ, și chiemând de față pre toți vecinĭĭ, și commetanĭĭ ar fi băgat pre numiții voivodul Balc, și pre frații luĭ în moștenirea ḑiseĭ cetățuĭcĭ, și a pertinențiilor eĭ după dăruirea maiestateĭ vóstre, și ar fi stătuit cetățuĭca acéia cu tóte pertinențiile eĭ voĭvoduluĭ Balc, și fraților luĭ cu condiția carea se cuprinde în céle-l'alte cărți ale înălțimeĭ vóstre, ca pururea se le moștenéscă. ținã și aibă, ne fiind vre-un împrotivitoriŭ. Dat la Ispas în anul maĭ sus însemnat».

Eŭ ḑiseiŭ la începutul anuluĭ acestuia, că Maria s'aŭ încoronat craiŭ și nu crăiasă Ungarieĭ, pentru că așa scriŭ Paul de la Paul [1], Bonfinie [2] și Turoție [3], ba ce e maĭ mult, Han [4] scrie că și banĭ aŭ bătut cu inscripția acésta: *Ma-*

[1] Paulus a Paulo f. 724.
[2] Boufinius f. 355.
[3] Thuroczius f. 202.
[4] Han p. 152.

ria Rex Hungariae, adecă Maria craiul Ungarieĭ, ci în hrisovul maĭ sus adus nu se numésce pre sine craiŭ precum nicĭ întru acest următoriŭ, carele iarăș la Cornides[1] se află și sună așa: «Maria din mila luĭ Dumnedeŭ crăiasa Ungarieĭ șcl.: credincioșilor sĕĭ capitululuĭ din Oradea Mare sănătate și grație! Fiind că noĭ un sat al nostru crăesc ce se chiamă Omlaș din țéra nóstră a Ardéluluĭ, dintre scaunele nóstre al Sibiiuluĭ și al Mercureĭ, cu patru sate românescĭ, adecă cu Grosdolful saŭ Galusdorful, cu Grafidorful, cu Budinbahul și cu Crișbahul, așișderea și cu tóte folosurile și pertinențiile lor, am vrut prin alte cărțĭ ale nóstre se le dăruim de pururea supt titul de noao donație, cinstituluĭ în Hristos părinteluĭ domnuluĭ Goblin episcopuluĭ besericeĭ Bălgradului din Ardél, și cucérniculuĭ bărbat domnuluĭ Leon protopopuluĭ a aceiașĭ besericĭ episcopescĭ, așișderea luĭ Hencman și Hristian, fraților aceluiașĭ domn episcop de un pántice, și prin dênșiĭ sororilor lor, Catharineĭ și Dorotheeĭ, și féteĭ care iarăș Catharina se chiamă, nepóteĭ lor, pentru credinciósele șerbirile maĭ sus dișilora domnuluĭ episcopuluĭ Goblin și ale fraților luĭ, și vrem, ca legiuit se se bage în moștenirea acelora, credincioșieĭ vóstre drept acéia tare vĕ poruncim ca se trimiteți omul vostru mărturie vrédnică de credință, înaintea căruia Petru fiiul luĭ Martin de Thate, saŭ Baco din Mihaiufalĕŭ, saŭ Nicolae din Luduș, saŭ Stefan fiiul luĭ Lucasie din Diog, nefiind alțiĭ de față, omul nostru mergênd în fața maĭ sus dișiluĭ satuluĭ Omlaș și a satelor românescĭ, și legiuit chiemând acolo de față pre toțĭ vecinĭĭ și commentaneiĭ. se bage pre numitul domnul Goblin episcopul și pre frațiĭ și sororile luĭ în moștenirea acelora, și se le stătuiască acélea aceluiaș domn episcop, așișderea fraților și sororilor luĭ celor maĭ sus dișĭ, supt titulul donațieĭ nóstre ceiĭ noao, ca pururea să le moștenéscă, de nu va fi împrotivire. Iară

[1] Idem Cornides ibidem tom. 3. p. 48.

pre împotrivitorĭ, de vor fi, șcl. Dat în Buda în serbătórea fericitului mucenic Nicomid în anul Domnului 1383».

Cum aŭ putut fi, de Maria aŭ dăruit de uric Omlașul luĭ Goblin, când după puținĭ anĭ l'aŭ avut Mircea Vodă, nu pociŭ pricépe.

Gheorghie Fabrichie[1] așa scrie la anul de acum: «In anul 1383, Baiazet cel dintâiŭ, al IV sultan al turcilor aŭ jefuit Boznia, Croația, Illiricul, Albania și Valahia, și omorând multe miĭ de creștinĭ, pre ceĭa-l'alțĭ i-aŭ dus în șerbire». Așișderea scrie Drehsler[2]. Iară anonymul românesc[3] ḑice: «Mircea Vodă lét 1383—1400. Acest domn aŭ închinat întâiŭ Țéra (Românéscă) la turcĭ cu haraciŭ, ca se dea pe an 3000 de banĭ roșiĭ. După acésta cerênd turciĭ de la el, se înalță haraciĭ și se dea și robĭ 500 de pruncĭ pe an, aŭ deschis războiŭ cu turciĭ și bătêndu-se la Rovină în județul Ialomițeĭ cu însuși împĕratul Sultan Amurat al II-lea, aŭ biruit pre turcĭ și i-aŭ gonit până în otarul Odriuluĭ: și la anul 1386 aŭ zidit mânăstirea Cozieĭ în malul Oltuluĭ. Acesta aŭ domnit anĭ 17». Veḑĭ aniĭ 1414 și 1419.

Destul de încâlcit vorbésce aci anonymul nostru, dară prea vestitul Enghel încă nu mult descurcă istoria Țereĭ Muntenescĭ, când scrie[4]: «Dan al II-lea domnul Valahieĭ, ca de la 1373 până la anul 1383 —— cu starea și domnirea luĭ se razemă în arĕtarea luĭ Halcocondyla, ci maĭ multe nu scim despre dênsul fără numaĭ, că ar fi domnit, s'ar fi omorât și ar fi făcut loc luĭ Mircea (după annaliĭ luĭ Filștih) fratelui sĕŭ. După hronica Țeriĭ Muntenescĭ Dan acesta s'aŭ învins de Sisman bulgarul». Apoĭ maĭ încolo scrie tot acelașĭ Enghel[5] ḑicênd: «Fiind că Sisman prințul Bulgarieĭ era ginerele luĭ Amurat, precum se véde, Mir-

[1] Georgius Fabricius in Volumine rerum memorabilium Germaniae et Saxoniae Libr. 1.

[2] Volfgangus Drechslerus in chronico p. 82.

[3] Anonymus Valachicus cap. 44.

[4] Ioannes Christ. Engel in antiq. historia Valachiae Part. 1, p. 156.

[5] Idem Engel ibidem. p. 157.

cea, ca și antecesorul Dan, aŭ avut războiŭ cu Sisman în aniĭ 1383—1387, și de și s'aŭ învins vr'o dată după hronistul țereĭ, totuși se véde a fi fost fericit maĭ pre urmă, pentru că în anul 1390, se numésce pre sine despot Dobrodichiuluĭ și domn Drăștioruluĭ. — — Așa dară cu fundămênt scrie Halcocondyla, că Valahia pe vrémea luĭ Mircea s'aŭ întins până în marea Négră: de unde se póte culége, pentru ce s'aŭ stârnit războiul, adecă pentru Dobrodichiŭ și Drăștior». Ci tu maĭ poftorésce acélea care leam scris la anul 1366 și veĭ afla, că Dan al II-lea cu tată-sĕŭ Radul aŭ domnit de la anul 1373 până la anul 1383, care câțĭ anĭ aŭ domnit nu pociŭ ḑice.

Ladislav voĭvodul Ardéluluĭ încă aŭ dat o poruncă luĭ Ioann viţe-voĭvoduluĭ sĕŭ din Sântióna în agĭunul Sânzianelor din anul 1383, ca pre Leucuș fiiul luĭ Ladislav Vaș din Țéga, carele era în slujbă lângă crăiasa Maria se nu'l asupréscă cu vre-o pără fără de scirea sa. Hrisovul acesta se aduce de Feiervari [1].

Anul 1384. La anul acesta așa scrie Enghel [2]: «Ca se înnoiască legătura între Moldova și Polonia, încă în anul 1384, s'aŭ pus despre partea Polonieĭ un minorit episcop în Seret a nume Nicolae».

In Ungaria în anul de acum fórte încâlcit aŭ curs lucrurile pentru palatinul Nicolae Gara tutorul, cum s'aŭ ḑis la aniĭ trecuțĭ, la multe nedreptățĭ aŭ adus pre biata crăiasa Maria, pentru carea supărându-se supușiĭ eiĭ, aŭ început a se rescoli, și uniĭ dintre dênșiĭ aŭ trimis pre episcopul din Zagabria în Neapoiŭ, de aŭ chiemat pre Carol cel mic, craiul de acolo, se'l pună craiŭ Ungarieĭ, carele aŭ și venit îndată în Zagrabia. Zăbăvind Carol cel mic în Zagrabia, ca se înțélégă maĭ bine voința ungurilor, Elisaveta mama crăéseĭ Marieĭ n'aŭ luat lucrul în glumă, ci aŭ trimis după Si-

[1] Carolus Fejarvári in Analectis. tom. 2. No. 362.

[2] Ioannes Christ. Engel in antiq. Historiae Moldaviae p. 110.

țismund, după carele încă în anul 1377, se logodise Maria, și aŭ făcut nunta deplin, dară Sițismund nu mulți purici aŭ făcut în Ungaria, ci s'aŭ înturnat în Brandeburg. Înțelegênd Carol cel mic ducerea luĭ Sițismund, din Zagabria aŭ mers în Buda, nu în cetate, fără numaĭ în oraș până la o vréme, decĭ s'aŭ mutat în cetate și numindu-se pre sine guvernator Ungarieĭ, aŭ strins țéra, și silind pre Maria să se lase de crăime, el însuș s'aŭ încoronat craiŭ Ungarieĭ în Alba crăiască în 5 ḑile ale luĭ Dechemvrie din anul 1384, fiind de față amândoao crăésele și Maria și mumă-sa Elisaveta; ci nu 'ĭ-aŭ fost spre bucurie crăimea, precum se va arĕta la anul 1386[1].

Aniĭ 1385 și 1386. Hrisovul care l'aŭ dat Elisaveta din Timișóra în ajunul Sântămărieĭ marĭ către Ubol din Calloca se nu se însoțască cu rebellul saŭ rĕsvrătitoriul Stefan óre-când voĭvodul Ardéluluĭ, nicĭ cu aleșiĭ luĭ, nu póte fi din anul 1385, cum vrea Secheli[2], pentru că în anul 1385 stăpânea craiul Carol cel mic saŭ al II-lea; așa dară aŭ trebuit să se dea acelașĭ hrisov în anul 1384, precum vrea Cornides[3], adecă maĭ nainte de a se încorona craiŭ Carol cel mic. Iară cum că Carol cel mic aŭ domnit ca un craiŭ al Ungarieĭ preste tot anul 1385, arată hrisovul luĭ, carele se află la Cornides[4] și sună așa:

«Carol din mila luĭ Dumnedeŭ craiul Ungarieĭ, Ierusalimuluĭ și Sichilieĭ, șcl. credincioșilor sĕĭ capituluĭ besericeĭ Albeĭ din Ardél credincioșilor nostriĭ grație și bună-voință! Ne aŭ spus noao acum de curând nobiliĭ bărbațiĭ magistriĭ Grigorie fiiul luĭ Ioann de Betleem, Petru și Ladislav fiiĭ altuĭ Ioann din Almacherec, iubițiĭ credincioșiĭ noștriĭ, că ar vrea legiuit se între în moștenirea unor sate ale lor Eneh, Bărgĕŭ și Epinaldoh din comitatul Dăbâceĭ, care s'aŭ

[1] Thuroczius f. 202—207. Bonfinius f. 359—362. Reva f. 28.

[2] Székely in Mss. dipl.

[3] Daniel Cornides in Mss. dipl. tom. 2. p. 299

[4] Idem Cornides ibidem tom. 1. p. 303. seq.

dat de pururea de maiestatea nóstră prin alte cărți ale nóstre pecetluite cu pecétea nóstră cea mică aceluia Grigorie în gimătate, și numiților Petru și Ladislav în altă gimătate, supt titlul noao donației nóstre pentru credincióse slujbele lor, de nu le-a sta cine-va împrotivă în partea acésta. Despre carea credincioșiei vóstre tare vĕ poruncim, ca se trimiteți pre omul vostru mărturie vrédnică de credință, în naintea căruia Stefan din Thate, saŭ alt Stefan din Orozfa, saŭ Thoma Ghebardi din Șilcherec. saŭ Mihail fiiul luĭ Petru din Nima, șcl. nefiind alțiĭ de față, omul nostru mergênd în fața maĭ sus ḑiselor sate Eneh, Bârgĕŭ și Epinaldoh, și legiuit chiemând de față pre toți vecinii și cometaneiĭ se bage pre numitul magistrul Grigorie în gimătatea ḑiselor sate, și pre maĭ sus ḑișiĭ Petru și Ladislav în céial'altă gimătate cu tóte folosurile, pertinéntiile și cădințele, și cu căsile din cetatea nóstră a Bistriței și alte cădințe ale lor, și se le stătuéscă acélea numiților magistrilor Grigorie, Petru și Ladislav supt cel maĭ sus ḑis titul al donației nóstre ceĭ noao, ca se le moștenéscă pururea, de nu se va face împrotivire. Iară pre împrotivitorĭ, de vor fi, șcl. Dat în Buda supt pecétea nóstră cea mică, în 15 Ianuarie din anul Domnuluĭ 1386».

Iată se véde din hrisovul acesta, că Carol cel mic s'aŭ al II-lea, încă domnia în Ungaria în 15 Ianuarie al anuluĭ 1386. Așa dară greșesc Turoție [1] și Timon [2], dinpreună cu Haner [3], tocma cu un an, când scriŭ perirea luĭ Carol cel mic la 13 Fevruarie din anul 1385. Iară perirea luĭ Carol al II-lea așa s'aŭ întâmplat: Acesta după ce s'aŭ încoronat craiŭ Ungarieĭ, cum s'aŭ arĕtat la anul 1384, se purta ca un craiŭ ce era, și de fóstele crăése nu mult se păzia. Drept acéia crăiasa cea maĭ bătrână cu palatinul Nicolae Gara aŭ îndemnat pre Blasie Forgacĭ, de aŭ tocat

[1] Thuroczius f. 211.

[2] Timon in Epitome Chronol. f. 54.

[3] Georg. Ierem. Haner Reg. Hung. period. 13. § 247. nota a.

în cap pre craiul Carol în 15 Fevruarie al anului nu 1385 ci 1386, și așa rănit l'aŭ dus din Buda în Visegrad, unde aŭ și murit după scurt timp, și s'aŭ astrucat în mânăstirea sântului Andreiŭ din gios de Visegrad, de unde din porunca papeĭ Urban al VI-lea prin care fusése afurisit pentru neplătirea tributului, fu desgropat, și vr'o câți-va anĭ desgropat lăsat [1].

Maria crăiasa cea maĭ tînără, după mórtea luĭ Carol al II-lea ca o legiuită crăiasă, iarăși aŭ început a ocărmui țéra, precum se véde din hrisovul ce se află la Cornides [2], și e dat din Strigon în dumineca dinaintea serbătoreĭ sânteĭ Margarete, adecă în Iulie din anul 1386, prin carele poruncésce Maria, ca tâlhariĭ cariĭ jefuise pre negustătoriĭ din Sibiiŭ, pretutindenea să se cerce și să se prindă, ci nu îndelung aŭ domnit în pace; pentru că în 25 Iulie, dioa sântului apostolului Iacob, primblându-se dênsa cu mumăsa Elisaveta, cu Nicolae Gara și cu Blasie Forgacĭ, numaĭ de șerbiĭ din curte urmată, aŭ venit fără de véste Ioann Horvat banul Croației cu mulțime de călăreți, și încunjurând pre crăiase cu toți cariĭ era cu dênsele, aŭ tăiat pre Gara, pre Forgacĭ și pre toți curténiĭ, și pre crăiase le-aŭ dus prinse la închisóre în Novigrad din Croația [3], unde aŭ și murit crăiasa cea maĭ bătrână Elisaveta în 16 Ianuarie al anului 1387 [4], și s'aŭ îngropat în Iadra în 9 Fevruarie [5].

Anul 1387. Audind de mórtea craiului Carol al II-lea, și nesciind întâmplarea cea rea a crăéselor Sițismund în anul de acum aŭ venit cu bună óste din Boemia și cât aŭ întrat în Ungaria mulțĭ vitéjĭ aŭ stat lângă dênsul, cu cariĭ mergênd oblu în Buda, acolo s'aŭ strîns maĭ mariĭ

[1] Thuroczius f. 212. Bonfinius f. 365. Reva f. 26.

[2] Cornides ibidem tom. 2. p. 124.

[3] Thuroczius f. 214. Bonfinius f. 368.

[4] Paulus a Paulo f. 726.

[5] Lucius Dalmata f. 409. et Caresino.

ţerii la el, şi după multă sfătuire l'aŭ dus în Alba crăiască şi l'aŭ încoronat craiŭ Ungariei în anul 1387 în 31 Martie, carea ḑi aŭ căḑut tocma în Dumineca Florilor [1]. După încoronarea sa Siţismund întru acéia s'aŭ nevoit, cum se slobódă pre Maria de la închisóre, pre carea, o aŭ şi slobodit în 4 Iunie, şi în 4 Iulie s'aŭ şi întâlnit la olaltă, carea atunci aŭ dat tótă căḑinţa crăimei luĭ Siţismund bărbatuluĭ sĕŭ [2].

După tóte acéstea întru acéia s'aŭ sîrguit craiul Siţismund ca se prindă pre Ioann Horvat banul Croaţieĭ, pre carele l'aŭ şi prins, dară fórte anevoe, şi prinḑêndu'l l'aŭ dus în Pecĭ saŭ Cinci-Bisericĭ, unde sfăşiindu'l maĭ întâiŭ cu cléşte înfocate, l'aŭ legat de códa unuĭ cal, şi târându'l pre tóte uliţile cetăţiĭ aceia, maĭ pe urmă l'aŭ tăiat în patru părţi, şi l'aŭ acăţat de porţile cetăţiĭ acéia, spre pilda altora, şi înfrânarea făcĕtorilor de reŭ; iară soţiilor banuluĭ Ioann Horvat le-aŭ tăiat capetele [3].

Isprăvind Siţismund şi pedépsa resvretitorilor, s'aŭ apucat cu deadinsul de ocărmuirea ţereĭ şi între céle-lalte fapte ale luĭ aŭ dat hrisovul care urméză, se află la Cornides [4] şi sună aşa:

«Noĭ Siţismund din mila luĭ Dumneḑeŭ, craiul Ungarieĭ, Dalmaţieĭ, Croaţieĭ, ş. c. l., marhionul Brandeburguluĭ, ş. c. l, facem însciinţare tuturor cărora se cuvine, prin rêndul acestora, că noĭ precum îndémnă crăiasca grije pre maiestatea nóstră, ca vredniciile tuturor credincioşilor nostri se le măsurăm, cu milostivă inimă şi acelora, pre carii faptele vîrtuţilor sale îĭ fac vrédnicĭ de resplătirea crăiască, se le dăm dar cuvios vrednicii lor. Drept acéia socotind curata credinţă, şi adevĕrata statornicie a nobiluluĭ bărbat,

[1] Thuroczius f. 215. Bonfinius f. 369. Pistorius f. 768. Timon in epitome Chronol. f. 55.

[2] Paulus a Paulo testis oculatus f. 726.

[3] Thuroczius f. 217. Bonfinius f. 373.

[4] Daniel Cornides Mss. Dipl. tom. 1. p. 255.

românuluĭ Ivan, fiiuluĭ luĭ Dragmer, al fiiuluĭ adecă al sororeĭ de un pântece a măriților bărbațĭ Balc și Drag voevoduluĭ, între céle-lalte deregătoriĭ comitilor secuilor a credincioșilor nostri, carea el o aŭ avut și o are cătră noĭ și cătră sântă corona nóstră. Maĭ ales socotind slujbele céle credincióse cu care el în tóte trebile nóstre, și ale crăimeĭ nóstre, și în maĭ multe războe norocóse și nenorocóse, suferind suduróse ostenelĭ și gréle chieltuelĭ s'aŭ sîrguit a plăcea maiestateĭ nóstre, doao sate ale nóstre chiemate Izan și Vapsa de jos din pertinențiile cetățuĭceĭ nóstre Hust și din comitatul Maramurășuluĭ, scoțêndu-le acélea, și despărțindu-le de supt domnia și proprietatea numiteĭ cetățuĭceĭ nóstre, cu tóte folosurile și pertinénțiile acelora, adecă cu pămênturile céle lucrate și nelucrate, cu apele și cursurile apelor, cu morile, râturile, viile și cu tóte folosurile supt metele lor céle adevĕrate și vechĭ, supt care s'aŭ moștenit și ocărmuit până acuma cu numele crăesc, și pentru slujbele maĭ sus dise și pentru mórtea tătâne-sĕŭ a reposatuluĭ maĭ sus numituluĭ Dragomer, și a luĭ Tatamir fratéluĭ celuĭ de un pântece al aceluia Ivan, carĭ nu s'aŭ înfricoșat a muri în fericite războele reposatuluĭ prea luminatuluĭ prințuluĭ domnuluĭ Ludovic craiuluĭ Ungarieĭ, părinteluĭ nostru celuĭ prea iubit și de neștérsă pomenire împrotiva nemicilor sânteĭ coroniĭ oștindu-se, adecă Dragomer supt Vidin, și Thamir supt Bolț, maĭ sus disuluĭ Ivan fiiuluĭ numituluĭ Dragomer, și printr'ênsul moșténilor luĭ, și următorilor moșténilor luĭ, din bună voința prea luminateĭ prințipiseĭ dómneĭ Marieĭ crăéseĭ, muéreĭ nóstre ceiĭ prea iubite, și din rescopt sfatul prelaților și baronilor nostri, din crăescĭ mânile nóstre, și din adevĕrată sciință supt titulul de donație noao, și cu tótă cădința cu carea sânt supt dăruirea nóstră, le-am dat și dăruit, ba le dăm, dăruim și cinstim prin scrisórea acésta, ca pururea și nechemăcĭos îndărăpt se le moștenéscă, ținâ și ocârmuiască, remânênd nevătămată cădința nóstră. Și acéstea când i se vor aduce înapoĭ le vom face se se scrie

în formă de privilegion. Dat în Buda în ḍioa sânteĭ vergureĭ și muceniţeĭ Catharineĭ, în anul 1387.»

Donaţia acéstea în original se află în arhivul prea înălţateĭ cămăreĭ ungurescĭ ceiĭ de curte din Buda; iară tu veḍĭ și hrisovul luĭ Ludovic, care l'aŭ dat luĭ Balc, și eŭ l'am scris la anul 1359, în carele Dragmer se ḍice a fi fost frate luĭ Balc, nu nepot din soră.

Învrăjbindu-se așa, precum am ḍis maĭ-nainte, ungurii, Hedviga fata cea maĭ tinere a reposatuluĭ craiuluĭ Ludovic celuĭ dintăiŭ, întru acéia s'aŭ silit ca se tragă pre românĭ în partea sa și a polonilor[1], bine sciind de ce folos și razim aŭ fost românii și tătâne-sĕŭ. Drept acéia la atâta aŭ adus pre Petru Mușat domnul Moldoveĭ, cât în anul de acum s'aŭ unit cu polonii; căcĭ ḍice regestul de la Doghiel[2]. «În anul 1387, în ḍiua aduceriĭ móștelor sântuluĭ Stanislav. Cărţile în care se cuprinde supunerea și omagiul de credinţă ce l'aŭ pus Petru palatinul Moldoveĭ cu némul sĕŭ craiuluĭ Ladislav, crăiéseĭ, următorilor lor, și crăimeĭ Polonieĭ, cu jurământul luĭ care l'aŭ făcut după obicéiul besérecĕĭ resărituluĭ sărutând semnul vieţiĭ din mănile luĭ Chiprian mitropolituluĭ Chioviĕĭ.» Iarăși alt regestru de la același Doghiel[3], ḍice: «În anul 1387, consiliariĭ luĭ Petru palatinuluĭ Moldoveĭ întăresc omagiul făcut craiuluĭ Ladislav, și crăéseĭ Hedvigeĭ, și făgăduiesc, că eĭ cu tot némul vor fi supușĭ craiuluĭ și crăimeĭ Polonieĭ, și jóră după légea rĕsărituluĭ sărutând crucea din mănile luĭ Chiprian mitropolituluĭ Chioviĕĭ.» Sarnichie[4] încă scrie: «Întorcêndu-se Iaghello din Litvania în Polonia pre Petru palatinul Moldoveĭ saŭ Valahieĭ cu boériĭ sĕĭ jurându'l, l'aŭ primit în clientela sa.»

Mie mi-ar plăcea a vedea hrisóvele, ale cărora regestruri le aduce Doghiel, în original, pentru că nu cred eŭ se se

[1] Ioann. Christ. Engel in antiq. Historia Moldaviae p. 110.

[2] Mathias Dogiel in Codice Dipl. Poloniae tom. 1. p. 597.

[3] Idem Dogiel l. c.

[4] Stanislaus Sarnicius in Annalibus Polon. Libr. 7. cap. 4.

fie supus Petru II Mușat pre sine polonilor, precum nici următorii lui s'aŭ supus vre odată, fără numai cât aŭ făcut mai adese-ori alleanță cu polonii cum voiŭ arăta la anii viitori. Iară alleanța nu e supunere: așa dară se dovedésce, că polonii numai din fală deșartă amêstecă alleanța cu supunerea, precum dintru acéiași fală amêstecă și titulii domnilor românescĭ cu palatinii lor; pentru că de voiŭ întreba eŭ avut'aŭ vre un palatin leșesc atâta putére, cât aŭ avut măcar care vodă din Moldova saŭ din Valahia, ci ne i vor respunde? ci despre întrebarea acésta voiŭ cuvînta airilea mai multe.

Anul 1388. La anul acesta așa scrie Enghel[1]: «La anul 1388 se află a fi fost un dominican, anume Stefan Ruteni, episcop lătinesc în Seret, ce iaste semn, că polonii se amesteca în Moldova și atuncĭ.»

Anul 1389. Halcocondyla[2] la anul de acum scrie despre Lazar despotul Serbieĭ precum urméză: «Eleazar avênd féte, pre una o aŭ dat lui Sisman craiului Odrisiilor saŭ al moldovénilor, făcêndu'l șie ginere.» La care dise ale lui Halcocondyla însémnă Stritter[3] dicênd: «Tâlcuitoriul nu bine adaogă: saŭ al moldovénilor, sciindu-se din céle mai din nainte, că Sisman aŭ fost craiul Bulgarilor și nu al moldovénilor.» Eŭ te îndrept la anul 1380, unde am cuvîntat despre acésta.

Gheorghie Fabrichie[4] încă așa scrie: «În anul 1389 Baiazet cel dintâiŭ, craiul turcilor, aŭ învins pre Lazar prințul bulgarilor.» Ci greșésce Fabrichie, pentru că Lazar aŭ fost prințul saŭ craiul sirbilor, nu al bulgarilor, se nu dic mai multe. Iară Doghiel[5] aduce hrisovul, care urméză:

«Noĭ Magn și Roman Heritchi comitiĭ luminatului prin-

[1] Ioann. Christ. Engel in antiq. Hist Moldaviae p. 110.
[2] Laonicus Chalcocondylas p. 27.
[3] Stritterus Bulgaricorum § 497.
[4] Georgius Fabricius Lib. 2.
[5] Mathias Dogiel in cod. Dipl. Regni Poloniae tom. 1. p. 597.

ţuluĭ Domnuluĭ Mirceĭ voevoduluĭ Valahieĭ ș. c. l., aşişderea Dugoiŭ marşalul mărituluĭ prinţuluĭ domnuluĭ Petru voevoduluĭ Moldoveĭ, trimişĭ solĭ, cunóscem prin rândul acestora de obște mărturisind, că fiind noĭ trimişĭ la prea luminatul prinţul domnul Vladislav craiul Poloniеĭ ș. c. l., în deregătorie de solĭ, acésta orânduială am făcut cu acelaşĭ domn Vladislav craiul în numele și partea maĭ sus numituluĭ Domnuluĭ Mirceĭ, domnuluĭ nostru, a căruia putére o avem în noĭ vĕrsată, făcênd legătură de pretenșug neschimbat de âmbe părţile, carea se se ţină pururea nemișcată, și pre domnul Vladislav craiul maĭ sus dișul Domnul Mirce voivodul cu tótă putérea sa, când i se va pofti ajutoriul, va trebui și va fi datoriŭ în tot typul a'l ajuta împrotiva craiuluĭ Ungarieĭ, și împrotiva puteriĭ tuturor supușilor luĭ, iară împrotiva altor nemicĭ aĭ numituluĭ domnuluĭ Vladislav numaĭ după plăcérea sa îl va ajuta, după cum se cuvine unuĭ priéten. Aşişderea domnul Vladislav craiul, când va pofti domnul Mircea voivodul, va trebui și va fi datoriŭ a'l ajuta cu tótă putérea împrotiva numituluĭ craiuluĭ Ungarieĭ, și împrotiva tuturor supușilor, iară împrotiva altor nemicĭ aĭ numituluĭ domnuluĭ Mirceĭ voivoduluĭ îl va ajuta numaĭ după plăcérea sa, ca un préten. Preste acéstea făgăduim că despre aleanţa acésta, și neschimbat pretenșugul acesta la mișlocul părésimeĭ acum viitóre, saŭ, dăndu-se vre o împedecare legiuită, la opt ḑile după acéia, pentru întărirea celor maĭ sus ḑise, maĭ sus numitul domnul Mircea va trimite cartea sa pecetluită cu pecétea luĭ cea maĭ mare în Moldova prin bunĭ și marĭ soliĭ sĕĭ, căruia cărţi asémenea a trimite supt titulul sĕŭ și pecétea sa cea maĭ mare la numitul loc prin marĭ soliĭ sĕĭ detoriŭ va fi și numitul domnul Vladislav craiul, prin mărturisirea întăritelor cu peceţile nóstre cărţilor acestora. Dat în Radom Vineri după zemislirea fericiteĭ Marieĭ vergureĭ, în anul Domnuluĭ 1389.»

Din hrisovul acesta încă poţĭ culége, că jurămîntul luĭ

Petru II Mușat domnului Moldoveĭ, care l'am adus la anul 1387, n'aŭ fost de supunere, fără numaĭ de aleanță. Poți culége și acéia, că Cromer [1] mult smintésce când scrie despre aleanța aci adusă dicênd: «Custă și în arhivul crăesc hrisóve despre aleanța, carea cu puțin maĭ nainte o aŭ făcut Vladislav cu Mircea palatinul Valahieĭ, federatul craiuluĭ Ungarieĭ, prin care s'aŭ legat, ca unul fără de altul se nu se bată cu craiul Ungarieĭ, nicĭ pace se se facă cu dênsul, de nu vor întări amêndoĭ.» Căcĭ hrisovul numaĭ atâta dice, ca unul pre altul se ajute cu tótă putérea împrotiva luĭ Sițismund craiuluĭ Ungarieĭ înse la anul viitor s'aŭ făcut, ce dice Cromer.

Maĭ pre urmă la anul de acum prea vestitul Enghel [2] scrie: «În 8 Dechemvrie al anuluĭ 1389, s'aŭ făcut o întreită alleanță în cóntra luĭ Sițismund, carea o aŭ iscălit boériul Dugoiŭ din Moldova în numele domnuluĭ sĕŭ Petru Mușat vodă. În altă alleanță dintre Vladislav și Mircea vodă din 20 Ianuarie al anuluĭ 1390, nu se maĭ află Petru Mușat: dóră aŭ fost murit în sfîrșitul anuluĭ 1389; după mórtea luĭ Petru Mușat aŭ trebuit boériĭ se tragă la sine cădința alégeriĭ luĭ vodă. Tot despre Petru Mușat maĭ iaste de a semna, că el după însemnarea luĭ Scarlat, aŭ fost fecĭorul luĭ Costea Mușat, de quo non scitur, ubi principaverit, dicitur, quod ejus genus sit ex familia Despotiana Regum Serviae, ci din cuvintele acéstea pentru dicitur, nimica se póte închide cu temeiŭ.»

De disele acéstea ale prea vestituluĭ Enghel eŭ încă nu mĕ feresc, ci tu vedĭ acélea care le-am scris la 1359, și care le voiŭ scrie la anul viitoriŭ.

Anul 1590. La anul de acum așa scrie prea vestitul Enghel [3]: «§ 12. După Petru Mușat aŭ domnit Stefan treĭ

[1] Martinus Cromerus Lib. 15. p. 253.

[2] Engel in antiq. Historia Moldaviae p. 110.

[3] Ioannes Christianus Engel in antiq. Hist. Moldaviae p. 110. seq.

anĭ, de la anul 1390 până la 1392. — După analistul rusesc, și după însemnarea din Iași, a luĭ Scarlat și a luĭ Cantemir, luĭ Petru Mușat necurmat i-aŭ urmat Roman frate-sĕŭ, carele aŭ domnit treĭ anĭ, și după Roman acesta aŭ domnit Stefan 7 anĭ; ci după istoriciĭ ungurescĭ nu póte sta acésta, pentru că întru al patrulea an, cum aceștia, după încoronarea luĭ Sigismund, adecă întâia Iunie 1390, domnea în Moldova Stefan. Acésta așa se póte înțelége că Stefan aŭ domnit maĭ întâiŭ treĭ anĭ de la 1390 până la 1392, după acéia s'aŭ măzălit prin frate-sĕŭ Roman treĭ anĭ, de la anul 1392 până la anul 1395, apoĭ iară s'aŭ rădicat și aŭ maĭ domnit 4 anĭ, până la anul 1399. Improtiva luĭ Stefan acestuia s'aŭ sculat Sigismund întru al patrulea an al crăimeĭ sale, adecă în anul 1390, după Iunie.»

Până aci prea vestitul Enghel, și după cum mi se pare, nu rĕŭ; pentru că și Leunclavie[1] dice, că împrotiva luĭ Stefan acestuia II, domnuluĭ Moldoveĭ în anul 1392, s'aŭ făcut mare rĕscólă, pentru care el aŭ năzuit la ajutoriul turcesc, ci târdiŭ, căcĭ el s'aŭ pus la închisóre maĭ 'naînte de a sosi turciĭ. De unde eŭ culeg că frate-sĕŭ Roman I, aŭ făcut rescóla asupra luĭ, și așa Enghel are direpț, că Stefan II aŭ domnit în doao rânduri.

La anul 1359, am arĕtat, cum trebue se se pună siréoa domnilor Moldoveĭ începênd de la Dragoș vodă până la Petru Mușat saŭ al doilea vodă; aci voiŭ pune siréoa celora-lalțĭ domnĭ începênd de la Petru II Mușat vodă până la Alexandru vodă cel dintâiŭ. Așa dară după Lațco vodă aŭ domnit Petru vodă Mușat, fiiul luĭ Lațco, căcĭ aŭ fost frate cu Roman I, iară Roman aŭ fost fecior luĭ Lațco, cum mărturisésce Cantemir, și însemnarea din Iași[2] de la anul 1373—1389. Luĭ Petru II Mușat ĭ-aŭ urmat Stefan II în treĭ anĭ, de la 1390—1392, apoĭ Roman I, în alțĭ treĭ

[1] Leuclavius in hist. Turcica p. 18.

[2] Cantemir et Index Iassiensis apud eundem Engel l. c p. 112. seq.

ani, de la 1392—1395. După Roman I, iarăș aŭ domnit Stefan II, precum s'aŭ ḑis, patru ani, de la 1395—1399. Stefan acesta, carele aŭ domnit în doao rânduri, după Miron, aŭ fost frate cu Roman, drept acéia și cu Petru II Mușat, și așa Petru II Mușat, Stefan al II și Roman I aŭ fost feciorĭ luĭ Lațco vodă. Luĭ Stefan II vodă după însemnarea din Iași cea maĭ sus adusă, i-aŭ urmat fiiul sĕŭ Petru III, carele aŭ domnit numaĭ un an, și i-aŭ urmat fiiul sĕŭ Iuga, carele iarăș numaĭ doĭ anĭ aŭ domnit, de la 1400—1401, și aŭ făcut loc frate-sĕŭ luĭ Alexandru celuĭ dintâiŭ. Care fiind așa, căcĭ se minuneză pre vestitul Enghel[1], cum aŭ putut domni în cursul de ḑéce anĭ moșul, tatăl, și nepotul? aŭ dóră cu neputință iaste acésta? Eŭ se ḑic adevĕrul, nu vĕd în ce ar sta neputința acésta : Pentru că fiind Stefan II frate cu Petru Mușat, când aŭ încetat a domni, aŭ trebuit se fie bătrân și Petru al III, feciorul luĭ încă aŭ putut fi de ḑile, ba și nepotu-sĕŭ Iuga încă aŭ trebuit se fie atuncĭ în vârstă, pentru ce n'aŭ putut dară și domni întru aceĭ ḑéce anĭ? Maĭ bine ar fi lucrat prea vestitul Enghel[2] de ar fi urmat însemnarea din Iași, că așa la anul 1400 nu ar fi greșit atâta, cât greșésce, precum voiŭ arĕta acolo.

Aci pentru maĭ mare ușurarea și a cetitorilor și a mea, ca de aci înainte să pociŭ scrie pre fiesce-care domn moldovenesc, al câtelea aŭ fost cu acel nume, siréoa lor o pun, precum va urma, începênd de la Dragoș până la Alxandru I, nu că dóră aș créde, că Dragoș aŭ fost domnul cel dintâiŭ al Moldoveĭ, ci pentru că siréoa domnilor celor dinnaintea luĭ, eŭ însumĭ nu o sciŭ, de am și arĕtat numele unora. Așa dară aŭ domnit 1, Dragoș; 2, Sas; 3, Bogdan I; 4, Stefan I; 5, Petru I; 6, Lațco I; 7, Petru II Mușat; 8, Stefan al II; 9, Roman I; 10, iarăș Stefan II; 11, Petru III; 12, Iuga; 13, Alexandru I.

După ce am scris céle maĭ din sus pentru maĭ bună înțelégere, viŭ la istoria anuluĭ de acum, în carea vine în

[1] Idem Engel l. c. p. 113. | [2] Idem Engel l. c. p. 114 seq.

nainte: întâiŭ hrisovul luĭ Mircea vodă, carele se aduce de Doghiel [1] și sună așa:

«Mircea din mila luĭ Dumnedeŭ voevodul Valahieĭ, duxul Făgărașuluĭ și al Omlașuluĭ, comitul Severinuluĭ, despotul Dobrodichiuluĭ și domnul Drăștioruluĭ, facem însciințare tuturor celor de acum și celor viitorĭ cărora se cuvine a sci și vor audi acéstea, că vrênd și poftind noĭ a face legătură de pretensug nemișcat cu prea luminatul prințul domnul Vladislav din mila luĭ Dumnedeŭ craiul polonilor, domnul ținuturilor Cracovieĭ, Sandomirieĭ, Lanțițieĭ, Cuiavieĭ, Litvanieĭ cel maĭ mare, Pomeranieĭ și al Russieĭ, din sfatul tuturor boérilor nostri orânduială ca acésta am făcut, și facem de âmbe părțile de a se ținea pururea nevătămată, carea o și întărim prin cărțile nóstre, adecă, că pre numitul prea luminatul prințul domnul Vladislav craiul Polonieĭ ș. c. și pre supușiĭ luĭ când vor pofti ajutoriul nostru, de către năvălirea și năpădirea craiuluĭ Ungarieĭ și a supusilor luĭ pururea vrem aĭ apĕra cu tótă putérea nóstră, iară împrotiva altor nemicĭ numaĭ după plăcérea nóstră făgăduim căĭ vom ajuta precum se cuvine unuĭ priéten: și acelaș domn craiul va fi datoriŭ a ne ajuta pre noĭ numaĭ împrotiva craiuluĭ Ungarieĭ și a supușilor luĭ cu tótă putérea sa; iarăș împrotiva altor nemicĭ după plăcérea sa, cum s'aŭ dis despre noĭ. Intru a căria mărturisire și tărime dăm scrisórea acésta întărită cu authentica și cea maĭ mare pecétea nóstră. Dat în Lublin în ajunul sânteĭ vergureĭ Agnes, în anul domnuluĭ 1390.»

Serbătórea sânteĭ Agnes cade în 20 Ianuarie, așa dară în Ianuarie din anul 1390, Mircea vodă aŭ trebuit se fie fost de față în Lublin.

A doao, hrisovul solilor luĭ Mircea vodă carele iarăș se aduce de Doghiel [2] și sună așa:

«Noĭ Roman Heritchi și Cadlus Șadchi solĭ trimișĭ la

[1] Mathias Dogiel in Codice Diplomat. Poloniae tom. 1, p. 598.

[2] Idem Dogiel l. c.

céle mai în jîos scrise, vrem a însciința pre toți și pre fiescecare, la carii vor veni acéstea, că după ce am fi ținut noi adunare în Sucéva orașul Moldoveĭ, din porunca prea luminatului domnului Mircea voivodului Valahieĭ ș. c. a milostivului nostru domn, din plină putérea lui despre o parte, cu sîrguitorii ostași jupânii, Gervasie din Daloviț și Benson din Zabocruț, carii iarăș aŭ plină poruncă de la prea luminatul prințul domnul Vladislav craiul Polonieĭ ș. c. despre altă parte, despre unirea și aleanța cea de nemișcat pretensug, care s'aŭ făcut până acuma și de aci înainte se va face deplin din voia lui Dumnedeŭ, făcênd, avthenticând, și pecetluind cărțile despre acésta, am judecat, făcut, și după cum ni s'aŭ vĕdut mai dirept âmbelor părți am orânduit, și cercând cu deadinsul, am aflat nisce închieturi, care unirea acéia o vor întări; adecă ca numitul domnul craiul Polonieĭ se nu încépă vre-un războiŭ în contra craiului Ungarieĭ și a supușilor lui, de nu va însciința mai înainte pre domnul nostru Mircea Vodă și pre divanul lui, despre tóte pricinile războiului, și de nu vor fi întărite acélea și prin divanul crăesc. Preste acésta de s'aŭ făcut vre o pace, s'aŭ încetare de la arme, saŭ întocmire între numitul Mircea vodă, domnul nostru, și între craiul Ungarieĭ, adecă saŭ de s'aŭ primit până la o vréme, saŭ de s'aŭ orânduit de pururea, saŭ de s'aŭ aședat măcar cum, pre domnul craiul Polonieĭ nelăsându'l dintr'ênsele, acélea numitul domnul craiŭ va trebui se le lase, se le placă, și se le priiméscă, și se trebuiască a le avea plăcute, lăsate și primite în tóte închieturile, osebirile și punturile lor, prin întărirea cu avtentică pecétea sa până la o vréme, saŭ de pururea, precum va aduce cu sine orânduiala acéia. Iarăș pentru ca fericită unirea acésta în tóte condițiile se remână statornică, am aședat, că de ar vrea orĭ cine dintre ceĭ aleați, măcar cum s'aŭ primit în alleanța acésta, se se deșdine orĭ cum de la legătura unireĭ, atuncĭ pre deșdinatul acela ceia-lalți alleați, după ce îl vor dojeni cu deadinsul,

trebue, și'l pot sili, ca se țină făgăduința sa deplin. Și cariĭ vrem, se venim pre Sânzianele viitóre în Sucéva, cu soliĭ maĭ sus dișĭ aĭ numituluĭ domnuluĭ craiŭ cu tóte cărțile și pecețile luĭ céle despre unire saŭ alleanță, ca se se facă osebită aședare despre făgăduințele numiților prinților domnilor nostri ș. c. Dat în Sucéva în ḑioa Getrudeĭ vergureĭ (adecă în 15 Noémvrie) din anul D. 1390».

Din hrisovul acesta se véde, că afară de Vladislav craiul Polonieĭ, și de Mircea domnul Țereĭ Românescĭ aŭ maĭ fost cine-va în alleanța împrotiva luĭ Sițismund craiuluĭ Ungarieĭ făcută, carele bine că nu se numésce, altul a fi n'aŭ putut fără numaĭ Stefan II domnul Moldoveĭ; pentru că el era domn între Valahia și Polonia, și almintrelea încă, de nu ar fi fost el amestecat în alleanța maĭ sus adusă, cum ar fi îndrăznit a îngădui ca soliĭ alleanțelor se se adune în Sucéva cetatea sa? Bârfésce așa dară Turoție[1], când scrie, că trăgêndu-se moldovéniĭ și munténiĭ de supt ascultarea ungurilor, când ocărmuia muére pre unguri, Sițismund în al patrulea an după încoronarea sa, adecă în anul 1390, aŭ bătut pre Stefan II domnul Moldoveĭ și l'aŭ adus iarăși supt ascultare, pentru că Moldova și Valahia, cum s'aŭ arĕtat la aniĭ trecuțĭ, și maĭ ales la anul 1377, n'aŭ fost vre odată de la începutul Ungarieĭ, supt ascultarea crailor ungurescĭ: și maĭ mult bârfesc Bonfinie[2] și Petru de Reva[3], dintre cariĭ acesta ḑice, că Stefan II aŭ fost domnul Valahieĭ, iară cela-l'alt, că aŭ fost domnul amânduror Valahiilor, când se scie, că în Valahia domnea Mircea vodă. Ci acésta o aŭ scris numaĭ de fală Turoție și dintr'ênsul ceia-l'alțĭ dimpreună cu Foresti[4]; pentru că Stefan II în anul de acum s'aŭ bătut cu Baiazet sultanul turcilor, nu cu Sițismund: căcĭ scrie Cantemir[5]:

[1] Thuroczius in Chronica Hungarorum Part. 4. cap. 5.

[2] Bonfinius Decad. 3. Lib. 2.

[3] Petrus de Reva Centuria 5.

[4] Foresti nel Mappamondo Istorico Lib. 11.

[5] Princeps Demetrius Cantemir in Historia Osmanici Regni Lib. 1. cap. 5. No 2.

«Din pérderea carea o aŭ pătimit maĭ 'nainte de doĭ anĭ seraschiriul Soliman basa de la moldovénĭ, înfricoșindu-se (sultanul Baiazet), n'aŭ maĭ cutezat a'șĭ încredința óstea pre alțiĭ, ci el însușĭ s'aŭ gătit asupra moldovénilor. Drept acéia după ce'șĭ aŭ trecut óstea în Evropa, aŭ făcut pod preste Dunăre și aŭ prădat tótă Moldova, apoĭ s'aŭ tăbărât la satul chiemat Răzbóe de lângă Siret. Prințul Moldoveĭ Stefan încă aŭ mers acolo și după o sângerósă bătae s'aŭ învins moldovéniĭ și s'aŭ împrăștiat. Stefan însuș încă cu fuga aŭ scăpat la cetatea Némțuluĭ, în carea lăsase pre muma sa cu tare straje. Aŭ ajuns acolo în reversatul dorilor, și poruncind, se'ĭ deschidă porțile, mumă-sa spăimêntată de o véste ca acésta ênsa s'aŭ suit pre zid, și nu l'aŭ sloboḍit în lăuntru, ḍicêndu'ĭ: «Fiĭul meŭ! de când trăescĭ pre pământ, nu te-am vĕḍut, a te întórce de la războiŭ fără de biruință; dacă ți-aĭ uĭtat acuma vitejia, maĭ vrut'aș fi eŭ, ca tu se peĭ de mânile nemicilor, de cât se trăescĭ cu rușine, și se mulțemescĭ scăparea ta de la mórte, uneĭ mueriĭ. Mergĭ drept acéia îndărăpt, și saŭ vină biruitoriŭ, saŭ nu maĭ veni maĭ mult». Pe Stefan așa l'aŭ pătruns cuvintele mâne-sa, cât îndată s'aŭ înturnat de la cetate și întâmpinându-se cu un trâmbițaș, ĭ-aŭ poruncit se sufle de războiŭ și aŭ strâns 12000 din ceĭ scăpați de sabiile nemicilor. Pre aceștea i-aŭ jurat, se învingă, saŭ se móră, apoĭ aŭ năvălit preste nemicĭ, cariĭ se împrăștiase la pradă, și bătêndu'ĭ i-aŭ fugărit. După acéia la Vașluiŭ, carele e departe de Iașĭ numaĭ 20 de miluri, aŭ prădat cortul împĕratuluĭ, aŭ împrăștiat pre turcĭ, și aŭ întețit pe împĕratul, de carele se cutremura lumea, de însu'șĭ s'aŭ spăimêntat, și cu puținĭ de aĭ sĕĭ aŭ fugit în Odriŭ».

Podesta[1] încă scrie: «În anul 1390 Baiazet aŭ cuprins țéra Siratouluĭ cea aducĕtóre de aur și de argint. Firc Beg avênd poruncă se prade țerile de lângă Sirratoŭ, maĭ pre

[1] Ioannes Baptista Podesta in Annalibus turcicis Part. 1. cap. 5.

urmă aŭ prădat Valahia». Așișderea scriŭ și annaliĭ turcescĭ, ceĭ de Leunclavie întorșĭ pe lătinie la anul Heghireĭ 791 de la Hs. 1390, numaĭ cât în loc de Sirratoŭ și Firk Beg pun Chirratoŭ și Foris Beg, ci carea țéră se numésce Sirratoŭ saŭ Chiratoŭ, gâcésce tu.

Tot de acesta an se țin și hrisóvele luĭ Siților mund, care le aduce prea învețatul Cornides: unul dat în 12 Avgust 1390 [1], prin carele se poruncésce convéntuluĭ din Leles, ca se reâmble otarul satuluĭ Alșo-Apșa chiemat din Maramurăș pentru Balc și Drag feciorii luĭ Sas Vodă din Moldova; altul dat în 4 calende ale luĭ Aprilie dintru acesta an [2], prin carele se orânduésce, ca negutătoriĭ din Cluș, mergênd la tîrg în Baciu și de acolo în Hoedin saŭ Almaș, numaĭ în Baciu se plătéscă obicinuitul tribut.

Anul 1391. Mircea vodă în anul de acum iarăș aŭ întărit alleanța cu Vladislav craiul Polonieĭ împrotiva luĭ Sițismund craiuluĭ Ungarieĭ prin hrisovul sĕŭ, carele se aduce de Doghiel [3] și se închide așa: «Intru a căria tărime de pururea am făcut să se achiațe de acéstea pecétea nóstră cea maĭ mare prin credincioșiĭ comitiĭ nostri Maĭna și Volcun. Dat în Lemburga a opta dĭ după Sânpetru din anul domnuluĭ 1391.»

Sarnichie [4] încă așa scrie: «în anul 1391, croatele, bosnéniĭ, bulgariĭ, romániĭ și munténiĭ, urând ocârmuirea mueriĭ și a luĭ Sițismund ca a unuĭ craiŭ strein s'aŭ plecat spre rescólă, și pre Hedviga o aŭ cunoscut adevĕrată moșténă a Ungarieĭ. Așa palatinul Bessarabieĭ cu tótă țéra sa s'aŭ dat supt clientela craiuluĭ Vladislav, și a crăéseĭ Hedvigeĭ.» Ci Sarnichie trage foc la óla sa, și tocma așa scrie aci adevĕrul, precum aŭ fost pe vrémea acésta supt unguri Bulgaria, carea maĭ de mult o stăpânea Turciĭ.

[1] Daniel Cornides Mss. Dipl. tom. 2. p. 498.

[2] Idem Cornides ibidem tomo 7. p. 308.

[3] Mathias Dogiel in codice dipl. Poloniae tom. 1. p. 599.

[4] Stanislaus Sarnicius in Annalibus Polon. lib. 7. cap. 4.

Anul 1392. La anul 1390 am arĕtat din Leunclavie că în anul de acum mare rescóla s'aŭ făcut împrotiva luĭ Stefan II, domnuluĭ Moldoveĭ, în carea el s'aŭ măzălit, și i-aŭ urmat frate-sĕŭ Roman I, despre carele așa scrie prea vestitul Enghel[1]: «Roman aŭ domnit în Moldova 3 anĭ, de la 1392—1395; se véde a fi fost alleatul luĭ Theodor Coriatovicĭ, și cu dênsul a fi fost și repus. Cum că Roman aŭ fost frate cu Petru Mușat, întru acéia se nărăvesc tóte însemnările despre domniĭ Moldoveĭ. Scarlati adaogă că Roman aŭ avut muére pre Anastasia fata prințuluĭ Lațco (dóră fata luĭ Stefan Lațcovicĭ voevoduluĭ Ardéluluĭ) din carea el aŭ avut 6 prunci. Dositheŭ mitropolitul Moldoveĭ ne încredințază că aŭ cetit un hrisov al luĭ din anul 1392.»

Eŭ mĕ mir ce are atâta prea vestitul Enghel cu Theodor Coriatovicĭ, când acesta încă în anul 1340 aŭ remas în Ungaria, cum s'aŭ arĕtat la anul acela, nicĭ aŭ putut trăi până la anul 1392. Anastasia muérea luĭ Roman, încă nu sciŭ, pentru ce n'aŭ fost fata luĭ Lațco domnul Țereĭ Muntenescĭ, că acesta se póte dice a fi fost prinț, nu voivodul Ardéluluĭ, carele nicĭ fata 'șĭ-o ar fi numit Nastasic, fiind numele acesta necuviincios ungurilor.

Turoție[2] la anul al șéselea al crăimeĭ luĭ Sițismund adecă la anul 1392 iarăș bârfésce, că Sițismund ar fi bătut pre Mircea vodă, și că ar fi cuprins și Nicopoiul cel mic de la Mircea; și pre Turoție îl urméză Bonfinie[3], apoĭ pre aceștea îĭ urméză maĭ toțĭ streiniĭ, afară de Spondan, ale căruia cuvinte le voiŭ aduce la anul îndată următoriŭ, din care lesne veĭ culége că Turoție aci încă numaĭ dea fala vorbésce, și greșésce, precum aŭ greșit și punênd mórtea crăéseĭ Marieĭ în anul de acum, întâmplându-se acéia în anul 1395, precum nicĭ prea vestitul Enghel[4]

[1] Ioannes Christ. Engel in antiq. Hist. Moldaviae p. 112.

[2] Thuroczius part. 4. cap. 6.

[3] Bonfinius Decad. 3. lib. 2.

[4] Idem Engel in antiq. Hist. Valachiae part. 1. p. 158.

tăgăduésce, măcar că el pretutindenea unde póte, tot jarul îl traje la óla ungurilor, necăutând maĭ de multe orĭ adevĕrul, carele iaste tocma de lipsă în fiesce-care istoric.

Din pricina acésta, că istoriciĭ ceĭ maĭ mulțĭ nu cércă se scrie adevĕrul, ci numaĭ cum se înalțe pre un ném, ca se-ĭ dobândéscă buna voința și se surpe pre altul, căruia îĭ pismuesc urzirea, vîrtutea și lauda, aŭ ijdănit și Heltaĭ Sasul iarăș, saŭ propoveduitoriul sasilor din Cluș, despre carele maĭ multe voiŭ ḑice la aniĭ viitorĭ, povéstea saŭ minciuna, carea maĭ mult spre hula a ungurilor, de cat a românilor Borșaĭ Paul[1] o aduce așa: «In anul 1392 când s'aŭ dus craiul Siţismund cu óste asupra luĭ Dan voevoduluĭ muntenesc, s'aŭ sălășluit craiul în Deva din Ardél, și aŭ poruncit se'ĭ aducă pre fata unuĭ boériŭ, carea era prea formósă, la sine, ci fata nu i-aŭ plinit pofta, până ce nu i-aŭ făgăduit craiul, că, de se va face tărósă, și de dênsa, și de pruncul, carele se va nasce dintr'ênsa, va avea grije, după a căruia tare făgăduință îngăduind aŭ pornit grea de dênsul. Maĭ pre urmă înturnându-se craiul biruitoriŭ din Țéra Românéscă, iarăș acolo aŭ sălășluit, și fata chemată fiind la el i-aŭ spus că iaste tărósă, pentru carea bucurându-se craiul, i-aŭ dat un inel, ḑicêndu'ĭ, că de va nasce fiiŭ, se'l ducă în Buda, și'l va face domn, și'ĭ aŭ dat și banĭ destuĭ, iară plinindu-se vrémea, aŭ născut fiiŭ, și'l aŭ numit Ioann, apoĭ cu vréme feméia aŭ spus lucrul frateluĭ sĕŭ luĭ Marginaĭ Gașpar, și'l aŭ rugat, ca se o ducă cu pruncul împreună în Buda, carele i-aŭ făgăduit că o va duce, și aŭ și pornit după vr'o câte-va ḑile. Mergênd eĭ odinăóră, feméia aŭ spălat rufe saŭ haĭne la un izvor și dând inelul prunculuĭ, ca să se jóce, un corb aŭ vĕḑut inelul, că sclipésce la prunc, și apucêndu'l l'aŭ dus pre o arbure: începênd pruncul a plânge, aŭ alergat mumă-sa, și neaflând

[1] Borsai Pál. in Mss. Chronico ubi de Ioanne Hunyadi sive ad an. 1445.

inelul, s'aŭ uĭtat în sus, și aŭ vĕdut inelul în gura corbuluĭ. Drept acéia spăimêntându-se cu vaete aŭ însciințat pe fratele sĕŭ despre întâmplarea, carele săgetând, întâiŭ de grabă mare nu l'aŭ nimerit, ci a doao óră așa 'l-aŭ săgetat tocma în pĭept, cât îndată aŭ căḑut de pre arbure, și luând inelul, cu bucurie aŭ plecat cătră Buda, unde ajungênd aŭ întrat la craiul, tocma când se primbla în pălută, și i-aŭ dat inelul, carele primindu'l Sițismund întâiŭ s'aŭ roșit la față, apoĭ îndată aŭ zimbit a rîde cătră prunc, și dând inelul iarăș femei i-aŭ ḑis: bine aĭ făcut că aĭ adus pruncul; și rânduindu-le sălaș, i-aŭ dat în grija luĭ ban Frenț. După vr'o câte-va ḑile aŭ dăruit pruncului Hinedóra din Ardél, dându'ĭ și carte cu pecéte despre dênsa. Despre cetatea acésta s'aŭ numit apoĭ pruncul Huniadi Iánoș, căruia i-aŭ dat pentru ținir corbul cu inelul în gură.»

Povéstea acésta din sine se véde o cită minciună, pentru că în anul acesta nu era domn Țereĭ Muntenescĭ Dan, ci Mircea; a doao, corbul cu inelul în clonț iaste țimiriul saŭ stemma Țereĭ Muntenescĭ până astă-ḑĭ; așa dară nu s'aŭ dat prin Sițismund luĭ Ioann Huniadi, ci l'aŭ moștenit prin părinții luĭ, carĭĭ s'aŭ tras din vița domnilor Țereĭ Muntenescĭ, cum se va arĕta la anĭĭ viitorĭ.

Însă să dăm luĭ Heltaĭ iscoditoriului minciuneĭ, că Ioann Huniadi aŭ fost născut din Sițismund și din maĭ sus ḑisa fata de român, ce laudă vor avea ungurĭĭ, saŭ sasiĭ dintre acéia? aŭ nu va remânea și atunci lauda românilor, de nu întrégă, încaĭ de jumătate, dându-se céialaltă gimătate Germanilor? drept acéia rușinea le mânce obrazul acelora, carĭĭ pre vitézul cel maĭ mare, și apĕrătoriul cel maĭ tare al sânteĭ coroni îl răpesc de la Buti cel legiuit al luĭ părinte, și'l daŭ acum craiuluĭ, iară apoĭ și împĕratuluĭ Sițismund, făcêndu'l și pre acesta lotru.

Anul 1393. Împĕratul turcilor Baiazet în anul de acum începuse a bate Țarigradul, despre carele așa scrie Spon-

dan[1]: «Dară audind cu cât de mare óste bate Sițismund (craiul Ungarieĭ) Nicopoiul, aŭ lăsat Țarigradul, și grăbindu-se acolo aŭ sdrobit pre ungurĭ, și maĭ i-aŭ stîns, ducênd în robie pre ceĭ rĕmașĭ, și de abia scăpând cu fuga craiul dinpreună cu vr'o câțĭ-va boérĭ. Pentru că așa arată lucrul la anul 1393 Leunclavie din istoria turcilor, și'l întăresc annaliĭ luĭ Beccan ceĭ de Leunclavie typăriți, carii totușĭ dic, că nóptea și fără de véste s'aŭ întâmplat pérderea acésta a creștinilor. Înse scriitoriĭ ungurescĭ Turoție despre Sițismund cap. 6, și Bonfinie Decad. 3, cartea 2, vreaŭ, că în tîmpul acesta Sițismund s'aŭ bătut cu românii, și că și pre aceștea, și pre turcĭ ajutătoriĭ lor tare i-aŭ înfrânt, și luând Nicopoiul, după ce aŭ împăcat țéra s'aŭ înturnat în Ungaria. Cărora cu atâta maĭ tare le-am créde, că annaliĭ luĭ Leunclavie și aĭ luĭ Beccan numaĭ o perire creștinéscă pun la Nicopoiŭ, carea istoriciĭ creștinescĭ o pun la anul 1396, cum vom dice acolo, de n'ar scrie apriat Ioann Jivenal Ursin arhiepiscopul remensilor, carele tocma atuncĭ vieţuia, că Sițismund craiul Ungarieĭ întru acesta an 1393, aŭ însciințat pre Carol craiul frâncilor despre biruința, carea o aŭ avut turcii despre dênsul, scriindu'ĭ și modrul și forma bătăeĭ, și cu de-adinsul rugându-se pentru ajutoriŭ. Carea însciințare ne silésce a cunósce, că altă pérdere a creștinilor aŭ fost, carea o aŭ pătimit acuma, și alta iarăș, carea o aŭ pătimit în anul 1396, carea și Jivenal o scrie la acelaș an dinpreună cu ceialalțĭ istoricĭ. Iară biruința, carea o aŭ avut Ungurii cu ajutoriul frâncilor, o pune la anul 1395, la care an Valsing încă cu maĭ mulțĭ alțiĭ marĭ pérderĭ pun despre partea turcilor.»

Iată fala cea gólă a luĭ Turoție și Bonfinie, carea și maĭ mult se va adeveri la anul 1395, din diplomatul luĭ Mircea vodă.

[1] Henricus Spondanus in Continuatione Baronii ad annum. 1393. No. 10.

La anul acesta și Doghiel[1] aduce regestrul unuĭ diplomat, ce să află în arhivul Polonieĭ, din carele s'ar culége că în anul 1393 Roman cel dintâiŭ domnul Moldoveĭ cu consiliariĭ luĭ aŭ jurat credință luĭ Vladislav Iaghello și crăimeĭ leșescĭ; numaĭ pagubă, că diplomatul acesta aŭ fost scris românésce, și Doghiel n'aŭ sciut limba acésta, precum el însuș mărturisésce.

Anul 1394. La anul acesta numaĭ prea vestitul Enghel[2] scrie atâta, ḑicênd: «În anul 1394 Baiazet aŭ bătut Drăștiorul și Nicopoiul (istoria Ungarieĭ I, pag. 466), fost-aŭ strajă ungurésca în Nicopoiŭ, saŭ n'aŭ fost, noĭ nu scim.» Bine aci Enghel, că nu scie; dară scie Spondan la anul maĭ din nainte, că n'aŭ fost.

Anul 1395. Cum că Stefan al II, în anul de acum iarăș aŭ domnit în Moldova arată hrisovul de la Doghiel[3], carele ḑice, că: «În anul 1395 boériĭ românescĭ făgăduesc, că voevodul Stefan va veni la craiul Vladislav dimpreună cu consiliariĭ sĕĭ și vor jura luĭ credință, și că, de nu vor veni vr'unĭ dintre consiliariĭ aceia vor trebui să jóre înaintea solilor crăescĭ.»

Iară Enghel[4] ḑice: «Despre dênsul (Roman I) scim atâta, că în anul 1393 el cu boériĭ luĭ aŭ jurat crăimeĭ leșescĭ, tătușĭ luĭ Theodor Coriatovicĭ i-aŭ dat ajutoriŭ, în anul 1395 împrotiva luĭ Vitold; ci Vituld aŭ biruit óstea podolénilor și a moldovénilor la Brațlaŭ, luând cetățile una după alta; și așa aŭ cuprins și Camenețul nenărăvindu-se oștile moldovenescĭ cu céle din Podolia, și însuș Theodor Coriatovicĭ s'aŭ prins și s'aŭ dus în Vilna (veḑĭ istoria Galițieĭ pag. 618). Întâmplarea acésta se véde a fi fost spre stricarea luĭ Roman, că el nu maĭ vine înainte, și în lo-

[1] Mathias Dogiel in codice Dipl. Poloniae tom. 1. p. 599.

[2] Ioan. Christ. Engel in antiq. Hist. Valachiae Part. 1. p. 158.

[3] Mathias Dogiel in Codice Dipl. Regni Poloniae tom. 1. p. 599.

[4] Ioannes Christianus Engel in antiq. Hist. Moldaviae p. 112.

cul luĭ aŭ început a domni frate-sĕŭ cel prins Stefan. De la Roman acesta se véde a se chiema și cetatea Romanuluĭ.»

Aci destul de chiar vorbésce prea vestitul Enghel (de veĭ lua afară acélea, care le scrie despre Coriatovicĭ, despre carele veḑĭ anul 1392), că și alțiĭ așa scriŭ; dară destul de rĕŭ încârcésce, care le scrie în paragraful 14 al istorieĭ moldovenescĭ, care eŭ le-am descurcat la anul 1390.

Care le scrie aci despre moldovénĭ prea vestitul Enghel, trécă, mérgă, ducă-se; dară ce ḑice în istoria Valahieĭ [1], adecă că Mircea vodă aŭ fost Königlicher ungrischer Cron-Vasall, adecă: iobagiulŭ crăesc al coroneĭ ungurescĭ, tocma nu'mĭ încape în stomah, pentru că hrisovul luĭ Mircea vodă care'l am scris din Vagner [2] așa sună:

«Noĭ Mircea voevodul Valahieĭ, duxul Făgărașuluĭ și banul Severinuluĭ facem însciințare tuturor, cariĭ vor vedea acéstea, saŭ altora, cariĭ vor auḑi despre acéstea, că pentru că prea-serinatul și domn domnul Sițĭsmund luminat craiul Ungarieĭ, Dalmațieĭ, Croațieĭ ș. c. l. marhionul Brandeburguluĭ ș. c. l. cu osebită bună-voința maiestateĭ sale din pretenéscă iubire s'aŭ purtat spre noĭ, de când ne-aŭ cunoscut, și spre noĭ de sine, și prea milostivésce aŭ fost plecat, și ne-aŭ prins partea, maĭ ales în contra turcilor fiilor reutățiĭ celor gróznicĭ, nemicilor unireĭ, și maĭ vârtoșĭ protivnicilor, lucrând cu noĭ pururea, și întru tóte cu iubire și cu milostivire, drept acéia noĭ din bună-voința, și slobodă dărnicia nóstră, ne siliț̆ĭ, ne înșelaț̆ĭ, supt credința și jurămîntul nostru și al boérilor nostriĭ, care le-am pus maĭ nainte după cuviință, numituluĭ domnuluĭ craiŭ i-am făgăduit și făgăduim prin rândul acestora, că vom băga de samă, și vom ținea ne vătămat tóte câte se cuprind maĭ jos. Adecă întâiŭ: că noĭ, când, și de câte orĭ se va duce de aci înainte numitul domnul craiŭ în persóna sa cu óstea sa asupra turcilor, saŭ asupra alleanților lor,

[1] Idem Engel in antiq. Hist. Valachiae Part. 1. p. 159.

atunci și noi se trebuim a mérge în persóna nóstră asupra acelora, și de nu se vor duce domnul craiu în persóna sa, ci ar trimite numai óstea sa, atunci și noi se trebuim și se fim detori a trimite așișderea numai óstea și ómenii nostri cu ostea domnului craiu asupra acelora, și tătuși se fim detori a da numitului domnului craiu, oștilor și ómenilor, pre carii va duce cu sine, de va mérge în persóna sa, saŭ va trimite precum s'aŭ dis, asupra lor la părțile — — saŭ la măcar care alte părți, prin pămênturile, coștéele, ținuturile, plaiurile, limanele, și prin ori ce locuri supuse domniei și oblăduirei nóstre, slobodă, pacinică și secură, saŭ fără de primejdie trécere și zăhărea pururea pre cheltuiala saŭ banii lor — — acolo mergênd și acolo remâind, și de acolo înturnându-se. Iarăș când și de câte ori se va întâmpla se mérgă domnul craiu la părțile céle dise, cu disele óstea, și ómenii séi, precum s'aŭ dis, și acolo cu ajutoriul lui Dumnedeŭ se cuprindă cetăți, pămênturi, coștée, tărimi, plaiuri, limane, ținuturi și măcar ce locuri, și se le iae, căștige saŭ aibă ori cum, și pentru acéia se remână în persóna sa, și se zăbăvéscă acolo cu óstea, ómenii și cu tótă putérea nóstră se trebuim și se fim detori a rĕmânea cu numitul domnul craiu, și se zăbăvim acolo, cât va zăbăvi el; și de ar lăsa acolo domnul craiu óstea sa, atunci se trebuim și se fim detori și noi a lăsa óstea și ómenii nostri cu óstea domnului craiu, ci destulă óste și destoinică de a sta în contra nemicilor, și a puterii părții ceĭ împrotivitóre, ca să se țină și să se apere, ce cu ajutoriul lui Dumnedeŭ se va lua, cuprinde, prinde, căștiga saŭ avea printr'ênsul, cum s'aŭ dis, măcar cum în părțile acélea; și se vor întâmpla, ca putérea nemicilor se fie numai atâta, cât noi singuri se'i putem sta înprotivă, atunci și ne fiind de față domnul craiu, se trebuim și se fim datori acolo, cum se dice, cu óstea, ómenii și cu tótă putérea nóstră, în persóna nóstră a ajuta óstea și ómenii domnului craiu, a sta lângă dênșii și a le prinde parte, ca să se țină și apere

împrotiva măcar cărora, câte se vor prinde, cuprinde, lua, căștiga, și avea pentru domnul craiŭ. Iarăș se trebuim și se fim detorĭ a da și a trimite din domnia nóstră numitului domnuluĭ craiŭ, oștilor, și ómenilor luĭ, pre carii va duce cu sine, saŭ va trimite, cum s'aŭ ḑis, la părțile acéle, zăhărea destulă și la vrémea sa pre banii lor, pururea când, de câte orĭ și măcar cum va fi de folos, spre sprijinélea, ținére, apĕrare, prinderea, cuprindere, luare, căștigare saŭ avére. Iarăș când și de câte orĭ se va întâmpla, ca numitul domnul craiŭ se mérgă în persóna sa, saŭ se trimită óstea și pre ómenii sĕĭ la părțile acélea, pre airilea, nu pre locurile domnieĭ și oblăduireĭ nóstre supuse, adecă pre lângă Dunăre pre locurile céle vecine domnieĭ nóstre și Dunăreĭ, atuncĭ noĭ numituluĭ domnuluĭ craiŭ, oștilor și ómenilor luĭ celor maĭ sus ḑișĭ, tot-deauna, unde, când și de câte orĭ se va întâmpla cum s'aŭ ḑis, aprópe de Dunăre, se trebuim și se fim datorĭ a le trimite și da zăhărea preste Dunăre, cum s'aŭ ḑis, pre banii lor, la vréme cuviósă și până unde se va duce zăhăréoa la eĭ. Iarăș de se va întâmpla din pronia luĭ Dumneḑeŭ, carele tóte le ocârmuésce, ca óre-carele dintre ostașiĭ și ómeniĭ numituluĭ domnuluĭ craiŭ în părțile acéle să se bolnăvéscă, rănéscă, saŭ măcar să se împédece în persóna luĭ, și drept acéia ar trebui se remână și zăbăvéscă acolo, atuncĭ acela se pótă slobod, cu pace, și fără de primejdie remânea, zăbăvi și ședea acolo, până când ĭĭ va plăcea, fără de vătămare, pagubă, împedecare și bântuială, scutite fiind totdéuna persóna, lucrurile și bunurile unuia ca aceluia, și tóte legăturile, câte s'aŭ făcut până acuma între numitul domnul craiŭ și între noĭ despre acésta, remânênd în putérea sa prin mărturisirea cărțiĭ aceștia, carea pentru maĭ mare reschirare și încredințarea celor maĭ sus ḑisă, care trebue se le ținem, cum s'aŭ ḑis, ne vătămate, o am dat numituluĭ domnuluĭ craiŭ pecetluită cu pecétea nóstră cea maĭ mică, neavênd la noĭ pecétea cea maĭ mare, și făgă-

duind că, vom da alta carte în asémenea formă pecetluită cu pecétea nóstră cea mai mare și acățată. Dat în Brașeŭ în a doao duminecă a părésimeĭ din anul domnulnĭ 1395.»

Hrisovul acesta arată, că Mircea vodă n'aŭ fost vasalul, fără numaĭ alleatul coroneĭ ungurescĭ; pentru că vasaliĭ nu daŭ pe banĭ, de ce aŭ op oștile, nicĭ le lasă, când le lasă și craiĭ, ci plinesc tóte, cum li se poruncesc, de care tóte fórte departe aŭ fost Mircea vodă, și așa întru acésta prea vestitul Enghel remâne de nu mică scădére.

Maĭ cu fundămênt scrie tot acelaș Enghel [1], după ce aŭ adus hrisovul maĭ sus scris dicênd: «Sițismund aŭ trecut Dunărea, aŭ ars Nicopoiul cel mic și i-aŭ stricat așa zidurile, cât iarăș l'aŭ luat de la străjariĭ turcescĭ, ci războiul cu atâta s'aŭ sfârșit; pentru că luĭ Sițismund ĭ-aŭ venit véste pe poștă despre bolnăvirea cea de mórte a Marieĭ muereĭ sale și s'aŭ înturnat în Ungaria, nepăgubind prea mult pre turcĭ. Maria saŭ astrucat în Oradea mare prin Ioann de Canisa arhiepiscopul Strigonuluĭ, carele aŭ contenit și pre polonĭ de la întrarea în Unguria, și aŭ ținut cinstea craiuluĭ Sițismund în țéră.» Așișderea scrie și Calvisie [2] din Dubravie. Așa dară greșésce Turoție [3], și toțĭ cariĭ pun mórtea Marieĭ la anul 1392.

Anul 1396. Cum că în anul de acum sultanul Baiazet I, fórte reŭ aŭ bătut pre craiul Sițismund la Nicopoiŭ, tăind 20,000 de unguri, mărturisesc Turoție [4], Bonfinie [5], și Petru de Reva [6]. Ci biruința acésta a turcilor mulțĭ în multe typurĭ o scriŭ. Eŭ penrtu maĭ mare înțelégere o voiŭ aduce din vr'o câțĭ-ve avtorĭ. Așa dară scrie Calvisie [7]: «În anul 1396 Baiazet aŭ încungiurat Țarigradul, și prințiĭ Germanieĭ și aĭ Gallieĭ, aŭ judecat sĕĭ stea în contră. Drept acéia Burgundul aŭ

[1] Idem Engel l. c.
[2] Sethus Calvisius in opere Chronol.
[3] Thuroczius f. 219.
[4] Thuroczius f. 221. seq.
[5] Bonfinius f. 377. seq.
[6] Petrus de Reva f. 28. seq.
[7] Sethus Calvisius in opere Chronologico.

trimis pre Ioann fiiul sĕŭ cu mare óste, și în Ungaria culegêndu-se tóte oștile, aŭ pornit spre Thrachia și aŭ venit până la Nicopoiŭ. Baiazet audĭnd de venirea lor, aŭ lăsat Țarigradul și le-aŭ mers înainte. Acolo Ioann aŭ ocărmuit fruntea oștilor preste voia luĭ Sițismund, carele dăduse fruntea prințuluĭ Valahieĭ (luĭ Mircea). Turciĭ ceĭ din frunte s'aŭ făcut a fugi, pre cariĭ Burgundul cu mare rîvnă ĭ-aŭ gonit; ci turciĭ împlântase parĭ după niște tufe, care nu se putea vedea de aĭ noștri. Drept acéia sosind acolo, nicĭ putênd păși maĭ încolo, și îmboțîndu-se de aĭ nostriĭ, care-ĭ urma, s'aŭ tăiat de turcĭ. Burgundul s'aŭ prins între ceĭ dintâiŭ cu maĭ mulțĭ boérĭ. Sițismund craiul Ungarieĭ aŭ scăpat cu o corabie în Țarigrad. S'aŭ întâmplat pérderea acésta în 28 Septemvrie în ajunul Simihaiuluĭ Vinerĭ, care se cuvine anuluĭ de acum, și așa scriŭ maĭ toțĭ scriitoriĭ creștinescĭ. Dară annaliĭ turcescĭ și aĭ luĭ Zacuth scriŭ pérderea acéstea la anul Heghireĭ 794, carele iaste de la Hs. 1392, și e de a te mira, că în patru anĭ nu se nărăvesc cu aĭ noștriĭ.» Tu cetitoriulel! vedĭ și acélea, care le-am adus la anul 1393 din Spondan.

Iară Enghel[1] adaogă: «La războĭul acesta după spunerea Madameĭ de Lussan vine înainte, că oștile frâncescĭ aŭ trecut prin Valahia, și céle ungurescĭ prin Serbia; iarăș după acéiaș dișă s'aŭ aflat de față la armada unguriască Jean Prince de Valaquie et le Prince de Moldavie (adecă Ioann Mircea prințul Valahieĭ, și prințul Moldavieĭ). ------ Tot după madama de Lussan în 27 Septemvrie generariĭ ungurescĭ aŭ aședat să se pună în frunte munténiĭ și moldovéniĭ supt povățuirea prinților sĕĭ, ca aceștea să se bată întâiŭ cu azaghiĭ turcescĭ, apoĭ să să bată ungurĭĭ și frâncĭĭ cu ianicĭariĭ și cu spahisiĭ. Ci frâncĭĭ n'aŭ primit sfatul pentru rîvna laudeĭ, și de aci aŭ urmat pérderea cea din 28 Septemvrie al anuluĭ 1396, după carea Sițismund cu Ioann și

[1] Ioannes Christianus Engel in | antiq. Historia Valahiae Part. 1. p. 160.

Stefan de Canisa de abia aŭ scăpat în Țarigrad, și numaĭ în anul 1397 s'aŭ întors în Ungaria.»

Ca se fie fost și moldovéniĭ în războiul de la Nicopoiŭ, precum scrie madama de Lussan la Enghel, eŭ nu pociŭ créde, pentru jurămîntu care l'aŭ făcut Stefan II, domnul Moldoveĭ în anul trecut luĭ Vladislav și Hedvigeĭ; căcĭ acéștea era nemicĭ luĭ Sițismund, și moldovéniĭ era alleanțiĭ lor: dară maĭ diceaș, că aŭ fost Vlad vodă cu bessarabiĭ luĭ, pentru că acesta se numia pre sine comit Severinuluĭ, cum arată hrisovul de la Doghiel [1], carele sună așa:

«În numele Domnuluĭ amin. Vlad voevodul Bessarabieĭ și comitul Severinuluĭ, ș. c. l. însciințăm pre toțĭ, carĭ vor audi acéstea și li se cuvine, că luând în minte mulțămitóre cu inimă neuĭtătóre darurile céle multe, și mérgerea nóstră înainte care ni le-aŭ arĕtat noao și domniilor nóstre prea serinațiĭ prinți și domnĭ nostri, domniĭ Vladislav craiul Polonieĭ, arhiprințul Litvanieĭ, și moșténul Russieĭ ș. c. l, și muérea luĭ Hedviga crăiasa Polonieĭ, și moșténa crăimilor Ungarieĭ, fata carea trăésce a luĭ Ludovic reposatuluĭ craiuluĭ Ungarieĭ, și maĭ ales cum ne-aŭ dăruit noao aceiași domnĭ craiul și crăiasa maĭ deunădĭ voevodatul Bessarabieĭ și domniile, care le avem în crăimea Ungarieĭ, și prin cărțile sale ni le-aŭ dat și întărit de pururea; judecăm a fi cu vrednicie și cu dreptate, ca cu alâta maĭ întinsă statornicie se fim ascultătorĭ de dênșiĭ, cu cât maĭ mult ne aflăm mângâiațĭ prin înălțarea nóstră cea de dênșiĭ făcută la vêrful domnieĭ. Și pentru că am găsit, că crăimea Ungarieĭ de mult aŭ venit la numita dómna Hedviga crăiassa Polonieĭ, ca la o singură moșténă a crăimeĭ ungurescĭ, ce trăésce acuma, și drept acéia și la numitul domnul Vladislav craiul Polonieĭ soțul eĭ cel de căsătorie, cu căderță de moștenire, pre cum am înțeles, că se cuprinde în cărțile, care s'aŭ făcut despre acésta, prin însuși craiul Ludovic, și prin lă-

[1] Mathias Dogiel in codice Dipl. Poloniae tom. I. p. 623.

cuitorii crăimilor ceĭ ungurescĭ, și ceĭ polonescĭ; așa și noĭ cu domniile nóstre ne legăm a rĕmânea supușĭ numiților domnilor Vladislav craiuluĭ Polonieĭ, și crăéseĭ Hedvigeĭ, și crăimeĭ lor a Polonieĭ și Ungarieĭ. Pentru acéia din adevĕrată sciință, cu bună credință, fără de înșelăciune prin rândul acestora de aci înainte ne facem, supunem și mărturisim că vom fi pururea credincioșĭ domnilor Vladislav craiuluĭ și Hedvigeĭ crăéseĭ, pruncilor și moșténilor lor crailor și crăéselor Polonieĭ și Ungarieĭ, și crăimilor acestora, cu tóte domniile și supușiĭ nostri. Făgăduind și acésta cu acéiașĭ bună credință, că domnilor craiuluĭ Vladislav și crăéseĭ Hedvigeĭ, pruncilor și moșténilor lor celor maĭ sus dișĭ, noĭ, domniile, și supușiĭ nostri ceĭ dișĭ pururea le vom fi ascultătorĭ, și vom sta lângă dênșiĭ cu sfatul, ajutoriul și buna voință, împrotiva tuturor nemicilor lor, și de vom audi ceva de reŭ, noĭ cu tótă putérea nóstră vom pune împedecare. Protivnicilor lor nu le vom prinde parte, în contra crăimilor și țerilor lor nu ne vom râdica, nicĭ le vom cuprinde, și tóte pricinile și împrotivirile, ce s'aŭ făcut, saŭ se vor face asupra lor prin orĭ cariĭ nemicĭ, cu cuvîntul saŭ cu fapta, le vom împedeca, și vâlfa și cinstea lor o vom înălța cu tótă putérea nóstră. Prin mărturisirea cărților acestora, care le-am întărit cu pecétea nóstră. Dat în orașul Argiș, în serbătórea prea sânteĭ nedespărțiteĭ Troițe din anul Domnuluĭ 1396».

Bessarabia, al căria voevodat l'aŭ dobândit Vlad de la Vladislav și Hedviga, n'aŭ fost munțiĭ luĭ Bessarab ceĭ din banatul Craioveĭ, precum se înșală preavestitul Enghel[1], pentru că banatul Craioveĭ era supt Mircea Vodă, nicĭ îl putea dărui Hedviga cu bărbatul eĭ Vladislav, ci aŭ fost Bugécul de acum, cum arată hrisovul. Nicĭ te mira că Vlad se scrie pre sine comitul Severinuluĭ, și dă hrisovul din Argiș; pentru că de și n'aŭ fost fiĭul luĭ Mircea Vodă, dară

[1] Idem Engel l. c.

aŭ trebuit se fie dintr'un ném cu dênsul, și aŭ putut să'și țină titulul Severinuluĭ, și se lăcuiască în Argiș, maĭ 'naînte de a mérge în Bessarabia.

Anul 1497. Îndată după mórtea Marieĭ crăéseĭ Ungarieĭ, carea s'aŭ întâmplat în anul 1395, o parte a ungurilor se plecase spre Hedviga crăésa Polonieĭ, și cea maĭ tinără fată a luĭ Ludovic celuĭ dintâiŭ, dintre carii pe 32 i-aŭ tăiat Sițismund [1]. Pentru uciderea acelora, și pentru pérderea cea din anul trecut de la Nicopoiŭ, dară maĭ vârtos pentru că Sițismund se ținea perit, Stefan Lațcovicĭ fostul voevod al Ardéluluĭ s'aŭ rëscolit asupra luĭ Sițismund [2], și cu maĭ mulți dimpreună s'aŭ sfătuit se pună în locul luĭ craiŭ pre Ladislav fiĭul luĭ Carol celuĭ mic saŭ al doilea,' despre carele am cuvîntat la anul 1386 [3]. Prea vestitul Enghel [4], după ce aŭ adus cuvintele annalilor beséricеĭ din Brașeŭ scrie: «Ci aci nu trebue înțeles Stefan (al doilea) voevodul Moldoveĭ, ci Stefan Lațcovicĭ voevodul Ardéluluĭ, carele ținea cu Ladislav din Neapol, și vrea se'l căsătorëscă cu o fată a luĭ Baiazet.» Iarăș Enghel [5] scrie: «Vlad fiĭul cel de căpătat al luĭ Mircea vodă, carele viețuia în Buda ca un chizeș pe vrémea acésta aŭ vrut se fugă în Polonia, și aŭ mers până în Scepus, ci acolo l'aŭ prins Turzo din Betlenfalva și l'aŭ dus îndărăpt în Buda. (Dipl. apud Catona ad ann 1430).»

Anul 1398. Mâniindu-se Baiazet I pe Mircea I vodă, pentru ajutoriul luĭ Sițismund dat în anul 1396, în anul de

[1] Thuroczius f. 220. Bonfinius f. 375. seq.

[2] Annales templi Coronensis. Timon in Epitome Chronol. f. 56. Volfgangus Drechslerus p. 83. Georgius Fabricius Lib. 2. Cromerus Lib. 15. Georgius Jerem. Haner Reg. Hung. Periodi 13. § 260. seq.

[3] Thurcozius f. 223 Bonfinius 378. Petrus de Reva f. 30.

[4] Ioann. Hhrist. Engel in antiq. Hist, Moldaviae p. 113.

[5] Idem Engel in antiq. Hist. Valachiae Part. 1. p. 161.

acum, după cum vrea prea vestitul Enghel[1], s'aŭ rădicat cu războiŭ asupra Mirceĭ, căcĭ scrie Halcocondyla[2] ḑicênd: «Iară peste puţin timp (după războiul de la Nicopoiŭ) s'aŭ rădicat cu războiŭ asupra Mirceĭ duxuluĭ Dachieĭ vinovăţîndu'l, că uninduse cu ungurii maĭ înainte s'aŭ bătut cu dênsul. Dachiĭ (adecă daco-românii) sânt prea bunĭ ostaşĭ, măcar că legile lor nu sânt prea bune. Maĭ tot prin sate lăcuesc, urmând păşunile. Se întinde ţérea lor începênd de la Ardél până în Marea-Négră. De a drépta cum se întinde spre mare, are Dunărea; de a stânga ţéra ce se numésce Bogdania, (Moldova). Despărţésce ţerile acéstea muntele, ce se chiamă Prasov, carele lung se întinde. — — Némul acesta măcar că se împarte în doao ţinuturĭ în Bogdania şi Istria (în Moldova şi Valahia), totuşĭ cu acélea cădinţe trăiesc între sine. Aŭ obicĭnuit a nu ţinea tot acéiaşĭ povăţuitorĭ; ci precum li se véde, îşĭ mută prinţiĭ, acuş pre unul, acuş pre altul punêndu'l prinţ. Pre Mircea acesta, carele era prăsit din viţa cea bătrână a povăţuitorilor acestora, chiemêndu'l l'aŭ pus şie povăţuitoriŭ, omorând pre Dan, carele aŭ tirănit maĭ înainte. Mircea acesta culcându-se maĭ adésea orĭ cu ţiitóre, dintr'ênsele aŭ avut mulţĭ feciorĭ de căpătat. De aci iaste, că murind Mircea adésea orĭ s'aŭ mutat domniĭ, carea şi acuma remâne în ţéră. Împrotiva luĭ Mircea acestuia aŭ mers Baiazet, băgându'ĭ vină, că maĭ înainte ar fi însoţit armele cu Siţismund împĕratul romanilor, şi trecênd Dunărea multă robime aŭ prins din ţéra acésta. Mircea stringênd nu puţină óste se sfătuia, cum ar putea întâmpina pre nemicĭ, şi cum s'ar putea bate cu eiĭ: Şi aşeḑênd femeile şi pruncii în muntele Prasov, urma óstea luĭ Baiazet prin pădurile céle cu ghinde, de care maĭ multe sânt în ţéra acéia şi o fac nestrăbătută. Urmând Mircea óstea luĭ Baiazet, multe vitejiĭ făcea, bătêndu-se

[1] Ioannes Christianus Engel in antiq. Hist. Valachiae Part. 1. p. 162.

[2] Laonicus Chalcocondylas de rebus Turcicis Lib. 2.

cu ceĭ ce remânea, saŭ se ducea se prade bucate, saŭ dobitóce. Așa urmând óstea cea protivnică, cu mare îndrăznire s'aŭ bătut cu dênsa. Ḍic uniĭ, că Mircea, când trecea óstea luĭ Baiazet prin óre-carea strîmtóre n'aŭ încetat a tăia pre nemicĭ, — — — până când nu s'aŭ tăbărât acolo Baiazet din sfatul luĭ Brenez, și o ḍi aŭ odihnit óstea; iară a doao ḍi trecêndu'șĭ óstea cât maĭ fără de primejdie preste Dunăre, s'aŭ înturnat în ţéra sa.»

Așișderea scrie și Gheorghie Franţes[1], numaĭ cât amêstecă lucrurĭ de maĭ mulţĭ anĭ la un loc. Din cuvintele luĭ Halcocondyla, care le aduseiŭ aci încă poţĭ maĭ multe culége, adecă: că antecesorul Mirceĭ aŭ fost Dan II, vodă, că Bessarabia maĭ 'nainte s'aŭ ţinut de Valahia, că muntele de la Focșanĭ s'aŭ numit Prasov ș. c. l.

Anul 1399. La anul 1390 am arĕtat din însemnarea din Iașĭ că Stefan II aŭ domnit a doao óră în Moldova până la anul 1399, în care an i-aŭ urmat Petru III feciorul luĭ, carele n'aŭ domnit un an deplin, și aŭ murit[2].

Prea vestitul Enghel[3] încă ḍice: «Vlad acela, carele era chizéș la ungurĭ în anul 1399 saŭ 1400 aŭ căpătat prilej de a fugi din Ungaria în Valahia și de acolo în Ţarigrad cu maĭ mulţĭ românĭ, unde aŭ primit slujbă de la împĕratul grecesc preste voia tătâne-sĕŭ Mirceĭ vodă, și în tot typul s'aŭ silit ca se pótă măzăli pre tatăl sĕŭ și se apuce el domnia prin ajutoriul grecilor. Pentru acéia aŭ fost Mircea nespus nemic al bizantinénilor, și n'aŭ avut nicĭ o grije de ungurĭ».

Tot întru acesta an aŭ eșit și hrisovul carele se aduce de Cornides[4], și sună așa: «Stiborie voivodul Ardéluluĭ și comitul Solnoculuĭ, tuturor și fiesce-căruĭ nobil ungur saŭ român, castellanilor, viţe-castellanilor, și maĭ ales castella-

[1] Georgius Frantzes Lib 1. cap. 29.
[2] Index Iassiensis.
[3] Ioannes Christ. Engel in antiq. Historia Valachiae Part. 1. p. 162.
[4] Daniel Cornides Mss. Dipl. Tom. 3. p. 17.

nilor din Haţeg, şi Hinedóra, aşişderea tuturor deregătorilor carii se vor cerca prin acéstea, sânătate! cu créscerea a tot bineluĭ vĕ cercăm pre voĭ, şi în persóna maiestateĭ crăescĭ fiesce-căruia dintre voĭ tare vĕ poruncim, ca orĭ când vor veni la voĭ, saŭ lâ ţinuturile vóstre credincioşiĭ nostri cetăţéniĭ din Sibiiŭ pedestriĭ saŭ călăreţĭ cu marfele sale, pentru uciderea ómenilor crăescĭ acum de curând făcută, se nu'ĭ împedecaţĭ, prindeţĭ, saŭ măcar cum se nu'ĭ necăjiţĭ; almintrelea se nu îndrezniţĭ a face. Dat în Sibiiŭ Mercurĭ în ajunul tăereĭ împregiur, în anul 1399.»

Iarăşĭ acesta Stiborie aŭ dat în anul 1396 alt hrisov carele se află iarăş la Cornides[1] şi prin carele aŭ sloboḑit cauza luĭ Nicolae Vaş din Sântul Jude împrotiva luĭ Petru fiĭuluĭ luĭ Apa din Almacherec de la scaunul voĭvodesc la scaunul viţe-voivodesc; din care hrisov se véde că Stiborie încă în anul 1396, era voĭvod Ardéluluĭ.

Anul 1400. Murind Petru III domnul Moldoveĭ, precum mi se pare în sfârşituluĭ anuluĭ 1399, i-aŭ urmat fiĭul sĕŭ Iuga vodă, despre carele aşa scrie Miron logofĕtul[2]: «După mórtea luĭ Petru vodă aŭ stătut domn Iuga vodă. Acest Iuga vodă aŭ întrecut pre alţĭ domnĭ, carii aŭ fost înaintea luĭ: trimis'aŭ la patriarcia de la Ahrida, şi aŭ luat maĭ întâiŭ bine-cuvîntare, şi aŭ pus mitropolit pe Theoctist, şi aŭ descălecat oraşe prin ţéră pre la locurĭ bune şi le-aŭ făcut ocóle prin pregĭur, şi aŭ început a da moşiĭ prin ţéră la vonicĭ şi la bunĭ ostaşĭ, şi aŭ domnit doĭ anĭ, şi l'aŭ luat Mircea vodă la sine.»

Cum aŭ luat Mircea vodă pre Iuga vodă la sine, pare că arată Peissonel[3] ḑicênd: Joga batit des villes et des villages et commença de monter une cavallerie reglée; adecă, Iuga aŭ bătut oraşe şi sate, şi aŭ început a strânge

[1] Idem Cornides ibidem Tom. 2. p. 156.

[2] Constans Miron Logotheta Moldaviae in Mss. Chronico.

[3] Peyssonel p. 229.

călărime; nu împrotiva altuia, fără numaĭ împrotiva luĭ Mircea vodă, pentru acéia l'aŭ și prins.

De aŭ fost Theoctist făcut mitropolit Moldoveĭ de Iuga vodă, precum scrie Miron maĭ sus, greșésce Lecvien [1], când scrie, că Anthim aŭ fost episcopul Moldovlahieĭ cel dintâiŭ; dară maĭ rĕŭ greșésce prea vestitul [Enghel] [2] când scrie, că Roman, Ivașco, Vilțo, Iuga și Alexandru I aŭ fost fecĭorĭ luĭ Peru II Mușat, pentru că tuscincĭ aŭ fost fecĭoriĭ luĭ Petru III, cum s'aŭ arĕtat la anul 1390, din însemnarea Iașilor, și întărésce Miron, când scrie că Iuga vodă aŭ urmat luĭ Petru vodă, care Petru n'aŭ fost Mușat cel în anul 1373 reposat, ci al III-lea.

Nicĭ ajută prea vestituluĭ Enghel regéstrele de la Doghiel[3], dintre care cel dintâiŭ sună așa: «In anul 1400, Ivașco fiiul luĭ Petru palatinuluĭ Moldoveĭ și Vilțo, se bagă chizéșĭ craiuluĭ Vladislav pentru Roman fratele lor». Al doilea: «În anul 1400, Roman făgăduésce credincioșire craiuluĭ Vladislav și duxuluĭ Vitold de va căpăta îndărăpt domnia părintéscă, și dăruésce craiuluĭ și crăimeĭ ținutul Sepeniculuĭ după otarele céle vechĭ, și iartă baniĭ, carĭĭ i-aŭ fost dat craiuluĭ împrumut». Pentru că din regéstrurile acéstea numaĭ atâta se culége, că numițiĭ treĭ frați Roman, Ivașco și Vilțo, aŭ fost feciorĭĭ luĭ Petru, dară aĭ căruia Petru?

Cum că Roman ar fi domnit vr'o cât-va timp după tată-sĕŭ Petru III, se culége nu numaĭ din regestrurile maĭ sus aduse, ci și din un hrisov ce se aduce de prea vestitul Enghel [4], prin carele Roman în anul de la plăsmuirea lumeĭ 6908, iară de la Hs. 1400, în 18 Noémvrie aŭ dăruit la patru frați luĭ Theodor, Petru, Mihail și Dimitrie Dragomir, satul Vicșaniĭ; ci eŭ pentru acéia pre Roman

[1] Lequien in Oriente Christiano tomo 1. p. 1251.

[2] Engel in antiq. Historia Moldaviae p. 114.

[3] Dogiel tom. 1. p. 599.

[4] Engel in Introductione Litteraria ad Historiam Moldaviae Nr. 70

acesta nu'l pun în siréoa domnilor Moldoveĭ acum de odată, dară l'oiŭ pune la anul 1403.

Anonymul românesc [1] încă încâlcésce istoria Valahieĭ fórte tare, când ḑice: «Al unsprĕ-ḑécelea Vlad Vodă Ţépeş la lét 1400, la acest vĕlét aŭ făcut mănăstirea Sinagovuluĭ după cum se véde la hrisovul mănăstireĭ. Elă aŭ [zidit] şi cetatea de la Poenarĭ. Iară la létopiseţ iaste scris cu greşală numindul Radul Vodă Ţépeş la lét 1412». Pentru că la anul 1400, n'aŭ domnit Vlad Vodă, ci tată-sĕŭ Mircea I vodă carele aŭ reposat în anul 1419, precum se va arĕta de aci înainte, şi [maĭ] ales la anul acela. Dară mănăstirea Sinagovuluĭ o aŭ putut face Vlad, încă nu vodă deplin, în anul de acum, pentru că el în anul trecut aŭ fugit din Ungaria în Valahia, şi aŭ zăbăvit într'ênsa până când s'aŭ dus în Ţarigrad.

Anul 1401. La anul acesta aşa scrie Miron [2]: «După Iuga vodă stătut'aŭ la domnie Alexandru vodă în anul de la facerea lumeĭ 6909. Alexandru cât aŭ stătut la domnie, îndată aŭ început multe şi bune lucrurĭ în ţéră: aŭ făcut doao mânăstirĭ marĭ în Moldova, adecă Bistriţa şi Moldoviţa, înzestrându-le cu multe sate şi cu veşmînte scumpe în lăuntru şi cu odóră, şi la al doilea an al domnieĭ sale fiind maĭ întreg la minte de cât ceĭ trecuţĭ maĭ înainte de el domnĭ, răvnind şi întrebând lucrurĭ spre folosul sufletuluĭ sĕŭ, adus'aŭ cu mare cheltuială din ţerĭ păgâne de la Trapezont sântele móşte ale mareluĭ mucenic Ioann noŭ, şi le-aŭ pus în vestita cetate ce iaste în oraşul Sucéveĭ, cu mare cinste. Şi vrênd să se urméză desăvârşit lucrurile spre podóba beséricеĭ ceiĭ pravoslavnice, aŭ trimis la patriarciĭ beséricеĭ resărituluĭ de aŭ luat bine-cuvîntare întâiŭ după Iuga vodă, şi aŭ făcut Mitropolit, şi i-aŭ ales scaunul mitropolieĭ o mânăstire în oraşul Sucéveĭ lângă

[1] Anonymus Valachicus in Mss. Valachico cap. 44.

[2] Constans Miron in Chronico Mss. Valachico.

curtea domnéscă, cu multe sate, și ocine se fie de slujba mitropolieĭ.

«Maĭ făcut'aŭ și al doilea episcop după mitropolit la sânta biséreca din Roman și i-aŭ dat eparhie o parte de ținuturĭ de supt munte din jos. Așișderea și al treilea [episcop] la Rădăuț, dându'ĭ eparhie țéra de sus despre țéra Leșască. După ce aŭ aședat vlădicĭĭ, le-aŭ făcut cinste mare, dându-le scaune de-a drépta domnuluĭ, înaintea tuturor sfétnicilor lumescĭ, aprópe de scaunul domnesc.

«Tocmit'aŭ și orânduiala boérilor de sfat pentru ocărmuirea țereĭ:

«Logofét mare, judecătoriŭ și alegétoriŭ de ocinĭ, ispravnic pre o frunte de ómenĭ de țéră ce sânt curténĭ, și judecătoriŭ tuturor, ce sânt cu strâmbătățĭ în țéră lăcuitorĭ de sama tuturor ispravnicilor ce sânt la curtea domnéscă.

«Vornic mare de țéra de jos judecătoriŭ tuturor carĭĭ aŭ strâmbătățĭ în țéră, și globnic de morțĭ [de om, și de șugubinéle ce se fac la părțile céle de jos și vornic Bărladuluĭ.

«Vornic mare de țéra de sus, gĭudecătoriŭ tuturor din țéră cu strâmbătățĭ și globnic de morțĭ] și de șugubinĭ, ce se fac la părțile céle de sus, și vornic Dorohoiuluĭ.

«Părcălab de Hotin la margine despre țéra leșéscă și căzăcéscă, judecătoriŭ tuturor la acest ținut.

«Hătman și părcălab de Sucéva și ispravnic preste tóte oștile țereĭ.

«Postélnic mare de vorbitorĭ înaintea domnuluĭ și părcălab de Iașĭ, măcar că Iașiĭ atuncĭ nu era (înțelége oraș așa de mare) și tălmaciŭ al limbeĭ stréine.

«Spătariŭ mare și staroste de Cernăuț și după obicéiŭ îmbrăcat la ḑile cu haină scumpă domnéscă, și vorbitoriŭ încins cu arme domnescĭ la spatele domnuluĭ întru acéle ḑile.

«Păharnic mare, și boérĭ câte le vedem până astădĭ, însă pre acéstea vremĭ numaĭ umbra aŭ remas acelor vechĭ deregătoriĭ.»

Cum că pre acéstea vremĭ s'aŭ făcut întâiaşĭ dată în Moldova mitropolie, mărturisésce şi Codin la Stritter[1]. Episcopia cea lătinéscă din Seret încă în tîmpul acesta s'aŭ mutat de acolo la Bacov[2].

La anul 1397, s'aŭ arĕtat că ungurĭĭ nu toţĭ ţinea cu craiul Siţismund pentrn pricinele acolo aduse. Ura acestora la atâta aŭ agĭuns în anul de acum, cât primăvara din anul 1401, aŭ prins pre Siţismund şi l'aŭ băgat în temniţa din Socloş[3], dându'l pre mâna feciorilor luĭ Gara celuĭ omorât se'l păzéscă, prin a cărora mumânĭ mijlocire aŭ şi scăpat după acéia din robime[4]. Iară ungurĭĭ aŭ pus craiŭ în locul luĭ Siţismund pre Ladislav craiul Neapoluluĭ. Ci acesta numaĭ cât s'aŭ încoronat craiŭ Ungarieĭ în Dalmaţia, dară în Ungaria n'aŭ cutezat a întra, aducêndu-şĭ aminte de petrécerea tătâne-sĕŭ cea scrisă la anul 1386[5].

Anul 1402. «În anul 1402, (ḑice Enghel[6], după ce aŭ prins Tamerlan pre Baiazet I, şi aŭ tăiat pre Mustafa fecĭorul luĭ cel maĭ mare, ceia-lalţĭ fecĭorĭ aĭ luĭ Baiazet aŭ început a se bate între sine pentru împĕrăţie, şi Soliman al doilea născut, aŭ fugit în Ţarigrad supt scutinţa împĕratuluĭ Emanoil paleolog şi a luĭ Stefan Lazorovicĭ craiuluĭ Serbieĭ, şi aŭ făcut de l'aŭ vestit împĕrat. Aşa aŭ ajutat creştiniĭ împĕrăţia turcéscă, când tocma era în primejdie! Vlad (fiiul lui Mircea vodă, despre carele am vorbit la anul 1399) încă aŭ ţinut cu Soliman, vrênd se dohândéscă domnia Valahieĭ printr'ênsul. Mircea vodă drept acéia aŭ avut pricină de a cerca un împrotivitoriŭ luĭ Soliman: aŭ şi găsit pre Musa saŭ Moisi al treilea născut

[1] Stritterus tom. 2. p. 938.

[2] Sulzer tom. 3. p. 603.

[3] Bonfinius f. 379. Petrus de Reva f. 30.

[4] Thuroczius f. 224. Timon in Epitome Chronol. f. 57.

[5] Paulus a Paulo p. 747 seq. Lucius Dalmata f. 420 seqq. Timon in epitome Chronol. f. 57.

[6] Ioann. Christ. Engel in antiq. Hiistoria Valahiae Part. 1. p. 162 seq.

a luĭ Baiazet, pre carele chiemându'l din Asia în Evropa, aŭ și venit lăsând ocarmuirea Asieĭ ceiĭ micĭ fratelui sĕŭ luĭ Mahomet I. Musa aŭ venit prin Sinope oblu în Valahia și s'aŭ întocmit cu Mircea vodă, ca Mircea se'l ajute cu oștĭ, și el de va avea noroc, se dea Mirceĭ multă avuție și mare dărab de țĕră de la Grecĭ. Mircea i-aŭ și dat îndată frumósă și tare óste supt povățuirea nepotuluĭ sĕŭ celuĭ din frate, a luĭ Dan, și mulțime de turcĭ din Evropa încă strângêndu-se la Musa, l'aŭ dus în Odriŭ și l'aŭ rădicat împĕrat; dară aŭ perdut bătaia cu Soliman după acéia în anul 1403, lângă Țarigrad, de unde Musa aŭ fugit la munțiĭ Hemuluĭ, și de acolo în Valahia, și de aci încă maĭ pre urmă în Asia.»

Așișderea scriŭ Halcocondyla [1] și Duca [2], din cariĭ aŭ scris acéstea și prea vestitul Enghel; ci annaliĭ turcescĭ ceĭ de Leunclavie tălmăciți [3] și Doglioni [4] scriŭ acéstea la anul 1411, ci mie încă nu mi se pare.

Tot la acesta an ḑice regestrul de la Doghiel [5]: «În anul 1402, Alexandru palatinul Moldoveĭ făgăduésce credincĭoșire craiuluĭ Vladislav și crăimeĭ leșescĭ.»

Anul 1403. La anul acesta scrie Cromer [6]: «În anul următoriŭ care aŭ fost de la Hs. 1403, palatinul Valahieĭ (Moldoveĭ) Alexandru, și după acéia Roman II, fiiul luĭ Petru, după ce s'aŭ scos din legăturile, și de supt putérea luĭ Svitrighel prin craiul Vladislav, jurând cu sfétniciĭ lor aŭ mărturisit, că sânt și vor fi supt putérea luĭ și a crăimeĭ. Iară Roman aŭ făgăduit și însoțirea armelor împrotiva orĭ-căror nemicĭ, luând afară pre Pruși și pre Litvanĭ,

[1] Laonicus Chalcocondylas de rebus Turcicis Lib. 4.

[2] Ducas in Histor. Byzantina cap. 19.

[3] Annales Turcici a Leunclavio editi ad annum Hegirae 813, qui est Christi Domini 1402.

[4] Giovanici Nicolo Doglioni ne tomo 2. del Teatro Universale Part. 7. p. 302.

[5] Mathias Dogiel In Cod. Dipl Poloniae tom. 1. p. 600

[6] Martinus Cromerus Lib. 16. p. 259.

pentru mijlocirea locurilor.» Așișderea scrie Miron Logofătul [1].

Iară prea vestitul Enghel [2] ḑice de odată: «Întâmplarea că contracturile céle cu voevoḑiĭ moldovenescĭ făcute, care se ținu în arhivul crăimeĭ leșescĭ, sânt scrise românésce, pre Cromer, carele nicĭ aŭ sciut românésce, nicĭ aŭ avut buniĭ tălmacĭ, l'aŭ adus la maĭ multe greșéle. Așa se află p. p. la anul 1403, greșală pentru că ḑice: «Palatinul Valahieĭ Adexandru și după acéia Roman fiiul luĭ Petru ș. c. l.» Jurământul luĭ Roman de Doghiel se aduce la anul 1400, al luĭ Alexandru la anul 1402. Apoĭ iarăș ḑice tot acela Enghel [3]: «§. 16. Alexandru aŭ domnit 32 de anĭ și 8 lunĭ, de la 1401—1432. În anul 1402, aŭ încredințat el crăimea leșéscă despre credincĭoșirea sa prin jurământul de la Doghiel pagina 600. În jurământul acest dintăiŭ se véde a fi fost închis, că Alexandru cu frate-sĕŭ Roman II, craiuluĭ Polonieĭ luĭ Iaghello vrea se'ĭ ajute împrotiva tuturor nemicilor, numaĭ împrotiva litvanilor carii era prea aprópe în Podolia, și împrotiva prușilor carii era prea departe, nu.»

Prin ḑisele acéstea ce voésce prea vestitul Enghel eŭ nu înțeleg; pentru că de n'aŭ sciut românésce Cromer, Enghel încă nu scie, și în regestrul de la Doghiel, cum poțĭ vedea la anul trecut, încă nu se cuprind, carele ḑice prea vestitul Enghel.

Anul 1404. După ce aŭ luat Vladislav Iaghello craiul Polonieĭ Cameneț̦ul de la fratele sĕŭ Svidrighel, în anul de acum aŭ chĭemat pre Alexandru I, domnul Moldoveĭ în Cameneț̦, de aŭ jurat a doao óră credincĭoșire, care jurământ iaste întărit cu 15 peceț̦ĭ [4].

Mircea vodă în anul 1404, se bătea cu turciĭ, după cum

[1] Constans Miron Logotheta in Chronico Ms. Valachico.

[2] Ioannes Christ. Engel in antiq. Historia Moldaviae p 114.

[3] Idem Engel ibidem p. 115.

[4] Dogiel tom. 1. p. 600. Cromerus Libr. 16. p. 261. Engel in antiq. Historia Moldaviae p. 115.

arată annalii din Flandria[1] dintr'o epistolă a craiului Sigismund lui Filip herțegului din Burgundia trimisă.

Iară despre Sigismund dice Haner[2]: «Timpul în carele s'au căsătorit Sigismund a doao óră, nu se póte otări, totuși după stările împregiur așa se véde, că el în anul 1404, aŭ făcut nunta cu Vârvara fata comitului din Chilia, cu care se logodise pre cale, când aŭ mers din Socloș în Moravia», carele aduce mărturie pre Bonfinie[3].

Anul 1405. În annl acesta de doao orĭ s'aŭ adunat țéra ungurésca[4]. La adunarea cea dintâiŭ s'aŭ dus și Stefan Latcfi fostul voevod al Ardélului, iară nu al Valahiei, precum se înșală Ens[5] pre carele pentru multe resvrătirile lui, ce s'aŭ adus la anii trecuți, l'aŭ prins în casa adunării și tăindu'i capul, trupul lui l'aŭ svârlit pre feréstră în uliță[6].

Tot la acesta an aduce și Cornides doao hrisóve, ale betleneștilor, dintre care în cel dintâiŭ[7] Iacob Lacic de santo voevodul Ardélului și comitul de Solnoc poruncésce din Turda Duminecă înaintea tăérei capului sântului Ioann din anul 1405, comitului și celora-lalți deregătorĭ aĭ comitului de Cluș, ca satul Biuzcut luându'l de la Petru, Simon, Ladislav și Grigorie, feciorii lui Ioann aĭ fecioruluĭ lui Ioanca, se'l dea îndărăpt magistrului Ioann de Betlen: în a doilea[8] Petru de Stridiŭ și Vladislav de Nadaș vițe-voevodii Ardélului iarăș de acolo și întru acelaș an în 2 Fevruarie scriŭ tudâmana aceluiaș Ioann de Betlen împrotiva castellanului din Unguraș pentru satul Malin făcută.

Anul 1407. Doghiel[9] maĭ aduce și la anul de acum un

[1] Annales Flandrici Macrii ad ann. 1404.

[2] Georgius Ierem. Haner Reg. Hung. Period. 13. § 269.

[3] Bonfinius f. 381.

[4] Georgius Ieremias Haner Reg. Hung. Period. 13. § 270.

[5] Ens p. 103.

[6] Thuroczius f. 227. Bonfinius f. 384.

[7] Daniel Cornides Mss. Dipl. tom. 2. p. 78.

[8] Idem Cornides l. c.

[9] Mathias Dogiel in Codice Dipl. Poloniae tom. 1. p. 600.

hrisov, al căruia regestru sună așa: «În anul 1407, cărțile aceluiaș Alexandru prin care întărésce omagiul luĭ Vladislav și crăimeĭ Polonieĭ făcut.»

Anul 1410 și 1411. Alegătoriĭ împĕraților apusuluĭ cariĭ pe vrémea, când scriŭ acéstea, s'aŭ pus jos prin Napoleon Bonaparte împĕratul Galliilor și craiul Italieĭ, vĕdĕnd purtarea cea bună a craiuluĭ Ungarieĭ Sițismund, în anul 1410, l'aŭ ales și rădicat craiŭ romanilor [1] carea deregătorie atâta făcea la apusénĭ, cât și a chesarilor la strămoșiĭ noștri romaniĭ ceĭ vechĭ, saŭ la rĕsăriténĭ.

Despre Mircea vodă așa scrie Enghel [2]: «Mircea cu ceia-lalți așa aŭ ajutat în Asia pre Musa cât acesta iarăș și-aŭ strâns tare óste, în carea era și românĭ. Musa în anul 1410 iarăș aŭ perdut o bătae împrotiva luĭ Soliman în Asia cea mică, ci nu de tot, căcĭ aŭ trecut în Evropa, cu multe oștĭ, în Odriŭ și aŭ întărit oștile și îmbărcându-se în anul 1411 iarăș aŭ trecut în Asia, unde aŭ învins pre Soliman tocma în Caramania, și prinĕndu'l l'aŭ dus în Odriŭ și l'aŭ omorât. Așa aŭ apucat Musa prétenul luĭ Mirceă vodă împĕrăția turcilor, dară nu îndelung.»

Doghiel [3] încă aduce un diplomat care l'ar fi dat Mircea vodă luĭ Vladislav Iaghello craiuluĭ Polonieĭ [și sună] așa: «Noĭ Muhe voevodul Valahieĭ ș. c. l. (Nos Muche Voievoda Transalpinus etc. Datum in civitate nostra Imoiovo die Dominico «Vocem jucunditates». Anno Domini 1411). Dat în cetatea nóstră Imoiov în Dumineca «cuvîntuluĭ bucurieĭ». În anul Domnuluĭ 1411.» În tot diplomatul acesta numaĭ atâta se cuprinde, ca se ajute unul pre altul împrotiva ungurilor, ca și în hrisovul, care l'am adus la anul 1390, adăogând și cuvintele acéstea: «Imo multo magis jam consanguinii tatis amor hoc facere compellit amicos; ba cu mult maĭ

[1] Thuroczius f. 227. Petrus de Reva f. 31. Timon. f. 58.

[2] Engel in antiq. Historia Valachiae par. 1. p. 163.

[3] Dogiel tom. 1. p. 600.

tare decî înainte, pentru că dragostea cea de rudeniĭ silésce pre prétenĭ a face acésta.» Apoĭ iarăşĭ: «Quem admodum consanguinitas et inviolabilis amor et amicitia jam nos constringit: precum ne întețésce pre noĭ sângele şi nevătămăciósa dragoste şi pretenşugul.» Din care cuvinte s'ar vedea că Mircea vodă s'ar fi făcut rudenie cu Vladislav; ci mie mi se véde că hrisovul acesta nu iaste adevĕrat al luĭ Mircea vodă, pentru că, de ar fi al luĭ, l'ar fi început şi închis, ca şi pre céle-lalte hrisóve ale sale.

Maĭ încălcit scrie Cromer[1] la anul acesta ḑicênd: «Cu Alexandru palatinul românilor alleatul şi clientul sĕŭ cel maĭ de demult Vladislav craiul Polonieĭ, aŭ făcut noao însoţire asupra luĭ Siţismund craiuluĭ Ungarieĭ, şi i-aŭ zălogit luĭ Sniatinul, Colomea şi tótă Pocudia pentru o mie de ruble de argint, şi întru acela an Stefan cel ce aŭ urmat în domnia luĭ Alexandru, pre carele saŭ l'aŭ omorât, saŭ l'aŭ măzălit, trimeţênd patru solĭ la craiul Polonieĭ, aŭ făgăduit, că va fi, şi remânea supt clientela luĭ, ca şi cum aŭ fost maĭ marĭĭ sĕĭ, şi unde se va chiema de dênsul, va mérge şi va jura, nicĭ va pofti îndărăpt Pocuţia, ci de faţă va aşeḑa lucrul după voia craiuluĭ. Carea se scie din hrisóvele, ce se ţin în Arhiv. De unde se culége, că Pocuţia saŭ nu s'aŭ dat luĭ Alexandru, saŭ de s'aŭ dat, îndată aŭ fost luată îndărăpt prin craiul. Almintrelea pentru ce ar fi făgăduit Stefan, că nu o va maĭ pofti îndărăpt. Iară cum că s'aŭ zălogit Pocuţia, arată diplomatul, prin carele craiul o aŭ zălogit, carele aşişderea se află în arhiv, fără vre o îndoială dat înapoĭ prin românĭ.» La care ḑise ale luĭ Cromer înţelepţésce respunde prea vestitul Enghel[2] ḑicênd: «Tot argumentul luĭ Cromer slăbésce, cât se va socoti, că Cromer améstecă nisce hrisóve maĭ târḑie de la anĭĭ 1433 şi 1435, când fecĭorĭĭ luĭ Alexandru, Stefan şi Ilie se sfădea la olaltă, şi Stefan de frica craiuluĭ Polonieĭ şĭ-aŭ lăsat că-

[1] Cromerus Libr. 17. p. 278.

[2] Engel in antiq. Hist. Moldaviae p. 116.

dința, carea o avea în Pocuția, cu alt hrisov mai dinainte. Că hrisovul despre zălogirea Pocuției lui Alexandru s'au aflat în arhiv, de acolo au venit, că tóte hrisóvele de acest féliu au obicînuit a se scrie îndoite, dintre care un exemplariu remâne la zălogitoriu.»

Însă despre zălogirea acésta scrie și Miron logotětul[1] tocma ca Cromer, numai cât dice, că s'au făcut la anul 1422, ce nu iaste adevěrat.

Precum arată Antonie Sirmai[2], întru acesta an au dobândit și baronii Preni o donație pentru vitejia comitului Petru de Peren; căci dice craiul Ungariei Sițismund în donația lui dată din Visegrad în anul 1411: «Când au năvălit turcii în Valahia, comitul Petru încins cu tărime de leu acolo așa s'au purtat, cât stégul nemicilor cu vitejia l'au luat și l'au adus la mărimea crăiască, unde s'au și rănit la un picior, și prea mulți ómeni bărbați și mueri au mântuit de robimea turcilor.»

Anul 1412. Din céle ce s'au dis la anii trecuți și se vor dice la anii viitori, lesne poți védea că pre némul românesc mai mult l'au stricat întâiu ne'nțelégerea între dênșii și pizma din lăuntru, carea și pre strămoșii nostri romanii ceî vechi sîngură i-au mâncat, apoi pizma și fala creștinilor din vecini și mai vârtos a léșilor, de cât némurile céle păgâne tătarii și turcii; căci de aceștea lezne și pre ușor s'ar fi apărat românii, mai ales de nu s'ar fi despărțit moldovénii și munténii în doao domnii, ci ar fi fost toți supt un cap ținênd la olaltă. Dară despărțindu-se românii între sine, pre moldovéni îi asupria léșii saŭ polonii, pre munténi ungurii, și când și când pre moldovéni, și polonii și ungurii, precum s'au întâmplat și în anul de acum. Pentru că în anul acesta 1412, în 15 Martie, după cum scrie Dlugoș[3],

[1] Constans Miron Logotheta Moldaviae in Chronico Ms. Valachico.

[2] Antonius Szirmay in topographia Cottus Zempliniensis § 56.

[3] Ioannes Dlugossius Lib. 11. p. 324.

Cromer[1] și Enghel[2], Vladislav Iaghello craiul Poloniei, și Sițismund craiul Ungariei s'aŭ întâlnit în Lublin, și despre Moldova așa aŭ aședat între sine: «Despre țéra Moldovei așa s'aŭ aședat. Fiind că măritul Alexandru acum voevodul Moldovei iaste legat spre plăcérea și poruncile luĭ Vladislav, noĭ Sițismund, încă nevrênd a turbura legătura acéia pentru dragostea luĭ Vladislav, — — pentru dênsa s'aŭ orânduit, ca de câte orĭ ar năvăli turcĭĭ și păgânĭĭ cu putérea și cu mare óste în țerile coroneĭ ungurescĭ supuse, saŭ noĭ Sițismund măcar cum ne-am rădica asupra turcilor, atuncĭ la facerea nóstră de scire craiuluĭ Polonieĭ va fi datoriŭ a porunci moldovénuluĭ, ca acesta în persóna sa și cu tótă putérea sa se ne fie noao și oștilor nóstre întru ajutoriŭ, și se facă slujbă credincĭósă. De cumva din porunca luĭ Vladislav nu ni-ar veni în persóna sa întru ajutoriŭ, saŭ fiind el bolnav, n'ar trimite tótă putérea sa, de atuncĭ noĭ amîndoĭ — — vom fi datorĭ a ne rădica asupra Moldoveĭ, cu putérea, pre voevod al măzăli, și dobânda așa a o împărți între noĭ, ca pădurile céle maĭ marĭ, ce se chiamă Bucovina, care încep de la munțiĭ craiul Ungarieĭ, și sânt între Moldova și ținutul Sepeniculuĭ întinse pre lângă Siréĭ până la pădurea cea maĭ mică, ce se chiamă Bucoviția și până în Prut, se se împartă în doao, și orașul Iașuta (dóră Iașiĭ) cel dea stânga remâne luĭ Vladislav; iară orașul saŭ satul Barlam (dóră Barlad) cel dea drépta remâne luĭ Sițismund. Iară trecênd Prutul céle-lalte pădurĭ, direpț mergênd spre câmpurile céle deșarte până în mare, așișderea cu câmpurile céle deșarte să vor împărți în gimătate așa, ca Bialogrodul cu o gimătate se remână luĭ Vladislav, și Chilia cu céia-laltă gimătate luĭ Sițismund. Și partea, care va veni craiuluĭ Vladislav se'ĭ remână luĭ, ca și Russia (adecă se se cerce după cincĭ anĭ, careĭ coronĭ,

[1] Martinus Cromerus Lib. 17 p. 279.

[2] Ioannes Christianus Engel in antiq. Historia Moldaviae p. 116. seq.

ceĭ ungurescĭ, saŭ ceĭ leșescĭ se maĭ cuvin țerile acéstea). Iară de va asculta moldovénul stătornicésce poruncile, atuncĭ țéra Moldoveĭ va remânea la el, și după mórtea unuia dintră noĭ în cincĭ anĭ supt legătura numitelor trevge saŭ împăciuirĭ. Întrégă remânênd cădința âmbe părților.» Veḑĭ în ce îșĭ rumpea capetele și Sițismund și Vladislav craiĭ, ci nemica aŭ isprăvit, pentru că Moldova atuncĭ nu s'aŭ dărăburit; ci maĭ târḑiŭ, cum se va arĕta la anĭĭ viitorĭ.

Anul 1413. Gheorghie Franțes[1] scrie: «Mahomet I, după atâtea ostenelĭ și necazurĭ, împĕrăția părintéscă o aŭ dobândit în anul de la plăsmuirea lumeĭ 6907, carele iaste de la Hs. 1399. Fapta cea dintâiŭ i-aŭ fost, ca se îmmulțéscă tributul Mavrovlahieĭ saŭ Bogdanieĭ, cât aŭ putut.» Până aci Franțes destul de reŭ, pentru că Mahomet I, aŭ început a împĕrăți în anul 1413 precum arată Freier[2]. Avtorul despre statul turcilor[3] și Duca[4], carele scrie: că Mahomet pre soliĭ trimișĭ de la sirbĭ, românĭ și bulgarĭ, ș. c. i-aŭ primit cu milă și cu dragoste, și punêndu'ĭ la o masă cu sine fiesce căruia i-aŭ închinat pre nume, când aŭ bĕut, și maĭ pre urmă i-aŭ sloboḑit cu pace ḑicêndu-le: «Spuneți domnilor vostrĭ, că eŭ daŭ pace tuturor, și carea o daŭ eĭ, eŭ o primesc: cine âmblă cu înșelăciune, se'l strice Dumneḑeul păcĭĭ». Dară nicĭ tributul saŭ haraciul Maurovlahieĭ saŭ Moldoveĭ l'aŭ putut îmmulți, căcĭ Moldova tocma târḑiŭ aŭ căḑut supt haraciul turcilor, cum voiŭ arĕta la locul sĕŭ: ba și Țéra Muntenéscă încă numaĭ în anul îndată următoriŭ aŭ căḑut supt haraciŭ, întâiaș dată.

Anul 1414. Halcocondyla[5] după ce aŭ arĕtat, cum aŭ omorât în anul trecut Mahomet I, pre Musa fratele sĕŭ, și aŭ cuprins tótă împĕrăția turcéscă, scrie: «Trimeț̆ênd oș-

[1] Georgius Phranzes in Chronico Lib. 1. cap. 31.
[2] Freyerus p. 732.
[3] Author de statu Turciae p. 22.
[4] Ducas in Historia Bizant. p. 53.
[5] Laonicus Chalcocondylas de rebus Turcicis p. 98.

tile jefuia Dachia, la carele prințul Dachieĭ, aŭ trimis solĭ, făgăduind că'ĭ va da atâta haraciŭ, cât va pofti, și așa s'aŭ făcut pacea». Maĭ chiar scriŭ annaliĭ turcescĭ ceĭ prin Leunclavie tălmăciți[1] dicênd: «Mahomet înturnându-se în Prusa n'aŭ zăbăvit, ci s'aŭ grăbit în Odriŭ ca să se bată cu românii. La răsboiul acela aŭ căpătat ajutoriŭ și de la garamanul, și de la Begul Isvendiar, care oștĭ împreunându-le cu ale sale, s'aŭ tăbărât lângă Dunăre, de unde, până când aŭ făcut un castel, o mare parte din ostașiĭ sĕĭ o aŭ trimis preste apă în Valahia, ca se o prade. Ostașiĭ s'aŭ înturnat cu mare pradă de preste Dunăre nevătămațĭ. Carea vĕdêndu-o voevodul țereĭ, n'aŭ avut alta de a face, fără numaĭ să se împace și se făgăduéscă, că va da în fiescecare an tribut, și pentru încredințare aŭ dat pre fiiul sĕŭ chizéș. După acéstea Mahomet s'aŭ înturnat în Prusa».

Așișderea scriŭ Podesta[2], Petru Albin[3], annaliĭ besericeĭ din Brașĕŭ[4], Georgie Fabrichie[5], Drehsler[6], Foresti[7] și Doglioni[8], carele dice: «că Mahomet I, aŭ trecut întâiașĭ dată Dunărea de aŭ cuprins'o».

Cuvintele luĭ Doglioni le întărésce Cantemir[9], când scrie: «După ce aŭ biruit Mahomet pre toțĭ vrăjmașiĭ sĕĭ din Asia, șĭ aŭ strâns tóte oștile și aŭ trecut din Prusa în Odriŭ. De aci s'aŭ rădicat cu răsboiŭ asupra românilor, le-aŭ bătut óstea și aŭ prădat mare parte a Țĕreĭ Muntenescĭ. Aŭ cuprins Severinul, —— și aŭ luat cetățile Sacce și Cale céle de céia-l'altă parte a Dunăreĭ, și aŭ întărit Girgeul cu cetățuĭcă și cu bună pază, ca românii se nu maĭ pótă

[1] Annales Turcici ad anum Hegirae 816 qui est Christ. 1414.

[2] Ioannes Bapt. Podesta in Annalibus Turcicis a se versio Part. 1. cap. 8.

[3] Petrus Albinus in Commentatiuncula de Valahia p. 160.

[4] Annales Coronenses.

[5] Georgius Fabricius Lib. 2.

[6] Volfgangus Drechslerus p. 83.

[7] Antonio Foresti nel tomo. 6. del Mappamondo Istorico Libr. 2. cap. 2.

[8] Giovanni Nicolo Doglioni nel tomo 2. del Theatro Universale dei Principi Part. 7. p. 309.

[9] Princeps Demetrius Cantemir in Historia Osmanici Regni Lib. 2. cap. 3. Nr. 8.

tréce preste Dunăre. Strimtorindu-se așa românii, ca să nu'și piardă tótă slobodenia, le-aŭ căutat se făgăduiască haraciŭ pre an, și se dea împĕratului turcesc pre doi feciori ai domnului și pre trei feciori de boĕri de cei mai de frunte. După acéia Mahomet s'aŭ înturnat în Odriŭ». Vedi și anul 1383.

Anul 1415. Léșii negândind că turcii din di în di se lățesc, și asuprind pre români, de ei încă se apropie, și i-ar fi și înghițit, de nu i-ar fi împedecat moldovénii pre turci, după reŭ obiceiul lor, ca se se pótă făli fără de vre un folos, în anul de acum iarăși aŭ poftit, ca Alexandru domnul Moldovei se jóre de noŭ; pentru că scrie Cromer[1]: «Craiul Vladislav mai după olaltă aŭ âmblat Litvania, Polonia și Russia, și fiind în Sniatin la Rusalele din anul 1415 aŭ venit la dênsul Alexandru palatinul românilor (din Moldova) cu mulțime prea mare și strălucită de boĕri, și închinându-se înaintea tuturor craiului, și plecând stégul la piciórele lui, aŭ jurat, că va remânea pururea credincios și client craiului și polonilor, și mari daruri aŭ dat și aŭ primit.»

Anii 1418, și 1419. La anii aceștea prea vestitul Enghel[2] scrie așa: «Haraciul acesta de an (din anul 1414) precum se véde, nu i-aŭ căḑut la mață lui Mircea Vodă, la anul acesta 1418, un Pseudo-Mustafa aŭ venit din Asia cea mică, și s'aŭ vestit pre sine a fi feciorul lui Baiazet Mustafa, carele nu s'aŭ tăiat în războiul cu Tamerlan, fără numai s'aŭ rătăcit, și că el iaste acela. La grecĭ, carii tremura de Mahomet, nu și-aŭ căpĕtat părténi, dară mai bine s'aŭ primit de Mircea Vodă, măcar că cu sine nu avea mai mulți de cât 300 de turci. Mircea s'aŭ și plecat, ca pre a-

[1] Martinus Cromerus Lib. 18. p. 283. Ioannes Dlugossius Lib. 11, ad ann. Christ. 1415.

[2] Ioannes Christianus Engel in antiq. Historia Valachiae Part. 1. p. 164.

cest pretendent de corónă să'l ajute. I-aŭ dat nu numaĭ scutință în Valahia, ci aŭ tras spre dênsul pre turcii din Evropa cât maĭ curând, și i-aŭ dat și oștĭ românescĭ, cu care Mustafa aŭ și străbătut în Thessalia în anul 1419. Dară ce aŭ putut face Mustafa cu așa de mică óste împrotiva luĭ Mahomet, care îșĭ strînsése tóte oștile la olaltă? Mustafa s'aŭ biruit, și Mahomet aŭ dat poruncă, de aŭ prădat turcii a doao óră Valahia. — —

Până aŭ ținut prada acésta, saŭ îndată după dênsa aŭ murit Mircea Vodă în anul 1419. Maĭ pre urmă aŭ trebuit să dea și oștĭ de ajutoriŭ turcilor asupra Țarigradului supt povățuirea nepotuluĭ săŭ Dan.»

Așișderea scriŭ acéstea Halcocondyla [1] și Duca [2], din cariĭ le-aŭ și scris Enghel, ci tu maĭ citésce care eŭ le-am scris la aniĭ 1383 și 1400, pentru că Anonymul românesc, fără de pricină încâlcésce Istoria Valahieĭ la aceĭ doĭ aniĭ.

Regestrul de la Doghiel [3] încă dice: «În anul 1419, omagiul luĭ Alexandru palatinuluĭ Valachieĭ (maĭ bine Moldoveĭ) făcut craiuluĭ Vladislav, și făgăduința, că'ĭ va fi întru ajutoriŭ împrotiva tuturor nemicilor, iară maĭ vârtos împrotiva craiuluĭ Ungarieĭ». La care Regestru dice prea vestitul Enghel [4]: «Sfădindu-se Iaghello iarăș în anul 1419 cu Sițismund pentru reitariĭ nemțescĭ din Prusia, aŭ poftit de la Alexandru domnul Moldoveĭ, ca se jóre că'l va ajuta împrotiva luĭ Sițismund: ci întâlnindu-se iaraș Iaghello cu Sițismund în Cașovia s'aŭ împăcat la olaltă».

Anul 1420. Tot acelașĭ Enghel [5] scrie și la anul de acum dicênd: «După mórtea luĭ Mircea vodă aŭ apucat scaunul domnesc feciorul luĭ cel din țiitóre Mirhe (saŭ Mircea iarășĭ), ci nu îndelung l'aŭ ținut. Dan nepotul cel din frate

[1] Laonicus Chalcocondylas de rebus Turcicis p. 108.

[2] Ducas in hist. Byzantina p. 65.

[3] Dogiel in Codice Dipl. Poloniae tom. 1. p. 600.

[4] Idem Engel in antiq. Historia Moldaviae p. 117.

[5] Ioannes Christianus Engel in antiq. Hist. Valachiae Part. 1. p. 164. seq.

al luĭ Mircea vodă, generariul cel vestit al românilor, aŭ audit de mórtea unchiuluĭ sĕŭ în tabăra cea turcéscă de lângă Ţarigrad şi s'aŭ furat din tabără în cetate supt pretest, că va să facă o probă iscusită, şi aŭ slujit după acéia împĕratuluĭ din Ţarigrad în multe întâmplărĭ. Soliman (Mahomet I, saŭ Amurat II), aŭ trebuit să lase baterea Ţarigraduluĭ în scurt, şi Dan s'aŭ rugat de împĕratul grecesc se'l lase, şi se'l ajute se se întórne în patria sa; împĕratul i-aŭ şi dat o frumósă şi mare corabie, cu carea Dan pre marea Négră aŭ venit la Dunăre. De abia aŭ sosit în Valahia, şi s'aŭ plecat o samă de boérĭ, totuşĭ aŭ învins Mirhe dintâiaşĭ dată Dan aŭ chiemat pre turcĭ întru ajutoriŭ. Mirhe aŭ năzuit la Sitismund craiul Ungarieĭ, carele aŭ poruncit luĭ Stefan de Losonţ ca se ducă pre Mirhe şi se'l aşéde în Valahia. Stefan de Losonţ aŭ şi mers cu Mirhe în anul 1420, precum arată hrisovul de la Catona [1] cel dat: în descensu Campestri pro Sebes, în pornirea la tabără lângă Şebeş, în ḑioa sântuluĭ apostoluluĭ Iacob din anul 1420, ci sosind în Valahia şi bătêndu-se, aŭ biruit Dan, omorînd şi pre Stefan de Losonţ, şi pre Mirhe saŭ Mircea II.»

Aşişderea scriŭ Turoţie [2], Bonfinie [3], Albin [4] şi Bulliald [5] carĭ greşesc, punênd întâmplarea acésta la anul 1415; pentru că hrisovul maĭ sus adus de la Catona nu îngădue acésta. Tot acela hrisov face şi împrotiva luĭ Duca [6], (măcar că dintr'ênsul aŭ scris tótă istoria acésta Enghel), carele pune întâmplarea istorieĭ supt Amurat II, când se scie, că atunci, când s'aŭ întâmplat, trăia şi încă împĕrăţia Mahomet I, carele aŭ murit în anul 1421 [7].

[1] Catona p. 360. ad h. a.

[2] Thuroczius Part. 4. cap. 17.

[3] Bonfinius Decad. 3. Lib. 3.

[4] Petrus Albinus in Commentat. de Valachia p. 160.

[5] Ismael Bulialdus in Notis ad cap. 29. Hist. Ducae.

[6] Ducas in Historia Byzantina cap. 29.

[7] Freyer p. 732. Author de statu Turciae p. 22.

Fiind că în anul de acum aŭ remas domn Valahieĭ Dan III, ca de aci înainte maĭ lesne să se pótă otări, care domn muntenesc, al câtelea aŭ fost de acelaș nume, de folos va fi, ca să scriŭ aci siréoa domnilor muntenescĭ, începênd de la Radul Negru, pênă la Dracula, tocma așa, cum am scris la anul 1390 siréoa domnilor moldovenescĭ. Așa dară aŭ fost: 1, Radul I Negru, la anul 1215; 2, Mihail I; 3, Dan I, fiĭul luĭ Radul Negru; 4, Stefan Maialat; 5, Mihail II Bessarab vodă; 6, Vladislav I Bessarab; 7, Alexandru I Bessarab; 8, Vladislav II, saŭ Lațco și Laic Bessarab; 9, Radul II Bessarab, fratele luĭ Lațco și fiĭul luĭ Alexandru I; 10, Dan II, fiiul luĭ Radul II; 11, Mircea I, fiiul luĭ Radul II; 12, Mirhe saŭ Mircea II, fiiul luĭ Mircea I; 13, Dan III, fiiul luĭ Dan II; 14, Radul III, fiiul luĭ Dan II: 15, Vlad saŭ Vladislav III, almintrelea Dracula, fiiul luĭ Mircea I.

Anul 1421. La anul acesta se scrie în regestrul de la Doghiel[1]: «În anul 1421 Alexandru palatinul Moldoveĭ cu Elia fratele sĕŭ Ringaleĭ suroreĭ craiuluĭ Vladislav légă, până când va trăi, orașele Seret și Rotcoveț cu tóte pertinénțiile și veniturile lor, și afară de acéstea, șése sute de ducați saŭ florinți rosiĭ ungurescĭ făgăduesc, că'ĭ vor da în tot anul supt pedépsă de a plăti de doao orĭ atâta de nu'și vor ținea făgăduința. Dat în 13 Decemvrie.»

La care scrie prea vestitul Enghel[2] dicênd: «Înțélegerea cea bună dintre Iaghello și Alexandru nu numaĭ aŭ remas necurmată, ci s'aŭ și maĭ întărit prin o căsătorie. În Dechembrie din anul 1421, aŭ luat voivodul Alexandru în a doao muére pre Ringala sora luĭ Iaghello, și fiind că avea, din muérea cea dintâiŭ doĭ feciorĭ pre Elia și pre Stefan, feciorul cel maĭ mare Elia (nu fratele luĭ Alexandru cum rĕŭ face estractul luĭ Doghiel, pag. 600) încă aŭ

[1] Mathias Dogielin codice Dipl. Poloniae tom. 1. p. 600.

[2] Ioannes Christianus Engel in antiq. Histor. Moldoviae p. 117 Ioannes Dlugossius Lib. 11. ad ann. 1433.

întărit, ca Ringalleĭ până va trăi se'ĭ dea Seretul și Rotcovieţul cu tóte pertinénţiile și veniturile lor, și preste acestea 600 de —— florinţĭ roșiĭ ungurescĭ, supt legătură de îndoită pedépsă.»

Așa prea vestitul Enghel și bine ḑice, că Elia aŭ fost fecĭor și nu frate luĭ Alexandru I domnuluĭ Moldovei, dară greșésce întâiŭ ḑicênd: că Doghiel reŭ aŭ făcut scurtarea diplomatuluĭ maĭ sus adus; pentru că Doghiel n'aŭ scurtat vre un diplomat, fără numaĭ aŭ scris diplomaturile, ba estracturile de alţiĭ făcute, precum însuș mărturisésce în tom. 1, pag. 597, văerându-se că nicĭ aŭ sciut românésce, nicĭ aŭ aflat pre altul carele se scie. Greșésce a doao scriind, că fecĭoriĭ luĭ Alexandru Elia și Stefan amêndo aŭ fost născuţĭ din muérea cea dintâiŭ a luĭ Alexandru pentru că uĭtându'și ce aŭ fost scris în pagina 117, după acéia în pagina 122, pre Stefan îl ḑice a fi fost fecĭor Ringaleĭ (de aŭ fost Ringala vre odată muére luĭ Alexandru I, cum mărturisésce nimenea), ce nu iaste cu putinţe, pentru că așa Stefan s'ar fi bătut cu fratele sĕŭ Elia, când încă nu aŭ putut fi de 12 anĭ, cum veĭ vedea din céle, care le voiŭ scrie la anul 1433.

Tu cetitoriule! veḑĭ regestrul, carele voiŭ aduce la anul 1456, iarăș din Doghiel, și veĭ vedea, că Ringala n'aŭ fost soră cu Vladislav, ci cu crăiasa Sofia, și acésta aŭ fost Maria muérea luĭ Elia, de unde poţĭ culége, că făcĕtoriul estractuluĭ aŭ greșit, nu Doghiel.

Foresti[1] scrie la anul de acum precum urméḑă: «În tîmpul, când Mehmet I aŭ ales pre doĭ fecĭoriĭ aĭ sĕĭ, adecă pre Amurat II și pre Mustafa, pre unul la împĕrăţia din Evropa, pre cela-lalt la cea din Asia, aŭ trimis supt povĕţuirea luĭ Coţa Casniculuĭ Teroceĭ mare óste în șesurile Valahieĭ, carele după ce aŭ jefuit tóte într'ênsele, și-aŭ vĕrsat mânia și împrotiva Ardéluluĭ și a Slavonieĭ.»

[1] Antonio Foresti nel tomo6. del Mappamondo Istorico Lib. 2. cap 2.

Analiĭ besériceĭ din Braşeŭ încă ḑic[1]: «În anul 1421 Amurat II împĕratul turcilor, carele se chiamă Murat Bec, ţérea Bârseĭ o aŭ jefuit cu sabie şi cu foc, şi aŭ dus tot senatul Braşĕuluĭ în robie, scăpând numaĭ o parte din norod în cetăţuĭcă.»

Aşa scriŭ şi Foresti şi annaliĭ din Braşĕŭ, ci annaliĭ turcescĭ, cum veĭ vedea la anul 1425, acolo scriŭ jefuirea Valahieĭ. Tu judecă care aŭ drept?

Anul 1422. La anul acesta scrie logofĕtul Miron[2]: «Pornindu-se craiul Polonieĭ Vladislav Iaghello asupra crugéţilor, ĭ-aŭ trimis şi Alexandru vodă 400 de Moldovénĭ întru ales, carĭi aŭ arĕtat mare vitejie şi dobândă asupra crugéţior. că de odată făcêndu-se moldovéniĭ a da dos, şi crugéciĭ eşind dintr'o cetate ce ĭĭ ḑic Mariemburg, gonind pre moldovénĭ până ĭ-aŭ înşirat spre o pădure, şi acolo pedestrindu-se moldovéniĭ după obicéul lor şi suppunêndu-se în pădure, crugéciĭ încă aŭ descălecat gândind că aŭ fugit moldovéniĭ prin pădure, şi acolo aŭ început moldovéniĭ a săgeta pre crugéciĭ nemţescĭ; aşa i-aŭ segetat, cât le-aŭ căutat némţilor a da dos şi atuncĭ aŭ încălecat şi mare mórte aŭ făcut într'ênşiĭ şi s'aŭ întornat moldovéniĭ cu mare izbândă la tabără, unde era craiul Vladislav, cu mare mulţămită şi laudă de la craiul.»

Aşişderea scriŭ Dlugoş[3], carele adaogă: «Şi în semnul biruinţeĭ mulţĭ robĭ aŭ adus craiuluĭ crugécĭ deplin, ostaşĭ pre banĭ, şi cetăţénĭ.» Şi Cromer[4].

Anul 1423. Amurat II ne îndestulindu-se cu orânduiala tătâne-sĕŭ cea din anul 1421, după cum scrie prea vestitul Enghel[5]: «În anul 1423 aŭ bătut pre Mustafa nemicul sĕŭ,

[1] Annales Templi Coronensis ad h. a.

[2] Const. Miron Log. in Mss. Chron. Valac.

[3] Ioann. Dlugoss. Lib. 11. ad ann. 1422.

[4] Crom. Lib. 19. p. 290.

[5] Ioannes Christ. Engel in antiq. Hist. Valahiae Part. 1. p. 166.

Mustafa drept acéia cu tótă avérea sa aŭ vrut să fugă în Valahia, ci l'ăŭ prins de pre cale, și ducêndu-l la Amurat l'aŭ sugrumat. Curând după acéia Dan III (domnul Valahieĭ) aŭ trimis solĭ la Amurat II, ca se'ĭ poftéscă norocire la împĕrăție, și se'șĭ aréte plecăciunea sa. Ci Dan smintise în doao lucrurĭ, într'una, că Mustafa aŭ vrut să fugă la el; în alta, că Dan se înțelesése cu Sițismund craiul Ungarieĭ: și Amurat îșĭ scia ascunde mânia sa asupra luĭ.» Pentru că despre Amurat II scrie și Duca[1] ḑicênd: «El drept acéia aŭ trimis solĭ în Valahia și Serbia, carĭ se vestéscă că el s'aŭ făcut împĕrat, așa dară tóte părțile aŭ mers apocrisarĭ, carĭ se'ĭ poftéscă noroc la împĕrăție. Venit'aŭ și de la despotul Serbieĭ și de la voevodul Valahieĭ, cu carĭ aŭ întărit pacea.» Dară nu îndelung, cum se va arĕta la anĭ viitorĭ.

Anonymul românesc[2] la anul de acum greșésce: întâiŭ, că face pre Dan III frate luĭ Mircea I, fiindu'ĭ Dan nepot din frate; greșésce a doao ḑicênd, că Dan III în anul de acum aŭ început a domni, care greșéle le poțĭ pricépe din céle, ce am scris la anul 1420. Greșésce a treia ḑicênd că Dan III aŭ domnit numaĭ până la anul 1427, căcĭ voiŭ arĕta la anul 1430 că până la anul acela aŭ domnit.

Anĭĭ 1424 și 1425. Mână maĭ încolo istoria prea vestitul Enghel[3], și ḑice: «În anul 1424, aŭ făcut Amurat II cu Sițismund trevgă pre doĭ anĭ, și de abia s'aŭ isprăvit trevga (încetarea de la arme), când iată aŭ sosit vestea cea slabă în Buda, precum scrie Vindec: că turcĭ aŭ alungat pre voevodul Dan din Valahia cea mare, și aŭ prădat Țéra Românéscă și țéra Bârseĭ până la munțiĭ ceĭ cu omăt, carea véste aŭ supărat cât-va pre Sițismund.» Vindec nu scrie, pre cine aŭ pus Amurat în locul luĭ Dan, ci din diplomaturile

[1] Ducas in Historia Byzantina cap. 28.

[2] Anonymus Valachicus in Ms. Valachico cap. 44.

[3] Ioannes Christianus Engel in antiq. Hist. Valachiae Part. 1. p. 166.

ungurescĭ chiar se véde că aŭ pus pre Radul (III) fratele luĭ Dan.»

Annaliĭ turcescĭ[1] încă ḑic: «După acéstea s'aŭ înturnat sultanul Amurat în Odriŭ, unde venind aŭ auḑit deșdinarea voevoduluĭ Valahieĭ; pentru acéia ducênd oștile în Vlalahia, și prădând tótă țéra cu mare dobândă s'aŭ înturnat iarășĭ în Odriŭ.»

Așișderea scrie și Podesta[2], ci tu veḑĭ anul 1421, pentru că, de vom urma luĭ Vindec și annalilor turcescĭ, jefuirea țerilor Valahieĭ și Bârseĭ nu s'aŭ întâmplat la anul 1421, ci la anul 1425.

Anul 1426. Plinindu-se trevga saŭ încetarea de la arme, carea o făcuse Siṭismund craiul Ungarieĭ cu Amurat II în anul 1424, în anul acésta 1426 vrênd se ajute pre Dan III domnul Valahieĭ, s'aŭ gătit la războiŭ și aŭ scris la Vladislav craiul Polonieĭ pentru ajutoriŭ, despre care ajutoriŭ așa scrie Cromer[1]: «Vladislav în vrémea acéia din boériĭ Russieĭ, carea iaste supt stăpânirea Polonieĭ spre amiaḑĭ, aŭ trimis întru ajutoriŭ chessariuluĭ Siṭismund împrotiva turcilor cincĭ miĭ de ostașĭ călăreṭĭ supt povățuirea luĭ Cobilenie Grimalie prefectuluĭ din Sanoṭen. Carĭĭ venind până la Brăila, —— doao lunĭ aŭ rĕmas acolo cu românĭĭ (moldovénĭĭ) carĭĭ și eĭ din porunca craiuluĭ după legătură aŭ fost de față, așteptând pre chesariul maĭ îndelung, de cum se pusése terminul. Iară după ce aŭ înṭeles, că nu va veni, împedecat fiind cu lucrurile Bohemieĭ s'aŭ înturnat cu tabăra cu liniște îndărăpt, precum s'aŭ fost dus.»

Legărura ca moldovénĭĭ, se ajute pre ungurĭ asupra turcilor s'aŭ fost făcut în anul 1412, precum poṭĭ vedea la anul acela. Drept acéia vrênd Siṭismund în anul de acum se ajute pre Dan III domnul Valahieĭ, moldovénĭĭ nu s'aŭ

[1] Annales Turcici a Leunclavio versi ad ann. Hegirae 827, qui est Christi. Domini 1425. Ioannes Baptista Podesta Part. 1. cap. 9.

[2] Martinus Cromerus libr. 19. p. 292.

tras îndărăpt, totuşi Sitismund nu drept aŭ vrut se lucre cu dênşiĭ în anul 1429, cum voiŭ arĕta acolo.

Anul 1427. Aci dice prea vestitul Enghel[1]: «Ştismund s'aŭ arĕtat la sfârşitul anuluĭ 1426 în Ardél şi înaintea erneĭ aŭ întrat în Valahia, de unde dând comnanda luĭ Ioann de Marot, s'aŭ înturnat în Ardél de ernat, — — Ioann de Marot s'aŭ folosit de vrémea cea împrotivitóre turcilor, i-aŭ fugărit din Valahia, aŭ înfrânat pre boériĭ, cariĭ ţinea cu Radul, şi întru atâta aŭ curăţit ţéra de nemicĭ, cât primăvara, când aŭ întrat Sitismund într'ênsa, lesne aŭ putut aşeda în scaun iarăş pre Dan.» Până aci prea vestitul Enghel, şi nu reŭ; dară anonymul românesc[2] destul de reŭ lucră, când scrie lucrurile, ce se ţin de anul 1430, la anul de acum 1427, fiind încă Vlad saŭ Vladislav III, (almintrelea Dracula, fiĭul luĭ Mircea I) pe vrémea acésta în şerbirea acésta a luĭ Ioann Paleolog împĕratuluĭ din Ţarigrad.

Radul acesta fratele luĭ Dan III şi fiĭul luĭ Dan II, carele iaste în rând Radul III, va veni iarăş înainte la anul 1430, când şi pre el l'aŭ omorît Dracula.

Anul 1428. În anul acesta Sitismund craiul Ungarieĭ, sumeţindu-se de norocul, ce aŭ avut în Valahia în anul trecut, iarăş s'aŭ rădicat cu óste asupra luĭ Amurat II, împĕratuluĭ turcesc, dară fórte s'aŭ biruit în Serbia la Golumbaţ, precum mărturisesc istoriciĭ ungurescĭ[3] împreună cu Enghel[4].

Anul 1429. Sitismund craiul Ungarieĭ perdênd bătaia de la Golumbaţ în anul trecut, cu râvnă aŭ râvnit se'şĭ întórcă paguba prin stricarea beţilor Moldovénĭ, ci nemica aŭ isprăvit pentru pricina, carea aşa o scrie Dlugoş[5] «Vladislav craiul Polonieĭ petrecênd Crăciunul din anul 1429

[1] Ioann. Christ. Engel in antiq. historia Valachiae Part. 1 p. 166.

[2] Anonymus Valachicus in Ms. Valachico cap. 44.

[3] Thuroczius f. 227, seq. Petrus de Reva f. 30. Timon f. 60. et Podlusani p. 179.

[4] Ioann. Christ. Engel in antiq. hist. Moldaviae p. 118.

[5] Ioannes Dlugossius in Historia Polonica Lib. 11. ad ann. 1429.

în Grodno din Litvania, prin obicinuitele locurĭ s'aŭ dus în Luțco pre Bobotéză, se ținâ adunare cu Sițismund chesariul și craiul Ungarieĭ; — — — În ḑilele, ce aŭ urmat, s'aŭ ținut sfaturĭ. Sfatul chesariuluĭ și craiuluĭ Ungarieĭ avea casă osebită; sfatul craiuluĭ Polonieĭ altă casă, și sfatul luĭ Alexandru Vitold povățuitoriul Litvanieĭ a treia casă; și preste fiesce-carele sfat era maĭ mare prințul sĕŭ cercêndu'șĭ folosul sĕŭ. Chesariul Sițismund trimeț̆ênd niscarĭ prelațĭ și baronĭ la Vladislav craiul Polonieĭ l'aŭ cercat pre el, «ca în vara viitóre să se rădice asupra Moldoveĭ, după tocmélele și legăturile céle de dênsul făcute și cu jurămînt întărite maĭ 'nainte, care le și arĕta în original, și măzălind pe prințiĭ eiĭ, ț̆éra după orânduiala între dênșiĭ făcută, (adecă în anul 1412) se o împartă.» Soliĭ între maĭ multe pricinĭ băga vină moldovénilor, că eiĭ cu domniĭ lor nimenuĭ sânt credincĭoșĭ, și tuturor sânt protivnicĭ, trăind numaĭ cu furtul, că aŭ cuprins locurile céle maĭ bune, fugărind pre lăcuitoriĭ și moșténiĭ ceĭ adevĕrațĭ; și că luĭ Sițismund în contra turcilor n'aŭ vrut a'ĭ trimite ajutoriŭ. Céreriĭ aceștia s'aŭ respuns prin craiul Vladislav: «Că nu iaste drept a se scula asupra românilor, carĭi sânt creștinĭ și ascultătorĭ de craiul și crăimea Polonieĭ, fără de vre o pricină și că ar fi cruḑime vărvăréscă a împoncișa armele în inimile celor supușĭ poruncilor, dintre carĭi de și trăesc vr'uniĭ cu furtul și cu răpirea, dar acésta nu se póte ḑice de toț̆ĭ. Iară, că n'aŭ mers întru ajutoriŭ asupra turcilor, nu se pot vinătui; pentru că din porunca craiuluĭ pre anul și ḑioa făgăduită s'aŭ unit cu óstea cea crăiască, și aŭ mers până la Dunăre, de unde maĭ după doao lunĭ aŭ trebuit să se întórne; maĭ de vină iaste Sițismund, carele pre ḑioa pusă n'aŭ venit, fiind lucrul luĭ.» Așa s'aŭ respuns luĭ Sițismund, carele cu râvnă aprinsă râvnea împărț̆irea Moldoveĭ, înaintea maĭ multor și aleșĭ boérĭ moldovenescĭ, carĭi aŭ vĕḑut și acuma stătornicia, și credința craiuluĭ Vladislav și alor sĕĭ: și măcar că vr'o câte-va ḑile s'aŭ

petrecut în sfada acésta, neclătirea craiuluĭ Vladislav tătușĭ aŭ învins maĭ pre urmă, și craiul Sițismund aŭ fost silit a se lăsa de pofta sa, și a urzi altele cu mult maĭ primijdióse crăimeĭ Polonieĭ.»

Maĭ 'nainte de a se întâmpla, care le-am scris maĭ în sus, adecă în 5 fevruarie din anul de la plăsmuirea lumiĭ 6957, carele iaste de la Hs. 1429, aŭ dat Alexandru I, domnul Moldoveĭ un hrisov prin carele aŭ întărit gimătatea satuluĭ Vicșani luĭ Ivașco Dragomir, precum i se dăduse prin tatăl luĭ Giurge Dragomir, după cum arată prea vestitul Enghel [1].

Anul 1430. La anul în carele aŭ luat turciĭ Thessalonica de la Venețianĭ, adecă la anul 1430 despre Dan III, și Vlad saŭ Vladislav iarăș III, almintrelea numit Dracula, domniĭ Valahieĭ, așa scrie [Duca] [2]: «În vrémea acéia unul dintre fiiĭ ceĭ din țiitóre aĭ luĭ Mircea Vodă al Valahieĭ (de cariĭ mulțĭ aŭ avut, fiind fórte dat spre curvie) aŭ eșit din Țarigrad, unde lăcuise în curtea împăratuluĭ Ioann în haĭne militărescĭ și se însoțise cu maĭ mulțĭ fecĭorĭ de românĭ, cariĭ fusése în Țarigrad, și tot-deauna era gata a face resvrătirĭ. Pre acesta eĭ l'aŭ adus într'o cetate a Valahieĭ, și la eĭ adunându-se maĭ mulțĭ, mare óste s'aŭ rădicat, fiind némul românesc plecat spre acéia, ca să se scóle asupra prinților sĕĭ. Românilor le era atuncĭ domn Dan nepot de frate luĭ Mircea Vodă iarăș din Dan născut. — — — (Veḑĭ anul 1420). Ci să ne înturnăm la Dracula, căcĭ așa se chiamă fiind reŭ din fire. Acesta aŭ învins pre Dan și i-aŭ tăiat capul, cuprinḑând țéra părinteluĭ sĕŭ. Fapta acésta nu o aŭ suferit Amurat, ci avênd la sine pre fratele luĭ Dan l'aŭ numit prinț, și dându'ĭ oștĭ l'aŭ trimis în Valahia. Dracula bătêndu-se vitejésce aŭ biruit pre asupritorĭ, i-aŭ fugărit, și tăind pre fratele luĭ Dan, i-aŭ stins și aŭ cuprins țéra.»

[1] Ioann. Christ. Engel in Historia Moldaviae P. 1. p. 75.

[2] Ducas in Historia Byzantina Cap. 29.

Până aci Duca: pagubă, că nu numésce pe fratele luĭ Dan III, despre carele veḑĭ anul 1425.

Care le scriseiŭ din Duca, le aduce și prea vestitul Enghel[1], iară annaliĭ beséricei din Brașĕŭ[2] ḑic: «În anul 1430, Sițismund, murind voevodul Dan, aŭ întrat cu ardeléniĭ în Valahia să se bată cu nemiciĭ.» Adaogă Turoție[3], «că puțin aŭ isprăvit Sițismund cu întrarea acésta; pentru că Dracula aŭ remas domn în Valahia.»

Iarăș prea vestitul Enghel[4] scrie despre Moldova ḑicênd: «In anul 1430, aŭ murit Vitold domnul Litvanieĭ și al Podolieĭ; următoriul luĭ Svidrigail, aŭ vrut se țină și Podolia cu Litvania, și drept acéia s'aŭ sculat cu războiŭ asupra léșilor. Ajutătoriŭ i-aŭ fost Alexandru domnul Moldoveĭ. Alexandru se véde a se fi rădicat lângă Svidrigail una, că era de o lége cu el; alta pentru banĭ; a treia, ca se moștenéscă de pururea Pocuția».

Anul 1431. La anul trecut am arĕtat din Duca, ce s'aŭ întâmplat între Dan III și Vlad saŭ Vladislav iarăș III, domniĭ Valahieĭ; acéia încă s'aŭ arĕtat, că Sițismund craiul Ungarieĭ numaĭ în zadar aŭ fost trecut în Valahia împrotiva luĭ Dracula în numitul an; ci orĭ cum s'aŭ purtat Dracula atuncĭ, la anul de acum prea vestitul Enghel[5] din Vindec, carele tocma întru acelașĭ timp trăia, așa scrie despre dênsul: «Când s'aŭ dus craiul Sițismund întru începutul anuluĭ 1431, în Nirenberg (cetatea Germanieĭ) după cum scrie Vindec: «aŭ mers la dênsul solie din Valahia, precum aŭ murit voevodul Dan, și țéra i-aŭ trimis un vițel, după obicéiul eiĭ și s'aŭ rugat de craiul se le dée alt Vodă.» (la acéstea însémnă Enghel ḑicênd): Purtătoriul vi-

[1] Ioannes Christianus Engel in antiq. Historia Valachiae Part. 1. p. 167.

[2] Annales Templi Coronensis.

[3] Thuroczius f. 231.

[4] Idem Engel in antiq. Hist. Moldaviae p. 119.

[5] Ioannes Christ. Engel in antiq. Historia Valachiae Part. 1. p. 167.

țĕluluĭ aŭ trebuit se fie însuș Vlad, carele vrea să se întăréscă în domnie și prin craiul Ungarieĭ. Decĭ iarăș scrie Vindec: «S'aŭ socotit Sițismund și fiind lângă dênsul maĭ de multă vréme fiiul luĭ Pongrat celuĭ înțelept, din îndemnul acestuia ——— pre Ioann Vlad l'aŭ făcut domn în Valahia cea mare și cea mică dăruindu'l cu stemmele saŭ țimiriul cinuluĭ celuĭ drăcesc, ordinis Draconis, ———». (La care dice Enghel); Numele Dracula póte că l'aŭ căpătat Vlad Vodă maĭ întâiŭ de la țimiriul cinuluĭ celuĭ drăcesc, care l'aŭ purtat cu sine în Valahia, ci după acéia s'aŭ făcut vrédnic de un nume ca acela, prin asprimea sa».

Eŭ încă nu mĕ împrotivesc întru acésta prea vestituluĭ Enghel; pentru că deamărântul cercând lucrul, la istoriciĭ ceĭ vechĭ pre Vlad saŭ Vladislav III maĭ 'nainte de anul 1431, nu'l aflu numit Dracula, fără numaĭ la Duca, ci acesta încă maĭ târdiŭ aŭ scris cuvintele, care le-am adus la anul trecut.

Despre faptele luĭ Alexandru I, domnuluĭ Moldoveĭ, care numaĭ pre scurt le-am atins la anul trecut, așa scrie Dlugoș[1] la anul de acum, de carele se și țin: «Asémenea rana aŭ primit și de la românĭ în vrémea acéia crăimea Polonieĭ. Pentru că Alexandru voevodul Moldoveĭ, măcar că era crăesc și legat crăimeĭ, și'ĭ era dăruite și înscrise în feud prin craiul Vladislav, și prin crăimea Polonieĭ cetățile Podolieĭ, adecă Țecĭmul, Criielovul și Némțul cu ținuturile sale, ca cu atâta se fie maĭ credincios; totuș s'aŭ făcut nemulțămitoriŭ, stricat fiind prin darurile céle multe care i se trimetea prin Svidrigail povățuitoriul Litvanieĭ, și cercând voia și plăcérea luĭ, pre carele îl scia a fi fórte iubitoriŭ de légea grecéscă, de carea se ținea și voevodul cu toțĭ supușiĭ sĕĭ. Voevodul acesta strângêndu'și tóte oștile, până când bătea craiul Vladislav cetatea Lucĭco, nicĭ se nădăia de una ca acésta, aŭ întrat în Podolia și Russia, care era

[1] Ioannes Dlugosins Lib. 11 ad annum Christi 1431.

supuse crăimeĭ polonescĭ, și fără de milă aŭ jefuit ținuturile Sniatinuluĭ, Halicĭuluĭ și al Cameneculuĭ ducênd marĭ prădĭ de ómenĭ, de dobitóce, și de alte féliurĭ. Cât s'aŭ audit acésta în óstea crăiască, îndată aŭ trimis craiul pre Theodoric Mlhail de Musilo, pe fraţiĭ de Bucĭacĭ cu alţĭ lăcuitorĭ din Podolia și Russia, carĭi aŭ venit în Podolia cu mare grabă, și aflând óstea luĭ Alexandru vodă, împrăștiată la pradă o aŭ lovit fără de véste, o aŭ fugărit și aŭ luat îndărăpt tótă prada. Pre mulţĭ aŭ tăiat în fugă, și pre maĭ mulţĭ aŭ prins. Ci și însuș Alexandru vodă, carele scăpase cu fuga, din căirea, carea o avea pentru greșala asupra craiuluĭ Vladislav și a crăimeĭ leșescĭ, s'aŭ bolnăvit și nu îndelung aŭ trăit după acéia».

Așișderea scriŭ Cromer [1], Miron legofĕtul [2] și Stricovski [3]; dară eŭ mĕ mir de Stricovski, căcĭ scrie, că fraţiĭ de Bucĭacĭ aŭ fost tătariĭ din Bugĭac, când tătariĭ pe vrémea acésta încă nu cuprinsése Bessarabia, carea apoĭ s'aŭ numit și până astădĭ se numésce Bugĭac. Însă Alexandru vodă tot nu s'aŭ supus în anul de acum lésilor, cum se va arăta la anul viitoriŭ.

Anul 1432. La anul acesta așa scrie preavestitul Enghel [4]: «In anul 1432 Theodor prinţul din Ostrog iarăș aŭ dus întru ajutoriul luĭ Svidrigail tătarĭ și moldovénĭ, dară aŭ perdut într'o bătaie asupra craiuluĭ Vladislav 12 stégurĭ. Biruința acésta a craiuluĭ aŭ fost pricina, de Alexandru iarăș i s'aŭ supus». Eŭ ḑic: de Alexandru I domnul Moldoveĭ iarăș s'aŭ împăcat cu Vladistav II craiul Polonieĭ; pentru că nu ţiŭ a fi supunere, ci numaĭ împăcare, când nescine nu pérde ce aŭ avut maĭ 'nainte, fără numaĭ nu se poftésce de la dênsul, ca se plătéscă pagubele, care le-aŭ făcut. Iară hrisovul craiuluĭ Vladislav Iaghello, carele se a-

[1] Martinus Cromerus Lib. 20 p. 304.

[2] Constans Miron in Ms. Valachico.

[3] Strykovski ad ann. 1431.

[4] Ioann. Christ. Engel in antiq. Historia Moldaviae p. 119.

duce de Doghiel[1] și iaste dat în anul 1433, acésta, care o ḑiseiŭ chiar o arată: drept acéia prea vestitul Enghel nu trebuia se facă supus pre Alexandru, nicĭ trebuia se mute anul hrisovuluĭ; pentru că hrisovul s'aŭ dat în anul, în carele aŭ reposat Alexandru; iară cum că Alexandru n'aŭ reposat în anul 1432, ci în anul 1433, voiŭ arĕta la anul îndată următoriŭ. Cu mult maĭ rĕŭ s'aŭ întâmplat ardelénilor în anul 1432 pentru că Amurat II iarăș aŭ prădat ţéra Bârseĭ[2].

Anul 1433. Ca se descâlcesc céle de prea vestitulu Enghel încâlcite, la anul de acum voiŭ aduce ḑisele avtorilor, pre carii el n'aŭ vrut se'ĭ urme din cuvînt în cuvînt; apoĭ îţĭ voiŭ spune și judecata mea. Așa dară ḑice Dlugoș[3]: «În vara de acum, în carea se făcea acéstea (adecă în anul 1433), Alexandru voevodul Moldoveĭ, carele rĕŭ aŭ respuns luĭ Vladislav craiuluĭ Polonieĭ pentru facerile de bine céle multe, ajutând pre duĭmanul luĭ, aŭ murit: și între doĭ feciorĭ aĭ luĭ, între Elia și Stefan, carii aŭ fost născuţĭ din doao mumêni, mare pricină s'aŭ stârnit, carele trebue se domnéscă în locul tătâne-sĕŭ. Ci fiind Elia cel maĭ mare, și de tatăl sĕŭ, încă până când trăia, numit următoriŭ, lesne aŭ cuprins domnia Moldoveĭ, și lepădând pre fratele sĕŭ Stefan, pre muma luĭ o aŭ înecat. Iară Stefan fugind de faţa fratéluĭ sĕŭ, și năzuind la munténĭ (adecă la Dracula), pre aceștea lesne i-aŭ tras în partea sa, căcĭ era fórte isteţ la fire: ci și la împĕratul turcesc aŭ năzuit, și dobândind ajutoriŭ, s'aŭ înturnat în Moldova. Carea înţelegêndu-o Elia, și-aŭ strâns tótă óstea, și aŭ întimpinat pre Stefan, nădĕjduind că lesne va învinje, fiind că numaĭ streinĭ avea cu sine. Dară, fiind că némul românesc, carele se créde a fi prăsit din Italia, și a fi cuprins de la slavĭ pămînturile

[1] Dogiel in codice Dipl. Poloniae tom. I. p. 601.

[2] Annales Templi Coronensis ad. h. an. Sigler f. 57. Timon, f. 61.

[3] Dlugos. Lib. 11. ad. ann. 1433.

céle prea roditóre, iaste din firea sa isteț la minte, socotind, că Elia iaste nebunatec și ușor la fire, și-aŭ întors inima de la dênsul spre Stefan, gândind că el mai bine va ocărmui țéra. Întâmpinându-se așa dară âmbe oștile, și bătêndu-se mai tótă ḑioa, Elia s'aŭ părăsit de ai sĕi și de abia aŭ scăpat cu fuga. Iară óstea luĭ Elia, luând afară pre puținiĭ, cariĭ se temea de Stefan, tótă s'aŭ supus luĭ Stefan, puținiĭ urmând pre Elia, și pre Stefan, ca pre un bărbat rescopt la fire și înțelept, l'aŭ priimit domn și prințip. Iară Elia temêndu-se, ca nu cum-va Stefan pentru înecarea mâne-sa se facă ceva mai aspru asupra luĭ, asupra muereĭ și asupra pruncilor luĭ, cu muérea sa, cu pruncii sĕĭ și cu tótă avuția sa, nu s'aŭ oprit până în Polonia, la craiul Vladislav, carele atunci mergênd din Prizișov în Nepolemiță pe ḑioa sântuluĭ Martin cu prelații și baroniĭ sĕĭ, acolo se sfătuia pentru trebile țeriĭ. Pre carele craiul Vladislav ca pre un spăimântat din fugă l'aŭ priimit și cu multe daruri ca pre un mișel l'aŭ mângâiat. Aŭ urmat îndată și de la Stefan formósă solie, cu daruri la craiul Vladislav, cerênd ca se nu'l țină nimica, și fratelui sĕŭ luĭ Elia se nu'ĭ dea ajutoriŭ, căci iaste gata după obicéiul mai marilor sĕĭ se jóre și se fie ascultătoriŭ întru tóte. Acéstea cernêndu-se în sfatul țereĭ, le-aŭ plăcut, ca pre Elia se'l țină în Polonia dându'ĭ orașe și sate spre viețuirea cu cinste, și de la Stefan se priiméscă jurământul de credință, ca cu atâta mai credincios și mai ascultătoriŭ se facă pre Stefan. După ce aŭ dat craiul luĭ Elia curțiĭ, orașe și sate, după orânduiala sfatuluĭ, ca se pótă trăi domnésce, Elia lăsând pre toțiĭ ai sĕĭ, aŭ fugit pre ascuns, dară din fugă l'aŭ prins nobilul Ioann Cola, și l'aŭ dus înapoi la craiul, carele drept acéia din sfatul consiliarilor sĕĭ l'aŭ dat luĭ Petru Șafraneț palatinuluĭ Sandomiruluĭ și căpitanuluĭ Siridieĭ, ca se'l țină închis în Siradia. Și s'aŭ pădit și ținut în Siradia multă vréme, și tóte îĭ era slobode afară de eșire. Acolo petrecea și muérea luĭ cu pruncii. Care lucru

înru atâta aŭ tras pre Stefan în partea craiuluĭ și a crăimeĭ, cât tóte poruncile le plinea cu mare sîrguințe. Pentru acéia după scurt tîmp óstea tătăréscă, carea vrea se trécă în Russia și Polonia, nu numaĭ o aŭ oprit, ci bătêndu-se cu turciĭ i-aŭ și învins. Afară de acéia Brațlavul din Podolia, carea cetate o cuprinsése ruteniĭ, luându'l l'aŭ dat craiuluĭ Vladislav și crăimeĭ; carea cetate de atuncĭ s'aŭ încredințat prin craiul Vladislav luĭ Derslav Vlostovschi, se o țină. Căcĭ măcar că Elia vodă avea muére pre Maria sora Sofieĭ crăéseĭ Polonieĭ, totușĭ maĭ mult s'aŭ prețuit lucrul de obște, de cât cumnăția.»

Cromer ḑice[1]: «În Nepolemița era craiul Vladislav, unde poruncise, să se facă adunare de țéră pe ḑioa S. Martin. Acolo aŭ venit Elia fiĭul luĭ Alexandru palatinuluĭ Moldoveĭ celuĭ reposat fugărit din domnie prin fratele sĕŭ cel maĭ tiner Stefan, cerênd ajutoriul craiuluĭ și făgăduindu-se, că va fi credincios craiuluĭ, pruncilor luĭ și crăimeĭ. Sosit-aŭ după dênsul și solia frateluĭ sĕŭ Stefan cu darurĭ strălucite. Urmând pre craiul până în Lancicia și poftind, ca maĭ bine se țină craiul lângă el de cât lângă fratele luĭ carele tuturor era neplăcut. Pentru că va fi și el, ca maĭ mariĭ sĕĭ, supt clientela polonilor. Iară greșala și pagubele, care făcuse tatăl sĕŭ în Podolia, maĭ înainte de mórte, se le iarte craiul. Avea Elia muére pre sora Sofieĭ, ci socotindu-se lucrul, tuturor sfétnicilor le-aŭ plăcut, ca Stefan, pre carele îl iubea némul, după ce va jura credință craiuluĭ și crăimeĭ, se țină. Moldova și ținutul Sepeniculuĭ cu Hoțimul, Țețiumul și Umelovia cu cădință vécĭnică se le dobândéscă îndărăpt. Iară luĭ Elia, ca cu atâta maĭ tare să să țină Stefan supt ascultare de frica luĭ, i s'aŭ dat prin craiul moșiĭ în Polonia. Ci ne'ndestulându-se el cu acélea, și râvnind domnia părintéscă, s'aŭ dus îndărăpt din fugă, s'aŭ ținut supt pază de cinste împreună cu muérea și pruncii. Iară Stefan

[1] Cromerus Lib. 20. p. 310.

după tocmélă aŭ jurat înaintea solilor crăescĭ în Sucéva și aŭ făgăduit, că va mérge și în Russia, când va avea poruncă, și iarăș va jura. După acéia preste puțin, ca se mulțeméscă craiuluĭ, aŭ înfrânat pre tătarĭ de la năvălirea în ținuturile leșescĭ, și Vratislavia cuprinḑênd-o, o aŭ dat iarăș craiuluĭ.»

Miron logofătul [1] tocma așa scrie, ca Dlugoș, numaĭ cât adaogă, că bătaia cea dintâĭŭ s'aŭ întâmplat la Lolomnic; ci greșésce, când numésce pre muérea luĭ Elia, Sofia, și ḑice, că aŭ fost soră cu Vladislav Iaghello: pentru că acésta s'aŭ chemat Maria și aŭ fost soră cu Sofia fata luĭ Andreiŭ duxuluĭ Chioviel, și a patra muére a luĭ Vladislav Iaghello. Iară la sfârșit ḑice: «Acest Alexandru vodă aŭ domnit 32 de anĭ și 8 lunĭ, și multe lucrurĭ bune aŭ făcut aicĭ în țéră; pentru care pre urmă țéra l-aŭ ḑis Alexandru cel mare.»

Doghiel [2] încă acéstea hrisóve, saŭ se ḑic maĭ bine acéstea extracturĭ ale hrisóvelor din anul 1433, aduce:

«În anul 1433 Vladislav craiul Polonieĭ iartă pre Alexandru palatinul Moldoveĭ, pentru că aŭ stricat pacea și aŭ făcut multe pagube.

«În anul 1433, hrisov în carele se cuprinde omagiul cel de Elia Palatinul Moldoveĭ făcut craiuluĭ Vladislav și crăimeĭ Polonieĭ în 3 Iunie.

«În anul 1433, sfétniciĭ crăimeĭ Polonieĭ întăresc legăturile, carele s'aŭ făcut pin Mihail Bucĭațchi castellanul și căpitanul din Halliția între craiul Vladislav, moșténiĭ luĭ și crăimea Polonieĭ, și între Stefan palatinul Moldoveĭ, și moșténiĭ luĭ, dimpreună cu omagiul cel de ênsuș palatinul făcut craiuluĭ și crăimeĭ Polonieĭ.

«În anul 1433, Vladislav craiul Polonieĭ, întărésce pre Stefan palatinul în moștenirea Moldoveĭ, și dăruésce Țerzonul, Hmielovul, și ținuturile dintre Sniatin și Sepin, care

[1] Constans Miron, in chronico Ms. Valachico.

[2] Dogiel in Codice Dipl. Poloniae tom. 1. p. 61.

aŭ marginile sale de la râul Potocin, până la mare râul Nistruluĭ. Dat în Lanțiția în 13 Dechemvrie.»

Tóte câte le aduseiŭ aci, iară maĭ vârtos hrisóvele de la Doghiel, sânt mărturiĭ nemișcate. Cum póte dară scrie prea vestitul Enghel [1] așa: «Elia n'aŭ putut cu liniște domni un an întreg sîngur, un an și noao lunĭ s'aŭ războit cu Stefan, și aŭ domnit împreună cu dênsul opt anĭ, adecă aŭ domnit preste tot ca la un-sprĕ-dĕce anĭ, de la 1433—1444.

«Alexandru aŭ lăsat după sine, afară de vr'o câțĭ-va pruncĭ din țiitorĭ, doĭ feciorĭ din doao legiuite mueriĭ, adecă pre Elia și pre Stefan. Elia aŭ trebuit se nu fie așa de harnic de a domni ca Stefan, al căruia hrisov din 9 Noemvrie 1433 saŭ 6941, încă custă, prin carele aŭ dăruit boériuluĭ Danco satul Frătăuț. Aŭ și cercat Stefan încă în anul 1432 bună-voința léșilor, prin jurămîntul ce l'aŭ făcut în Sucéva. Ci Elia era, carele trebuia se domnéscă după vrérea tătâne-sĕŭ, și muérea luĭ era soră cu crăiassa din Polonia, pentru acéia prin poloni încă s'aŭ cunoscut domn Moldoveĭ. De Doghiel se aduce un hrisov din 3 Iunie 1433 în carele se cuprinde omagiul luĭ, cel și de Iaghello priimit. Ci maștiha luĭ Ringalla sora luĭ Iaghello, s'aŭ nevoit, se țină o parte a Moldoveĭ pentru Stefan fiiul sĕŭ. Elia pentru acéia o aŭ înecat. Fiiul eiĭ Stefan s'aŭ depărtat în Turchia, și aŭ adus ajutoriŭ turcesc cu cine ș. c. l.»

În treĭ punturĭ greșésce aci prea vestitul Enghel: întâiŭ, că să împrotivésce șie ênsuș, căcĭ pune mórtea luĭ Alexandru I la anul trecut, și totușĭ pre Elia, carele îndată necurmat aŭ urmat tătâne-sĕŭ, în anul acesta îl dice a fi început întâiaș dată a domni; ci acésta o face, numaĭ ca se'ș arate arama asupra luĭ Doghiel, carele n'aŭ scris alta, fără numaĭ ce aŭ găsit în Arhiv: a dooa, că pre Ringala o face mumă luĭ Stefan III, despre care veḑĭ ce am scris la anul 1421: a treia, că numaĭ din mintea sa dice, că

[1] Ioann. Christ. Engel in antiq. Historia Moldaviae p. 122.

Stefan III, aŭ năzuit la turcĭ, și tace pre muntenĭ saŭ nu'ĭ bagă în vre o samă. Ci tu ține acéle, care le dic mărturiile maĭ sus aduse, și nu te mira de încâlcélele prea vestituluĭ Enghel; căcĭ omul, carele se apucă de multe, ca și el lesne póte greși.

Anul 1434. Stefan III domnul Moldoveĭ, precum se véde la Doghiel [1], în anul de acum prin un hrisov mărturisind, că el în anul trecut aŭ jurat credință craiuluĭ leșésc înaintea luĭ Mihail Bucĭațchi, aŭ trimis ómenii séĭ cu dênsul, pre carii așteptându'ĭ Vladislav II, saŭ Iaghello, precum scrie Miron logofătul [2], la târgușorul Grodec nu departe de Liov, aŭ mas supt cort, ca se asculte privighitorile și fiind primă-vara acéia răcorósă, aŭ răcit nóptea și aŭ căḑut în friguri cu lungóre, din care nu s'aŭ maĭ tămăduit, ci aŭ murit în luna luĭ Maiŭ, întru al căruia loc aŭ urmat fiiul luĭ cel maĭ mare Vladislav III, carele după acéia s'aŭ făcut craiŭ Ungarieĭ, și aŭ perit la Varna în anul 1444. La încoronarea luĭ Vladislav III, precum scrie Stricovschi [3] aŭ fost de față și soliĭ luĭ Stefan III.

Anul 1435. «După încoronarea sa, Vladislav craiul leșesc, ḑice Miron logofătul [4] în anul 1435, s'aŭ pogorât la Sirad pentru Saimul (adunarea țereĭ): iară o samă de boérĭ leșescĭ, prétenii luĭ Iliaș vodă, aŭ poftit ca craiul se slobódă de la oprélă pre Iliaș, ci craiul n'aŭ voit; căcĭ agiunsése Stefan vodă cu soliĭ séĭ și la acest craiŭ. Iară curênd după acéia, cu scirea starosteluĭ Siraduluĭ, orĭ cum scriŭ unii din nepaza strejarilor, ce era păzitorii luĭ Iliaș, aŭ scăpat din cetate Iliaș și aŭ întrat în țéră, de aŭ turburat o parte asupra luĭ Stefan vodă; ci eșind Stefan înainte la Podraga,

[1] Mathias Dogiel in Cod. Dipl. Poloniae tom. 1. p. 601.

[2] Constans Miron in Chronico Ms. Valachico.

[3] Strikovski Lib. 16. § 1.

[4] Constans Miron Longotheta in Mss. Chronico Valachico.

iarăș nenorocirea luĭ Iliaș vodă aŭ fost, căcĭ și acolo aŭ remas învins.»

Așișderea scriŭ Dlugoș[1] și Cromer[2], iară Miron adaogă, că tot întru acesta an s'aŭ bătut și la Piperescĭ și iarăș aŭ perdut Elia; dară eŭ nu pociŭ créde, pentru că să găsésce la Doghiel[3] esrtactul acesta:

«În anul 1435, palatinul Elia mărturisésce, că s'aŭ împăcat cu fratele sĕŭ Stefan, și dimpreună cu el făgăduésce credinţă luĭ Vladislav craiuluĭ Polonieĭ.»

Tot acolo alt estract sună așa:

«Omagiul palatinuluĭ Elia, carele l'aŭ făcut craiuluĭ și crăimeĭ Polonieĭ.»

Din care estracturĭ eŭ închid, că la Piperescĭ bătaia între dênșiĭ aŭ fost dubiă, și pentru acéia s'aŭ împăcat, și s'aŭ făcut împărţirea Moldoveĭ carea o voiŭ spune la anul viitoriŭ.

La anul acesta despre Dracula, saŭ Vlad, saŭ Vladislav III, domnul Ţereĭ Muntenescĭ așa scrie Duca[4]: «Dracula voevodul Valahieĭ, trecênd și preste mare aŭ mers la împĕratul Amurat în Prusa, și închinându-se aŭ mărturisit, că-ĭ iaste supus, și l'aŭ încredinţat că'ĭ va îngădui se trécă prin Valahia, orĭ când va vrea se mérgă asupra Ungarieĭ, și'l va povățui până la otarele Germanieĭ și Russieĭ. De atâtea făgăduinţe pornit fiind Amurat l'aŭ pus cu sine la masă, și cinstindu'l și pre el și pre soţiile luĭ, carii era maĭ mulţĭ de treĭ sute, cu multe daruri, pretenésce i-aŭ slobodit.»

La care cuvinte dice Stritter[5]: «Cum că Amurat s'aŭ bătut cu Caramanul în anul 1435, arată tâlcuitoriul în margine; iară cum că céle ce s'aŭ dis aci despre Dracula, s'aŭ întâmplat cu puţin maĭ înainte de războiul acesta, dice Duca.»

Hrisovul de la Cornides[6] arată, că împĕratul Siţismund

[1] Dlugossius Lib. 12, ad ann. 1435.
[2] Cromerus Lib. 21, p. 316.
[3] Dogiel tom. 1. p. 601.
[4] Ducas p. 114.
[5] Stritterus Valachicorum § 25.
[6] Dogiel Cornides Dipl. tom. III p. 18.

a doao ḍi după sĕrbătórea S. Grigorie Dialoguluĭ în anul de acum din Poșon aŭ întărit tóte privileghiónele sasilor din Ardél, înfruntând de față pre voevodul Ardéluluĭ Ladislav Ciachi, căcĭ le-aŭ vătămat.

Evghenie IV papa de la Roma încă aŭ scris în anul 1435, în luna luĭ Martie din Florența luĭ Grigorie mitropolituluĭ Moldoveĭ o epistolă, al căria estract așa sună la Aloisie Gverra [1].

«Grigorie arhiepiscopul Moldovlahieĭ priimindu-se cu tótă cinstea de patriarhul Evghenie, i-aŭ făgăduit de față, că va ținea deplin tóte obicĭaiurile besericeĭ Romeĭ. Atuncĭ Evghenie aŭ dobândit mare nădéjde că se vor putea aduce toțĭ ceĭ de légea grecéscă, carii era supt stăpânirea arhiepiscopuluĭ, ca se mărturiséscă acéiaș credință. Drept acéia, acéiaș mărturisire se o poftéscă Grigorie de la aĭ sĕĭ în cât aste și pentru purcéderea Duhuluĭ sânt, și pentru vâlfa besericeĭ Romeĭ ș. c.» Din carea epistolă poțĭ culége, că mitropolitul Damian, carele aŭ iscălit în soborul de la Florența, aŭ urmat luĭ Grigorie. Epistola acésta se aduce și de Raĭnald [2] și de Lecvien [3].

Anul 1436. La anul acesta așa scrie Cromer [4] despre Moldova: «Decĭ sfada dintre doĭ frați moldovénĭ o aŭ așezat craiul Vladislav III atuncĭ prin solĭ, așa împărțind ţéra între dênșiĭ, ca partea de gĭos de lângă mare, care se chiamă Bessarabia, unde sânt cetățile Bialogradul și Chilia, se fie a luĭ Stefan; iară cea de sus, adecă cea dintre apus, și maĭ vecină de ruși cu Sucéva cetatea cea maĭ de frunte, se fie a luĭ Elia, și Elia fără de zăbavă aŭ venit în Liov, și împreună cu boériĭ sĕĭ aŭ jurat craiuluĭ, carele era de față îmbrăcat în haĭne crăescĭ, că va remănea credincios supt clientele luĭ și supt a următorilor luĭ, iară jurând

[1] Aloysius Guerra in Epitome Constit. Pontif. tom. 2. p. 531.

[2] Raynaldus ad ann. 1436 Nr. 27.

[3] Lequien in Oriente Christiano tom. 1. p. 1251.

[4] Cromerus Lib. 21. p. 317.

stégul l'aŭ plecat la piciórele craiuluĭ după obicĭaiŭ. Făgăduit'aŭ și ajutoriŭ craiuluĭ în contra tuturor nemicilor. După carea faptă rădicându'l craiul l'aŭ sărutat, iară boérilor luĭ le-aŭ întins drépta se o serute, și aŭ poftit ca se'ĭ dea Elia în fiesce care an în loc de tribut (haraciŭ) 100 de caĭ, atâtea pânză de mătase ce se chiamă camhe, saŭ cum vreaŭ alțiĭ 400 de camhe, 400 de boĭ, 200 de care de moron, de cariĭ mulțĭ aduce Dunărea: măcar că uniĭ ḑic că boiĭ și pesciĭ numaĭ de cinste i-aŭ dat craiuluĭ de acea dată. Iară ținutul Sepeniculuĭ și diplomatul părintesc, prin carele s'aŭ dăruit acela luĭ Stefan, l'aŭ poftit îndărăpt pentru pagubele, care le-aŭ fost făcut Alexandru tatăl luĭ în prefecturile din Colomeia și Sniatin: măcar că am aflat, că în anul acela, în carele aŭ perit craiul Vladislav (III, la Varna) s'aŭ dat cetățile ținutuluĭ acestuia prin Maria muérea luĭ Elia, și prin pârcălabul din Hotin luĭ Ioann din Țizov castellanuluĭ Cracovieĭ și luĭ Petru Odrovanz palatinuluĭ Russieĭ. Decĭ cetatea Haliției o aŭ dat craiul luĭ Elia, până când va trăi, pentru ale căruia rugăciunĭ aŭ pus craiul arhiepiscop Liovuluĭ pre Ioann Odrovanz, ș. c. — Stefan încă arată prin soliĭ sĕĭ, pre cariĭ ĭĭ trimisése la craiul cu multe daruri, că și el vrea se facă asémenea jurământ craiuluĭ, și aducea vredniciile sale céle multe, ci nu sciŭ pentru ce n'aŭ jurat maĭ înainte Stefan, dóră că jurase luĭ Elia fratelui sĕŭ în Bialograd. Dară după patru anĭ aŭ jurat și Stefan și Elia, fiesce care cu divanul sĕŭ aceluiași craiŭ».

Așișderea scriŭ Dlugoș[1] și Miron logofătul[2], Doghiel[3] încă aduce estractul acesta: «In anul acesta 1436, consiliariĭ Moldoveĭ omagiul palatinuluĭ sĕŭ Elia, care l'aŭ făcut craiuluĭ Vladislav și crăimeĭ în Liov, îl întăresc și făgăduesc ajutoriŭ în contra tuturor nemicilor cu treĭ-ḑecĭ și cincĭ de peceți».

[1] Dlugos. lib. 12 ad. a. Chr. 1436.

[2] Constans Miron in Chronico Valach. Ms.

[3] Dogiel in Cod. dipl. tom. 1. p. 601.

Despre Țéra Românéscă așa scrie Duca[1] la anul de acum: «Venind vara Amurat aŭ mers asupra Ungarieĭ, și trecênd Dunărea la Nicopoiŭ l'aŭ întîmpinat Dracula, carele cu bucurie i-aŭ dat binéțe, și împreunându'și óstea, carea o avea cu sine, s'aŭ făcut povățuitoriŭ luĭ Amurat: și povățuindu'l cale de patru ḑile în Ungaria, tóte le-aŭ aflat deșérte. Pentru că înțelegênd ungurii despre venirea luĭ Amurat, pre ómeniĭ din sate și din orașele céle maĭ micĭ îĭ purtase în cetățĭ: drept acéia mergênd turciĭ până la Sibiiŭ, carele e dintră cetățile céle maĭ de frunte ale Ungarieĭ, n'aŭ cutezat a'l bate. Căcĭ vḑêndu cetățéniĭ pre turcĭ cu mănie aŭ eșit, și pre mulțĭ i-aŭ tăiat. Drept acéia turciĭ s'aŭ înturnat povățuindu'ĭ tot Dracula, de carele se temea Amurat ca se nu âmble cu înșelăciune, și sosind la Dunăre iarăș o aŭ trecut».

Despre războiul acesta al luĭ Amurat scrie și Leunclavie[2] dinpr-unâ cu Ismail Bulliald[3] pre carii îĭ poți vedea.

Impĕratul Sițismund și craiul Ungarieĭ încă acest diplomat aŭ dat în partea episcopuluĭ celuĭ lătinesc din Ardél[4].

«Sițismund din mila luĭ Dumneḑeŭ împĕratul romanilor pururea Avgust și craiul Ungarieĭ, Bohemieĭ, Dalmațieĭ, Croațieĭ, ș. c., credincioșilor nostri tuturor și fiesce căruia, baronilor, némeșilor și tuturor ómenilor, de orĭ ce stat saŭ tréptă sânt, carii sânt datorĭ a da dișmă episcopuluĭ Ardéluluĭ, în măcar care comitat, sănătate și grațiḑ! Grea jalbă am primit, carea s'aŭ dat mărimeĭ nóstre în partea cinstituluĭ în Hs. părinteluĭ domnuluĭ Gheorghie episcopuluĭ numiteĭ besericĭ a Ardéluluĭ, și cuprinde în sine, că sânt uniĭ dintre voĭ, cariĭ depărtându-se de frica luĭ Dumneḑeŭ, dișmele din roduri, și din tot féliul de bucate, care s'aŭ obicĭnuit a se plăti cu banĭ gata numituluĭ domnuluĭ epis-

[1] Ducas in Historia Byzantina cap. 30.

[2] Leuclavius Lib. 14.

[3] Ismael Bullialdus in Notis ad Ducam.

[4] Antonius Szeredai de Eppis. Transilvaniae p. 149.

cop despre partea vóstră și din satele și bunurile vóstre, nu i le plătiți luĭ saŭ dișmașilor luĭ după orĭ ce céreriĭ, și încă și afurisaniĭ, de care cu cerbice tare nicĭ samă băgațĭ, nicĭ cu ceĭ maĭ marĭ și noĭ banĭ aĭ noștri, ce se bat în crăimea nóstră a Ungarieĭ, nicĭ cu alțĭ banĭ de aĭ nostri, ce se chiamă Cvartling, ca se facă atâta cât fac baniĭ nostri, ceĭ maĭ marĭ, după ținérea decretuluĭ nostru — — care lucru se face spre neplăcérea nóstră, spre piérderea sufletelor, celor ce nu plătesc, și spre mare pagubă a numituluĭ domnuluĭ episcop, — — Dat în Praga în ḑioa după sĕrbătórea sântuluĭ Egidie în anul D. 1436».

Prin diplomatul acesta, ca dișmele să se plătéscă cu banĭ gata episcopuluĭ Gheorghie Lepeș, acéia s'aŭ agonisit, de proștiĭ, cariĭ nu avea banĭ, s'aŭ rescolit asupra némeșilor din Ardél, cum se va arĕta la anul îndată următoriŭ.

Anul 1437. Stórcerea banilor cea prin Gheorghie Lepeș episcopul Ardéluluĭ făcută de la proștĭ pntru dișme saŭ ḑeciuelĭ, cum s'aŭ arĕtat la anulŭ trecut, maĭ multe réle aŭ pricinuit în Ardél, de care până astădĭ nu sânt mântuițĭ. Pentru că proștiĭ ceĭ de supt ḑeciuială șĭ-aŭ ales maĭ întâiŭ povățuitoriŭ pre Antonie Chiș[1], apoĭ după perirea acestuia pre óre-care Martin, și s'aŭ sculat asupra boérilor, cari-ĭ silea se plătéscă cu banĭ dișmele; ci nobiliĭ saŭ boériĭ s'aŭ rădicat cu dróia în contra proștilor și tăind pre povățuitoriĭ lor, pe proștĭ i-aŭ însemnat la buze, la nas, și la urechĭ, apoĭ i-aŭ slobodit pre a casă[2]. Supărându-se nobiliĭ din Ardél pentru dése rescólele proștilor, tot întru acesta an s'aŭ adunat în Căpâlna, și chemând pre sasiĭ și pre secuiĭ din Ardél, acésta unire o aŭ făcut între sine asupra proștilor, precum arată Cornides[3] și Vagner[4].

[1] Fasching Novae Daciae Part. 3. p. 131.

[2] Annales Templi coronensis ad h. a. Thuroczius f. 235. seq. Bonfinius f. 401. seqq. Haner Reg. Hung. Period. 13, § 286 seq.

[3] Daniel Cornides Mss. Dipl. tom. 2. p. 125.

[4] Carolus Vagner in Dipl. Ms.

«Noĭ Lorand Lepeș de Varașchezi viță-voevodul Ardéluluĭ cunóscem prin acéstea înaintea tuturor și celor de acum și celor viitorĭ, că adunându-ne noĭ în orașul Căpâlna a doao ḑi după înălțarea sânteĭ Crucĭ cu mărițiĭ Mihail Iaccĭ de Cușal și cu Henric de Tamaș comitiĭ secuilor, dinpreună cu toțĭ nobiliĭ, cu sasiĭ din șépte și doao scaune săsescĭ și a Bistrițeĭ, și cu lăcuitoriĭ tuturor scaunelor sécuescĭ, și stringéndu-ne ca se îndreptăm causele céle gréle ale părților acestora, între numițiĭ nobilĭ, sasĭ și secuĭ acéstă frățéscă unire o am rânduit, și atingênd toțĭ semnul crucieĭ Domnuluĭ, aŭ jurat că pururea vor ținea acésta: adecă că sânteĭ coroni, și prea puterniculuĭ prinț domnuluĭ domnuluĭ Sițismund împĕratuluĭ romanilor, și craiuluĭ Ungarieĭ, Bohemieĭ, Dalmațieĭ, Croațieĭ, ș. c., domnuluĭ nostru celuĭ firesc și prea înfricoșat pururea îĭ vor fi credincioșĭ, și vor sta împrotiva tuturor vrăjmașilor, măcar de ce tréptă vor fi, carĭi se vor redica asupra crăimeĭ aceștia, și aŭ jurat, că nu se vor despărți de la olaltă în apĕrarea țerii aceștia, ci supt condiția acésta, când prea puternicul prințul și domnul domnul nostru Sițismund din mila luĭ Dumnedĕŭ împĕratul romanilor și craiul Ungarieĭ, Bohemieĭ, Dalmațieĭ, Croațieĭ, ș. c. ar vrea se facă ceva împrotiva vr'uneĭ dintru acéstea treĭ părți, adecă dintre nobiliĭ, sasiĭ și secuiĭ, céle-lalte doao părți nu almintrelea ci îngenunchind se se nevoiască a căpăta grație și milă la a treia, nicĭ într'alt typ să îndrăznéscă a'ĭ ajuta. Afară de acésta aŭ orânduit, ca atuncĭ când ar voi vr'una dintre numitele părți să se tăbărască, acésta se o facă în timp de vară, și bătrâniĭ satuluĭ celuĭ maĭ de aprópre se fie detorĭ a da zăhărea celor tăbărîți nu cu maĭ mare preț, fără numaĭ ca la sătenĭ, și tăbărîțiĭ încă să nu se tragă de la plată. Iară orĭ cine va îndrăzni a vinde maĭ scump, prin judecătoriul sĕŭ să nu se pedepséscă almintrelea, fără numaĭ cu piérderea capuluĭ. Aŭ maĭ orânduit, ca iarna se pótă descăleca în cetăți, orașe și sate, și să li se dea sălaș, ci supt con-

diția acésta, ca fiesce-care nobil, sas saŭ secuiŭ, de orĭ ce tréptă va fi, gazdeĭ sale să nu'ĭ facă vre o pagubă; iară carele va îndrăzni a păgubi pre sălășluitoriul sĕŭ, pre acela judecătoriul cu povățuitoriul oștilor se'l pedepséscă după legĭ, cu mórte, saŭ cum ĭĭ va fi vina. Iară de va fugi șerbul saŭ ostașul óre-căruĭ nobil, sas saŭ secuiŭ, domnul aceluia va trebui se jóre că n'aŭ fugit din sfatul și voia luĭ, apoĭ jurând îșĭ póte face destul din bunurile celuĭ fugit. Preste acésta scótă parte de la povățuitoriul oștilor, că iaste șters din regestrul ostașilor, și după acéia pre cel fugit îl pedepséscă după vina luĭ unde va maĭ voi. Aŭ maĭ orânduit, tare să se țină, ca de să va întâmpla vr'o împrotivire saŭ jefuire între nobilĭ, sasĭ și secuĭ, și o parte va chiema pre alta întru ajutoriŭ, partea chiemată se fie datóre a porni a doao dĭ, și a călĕtori treĭ miluri în tótă dioa, până va sosi, unde iaste chiemat; iară care parte nu va plini acésta, să se pedepséscă, cu mórte, și nu cu altă glóbă. Acésta încă legiuit o aŭ rânduit, și supt tare jurămînt o aŭ aședat, ca lăsând tótă pizma și sfada, măcar de ce féliŭ aŭ fost între cinstitul în Hs. părintele și domnul domnul Gheorghie Lepeș episcopul Ardéluluĭ, capitulul beséricelĭ luĭ, și între nobilĭ, sasĭ și secuĭ, acélea cu totul să se ștergă lși stângă, nicĭ să îndrăznéscă vr'una dintre numitele părțĭ de aci înainte a maĭ înnoi pizma și sfada, iară care parte e va înnoi, acéia să se țină călcătóre de jurămînt, și célelalte părțĭ se nu cutéze a o ajuta. Iară de va avea vre-o parte pără cu altă parte, pârîșul de sus se cérce cu lége pre pârîșul de jos, înaintea judecătoriuluĭ luĭ, și acesta să fie datoriŭ fără zăbavă a'ĭ face dreptate. Iară părțile maĭ sus numitelĭ unirĭ frățescĭ, adecă nobilĭ, sasĭ și secuĭ, cu umilință s'aŭ rugat de noĭ, ca cărțile acéstea pentru tărimea și vecĭnica bună starea lor să le întărim cu pecétea nóstră. Dat în dioa și terminul maĭ sus însemnat în anul Domnuluĭ 1437.»

Din hrisovul acesta poțĭ vedea, că osebirea carea iaste

acuma între némurile din Ardél, nu se cuprinde într'ênsul; pentru că în anul acesta ungurii și românii nu se osebea de la olaltă, fără numaĭ de la sasĭ și de la secuĭ, ca de la nisce némurĭ, ce nu era în trépta nobililor, cum era ungurii și românii, între carii nu s'aŭ socotit proștii, ceĭ ce era din tóte némurile. Drept acéia s'aŭ și numit numaĭ nobiliĭ cu sașii și cu secuii ceĭ slobodĭ, adecă cu aceia carii lăcuia în scaune, iară nu cu ungurii saŭ cu românii. Așa dară reŭ aŭ lucrat Ioann Chemeni, când în aprobatele Ardéluluĭ aŭ despărțit pre românĭ de cătră ungurĭ, și cu atâta aŭ lucrat maĭ reŭ, cu cât se scie maĭ chiar, că Micula din carele aŭ fost prăsit, aŭ fost diaos român, cum s'aŭ arĕtat la aniĭ trecuțĭ.

Sițismund împĕratul și craiul Ungarieĭ, ș. c., încă în anul acesta 1437 în 8 saŭ 9 Dechemvrie aŭ reposat, după ce aŭ viețuit 70 de anĭ, și aŭ domnit în Ungaria și Ardél 51 de anĭ. Maĭ nainte de a muri aŭ chiemat la sine pre maĭ mariĭ țeriĭ și pre Albert din casa Austrieĭ, carele avea muére pre Elisaveta fata luĭ, l'aŭ commăndat următoriŭ șie, precum l'aŭ și priimit ungurii craiŭ șie, și l'aŭ încoronat întâia și a luĭ Ianuarie din anul 1438[1].

Despre Damian mitropolitul Moldoveĭ așa scrie Lecvien[2]: «In soborul de la Florența aŭ fost de față și s'aŭ iscălit: Damian mitropolitul Moldovlahieĭ, avênd locul mitropolituluĭ din Sevastia. Ci și în soborul, care se dice a fi fost ținut în beséreca S. Sofieĭ pre la anul 1440, aŭ ținut locul luĭ Damian mitropolituluĭ Moldovlahieĭ Macarie mitropolitul Nicomidieĭ, precum scrie Allatie[3]. Almintrelea cu doĭ anĭ maĭ 'nainte de soborul din Florența, luĭ Damian îĭ porunci se împĕratul Ioann Paleologul, când s'aŭ înturnat din Țarigrad, unde mersése, ca se stea tare pentru unire în so-

[1] Thuroczius f. 237. Bonfinius, f. 406. Pistorius f. 768. Sigler f. 57. Timon f. 61.

[2] Michael Lequien in Oriente Christiano tom. 1. p. 1253.

[3] Leo Allatius ad Librum de Cons. p. 1387.

borul, carele era să se ție în Italia: ba ce e mai mult, carte încă i-aŭ trimis și luĭ și prințuluĭ Moldoveĭ pentru lucrul acesta. Drept acéia Damian peste un an iarăș s'aŭ înturnat în Țarigrad, ducênd cu sine pre un protopop».

Pagubă că nu scrie Siropul[1], din carele le-aŭ scris acéstea Lecvien, la care prinț al Moldoveĭ aŭ scris împĕratul Ioann, la Stefan III saŭ la Elia, căcĭ Moldova pe vrémea acéia era împărțită între dênșiĭ. Eŭ totușĭ gândesc, că la Elia aŭ scris, pentru că scaunul mitropolieĭ atuncĭ era în Sucéva, și Sucéva era supt Elia, despre carele așa vorbésce estractul de la Doghiel[2].

«In anul 1437, hrisovul prin carele să dă îndărăpt craiuluĭ Vladislav și crăimeĭ Polonieĭ țéra Sepeniculuĭ cu cetățile și orașele Hoțim, Cenin, și Kmielov prin Elia palatinul Moldoveĭ pentru pagubele, care le-aŭ făcut tatăl sĕŭ Alexandru în ținuturile Colomieĭ și al Sniatinuluĭ, cu legătură, că va înturna și hrisóvele crailor, prin care s'aŭ fost dăruit țéra acéia tătâne-sĕŭ.»

Anul 1438. Despre întâmplările din Ardél așa scriŭ annaliĭ besériceĭ Brașĕuluĭ[3]: In anul 1438 împĕratul Amurat II, după ce aŭ pierdut déce miĭ de ostașĭ la Bălgradul din Serbia, cu rușine aŭ lăsat cetatea după șépte lunĭ, și înturnându-se aŭ trimis pre Mezit povățuitorĭul Evropeĭ, se năvăléscă în Ardél și se i-l supună luĭ. Mezit drept acéia aŭ prădat Șebeșul, și pre mulțĭ ómenĭ aŭ dus robĭ prin ținutul Brașĕuluĭ, ardênd satele de prin prejur și oștézele».

Așișderea scrie Sigler[4], adăogând și acéia, că Țéra Muntenéscă încă n'aŭ rĕmas neprădată, și póte fi. Pentru că ce ar fi căutat almintrelea Dracula saŭ Vladislav III, la Amurat II, despre care așa scrie Duca[5]: «In vrémea acéia

[1] Syropulus sect. 3. Hist. Concilii Florentini cap. 18.

[2] Dogiel in codice Dipl. Poloniae tom. 1. p. 601.

[3] Annales Templi Coronensis ad h. an.

[4] Sigler f. 57.

[5] Ducas in Historia Byzantina cap. 30.

Dracula încă s'aŭ dus se curtenéscă luĭ Amurat, pre carele l'aŭ prins Amurat și legat trimițêndu'l în Calipoiŭ l'aŭ închis în Turn. Luĭ Dracula îĭ arunca, că aŭ vrut să vîndă pre Amurat, când l'aŭ fost povățuit în Ungaria, și alte vinĭ îĭ băga, care tóte le iscodea Fodulah. Iară rămânênd maĭ multe ḑile Dracula la închisóre aŭ poftit de la dênsul, se 'șĭ dea amêndoĭ feciorĭĭ chizéșĭ, pre carĭĭ în tinĕră vârstă chiemându-ĭ la sine i-aŭ și dat. Pre aceia împĕratul Amurat i-aŭ trimis în Nimțeiŭ orașul din Asia, și aŭ poruncit se'ĭ țină supt bună pază. Iară pe Dracula, după ce aŭ jurat că de aci înainte, va rămânea credincios, l'aŭ slobodit în Valahia.

Anul 1439. Despre Moldova așa scrie Miron logofĕtul[1] la anul de acum: «La anul 6947, prădat'aŭ tătarĭĭ ț̣éra până la Botoșanĭ, ars'aŭ și tîrgul Botoșanĭ. Iară la anul după acésta pradă, la Dechemvrie aŭ prădat ț̣éra de jos, ars'aŭ Bărladul și Vasluiul.»

Ignatie de Luca[2] încă scrie: «Limba românéscă iaste o amestecătură din lătinie, italienie, și ungurie. Până la anul 1339, când Damian mitropolitul Moldoveĭ s'aŭ iscălit soboruluĭ din Florenț̣ia, românĭĭ s'aŭ folosit cu limba lătinéscă, ci următoriul luĭ Damian, fiind mare împrotivitoriŭ uniriĭ cu beséreca Romeĭ, aŭ băgat literile Slavinilor.» De unde are acéstea Ignatie de Luca, el nu însémnă, ci eŭ am arătat la anĭĭ trecuț̣ĭ, cum că românĭĭ maĭ 'nainte s'aŭ făcut creștinĭ de cât bulgarĭĭ și ceia-lalț̣ĭ slavinĭ, și că episcopiĭ românilor în sobórele céle dintâiŭ numaĭ lătinésce s'aŭ iscălit: așa dară adevărat scrie Ignatie de Luca.

Tot întru acesta an s'aŭ iscălit soboruluĭ din Florenț̣ia și Ignatie mitropolitul Trinovuluĭ cu Calist mitropolitul Drăștioruluĭ precum arată Lecvien[3].

[1] Constans Miron Logotheta in Chronico Valachico Ms.

[2] Ignatius de Luca in Geographia Bucovinae tom. 5. p. 325.

[3] Michiel Lequien in Oriente Christiano tom. 1. p. 1228.

VERIFICAT

Albert craiul Ungarieĭ și al romanilor, vreaŭ a ḑice chesariul, în anul de acum aŭ trimis tótă boerimea de supt corona Ungarieĭ în Buda și aŭ dat decretul, carele se află în legile țereĭ[1]: ci încă bine nu se sfârșise adunarea țereĭ și craiul Albert în persóna sa aŭ trebuit se întimpine pre Amurat II, împĕratul turcesc, carele pornise asupra Ungarieĭ. Inse, precum scriŭ Turoție[2], și Bonfinie[3], acum de odată nu s'aŭ bătut; pentru că Amurat, după ce aŭ cuprins Senderovul s'aŭ înturnat îndărăpt, întră ostașiĭ craiuluĭ Albert încă aŭ întrat inima cea rea, de carea bólă, cum ḑic maĭ sus numițiĭ Turoție și Bonfinie, împlĕndu-se și craiul, saŭ cum vréŭ Ens[4] și Reva[5], bolnăvindu-sa din mâncarea pépenilor, s'aŭ grăbit să se întórne în Buda, și de acolo vrênd se mérgă în Vienna Avstrieĭ, aŭ murit pe cale în Nesmil, în 28 Octomvrie 1439, în vârstă de 45 de anĭ, cum marturisésce Mellen[6], și l'aŭ astrucat în Alba crăiască, remâind muérea greóe.

[1] Corpus Iuris Hung. tom. 2. p. 100.
[2] Thuroczius f. 239. seqq.
[3] Bonfinius f. 413 seqq.
[4] Ens p. 108.
[5] Petrus de Reva, f. 34.
[6] Mellen, p. 14.

FINELE VOLUMULUI I-iŭ.

VERIFICAT 1987

BIBLIOTECA Centrală Universitară București